

กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

MODEL LAW ON THE ESTABLISHMENT OF THE NATIONAL HUMAN
RIGHTS COURT AND PROCEDURAL HUMAN RIGHTS CASES

อนันต์ เพียรวัฒนะกุลชัย

ANAN PIANWATTANAKULCHAI

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

พ.ศ. 2563

ลิขสิทธิ์ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

**MODEL LAW ON THE ESTABLISHMENT OF THE NATIONAL HUMAN
RIGHTS COURT AND PROCEDURAL HUMAN RIGHTS CASES**

ANAN PIANWATTANAKULCHAI

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF
DOCTOR OF LAWS
SCHOOL OF LAW
SRIPATUM UNIVERSITY**

2020

COPYRIGHT OF SCHOOL OF LAW SRIPATUM UNIVERSITY

หัวข้อวิทยานิพนธ์	กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน
คำสำคัญ	กฎหมายต้นแบบ / การจัดตั้งศาล / สิทธิมนุษยชน / วิธีพิจารณาคดี
ชื่อนักศึกษา	อนันต์ เพียรวัฒนะกุลชัย
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย มัลลิกะมาส
ระดับการศึกษา	นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต
คณะ	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม
พ.ศ.	2563

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการหาคำตอบปัญหาของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยการจัดตั้งองค์กรศาล และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน การวิจัยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การมีส่วนร่วมออกแบบหรือร่วมออกแบบ และการรับฟังความคิดเห็น เพื่อนำคำตอบไปจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบ

ข้อค้นพบของการวิจัย คือการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน โดยมีโครงสร้างเป็นศาลอิสระแห่งชาติ มีระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวน องค์คณะตุลาการที่มีความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คน ศาลยุติธรรมและศาลปกครอง แห่งละ 1 คน รวม 5 คน การคุ้มครองพยาน การคุ้มครองชั่วคราว และการเยียวยาความเสียหาย คำตอบที่ได้มานำไปสู่การจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบมีบทบัญญัติ 39 มาตรา แบ่งเป็น 4 หมวด ประกอบด้วย หมวด 1 หมวดทั่วไป หมวด 2 การสืบสวนและสอบสวน หมวด 3 วิธีพิจารณาคดี และ หมวด 4 บทเฉพาะกาล

การวิจัยเสนอแนะให้มีการตรากฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามรูปแบบที่วิจัยนี้ได้มา และแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยให้เพิ่มอีกหมวดหนึ่งว่าด้วยศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ นอกหมวด 10 ว่าด้วยศาล และหมวด 11 ว่าด้วย ศาลรัฐธรรมนูญ

THESIS TITLE	MODEL LAW ON THE ESTABLISHMENT OF THE NATIONAL HUMAN RIGHTS COURT AND PROCEDURAL HUMAN RIGHTS CASES
KEYWORDS	MODEL LAW / ESTABLISHMENT OF COURT / HUMAN RIGHTS / PROCEDURAL LAW
STUDENT	ANAN PIANWATTANAKULCHAI
THESIS ADVISOR	PROFESSOR DR.SUNEE MALLIKAMARL
LEVEL OF STUDY	DOCTOR OF LAWS
FACULTY	SCHOOL OF LAW, SRIPATUM UNIVERSITY
YEAR	2020

ABSTRACT

This research objective aims to find the problems of the protection of human rights by establishing the judicial court and the human rights procedure. Research methodology adopted is qualitative research consisting of documentary research; in-depth interview; participatory design, co-design; and hearing. The research result will be brought to formulate the Model Law.

The research found that the efficiency of the protection of the human rights must establish the National Human Rights Court and Procedural Human Rights Cases which the structure be the national independence court with the inquiry system; the 5 committee judges on human rights expertise from 3 judges of the Constitution Court, and a judge from the Court of Justice and from the Administrative Court. The protection of witness; Temporary protection; and Remedy the damages. The research result formulated to be a Model Law with the structure of 39 Sections divided into 4 Chapters; Chapter 1 General Provisions; Chapter 2 Inquiry and Investigation; Chapter 3 Court Procedure; Chapter 4 Transitory Provision.

The research suggestions based on the research result are the enactment of the National Human Rights Court and the Procedural Human Rights Cases. To amend the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560 by adjusting one Chapter on the National Human Rights Court, excluding the Chapter 10 Court, and Chapter 11 Constitution Court.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ไม่อาจสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ถ้าไม่ได้รับความกรุณาจากศาสตราจารย์ ดร.สุณีย์ มัลลิกะมาลย์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ท่านเมตตาตลอดเวลาอันมีค่าคอยช่วยเหลือปรับปรุงเนื้อหา ข้อมูล ข้อเสนอแนะ และแนวทางการจัดทำวิทยานิพนธ์จนทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ด้วยดี ผู้วิจัยจึงกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูง

นอกจากนั้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณแก่ศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ ประธานคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ดร.เขวณะ ไตรมาศ รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ โชคเหมาะ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยอดพล เทพสิทธิา คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้ความกรุณาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ช่วยให้คำแนะนำชี้แนะอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณศาลรัฐธรรมนูญที่กรุณาให้การสนับสนุนทุนวิจัย และหน่วยงานต่าง ๆ ที่กรุณาให้สัมภาษณ์และให้ข้อมูลที่จำเป็นพร้อมทั้งให้คำแนะนำในการจัดทำวิทยานิพนธ์จนสามารถสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ด้วยดี และผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ (พิเศษ) จรัญ ภักดีชนากุล และศาสตราจารย์ ดร.ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ ตูลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งสองท่านและท่านสัตยา อรุณอารี รองอัยการสูงสุด ที่กรุณาสนับสนุนข้อมูลและแนวคิดต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยฉบับนี้ นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ (พิเศษ) ประทีป ทับอรรถนันท ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม รองศาสตราจารย์สุพล อิง-ประสาร อาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี นางสาวมณฑาทิพย์ ชุมทอง นักวิชาการพัสดุชำนาญการพิเศษ สำนักบริหารหนี้สาธารณะ กระทรวงการคลัง นายสุภัทร แสงประดับ นักวิชาการคดีรัฐธรรมนูญชำนาญการพิเศษ และพันเอก ดร.ประเสริฐ แดงไผ่ นักวิชาการอิสระ ซึ่งเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในการสนับสนุนข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยจนสำเร็จตามวัตถุประสงค์

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ครอบครัว ญาติพี่น้อง และเพื่อน ๆ ที่ให้กำลังใจ และเป็นแรงผลักดันให้ผู้วิจัยจัดทำวิทยานิพนธ์นี้จนสำเร็จ ตลอดจนท่านผู้มีพระคุณที่ไม่ได้กล่าวนามที่มีส่วนในการสนับสนุนและให้กำลังใจช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

อนันต์ เพียรวัฒนะกุลชัย

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	II
กิตติกรรมประกาศ.....	III
สารบัญ.....	IV
สารบัญตาราง.....	XII
สารบัญภาพ.....	XIII
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหา.....	1
1.2 ความสำคัญของปัญหา.....	11
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	17
3. ขอบเขตการวิจัย.....	17
3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	17
3.2 ขอบเขตด้านประชากร.....	20
3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา.....	20
4. กรอบแนวคิดการวิจัยและสมมติฐานการวิจัย.....	21
4.1 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework).....	21
4.2 สมมติฐานการวิจัย.....	23
5. คำถามการวิจัย.....	23
6. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	24
7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	24
2 การทบทวนวรรณกรรมและวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	25
1. ความหมายและสาระสำคัญของสิทธิมนุษยชน.....	25
1.1 ความหมายของสิทธิมนุษยชน.....	25
1.2 ความหมายของสิทธิ.....	28
1.3 ความหมายของเสรีภาพ.....	37

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2	1.4 ความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.....	41
	1.5 แนวความคิดของหลักความเสมอภาค.....	47
	2. วิวัฒนาการและสถานการณ์ของสิทธิมนุษยชนในเหตุการณ์สำคัญ	
	ของโลก.....	54
	2.1 ยุคประกาศอิสรภาพสหรัฐอเมริกา.....	54
	2.2 ยุคปฏิวัติสาธารณรัฐฝรั่งเศส.....	57
	2.3 ยุคแห่งการก่อตั้งประเทศในกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง.....	63
	2.4 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย.....	69
	2.4.1 วิวัฒนาการและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน.....	69
	2.4.2 ความเห็นของนักวิชาการ.....	78
	2.4.3 สิทธิมนุษยชนตามระบบกฎหมายไทย.....	80
	2.4.3.1 สิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญ.....	80
	2.4.3.2 สิทธิมนุษยชนตามพระราชบัญญัติอื่น.....	81
	3. เอกสารทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน.....	83
	3.1 English Bill of Rights, 1689 (พ.ศ. 2232).....	83
	3.2 American Declaration of Independence, 1776 (พ.ศ. 2319).....	85
	3.3 The Declaration of the Rights of Man and the Citizen	
	(Déclaration des Droits de l’Homme et du Citoyen), 1789	
	(พ.ศ. 2332).....	88
	4. วิวัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตาม	
	สำนักกฎหมายธรรมชาติ และสิทธิตามธรรมชาติ.....	93
	4.1 ปรัชญากฎหมายธรรมชาติ ยุคกรีกโบราณ และโรมัน	
	(ค.ศ. 500 - ศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกาล).....	94
	4.2 ปรัชญากฎหมายธรรมชาติยุคมีด (ศตวรรษที่ 5-12) และยุคกลาง	
	(ศตวรรษที่ 12-16).....	96
	4.3 ปรัชญากฎหมายธรรมชาติยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ	
	(ศตวรรษที่ 14-16) และยุคปฏิรูปอารยะธรรม (ศตวรรษที่ 16).....	97

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2	
4.4 ปรัชญากฎหมายธรรมชาติ ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม (ศตวรรษที่ 18-19).....	102
4.5 ปรัชญากฎหมายธรรมชาติยุคร่วมสมัยหรือยุคสมัยใหม่.....	103
5. การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามหลักนิติรัฐ.....	104
5.1 หลักการแบ่งแยกอำนาจ.....	105
5.2 หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ	106
5.3 หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง.....	107
5.4 หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา.....	108
5.5 หลักการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ในการพิจารณาคดีขององค์กรตุลาการ.....	111
5.5.1 การฟังความสองฝ่าย.....	111
5.5.2 การพิจารณาคดีโดยเปิดเผย.....	112
5.5.3 การพิจารณาคดีด้วยความเป็นกลางของผู้พิพากษา.....	113
5.5.4 ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดี...	114
5.5.5 การควบคุมและการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ผู้พิพากษา...	120
6. การพัฒนากฎหมายภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติและแผนแม่บทภายใต้ ยุทธศาสตร์ชาติ.....	121
6.1 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการกระบวนการยุติธรรมเคารพสิทธิมนุษยชน และปฏิบัติต่อประชาชนโดยเสมอภาค.....	121
6.2 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ.....	123
7. การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายใต้องค์การสหประชาชาติ.....	125
7.1 เจตนารมณ์ของกฎบัตรสหประชาชาติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน.....	125
7.2 การร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.....	127
7.3 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายใต้ปฏิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.....	128
7.3.1 ประเภทของสิทธิที่ได้รับการคุ้มครอง.....	129
7.3.2 ลักษณะทางกฎหมายของสิทธิมนุษยชน.....	131

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2	7.3.3 พันธกรณีทางกฎหมายของปฎิญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.....	131
	8. การขอความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจากองค์การระหว่างประเทศ.....	132
	8.1 การขอรับความคุ้มครองจากคณะกรรมการวินิจฉัย ข้อพิพาทระหว่างประเทศ.....	133
	8.2 การขอรับการคุ้มครองจากศาลระหว่างประเทศ.....	135
	8.2.1 ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice: ICJ).....	135
	8.2.2 ศาลอาญาระหว่างประเทศ (International Criminal Court: ICC).....	137
	8.2.3 การขอรับความคุ้มครองจากคณะมนตรีสิทธิมนุษยชน สหประชาชาติ (United Nations Human Rights Council: UNHRC).....	138
	9. บทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรที่ทำหน้าที่คุ้มครอง สิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาค.....	139
	9.1 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแห่งสหภาพยุโรปตามอนุสัญญา ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 (พ.ศ. 2493).....	139
	9.1.1 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแห่งสหภาพยุโรป.....	139
	9.1.2 ประวัติความเป็นมาของสหภาพยุโรป.....	140
	9.1.3 การจัดทำอนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน.....	140
	9.1.4 สาระสำคัญของอนุสัญญา.....	147
	9.2 อนุสัญญาสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา ค.ศ. 1969 (พ.ศ. 2512) (สนธิสัญญาซานโฮเซคอสตาริกา).....	154
	9.2.1 องค์กร (Organisation).....	155

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2	9.2.2 อำนาจหน้าที่และการดำเนินงาน (Jurisdiction and Functions).....	157
	9.2.3 กระบวนพิจารณา (Procedure).....	159
	9.3 กระบวนพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองแห่ง ทวีปแอฟริกา (The African Court on Human and Peoples' Rights).....	162
	9.3.1 แนวคิดในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง แห่งทวีปแอฟริกา.....	162
	9.3.2 อำนาจหน้าที่ (Jurisdiction).....	163
	9.3.3 กระบวนพิจารณาคดีที่มีข้อพิพาท (Contentious Procedure).....	164
	9.3.4 คำพิพากษาของศาล (Judgment of the Court).....	167
	9.3.5 การขอให้ทบทวนคำพิพากษา (Request for Review of a Judgment).....	170
10.	บทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรตุลาการในการทำหน้าที่ คุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับประเทศ.....	170
	10.1 กฎหมายฉบับที่ 26 ว่าด้วย การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนของ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย ค.ศ. 2000 (พ.ศ.2543) (Law No. 26 Establishing the Ad Hoc Human Rights Court Republic of Indonesia, 2000).....	170
	10.1.1 บททั่วไป.....	171
	10.1.2 สถานภาพและสถานที่ตั้งของศาลสิทธิมนุษยชน.....	172
	10.1.3 ขอบเขตอำนาจศาล.....	172
	10.1.4 กระบวนพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชน.....	174
	10.1.5 การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน.....	187
	10.1.6 การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู.....	187
	10.1.7 บทกำหนดโทษ.....	188
	10.1.8 ศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดี.....	189

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2	10.2 รัฐบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536) ของสาธารณรัฐอินเดีย (The Protection of Human rights Act, 1993 of Republic of India)..... 10.2.1 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน..... 10.2.2 อำนาจการสอบสวน..... 10.2.3 การสืบสวน..... 10.2.4 ทำให้การที่กระทำโดยบุคคลต่อคณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ..... 10.2.5 บุคคลซึ่งได้รับผลกระทบจากผลของการสอบสวน..... 10.2.6 กระบวนพิจารณา (Procedure)..... 10.2.7 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐ..... 10.2.8 กลไกในการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน.....	190 190 191 193 195 195 195 198 203
	11. รูปแบบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย.....	204
	11.1 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยองค์กรตุลาการ.....	204
	11.1.1 ศาลรัฐธรรมนูญ.....	204
	11.1.2 ศาลยุติธรรม.....	207
	11.1.3 ศาลปกครอง.....	210
	11.2 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยองค์กรอื่นที่มีไชศาล.....	213
	11.2.1 ผู้ตรวจการแผ่นดิน.....	213
	11.2.2 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.....	214
3	วิธีวิทยาการวิจัย (Research Methodology).....	221
	3.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research).....	221
	3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview).....	224
	3.3 การร่วมออกแบบคำถามวิจัย (Participatory Design, Co-Design).....	226
	3.4 พื้นที่ศึกษา.....	226
	3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	226

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
3	3.6 วิธีจัดทำร่างกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน.....	227
	3.7 การรับฟังความคิดเห็น (Hearing).....	227
4	การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน.....	229
	4.1 สภาพการณ์ของปัญหาและผลกระทบจากการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ในประเทศไทย.....	230
	4.2 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายไทย.....	246
	4.3 รูปแบบการพิจารณาคดีและศาลสิทธิมนุษยชนตาม กฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศ.....	279
	4.4 รูปแบบกฎหมายต้นแบบ (Model law) ในการจัดตั้ง ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน.....	306
5	กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน.....	310
	5.1 การจัดทำกรมีมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design).....	312
	5.2 การเปรียบเทียบการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนผลจากการวิจัยกับผลจากการทำ Co-Design.....	342
	5.3 การจัดทำร่างกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน แห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน.....	343
	5.4 การรับฟังความคิดเห็น (Hearing).....	361
	5.5 ร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณา คดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	381
6	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	392
	6.1 สรุปและอภิปรายผล.....	393
	6.2 ข้อเสนอแนะ.....	401
	6.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	402

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
6 6.4 สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์และสมมติฐาน.....	403
บรรณานุกรม.....	405
ภาคผนวก.....	427
ก การสัมภาษณ์เชิงลึก.....	428
ข การร่วมออกแบบคำถามวิจัย (Co-design).....	434
ค การรับฟังความคิดเห็น (Hearing).....	446
ง คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 30/2553.....	480
จ คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ 142/2547.....	490
ประวัติผู้วิจัย.....	513

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	เปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.....	253
4.2	เปรียบเทียบการรับรองสิทธิมนุษยชนและการจัดตั้งองค์กรคุ้มครองสิทธิในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.....	256
4.3	การพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนโดยศาลสิทธิมนุษยชน.....	302
4.4	เนื้อหากฎหมายวิธีพิจารณาความศาลสิทธิมนุษยชนในระดับทวีป.....	304
4.5	เนื้อหาสาระของกฎหมายวิธีพิจารณาความศาลสิทธิมนุษยชนในระดับประเทศ.....	305
5.1	การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนกลุ่มประชากรเฉพาะ.....	327
5.2	การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนกลุ่มประชากรผสม.....	337
5.3	การเปรียบเทียบการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนกลุ่มประชากรเฉพาะและกลุ่มประชากรผสม.....	339
5.4	การเปรียบเทียบการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนกลุ่มประชากรเฉพาะและกลุ่มประชากรผสมจากผลจากการวิจัยกับผลจากการทำ Co-Design.....	342
5.5	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน.....	351
5.6	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. พร้อมหลักการและเหตุผล.....	368

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	22
5.1 การนำเสนอประเด็น Co-Design.....	313
5.2 การอภิปรายและการนำเสนอตามประเด็น Co-Design ของประชากรกลุ่มเฉพาะ.....	314
5.3 การอภิปรายและการนำเสนอตามประเด็น Co-Design ของประชากรกลุ่ม ผสม.....	315
5.4 เลขประจำกลุ่มประชากรเฉพาะและประชากรผสม.....	316
5.5 การอภิปรายและการนำเสนอต่อที่ประชุม.....	317
5.6 การรับฟังความคิดเห็น.....	361

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ทุกคนจะต้องมีและได้รับการคุ้มครองจากรัฐ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นแก่นสารของสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ที่ให้การคุ้มครองสิทธิ (Rights) เสรีภาพ (Freedom) อิสรภาพ (Liberty) ความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติ (Equality and Discrimination) ซึ่ง เป็นสิ่งที่ให้คุณค่าแก่ความเป็นคนว่า คนทุกคนมีคุณค่าเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เชื้อชาติ สีผิว เพศ อายุ ภาษา ความเชื่อทางศาสนา และวัฒนธรรม อันทำให้มนุษย์มีศักดิ์ศรี มีความมั่นคงและเสรีภาพที่จะอยู่ได้อย่างเป็นปกติในสังคมที่เป็นสมาชิก ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่กำหนดสิทธิให้แก่มนุษย์เป็นสิทธิที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดจะละเมิดไม่ได้ และไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้ เพราะเป็นสิทธิในการมีชีวิตและความมั่นคงในการมีชีวิตอยู่ ดังนั้นการปฏิบัติต่อกันของผู้คนในสังคมจึงต้องเคารพความเป็นมนุษย์ ห้ามทำร้ายร่างกาย หรือกระทำการใด ๆ ที่ถือเป็นการเหยียดหยามความเป็นมนุษย์ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (อารัมภบทปญญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491))

ประเทศไทยนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยหรือเป็นรัฐเสรีประชาธิปไตยที่จะต้องให้ความสำคัญต่อการรับรองสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคแก่ประชาชนทุกคนไว้ในกฎหมายที่ถือว่าเป็นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ต้องมีการรับรองและคุ้มครอง ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับที่ 5 ของประเทศตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 ซึ่งได้มีการบัญญัติสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้เป็นการเฉพาะและมีเนื้อหาสาระที่สมบูรณ์กว่าฉบับก่อน ๆ ภายหลังการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 รัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทย โดยบัญญัติไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 26-45 ได้รับรองสิทธิต่าง ๆ ได้แก่ สิทธิในการกำเนิดและการนับถือศาสนา ความเสมอภาค

ในกฎหมาย สิทธิความเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย เสรีภาพของร่างกาย การจับ การค้นต้องกระทำตามกฎหมายกำหนด การเกณฑ์แรงงาน เสรีภาพในเคหสถาน หรือสิทธิในทรัพย์สิน เป็นต้น ในการบัญญัติรับรองสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญของประเทศไทยสอดคล้องกับการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) ในสมัยสามัญที่ 3 เพื่อมีข้อรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งถือว่าเป็นการวางรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานระหว่างประเทศ (Fundamental right) ตามแนวทางของกฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations) (กรมองค์การระหว่างประเทศ, 2551, หน้า 1) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ประการของสหประชาชาติเพื่อโลกอนาคต (UN Sustainable Development Goals: 17 aspects for future world) ที่เป็นการพัฒนาระดับนานาชาติซึ่งประเทศสมาชิกสหประชาชาติ รวมถึงประเทศไทยได้ร่วมกันรับรองเพื่อเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนจนถึงปี ค.ศ. 2030 (Sustainable Development Goals, Online, 2018) สารระสำคัญส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนแต่มีข้อที่ 16 ว่าด้วย การสร้างสังคมสันติสุข การสร้างคุณธรรมและสถาบันอันเป็นที่พึงของส่วนรวม (Peace, justice and strong institutions: Promote just, peaceful and inclusive societies) ที่กำหนดสาระสำคัญเกี่ยวกับการสร้างสันติสุขความมั่นคง สิทธิมนุษยชน และการปกครองที่มีประสิทธิภาพบนพื้นฐานของหลักนิติธรรม (สยาม อรุณศรีมรกต และยงยุทธ วัชรดุลย์, 2559, หน้า 1-7) แม้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ประการขององค์การสหประชาชาติ จะไม่มีพันธกรณีผูกพันรัฐภาคีองค์การสหประชาชาติในทางกฎหมายระหว่างประเทศ เช่นเดียวกับสนธิสัญญา อนุสัญญา หรือข้อตกลงระหว่างประเทศก็ตาม แต่ก็ถือว่าเป็นแนวคิดที่ตกลงร่วมกันของมวลมนุษยชาติ (The common of mankind) และเป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (Customary international law) ที่สำคัญทางกฎหมาย ศีลธรรม จริยธรรม และมีอิทธิพลทางการเมืองและการปกครองไปทั่วโลกที่ทุกประเทศยึดถือปฏิบัติร่วมกันและถือเป็นหลักการพื้นฐานในการปกป้องและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่บรรดาประเทศทั่วโลกให้การยอมรับให้มีผลใช้บังคับเป็นกฎหมาย (Hard law) ในสถานะที่เป็นภาคีสมาชิกองค์การสหประชาชาติ (Member States of the United Nations) ได้กำหนดมาตรการในการคุ้มครอง (Protection) สิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักสากลที่มนุษย์มีเท่าเทียมกันต้องได้รับการคุ้มครอง ได้รับการเคารพ (Respect) อย่างเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ และรัฐต้องมีมาตรการใด ๆ เพื่อให้ผู้ทรงสิทธิได้บรรลุ (fulfil) ถึงสิทธิที่บุคคลนั้นมี รวมถึงกรณีเยียวยาหากมีการถูกละเมิด (กรมองค์การระหว่างประเทศ, 2551, หน้า 18-20)

ต่อมามีการจัดทำสนธิสัญญา (Treaty) กติการะหว่างประเทศ (Covenant) และอนุสัญญา (Convention) เฉพาะด้านเพื่อให้มีผลผูกพันรัฐภาคี (Binding) และมีสภาพบังคับ (Sanction) ในทาง

กฎหมายระหว่างประเทศ โดยจำแนกการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ สิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การทรมาน การอุ้มหาย เด็ก สตรี คนพิการ กลุ่มชาติพันธุ์ แรงงาน โยกย้ายถิ่นและครอบครัว (ปิติกาญจน์ สิทธิเดช, 2561, หน้า 13) จำนวนทั้งสิ้น 9 ฉบับ ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันแล้ว (Ratification) จำนวน 7 ฉบับ ได้แก่ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน และการกระทำอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ส่วนอนุสัญญาลบปีที่ 8 ได้แก่ อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ประเทศไทยอยู่ในฐานะประเทศผู้ลงนาม และอยู่ระหว่างการดำเนินการเพื่อให้สัตยาบันเข้าเป็นภาคี จึงยังไม่มีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม ส่วนฉบับสุดท้าย ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานและสมาชิกในครอบครัวประเทศไทยยังมีได้ลงนามเข้าร่วมเป็นภาคีและมิได้ให้สัตยาบัน จึงไม่มีพันธกรณีระหว่างประเทศที่จะต้องปฏิบัติตาม (วิจิต มันทาภรณ์, ออนไลน์, 2560) ซึ่งกติกาและอนุสัญญาระหว่างประเทศดังกล่าวเกี่ยวข้องกับสิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental right) ที่มนุษย์ทุกคนได้รับปฏิบัติอย่างเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ (Universal Declaration of Human Rights, Article 7)

สำหรับประเทศไทยในฐานะเป็นสมาชิกของคณะกรรมการประสานงานระหว่างประเทศว่าด้วยสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้นำเอาหลักการปารีสมาอนุวัติการด้วยการนำมาเป็นแนวทางกำหนดโครงสร้างของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขึ้นเป็นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (มีชัย ฤชุพันธุ์, 2560, หน้า 1-2) ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานที่ปรึกษา (Advisory function) ด้านสิทธิมนุษยชนแก่ประเทศและมีสถานะเป็นองค์กรอิสระ โดยมีหน้าที่ในการตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคล หรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อดำเนินการ ในกรณีที่ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอให้รายงานต่อรัฐสภา (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 200) จึงกล่าวได้ว่าการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยมีการคุ้มครองเพิ่มมากขึ้นและเป็นรูปธรรม ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยบัญญัติให้

มีการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลไว้ในมาตรา 4 และรับรองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนชาวไทยไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 26-65

การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่คนไทยนั้นมีสาเหตุมาจากเหตุการณ์การเคลื่อนไหวของประชาชนในการประท้วงรัฐบาล และต่อต้านการสืบทอดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รตช.) วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 หรือที่เรียกว่า “เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ” ถือว่าเป็นเหตุการณ์ละเมิดสิทธิมนุษยชนมากที่สุดในสังคมไทย ดังนั้นเมื่อมีการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จึงได้มีบทบัญญัติให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่คนไทย ส่งผลให้มีพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.2542 จัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญที่มีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และจัดทำรายงานเกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เป็นสถาบันส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่ปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจทางการเมือง หรือผลประโยชน์ทางการเมือง จึงมีลักษณะเป็นองค์กรที่ปรึกษาด้านสิทธิมนุษยชน (Advisory function) เพื่อรายงานสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่มีอยู่ในประเทศ สร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเป็นสัญลักษณ์ว่ามีหน่วยงานรับผิดชอบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยตรง

สถานะคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้ปรับปรุงอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ให้เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เป็นหน่วยงานเรียกร้องสิทธิแทนประชาชน เช่น ตรวจสอบและรายการกระทำหรือการละเลยการกระทำ อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี การเสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครองหรือศาลยุติธรรมได้ ซึ่งเป็นองค์กรในลักษณะที่มีอำนาจตัดสินใจ (Quasi Jurisdictional competence) หรือการทำหน้าที่กึ่งตุลาการ (Quasi-Judicial Function) อำนาจหน้าที่นี้ได้ปรับเปลี่ยนกลับไปมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งในปัจจุบันคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเป็นหน่วยงานที่มีลักษณะเป็นองค์กรที่ปรึกษา (Advisory function) แต่มีอำนาจในการร้องทุกข์กล่าวโทษแทนผู้เสียหายและเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 37)

ปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนนั้นเกิดจากการละเมิดสิทธิซึ่งมิใช่มีแต่เฉพาะการละเมิดในทางอาญาเท่านั้น แต่ยังมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในหลากหลายรูปแบบ ทั้งการละเมิดทางปกครองใน

การออกกฎ คำสั่งทางปกครองหรือคำสั่งอื่นใด การกระทำของเอกชนต่อเอกชน การละเมิดสิทธิเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือความมั่นคงของรัฐ เป็นต้น ดังนั้นหากพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตั้งแต่มีการจัดตั้งจนถึงปัจจุบันยังคงมีปัญหาการทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เนื่องจากไม่มีอำนาจในการเป็นหน่วยงานริเริ่มคดีหรือหน่วยงานต้นน้ำในการสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ทั้งไม่มีองค์กรตุลาการในการทำหน้าที่เป็นหน่วยงานวินิจฉัยคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน และไม่มีวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนโดยตรง

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติถือว่าเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนจึงเป็นหน่วยงานทำหน้าที่ริเริ่มคดีหรือหน่วยงานต้นน้ำโดยจะต้องมีอำนาจและหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงในการสอบสวนหรือไต่สวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนและทำความเข้าใจถึงข้อเท็จจริงต่อหน่วยงานผู้ใช้อำนาจตุลาการที่จะเป็นหน่วยงานสร้างข้อยุติให้เกิดขึ้นในสังคม จากขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในปัจจุบันไม่มีอำนาจหน้าที่ริเริ่มคดีหรือหน่วยงานต้นน้ำในการสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริง ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงส่งผลต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ เพราะการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยมีรูปแบบที่ไม่สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามหลักการสากล กล่าวคือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนมีอำนาจวินิจฉัยปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนแต่ไม่มีอำนาจแก้ไขปัญหาหรือสร้างข้อยุติของปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นได้

ปัญหาอีกประการหนึ่งที่กระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกรณีที่ถูกละเมิดสิทธิและมีการฟ้องร้องยังศาลต่าง ๆ ตามรูปแบบและวิธีการละเมิดสิทธิมนุษยชนดังได้กล่าวแล้วนั้นในกระบวนการพิจารณาความที่นำไปสู่การพิจารณาวินิจฉัยโดยองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการมีกฎหมายเฉพาะ จำนวน 4 ฉบับคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และหากเป็นคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยบทบัญญัติของกฎหมายจะเป็นอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญก็ตาม (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 7(11)) แต่ประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ต้องปฏิบัติตามกระบวนการที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่จะต้องใช้สิทธิผ่านผู้ตรวจการแผ่นดินเสียก่อนจนกว่าผู้ตรวจการแผ่นดินจะมีมติชี้เรื่องหรือไม่ดำเนินการตามคำร้อง ประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิจึงจะสามารถฟ้องตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา

46, 48) แต่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญก็มีได้ยกประเด็นสิทธิมนุษยชนมาเป็นประเด็นในการพิจารณาพิพากษาคดี จึงทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนถูกลดค่าลงเพียงการพิจารณาตามองค์ประกอบฐานความผิดอาญา ลักษณะการกระทำละเมิดในทางแพ่งหรือลักษณะการกระทำละเมิดของหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้ง ๆ ที่ คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนมีลักษณะคดีที่ประชาชนได้รับการประกันสิทธิที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายโดยรัฐมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามสิทธิที่ได้บัญญัติไว้นั้นด้วย กระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงจะสมบูรณ์

ปัญหาที่กล่าวมานี้เกิดจากการไม่มีศาลเฉพาะในการพิจารณาพิพากษาคดีสิทธิมนุษยชน ซึ่งเมื่อศึกษาของต่างประเทศ ที่มีการจัดตั้งสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีจำนวน 108 ประเทศ (United Nations Commission on Human Rights (UNCHR), Online, 2016) ที่มีการกำหนดรูปแบบอำนาจหน้าที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไว้แตกต่างกัน บางประเทศ เช่น สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐอินเดีย นิวซีแลนด์ เครือรัฐออสเตรเลีย สาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ และสาธารณรัฐเกาหลี (รจนสม สุบงกช, 2561, หน้า 69) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจตรวจสอบ สอบสวนและไต่สวนคำร้องเรียนการละเมิดสิทธิมนุษยชนร่วมกับองค์กรอัยการ และให้อัยการสูงสุด (General Attorney) เป็นหน่วยงานทำหน้าที่ฟ้องคดีแทนประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยยื่นฟ้องต่อศาลสิทธิมนุษยชน (Human Right Court) เป็นการเฉพาะเพื่อความรวดเร็วในการพิจารณาคัดสินความผิดอันเกิดจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน (จรัญ โฆษณานันท์, 2559, หน้า 570) บางประเทศ เช่น เดนมาร์ก เยอรมนี สถาบันสิทธิมนุษยชน (Human Rights Institute) มุ่งเน้นไปที่การให้ความรู้ มีหน้าที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามหลักกฎหมายของสหภาพยุโรป และจัดทำบันทึกความเห็นทางกฎหมายต่อศาล (สถณี อาชวานันทกุล, ธิดิมา อรุณพัฒน์พงศ์ และคณะ, 2559, หน้า 8-9) สำหรับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาค เช่นสหภาพยุโรปจะดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและศาลสิทธิมนุษยชน ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนยุโรปมีอำนาจในการสอบสวนเรื่องร้องเรียนการละเมิดสิทธิมนุษยชน ไกล่เกลี่ย และพิจารณาส่งเรื่องฟ้องร้องต่อศาลสิทธิมนุษยชนโดยให้อำนาจทั้งรัฐภาคีสมาชิก บุคคลธรรมดาและองค์การพัฒนาเอกชนในการยื่นคำร้องได้ (จรัญ โฆษณานันท์, 2559, หน้า 496-497)

นอกจากกลไกการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายในประเทศ และระดับภูมิภาคดังที่ได้กล่าวมาแล้วยังมีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับระหว่างประเทศขององค์การสหประชาชาติ ภายใต้

บทบาทของคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (United Nations Human Rights Council: UNHRC) ซึ่งเป็นหน่วยงานสังกัดสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly) โดยทำหน้าที่ร่วมกับสำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชน (The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: OHCHR) ในการสอดส่องดูแลและหยุดยั้งการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นทั่วโลก สร้างบรรทัดฐานการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและส่งเสริมขีดความสามารถในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศต่าง ๆ คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติจะทำหน้าที่กลั่นกรองและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อร้องเรียนที่ได้รับ และข้อร้องเรียนดังกล่าวได้ผ่านกลไกการเยียวยาภายในประเทศจนถึงที่สุดแล้วหรือไม่ หรือกระบวนการวิเคราะห์ความร้ายแรงแห่งข้อมูลที่ได้รับ (Initial review) หากกลไกภายในประเทศไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ คณะทำงานจะรับข้อร้องเรียนและส่งข้อร้องเรียนไปยังรัฐบาลของประเทศที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอรับข้อมูลหรือคำชี้แจงเพิ่มเติมจากนั้นจะจัดทำรายงานเสนอต่อคณะทำงานว่าด้วยสถานการณ์ (Working Group on Situations) ซึ่งจะพิจารณาข้อร้องเรียนกับคำชี้แจงของรัฐบาล หากข้อมูลทั้งหมดปรากฏให้เห็นถึงความร้ายแรงของการละเมิดสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานก็จะเสนอรายงานพร้อมมาตรการต่าง ๆ ให้คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (United Nations Human Rights Council: UNHRC) พิจารณาออกเป็นข้อมติเพื่อกดดันให้รัฐบาลที่เกี่ยวข้องยุติการละเมิดสิทธิมนุษยชน (กรมองค์การระหว่างประเทศ, 2553, หน้า 1-2, 6) หรือดำเนินการระงับการออกหนังสือเดินทาง (Visa ban) แก่บุคคลซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน (วิฑิต มั่นตาภรณ์, ออนไลน์, 2560)

นอกจากนั้น คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติก็ยังมีอำนาจในการเสนอเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนไปยังคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเพื่อดำเนินการส่งเรื่องไปยังสำนักงานอัยการศาลอาญาระหว่างประเทศ (Office of the Prosecutor of the International Criminal Court) เพื่อทำการสืบสวนและฟ้องร้องคดี ทั้งนี้ ถ้าคดีดังกล่าวเป็นคดีเขตอำนาจของศาลอาญาระหว่างประเทศ (Rome Statute of the International Criminal Court, Article 5) ได้ด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นถึงรูปแบบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับต่างประเทศ ภูมิภาค และระหว่างประเทศ ซึ่งมีรูปแบบที่แตกต่างกันตามสภาพการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ถ้าพิจารณาในระดับระหว่างประเทศและระดับภูมิภาคจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยพัฒนารูปแบบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนให้เป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการ ดังเช่นกรณีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งสหภาพยุโรปที่พัฒนามาจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหภาพยุโรป หรือศาลอาญาระหว่างประเทศ (International Criminal Court: ICC) พัฒนามาจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ สำหรับการสืบสวน สอบสวนคดีอาชญากรรมสงคราม (The United Nations Commission for the

Investigation of War Crimes) เป็นต้น ในส่วนการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับต่างประเทศมีรูปแบบที่หลากหลาย แต่สามารถจำแนกรูปแบบหลัก ๆ อยู่ 2 ประเภท ได้แก่ หน่วยงานทำหน้าที่เป็นองค์กรที่ปรึกษาด้านสิทธิมนุษยชนทำหน้าที่จัดทำรายงานทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศ และรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน และหน่วยงานในลักษณะเป็นองค์กรที่มีอำนาจตัดสินใจหรือทำหน้าที่กึ่งตุลาการในการสอบสวนและได้สวนคดีแก่ผู้กระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนและให้ความเห็นทางคดีเสนอคำฟ้องไปยังสำนักงานอัยการสูงสุดของประเทศ โดยฟ้องคดีไปยังศาลสิทธิมนุษยชนในการพิจารณาพิพากษาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน

สำหรับประเทศไทยการคุ้มครองสิทธิในคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของประเทศไทยในปัจจุบัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดรูปแบบให้เป็นหน่วยงานที่ปรึกษาด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศ ทำหน้าที่จัดทำรายงานทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศ และรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน อำนาจหน้าที่ดังกล่าวยังมีสาระัตถะ (Substance) ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพราะการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีสาระหรือรายละเอียดมากกว่าที่รัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายจะบัญญัติรับรองไว้ได้ทั้งหมด แต่จะต้องเป็นสิทธิที่เป็นหลักประกันให้แก่ประชาชนสามารถอ้างต่อรัฐได้และรัฐมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามสิทธิที่ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ กฎหมาย หรือพันธกรณีระหว่างประเทศที่เป็นมาตรฐานสากลในการเป็นเครื่องวัดและยกระดับการปฏิบัติของรัฐให้มีมาตรฐานเดียวกัน (วิฑิต มั่นตาภรณ์, ออนไลน์, 2560)

การฟ้องคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิทางแพ่งและทางอาญาต่อศาลยุติธรรมต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบความผิดตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ถ้ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นพนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่สืบสวนและสอบสวนเพื่อค้นหาความผิดตามองค์ประกอบที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาโดยพนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวน เมื่อเห็นว่าสอบสวนเสร็จให้ทำความเห็นส่ง พร้อมสำนวนไปยังอัยการเพื่อสั่งฟ้องคดีต่อศาลอาญา (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140-142) และศาลอาญาก็จะต้องพิจารณาตามองค์ประกอบความผิดเช่นเดียวกัน ถ้าเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิด และไม่มีการยกเว้นโทษตามกฎหมาย ให้ศาลลงโทษแก่จำเลยตามความผิด (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 วรรคสอง)

ส่วนการพิจารณาคดีละเมิดในทางปกครองหรือการใช้ดุลพินิจที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประชาชนย่อมมีสิทธิอุทธรณ์ภายในต่อหน่วยงานของรัฐนั้นเพื่อให้ทบทวนคำสั่งทางปกครองได้ (พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 มาตรา 44-47) ถ้าผู้กรณีหรือผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยาตามกฎหมายหรือได้รับการเยียวยาที่ไม่เหมาะสม

ย่อมมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครองได้ โดยศาลปกครองจะพิจารณาอำนาจหน้าที่ของตนและสิทธิของผู้เสียหายที่จะมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครอง (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 9, 42, 72) เมื่อศาลปกครองเห็นว่าเป็นกรณีที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตนและผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีต่อศาลปกครองได้จึงจะรับไว้พิจารณา ซึ่งศาลปกครองใช้รูปแบบการพิจารณาแบบระบบไต่สวน (Inquisitorial System) โดยให้ศาลมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน ซึ่งแตกต่างจากคดีอาญาที่ใช้ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) คู่ความมีบทบาทสำคัญต่อการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 174)

ในการฟ้องคดีแพ่ง คดีอาญาและคดีปกครองดังกล่าว ประเด็นสิทธิมนุษยชนไม่ได้ถูกหยิบยกขึ้นเป็นสาระดะในการดำเนินการสอบสวนหรือการดำเนินการในทางปกครองแต่อย่างใด อันเนื่องมาจากองค์กรที่ทำการสอบสวนยังขาดความรู้ ความเชี่ยวชาญและความเข้าใจด้านการสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ กฎหมายหรือพันธกรณีระหว่างประเทศ คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนจึงถูกลดค่าลงเป็นเพียงการสอบสวนตามองค์ประกอบความผิดในทางอาญาหรือเป็นเพียงการพิจารณาถึงลักษณะการกระทำละเมิดของหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น

ในส่วนคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนที่ถือว่าเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในด้านสิทธิมนุษยชนโดยตรงก็ไม่มีอำนาจหน้าที่เป็นผู้ริเริ่มดำเนินคดี หรือเป็นหน่วยงานต้นน้ำที่จะเข้าไปสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ด้วยตนเอง นอกจากนั้นก็ไม่มียุทธศาสตร์ในการทำหน้าที่พิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรง แม้คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนจะอยู่ในอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่ก็ได้มีการกล่าวถึงสิทธิมนุษยชนในการพิจารณาคดีและประชาชนไม่อาจจะฟ้องตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญได้จนกว่าจะได้ดำเนินการตามขั้นตอนและกระบวนการที่กฎหมายกำหนดไว้ และต้องไม่เป็นคดีต้องห้ามมิให้ฟ้องคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 47 ด้วย จึงทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ และกฎหมายหรือพันธกรณีระหว่างประเทศเท่านั้น ยังขาดรูปแบบการคุ้มครองสิทธิที่ครบวงจรของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ปัญหาที่มีอยู่จากอดีตจนถึงปัจจุบันก็คือแม้จะมีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยใช้กลไกของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แต่ก็ยังคงมีปัญหาด้านอำนาจหน้าที่และองค์กรศาลในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ส่งผลต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนซึ่งหากจะคุ้มครองให้มีประสิทธิภาพนั้นนอกจากจะมีองค์กรทำหน้าที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนโดยตรงแล้วยังจะต้องมีการกำหนดขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ที่สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้วยและอำนาจหน้าที่นั้นจะต้องมี

เนื้อหาสาระเชื่อมโยงกับอำนาจตุลาการตามหลักการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐเป็นไปตามหลักประกันการใช้สิทธิทางศาลตามหลักการพื้นฐานในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามหลักนิติรัฐ และที่สำคัญคือการมีศาลพิเศษเฉพาะทำการพิจารณาวินิจฉัยการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีจึงส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ด้วยเหตุที่กล่าวมาข้างต้นการจะคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจะต้องเป็นการคุ้มครองในทุกกระบวนการนับตั้งแต่ขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ที่มีส่วนครอบคลุมไปถึงส่วนหนึ่งของการดำเนินการไปสู่การพิจารณาวินิจฉัยคดี เช่นการมีอำนาจสอบสวน และในการดำเนินคดีสิทธิมนุษยชนนั้นจะต้องอาศัยหน่วยงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะ เนื่องจากคดีสิทธิมนุษยชนปัจจุบันจะอาศัยองค์ประกอบความผิดตามประมวลกฎหมายแพ่ง ประมวลกฎหมายอาญา กฎหมายปกครองหรือคดีลักษณะอื่นตามรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นข้อจำกัดในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เนื่องจากกระบวนการในการพิจารณาพิพากษาคดีได้ถูกกำหนดไว้แล้วตามแต่ละประเภทคดีและแต่ละศาลที่รับฟ้องจึงเป็นกระบวนการพิจารณาคดีเฉพาะคดีนั้นตามที่กฎหมายวิธีพิจารณาความจะได้กำหนดไว้ จึงเป็นปัญหาสำหรับคดีสิทธิมนุษยชนที่มีความเฉพาะของรูปแบบการละเมิดสิทธิมนุษยชนทำให้การนำเอากฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง จึงไม่น่าจะมีความเหมาะสมซึ่งอาจเป็นผลต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้

จากสภาพการณ์ของปัญหานี้เองที่การวิจัยมีแนวคิดที่จะให้มีการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนเป็นศาลชำนาญการด้านสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะและมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเฉพาะ ดังเช่นของต่างประเทศ เช่น อินเดีย อินโดนีเซีย หรือสหภาพยุโรป เป็นต้น ที่น่าจะเป็นแนวทางสำหรับประเทศไทยได้ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประชาชนได้รับการประกันและคุ้มครองสิทธิตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามและแบบอย่างการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง

ดังนั้น การวิจัยนี้จึงกำหนดหัวข้อการวิจัย คือ “กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน” เพื่อให้สิทธิมนุษยชนได้รับการคุ้มครองอย่างสมบูรณ์

1.2 ความสำคัญของปัญหา

ในการฟ้องคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขององค์กรตุลาการนั้น หากมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนจนเกิดการฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาลก็ต้องฟ้องยังศาลตามประเภทคดีและใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความของแต่ละศาลที่รับพิจารณาคดี กล่าวคือ ถ้าเป็นกรณีฟ้องคดีแพ่งและคดีอาญาย่อมเป็นอำนาจของศาลยุติธรรมโดยพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วแต่ประเภทคดี ถ้าข้อพิพาทดังกล่าวเป็นการกระทำละเมิดจากหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กระทำต่อเอกชนย่อมเป็นอำนาจของศาลปกครองโดยพิจารณาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 แต่ถ้าเป็นกรณีบทบัญญัติกฎหมายหรือการกระทำขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญย่อมเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญโดยพิจารณาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 แม้คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนจะเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่ก็ยังคงต้องดำเนินการตามกระบวนการเยียวยาในทางหน่วยงานของรัฐเสียก่อนจนหน่วยงานของรัฐมีมติยุติเรื่องหรือไม่ดำเนินการจึงจะสามารถฟ้องตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ จึงเห็นว่าเป็นกลไกที่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 68 โดยกำหนดให้รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร ซึ่งกระบวนการข้างต้นทำให้ประชาชนไม่ได้รับความสะดวกในการใช้สิทธิเรียกร้องต่อการฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน จึงเป็นปัญหาของการคุ้มครองที่ไม่สมบูรณ์ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะองค์กรตุลาการที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีสิทธิมนุษยชนโดยมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน เป็นศาลพิเศษเฉพาะ ดังนั้นการวิจัยจึงมุ่งที่จะหาคำตอบเพื่อนำไปสู่การจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบใน 2 ประเด็น คือ การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน และกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ซึ่งคำตอบที่จะได้นั้นการวิจัยให้ความสำคัญในการศึกษาและวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. วิวัฒนาการ ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้อง

- วิวัฒนาการของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนมีวิวัฒนาการในระดับระหว่างประเทศจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ของโลกที่นำไปสู่การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เช่น การใช้แรงงานทาสในกลุ่มประเทศยุโรป ยุคก่อตั้งชาติในกลุ่มตะวันออกกลาง สงครามประกาศอิสรภาพสหรัฐอเมริกา ยุคการปฏิวัติฝรั่งเศส การปฏิวัติอังกฤษหรือเหตุการณ์สงครามโลก เป็นต้น จนนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ของโลกที่นำไปสู่การคุ้มครองสิทธิ

มนุษยชน เช่น การใช้แรงงานทาสในกลุ่มประเทศยุโรป ตะวันออกกลาง สังครามกลางเมือง สหรัฐอเมริกา การปฏิวัติฝรั่งเศส การปฏิวัติในอังกฤษ หรือเหตุการณ์สงครามโลก เป็นต้น

ส่วนวิวัฒนาการสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยเริ่มต้นจากการให้สิทธิแก่แรงงานทาสจนนำไปสู่การเลิกทาส เนื่องจากทาสเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประเทศ เพราะการใช้แรงงานทาสถือว่าการยากที่จะรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในกฎหมาย ดังนั้นจึงได้ทำการศึกษาสิทธิของทาสตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ จนมาถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางการเมือง ได้แก่ ยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง การปฏิวัติ พ.ศ. 2475 หรือเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 เพื่อให้ได้เห็นถึงวิวัฒนาการของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน

การได้ศึกษาและวิจัยวิวัฒนาการของสิทธิมนุษยชนทำให้ได้รู้ถึงพัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่มีผลต่อการจัดทำกฎหมาย

หลักการ

- หลักนิติรัฐ (Legal State)

หลักนิติรัฐ หมายถึง รัฐที่ปกครองโดยกฎหมาย จึงเป็นหลักที่ส่งเสริมให้รัฐผูกพันกับการกระทำที่จะไม่ก้าวล่วงในสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญรับรอง หากการกระทำใดของเจ้าหน้าที่รัฐทำโดยไม่มีอำนาจตามกฎหมาย การกระทำนั้นย่อมไม่สามารถกระทำได้ เป็นไปตามหลัก “ไม่มีกฎหมาย ไม่มีอำนาจ” หากกระทำการใด ๆ การกระทำนั้นกระทำตามหน้าที่ตามกฎหมายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายเท่านั้น ภายใต้หลักนิติรัฐที่ยอมรับการปกครองโดยกฎหมายเป็นใหญ่การใช้อำนาจรัฐจึงต้องถูกควบคุมตรวจสอบโดยหลักนิติรัฐและถูกจำกัดการใช้อำนาจโดยบทบัญญัติของกฎหมายเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงต้องนำหลักนิติรัฐมาวิเคราะห์ ในการประกันสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติโดยจะทำการศึกษหลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา และหลักการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ซึ่งเป็นสาระสำคัญของหลักนิติรัฐ

- หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

หลักการคุ้มครองรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน คือ หลักการที่มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิ เสรีภาพของประชาชนและสิทธิความเสมอภาค ซึ่งรัฐจะต้องเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การแทรกแซงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน รัฐจะกระทำได้อต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น ดังนั้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จะกระทำหน้าที่ละเลยไม่ได้

แนวคิด

แนวคิดว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้ปรากฏขึ้นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นครั้งแรก ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 และมีการบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเอาไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จัดว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีการขยายสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้มาก แต่มักจะบัญญัติว่ารายละเอียดให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ อีกทั้งในทางปฏิบัติก็ไม่ได้มีการตรากฎหมายลูกขึ้นมาตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ ซึ่งนักกฎหมายส่วนใหญ่เห็นว่าเมื่อยังไม่มีกฎหมายบัญญัติกฎหมาย บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่รับรองสิทธิเสรีภาพไว้ก็ยังไม่สามารถใช้บังคับได้ ดังนั้น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จึงได้บัญญัติให้สิทธิและเสรีภาพที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญผูกพันโดยตรงต่อองค์กรใช้อำนาจอธิปไตย แม้จะไม่ได้มีการออกกฎหมายลูกเพื่อรองรับการใช้สิทธิดังกล่าว แต่ก็ถือว่าสิทธิต่าง ๆ เหล่านั้นมีผลบังคับใช้แล้ว ซึ่งได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพ ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 27 บุคคลสามารถใช้สิทธิทางศาลเพื่อบังคับให้รัฐต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในหมวด 3 ได้โดยตรง ดังนั้น จึงต้องนำแนวคิดว่าการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญมาใช้ประกอบการวิเคราะห์การทำวิจัยวิพากษ์วิจารณ์ความคดีสิทธิมนุษยชน

2. สภาพการณ์แห่งปัญหาและผลกระทบจากการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของไทย

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในปัจจุบันมีความสำคัญต่อรัฐที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่จะต้องรับรองสิทธิมนุษยชนแก่ประชาชนและรัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็วและไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 68) รัฐจึงต้องสร้างกลไกให้แก่ประชาชนในการใช้สิทธิทางศาลได้ และหน่วยงานผู้รับผิดชอบในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนก็ต้องมีอำนาจหน้าที่เป็นหน่วยงานริเริ่มดำเนินคดีหรือหน่วยงานต้นน้ำด้วย เมื่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่มีอำนาจดังกล่าวแล้วย่อมมีผลกระทบต่อประชาชนในการใช้สิทธิทางศาลในคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ดังนั้น จากสภาพการณ์แห่งปัญหาในปัจจุบันจะพบถึงข้อจำกัดในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและส่งผลกระทบต่อประชาชน ดังนั้นการได้ศึกษาและวิเคราะห์ในประเด็นนี้จึงเป็นความสำคัญที่จะเป็นการยืนยันถึงสภาพแห่งปัญหาและผลกระทบที่ประชาชนได้รับเป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นจริงเพื่อนำไปสู่หลักการและเหตุผลที่การวิจัยนี้มุ่งหาคำตอบในการตรากฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิพากษ์วิจารณ์คดีสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะ

3. การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายต่างประเทศ

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนมีรูปแบบการกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ในแต่ละศาลแตกต่างกันมีทั้งรูปแบบของศาลทั่วไปที่มีอำนาจหน้าที่ (Jurisdiction) พิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง คดีอาญาหรือคดีปกครอง และคดีรัฐธรรมนูญโดยไม่มีศาลที่รับผิดชอบคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนในลักษณะเทียบเท่าคดีแพ่ง คดีอาญาหรือคดีปกครองโดยตรง ดังเช่นประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทยด้วย จึงทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในรูปแบบนี้เป็นลักษณะของการคุ้มครองทางอ้อมในรูปแบบลักษณะหรือเนื้อหาสาระของแต่ละประเทศคดีโดยมิได้มีการรับผิดชอบพิจารณาพิพากษาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรงที่จะใช้อำนาจตุลาการวางบรรทัดฐานทางกฎหมาย ซึ่งแตกต่างกันในบางประเทศที่มีศาลสิทธิมนุษยชนหรือที่เรียกว่า “Human Right Court” ที่เป็นศาลมีอำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยตรงและเป็นศาลที่มีการจัดตั้งเป็นลักษณะเทียบเท่าศาลยุติธรรมที่ประจำอยู่ทุกจังหวัดรับพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะ ตัวอย่างเช่น สาธารณรัฐอินโดนีเซีย และสาธารณรัฐอินเดีย เป็นต้น

ในส่วนการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระหว่างประเทศและระดับภูมิภาค ถ้าพิจารณาในระดับระหว่างประเทศ นอกจากการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยการพิจารณาคดีของศาล ได้แก่ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice: ICJ) ศาลอาญาระหว่างประเทศ (International Criminal Court: ICC) และศาลอนุญาโตตุลาการถาวร (Permanent Court of Arbitration: PCA) อยู่ภายใต้บังคับขององค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) แต่ศาลเหล่านี้รับฟ้องคดีเฉพาะกรณีที่เป็นรัฐหรือองค์การระหว่างประเทศเท่านั้น ไม่รับคดีที่เป็นกรณีประชาชนใช้สิทธิฟ้องคดีโดยตรง แต่ถ้าประชาชนจะใช้สิทธิโดยตรงต้องเป็นไปในรูปแบบของการใช้สิทธิผ่านคณะมนตรีความมั่นคงแห่งองค์การสหประชาชาติ ซึ่งเป็นลักษณะการกดดันในทางระหว่างประเทศโดยองค์การสหประชาชาติ ซึ่งจะแตกต่างกับการคุ้มครองสิทธิในระดับภูมิภาคที่ประชาชนสามารถฟ้องคดีโดยตรงต่อศาลได้โดยให้รัฐเจ้าของสัญญาได้รับรองการฟ้องนั้น ดังเช่น ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (The European Court of Human Rights) ภายใต้อนุสัญญายุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 (พ.ศ. 2493) (European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950) ซึ่งรับคดีทั้งในส่วน of ประชาชนฟ้องตรงและรับฟ้องคดีที่รัฐสมาชิกภาพของสหภาพยุโรป (Member State of the European Union) ทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในสหภาพยุโรปมีประสิทธิภาพและเป็นกลไกที่หลากหลาย ๆ ภูมิภาคนำไปเป็นแนวทางในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคของตนดังเช่น ทวีปอเมริกาที่เรียกว่า “ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา (Inter-American Commission on Human Rights: IACHR)” ส่วนทวีปแอฟริกา เรียกว่า “ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งแอฟริกา (The African Court

on Human and Peoples' Rights)” ภายใต้รูปแบบการจัดตั้งสหภาพแอฟริกา (African Union: AU) (กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, ออนไลน์, 2556) และทวีปเอเชียก็มีแนวคิดจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนเช่นกัน ซึ่งในการคุ้มครองลักษณะเหล่านี้มีรูปแบบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างสมบูรณ์

ดังนั้น รูปแบบของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนดังกล่าวจะนำมาเป็นแนวทางในการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะต่อไป

4. รูปแบบ โครงสร้างองค์ประกอบกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

ในปัจจุบันกฎหมายการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอยู่ภายใต้กฎหมายหลายฉบับ ได้แก่ กฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยตรง ประกอบด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พุทธศักราช 2550 และพุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ระเบียบคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2561 กฎหมายเหล่านี้แม้จะมีการพัฒนาเป็นลำดับก็ตาม แต่ก็ยังมีปัญหาหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะหน่วยงานริเริ่มคดีหรือหน่วยงานต้นน้ำไม่มีอำนาจสอบสวนเพื่อค้นหาความจริง เพราะถือว่าเป็นหน่วยงานที่สำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และหน่วยงานที่ใช้อำนาจตุลาการไม่มีความเชี่ยวชาญในด้านการพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับคดีสิทธิมนุษยชนโดยตรง จึงทำให้คดีสิทธิมนุษยชนต้องอยู่ภายใต้การพิจารณาพิพากษาคดีตามองค์ประกอบความผิดในกฎหมายอาญา หรือลักษณะการกระทำละเมิดของหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ แม้คดีสิทธิมนุษยชนจะเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่ก็มิได้หยิบยกเรื่องสิทธิมนุษยชนมาเป็นประเด็นในการพิจารณาพิพากษาคดี ดังนั้น การวิจัยนี้เห็นถึงความสำคัญที่จะวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเพื่อนำไปสู่การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเพื่อพัฒนารูปแบบของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย

การศึกษาและวิจัยจึงให้ความสำคัญที่จะศึกษาและวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.1 หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 68 กำหนดให้รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร ประชาชนผู้ใช้สิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนต้องใช้สิทธิผ่านองค์กรของรัฐที่รับผิดชอบในด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเสียก่อนและหน่วยงานของรัฐนั้นต้องมีความเห็นยุติเรื่องเสียก่อนประชาชนจึงจะสามารถใช้สิทธิฟ้องตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญได้และการคดีของศาลรัฐธรรมนูญจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญด้วย ดังนั้น ถ้าได้มีการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนเป็นศาลเฉพาะแล้วจะทำให้การอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ฉะนั้น เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจึงต้องจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนขึ้น

4.2 สถานภาพของศาลสิทธิมนุษยชน สถานภาพของศาลสิทธิมนุษยชนจะมีรูปแบบที่หลากหลายบางประเทศมีการพัฒนาคณะกรรมการสิทธิให้เป็นศาลสิทธิมนุษยชน บางประเทศกำหนดให้มีการจัดตั้งเป็นศาลชำนาญพิเศษภายในศาลที่มีเขตอำนาจทั่วไป ดังนั้น การกำหนดสถานภาพของศาลสิทธิมนุษยชนจึงมีความสำคัญที่ต้องนำมาวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้

4.3 ขอบเขตอำนาจศาล ศาลสิทธิมนุษยชนมีอำนาจหน้าที่และอำนาจในการพิจารณาและวินิจฉัยคดีสิทธิมนุษยชนเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญที่ต้องนำมาวิเคราะห์ เพื่อพัฒนารูปแบบของขอบเขตอำนาจศาลสิทธิมนุษยชน ดังนั้น ขอบเขตอำนาจของศาลสิทธิมนุษยชนจึงมีความสำคัญที่ต้องนำมาวิเคราะห์ในงานวิจัยงานวิจัย กฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชนต้นแบบ ทั้งนี้เพื่อให้ศาลสิทธิมนุษยชนมีขอบเขตแห่งอำนาจในการพิจารณาคดีและคดีต้องห้ามที่ไม่สามารถฟ้องต่อศาลสิทธิมนุษยชนได้โดยได้บัญญัติขึ้นเพื่อให้สอดคล้องต่อการทำหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชน

4.4 คุณสมบัติของผู้พิพากษาและองค์คณะผู้พิพากษา ผู้พิพากษาซึ่งจะทำหน้าที่ในศาลสิทธิมนุษยชนจะต้องมีคุณสมบัติที่มีทั้งคุณสมบัติผู้พิพากษาทั่วไปกับคุณสมบัติเฉพาะ และจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะผู้พิพากษา ซึ่งการวิจัยให้ความสำคัญในการศึกษาและวิจัยถึงคุณสมบัติที่เหมาะสมสำหรับการเป็นผู้พิพากษาในศาลสิทธิมนุษยชนและจำนวนองค์คณะผู้พิพากษา

4.5 กระบวนวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน กระบวนพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชนในการจับกุมผู้กระทำความผิด การควบคุมตัว การสืบสวน การสอบสวน การฟ้องคดี ขั้นตอนการพิจารณาของศาล (Court Hearings) เงื่อนไขในการแต่งตั้งผู้พิพากษา กระบวนพิจารณา (Hearing Procedure) การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู ซึ่งกระบวนพิจารณาของศาลเหล่านี้มีความสำคัญที่ต้องนำมาวิเคราะห์ในงานวิจัยงานวิจัยกฎหมายจัดตั้งศาล

สิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชนต้นแบบ ทั้งนี้เพื่อให้ศาลสิทธิมนุษยชนมีกระบวนการพิจารณาโดยได้บัญญัติขึ้นเพื่อให้สอดคล้องต่อการทำหน้าที่ของตุลาการศาลสิทธิมนุษยชน

4.6 ระบบการพิจารณา การพิจารณาในขั้นตอนของการแสวงหาพยานหลักฐานนั้นมี 2 ระบบ คือ การกล่าวหา และการไต่สวน ซึ่งศาลยุติธรรมใช้ระบบกล่าวหา ศาลปกครองใช้ระบบไต่สวน ดังนั้นหากจะให้ศาลสิทธิมนุษยชนที่จะจัดตั้งขึ้นมานั้นจะใช้ระบบใดย่อมขึ้นอยู่กับการศึกษาและวิเคราะห์ใน 2 ระบบนี้ก่อน ดังนั้นการวิจัยจึงให้ความสำคัญในการศึกษาและวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบที่จะชี้ให้เห็นถึงความเหมาะสมในการนำมาใช้ในกระบวนการวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

5. การจัดทำกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชนต้นแบบ การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ในการจัดทำกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชนต้นแบบ โดยการนำเอาคำตอบที่ได้จากการวิเคราะห์ตามประเด็นต่าง ๆ ที่กำหนดไว้เพื่อให้เป็นกฎหมายต้นแบบที่จะนำไปเป็นแนวทางในการจัดทำกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งและวิธีพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิจัย วิวัฒนาการ ทฤษฎี แนวคิด และหลักการที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพการณ์แห่งปัญหาและผลกระทบจากการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทยว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
4. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์โครงสร้างองค์ประกอบของกฎหมายการจัดตั้งและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน
5. เพื่อจัดทำกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

วิวัฒนาการ ทฤษฎี แนวคิด และหลักการที่เกี่ยวข้อง

วิวัฒนาการ ได้แก่

- วิวัฒนาการของสิทธิมนุษยชน

หลักการ ได้แก่

- หลักนิติรัฐ
- หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

กฎหมายประเทศไทย ได้แก่

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2491
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
- ประกาศพระราชโองการ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580)
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

พ.ศ. 2560

- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ.

2561

- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
- พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

กฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่

- กฎหมายบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations)
- ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) (Universal Declaration of Human Rights)
- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1976 (พ.ศ. 2519) (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR)
- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 (พ.ศ. 1423) (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR)
- อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979 (พ.ศ. 2522) (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women: CEDAW)

- อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1965 (พ.ศ. 2508) (Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination: CERD)

- อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการกระทำอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ. 1984 (พ.ศ. 2527) (Convention Against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: CAT)

- อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 (พ.ศ. 2532) (Convention on the Rights of the Child)

- อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ค.ศ. 2006 (พ.ศ. 2549) (Convention on the Rights of the Persons with Disabilities: CRPD)

- อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) (International Convention for the Protection of all Persons from Enforced Disappearance: CED)

- อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานและสมาชิกในครอบครัว ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2533) (Convention on the Protection of the Rights of Migrants Workers and Member of their Families: CMW)

กฎหมายระดับภูมิภาค ได้แก่

- Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950 (พ.ศ. 2493)

- American Convention on Human Rights, 1969 (พ.ศ. 2512)

- The Sirte Declaration, 1999 (พ.ศ. 2542)

กฎหมายต่างประเทศ ได้แก่

- The protection of Human Rights Act, 1993 Republic of India

- Law No. 26 Establishing the Ad Hoc Human Rights Court, 2000 Republic of Indonesia

ประเด็นศึกษา

1) วิเคราะห์กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทยว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

2) วิเคราะห์สภาพการณ์แห่งปัญหาและผลกระทบจากการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย

3) วิเคราะห์โครงสร้างองค์ประกอบของกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชน

4) วิเคราะห์หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

5) วิเคราะห์สถานภาพของการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

6) วิเคราะห์ขอบเขตอำนาจศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

7) วิเคราะห์คุณสมบัติผู้พิพากษาและองค์คณะผู้พิพากษา

8) วิเคราะห์กระบวนการวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

9) วิเคราะห์ระบบการพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

3.2 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วย

- ผู้บริหารหรือตัวแทนผู้รับผิดชอบทั้งผู้ปฏิบัติการและผู้กำหนดนโยบาย ได้แก่ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม ผู้พิพากษาศาลปกครอง อัยการหรือผู้แทน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

- ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน คือ มูลนิธิที่ทำงานเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ได้แก่ มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา มูลนิธิปวีณา หงสกุลเพื่อเด็กและสตรี สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน สมาคมสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

ประชากรผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders)ของการมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-design) มีกลุ่มเฉพาะ 6 กลุ่ม ได้แก่ (1) ผู้แทนพรรคการเมือง (2) ผู้แทนคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (3) ผู้แทนกรมการด้านสิทธิมนุษยชน (4) ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน (5) ผู้แทนประชาชนซึ่งถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และ (6) ประชากรกลุ่มผสมซึ่งมาจากผู้แทนในแต่ละกลุ่มเฉพาะ 6 กลุ่ม

ประชากรซึ่งร่วมประชุมสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็น (Hearing) ด้วยการวิพากษ์และแสดงความคิดเห็นต่อกฎหมายต้นแบบ (Model Law) ในการยืนยันความครบถ้วนเหมาะสมของกฎหมายต้นแบบจำนวน 50 คน ประกอบด้วยกลุ่มบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองและการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษากำหนดให้เป็นกรุงเทพมหานคร

4. กรอบแนวคิดการวิจัยและสมมติฐานการวิจัย

4.1 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

ปัญหาจากการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีสาเหตุมาจากคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่มีการฟ้องเป็นคดีต่อศาลนั้นจะถูกนำไปสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลตามรูปแบบและวิธีการละเมิดสิทธิมนุษยชนซึ่งมีทั้งศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง และศาลอาญา ภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความที่แตกต่างกันตามแต่ละศาล ทำให้กระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยตรงเนื่องจากคดีสิทธิมนุษยชนมีความพิเศษและเฉพาะของรูปคดีที่แตกต่างไปจากคดีทั่วไปจึงไม่มีความเหมาะสมที่จะคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจากการถูกละเมิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยนี้จึงมีแนวคิดที่จะจัดทำกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเพื่อให้มีศาลซึ่งทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีและใช้กระบวนการวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนโดยตรงโดยมีแนวทางจากต่างประเทศที่มีกฎหมายเฉพาะสำหรับศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งการจัดทำกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนจะนำเอาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อให้เป็นกฎหมายต้นแบบ (ดูภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย)

ปัญหาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจากการพิจารณาคดีที่ไม่มีศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

1. วิวัฒนาการ ทฤษฎี และหลักการ

- วิวัฒนาการ แนวคิดว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
- หลักนิติรัฐ
- หลักความเป็นอิสระของตุลาการในการพิจารณาคดี

2. กฎหมายไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492, 2534, 2540, 2550, 2560/พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560/พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561/ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง/ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา/พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

3. กฎหมายต่างประเทศ

- Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950 (พ.ศ. 2493)
- American Convention on Human Rights, 1969 (พ.ศ. 2512)
- The Sirte Declaration, 1999 (พ.ศ. 2542)
- The protection of Human Rights Act, 1993 Republic of India
- Law No. 26 Establishing the Ad Hoc Human Rights Court, 2000 Republic of Indonesia

กฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนต้นแบบจะก่อให้เกิดประโยชน์ได้แก่

- การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของไทยเป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ
- ประชาชนได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างสมบูรณ์ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม
- มีศาลเฉพาะและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเฉพาะ

โครงสร้างกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชนต้นแบบ

- หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- สถานภาพของการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- ระบบการพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- อำนาจองค์กรในการสืบสวน สอบสวนและฟ้องคดีสิทธิมนุษยชน
- ขอบเขตอำนาจศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- คุณสมบัติผู้พิพากษาและองค์คณะผู้พิพากษา
- วิธีพิจารณาคดีและการทำคำพิพากษาในศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- บทเฉพาะกาล

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4.2 สมมติฐานการวิจัย

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้มีประสิทธิภาพจำเป็นที่จะต้องมีศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีความสมบูรณ์ในขั้นตอนของการยุติธรรมด้วยการจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชน ที่มีโครงสร้างองค์ประกอบกฎหมายประกอบด้วย หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชน สถานภาพของการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ขอบเขตอำนาจศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คุณสมบัติผู้พิพากษาและองค์คณะผู้พิพากษา กระบวนวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชน และระบบการพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

5. คำถามการวิจัย

- 1) วิวัฒนาการของสิทธิมนุษยชนจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
- 2) การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีหลักการ ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนที่จะใช้เพื่อการวิเคราะห์มีอะไรบ้าง
- 3) สภาพการณ์แห่งปัญหาและผลกระทบของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของไทยเป็นอย่างไร
- 4) กฎหมายระหว่างประเทศที่ให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีอะไรบ้าง มีสาระสำคัญอย่างไร
- 5) กฎหมายของประเทศใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและมีสาระสำคัญของกฎหมายอย่างไร
- 6) กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีอะไรบ้างและมีสาระสำคัญของกฎหมายอย่างไร
- 7) ข้อจำกัดที่เป็นปัญหาต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในขั้นตอนของการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน คืออะไรบ้าง และส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างไร
- 8) หลักการและเหตุผลสำคัญที่ต้องมีศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชนเพราะอะไร
- 9) กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชนมีโครงสร้างองค์ประกอบของกฎหมายประกอบด้วยอะไรบ้าง

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายความว่า สักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลซึ่งเป็นของคนไทย

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) หมายความว่า คุณค่าความเป็นมนุษย์ตั้งแต่เกิดซึ่งใครจะละเมิดไม่ได้ และไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้ ซึ่งเป็นที่มาของสิทธิมนุษยชน

สิทธิ (Right) หมายความว่า ประโยชน์หรืออำนาจของบุคคลที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองตามหลักสิทธิมนุษยชน

เสรีภาพ (Liberty) หมายความว่า ความเป็นอิสระที่จะตัดสินใจดำเนินการใด ๆ ด้วยตนเองของคนไทยภายใต้กรอบแห่งกฎหมาย

ความเสมอภาค (Equity) หมายความว่า ความเท่าเทียมกันของคนไทยที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

คดีละเมิดสิทธิมนุษยชน (Human rights of violations case) หมายความว่า การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงและมีลักษณะเฉพาะ

พันธกรณีระหว่างประเทศ (International Obligation) หมายความว่า ผลผูกพันที่ประเทศไทยต้องปฏิบัติตาม

กฎหมายต้นแบบ (Model Law) หมายความว่า กฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ข้อค้นพบที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย (Output) คือ จัดทำร่างกฎหมายต้นแบบจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อ

1. การเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความเพื่อให้บรรลุถึงสิทธิและเสรีภาพที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ
2. ประชาชนได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างสมบูรณ์ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม
3. มีศาลและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเฉพาะ

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมและวิจัย

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทนี้เพื่อที่จะทำการศึกษาลักษณะ ทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนประกอบด้วย 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ความหมายและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ส่วนที่ 2 สถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชน ส่วนที่ 3 วิวัฒนาการของสิทธิมนุษยชน ทฤษฎี และแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และส่วนที่ 4 กฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายไทย ส่วนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วรรณกรรมที่ทบทวนนี้เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ในการจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาความศาลสิทธิมนุษยชนต่อไป

1. ความหมายและสาระสำคัญของสิทธิมนุษยชน

ความหมายและสาระสำคัญของสิทธิมนุษยชน ประกอบไปด้วย สิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติ โดยจะทำการศึกษาลำดับดังนี้

1.1 ความหมายของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) เป็นคำที่มีการกล่าวอ้างถึงสิทธิ เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในกรณีเกิดปัญหาการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิของประชาชน แม้ว่าจะมีการกล่าวถึงกันมาก แต่ยังไม่มีการกำหนดคำนิยามของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” ให้ชัดเจน แม้แต่ในปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนก็ไม่ได้ให้คำนิยามไว้คงมีแต่คำปรารภที่พอจะนำมาเป็นแนวทางได้ ดังนี้

“โดยประชากรแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันไว้ในกฎบัตรถึงความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในศักดิ์ศรีและคุณค่าของตัวบุคคลและในความเสมอภาคแห่งสิทธิของทั้งชายและหญิง...”

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงเรื่องสิทธิต่าง ๆ ไว้ในปณิญาสากลฉบับนี้เป็นหลักเกณฑ์ที่ใช้เป็นตัวอย่างในเรื่องของสิทธิประเภทต่าง ๆ เช่น ตามข้อ 3 กำหนดว่าสิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกาย ในข้อ 6 กำหนดว่า “ทุก ๆ คนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายไม่ว่า ณ ที่ใด” และในข้อ 15(1) บุคคลมีสิทธิในการถือสัญชาติ อย่างไรก็ดี ถ้อยคำเหล่านี้ แม้ว่าจะเป็นเรื่องการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนแต่ยังไม่ถือว่าเป็นคำนิยามของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” อันเนื่องจากการ

ที่องค์การสหประชาชาติไม่เขียนคำนิยามไว้ อาจเป็นการละไว้ในฐานะที่เข้าใจได้โดยสามัญสำนึก เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งในการอธิบายความหมายหรือเปิดกว้างไว้เป็นความยืดหยุ่นในการตีความ หรือเปิดทางในการพัฒนาความหมายของสิทธิมนุษยชนที่เป็นไปตามพลวัตสังคม

คริสตอฟ สวินนาร์สกี (ประสิทธิ์ เอกบุตร, 2540, หน้า 1162-1164) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” สรุปได้ว่า

ความหมายประการแรก หมายถึง แหล่งอ้างอิงของข้อความคิดทางการเมืองต่าง ๆ แต่ละทฤษฎีหรือสำนักความคิดทางสังคมเช่นเดียวกันกับที่ทฤษฎีการเมืองว่าด้วยอุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องก็ได้อ้างถึงสิทธิมนุษยชนซึ่งอาจพบได้จากบรรดาเสรีภาพขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมายซับซ้อนและจากหลักประกันต่าง ๆ ตามที่บัญญัติอยู่ในกฎหมายภายในของแต่ละรัฐ เช่น ตามที่มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือตามรัฐธรรมนูญอื่นที่เป็นสิทธิมนุษยชนที่บัญญัติอยู่ในกฎหมายภายในของรัฐนั้น ๆ ซึ่งเป็นการยอมรับความหมายของข้อความคิดที่ได้มีการริเริ่มจากการปรากฏขึ้น ในรูปของตราสารระหว่างประเทศที่ใช้หลักประกันในการให้สิทธิเฉพาะเจาะจงบางอย่าง แก่ปัจเจกชนและใช้จำกัดการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐที่มีอยู่เหนือพลเรือน และดินแดนของตน

นอกจากนี้ในงานวิจัยเรื่อง การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กล่าวถึงเรื่องสิทธิมนุษยชน โดยมีการแยกประเภทของสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญออกเป็น “สิทธิมนุษยชน” และ “สิทธิพลเมือง” ดังนี้

สิทธิมนุษยชน ได้แก่ สิทธิที่รัฐธรรมนูญมุ่งที่จะให้ความคุ้มครองแก่บุคคลทุก ๆ คนโดยมิได้แบ่งแยกว่าบุคคลนั้นจะเป็นคนของชาติใด เชื้อชาติใด ภาษาใด หรือศาสนาใดหากบุคคลนั้นเข้ามาอยู่ในอำนาจทางพื้นที่ที่ใช้รัฐธรรมนูญบุคคลนั้นย่อมได้รับความคุ้มครองภายใต้รัฐธรรมนูญนั้นด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นคุณลักษณะประจำตัวของมนุษย์ทุกคนเป็นสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติที่เป็นของมนุษย์ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์และด้วยเหตุผลเพียงอย่างเดียวว่าเขาเกิดมาเป็นมนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพเหล่านี้อยู่ตั้งแต่เกิดโดยไม่ขึ้นกับว่าเป็นคนที่สังกัดชาติใด สิทธิมนุษยชนจึงมีลักษณะคล้ายกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ที่มุ่งคุ้มครองมนุษย์

สิทธิพลเมือง ได้แก่ สิทธิที่รัฐธรรมนูญมุ่งที่จะให้ความคุ้มครองเฉพาะบุคคลเฉพาะที่เป็นพลเมืองของรัฐนั้นเท่านั้น ไม่ใช่สำหรับทุกคนที่เป็นคนต่างด้าว

คำว่า “สิทธิมนุษยชน” และ “สิทธิพลเมือง” หากพิจารณาสาระสำคัญของทั้งสองคำแล้วจะเห็นได้ว่าไม่มีความหมายแตกต่างกัน เนื่องจากสิทธิมนุษยชนเป็นการตระหนักถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะในด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในฐานะเพื่อนร่วมโลกด้วยกัน เพื่อเป็นการยกระดับคุณค่าของมนุษย์ให้ได้รับการประกันสิทธิตามกฎหมายเท่าเทียมกัน แม้จะ

แตกต่างกันในด้านเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมือง หรือทางอื่นใด เพราะรูปแบบการปกครองแต่ละประเทศแตกต่างกัน ซึ่งในประเทศที่ปกครองระบอบประชาธิปไตย (Democracy) ก็จะทำให้ความสำคัญต่อการรับรองสิทธิมนุษยชนแก่ประชาชน เพราะถือว่าเป็นสาระสำคัญของรัฐที่ปกครองในระบอบรัฐเสรีประชาธิปไตย เพราะถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของรัฐ แต่ถ้าวรัฐที่ปกครองในระบบสังคมนิยม (Socialism) ถือว่าการประกันสิทธิมนุษยชนของประชาชนเป็นความมั่นคงของรัฐที่จะส่งเสริมให้สิทธิประชาชนที่มีลักษณะตรงข้ามกับรัฐที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย จึงทำให้การสร้างมาตรฐานในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยองค์การสหประชาชาติจะต้องมีลักษณะเป็นมาตรฐานแบบประนีประนอมเพื่อให้สามารถบังคับได้ เพื่อให้ นำข้อตกลงว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นแนวทางปฏิบัติพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์มากขึ้น ในขณะที่ประเทศที่ยึดหลักในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐ โดยคำนึงถึงอำนาจอธิปไตยเป็นหลักพยายามหลีกเลี่ยงที่จะนำข้อตกลงต่าง ๆ ไปเป็นแนวทางปฏิบัติ จากแนวความคิดที่แตกต่างกันนี้สามารถแบ่งแยกนักกฎหมายออกได้เป็น 2 ประเภท (วิชช์ จิระแพทย์, 2546, หน้า 1-3) ได้แก่

1. นักกฎหมายสิทธิมนุษยชน ถือว่าสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนที่พึงมีตามแนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ (The Doctrine of Natural Rights) โดยสิทธิขั้นพื้นฐานเป็นคำที่ทราบกันมาตลอด คือ สิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) เมื่อสิทธิตามธรรมชาติหรือสิทธิขั้นพื้นฐานเกิดขึ้นในความเป็นมนุษย์ จนได้มีการนำสิทธิมนุษยชนดังกล่าวบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อให้สิทธิตามแนวความคิดกลายเป็นสิทธิที่เป็นรูปธรรม สิทธิเหล่านี้จึงเรียกว่า “สิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental Rights)” ดังนั้นคำว่า “สิทธิมนุษยชน” จึงเป็นเรื่องของที่มีรากฐานหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นมิติทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการใช้ในทางกฎหมายระหว่างประเทศ (International Law) และเป็นหน้าที่ของทุก ๆ ประเทศที่จะต้องนำมาตราฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไปปรับปรุงการบัญญัติกฎหมายเพื่อการประกันสิทธิแก่ประชาชนภายในประเทศของตนและยกระดับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้มีมาตรฐานเทียบเท่าหรือมากกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศ และสอดคล้องดูแลไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน หากเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนแก่บุคคลใด ไม่ว่าประเทศใด ก็ถือว่าเป็นภาระหน้าที่ของทุก ๆ รัฐ ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยไม่คำนึงว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นกิจการภายในของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือพลเมืองของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือมีเชื้อชาติหรือถือสัญชาติใด ลัทธิความเชื่อทางศาสนา หรือเผ่าพันธุ์ใด และถือว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีความเป็นอิสระและมีความเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ (All human beings are born free and equal in dignity and rights) ในฐานะที่ทุกคนเป็นมนุษย์และเป็นพลเมืองของโลก

2. นักกฎหมายแนวคิดปฏิฐานนิยม (Positivism) ถือว่า สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องของกฎหมายระหว่างประเทศ (Internal Law) หากยังไม่มีการบัญญัติตราสารหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ (International Declaration or Covenant) ไว้เป็นกฎหมายภายในหรือตราบใดที่ไม่มีกฎหมายภายในบัญญัติขึ้น (Enacted Law) รองรับสิทธิมนุษยชนไว้แล้ว สิทธิมนุษยชนก็เป็นเพียงแนวความคิดเท่าที่สมควรจะมีเท่านั้น และสิทธิเหล่านี้จะต้องแตกต่างและด้อยกว่าสิทธิพลเมืองโดยมีข้อสังเกตว่า แม้รัฐจะได้ให้สัตยาบันแก่ข้อตกลงระหว่างประเทศ (International Covenant) และเข้าเป็นภาคีก็ตาม ก็ไม่มีความผูกพันโดยตรงที่จะมีผลต่อกฎหมายภายใน เว้นเสียแต่ได้มีการออกกฎหมายของประเทศหรือนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญตามทฤษฎีอำนาจอธิปไตยของรัฐ และองค์กรตุลาการก็ไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายใด ๆ เกินไปกว่ารัฐธรรมนูญหรือกฎหมายที่บัญญัติไว้ได้

การรับรองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายของประเทศไทยได้มีการกำหนดความหมายของสิทธิมนุษยชนไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 4 ได้ให้คำนิยามความหมายของ “สิทธิมนุษยชน” หมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล บรรดาที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมาย หรือตามหนังสือสัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคีและมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม

จากคำนิยามข้างต้นเห็นว่า ประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่รับรองสิทธิมนุษยชนไว้และยังปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีพันธกรณีด้วย

1.2 ความหมายของสิทธิ

คำว่า “สิทธิ (Rights)” หมายความว่า อำนาจที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองโดยการบัญญัติสิทธิไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย (หยุด แสงอุทัย, 2559, หน้า 153) ตัวอย่างเช่น

รัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันได้บัญญัติหมวดที่ 1 มาตรา 1-19 เป็นหมวดว่าด้วยสิทธิขั้นมูลฐาน (Basic Right) โดยกำหนดสิทธิขั้นมูลฐานไว้หลายเรื่อง (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ม.ป.ป., หน้า 20-23) ได้แก่

มาตรา 1 บัญญัติว่า “สิทธิเป็นเกียรติภูมิความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) สิทธิความเป็นมนุษย์ (Human Rights) และผลที่จะต้องผูกพันในการบังคับใช้สิทธิขั้นมูลฐาน (Legally binding force of basic rights) ได้แก่

(1) เกียรติภูมิของมนุษย์จะละเมิดมิได้ เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ทั้งมวลของรัฐที่จะต้องเคารพและปกป้องเกียรติของมนุษย์

(2) ชาวเยอรมันยอมรับว่า สิทธิมนุษยชนที่จะละเมิดไม่ได้และที่จะโอนไม่ได้นั้นเป็นพื้นฐานของทุกประชาคมของสันติภาพและของความยุติธรรมในโลก

(3) ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการพึงเคารพสิทธิมนุษยชนทั้งมวลดังต่อไปนี้เสมือนหนึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับได้”

มาตรา 2 (2) การรับรองสิทธิในชีวิตและร่างกาย (Right to Life and Physical) กำหนดไว้ว่า บุคคลมีสิทธิในชีวิตและสิทธิในร่างกายของตนที่จะละเมิดมิได้ เสรีภาพของบุคคลจะถูกละเมิดมิได้ การจำกัดสิทธิดังกล่าวจะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมาย

นอกจากนั้น มาตรา 19 ยังได้กำหนดไว้ว่า ถ้าจะจำกัดสิทธิข้างต้นจะต้องกระทำภายใต้หลักการดังต่อไปนี้

(1) ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ การจำกัดสิทธิขั้นมูลฐานจะกระทำได้อีกแต่โดยบทบัญญัติของกฎหมาย อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะกฎหมายนั้นจะต้องใช้ได้กับทุกคนเป็นการทั่วไป และจะใช้กับกรณีใดกรณีหนึ่งโดยเฉพาะไม่ได้ เพื่อประโยชน์ดังกล่าวกฎหมายจะต้องบัญญัติถึงสิทธิมูลฐานที่ถูกจำกัด รวมทั้งมาตราของสิทธิมูลฐานนั้นด้วย

(2) ไม่ว่ากรณีจะเป็นอย่างไรก็ตาม ห้ามจำกัดสาระสำคัญของสิทธิมูลฐาน

(3) สิทธิมูลฐานย่อมมีผลบังคับถึงบรรดาองค์การที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายมหาชนเยอรมันเท่าที่สภาพของสิทธินั้นจะอำนวย

(4) หากหน่วยงานราชการละเมิดสิทธิของบุคคล บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรมได้ หากศาลอื่นไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาให้เป็นอำนาจของศาลธรรมดาที่มีอยู่ตามกฎหมายที่จะพิจารณาพิพากษา

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1789 (พ.ศ. 2332) สภาผู้แทนราษฎรในฐานะสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (Assemblée nationale législative) ได้ประกาศรับรองปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง (Déclaration des droits de l’homme et du citoyen) ในปี ค.ศ. 1789 (พ.ศ. 2332) ประกอบด้วยเนื้อหา 17 มาตรา ต่อมาได้นำมาใช้ ซึ่งเป็นแนวคิดที่รัฐธรรมนูญฝรั่งเศสได้วางรากฐานว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานของ “มนุษยชน (Homme)” ซึ่งหมายถึงมนุษย์ในโลกและพลเมืองฝรั่งเศส (Citoyen Français) โดยพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ลงพระปรมาภิไธยให้ความเห็นชอบ โดยมีสาระสำคัญว่า

“บรรดาผู้แทนปวงชนชาวฝรั่งเศสซึ่งรวมตัวกันเป็นสภาแห่งชาติจึงเห็นพ้องต้องกันในอันที่จะออกประกาศอย่างเป็นทางการซึ่งปฏิญญาว่าด้วยสิทธิทั้งหลายตามธรรมชาติอันมีอาจถ่ายโอนแก่กันได้และเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของมนุษย์เพื่อว่าเมื่อปฏิญญาฉบับนี้ได้ปรากฏแก่สมาชิกทั้งมวลอันประกอบกันขึ้นเป็นสังคมจตุรคนแล้วจะกระตุ้นให้สมาชิกเหล่านั้นได้ระหนักอยู่เสมอถึง

บรรดาสิทธิและหน้าที่ของพวกเขา เพื่อว่าเมื่อพิจารณาถึงการกระทำแห่งอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจปกครองบริหาร ไม่ว่าจะในคราวใดก็ตามประกอบกันเข้ากับวัตถุประสงค์แห่งสถาบันทางการเมืองทุกสถาบัน (อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร) จึงได้รับการเคารพยิ่งขึ้น เพื่อว่าข้อเรียกร้องทั้งปวงของพลเมือง ซึ่งนับแต่บัดนี้ไปจัดตั้งอยู่บนหลักการต่าง ๆ อันชัดเจนและเป็นหลักการที่มีอาจปฏิเสธได้อีกต่อไป และจักมุ่งไปสู่การร่างไว้ซึ่งรัฐธรรมนูญและประโยชน์สุขร่วมกันของทุกคน” (กูมิ โชคเหมาะ, 2552, หน้า 1-2)

โดยกำหนดรับรองสิทธิความเป็นมนุษย์ตั้งแต่เกิดและทรงไว้ซึ่งเสรีภาพและความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการมีและการใช้สิทธิประการต่าง ๆ ความแตกต่างทางสังคมไม่ว่าจะอยู่ในลักษณะอย่างไรก็ตามจะมีขึ้นได้ก็แต่เพื่อประโยชน์สาธารณะเท่านั้น (คำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789, มาตรา 1)

วัตถุประสงค์แห่งสังคมการเมือง ได้แก่ การธำรงรักษาไว้ซึ่งสิทธิทั้งหลายที่กำเนิดขึ้นและมีมาตามธรรมชาติและเป็นสิทธิซึ่งมีอาจยกเลิกเพิกถอนได้ของมนุษย์ สิทธิทั้งหลายเหล่านี้ ได้แก่ เสรีภาพ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ความปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย และสิทธิในการจัดขึ้นต่อการค้ำจุนไม่ว่าในรูปแบบใด (คำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789, มาตรา 2)

โดยกฎหมายมีสิทธิจะห้ามได้ก็แต่การกระทำ ซึ่งอาจก่ออันตรายหรือเสียหายแก่สังคม การกระทำใดซึ่งมิได้ถูกห้ามไว้ในกฎหมาย การกระทำของบุคคลนั้นย่อมสามารถจะกระทำได้และบุคคลจะถูกบังคับให้กระทำการที่บทกฎหมายมิได้บัญญัติไว้ให้บุคคลต้องกระทำการเช่นนั้นมิได้ (คำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 มาตรา 5)

สังคมใดมิได้มีหลักประกันแห่งสิทธิทั้งปวงและมิได้มีการแบ่งแยกอำนาจโดยชัดเจน สังคมนั้นย่อมปราศจากรัฐธรรมนูญ (คำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 มาตรา 16) (กูมิ โชคเหมาะ, 2552, หน้า 1-2)

ในส่วนการคุ้มครองของประเทศอังกฤษเป็นที่ยอมรับกันเป็นการทั่วไปว่ามหากฎบัตร (Magna Carta) ค.ศ. 1215 (พ.ศ. 1758) เป็นต้นกำเนิดของสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอังกฤษ หลักประกันความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการจากฝ่ายบริหาร ซึ่งถือเป็นหลักที่สำคัญประการหนึ่งของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนระบบการพิจารณาคดีโดยเฉพาะคณะลูกขุน ซึ่งเป็นหลักประกันว่าการพิจารณาคดีจะกระทำโดยโปรงใส เป็นธรรม และปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายบริหาร ล้วนแล้วแต่มีต้นกำเนิดมาจากมหากฎบัตรทั้งสิ้น (นพนิธิ สุริยะ, 2559, หน้า 21-22)

นอกจากมหากฎบัตรแล้วอังกฤษยังมีกฎหมายที่สำคัญอีกฉบับหนึ่งซึ่งบัญญัติถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนไว้อย่างชัดเจน และอาจกล่าวได้ว่ามีความชัดเจนว่าบทบัญญัติ

ในมหากฎบัตร ได้แก่ “พระราชบัญญัติว่าด้วยการประกาศสิทธิ ค.ศ. 1689 (พ.ศ. 2232)” หรือ “Bill of Rights, 1689” ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “รัฐบัญญัติประกาศกำหนดสิทธิและเสรีภาพของคนในบังคับ” เป็นบทบัญญัติกำหนดหลักการพื้นฐานที่สำคัญโดยมุ่งจัดการใช้อำนาจตามอำเภอใจและเกินเลยขอบเขตประชาธิปไตย โดยการกำหนดให้ใช้อำนาจของผู้ปกครองอยู่ภายใต้การควบคุมและตรวจสอบโดยรัฐสภา ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นก้าวแรกของระบอบประชาธิปไตยและหลักนิติรัฐที่เป็นแม่แบบไปทั่วโลกและเป็นรากฐานที่สำคัญในการนำไปบัญญัติปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) ด้วย (นพนิติ สุริยะ, 2559, หน้า 23-24)

ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1791 (พ.ศ. 2334) มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญหรือ “Amendment” และบทแก้ไข 10 บทแรก คือ “The First Ten Amendments” เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิ คือ “American Bill of Rights” หรือ “บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิของพลเมืองอเมริกา” ในหลักฐานสำคัญซึ่งแสดงถึงแนวความคิดว่าด้วยสิทธิมนุษยชนปรากฏอยู่ในคำประกาศอิสรภาพ โดยเฉพาะในข้อความที่ว่า “...self-evident: ...men are created equal, unalienable rights, ...life, liberty, and the pursuit of happiness” หมายถึง “...เป็นสิ่งที่ประจักษ์แจ้งว่า คนเกิดมาเท่ากัน มีสิทธิซึ่งติดตัวมาแต่กำเนิดจะถูกพรากออกไปไม่ได้ ได้แก่ ชีวิต เสรีภาพ และการแสวงหาความสุข” ซึ่งบทบัญญัติส่วนใหญ่ไม่ได้กำหนดสิทธิขึ้นมาใหม่แต่เป็นการประกันสิทธิที่มีอยู่แล้วภายใต้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) ยกเว้นบทบัญญัติ Amendment 9 (Amendment IX) เป็นบทบัญญัติวางหลักขึ้นมาใหม่โดยห้ามการตีความในรัฐธรรมนูญไปในแนวทางที่จะกระทบต่อสิทธิของประชาชนที่ต้องสงวนรักษาไว้ (สมบัติ จันทรวงศ์, 2529, หน้า 1-3)

ปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและยกระดับมาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชนเพื่อให้ประเทศต่าง ๆ นำไปเป็นแนวทางคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายในประเทศ ซึ่งแม้ปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะไม่มีพันธกรณีระหว่างประเทศเทียบเท่ากับสนธิสัญญาหรืออนุสัญญาก็ตาม แต่ถือว่าปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมีศักดิ์ทางกฎหมายเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (International Custom Law) ที่ทุกประเทศต้องปฏิบัติตามในฐานะที่เป็นสมาชิกภาพขององค์การสหประชาชาติ โดยประกอบด้วยบทบัญญัติจำนวน 30 มาตรา แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

1. สิทธิมนุษยชนเบื้องต้น (มาตราที่ 1-3)
2. สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (มาตราที่ 4-23)
3. สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (มาตราที่ 24-27)

4. หน้าที่ความรับผิดชอบของทุกคนต่อระเบียบสังคม และการรับรองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานระหว่างประเทศ (มาตราที่ 28-30)

กล่าวได้ว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ถือเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เป็นการวางรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศฉบับแรกของโลก และปัจจุบันประชาคมโลกต่างยอมรับให้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติอยู่ในฐานะแม่บทของกฎหมายการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

นอกจากนี้ กฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนในปัจจุบันก็ล้วนมีแนวคิดมาจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติและเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนากฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนในประเทศของตน รวมทั้งรูปแบบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยด้วย เพราะเมื่อมีการตรากฎหมายหรือจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ก็จะนำหลักการของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนำมาเป็นรากฐานในการยกร่าง เนื่องจากกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ได้นั้นจะต้องปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หรือถือว่าเป็นคุณธรรมสากลและเป็นคุณธรรมสำหรับมนุษย์ทุกคน และมนุษย์ทุกคนพึงประพฤติปฏิบัติต่อกัน (โสพล จริงจิตร, 2557, หน้า 68)

ในการรับรองสิทธิมนุษยชนในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกำหนดไว้ดังนี้

มาตรา 1 บัญญัติว่า “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผลและมโนธรรมและควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งการครหาภาพ”

มาตรา 2 บัญญัติว่า

(1) ทุกคนชอบที่จะมีสิทธิและอิสรภาพบรรดาที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากความแตกต่างไม่ว่าชนิดใด ๆ ดังเช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ

(2) อนึ่ง จะไม่มีความแตกต่างใด ๆ ตามมูลฐานแห่งสถานะทางการเมือง ทางศาสนา หรือทางการเมืองระหว่างประเทศของประเทศหรือดินแดนที่บุคคลสังกัดไม่ว่าดินแดนนี้จะเป็นเอกราชอยู่ในความพิทักษ์มิได้ ปกครองตนเองหรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยใด ๆ ทั้งสิ้น

นอกจากนั้นยังมีการรับรองสิทธิในการดำรงชีวิต เสรีภาพและความมั่นคงแห่งตัวคนไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มาตรา 3 ด้วย (คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน, 2544, หน้า 8-11)

ปัจจุบันประเทศไทยมีพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน จำนวน 7 ฉบับ จากทั้งหมด 9 ฉบับ ได้แก่

1. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1976 (พ.ศ. 2519) (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR)
2. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 (พ.ศ. 1423) (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR)
3. อนุสัญญาาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979 (พ.ศ. 2522) (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women: CEDAW)
4. อนุสัญญาาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1965 (พ.ศ. 2508) (Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination: CERD)
5. อนุสัญญาาระหว่างประเทศว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการกระทำอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ. 1984 (พ.ศ. 2527) (Convention Against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: CAT)
6. อนุสัญญาาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 (พ.ศ. 2532) (Convention on the Rights of the Child)
7. อนุสัญญาาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ค.ศ. 2006 (พ.ศ. 2549) (Convention on the Rights of the Persons with Disabilities: CRPD)

ในส่วนอนุสัญญาจำนวนอีก 2 ฉบับ ประเทศไทยอยู่ในฐานะประเทศผู้ลงนาม แต่ยังไม่ได้ให้สัตยาบัน ได้แก่ อนุสัญญาาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) (International Convention for the Protection of all Persons from Enforced Disappearance: CED) แต่ในส่วนอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานและสมาชิกในครอบครัว ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2533) (Convention on the Protection of the Rights of Migrants Workers and Member of their Families: CMW) ประเทศไทยไม่ได้เป็นภาคีสมาชิก เพราะมิได้อยู่ในฐานะประเทศผู้ลงนามและให้สัตยาบัน

ในการรับรองสิทธิของประชาชนตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายของแต่ละประเทศที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีแนวคิดของนักนิติศาสตร์ที่ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “สิทธิ” ไว้หลายแนวคิดดังนี้

โรสโค ปาวด์ (Roscoe Pound) นักนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยาของสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นศาสตราจารย์ทางกฎหมายของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) ได้พัฒนาทฤษฎีนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยาให้มีรายละเอียดในทางปฏิบัติและทำให้ทฤษฎีนี้แพร่หลายมากขึ้น คือ

ทฤษฎีวิศวกรรมสังคม (Social Engineering Theory) ได้กล่าวไว้ว่า ไม่มีคำใดในกฎหมายจะมีความหมายคลุมเครือมากกว่าคำว่า “สิทธิ” ในฐานะที่เป็นคำนาม ซึ่งในทางคำรากกฎหมายคำว่า “สิทธิ” ได้ถูกใช้ใน 5 ความหมาย (Roscoe Pound, 1959, p.63) ได้แก่

1. ในความหมายของประโยชน์ (Interest) ซึ่งได้มีการอภิปรายมากที่สุดในเรื่องของสิทธิตามธรรมชาติ ในที่นี้หมายความว่าได้เป็น 2 กรณี ดังนี้

1.1 ประโยชน์ซึ่งบุคคลมีอยู่ควรจะได้รับ การรับรองและคุ้มครองความหมายนี้ใช้กันโดยทั่วไป ในทางคำราและทฤษฎีทางจริยธรรม

1.2 ประโยชน์ซึ่งได้รับการรับรอง คุ้มครอง และได้รับการจำกัดขอบเขตด้วยการเคารพในประโยชน์ของบุคคลอื่นที่ได้รับการรับรอง

2. ในความหมายของสิทธิที่จะเรียกร้อง (Claim) ซึ่งได้รับการรับรองในอันที่จะกระทำหรือละเว้นการกระทำโดยบุคคลอื่น เพื่อที่จะเกิดประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง

2.1 ในทางกฎหมายโดยใช้พลังบังคับของสังคมที่จะจัดตั้งทางการเมืองในการที่จะคุ้มครองการกระทำหรือละเว้นการกระทำดังกล่าวตามที่กฎหมายได้จำกัดขอบเขตไว้

2.2 ในทางศีลธรรมโดยความกดดันของความรู้สึกลทางศีลธรรมของสังคม หรือองค์กรทางกฎหมายพิเศษของการควบคุมสังคม

3. ความหมายในทางกำหนด ความสามารถในการก่อตั้งปลดเปลื้องหรือเลือกสิทธิตามความหมายในข้อ 2 และตลอดจนก่อตั้งหรือเลือกหน้าที่ดังใช้เฉพาะในความหมายนี้ก็คือ “อำนาจ”

4. ความหมายในทางที่กำหนดสภาพบางอย่างของการไม่เกี่ยวข้องกับความสามารถในทางธรรมชาติของการกระทำโดยทั่วไป หรือโดยเฉพาะ เช่น โอกาสที่กฎหมายคุ้มครองประโยชน์โดยปล่อยให้บุคคลใช้สิทธิความสามารถตามธรรมชาติอย่างอิสระซึ่งเรียกว่า “เสรีภาพ” และ “เอกสิทธิ์”

5. คำว่า “สิทธิ (Right)” ซึ่งในแง่ที่เป็นคำคุณศัพท์ หมายถึง สิ่งซึ่งสอดคล้องไปด้วยกันกับความยุติธรรม (Juristic) หรือสิ่งซึ่งรับรองและให้ผลกระทบท่อสิทธิทางศีลธรรม

จอห์น ล็อก (John Locke 1632-1704) นักปรัชญาชาวอังกฤษ เห็นว่า ภายใต้อาณัติแห่งธรรมชาติมนุษย์มีอิสระเท่าเทียมกัน คนส่วนมากเคารพกฎธรรมชาติ โดยกฎธรรมชาติบังเกิดขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิธรรมชาติ ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพและทรัพย์สิน ตามกฎธรรมชาติมนุษย์จะต้องคำนึงถึงสวัสดิภาพของผู้อื่นด้วยโดยมนุษย์ตกลงใจเพื่อเข้าร่วมเป็นประชาคมเพื่อคุ้มครองสิทธิของกันและกัน (นพนธิ์ สุริยะ, 2559, หน้า 23-24)

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย (2559, หน้า 187) ได้สรุปความหมายของคำว่า “สิทธิ” อยู่ 2 ความเห็น คือ

ความเห็นประการที่ 1 เห็นว่า “สิทธิ” หมายถึง “อำนาจที่กฎหมายให้แก่บุคคลในอันที่จะมีเจตจำนง (Willensmacht)” เช่น ในการที่บุคคลใดมีกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สินบุคคลนั้นย่อมมีอำนาจที่จะครอบครอง ที่จะใช้สอย หรือที่จะจำหน่ายทรัพย์สินนั้น โดยเขาจะใช้อำนาจนั้นหรือไม่ก็ได้ หรือใช้อำนาจดังกล่าวแต่เพียงบางประการก็ได้แล้วแต่เจตจำนง (Will) ของเขา ผู้ที่มีความเห็นประการแรกเห็นว่า ความสำคัญอยู่ที่ “อำนาจ (Macht)” ซึ่งกฎหมายให้แก่บุคคล ความเห็นนี้วันดีไฮด์ (Windscheid) นักกฎหมายเยอรมันเป็นผู้คิดขึ้น

ความเห็นประการที่ 2 เห็นว่า “สิทธิ” หมายถึง “ประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองให้” มองไปในแง่ “จุดประสงค์ของสิทธิ” ความเห็นนี้รูดอล์ฟ ฟอน เฮริง (Rodolf Von Ihering) นักนิติศาสตร์ชาวเยอรมันเป็นผู้คิดขึ้น ผู้ซึ่งมีความเห็นประการที่ 2 นี้ เน้นไปที่จุดประสงค์ (Zweck) ของ “สิทธิ” กล่าวคือ การที่กฎหมายให้อำนาจแก่บุคคลที่เจตจำนง (Willensmacht) ก็เพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งบุคคลมุ่งประสงค์ ฉะนั้นจึงควรจะต้องถือว่าสิทธิเป็นทั้ง “อำนาจ” และเป็นทั้ง “ประโยชน์” และควรจะต้องว่า “สิทธิ” คือ อำนาจที่กฎหมายให้เพื่อให้สำเร็จประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครอง (หยุด แสงอุทัย, 2559, หน้า 167)

ดังนั้น สิทธิ คือ “ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้” ซึ่งหมายความว่า เป็นประโยชน์ที่กฎหมาย “รับรอง” ว่ามีอยู่และเป็นประโยชน์ที่กฎหมาย “คุ้มครอง” คือ คุ้มครองมิให้มีการละเมิดสิทธิ รวมทั้งบังคับให้เป็นไปตามสิทธิในกรณีที่มีการละเมิดด้วย มีข้อที่ควรสังเกตว่าไม่ว่าเมื่อมีกฎหมายของกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์จะคุ้มครองบุคคลแล้ว บุคคลจะมี “สิทธิ” เสมอไป เช่น เมื่อประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 370 บัญญัติว่า “ผู้ใดส่งเสียง ทำให้เกิดเสียงหรือกระทำความอื้ออึง โดยไม่มีเหตุอันสมควร จนทำให้ประชาชนตกใจหรือเดือดร้อน...” เป็นที่เห็นได้ว่าประมวลกฎหมายอาญาประสงค์จะคุ้มครองประชาชนมิให้ตกใจหรือเดือดร้อน แต่บุคคลที่ได้รับความสะดวกหรือเดือดร้อนหาได้มี “สิทธิ” อย่างใดไม่ สิ่งที่เขาได้รับเป็นแต่ผลสะท้อนกลับ (Reflex) ของกฎหมาย และจะถือว่าเป็น “สิทธิ” ได้ต้องเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ประโยชน์แก่บุคคลไว้โดยเจาะจงและกฎหมายได้คุ้มครองประโยชน์นี้ โดยบุคคลผู้ได้รับประโยชน์ใช้สิทธิทางศาล คือ นำคดีมาฟ้องต่อศาลเพื่อขอให้บังคับให้เป็นไปตามสิทธิได้แต่ในการฟ้องต่อศาลนี้ (หยุด แสงอุทัย, 2559, หน้า 168)

ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี เกษมทรัพย์ ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิ” คือ ความชอบธรรมที่บุคคลอาจใช้ยันกับบุคคลอื่นเพื่อคุ้มครองหรือรักษาผลประโยชน์อันเป็นส่วนที่พึงได้ของบุคคลอื่น (สุรรัตน์ ประจันปัจฉนิก, ม.ป.ป., หน้า 5-8)

ศาสตราจารย์ ดร.วิญญู เครื่องงาม ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิ” ว่า ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ (สุรรัตน์ ประจันปัจฉินิก, ม.ป.ป., หน้า 5-8)

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิ” หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองและให้ความคุ้มครองแก่บุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิจึงก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นด้วย (สุรรัตน์ ประจันปัจฉินิก, ม.ป.ป., หน้า 5-8)

อนึ่ง ศาลไทยเคยได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “สิทธิ” ไว้เช่นกัน โดยจะเห็นได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 124/2487 ซึ่งได้กล่าวถึงสิทธิไว้ว่า “ประโยชน์อันบุคคลมีอยู่และบุคคลอื่นต้องเคารพหรือได้รับการรับรองและคุ้มครองของกฎหมาย”

จากการให้ความหมายและหลักการรับรองสิทธิตามกฎหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปลักษณะสำคัญของสิทธิได้ดังต่อไปนี้

1. สิทธิอาจเป็นได้ทั้ง “ประโยชน์” หรือ “อำนาจ” กล่าวคือ ฝ่ายที่ให้ความเห็นว่าสิทธิเป็น “ประโยชน์” นั้น พิจารณาว่าวัตถุประสงค์ของสิทธิเป็นไปก็เพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งที่บุคคลมุ่งประสงค์ ส่วนฝ่ายที่ให้ความเห็นว่าสิทธิเป็น “อำนาจ” ได้กล่าวว่า สิทธินั้นเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคล เป็นการมองในแง่ของเนื้อหา (Inhalt) ของสิทธิ (หยุด แสงอุทัย, 2559, หน้า 64) หากพิจารณาว่าสิทธิเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งแล้ว ถ้ากฎหมายมิได้รับรองเอาไว้บุคคลจะมีสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของสิทธิที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด โดยไม่ขึ้นอยู่กับเขตแดนหรือระบบกฎหมายใด ๆ หรือที่เรียกว่า “สิทธิมนุษยชน”

2. สิทธิเป็นประโยชน์ต่อเจ้าของสิทธิที่จะเลือกใช้สิทธิ กล่าวคือ สิทธินั้นผู้ทรงสิทธิย่อมสามารถที่จะตัดสินใจว่าจะใช้หรือไม่ก็ได้ หรืออาจให้ผู้อื่นใช้แทนก็ได้ ซึ่งกรณีการให้ผู้อื่นใช้สิทธิแทนนี้มักพบในกฎหมายแพ่ง (สมคิด เลิศไพฑูรย์ และกล้า สมุทวณิช, 2546, หน้า 8) เช่น เรื่องตัวการตัวแทน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล เป็นต้น

3. สิทธิเรียกร้องให้บุคคลอื่นมีหน้าที่เคารพต่อสิทธิของผู้ทรงสิทธิ นั้น ๆ กล่าวคือ ในการใช้สิทธิต่าง ๆ นั้น ผู้ทรงสิทธิย่อมจะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการตามที่ตนมีสิทธิอยู่ เช่น ให้กระทำการให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ทรงสิทธิ จงเว้นกระทำการที่ผู้ทรงสิทธิต้องการ หรืองดเว้นกระทำการในอันที่จะล่วงละเมิดการใช้สิทธิ นั้น ๆ การที่สิทธิเรียกร้องให้บุคคลอื่นมีหน้าที่เคารพต่อสิทธิของผู้ทรงสิทธินี้เองทำให้เห็นว่าสิทธิย่อมคู่กับหน้าที่เสมอ

1.3 ความหมายของเสรีภาพ

เสรีภาพ (Liberty) หมายถึง บุคคลซึ่งไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่นมีอิสระในการที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามความประสงค์ของตนหรือไม่ถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่ตนเองไม่ประสงค์จะกระทำ อาจกล่าวได้ว่า เสรีภาพ คือ อำนาจของบุคคลในอันที่จะกำหนดตนเอง (Self-determination) โดยอำนาจแห่งเสรีภาพนี้บุคคลย่อมเลือกวิถีชีวิตของตนได้ด้วยตนเองตามใจปรารถนา เสรีภาพจึงเป็นอำนาจที่บุคคลมีอยู่เหนือตนเอง ความแตกต่างของสิทธิกับเสรีภาพจึงดูที่ว่า “สิทธิ” เป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำหรือละเว้นกระทำอันใดอันหนึ่ง แต่ “เสรีภาพ” นั้นเป็นอำนาจที่บุคคลนั้นมีอยู่เหนือตนเอง ในการตัดสินใจกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยปราศจากการแทรกแซงหรือการครอบงำจากบุคคลอื่น

เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ หมายถึง อำนาจที่รัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายสูงสุดได้บัญญัติให้การรับรองและคุ้มครองแก่บุคคลในการกำหนดตัวเองโดยอิสระที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยตนเอง โดยไม่ต้องให้รัฐหรือบุคคลอื่นดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อส่งเสริมหรือเอื้ออำนวยให้การใช้เสรีภาพของตนบรรลุผลหรือสะดวกขึ้น รัฐหรือบุคคลอื่นมีหน้าที่เพียงว่าต้องไม่เข้าไปรบกวนการใช้เสรีภาพของบุคคลเท่านั้น ตัวอย่างเช่น เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในทางวิชาการ เสรีภาพในการประกอบอาชีพ และเสรีภาพในการชุมนุม เป็นต้น จะเห็นได้ว่า สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญมีความแตกต่างกันกล่าวคือสิทธิเป็นอำนาจที่บุคคลเรียกให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อส่งเสริมหรือเอื้ออำนวยให้การใช้สิทธิของตนตามรัฐธรรมนูญบรรลุเป้าหมาย เช่น สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง บุคคลจะมีสิทธิดังกล่าวได้ต่อเมื่อรัฐได้จัดให้มีการเลือกตั้ง หรือสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลข่าวสารของราชการ ก่อให้เกิดหน้าที่แก่รัฐที่จะต้องดำเนินการให้สมดังสิทธิของบุคคล (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2561, หน้า 205-206)

เสรีภาพเป็นอำนาจที่บุคคลมีอยู่โดยอิสระในการตัดสินใจกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้ด้วยตนเอง กล่าวคือ บุคคลมีอิสระในการกำหนดตัวตนของตนเอง สิทธิก่อให้เกิดหน้าที่ เสรีภาพก็ก่อให้เกิดหน้าที่เช่นเดียวกัน กล่าวคือ รัฐและบุคคลอื่นมีหน้าที่ที่ต้องไม่ไปรบกวนการใช้เสรีภาพของบุคคล แต่บุคคลผู้ทรงเสรีภาพไม่มีอำนาจไม่มีอำนาจตามกฎหมายเรียกร้องให้รัฐหรือบุคคลอื่นดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้น เสรีภาพจึงไม่ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องขึ้นมา ตัวอย่างเช่น เสรีภาพในการชุมนุม ก่อให้เกิดหน้าที่แก่รัฐหรือบุคคลอื่นที่จะต้องไม่เข้าไปรบกวนการใช้เสรีภาพของบุคคล แต่บุคคลไม่อาจเรียกร้องรัฐหรือบุคคลอื่นให้ดำเนินการส่งเสริมหรือเอื้ออำนวยให้การใช้เสรีภาพในการชุมนุมของตนบรรลุผล

สิทธิและเสรีภาพนั้นมักเป็นไปในทางเดียวกันเสมอ และบางทีอาจแตกต่างกัน สิทธิเสรีภาพนั้นถือว่าจัดอยู่ในขอบข่ายของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” (Human Rights) (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2561, หน้า 206) ซึ่งถือเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่บุคคลอื่น ๆ นั้นต้องคุ้มครองและไม่ละเมิดในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ทุกคน เพื่อมนุษย์ทุกคนมีความเป็นอิสระในการกระทำการ การแสดงความคิดเห็น การชุมนุมโดยสงบปราศจากอาวุธ トラบเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ซึ่งเมื่อพิจารณาคำกล่าวของ John Stuart Mill (1806-1873) นักเศรษฐศาสตร์และปรัชญาชาวอังกฤษ ซึ่งปรากฏในหนังสือชื่อ “ความเรียงว่าด้วยเสรีภาพ” (On Liberty) ซึ่งถือว่าอมตะในแง่ปรัชญาโดย Mill ได้กล่าวในข้อความตอนหนึ่งถึงเรื่องเสรีภาพว่า “...ไม่มีสังคมใดเลยที่เสรีภาพเหล่านั้นไม่ได้รับการยกย่องจะเป็นสังคมเสรีได้ ไม่ว่ารูปแบบของรัฐบาลสังคมนั้นจะเป็นอะไรก็ตาม และไม่มีสังคมใดเลยที่จะเป็นเสรีได้ไม่ว่ารูปแบบรัฐบาลจะเป็นอะไรก็ตาม และไม่มีสังคมใดเลยที่จะเป็นเสรีอย่างสิ้นเชิง ถ้าเสรีภาพเหล่านั้นมิได้ดำรงอยู่อย่างโดดเด่นและปราศจากเงื่อนไขในสังคมนั้น เสรีภาพเพียงประการเดียวที่สมนามของสังคมก็คือ เสรีภาพในการเดินตามคุณความดีของเราเองด้วยวิธีของเราเองด้วยวิธีของเราเอง トラบที่เราไม่ได้พยายามฉกชิงเสรีภาพไปจากผู้อื่น หรือขัดขวางความพยายามของผู้อื่นที่จะได้รับเสรีภาพ คนแต่ละคนย่อมเป็นผู้คุ้มกันสุขภาพของตนเองได้อย่างเหมาะสมไม่ว่าในทางร่างกายหรือในทางจิตใจและวิญญาณก็ตาม มนุษยชาติย่อมเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการทรมาณซึ่งกันและกันให้มีชีวิตอยู่ตามที่เห็นว่าดีสำหรับมนุษยชาติเองมากกว่า เป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการบังคับคนแต่ละคนให้มีชีวิตอยู่ตามที่เห็นว่าดีสำหรับคนส่วนใหญ่ที่เหลืออยู่” จากข้อความข้างต้นซึ่ง Mill แสดงให้เห็นถึงเสรีภาพโดยบริสุทธิ์ แต่ในสังคมปัจจุบันนั้นเสรีภาพมักต้องคำนึงถึงกฎเกณฑ์ของสังคมด้วย ซึ่งมักเป็นกฎหมายบัญญัติว่ามีเสรีภาพประการใดบ้าง โดยแท้จริงแล้วไม่จำเป็นต้องบัญญัติก็ได้เพราะมนุษยชาติมีเสรีภาพแต่กำเนิด ถ้าไม่ขัดกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เมื่อมองอีกด้านหนึ่งการทำให้เสรีภาพเป็นรูปธรรมโดยบัญญัติไว้ในกฎหมายนั้นเป็นสิ่งที่ดีต่อประชาชนอย่างแน่นอน เพราะทำให้ประชาชนได้รู้ว่าเรามีสิทธิเสรีภาพใดบ้าง และการที่รัฐจะกระทำการหรือตรากฎหมายใดนั้นต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพที่บัญญัติไว้เป็นรูปธรรมเสมอ แนวคิดว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของประชาชนมักปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ เสมอ ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยหรือไม่เป็นประชาธิปไตย เพียงแต่ในรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นประชาธิปไตยนั้น สิทธิเสรีภาพของประชาชนอาจมีอยู่อย่างจำกัดและเป็นไปตามที่รัฐกำหนด

การบัญญัติสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญมี 2 แบบ (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2561, หน้า 207) ได้แก่

1. บัญญัติไว้ในอารัมภบทหรือคำปรารภ เพราะถือว่าเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ (Fundamental rights of human person) ที่ทุกคนต้องเคารพและยอมรับอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องบัญญัติไว้เป็นอีกหมวดหนึ่งต่างหาก เพื่อแต่เขียนไว้ในอารัมภบทก็เพียงพอแล้ว เช่น ปรากฏในคำปรารภของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส

2. บัญญัติเป็นหมวดหมวดหนึ่งต่างหาก เพราะต้องการบัญญัติไว้ชัดเจนเป็นรูปธรรม ว่ามีเรื่องใดบ้างที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้รับรองคุ้มครองให้ เช่น บทบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

การบัญญัติสิทธิเสรีภาพในอารัมภบทหรือคำปรารภ ทำให้สิทธิเสรีภาพยืดหยุ่น ทันสมัยเปิดโอกาสให้ผู้ตีความรัฐธรรมนูญให้เป็นพลวัตกับสังคม เมื่อจำเป็นต้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพที่เกิดขึ้นใหม่ ก็ไม่จำเป็นต้องบัญญัติหรือแก้ไขรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม การบัญญัติเช่นนี้อาจทำให้สิทธิเสรีภาพไม่มีความชัดเจนแน่นอน ประชาชนไม่อาจทราบได้ว่าสิทธิเสรีภาพของตนมีอยู่อย่างไร ในทางกลับกัน การบัญญัติสิทธิเสรีภาพเป็นหมวดหมู่ทำให้สิทธิเสรีภาพมีความชัดเจนแน่นอน แต่ขาดความยืดหยุ่นและไม่เป็นพลวัตกับสังคม

สิทธิและเสรีภาพนั้น ไม่ว่าบัญญัติไว้ส่วนใดของรัฐธรรมนูญก็ตามมีจุดมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ในแนวทางเดียวกันคือ ต้องการแสดงความเป็นรูปธรรมของสิทธิเสรีภาพของประชาชนในกฎหมายที่มีศักดิ์ (Hierarchy) สูงสุดของประเทศที่บัญญัติไว้แตกต่างในเรื่องแบบนั้น ก็เป็นเพียงความแตกต่างเรื่องอุดมการณ์ประชาธิปไตยและภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของชาติ แต่มีข้อสังเกตว่า การบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพไว้ในคำปรารภจะถือว่าเป็นกฎหมาย เช่น รัฐธรรมนูญหรือไม่ ประเด็นดังกล่าวมีสองความเห็นคือ

ความเห็นที่หนึ่ง เห็นว่าคำปรารภไม่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญจึงไม่เป็นกฎหมาย แต่เป็นเพียงการแสดงความคิดเห็นทางปรัชญา ผู้ร่างคำปรารภแต่เดิมไม่ได้ตั้งใจจะให้เป็นกฎหมายแต่ให้เป็นเพียงความเบื้องต้น (Introduction) ของรัฐธรรมนูญเท่านั้น รูปแบบของกฎหมายต้องปรากฏเป็นหมวดหมู่ เป็นมาตรา และเนื้อหาของรัฐธรรมนูญที่จะเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการตั้งองค์กรทางการเมือง การใช้อำนาจขององค์กรทางการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเหล่านั้น ดังนั้น การบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพไว้ในคำปรารภจึงไม่ถือว่าเป็นกฎหมาย แนวคิดดังกล่าวเป็นของสำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง

ความเห็นที่สอง คำปรารภเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญจึงเป็นกฎหมายด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาในชั้นรัฐสภา การผ่านร่างกฎหมายจะผ่านร่างนั้นเข้าไปทั้งฉบับโดยรวมคำปรารภด้วยและไม่ปรากฏว่าคณะผู้ร่างมีเจตนารมณ์ให้มีผลเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญ และเนื้อหาของรัฐธรรมนูญไม่จำกัดว่าต้องมีเฉพาะการตั้งองค์กรทางการเมือง การใช้อำนาจขององค์กรทางการเมือง

และความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเหล่านั้นเท่านั้น เนื้อหาอื่น ๆ ก็มีสถานะเป็นกฎหมายได้เช่นกัน โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนซึ่งมีความสำคัญ เมื่อคำปรารภมีสถานะเป็นกฎหมาย สิทธิเสรีภาพที่บัญญัติไว้ในคำปรารภจึงมีสถานะเป็นกฎหมายเช่นกันแนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ

หากพิจารณาต่อไปในแง่คิดเพิ่มเติมว่า ถ้าคำปรารภรัฐธรรมนูญมีผลเป็นกฎหมายแล้ว จะมีผลในระดับใด มีลำดับศักดิ์กฎหมายอยู่ชั้นใดและกฎหมายอื่น ๆ มีบทบัญญัติขัดแย้งกับคำปรารภได้หรือไม่ เมื่อพิจารณาในระดับประชามติที่เจริญแล้ว ยอมรับว่าคำปรารภมีผลทางกฎหมายเทียบเท่ากับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ กฎหมายที่มีศักดิ์ต่ำกว่านั้นขัดกับคำปรารภไม่ได้ คำปรารภเป็นคำเบื้องต้นแสดงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญในเบื้องต้น และเป็นตัววางแนวทางที่กำหนดแต่ละหมวดหมู่ ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่ถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชามตินั้น มีการกำหนดเรื่องของสิทธิและเสรีภาพไว้ในหมวดหมู่สิทธิและเสรีภาพของประชาชนไทย ซึ่งในชั้นร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้คำว่า สิทธิเสรีภาพของบุคคล แต่โดยส่วนรวมเห็นว่า คำว่า “ของบุคคล” จะหมายถึงใครก็ได้ที่อยู่ในประเทศไทย ชาวต่างชาติซึ่งสามารถอ้างตัวบทในเรื่องสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญได้ ในชั้นแรก ผู้ร่างมีเจตนาจะให้บัญญัติครอบคลุมถึงชาวต่างชาติด้วย แต่โดยสรุปจึงควรใช้คำว่า “ปวงชนชาวไทย” ซึ่งหมายถึงคนไทยที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ ดังนั้น ชาวต่างชาติจึงไม่น่าจะอยู่ในขอบเขตนี้ และปกติชาวต่างชาติได้รับความคุ้มครองตามหลักสิทธิมนุษยชนแล้ว และมีแง่คิดบางประการเกี่ยวกับกรณีนี้ คือ

ประการแรก ถ้าพิจารณาตามมาตรฐานสากลในเรื่องของสิทธิมนุษยชนแล้ว ยังถือว่าการบัญญัติเช่นนี้ ไม่ได้ให้สิทธิเสรีภาพเป็นการทั่วไปแก่ทุกคนที่อยู่บนแผ่นดินไทย โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา สีผิว เพศ ตามหลักความเท่าเทียมกัน ไม่มีการกีดกันและไม่เลือกปฏิบัติ (Non-Discrimination)

ประการที่สอง ชาวต่างชาติไม่อยู่ในขอบข่ายของการมีสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้นั้น แต่ยังคงมีหน้าที่เคารพรัฐธรรมนูญฉบับนี้ตลอดจนกฎหมายอื่น ๆ ของไทยจะมากะทำการใด ๆ ขัดไม่ได้ เพราะอยู่บนผืนแผ่นดินไทยต้องการกฎหมายไทย

ประการที่สาม การแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมในระดับสิทธิมนุษยชนดีขึ้นเมื่อมีการบัญญัติเพิ่มเติมว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” ซึ่งทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นรูปธรรมที่ได้รับความคุ้มครองอย่างชัดเจน แต่ต้องพิจารณาถึงแนวทางการนำไปใช้ในทางปฏิบัติด้วย

1.4 ความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

แนวคิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นแนวคิดที่มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยกรีกและโรมัน เป็นแนวคิดที่สะท้อนถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวเองของมนุษย์ทุกคน และด้วยเหตุที่ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่เป็นามธรรม ยากที่จะอธิบายให้ได้อย่างทอ่งแท้ การศึกษานิยามความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงต้องทำการศึกษาความหมายอย่างรอบด้าน หลากหลายบริบท เพื่อให้เข้าใจความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ ความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีดังนี้

1.4.1 นิยามความหมายทางประวัติศาสตร์ ในทางคำรากฐานโดยเฉพาะของประเทศเยอรมันได้มีความพยายามที่จะให้นิยามความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ก็ยังไม่มีคำนิยามใดที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป อนึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นแนวคิดที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ การที่จะศึกษาความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ด้วย

1.4.2 นิยามความหมายของตามตัวอักษร

นิยามความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรี” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของ “ศักดิ์ศรี” หมายถึง เกียรติศักดิ์ซึ่งสามารถแยกอธิบายความหมายได้ว่า “เกียรติ” หมายถึง ชื่อเสียง การยกย่องนับถือ ความมีหน้ามีตา และคำว่า “ศักดิ์” หมายถึง อำนาจความสามารถ กำลัง และฐานะ

ส่วนคำว่า “ศักดิ์ศรี” ในภาษาอังกฤษนั้นตามทีระบุไว้ใน The Oxford English Dictionary เป็นคำที่เริ่มให้ความหมายในศตวรรษที่ 13 เป็นคำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาฝรั่งเศส ในศตวรรษที่ 12 ซึ่งเอามาจากภาษาละตินคำว่า “Dignitas” ซึ่งหมายถึง สภาวะที่จะดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าในเกียรติยศหรือความเคารพนับถือ (ทิพรัตน์ เดิมเพ็ชร, 2550, หน้า 22) โดยคำว่า “ศักดิ์ศรี” (Dignity) ในศตวรรษที่ 13 นั้นเป็นคำแสดงถึงการให้คุณค่าหรือการให้เกียรติคำ ๆ นี้ยังมีนัยที่เกี่ยวของทางศีลธรรมและการเมืองว่าเป็นการให้เกียรติจากสถานะหรือลำดับทางสังคมนอกจากนี้ “ศักดิ์ศรี” ยังหมายถึง ความมีคุณค่าที่จะต้องการให้ผู้อื่นมาเคารพ ในทางประวัติศาสตร์ ศักดิ์ศรีเป็นคำใช้ในกลุ่มคนชั้นสูง (Elite group) เพื่อแสดงถึงสถานะ ลำดับชั้นทางสังคมเพื่อให้สาธารณชนประจักษ์ถึงความแตกต่าง ดังนั้นในอดีตคำว่า “ศักดิ์ศรี” แสดงถึงคุณค่าที่ไม่เท่าเทียมกัน ในการอ้างถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็คือการเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีเกียรติ (Worthy) หรือสมควรได้รับการเคารพ (Deserving of respect) (Jack Donnelly, 2009, p. 10-11)

ความหมายของคำว่า “ความเป็นมนุษย์” ฆราวาสธรรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า มนุษย์ [มะนุค] หมายถึง สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล, สัตว์ที่มีจิตใจสูง, คน (ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542)

1.4.3 นิยามความหมายตามความเชื่อทางศาสนา ตามความเข้าใจของศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม (ซึ่งอาจรวมถึงศาสนาฮินดูด้วย) มนุษย์คือสัตว์โลกที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของสร้างขึ้นมาตามรูปแบบฉายาของพระองค์ (Image of God) พระเจ้ายังกำหนดกฎเกณฑ์ให้มนุษย์อาศัยอยู่บนโลกใบหนึ่งอย่างมีวิวัฒนาการสูงส่งกว่าสัตว์ทั้งปวง พระเจ้าได้ให้ศักดิ์ศรีแก่มนุษย์ อย่างไรก็ตาม ยังมีแนวคิดคริสต์ศาสนิกชนว่า “การที่มนุษย์มีคุณค่าและมีศักดิ์ศรีไม่ใช่เพราะมนุษย์มีค่าและมีศักดิ์ศรีด้วยตัวมนุษย์เอง แต่มนุษย์มีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี เพราะพระเจ้ารักและให้เกียรติมนุษย์” (Englard, Izhak, 2000, p. 1903-1928)

นอกจากนี้เพราะมนุษย์นั้นถูกสร้างขึ้นตามความประสงค์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ ดังนั้นศักดิ์ศรีของมนุษย์ก็อาจถูกทำลายหรือถูกพรากไปได้โดยการกระทำของบุคคลอื่นได้ (Wolfhart Pannenberg, 1991, p.177) จะเห็นได้ว่า ศักดิ์ศรีในความหมายของคริสต์ศาสนาก็เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า จากที่กล่าวสอนว่ามนุษย์ทุกคนเสมอเหมือนกันในสายตาของพระเจ้า เพราะต่างเป็นบุตรของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของทุกคนอีกทั้งเพราะมนุษย์สร้างตามรูปแบบฉายาของพระเจ้า มนุษย์จึงมีความสูงส่ง มนุษย์จึงไม่อาจยอมให้อำนาจรัฐอยู่เหนือมนุษย์ชนิดที่ปราศจากเงื่อนไข มนุษย์จึงไม่อาจปฏิบัติต่อมนุษย์เหมือนไม่ใช่มนุษย์ หรือไม่มองมนุษย์ด้วยกันเหมือนเป็นสัตว์ (หรือสิ่งธรรมชาติอื่นใดที่พระเจ้าสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์มนุษย์) ตรงกันข้ามมนุษย์จึงต้องมีความเคารพต่อกันหรือรู้จักปรับใช้กันและกัน (จริญ โฆษณานันท์, 2559, หน้า 99)

1.4.4 นิยามความหมายในทางกฎหมาย

1.4.4.1 นิยามความหมายตามกฎหมายระหว่างประเทศ แม้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน แต่แนวคิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เริ่มมีบทบาทในประชาคมระหว่างประเทศในช่วงศตวรรษที่ 19 ซึ่งเหตุการณ์ที่สำคัญที่ทำให้มีการตระหนักถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กรอบของกฎหมายระหว่างประเทศ คือ การต่อต้านการค้ามนุษย์ชาวแอฟริกา ในศตวรรษที่ 19 ซึ่งปรากฏอยู่ใน Vienna Congress Act, 1815 ต่อมาในปี ค.ศ. 1841 มีการตกลงร่วมมือกันระหว่างประเทศมหาอำนาจของยุโรป ได้แก่ ออสเตรีย โปรตุเกส รัสเซีย และอังกฤษ เรียกว่า “Quadruple Alliance” หรือพันธมิตร 4 ชาติ ภายใต้ข้อตกลงตามสนธิสัญญาไซมอนต์ (Treaty of Chaumont) ค.ศ. 1814 ซึ่งเป็นมาตรการที่จะใช้ความร่วมมือกันทางทหารเพื่อต่อต้านการทำสงครามรุกรานของฝรั่งเศสโดยการนำของนโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoléon Bonaparte) และในที่สุดสงครามนโปเลียนก็ได้สิ้นสุดลงโดยฝ่ายฝรั่งเศสแพ้สงคราม แต่พันธมิตร 4 ชาติ ยังคงผูกพัน

ตามสนธิสัญญาไซมอนด์ว่าจะร่วมมือกันดำเนินการต่อต้านฝรั่งเศสต่อไปอีกเป็นระยะเวลา 20 ปี แม้ว่าอำนาจของนโปเลียนสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม แต่หากว่าฝรั่งเศสอาจมีการกระทำที่ละเมิดต่อข้อตกลงสันติภาพและก่อสงครามขึ้นมาอีก ในความร่วมมือระหว่างประเทศดังกล่าวมีเนื้อหาสาระสำคัญในเรื่อง การจัดตั้งองค์การร่วมมือกันใช้ประโยชน์จากแม่น้ำระหว่างประเทศที่สำคัญในยุโรป ได้แก่ แม่น้ำไรน์ (Rhine) และสนธิสัญญาแซ็ง-แฌร์แม็ง-อ็อง-แล เกี่ยวกับความร่วมมือกันในการเดินเรือในแม่น้ำดานูบ (The European Danube Commission) นอกจากนั้น ได้มีการเสนอให้มีการยกเลิกการค้าทาส หากรัฐใดฝ่าฝืนให้มีการลงโทษทางเศรษฐกิจและต่อมาได้มีการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศมหาอำนาจในปี ค.ศ. 1841 โดยให้ถือว่าการค้าทาสเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย นอกจากนี้ใน General Act of the Berlin Conference on West Africa ซึ่งได้มีการประชุมในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1885 (พ.ศ. 2428) ในการประชุมโดยทั่วไปที่เบอร์ลิน (Berlin) เมืองหลวงของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีของผู้นำเต็มในการที่จะร่วมมือกันในการดำเนินการให้มีความเป็นอิสระภาพของการค้าในกลุ่มน้ำของสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก (République Démocratique du Congo) การค้าทาส การรักษาไว้ซึ่งความเป็นกลางของอาณาเขตในกลุ่มน้ำของสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก การเดินเรือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก การเดินเรือของประเทศในจิเรีย และกฎระเบียบสำหรับอาชีพในอนาคตนบนฝั่งของทวีปแอฟริกา (South African History Online, 1885, Online)

โดยกำหนดสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการค้าทาสไว้ในมาตราที่ 6 กำหนดไว้ว่า

“อำนาจทั้งหลายที่มีสิทธิอธิปไตยในดินแดนย่อมผูกมัดเพื่อดูแลการอนุรักษ์แผ่นดินเมืองและดูแลปรับปรุงสภาพของศีลธรรมและความเป็นอยู่ที่ดีและช่วยในการปราบปรามการเป็นทาสโดยเฉพาะการค้าทาส โดยจะต้องปกป้องและให้ความช่วยเหลือโดยไม่มี ความแตกต่างของลัทธิหรือประเทศชาติ”

“Article 6 All the Powers exercising sovereign rights or influence in the aforesaid territories bind themselves to watch over the preservation of the native tribes, and to care for the improvement of the conditions of their moral and material well-being, and to help in suppressing slavery, and especially the slave trade. They shall, without distinction of creed or nation, protect and favour all religious, scientific or charitable institutions and undertakings created and organized for the above ends, or which aim at instructing the natives and bringing home to them the blessings of civilization.”

นอกจากนั้นยังได้กำหนดเรื่องการค้าทาสไว้เป็นการเฉพาะในมาตรา 9 กำหนดไว้ว่า

“การค้าขายทาสนั้นเป็นสิ่งต้องห้ามตามหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศ ตามที่ได้รับการยอมรับจากผู้มีอำนาจลงนาม ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการทางทะเลหรือทางบก ย่อม ถือว่าเป็นสิ่งต้องห้าม อำนาจอธิปไตยในดินแดนใดต้องไม่ทำหน้าที่เป็นตลาดหรือดำเนินการผ่าน ดินแดน เพื่อค้าขายกับทาสไม่ว่าจะเป็นเผ่าพันธุ์ใดก็ตาม โดยรัฐมหาอำนาจแต่ละรัฐผูกมัดตนเองให้ใช้ วิธีการทั้งหมดเพื่อกำจัดการค้านี้และลงโทษผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง”

“Article 9 Seeing that trading in slaves is forbidden in conformity with the principles of international law as recognized by the Signatory Powers, and seeing also that the operations, which, by sea or land, furnish slaves to trade, ought likewise to be regarded as forbidden, the Powers which do or shall exercise sovereign rights or influence in the territories forming the Conventional basin of the Congo declare that these territories may not serve as a market or means of transit for the trade in slaves, of whatever race they may be. Each of the Powers binds itself to employ all the means at its disposal for putting an end to this trade and for punishing those who engage in it.”

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ในการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ได้กล่าวมา ข้างต้นเป็นจุดเริ่มต้นและเหตุการณ์ที่สำคัญต่อการพัฒนากฎหมายระหว่างประเทศในการเคารพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ถือว่าเป็นเรื่องที่รัฐหรือมนุษย์ด้วยกันจะต้องไม่กระทำการใด ๆ อันเป็น การไม่เคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เป็นการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ จนเข้าสู่ศตวรรษที่ 20-21 ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองที่มีเหตุการณ์ผู้ใช้อำนาจรัฐแสวงหาประโยชน์เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ของตนจนนำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มนุษย์ จนได้มีการรับรองและปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในกฎหมายระหว่างประเทศโดยกฎบัตรสหประชาชาติ (UN Charter) ซึ่งคำอารัมภบท ของกฎบัตรสหประชาชาติได้แสดงให้เห็นและรับรองในหลักการที่ว่าให้ศรัทธาในศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์

1.4.4.2 นิยามความหมายตามกฎหมายมหาชน การที่ศึกษานิยามความหมาย ของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในทางกฎหมายมหาชนนั้น อาจจะศึกษาได้จากรัฐธรรมนูญซึ่งเป็น กฎหมายมหาชนที่มีลำดับศักดิ์ทางกฎหมายสูงสุดได้ อนึ่ง เช่นเดียวกับกฎหมายระหว่างประเทศ การหาความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในทางกฎหมายมหาชนนั้นเป็นไปได้ยากเนื่องจาก ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคำที่บริบทค่อนข้างกว้างจึงยากที่จะหาความหมายอย่างแน่นอนได้ อีก ทั้ง H.C. Nipperday นักกฎหมายชาวเยอรมันเคยเขียนอธิบายว่าคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” นั้น ไม่จำเป็นต้องมีคำนิยามตามกฎหมายแต่อย่างใด แต่ตามความเป็นจริงแล้วเมื่อได้มีการนำเอาศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์มาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งทำให้คำ ๆ นี้เป็นกฎหมาย หมายใช้เพียงข้อความทาง

วิชาการอีกต่อไปไม่ (บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, 2546, หน้า 46) จากข้อความข้างต้นจึงเห็นสมควรที่จะต้องหาความหมายทางกฎหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

เมื่อพิจารณาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้มีการบัญญัติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 แม้จะมีได้ใช้คำว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยตรงแต่ใช้คำว่า “ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิด” ไว้ในมาตรา 27 บัญญัติว่า

“บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี โดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย”

ย่อมเห็นได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ถือว่าได้มีการรองรับสิทธิมนุษยชนไว้อันเนื่องมาจากได้รับแนวคิดตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ขององค์การสหประชาชาติ (United Nation: UN) ซึ่งมีการจัดทำในปี ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) สอดคล้องกับการประกาศใช้รัฐธรรมนูญของประเทศไทยฉบับดังกล่าว ภายหลังจากนั้นก็ไม่ได้มีการบัญญัติว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จนมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยได้บัญญัติไว้ใน 3 มาตรา ดังต่อไปนี้

มาตรา 4 บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง”

มาตรา 26 บัญญัติว่า “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”

มาตรา 28 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้”

การบัญญัติไว้เช่นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในลักษณะเป็นการคุ้มครองในระดับสากลตามมาตรา 4 หรือการบัญญัติคุ้มครองเป็นการทั่วไปโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศิ่ว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิดหรือสถานะอื่น นอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการแบ่งแยกใดบนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง ทางกฎหมาย หรือทางการระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้จะเป็นเอกราช อยู่ในความพิพาท มีได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่นใด

ส่วนการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของปวงชนชาวไทยได้มีการกำหนดไว้เป็นการเฉพาะไว้ในมาตรา 28 และเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องมีหน้าที่ที่จะต้องเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามมาตรา 26

นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก็ได้มีการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เรื่อยมาจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ก็ได้บัญญัติไว้มีแนวคิดเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในมาตรา 4 บัญญัติว่า

“ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน”

แต่มีการอ้างว่าปวงชนชาวไทยก็ได้รับการคุ้มครองในระดับเช่นเดียวกับบุคคลใด ๆ ที่เข้ามาอยู่ภายใต้ราชอาณาจักรไทยและยังได้มีการยกระดับการคุ้มครองไปสู่การคุ้มครองในระดับสากลด้วย กล่าวคือ นอกจากจะได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้วยังได้รับการคุ้มครองตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามใช้จะได้รับการคุ้มครองเฉพาะภายใต้รัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาถึงการรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนสำหรับปวงชนชาวไทยเป็นกรณีเฉพาะตาม หมวด 3 ว่าด้วย สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยแล้วพบว่าใช้เพียงคำว่า “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย” ในมาตรา 25 บัญญัติว่า

“สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น”

โดยไม่มีคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญฉบับอื่น ๆ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งเห็นว่าจะจะเป็นเจตนารมณ์ของผู้ร่างที่เห็นว่าได้มีการรับรองไว้ในมาตรา 4 แล้วก็ไม่ต้องรับรองไว้ในหมวด 3 ว่าด้วย สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย แต่ก็ยังปรากฏว่ามีการบัญญัติ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไว้ในมาตรา 26 บัญญัติว่า

“การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควร

แก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง”

ซึ่งเป็นลักษณะการบังคับรัฐที่จะไม่ร่างกฎหมายใด ๆ เพื่อเป็นการกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยมีได้เป็นบทบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้นตามแนวคิดที่ได้กล่าวมาข้างต้นในการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในมาตรา 4 ก็ถือว่าเป็นการรับรองอย่างเต็มรูปแบบโดยไม่ได้จำแนกว่าจะเป็นปวงชนชาวไทยหรือบุคคลสัญชาติอื่นที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยก็ได้รับการรับรองเช่นกัน

1.5 แนวความคิดของหลักความเสมอภาค (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, ออนไลน์, 2548)

หลักความเสมอภาคถือว่าเป็นหลักพื้นฐานของศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยมิต้องคำนึงถึงคุณสมบัติอื่น ๆ เช่น เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ถิ่นกำเนิด เป็นต้น และขณะเดียวกันก็ถือว่าหลักความเสมอภาคนี้เป็นหลักที่ควบคุมมิให้รัฐใช้อำนาจของตนตามอำเภอใจโดยการใช้อำนาจของรัฐแก่กลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งรัฐต้องสามารถอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดรัฐจึงกระทำการอันก่อให้เกิดผลกระทบหรือเป็นการให้ประโยชน์แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้น โดยเฉพาะ หากการให้เหตุผลไม่อาจรับฟังได้แสดงว่าการใช้อำนาจของรัฐนั้นเป็นไปตามอำเภอใจ ดังนั้น หลักความเสมอภาคจึงเป็นหลักสำคัญในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสามารถนำมาตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการได้

1.5.1 ที่มาและแนวความคิดของหลักความเสมอภาค มีสาระสำคัญดังนี้

1) รากฐานแนวคิดของหลักความเสมอภาค แนวคิดทางกฎหมายของหลักความเสมอภาคในปัจจุบันได้รับการรับรองอย่างชัดเจนโดยถือว่าบุคคลย่อมมีความเสมอภาคที่จะได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน (Fairness) ซึ่งหมายถึง “หลักความเสมอภาคเบื้องหน้ากฎหมาย” (Equality before the law) ที่เป็นการยอมรับสิทธิเสรีภาพอันเป็นสาระสำคัญของความเป็นมนุษย์ที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิดและไม่อาจพรากไปได้ จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงการยอมรับตามทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ (Natural law) ซึ่งผู้ที่มีความคิดเช่นนี้ได้แสดงความคิดเห็นต่อต้านลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยต้องการกีดกันพระมหากษัตริย์ไม่ให้ใช้พระราชอำนาจผิดทำนองคลองธรรมโดยอ้างถึงหลักกฎหมายที่ว่า

“บุคคลทุกคนเกิดมามีสิทธิเสมอภาคกันและมีสิทธิบางประการ เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน คิดดูว่า สิทธินี้ไม่สามารถจำหน่ายโอนได้”

หลักกฎหมายธรรมชาตินี้ยังเป็นแนวความคิดที่สอดคล้องกับสิทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) ในสมัยนั้นด้วยโดยได้ให้ความสำคัญกับปัจเจกชนและสิทธิทั้งหลายของปัจเจกชน ซึ่งจุดกำเนิดของระบบปัจเจกชนนิยมในทางกฎหมายมหาชนคือ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1789 โดยการปฏิวัติปี 1789 นี้ได้ยกเลิกระบอบกษัตริย์ที่ปกครองด้วยระบบศักดินา ซึ่งสถานะภาพของบุคคลขึ้นอยู่กับฐานันดรและชนชั้นที่ตนสังกัด แต่ผู้ปฏิวัติได้ยกความสำคัญของปัจเจกชนขึ้นแทน โดยคำประกาศนี้ให้ความสำคัญกับคนแต่ละคน รวมทั้งสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้นว่าเป็นหัวใจของสังคม ตามทฤษฎีนี้ถือว่าหัวใจของสังคมอยู่ที่การยอมรับคุณค่าของทุกคนแต่ละคนรวมกันเป็นสังคม รัฐหรือสังคมไม่สามารถก้าวท้าวสิทธิของเขาได้ เว้นแต่เพื่อประโยชน์ส่วนร่วมอันจะเห็นได้จากคำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองปี ค.ศ.1789 ซึ่งมีข้อความว่า

“มนุษย์เกิดมาและมีชีวิตอยู่โดยอิสระและโดยเสมอภาคภายใต้กฎหมายความแตกต่างในสังคมจะมีได้ก็เพื่อประโยชน์อันร่วมกัน”

ต่อมาความคิดที่ว่ามนุษย์เกิดมามีสิทธิเสมอภาคกันตามปณิธานว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1789 นี้ได้รับการยืนยันและขยายความโดยอารัมภบทของรัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 1946 และปัจจุบันหลักการดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 1958 โดยได้แสดงความยึดมั่นในหลักสิทธิมนุษยชนและหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติโดยรัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 1958 ได้ยืนยันปณิธานว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองปี ค.ศ. 1789 และอารัมภบทของรัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 1946 ไว้ด้วย

ดังนั้นจึงถือได้ว่า ความคิดที่เป็นรากฐานของหลักความเสมอภาคภายใต้รัฐธรรมนูญและหลักความเสมอภาคภายใต้กฎหมายจึงเป็นเรื่องเดียวกันกล่าวคือหลักความเสมอภาคเป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตย ดังจะเห็นได้จากอุดมคติในการปกครองของสาธารณรัฐฝรั่งเศส อันได้แก่ เสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ ประกอบกับมาตรา 1 แห่งรัฐธรรมนูญนี้ที่รับรองถึงความเสมอภาคตามกฎหมายของประชาชนโดยไม่แบ่งแยกแหล่งกำเนิด เชื้อชาติ หรือศาสนา สาธารณรัฐเคารพต่อความเชื่อของทุกนิกายอันเป็นสำคัญในการปกครองประเทศ และต่อมาประเทศต่าง ๆ ก็ได้นำแนวคิดดังกล่าวไปประนุบในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามหลักความเสมอภาคอย่างเป็นรูปธรรมนั่นเอง

2) วิวัฒนาการแนวคิดของหลักความเสมอภาค แนวความคิดเรื่องความเสมอภาคในสมัยดั้งเดิมนั้นเกิดจากคำสอนของศาสนาคริสต์ที่ส่งผลกระทบต่อการสร้างทางเศรษฐกิจและ

ระบบทาสที่มีอยู่ในยุคโรมัน และต่อมาในสมัยกลางระบบศักดินาได้ยกเลิกแนวคิดเรื่องความเสมอภาค โดยสร้างลำดับชั้นของสังคมขึ้นซึ่งแปรผันตามที่ดินและเจ้าของที่ดินเจ้าศักดินา แต่อย่างไรก็ตาม ความไม่เสมอภาคดังกล่าวในสมัยกลางค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเกิดชนชั้นกลางที่เข้มแข็งขึ้นจนนำไปสู่การเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงความไม่เสมอภาคทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งต่อมาได้มีเอกสารที่แสดงออกถึงหลักความเสมอภาคที่ดีที่สุดคือปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ลงวันที่ 26 สิงหาคม ปี ค.ศ. 1789 โดยบัญญัติรับรองไว้ถึง 3 มาตรา ได้แก่

มาตรา 1 “มนุษย์กำเนิดและดำรงชีวิตอย่างมีอิสระและเสมอภาคกันตามกฎหมาย การแบ่งแยกทางสังคมจะกระทำได้อีกแต่เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของส่วนรวม”

มาตรา 6 “กฎหมายคือการแสดงออกของเจตนารมณ์ร่วมกัน... กฎหมายจะต้องเหมือนกันสำหรับทุกคนไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองหรือลงโทษก็ตาม พลเมืองทุกคนเท่าเทียมกันเบื้องหน้ากฎหมายและได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมกันในเรื่องศักดิ์ศรี สถานะและงานภาครัฐตามความสามารถโดยปราศจากความแตกต่าง เว้นแต่เฉพาะพลังและพรสวรรค์ของแต่ละคน”

มาตรา 13 “เพื่อทำนุบำรุงกองทัพและเพื่อรายจ่ายในการดำเนินงานของรัฐจำเป็นต้องมีภาษี ซึ่งจะต้องมีการกระจายภาระภาษีอย่างเท่าเทียมกันสำหรับพลเมืองทุกคนโดยคำนึงถึงความสามารถของแต่ละคน”

ในภายหลังแนวคิดของหลักความเสมอกาดังกล่าวก็ได้ถูกนำไปบัญญัติในรัฐธรรมนูญของเกือบทุกประเทศเพื่อเป็นการรับรองหลักการดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน เช่น

รัฐธรรมนูญฝรั่งเศส ฉบับปัจจุบัน ลงวันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ. 1958 บัญญัติถึงหลักความเสมอภาคไว้ในมาตราแรกว่า “ฝรั่งเศสเป็นสาธารณรัฐที่แบ่งแยกมิได้เป็นของประชาชน เป็นประชาธิปไตยและเป็นของสังคม สาธารณรัฐรับรองถึงความเสมอภาคตามกฎหมายของประชาชนโดยไม่แบ่งแยกแหล่งกำเนิด เชื้อชาติหรือศาสนา สาธารณรัฐเคารพต่อความเชื่อของทุกนิกาย”

รัฐธรรมนูญสหพันธรัฐเยอรมัน ฉบับปัจจุบันลงวันที่ 23 พฤษภาคม ค.ศ. 1949 บัญญัติไว้ในมาตรา 3 โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคเบื้องหน้ากฎหมาย
2. ชายและหญิงมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย รัฐผูกพันที่จะต้องดำเนินการให้มีความเสมอภาคอย่างแท้จริงระหว่างหญิงและชาย และจะต้องดำเนินการให้ยกเลิกอุปสรรคที่ดำรงอยู่
3. บุคคลย่อมไม่ถูกเลือกปฏิบัติหรือมีอภิสิทธิ์เพราะเหตุในเรื่องเพศ ชาติกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา ชาติ ถิ่นกำเนิด ความเชื่อ หรือความคิดเห็นในทางศาสนาหรือในทางการเมือง บุคคลย่อมไม่ถูกแบ่งแยกด้วยเหตุเพราะความพิการ

รัฐธรรมนูญอิตาลี ฉบับปัจจุบันลงวันที่ 27 ธันวาคม ค.ศ. 1947 บัญญัติไว้ในมาตรา 3 ว่า

“พลเมืองทุกคนมีศักดิ์ศรีทางสังคมอย่างเดียวกันและเท่าเทียมกันเบื้องหน้ากฎหมาย โดยปราศจากการแบ่งแยกเพราะเพศ เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง สภาพร่างกาย หรือสภาพทางสังคมเป็นหน้าที่ของสาธารณรัฐที่จะต้องจัดอุปสรรคทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม ที่ขัดขวางต่อการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของผู้ใช้แรงงานในองค์กรทางการเมือง เศรษฐกิจหรือ สังคมของประเทศ ทั้งนี้ภายใต้ข้อจำกัดที่ไม่กระทบต่อเสรีภาพและความเสมอภาคของพลเมือง”

รัฐธรรมนูญของสหพันธรัฐออสเตรเลีย ฉบับปัจจุบันลงวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1920 บัญญัติไว้ในมาตรา 7 โดยมีสาระสำคัญว่า

1. พลเมืองของสหพันธ์ทุกคนมีความเสมอภาคเบื้องหน้ากฎหมาย อภิสิทธิ์จากการเกิด เพศ สภาพร่างกาย ชนชั้น ศาสนาไม่อาจมีได้ บุคคลย่อมไม่ถูกกีดกันเพราะความพิการสาธารณรัฐ ผู้คนที่จะคุ้มครองความเสมอภาคในการปฏิบัติต่อคนพิการและบุคคลธรรมดาทั่วไปในทุกแง่มุม ของชีวิตประจำวัน

2. สหพันธรัฐ มลรัฐและเทศบาลรับรองหลักความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง มาตรการที่มุ่งส่งเสริมความเสมอภาคดังกล่าวย่อมได้รับการยอมรับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ามาตรการ เหล่านั้นต้องการจัดความไม่เสมอภาคที่ดำรงอยู่...

นอกจากนี้ยังมีเอกสารระหว่างประเทศหลายฉบับที่ได้บัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคไว้เช่นกัน เช่น ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Convention of Civil and Political Rights) ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิในการพัฒนา (Declaration on the Rights to Development) โดยได้ระบุหลักเกณฑ์การไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลทุกคน

จากแนวคิดหลักความเสมอภาคในระบบสากลข้างต้นได้มีอิทธิพลต่อประเทศไทยในการกำหนดบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคเช่นกัน โดยก่อนการปฏิวัติการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 นั้นประเทศไทยไม่มีการนำหลักความเสมอภาคมาใช้แต่ประการใดซึ่งเห็นได้จากการมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่ทำโดยบุคคลบางกลุ่มเท่านั้นเมื่อคณะราษฎรทำการปฏิวัติ จึงได้ร่างประกาศ 6 ประการ ซึ่งมีหลักความเสมอภาคอันเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่ง

แต่อย่างก็ตาม แม้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 จะมีได้กล่าวถึงหลักความเสมอภาคไว้โดยเฉพาะซึ่งก็น่าจะเป็นเพราะต้องการความรวดเร็ว และมุ่งให้เป็นธรรมนูญฉบับชั่วคราว ทั้งอีกคณะราษฎรเห็นว่าได้ยอมรับหลักความเสมอภาคไว้ใน

ประกาศ 6 ประการ ซึ่งถือเป็นปฏิญญาแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญของสยามที่มีผลบังคับได้ดังเช่นรัฐธรรมนูญอยู่แล้วจึงไม่มีความจำเป็นต้องบัญญัติให้มีการซ้ำซ้อนแต่ประการใด แต่ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 นี้ก็เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่บัญญัติให้ชายและหญิงมีความเสมอภาคในการออกเสียงเลือกตั้งโดยบัญญัติไว้ในมาตรา 14 ว่า “ราษฎรไม่ว่าเพศใด...ย่อมมีสิทธิออกเสียงลงมติเลือกผู้แทนหมู่บ้านได้...” หลังจากนั้นก็มีรัฐธรรมนูญอีกหลายฉบับที่บัญญัติหลักความเสมอภาคไว้โดยชัดแจ้งโดยมักบัญญัติให้ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญเสมอกัน แต่การใช้กฎหมายของไทยนับตั้งแต่ที่ได้มีการนำหลักความเสมอภาคมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับแรก หลักดังกล่าวแทบจะไม่ค่อยได้รับการกล่าวถึง หลักความเสมอภาคจึงเป็นเพียงหลักการที่บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้โดยไม่ก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติด้วยเหตุนี้ พัฒนาการของหลักความเสมอภาคในระบบกฎหมายไทยจึงเป็นไปอย่างจำกัด

จากพัฒนาการของหลักความเสมอภาคที่มีมาอย่างต่อเนื่องและยาวนานที่ประเทศไทยได้รับมาจากระบบสากลนั้น จะเห็นได้ว่าพัฒนาการดังกล่าวมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปจนกระทั่งมีการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, 2550, 2560 ขึ้นพัฒนาการจึงได้มีการก้าวกระโดดอย่างเห็นได้ชัด โดยได้มีการนำแนวคิดหลักความเสมอภาคในต่างประเทศมาบัญญัติเป็นหลักความเสมอภาคจึงทำให้มีความก้าวหน้าทัดเทียมกับนานอารยประเทศ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องทำความเข้าใจในแนวคิดเรื่องหลักความเสมอภาคด้วยเพื่อจะทำให้หลักการดังกล่าวบังคับใช้ได้ อย่างเป็นรูปธรรมซึ่งผลลัพธ์ก็จะเป็นการคุ้มครองประชาชนภายใต้หลักความเสมอภาคนั่นเอง

1.5.2 ความหมายของหลักความเสมอภาค หลักความเสมอนั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักเสรีภาพเนื่องจากเป็นหลักการที่จะทำให้การใช้เสรีภาพเป็นไปอย่างเสมอกันทุกผู้ทุกคน แต่หากเสรีภาพสามารถใช้ได้เพียงบุคคลบางคนเท่านั้นในขณะที่คนบางกลุ่มบางคนเข้าถึงไม่ได้ในกรณีดังกล่าวก็ไม่ถือว่าเป็นเสรีภาพ ความเสมอภาคจึงเป็นฐานของเสรีภาพและเป็นหลักประกันในการทำให้เสรีภาพเกิดขึ้นได้จริง ดังนั้น หลักความเสมอภาคได้กฎหมายจึงเป็นหลักการที่ทำให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ อย่างเท่าเทียมกันหรือไม่เลือกปฏิบัติ (Non-Discrimination) ทั้งนี้ การปฏิบัติตามหลักความเสมอนั้นจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันอย่างเท่าเทียมกัน และจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกันไปตามลักษณะของเรื่องนั้น ๆ จึงจะทำให้เกิดความยุติธรรมภายใต้หลักความเสมอภาคขึ้นได้

1.5.3 ประเภทของหลักความเสมอภาค หลักความเสมอภาคเมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายสามารถแยกประเภทของหลักความเสมอภาคได้ 2 ประเภท ดังนี้

1) หลักความเสมอภาคทั่วไป หลักความเสมอภาคทั่วไปเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคนที่อาจกล่าวอ้างกับการกระทำใด ๆ ของรัฐได้ หากเรื่องนั้นมิได้มีการกำหนดไว้ในหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง แต่หากเรื่องใดมีหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องกำหนดไว้แล้วก็ให้พิจารณาไปตามหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้น ๆ

2) หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องคือ หลักความเสมอภาคที่ใช้เฉพาะภายในขอบเขตเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ เช่น หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับชายและหญิง เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างหลักความเสมอภาคทั่วไปกับหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้น ถือได้ว่าหลักความเสมอภาคทั่วไปเป็นพื้นฐานของหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง แต่หลักความเสมอภาคทั่วไปนั้นสามารถนำไปใช้ได้กับทุก ๆ เรื่องโดยไม่จำกัดขอบเขตเรื่องใดเรื่องหนึ่งและบุคคลทุก ๆ คนย่อมอ้างหลักความเสมอภาคทั่วไปได้ ส่วนหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องอาจถูกจำกัดโดยใช้เฉพาะเรื่องหรือเฉพาะกลุ่มบุคคลที่รัฐธรรมนูญมุ่งคุ้มครองเท่านั้น โดยหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้นยังถือเป็นหลักกฎหมายพิเศษซึ่งย่อมมาก่อนหลักความเสมอภาคทั่วไป ถ้ากฎเกณฑ์ใดได้รับการพิจารณาหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องแล้วก็ไม่จำเป็นต้องนำมาพิจารณาตามหลักความเสมอภาคทั่วไปอีก

1.5.4 หลักเกณฑ์ของหลักความเสมอภาค เป็นหลักเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติแก่บุคคลทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แต่โดยการใช้หลักความเสมอภาคที่มีความหลากหลายในการปฏิบัติเนื่องจากสาระสำคัญของข้อเท็จจริงที่แตกต่างกันไป ดังนั้น การปฏิบัติแก่บุคคลตามหลักความเสมอภาคย่อมแตกต่างกันไป ทั้งนี้ ย่อมต้องเป็นความแตกต่างที่ยอมรับได้ ซึ่งหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคเพื่อให้เกิดความยุติธรรม มีดังนี้

1) ต้องใช้กฎเกณฑ์อันเดียวกันกับทุกคน เว้นแต่สถานการณ์แตกต่างกันไป หลักเกณฑ์ทั่วไปของการปฏิบัติต้องใช้กฎเกณฑ์เดียวกันในสถานการณ์เดียวกัน เว้นแต่ว่าสถานการณ์นั้นแตกต่างออกไป จึงเป็นการต้องห้ามแก่ผู้บัญญัติกฎเกณฑ์ที่จะต้องไม่ออกกฎเกณฑ์ให้มีผลไม่เสมอภาคแก่บุคคล กล่าวคือเหตุการณ์ที่เหมือนกันหรือที่เหมือนกันในสาระสำคัญนั้นต้องได้รับการปฏิบัติโดยกฎเกณฑ์เช่นเดียวกัน แต่หากมีใ้เรื่องที่มีสภาพการณ์อย่างเดียวกันก็สามารถปฏิบัติให้แตกต่างกันได้ ดังนั้น กฎเกณฑ์ที่มาบังคับใช้แก่บุคคลซึ่งออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารย่อมมีเนื้อหา รายละเอียด และผลบังคับที่แตกต่างกันไปได้ เช่น ความเสมอภาคในการได้รับการบริการสาธารณะจากรัฐ ประชาชนทุกคนสามารถใช้บริการรถเมล์ของรัฐอย่างเสมอภาคทุกคนซึ่งเป็นหลักความเสมอภาคอย่างกว้าง ๆ อีกตัวอย่างหนึ่ง การที่รัฐกำหนดราคาดั้วรถไฟเป็นชั้นหนึ่ง ชั้นสองและชั้นสามตามปัจจัยทางเศรษฐกิจของแต่ละคนที่แตกต่างกันไปตามที่

รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองว่าบุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

2) การใช้กฎหมายที่แตกต่างกันนั้นต้องมีความสัมพันธ์กับสาระสำคัญของกฎหมายนั้น การใช้กฎหมายที่แตกต่างกันนั้นต้องคำนึงถึงสาระสำคัญของกฎหมาย คือ กฎเกณฑ์ที่จะนำมาใช้ต้องมีความสัมพันธ์กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ดังนั้น แม้จะอยู่ในสถานะที่เหมือนกันแต่ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญนั้นแตกต่างกันแล้วกฎหมายที่นำมาใช้บังคับนั้นต้องแตกต่างกันไปด้วย แต่ถ้าเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่เป็นสาระสำคัญและอยู่ในสถานะที่เหมือนกันแล้วกฎหมายที่ใช้บังคับนั้นจะต้องเป็นกฎหมายเดียวกัน เช่นกฎหมายบำเหน็จบำนาญกำหนดให้ข้าราชการต้องรับราชการ 10 ปี ขึ้นไปจึงจะมีสิทธิรับบำเหน็จบำนาญ ฝ่ายนิติบัญญัติจะออกกฎหมายบัญญัติให้ข้าราชการซึ่งรับราชการเพียง 2 ปีที่ผู้บังคับบัญชาเห็นควรยกย่องให้ได้รับบำเหน็จบำนาญเท่ากับข้าราชการซึ่งได้บำนาญ 10 ปีเช่นนี้หาได้ไม่ เพราะเมื่อเหตุไม่เหมือนกันคือเวลาราชการไม่เท่ากันก็ควรได้รับผลปฏิบัติแตกต่างกันไม่ควรให้ได้รับผลปฏิบัติเหมือนกันแม้ว่าจะอยู่ในสถานะที่เป็นข้าราชการเหมือนกันก็ตาม

3) การปฏิบัติให้แตกต่างกันอันเนื่องมาจากผลประโยชน์มหาชน การปฏิบัติต่อบุคคลตามหลักความเสมอภาคนั้นย่อมต้องคำนึงถึงเรื่องประโยชน์สาธารณะเหนือประโยชน์ส่วนตัวบุคคลหรือประโยชน์ของปัจเจกชน ดังนั้นจะอ้างหลักความเสมอภาคในการใช้กฎหมายเพื่อมาคุ้มครองปัจเจกชนนั้นหาได้ไม่ เช่น ในกรณีที่มีความไม่สงบเกิดขึ้นในบ้านเมืองทางการจำเป็นต้องใช้มาตรการบางอย่างเพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขกลับมามาสู่บ้านเมืองอย่างรวดเร็วที่สุดและการใช้มาตรการดังกล่าวนั้นสะท้อนให้เห็นถึงการเลือกปฏิบัติและการเคารพต่อหลักแห่งความเสมอภาค ผู้ที่เดือดร้อนจากการกระดังกล่าวจะอ้างหลักแห่งความเสมอภาคต่อรัฐหาได้ไม่

4) การอ้างประโยชน์สาธารณะเพื่อไม่ต้องเคารพต่อหลักแห่งความเสมอภาคนั้นจะต้องไม่เป็นการก่อให้เกิดการแบ่งแยกอย่างที่ไม่สามารถยอมรับได้ การอ้างประโยชน์สาธารณะในการปฏิบัติให้แตกต่างกันนั้นแม้จะถือว่าเป็นการกระทบต่อหลักแห่งความเสมอภาคและก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติก็ตามแต่อย่างไรก็ดีการกระทำดังกล่าวนี้จะต้องไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกอย่างที่ไม่สามารถยอมรับได้ ถ้าเป็นเช่นนี้แล้วก็ไม่สามารถใช้กฎหมายดังกล่าวได้ การแบ่งแยกอย่างที่ไม่สามารถยอมรับได้นั้นที่เห็นได้ชัดก็คือ การแบ่งแยกที่เป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ เช่น การแบ่งแยกในเรื่อง แหล่งกำเนิด เชื้อชาติ ศาสนา เพศ เป็นต้น

5) การเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรมมุ่งลดความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่ การเลือกปฏิบัติที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่ หรือการปฏิบัติในทางบวก คือการดำเนินการตามกฎหมายที่แตกต่างกันในลักษณะชั่วคราวที่ผู้มีอำนาจกำหนดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมและยกระดับบุคคล

ธรรมดาหรือนิติบุคคลที่มีสถานะด้อยกว่าบุคคลอื่นเพื่อทดแทนความไม่เท่าเทียมกันที่ดำรงอยู่ ซึ่งหลักการนี้เกิดจากแนวคิดของประธานาธิบดีเคนเนดีและประธานาธิบดีจอห์นสันที่ต้องการสร้างความ เป็นธรรมขึ้นในสังคมอเมริกา โดยหลักการดังกล่าวได้รับการยอมรับด้วยการตรากฎหมาย สิทธิพลเมือง (Civil Rights Act) ขึ้นเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1964 และศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกา ดำเนินการตามหลักดังกล่าวโดยการตัดสินในคดี Regents of University of California V. Bakke 438 US265 (1978) ว่าการที่มหาวิทยาลัยสำรองที่นั่งร้อยละ 16 ของคณะแพทยศาสตร์ให้แก่ นักศึกษาชน กลุ่มน้อยต่าง ๆ ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่ เป็นต้น นอกจากนี้ หลักการเลือกปฏิบัติที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่นี้ยังได้รับจากรับรองจากศาลประชาคมยุโรป โดยมีการนำหลักเกณฑ์นี้มาตัดสินในคดี Affaire linguistique belge ลงวันที่ 27 กรกฎาคม ค.ศ. 1969 ว่า “ความไม่เสมอภาคทางกฎหมายบางประเภทมีขึ้นเพื่อแก้ไขความไม่เสมอภาคในทางความ เป็นจริง”

แต่อย่างไรก็ตาม ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสหลักการนี้กลับมิได้รับการยอมรับเพราะ ถือว่าขัดกับหลักกับหลักความเสมอภาค โดยตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสได้วินิจฉัยได้ เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน ค.ศ. 1982 ว่าการที่รัฐสภาตรากฎหมายกำหนดว่า การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลแบบ บัญชีรายชื่อ นั้น บัญชีรายชื่อใดบัญชีรายชื่อหนึ่งจะมีผู้สมัครสมาชิกสภาเทศบาลเพศเดียวกันเกิน กว่าร้อยละ 75 ไม่ได้ ถือว่าขัดกับหลักความเสมอภาคที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

2. วิวัฒนาการและสถานการณ์ของสิทธิมนุษยชนในเหตุการณ์สำคัญของโลก

การศึกษาวิวัฒนาการและสถานการณ์ของสิทธิมนุษยชนในเหตุการณ์สำคัญของโลก เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับสากลโดยจะทำการศึกษายุคอดีต ก่อนการก่อตั้งสหรัฐอเมริกา และยุคแห่งการก่อตั้งประเทศในกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง เพราะ เหตุการณ์ของประเทศเหล่านี้ถือว่าเป็นสาระสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.1 ยุคประกาศอิสรภาพสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกานับเป็นประเทศที่ถือว่าเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและเทคโนโลยี รวมไปถึงเป็นมหาอำนาจของโลกในปัจจุบัน แต่ก่อนที่จะเป็นประเทศที่เป็นเอกราชในปัจจุบันได้ เคยเป็นเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษมาก่อนในช่วงศตวรรษที่ 17 ในยุคก่อตั้งชาติอเมริกาในช่วงแรก นั้นสหรัฐอเมริกามีทั้งหมด 13 รัฐ ในยุคที่เป็นอาณานิคมอังกฤษได้ปกครองด้วยการกดขี่ข่มเหง ขูดรีดอาณานิคมเป็นอย่างมากโดยมิได้คิดว่าชาวอาณานิคมเป็นคนอังกฤษ โดยเฉพาะการเก็บภาษี และ

การผูกขาดการค้าสร้างความไม่พอใจแก่ชาวอาณานิคมเป็นอย่างมากเป็นเหตุให้ชาวอาณานิคมไม่พอใจ จึงนำไปสู่เหตุการณ์ประกาศเอกราชในวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776 (พ.ศ. 2319) โดยมีผู้นำในการทำสงครามประกาศเอกราชคือ จอมพล จอร์จ วอชิงตัน (George Washington) จนกระทั่ง ค.ศ. 1783 (พ.ศ. 2326) อังกฤษแพ้สงครามและยอมลงนามในสนธิสัญญาปารีสยุติสงครามและยอมรับอธิปไตยของสหรัฐอเมริกาเหนือดินแดนที่มีอาณาเขตติดต่อกับแคนาดาทางเหนือ ฟลอริดาทางใต้ และแม่น้ำมิสซิสซิปปีทางตะวันตก 13 อาณานิคมจึงก่อตั้งขึ้นเป็นสหรัฐอเมริกา ในช่วงเริ่มการก่อตั้งชาตินั้น สหรัฐอเมริกายังขาดความเป็นเอกภาพหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะยังมีความแตกต่างกันในวิธีการดำเนินชีวิต ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความแตกแยกทางความคิด เรื่องการใช้แรงงานทาส (Slavery) จนทำให้เกิดความขัดแย้ง เพราะภาคเกษตรกรรมต้องอาศัยแรงงานมนุษย์จากแอฟริกาเพื่อนำแรงงานทาสมาพัฒนาการเกษตรของประเทศโดยเฉพาะพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศทำการเกษตรในรูปแบบการทำใบยาสูบ น้ำตาล ฝ้าย และการทำเกษตรในรูปแบบอื่น ๆ ส่วนภาคตะวันตกของประเทศเป็นลักษณะการทำเกษตรในรูปแบบของปศุสัตว์และรัฐฟิซ และภาคเหนือของประเทศเป็นการจัดทำธุรกิจ ลักษณะของการเงินและการพาณิชย์ ซึ่งจากความแตกต่างของพื้นที่เหล่านี้ ถ้าจะให้คำจำกัดความของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะมีแนวคิดแตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าให้คำจำกัดความของศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ของคนภาคเหนือก็จะมองว่า “การใช้แรงงานทาสเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์หรือการใช้แรงงานทาสเป็นข้อขัดแย้งกับหลักสิทธิเสรีภาพ” ถ้าให้คำจำกัดความของคนภาคใต้ก็จะมองว่า “การใช้แรงงานทาสเป็นความมั่นคงของรัฐ” จากแนวคิดข้างต้นจึงนำไปสู่สงครามกลางเมือง ถือว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญที่สุดและสร้างความเสียหายให้แก่สหรัฐอเมริกา ในบุคคลสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มภาคเหนือ และกลุ่มภาคใต้ โดยมีสาเหตุดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ เกิดจากความแตกต่างด้านอาชีพระหว่างเกษตรกรรมกับอุตสาหกรรม เพราะรัฐทางเหนือเป็นเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมและมีภาคกสิกรรมในรูปแบบไร่นาขนาดเล็กที่ใช้แรงงานในครอบครัว ถ้าจะจ้างแรงงานก็เป็นคนผิวขาวและมีค่าจ้างเป็นสิ่งตอบแทน มีการใช้เครื่องจักร จึงไม่จำเป็นต้องใช้แรงงานทาส ส่วนทางใต้เป็นสังคมเกษตรกรรมเพราะทางใต้เป็นแหล่งผลิตพืชผลทางการเกษตรขนาดใหญ่ของสหรัฐอเมริกาโดยนิยมนปลูกฝ้าย ใบยาสูบและอ้อย ซึ่งต้องใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกเป็นจำนวนมากและแรงงานสำคัญคือ แรงงานจากทาส

2. ด้านสังคม คนทางเหนือต่อต้านการมีทาส เพราะมองว่าการใช้แรงงานทาสเป็นเรื่องขัดสิทธิมนุษยชน แต่คนทางใต้มองว่าเป็นเรื่องปกติ ทาสเป็นแรงงานสำคัญและเป็นทรัพย์สินของเจ้านายทาส ซึ่งมีสิทธิจะทำอย่างไรก็ได้ เพราะถ้าไม่มีทาสจะส่งผลต่อรายได้ของเจ้านายทาสและการมีทาสรัฐทางใต้เห็นว่าถือเป็นความมั่นคงของรัฐที่รัฐจะดำรงอยู่ด้วยความมั่นคง

3. ด้านการเมือง นโยบายการมีทาสและไม่มีทาส พรรคการเมืองทางเหนือคือพรรครีพับลิกัน (Republican Party) สนับสนุนนโยบายการไม่มีทาส เพราะกลัวว่าการมีทาสจะทำให้พรรคการเมืองทางใต้มีฐานเสียงในสภามากขึ้นและจะทำให้มีทาสในประเทศมากขึ้น ส่วนพรรคการเมืองทางใต้คือ พรรคเดโมแครต (Democratic Party) สนับสนุนนโยบายการมีทาส เพราะทาสจะเข้ามาเป็นฐานเสียงให้กับพรรคในสภา เมื่อมีนโยบายการมีทาสจะทำให้สามารถนำทาสเข้ามาได้เพิ่มมากขึ้น

ลำดับความเป็นมาของสงครามกลางเมืองของสหรัฐอเมริกา ภายหลังจากอับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีคนที่ 16 จากพรรครีพับลิกันทำให้ฝ่ายใต้มีการต่อต้านเพราะมีนโยบายในการเลิกทาส 7 รัฐทางใต้ไม่พอใจจึงประกาศแยกตัวก่อตั้งเป็นประเทศภายใต้ชื่อ “สมาพันธรัฐอเมริกา” โดยมีเจฟเฟอร์สัน ฟินิส เดวิส (Jefferson Finis Davis) เป็นประธานาธิบดี ผลคือฝ่ายใต้ชนะจึงทำให้ฝ่ายเหนือไม่พอใจและมองว่าเป็นการกบฏฝ่ายเหนือจึงได้ประกาศสงครามกลางเมืองสหรัฐอเมริกาโดยใช้เวลาทำสงคราม 5 ปี ในปี ค.ศ. 1861-1865 (พ.ศ. 2404-2408) พื้นที่ในการรบส่วนมากอยู่ในดินแดนของฝ่ายใต้ จุดสิ้นสุดสงครามกลางเมืองสหรัฐอเมริกาผลนำฝ่ายใต้ยอมเซ็นสัญญายอมแพ้ในวันที่ 9 เมษายน ค.ศ. 1865 (พ.ศ. 2408)

ผลของสงครามกลางเมืองสหรัฐอเมริกาทำให้สหรัฐอเมริกากลับมาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอีกครั้งและให้ยกเลิกทาสทั่วสหรัฐอเมริกา ทาสได้ถูกยกสถานะเป็นเสรีชนมีสิทธิเลือกตั้งและเป็นพลเมืองของสหรัฐอเมริกา และได้มีการบัญญัติการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ (Brent Soderborg, 2011, p. 3) ซึ่งในรัฐธรรมนูญฉบับดั้งเดิมนั้นส่วนใหญ่เป็นการบัญญัติถึงการใช้อำนาจอธิปไตยและโครงสร้างของรัฐ จนมีการเรียกร้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเกิดสงครามกลางเมืองจนได้มีการประกาศอิสรภาพในวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776 (พ.ศ. 2319) โดยได้บัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นทาสและให้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งที่ไม่จำกัดสีผิว และเพศ (สมบัติ จันทรวงษ์, 2560, หน้า 17-19) โดยบัญญัติไว้ในบทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มาตรา 13 ข้อ 1 บัญญัติว่า

“การมีทาสหรือข้าชังใช้โดยไม่สมควรใจจะเกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาหรือดินแดนส่วนใดที่อยู่ในเขตอำนาจของสหรัฐอเมริกาไม่ได้ เว้นแต่เป็นการลงโทษตามระบิลเมืองแก่ผู้กระทำความผิดอาญา”

มาตรา 15 ข้อ 1 บัญญัติว่า “สหรัฐหรือมลรัฐใดจะปฏิเสธหรือตัดทอนสิทธิที่จะออกเสียงเลือกตั้งของพลเมืองสหรัฐเนื่องจากเชื้อชาติ สีผิว หรือความที่เคยเป็นข้าชังใช้มาก่อนไม่ได้”

และมาตรา 19 ข้อ 1 บัญญัติว่า “สหรัฐหรือมลรัฐใดจะปฏิเสธหรือตัดทอนสิทธิที่จะออกเสียงเลือกตั้งของพลเมืองสหรัฐเนื่องจากเพศไม่ได้”

2.2 ยุคปฏิวัติสาธารณรัฐฝรั่งเศส

การปฏิวัติฝรั่งเศสเป็นเหตุการณ์สำคัญของโลกแสดงออกถึงการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน เมื่อประชาชนเชื่อว่าสามารถสร้างทุกสิ่งขึ้นใหม่เองได้ภายในสังคม ไม่ใช่แค่จะเปลี่ยนแปลงการเมือง หรือรัฐธรรมนูญ แต่สามารถเปลี่ยนธรรมชาติของมนุษย์ได้โดยการเคลื่อนไหวย้ายทางการเมือง และนำไปสู่โลกยุคใหม่ และทุกสิ่งได้ดำเนินไปในทิศทางใหม่ ฝ่ายปฏิวัติมองเห็นมองชนชั้นระบบศักดินา (Feudal System) ว่ามีธรรมเนียมผูกขาดโดยชนชั้นสูง จึงวางแผนหาแนวทางใหม่ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงราชวงศ์ของยุโรปทั้งหมด และถือว่าการปฏิวัติฝรั่งเศสเป็นเหตุการณ์ใด ๆ ที่สำคัญมากกว่าเหตุการณ์อื่น ๆ ในประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติอุตสาหกรรมหรือระบบทุนนิยมก็ยังถือว่าไม่ได้สำคัญเท่ากับการปฏิวัติฝรั่งเศส เพราะถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญต่อการทำลายคริสตจักรโรมันคาทอลิก (Roman Catholic Church) คริสตจักรหรือพระศาสนจักร (Christian Church; The Church) ระบบชนชั้นขุนนาง (Nobility) และระบอบกษัตริย์ หรือระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute monarchy) นอกจากนั้นผู้นำปฏิวัติจะเป็นการนำอาหารมาสู่คนยากจน นำประชาธิปไตยมาสู่ฝรั่งเศส และสถาปนาระบบใหม่ทั้งหมดของสังคม (อาทิตย์ทิพอาภา, พระองค์เจ้า, 2549, หน้า 142)

จุดเริ่มต้นของเหตุการณ์ปฏิวัติฝรั่งเศส ในพระราชวังแวร์ซาย (Château de Versailles) ซึ่งเป็นพระราชวังที่ได้รับการสร้างขึ้นโดยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 เป็นพระราชวังของระบบกษัตริย์ฝรั่งเศส ในช่วงพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 ได้ทรงจัดงานอภิเษกสมรส ให้แก่พระเจ้าหลุยส์แซซเดอฟร็องส์ หรือพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 บุตรของตน ซึ่งเป็นพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 กับพระนางมารี อ็องตัวแน็ต (Marie Antoinette) ซึ่งเป็นเจ้าหญิงจากราชวงศ์ฮับส์บูร์กของจักรวรรดิโรมัน ซึ่งปัจจุบันคือสาธารณรัฐออสเตรีย (Republic of Austria) เพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีต่อกัน ในการสมรสในระยะแรกพระองค์ไม่มีบุตรเนื่องจากพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 มีปัญหาด้านสุขภาพ และได้มีการเฉลิมฉลองการสมรสในพระราชวังแวร์ซาย แต่ภายนอกพระราชวังนั้นประชาชนต้องอดยากหิวโหย เนื่องจากก่อนหน้านั้นพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 ทรงพ่ายแพ้ในสงคราม 7 ปี ในการต่อสู้เพื่อแย่งชิงดินแดนทวีปอเมริกาเหนือจนทำให้ฝรั่งเศสล้มละลายทางการเงินและเกียรติภูมิ ซึ่งทุนของประเทศแทบจะไม่เหลือและประชากรเพิ่มจำนวนขึ้นทุก ๆ วัน ประชาชนเกิดความอดอยากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากทรัพยากรในประเทศมีจำกัด พระเจ้าหลุยส์ที่ 15 ทรงสิ้นพระชนม์ด้วยโรคไข้ทรพิษ (Smallpox) และทิ้งประเทศไว้บนความสับสน และวุ่นวาย ภายหลังจาก 4 ปี ของการอภิเษกสมรสพระเจ้าหลุยส์แซซเดอฟร็องส์ หรือพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ก็ขึ้นครองราชย์ ในยุคนี้อถือว่าเป็นยุคแห่งความคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้น เรียกยุคนี้นี้ว่า “ยุคแห่งความรู้หรือยุคแห่งสติปัญญา” หมายถึง อย่างไ้ใจใคร่แม้คำกล่าวของผู้มีอำนาจ แต่ต้องวิเคราะห์ด้วยตัวเอง ซึ่งแนวคิดนี้มีลักษณะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงในระบบเก่าของยุโรปประชาชนจะ

คิดอะไรต้องได้รับข่าวสารจากรัฐหรือผู้มีอำนาจเท่านั้นโดยผ่านทางพระและผู้ปกครอง ดังนั้นแนวคิดที่สามารถวางไว้ในความรอบรู้ของมนุษย์แล้วนำมาวิเคราะห์เองจึงเป็นการปฏิวัติอย่างหนึ่งหรือที่เรียกว่า “การปฏิวัติเสรีภาพในความเชื่อและความคิดเห็น” จึงมีนักปรัชญาในยุคนี้ที่สำคัญได้แก่ ฌ็อง-ฌัก รูโซ (Jean-Jacques Rousseau) ฟร็องซัว-มารี อารูเอ (François-Marie Arouet) หรือวอลแตร์ (Voltaire) ผู้สนับสนุนสิทธิเสรีภาพ การกำหนดชะตากรรมด้วยตนเอง ความเสมอภาคหรือความเท่าเทียม หลักการเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่สังคมปรารถนา แต่แนวคิดนี้ถือว่าเป็นภัยคุกคามต่อชนชั้นสูง จนได้มีการนำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติในเหตุการณ์การประกาศอิสรภาพอเมริกาจากอังกฤษ ซึ่งเป็นศัตรูเก่าของฝรั่งเศสในโอกาสนี้พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 จึงขอเข้าร่วมการประกาศอิสรภาพสนับสนุนสหรัฐอเมริกาให้เป็นเอกราชจากอังกฤษ เพื่อแก้แค้นแทนพระบิดาของตน แต่ต้องใช้เงินจำนวนมาก ซึ่งมากพอที่จะเลี้ยงดูชาวฝรั่งเศสได้เจ็ดล้านครัวเรือนต่อปี การใช้งบประมาณครั้งนี้ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการล้มลายทางการเงินของฝรั่งเศสของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ในขณะที่เดียวกันพระนางมารี อ็องตัวแนตก็ก่อหนี้ของพระองค์เองโดยใช้ชีวิตในพระราชวังอย่างฟุ่มเฟือยมีพิธีรีตองมากและพระองค์ทรงมีแพทย์ที่ไม่เหมาะสมหรือที่เรียกว่าแพทย์แบบวิเศษฐาน ซึ่งเป็นแพทย์ในพระราชวังในขณะที่ประเทศมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ แต่พระองค์ก็ยังคงใช้จ่ายราวกลับว่าประเทศไม่ได้เกิดอะไรขึ้น ภายหลังการสมรส 7 ปี ก็ไม่มีบุตรซึ่งถือว่าเป็นการกระทำที่ขัดหน้าที่ความเป็นพระราชินีที่จะต้องมีบุตรและธิดาเพื่อสืบราชวงศ์ จนการสมรสผ่านไปหลายปีพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 จึงเข้ารับการผ่าตัดเพื่อรักษาอาการความผิดปกติทางสรีระ จนในที่สุดพระองค์ก็สามารถมีบุตรได้ ภายหลังจากการเก็บเกี่ยวไม่ดีภายในประเทศจึงเกิดสภาวะข้าวขาดแคลนแพง การขาดแคลนขนมปังซึ่งเป็นอาหารหลักของชาวฝรั่งเศส แต่ชนชั้นกษัตริย์กลับใช้ชีวิตหรูหรา ฟุ่มเฟือย จึงมีการร้องเรียนโดยทำเป็นฎีกามายังราชสำนักว่า “ราชสำนักดำเนินชีวิตอย่างฟุ่มเฟือยซึ่งในหนึ่งวันสามารถเลี้ยงดูประชาชนได้หนึ่งพันวัน” ผู้ที่อยู่เบื้องหลังในการเขียนฎีกานั้น ได้แก่ มักซิมิงลง โรบสเปียร์ (Maximilien Robespierre)

ภายหลังจากนั้น พระเจ้าหลุยส์ได้แก้ปัญหาโดยการฟื้นฟูสถานะทางการเงินแบบไม่จริงจังและถูกชักนำผิด ๆ โดยการผลักระบายไปให้แก่คนจน ขณะที่ชนชั้นสูงแทบไม่ต้องจ่าย จึงทำให้สภาพเศรษฐกิจพังทลายประกอบกับในปีเดียวกันนั้นเกิดภาวะอากาศหนาวในรอบ 90 ปี จึงยิ่งทวีความรุนแรงของปัญหามากยิ่งขึ้นเกิดสภาวะของแป้งที่เป็นวัตถุดิบในการผลิตขนมปังขาดแคลน เพราะในหนึ่งวันคนฝรั่งเศสกินขนมปังวันละ 2 ปอนด์ มีการจลาจลเกิดขึ้นทั่วฝรั่งเศส ราคาขนมปังหนึ่งปอนด์เท่ากับรายได้ของคนหนึ่งคนที่ต้องหารายได้ทั้งเดือนมาเพื่อซื้อขนมปังหนึ่งปอนด์ ผู้หิวโหยเริ่มโกรธแค้น ร้านขนมปังถูกปล้น ร้านใดพบว่ากักตุนขนมปังเจ้าของร้านจะถูกแขวนคอ พระเจ้าหลุยส์จึงถูกบังคับให้จ้างรัฐมนตรีการคลัง ฌาค เนกเกอร์ (Jacques Necker) ซึ่งถือว่าได้รับ

ความนิยมสูงสุดเขาได้เขียนในหนังสือว่า “รัฐบาลต้องแน่วแน่ว่ามีข้าวและแป้งสาธิตอย่างเพียงพอสำหรับทุกคน” ฌาค เนกเกอร์ จึงกระตุ้นให้พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 จัดการประชุมเรียกว่า “ประชุมฐานันดร” หรือ “Etats Généraux” ในปี ค.ศ. 1789 ถือเป็นครั้งแรกนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1614 โดยที่ประชุมประกอบด้วยตัวแทนจาก 3 ฐานันดร (Three Estates of the Realm) ได้แก่

1. ฐานันดรแรก คือ พระหรือนักบวช (those who pray)
2. ฐานันดรที่สอง คือ ขุนนาง (those who fight) และ
3. ฐานันดรที่สาม คือ สามัญชนทุกระดับ (those who work)

โดยกำหนดสาระสำคัญว่า แต่ละฐานันดรจะต้องประชุมแยกกัน และพระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการเรียกประชุมและยุบสภาฐานันดรกับทั้งสภาฐานันดรไม่มีอำนาจให้ความเห็นชอบพระราชโองการเกี่ยวกับภาษีอากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ได้มีอำนาจนิติบัญญัติ แต่เป็นการจัดตั้งขึ้นเพียงเพื่อเป็นเครื่องมือของพระมหากษัตริย์เท่านั้น สภาฐานันดรจึงไม่มีอำนาจเป็นของตนเองแท้จริง

ซึ่งแม้ตัวแทนจากฝ่ายฐานันดรที่สามจะมีจำนวนมากกว่า แต่กลับมีสิทธิมีเสียงน้อยกว่า ทำให้ฝ่ายฐานันดรที่สามประกาศตั้งสมัชชาแห่งชาติ (National Assembly) และถือว่าเป็นตัวแทนของประชาชนที่แท้จริงจากปวงชนชาวฝรั่งเศสผู้นำโดย มักซิมิงลง โรสเปียร์ จุดชนวนสู่การปฏิวัติ ท่ามกลางการต่อต้านจากสถาบันกษัตริย์ เพราะการลงมติพระและขุนนางมักจะชนะเสียงข้างมากอยู่เสมอ จนนำไปสู่กษัตริย์ฝรั่งเศสใช้กำลังทหาร 30,000 นายปราบปรามสมัชชาแห่งชาติ เพื่อป้องกันตนเองประชาชนได้จัดตั้งสมัชชาชุดใหม่เพื่อปล้นคลังอาวุธในกรุงปารีส ซึ่งปล้นปืนไฟไปได้ 28,000 กระบอก แต่ปรากฏว่าไม่มีดินปืนซึ่งประชาชนรู้ดีว่าจะต้องไปหาที่ใด นั่นก็คือ คุกบัสตีย์ (Prise de la Bastille) ซึ่งเป็นป้อมปราการและเรือนจำที่สร้างขึ้นในยุคกลาง ตั้งอยู่ ณ กรุงปารีส สถานที่แห่งนี้เป็นสัญลักษณ์แห่งการใช้พระราชอำนาจในทางมิชอบและเกินขอบเขตของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่เป็นคุกแห่งการทรมานบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับการปกครองและใช้วิธีการทรมานที่โหดร้าย (เจริญ ดิษฐาภิรักษ์, 2537, หน้า 130)

ภายหลังจากนั้นพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ได้ไ้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ฌาค เนกเกอร์ ออกโดยพระองค์เห็นว่า เข้าข้างประชาชนและเห็นอกเห็นใจประชาชน และทุกคนที่เกี่ยวข้องก็ถูกไล่ออกเช่นกัน จนนำไปสู่เหตุการณ์ที่ประชาชนมารวมตัวกันพร้อมธงสีเล็ก ๆ ที่มีสีแดงและน้ำเงินเป็นสัญลักษณ์ของกรุงปารีสโดยขึ้นกลางด้วยสีขาว และได้ประกาศว่าธงไตรรงค์ได้ถือกำเนิดขึ้นแล้ว ประชาชนได้สังหารผู้คุมคุกบัสตีย์และได้บุกเข้าไปด้วยมือเปล่าและถอดก่อนอาวุธก่อนแล้วก่อนเล่าในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์แห่งการกดขี่ด้วยความโกรธแค้น

ในเวลาต่อมาจึงได้มีการประกาศกฎหมายว่าด้วย “สิทธิของมวลมนุษย” ได้บีบบังคับให้พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ลงนาม ซึ่งเป็นกฎหมายที่ยกเลิกระบบชนชั้นยุคโบราณและถือว่าทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน อำนาจเป็นของประชาชนทั้งชาตินำโดยสมัชชาแห่งชาติและสมัชชาแห่งชาติได้ยึดอำนาจไว้เอง โดยต้องการให้กษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ความเสมอภาคของทุกคนและความยุติธรรมภายใต้กฎหมายที่มีเหตุผล เพื่อให้การปฏิวัติมีผลมากยิ่งขึ้น มักซิมิงลง โรปสเปียร์ได้เพิ่มเสรีภาพต่อสื่อมวลชนซึ่งถูกจำกัดมาตั้งแต่ระบอบเก่า หนังสือพิมพ์ฉบับแรกที่นำร่องความมีเสรีของสื่อโดยฌ็อง-ปอล มารา (Jean-Paul Marat) มาราจึงได้รวบรวมอารมณ์ของตนเองนำเสนอผ่านหนังสือพิมพ์ลามิคูว์เปปส์ ซึ่งมาราได้เกลียดชังการฟุ่มเฟือยของระบบกษัตริย์และความอดอยากของประชาชน ภายหลังจากนั้นพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 กำลังจะจัดงานเลี้ยงที่พระราชวังแวร์ซายและพระราชสำนักได้โชนธงซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการปฏิวัติลงบนพื้นและเหยียบย่ำด้วยเท้า มาราโมโหมากจึงใช้ข่าวในการกระตุ้นให้ประชาชนตอบโต้การกระทำของกษัตริย์ ประชาชนผู้หิวได้ชุมนุมกันใกล้กับสภาเมืองเพื่อประท้วงการขาดแคลนขนมปัง ความโกรธที่ประชาชนทราบข่าวว่าพระราชাজงานเลี้ยงทำให้ประชาชนยกขบวนไปที่พระราชวังแวร์ซายพร้อมปืนและหอก ผู้หญิงได้นำข้อเรียกร้องถวายต่อพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ซึ่งถือว่าเป็นคนจนที่ได้รับผลกระทบจากราคาขนมปังที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และความขาดแคลนของผลผลิตโดยเฉพาะแป้งสาลี พระนางมารีได้ทราบข่าวถึงการมาของผู้หญิงเหล่านั้น พระองค์ไม่สนใจและไม่ใส่ใจกับคนจน เมื่อผู้ปฏิวัติมาถึงหน้าประตูพระราชวังแวร์ซาย พระเจ้าหลุยส์จะนั่งเฉยไม่ได้แล้ว จนทำให้พระองค์ทรงยอมลงพระปรมาภิไธยในคำประกาศสิทธิมนุษย แม้กระนั้นก็ตามฝูงชนก็ยังเพิ่มขึ้นตลอดทั้งคืน เมื่อรุ่งเช้าประชาชนกว่าสองหมื่นคนได้พักแรมอยู่หน้าราชวัง เพื่อยุติปัญหาประชาชนจึงเรียกร้องให้พระองค์กลับไปยังปารีส พระเจ้าหลุยส์ไม่ตอบโต้ ประชาชนจึงบุกเข้าไปในพระราชวังและกิริครองด้วยการจะฆ่าพระนางมารี โดยฆ่าทหารยามและตัดหัวเสียบประจาน ด้วยความกลัวพระนางมารีจึงหนีไปยังตำหนักของพระเจ้าหลุยส์ ซึ่งบัดนี้พระราชินีได้ตกอยู่ในอำนาจของฝูงชนแล้ว ด้วยความรู้สึกที่ว่าเมื่อผู้มีอำนาจอยู่ในปารีสพวกเขาก็สามารถทำสิ่งที่ชาวปารีสต้องการได้ในที่สุด ฝูงชนกว่าหกหมื่นคนแห่ออกจากพระราชวังแวร์ซายพร้อมด้วยเกวียนที่ใช้ขนแป้งสาลีออกจากท้องพระคลังและตามประกบพระราชรถไปยังกรุงปารีสพร้อมกับหัวของข้าราชการค็อร์กัส เมื่อพระองค์มาอยู่ในปารีสก็ถือว่าเป็นนักโทษของกรุงปารีส พระราชวังแวร์ซายถูกทิ้งร้าง บัดนี้อำนาจอยู่ในมือประชาชน ฝรั่งเศสจะมีประชาธิปไตยใหม่ กฎหมายใหม่และรูปแบบใหม่อันโดดเด่นและความน่ากลัวและน่าเกรงขามของความยุติธรรมจะถูกนำมาใช้ในการปฏิวัติเป็นครั้งแรกนั่นคือ “กิโยติน” (guillotine) พฤษภาคม ค.ศ. 1791 เกือบสองปีผ่านไปเมื่อราชวงศ์และสมัชชาแห่งชาติอยู่ในกรุงปารีส บัดนี้คำพูดคือเข็มทิศแห่งการปฏิวัติ มักซิมิงลง โรปสเปียร์คือผู้นำและความจริงใจ

ของเขาตกอยู่แก่ประชาชนเสมอ บัดนี้ฝรั่งเศสเป็นประเทศที่กษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ กษัตริย์ต้องแบ่งอำนาจในสมัชชาแห่งชาติ แต่อำนาจของพระเจ้าหลุยส์น้อยลงทุกวัน พระองค์ถูกบีบให้ลงนามในประปมาภิไธยในกฎหมายหลายฉบับแล้วฉบับเล่าที่เป็นการลดทอนอำนาจของพระองค์เอง รวมทั้งอำนาจของระบอบขุนนางเก่าและศาสนจักรคาทอลิก พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ทรงตัดสินใจพระทัยว่าถึงเวลาแล้วที่พระองค์จะต้องหนีไปจากสาธารณรัฐใหม่แห่งนี้และวางแผนที่จะทวงอำนาจของพระองค์คืนมาและทรงรู้ว่าต้องได้รับความช่วยเหลือจากกองทัพต่างประเทศ ดังนั้นแนวคิดก็คือจะต้องหนีออกจากวังโดยมุ่งหน้าสู่ชายแดนที่ใกล้ที่สุด (อนันตชัย จินวัฒน์, 2558, หน้า 152)

ในวันที่ 21 มิถุนายน ค.ศ. 1791 พระราชาและพระราชินีทรงปลอมพระองค์เป็นคนรับใช้โดยใช้ความมืดเป็นเกาะกำบัง ทรงหลุดพ้นจากสายตาชาวบ้านจนพระองค์เสด็จมาถึงเมืองแรน (Rennes) เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ทางตะวันออกของประเทศฝรั่งเศส พระองค์อยู่ใกล้ชายแดนออสเตรียแล้ว แต่ทหารยามของฝ่ายคณะปฏิวัติที่อยู่บริเวณนั้นจำพระองค์ได้และเข้าจับกุมและส่งกลับไปที่กรุงปารีส จึงทำให้มีแนวคิดว่ากษัตริย์ที่ทอดทิ้งประชาชนเป็นความหายนะทางจิตวิทยาอย่างแท้จริง และทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับประชาชนขาดความสัมพันธ์ลง ซึ่งพระองค์ไม่ได้เป็นกษัตริย์ที่พุ่มเพื่อเข้านั้น แต่ยังเป็นกษัตริย์ที่ทรยศอีกด้วย พระองค์จึงถูกส่งกลับปารีสจากการมีพระราชอำนาจในฐานะพระเจ้าหลุยส์พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์บูร์บงกลายเป็นนักโทษของสมัชชาแห่งชาติศูนย์กลางของรัฐบาลคณะปฏิวัติ

ในขณะนั้น โรปสเปียร์ได้เรียกร้องหาเสรีภาพ ความเสมอภาคและการศรัทธา เพราะต้องการเสียงส่วนใหญ่เพื่อยุติการค้าทาสในอาณานิคมของฝรั่งเศสในหมู่เกาะเวสต์อินดีส (West Indies) และสิ่งที่เขาปรารถนามากที่สุดคือโทษประหารชีวิตเพราะในยุคใหม่แห่งสติปัญญา โรปสเปียร์ต้องการทำลายเศษซากของยุคกลางและความป่าเถื่อนในอดีต เนื่องจากฝรั่งเศสได้รับอิทธิพลของการประหารชีวิตจากยุคมืดโดยประหารอย่างโหดเหี้ยม ที่มีทั้งการตัดคอ แว่นคอ การกดน้ำ และการเผาทั้งเป็น ซึ่งการตัดสินใจถูกส่งวนไว้ให้สำหรับชนชั้นสูงเท่านั้น เพื่อให้ทุกคนเท่าเทียมกันในความตาย เครื่องประหารแบบใหม่จึงเป็นจุดสนใจของปารีสโดยไม่คำนึงถึงความปรารถนาของโรปสเปียร์นั่นคือ กีโยติน หรือเรียกอย่างหนึ่งว่า “คมมีดแห่งชาติ” เพราะเป็นเครื่องประหารชีวิตที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการปราบปรามผู้ที่ไม่เห็นด้วยในคณะปฏิวัติ หรือมีความคิดว่าจะให้พระเจ้าหลุยส์กลับมาครองบัลลังก์ แต่สมัชชาแห่งชาติกังวลว่าสมาชิกของราชวงศ์ที่สามารถหนีไปอยู่ออสเตรียจะส่งกองทัพมาโจมตีฝรั่งเศส สมัชชาจึงเรียกร้องให้โจมตีก่อนโดยการประกาศสงครามกับออสเตรีย แต่โรปสเปียร์คัดค้านแนวคิดนี้เพราะคิดว่าศัตรูจะชนะเนื่องจากประเทศยังไม่มีความพร้อมที่จะมีกองกำลังป้องกันตนเองอย่างแข็งแกร่งได้ และกองทัพศัตรูก็จะมาทำลายคณะปฏิวัติได้ด้วยเช่นกัน โรปสเปียร์แพ้การอภิปรายในเดือนเมษายน

ค.ศ. 1972 สมัชชาแห่งชาติได้ประกาศสงครามกับออสเตรียประเทศที่ปกครองโดยราชตระกูลของ พระนางมารี อ็องตัวแน็ต เมื่อกองทัพฝรั่งเศสสูญเสียอย่างหนักตามแนวชายแดนจึงมีข่าวลือแจ้งมายังปารีสว่ารัสเซียพันธมิตรของออสเตรียกำลังจะเข้าร่วมสงครามจึงเกิดความเครียดในปารีสและข่มขู่ว่าจะทำลายปารีสถ้าพระราชและพระราชินีทรงได้รับอันตราย

จนในที่สุดมีแนวคิดที่ว่าสาธารณรัฐใหม่จะเกิดขึ้นได้ก็แต่ด้วยความตายของกษัตริย์เท่านั้น เครื่องประหารใหม่ที่นำกล้วของนายแพทย์โฌแซ็ฟ-อีญัส กียอตเต็ง (Joseph-Ignace Guillotin) แขนงอยู่เหนือกรุงปารีสเหมือนการเตือนเป็นบทลงโทษสำหรับผู้ที่ทำทนายระเบียบของคณะปฏิวัติภายหลังจากเพิ่งได้ผ่านการฆ่าทหารรักษาพระองค์ก็ไม่นานจะนำจุดจบมาสู่กษัตริย์เช่นกัน เมื่อถึงเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1792 กษัตริย์ถูกปลดและพระบรมวงศานุวงศ์ถูกขังอยู่ในวัด โรปัสเปียร์ต้องต่อสู้กับพวกที่ยึดถือหลักการของพวกเปโรแตงผู้ยิ่งใหญ่ (Perotin the Great) เพื่อควบคุมรัฐบาลแห่งชาติในถนนของกรุงปารีสมีผู้เคลื่อนไหวกลุ่มใหม่เกิดขึ้นในฐานะของสัญลักษณ์การต่อต้านระบบขุนนาง สามัญชนจึงไม่ยอมสวมกางเกงขาสั้นของพวกขุนนางหรือเรียกว่า “พวกแซงต์คลูรอป” โดยกลุ่มเหล่านี้สามารถยึดอำนาจจากรัฐบาลท้องถิ่นได้ ขณะที่พวกจักโคปิน และปิโรแตงบริหารประเทศจากสมัชชาแห่งชาติบัดนี้เรียกว่า “คอนเวนชัน” (Convention)

ในวันที่ 20 มกราคม ค.ศ. 1793 พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ทรงถูกตัดสินว่ามีความผิดโทษก็คือประหารชีวิตและทรงถูกประหารชีวิตด้วยกิโยตินโดยพระองค์ได้ตรัสว่า “ข้าพเจ้าเชื่อว่าความตายของข้าพเจ้าจะเป็นไปเพื่อความสุขของราษฎรของข้าพเจ้าแต่ข้าพเจ้าเสียใจกับฝรั่งเศสและเกรงว่าประเทศนี้จะระทมทุกข์ต่อไปเพราะพระพิโรจน์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า” สมัชชาแห่งชาติเป็นผู้ชนะ ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของการปฏิวัติ ในส่วนของพระนางมารี อ็องตัวแน็ตถูกนำมาขังไว้ในห้องเพียงคนเดียวทรงละทิ้งความสวยงามเมื่อมาถึงห้องพิจารณาคดีพระองค์ถูกดำเนินคดีข้อหาบกพร่องและยกยอกทรัพย์สินสมบัติของชาติ รวมทั้งข้อหาการร่วมประเวณีกับลูกชายของตนเอง ซึ่งไม่ปรากฏพยานหลักฐานอย่างเด่นชัดมีเพียงข่าวลือและความเครียดคลั่งเท่านั้นพระองค์ถูกพิพากษาให้ประหารชีวิตเช่นเดียวกับพระสวามีของพระองค์เช่นกัน

สมัชชาแห่งชาติได้จัดตั้งศาลเพื่อพิจารณาคดีซึ่งพิจารณาคดีอย่างรวดเร็วและมีการประหารประชาชนจำนวนมากจนทำให้ประชาชนเกิดความกลัวและหวาดระแวงต่อการปกครองของสมัชชาแห่งชาติ ซึ่งมีคำกล่าวว่ารากเหง้าของปัญหาทั้งปวงก็คือพระและศาสนา ควรต้องทำลายอำนาจของศาสนจักรคาทอลิก ศาสนามีแต่ความคลั่งเหี้ยมธรรมาชาติ จนมีการทำลายความเชื่อนี้และมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสังคมในเรื่องต่าง ๆ แม้แต่ปฏิทินได้ถูกเปลี่ยนไปตามฤดูกาลเป็นหลัก หนึ่งเดือนแบ่งออกเป็น 3 สัปดาห์ ๆ ละ 10 วัน จึงไม่มีวันอาทิตย์อีกต่อไป นอกจากนั้นสมัชชาแห่งชาติได้ประหารชีวิตผู้ที่ถูกปฏิญาณตนและมีการประหารชีวิตกันอย่างมากมายไม่ว่าจะเป็น

การสังหารหมู่ หรือการนำไปถ่วงน้ำในบางเดือนอาจจะสูงถึง 800 ครั้ง ซึ่งการปราบปรามนำไปสู่ความกลัวของประชาชน สิ่งเดียวที่จะยุติความกลัวนั้นก็คือความตายของโรสเปรีแยร์ เพราะเป็นผู้ที่สร้างความกลัวให้เกิดขึ้นภายในสังคม ภายหลังจากการประหารชีวิตโรสเปรีแยร์แล้วอำนาจของสาธารณรัฐตกอยู่ในมือของนโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoléon Bonaparte) (อาทิตย์ทิพอาภา, พระองค์เจ้า, 2549, หน้า 80)

เห็นได้ว่า ในการปฏิวัตินั้นเพื่อสิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย และสาธารณรัฐใหม่ ความสำเร็จของการปฏิวัติจะยิ่งยืนกว่าเหล่าบุคคลผู้ทำการปฏิวัติเองเสมอ ซึ่งการปฏิวัติฝรั่งเศสได้ทำลายองค์ประกอบเก่า ๆ ที่ไร้ประโยชน์ของยุโรปและเปลี่ยนวิถีอารยธรรมตะวันตกไปตลอดกาล แม้โรสเปรีแยร์เองซึ่งเป็นผู้นำในการปฏิบัติและเป็นผู้นำพาสาธารณรัฐไปสู่สาธารณรัฐอันดีงามและมีเหตุผลก็ยังเป็นผู้ที่ถูกประหารชีวิตซึ่งถือว่าเป็นคนสุดท้ายภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองจนเปลี่ยนแปลงอำนาจไปเป็นการยึดอำนาจของนโปเลียน ซึ่งรูปแบบการปฏิบัติของโรสเปรีแยร์แผ่อิทธิพลไปทั่วยุโรปไม่ว่าจะเป็นรัฐเซีย เวียดนาม จีน จนถึงลาตินอเมริกา (อนันต์ชัย เลาหะพันธุ์, 2560, หน้า 122) ซึ่งระบอบประชาธิปไตยของฝรั่งเศสเป็นต้นแบบไปทั่วโลกที่ซึ่งเหล่าประชาชนได้เรียกร้องหาความยุติธรรมที่จะได้รับเสรีภาพ ภารดรภาพ และความเสมอภาคด้วยการปฏิวัติ

2.3 ยุคแห่งการก่อตั้งประเทศในกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง

ในสมัยโบราณ (ก่อนคริสตกาล - ค.ศ. 476) ชนชาตียิวในอดีตเรียกว่า “ชนเผ่าฮิบรู” แต่เดิมอาศัยอยู่ในแคว้นคานาอัน ซึ่งเป็นประเทศปาเลสไตน์ในปัจจุบัน โดยมีอับราฮัม (Abraham) เป็นผู้นำ มีความเชื่อว่าเป็นชนชาติที่พระเจ้าทรงเลือกสรรที่จะอุปถัมภ์ค้ำชูไว้เหนือชาติอื่น ๆ ด้วยความเชื่อว่ายิวเป็นชนชาติที่พระเจ้าทรงค้ำชู และมอบแผ่นดินบริเวณเมืองเยรูซาเลม (Jerusalem) เป็นที่อยู่อาศัย โดยมีศาสนายูดาห์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ แต่เกิดความแห้งแล้งในแผ่นดินจนต้องอพยพไปประเทศข้างเคียง ได้แก่ ประเทศจอร์แดนหรือประเทศอียิปต์ โดยเฉพาะผู้ที่อพยพไปประเทศอียิปต์เพื่อไปพึ่งพาบรมโพธิสมภารกษัตริย์ฟาโรห์ทุตอังค์อามุน (Tutankhamun) แต่เมื่อกษัตริย์ฟาโรห์ทุตอังค์อามุนทรงสิ้นพระชนม์ลง พระองค์แรเมซีสที่ 2 (Rameses II) ขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงเห็นว่าชนชาวยิวหรือชาวฮิบรูมีจำนวนมากขึ้นอาจจะกระทบต่อความมั่นคงในอนาคต และต้องมีการควบคุม จึงได้ลดสถานะภาพให้ทำงานผลิตก้อนอิฐผสมฟางแห้งและลดสถานะภาพให้เป็นแรงงานทาส แต่แม้จะได้มีการลดสถานะลงก็มิได้ทำให้ชาวฮิบรูลดจำนวนลงแต่อย่างใด จนในที่สุดกษัตริย์แรเมซีสที่ 2 ได้มีคำสั่งให้ลดปริมาณชาวฮิบรูโดยการนำทารกเพศชายโยนลงแม่น้ำไนล์เพื่อเป็นอาหารของจระเข้ และอียิปโปเตมัส

มารดาและบิดาของโมเสสกล่าวว่าบุตรชายของตนจะไม่ปลอดภัยจึงได้ซ่อนไว้ในตะกร้า แล้วปล่อยให้ไหลไปตามน้ำโดยเชื่อว่าถ้าเป็นผู้มีบุญบารมีก็คงรอดชีวิต จนในที่สุดได้มีพระราชธิดาของพระเจ้าฟาโรห์เห็นจึงนำไปเลี้ยงจนเติบโตขึ้น

พระองค์แรมเซสที่ 2 เห็นว่าชาวยิวในประเทศของตนมีจำนวนมากและอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศอียิปต์ จึงใช้ประโยชน์จากจำนวนประชากรชาวยิวที่มีมากและบังคับให้ทุกคนเป็นทาส จนทำให้โมเสส (Moses) ต้องใช้กำลังโดยคาดหวังว่าจะปลดปล่อยชาวยิวจากการเป็นทาสจนต้องหนีออกนอกประเทศ

ส่วนชาวฮิบรูที่รอดออกมาได้ต้องเร่ร่อนอยู่ในทุกแห่งในโลกบ้างถูกทารุณกรรมหรือบางคนถูกประหารชีวิตทั้งในรัสเซียและเยอรมนี จนเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดองค์การไซออนิสต์ (Zionism) เป็นชื่อเรียกขบวนการคืนสู่มาตุภูมิประวัติศาสตร์คือดินแดนคานาอัน กรุงเยรูซาเล็มในปัจจุบัน ซึ่งเป็นดินแดนปาเลสไตน์ดั้งเดิม (The Eretz Israel) ของชนชาติยิว หลังถูกชาวอียิปต์จับกระจัดกระจายนานนับศตวรรษโดยเชื่อว่าพระเจ้าได้มอบให้

โดยโมเสสได้เรียกร้องให้ชาวยิวทุกคนกลับประเทศปาเลสไตน์ตามความประสงค์ของผู้เป็นเจ้าของและได้มอบบัญญัติ 10 ประการ (Ten Commandments) คำสอนและข้อปฏิบัติดังกล่าวถือว่าเป็นแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนของศาสนจักรคาทอลิกและเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชนที่ใช้เป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน คือ สิทธิในการนับถือและบูชาพระเจ้า สิทธิในการมีชีวิต (ห้ามฆ่าคน) สิทธิที่จะมีครอบครัว สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิที่จะได้รับการบอกความสัตย์จริงและได้รู้ (อิจรา สมแสงสรวง , ออนไลน์, 2559) โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชาวยิวได้นำไปถือปฏิบัติที่จะต้องเคารพสิทธิของผู้อื่นและไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น

ภายหลังการล่มสลายของจักรวรรดิโรมันผ่านพันยุคโบราณเข้าสู่ยุคกลาง ดินแดนต่าง ๆ ได้กระจัดกระจายเป็นแว่นแคว้นเนื่องจากถูกอาณาจักรขรรค์และเผชิญกับปัญหาภายในตั้งแต่ความอ่อนแอของจักรพรรดิ ความอ่อนแออำนาจทางการเมืองทำให้ศูนย์กลางอำนาจต่าง ๆ รวมไว้ที่คริสต์ศาสนา คริสต์ศาสนาจึงกลายเป็นที่พึ่งของสังคม โดยมีพระสันตปาปาเป็นผู้นำในขณะนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนต้องพึ่งคริสต์ศาสนาทั้งหมด ขณะนั้นเองก็ได้เกิดศาสนาขึ้นใหม่ที่คาบสมุทรอาราเบีย คือ ศาสนาอิสลาม โดยศาสนาอิสลามต้องการเผยแพร่อิทธิพลของตนให้เป็นที่รู้จักและกระจายไปทั่วดินแดนตะวันออกและตะวันตกของเอเชีย ซึ่งการขยายดินแดนได้เกิดขึ้นมาเรื่อย ๆ จนเข้าสู่ดินแดนของชาวคริสต์เดียนับถือศาสนาคริสต์ทำให้เกิดความขัดแย้งของสองศาสนา จึงเป็นเหตุแห่งการทำสงครามครูเสด (Crusades) โดยแปลมาจากภาษาละติน แปลว่า “ครูซ” (Crus) แปลว่า “ไม้กางเขน” หรือเรียกว่า “สงครามไม้กางเขน” สงครามครูเสด คือ การรบกันของคนต่างศาสนา

ระหว่างชาวคริสต์จากยุโรปและชาวอิสลามจากตะวันออกกลางโดยเกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 11-13 สาเหตุของสงครามครูเสด

1. ด้านการเมืองการปกครอง ชาวคริสต์และชาวอิสลามต่างฝ่ายต่างต้องการมีอำนาจในการปกครองดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ คือ เยรูซาเลม (Jerusalem) อิสลามต้องการขยายดินแดนมาทางตอนเหนือของเอเชียเพื่อหาที่ตั้งถิ่นฐานและที่ทำกิน จักรพรรดิอเล็กซิออสที่ 1 โคมเนนอส (Alexios I Komnenos) ต้องการที่จะได้ดินแดนปาเลสไตน์ที่พวกอิสลามยึดครองไว้กลับคืนมา

2. ด้านสังคม อิสลามขัดขวางการเดินทางไปจาริกแสวงบุญที่กรุงเยรูซาเลมของชาวคริสต์เถียน สมเด็จพระสันตะปาปาเออร์บันที่ 2 (Urban II) ต้องการเผยแพร่ศาสนาภายในโรมันคาทอลิกไปยังโรมันตะวันออกที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายออร์ทอดอกซ์ (Orthodox) จึงได้ประกาศเพื่อร่วมรบสงครามครั้งนี้โดยอ้างว่าสงครามครั้งนี้เป็นความประสงค์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า และเป็นการกำจัดศัตรูของพระเจ้า

3. ด้านเศรษฐกิจ ในศตวรรษที่ 10 มุสลิมเข้ามามีอำนาจเหนือทะเลเมดิเตอร์เรเนียนส่งผลให้พ่อค้าชาวยุโรปมีบทบาททางการค้าแทบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนน้อยลง

สงครามครูเสดเริ่มขึ้นในกลางคริสต์วรรษที่ 11 อิสลามพวกเซล จุก เดร์ก ได้ขยายดินแดนขึ้นมาทางตอนเหนือของเอเชียหลังจากได้ครอบครองดินแดนปาเลสไตน์และเอเชียน้อย (ภาษาละติน แต่ถ้าภาษาอังกฤษเรียกว่า “อานาโตเลีย” ส่วนภาษาไทยเรียกว่า “อาทิเคย์อุทัย” หรือ “ตะวันออก”) ใ่วเวลาต่อมาพวกเซล จุก เดร์ก ได้เข้าล้อมกรุงคอนสแตนติโนเปิล (Constantinople) เป็นเมืองหลวงของคริสต์ศาสนจักรต่อจากกรีกโบราณ และโรมันโบราณ ตลอดจนศูนย์กลางคอนสแตนติโนเปิลเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุดในทวีปยุโรป และร่ำรวยที่สุด

ซึ่งขณะนั้นจักรวรรดิไบแซนไทน์ (Byzantine Empire) ได้ครอบครองดินแดนอยู่โดยจักรพรรดิอเล็กซิออสที่ 1 โคมเนนอส (Alexios I Komnenos) ได้ส่งสารขอความช่วยเหลือไปยังสมเด็จพระสันตะปาปาเออร์บันที่ 2 (Urban II) ซึ่งปกครองโรมันตะวันตกจนทำให้สมเด็จพระสันตะปาปาเออร์บันที่ 2 (Urban II) ได้กล่าวประกาศชาวคริสต์เถียนจนมีผู้เข้าร่วมมากมายเพราะเชื่อว่า

“การไปรบเพื่อศาสนาจะเป็นการไถ่บาปครั้งยิ่งใหญ่ ผู้ที่เสียชีวิตในสงครามได้ขึ้นสวรรค์ (การฆ่าคือการกำจัดศัตรูของพระเจ้า) และสมเด็จพระสันตะปาปาเออร์บันที่ 2 (Urban II) ได้ให้สัญญาว่า ทหารพิณและครอบครัวของนักรบจะได้รับความคุ้มครองจากศาสนจักร นักรบที่มึหนัสนี้จะได้รับการยกเว้นหนี้ รวมทั้งนักโทษคดีอาญาจะได้รับอภัยโทษ”

กรณีดังกล่าวจึงทำให้เกิดสงครามครูเสดกินเวลาหลายร้อยปี โดยมีปีเตอร์ เดอะ เฮอร์มิตเดินทางไปทั่วยุโรป เพื่อเทศนาปลุกกระดมให้ชาวคริสต์ลุกขึ้นต่อสู้กับมุสลิมด้วยกำลังทหาร โดย

สงครามครูเสดเกิดขึ้นทั้งหมด 4 ครั้ง กินเวลาประมาณ 200 ปี ตั้งแต่ ค.ศ. 1095-1291 โดยมีความสำคัญในการทำสงครามแต่ละครั้งดังต่อไปนี้

จุดเริ่มต้นสงครามโมเสสครั้งที่ 1 เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1095-1101 สงครามครั้งนี้ไม่มีกษัตริย์เข้าร่วมรบโดยแบ่งออกเป็น 2 ครั้ง ครั้งแรกเรียกว่า “ครูเสดประชาชน” เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1906 ประชาชนคนธรรมดาเข้าร่วมสงครามโดยมีปีเตอร์ เดอะ เฮอร์มิต เป็นผู้นำเดินทางแบบไม่มีจุดหมายปลายทางผ่านเยอรมันเข้าฮังการีและได้ถูกพวกยิวในฮังการีทำร้ายโดยพวกยิวคิดว่ากองทัพครูเสดคือพวกเติร์กและบางคนก็ตายด้วยโรคระบาดและการอดอาหารจึงเหลือคนที่รอดชีวิตไปถึงกรุงคอนสแตนติโนเปิล (Constantinople) น้อยมาก จักรพรรดิอเล็กซิออสที่ 1 คอมเนนอส (Alexios I Komnenos) เมื่อเห็นนักรบครูเสดจึงแปลกใจว่ามีจำนวนน้อย แต่พระองค์ก็ส่งนักรบพวกนี้ไปรบตามความต้องการแต่ถูกพวกเติร์กฆ่าและรอตตายมาเพียงไม่กี่คน

ครั้งที่สอง เรียกว่า “ครูเสดขุนนาง” สงครามครั้งนี้เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1097 จากที่ครูเสดประชาชนรบจนตายหมดแล้ว พวกครูเสดขุนนางนำโดยกอดเฟรย์ แห่ง บูวียง และเรย์มอนด์ ออฟ ตูลูส แห่งฝรั่งเศส โบเฮมอนแห่งอิตาลี ได้เดินทางไปรบโดยจุดหมายแรกอยู่ที่กรุงคอนสแตนติโนเปิล และต่อมาได้ข้ามไปเอเชียไมเนอร์ไปตีเมืองเอดิซาร์และยึดครองกรุงเยรูซาเล็มจากพวกเติร์กได้ ในปี ค.ศ. 1099 และได้ครอบครองดินแดนต่าง ๆ ที่ดีได้ ต่อมาพวกอัสวินได้แตกความสามัคคีอาณาจักรต่าง ๆ เสื่อมลงเนื่องจากขุนนางหันไปสนใจการค้ามากกว่าอย่างอื่น จึงทำให้อ่อนกำลังลง ในปี ค.ศ. 1144 มุสลิมตีเอาเอดิซาร์กลับคืนได้และหวังที่จะยึดกรุงเยรูซาเล็มด้วยเป็นครั้งเดียวที่ฝ่ายคริสต์สามารถเอาชนะมุสลิมได้

สงครามครูเสดครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1147-1149 ภายหลังจากฝ่ายคริสต์ครอบครองดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ได้ประมาณ 50 ปี ทางฝ่ายมุสลิมก็หวังที่จะยึดดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์คืนจึงทำให้มีกษัตริย์ทางฝ่ายคริสต์นำโดยพระเจ้าหลุยส์ที่ 7 แห่งฝรั่งเศสและพระเจ้าคอนราดที่ 3 แห่งเยอรมนีได้เข้าร่วมรบกับมุสลิมนำโดยนุรุดดิน มะห์มูด ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการยึดเมืองอะเลปโป (Aleppo) แต่ไม่ได้กรุงเยรูซาเล็ม จนอีก 40 ปี ต่อมาในปี ค.ศ. 1187 พระเจ้าชาร์ดินกษัตริย์แห่งอียิปต์ได้ตีกรุงเยรูซาเล็มไว้ได้ สงครามครั้งนี้คริสต์เป็นฝ่ายแพ้ไป

สงครามครูเสดครั้งที่ 3 ในปี ค.ศ. 1187-1192 เมื่อข่าวกรุงเยรูซาเล็มแตกได้รู้ถึงชาวคริสต์เตือนทำให้จักรพรรดิฟรีดริชที่ 1 แห่งเยอรมัน จักรพรรดิ ออทุสตุส แห่งฝรั่งเศสและพระเจ้าริชาร์ดที่ 3 แห่งอังกฤษเข้าร่วมรบในครั้งนี้นี่สงครามในครั้งนีมีการพยายามสงบศึกกันหลายครั้งจนในที่สุดทั้งสองฝ่ายได้ทำสัญญาสงบศึกถาวรและพระเจ้าริชาร์ดได้ยกทัพกลับ และกรุงเยรูซาเล็มก็ตกอยู่ภายใต้การปกครองของมุสลิมอีกครั้ง

ดังนั้น ในดินแดนคานาอันแห่งนี้ได้ถูกหลากหลายเชื้อชาติทั้งจากดินแดนเมโสโปเตเมีย (Mesopotamia) จักรวรรดิโรมัน (Imperium Romanum) เซลจุกเติร์ก (Seljuk Turks) ตาตาร์ (Tatars) และจักรวรรดิมองโกล (Mongols) เข้ามายึดครองดินแดนจนมาถึงสมัยสุดท้าย คือ ออตโตมันเติร์ก (Ottoman Turks) ที่ได้ยึดครองนานถึงหนึ่งศตวรรษ ทำให้คนบริเวณนี้เป็นพวกอาหรับมุสลิม มากกว่ายิวและคริสเตียน

จนมาถึงในช่วงระยะระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2457-2461) อังกฤษได้ขอให้อิสราเอลช่วยรบต่อต้านเยอรมนีและตุรกี โดยออกคำประกาศบัลโฟร์ (The Balfour Declaration) ว่า ดินแดนปาเลสไตน์ควรได้รับการสร้างสรรค์ให้ชาวยิวมาตั้งถิ่นฐาน เมื่อสงครามสิ้นสุดลง อังกฤษในฐานะผู้ชนะได้แบ่งอาณาจักรออตโตมันเติร์ก (Ottoman Turks) ออกเป็นประเทศต่าง ๆ ได้แก่ ประเทศซีเรีย (Syria) สาธารณรัฐเลบานอน (Republic of Lebanon) ราชอาณาจักรฮัชไมต์จอร์แดน (Hashemite Kingdom of Jordan) ประเทศอิรัก (Iraq) ซาอุดีอาระเบีย (Saudi Arabia)

ในปี ค.ศ. 1939 ชาวยิวอพยพเข้ามาสู่ดินแดนปาเลสไตน์ เกิดการต่อสู้กับชาวอาหรับโดยประกาศว่าจะไม่ให้เกิดรัฐยิวในปี ค.ศ. 1945 ได้มีการรวมตัวกลุ่มประเทศอาหรับตั้งเป็นสันนิบาตอาหรับหรือ The League of Arab State เพื่อต่อต้านการขยายตัวของชาวยิวในปาเลสไตน์และการเกิดขึ้นของประเทศอิสราเอล

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482-2488) อังกฤษได้ถอนตัวออกไปและภายหลังจากนั้นชาวยิวได้เข้ามาอาศัยอยู่ในปาเลสไตน์จำนวนมากก็ได้มีการประกาศรัฐของชาวยิวขึ้นในวันที่ 14 พฤษภาคม ค.ศ. 1948 โดยสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตให้การสนับสนุนการเป็นเอกราชของประเทศอิสราเอลในครั้งนี้ ภายหลังจากการประกาศเอกราช ประเทศซีเรีย (Syria) สาธารณรัฐเลบานอน (Republic of Lebanon) ราชอาณาจักรฮัชไมต์จอร์แดน (Hashemite Kingdom of Jordan) ประเทศอิรัก (Iraq) ซาอุดีอาระเบีย (Saudi Arabia) ได้เคลื่อนกำลังทหารเข้าไปในอิสราเอล สงครามของอิสราเอลกับชาติอาหรับจึงเกิดขึ้น ความพ่ายแพ้ของอาหรับทำให้อิสราเอลแผ่อิทธิพลเข้าไปในประเทศอาหรับได้มากยิ่งขึ้น จึงทำให้มีประชาชนชาวปาเลสไตน์ต้องอพยพออกไปยังดินแดนปาเลสไตน์ไปอยู่ที่บริเวณฉนวนกาซา (Gaza Strip) โดยรวมระยะเวลาการทำสงครามกันจำนวน 26 ปี ทั้งสองฝ่ายได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก การเติบโตของอิสราเอลทำให้ประเทศอาหรับต้องตั้งองค์การปลดปล่อยปาเลสไตน์ (Palestine Liberation Organization: PLO) จนนำไปสู่สงครามระหว่างอิสราเอลกับองค์การปลดปล่อยปาเลสไตน์และยังคงทำสงครามอยู่ตลอด และในปี ค.ศ. 1973 ได้เกิดสงครามขึ้นอีกครั้งแต่อาหรับใช้วิธีนำน้ำมันมาเป็นเครื่องมือในการทำสงครามเพื่อต่อรองกับประชาคมโลกด้วยการพร้อมใจกันลดการผลิตน้ำมันและหยุดการส่งออกน้ำมันไปยังสหรัฐอเมริกาและเนเธอร์แลนด์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าน้ำมันของยุโรปที่สำคัญ

ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อประเทศทั่วโลก เนื่องจากในขณะนั้นน้ำมันมีความจำเป็นต่ออุตสาหกรรมและการดำรงชีวิตของประชาชน จนทำให้สหรัฐอเมริกาและอิสราเอลใช้วิธีการทูตเพื่อยุติปัญหาของอิสราเอลและชาติอาหรับ ประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ (Jimmy Carter) ของสหรัฐอเมริกาได้ประชุมสันติภาพยุติการสู้รบที่แคมป์เดวิด ในปี ค.ศ. 1978 (Camp David Accords, 1978) โดยมีมุฮัมมัด อันวาร์ อัลสะฮาดัต (Muhammad Anwar al-Sadat) ประธานาธิบดีแห่งอียิปต์และนายเมนาเชม วูล์ฟอวิช เบกิน (Menachem Wolfovich Begin) นายกรัฐมนตรีอิสราเอล และเกิดข้อตกลงแคมป์เดวิด ขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาข้อพิพาทระหว่างอิสราเอลและชาติอาหรับ แต่ก็ยังคงมีความรุนแรงของทั้งสองฝ่ายอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งในปี ค.ศ. 1993 เกิดข้อตกลงออสโล (Oslo) หรือ Oslo Accords, 1993 กำหนดให้ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจอร์แดน (Jordan River) เวสต์แบงก์ (West Bank) และฉนวนกาซา (Gaza Strip) ตั้งเป็นรัฐปาเลสไตน์ อิสราเอลต้องถอนชุมชนชาวยิวออกไปทั้งหมดและได้จัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวของรัฐปาเลสไตน์ที่เมืองรอมัลลอส เมืองหลวงโดยพฤตินัยของสาธารณรัฐปาเลสไตน์ ในสถานะสองรัฐหรือ Two-States Solution แต่เกิดปัญหาในปี ค.ศ. 2007 เมื่อกลุ่มฮามาสที่เป็นปาเลสไตน์หัวรุนแรงใช้วิธีพิชิตสังหารยืนยันการล่มสลายของรัฐปาเลสไตน์ ฮามาสเข้ายึดฉนวนกาซาโดยเด็ดขาด ส่วนเวสต์แบงก์ให้กลุ่มฟัตตาห์ของประธานาธิบดีมาห์มูด อับบาส (Mahmoud Abbas) เป็นผู้ดูแลทำให้โอกาสที่ปาเลสไตน์เป็นรัฐเอกราชอย่างถาวรยิ่งห่างไกล เพราะรัฐบาลปาเลสไตน์ไม่ยอมรับฮามาส ประกอบกับการเลือกตั้งทั่วไปของรัฐปาเลสไตน์ ในปี ค.ศ. 2006 พรรคฮามาสได้ที่นั่งมากที่สุดเป็นรัฐบาลผสมซึ่งทั้งสองฝ่ายปฏิเสธที่จะร่วมงานกัน ประธานาธิบดีโอบามาแห่งสหรัฐอเมริกาได้จัดประชุมสุดยอดตะวันออกกลางที่รัฐแมริแลนด์ ข้อตกลงมีมติว่าต้องยอมรับว่าดินแดนแห่งนี้มีรัฐอธิปไตยสองรัฐคืออิสราเอลและปาเลสไตน์ เวสต์แบงก์และฉนวนกาซาโดยทั้งสองรัฐจะต้องให้การรับรองซึ่งกันและกันและรัฐอาหรับทั้งหมดด้วย

จนมาถึงช่วงสงครามโลกที่ 2 ได้เกิดระบอบการปกครองแบบรวมอำนาจเบ็ดเสร็จ (Totalitarian Regimes) เมื่อปี ค.ศ. 1920 และดำเนินต่อไปจนเริ่มสงครามโลกครั้งที่ 2 จนมาถึงขณะสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1939-1945) ได้นำมาซึ่งการทำลายล้างชีวิตและศักดิ์ศรีของมนุษยชนอย่างกว้างขวาง รวมทั้งมีความพยายามที่จะทำลายชนกลุ่มต่าง ๆ โดยอ้างเหตุแห่งเชื้อชาติและศาสนา จนเป็นที่มาในการแสวงหารูปแบบหรือแนวคิดการปกครองที่จะต้องมีการเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพราะเห็นว่าสิทธิความเป็นมนุษย์เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental Right) ที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดมิผลอยู่ในตัวเอง ซึ่งกฎหมายของรัฐไม่อาจทำลายได้อันเป็นไปตามแนวคิดที่สอดคล้องกับสำนักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law School)

แนวคิดสำนักกฎหมายธรรมชาติยังมีความจำเป็นต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับระหว่างประเทศด้วย เมื่อมีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติตามกฎหมายบัตรสหประชาชาติ (The Charter of the United Nations) โดยประกาศเป้าหมายว่า

“เพื่อปกป้องคนรุ่นต่อไปจากภัยพิบัติของสงคราม และเพื่อยืนยันความศรัทธาในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในศักดิ์ศรี และคุณค่าของมนุษย์ และในสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี ฯลฯ” (อารัมภบทของกฎบัตรสหประชาชาติ) และ “เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศในการแก้ปัญหาระหว่างประเทศเกี่ยวกับลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม มนุษยธรรมและการส่งเสริมและสนับสนุนการเคารพสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานสำหรับทุกคนโดยไม่ต้องมีความแตกต่างด้านเชื้อชาติ เพศ ภาษาหรือศาสนา” (Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice, Chapter I article 1(3)) (United Nations, 1945, pp. 1-2)

2.4 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย

วิวัฒนาการ การคุ้มครองและแนวคิดของสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยโดยจะทำการศึกษาวิวัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยตั้งแต่การรับรองสิทธิในยุคลสมัยต่าง ๆ ได้แก่ สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ นำไปสู่การรับรองสิทธิมนุษยชนไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2492 โดยจะศึกษาเป็นลำดับดังต่อไปนี้

2.4.1 วิวัฒนาการและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยจะทำการศึกษารายละเอียดแต่ละยุคสมัย ดังต่อไปนี้

ก. สมัยกรุงสุโขทัย ได้พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์ในสมัยสุโขทัย เช่น หลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง วรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วง (เตภูมิกถา) พระราชนิพนธ์ในพระยาลิไท หรือกฎหมายพ่อขุนมั่งราย พ.ศ. 1835 แต่ไม่มีหลักฐานขึ้นใดกล่าวถึงคำว่า “สิทธิ” โดยตรง อย่างไรก็ตามมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบนั้นมีการใช้ถ้อยคำหรือบริบทที่แปลความหมายได้ใกล้เคียงกับคำว่า “สิทธิ” ในปัจจุบัน (นพนธิ สุริยะ, 2559, หน้า 49-62)

นิยามของคำว่า “สิทธิ” ในสมัยสุโขทัย คือ “ประโยชน์สุขที่พระมหากษัตริย์ผู้ทรงอำนาจอันชอบธรรมทรงรับรองและคุ้มครองราษฎรในลักษณะความเมตตาควบคู่กับหลักทศพิธราชธรรม ถือได้ว่าเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของราษฎร”

แม้หลักประกันนี้จะไม่ได้มีการบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าเป็นสิทธิติดตัวมาจากราษฎรก็ตาม แต่ก็มีปรากฏในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ได้แก่

1. สิทธิที่จะล้มพระราชอำนาจ ถ้าปรากฏว่าพระมหากษัตริย์ไม่ปฏิบัติตาม ทศพิธราชธรรม หรือราชธรรม 10 ประการ คงไม่สามารถครองราชย์ได้นาน ดังที่ปรากฏใน ประวัติศาสตร์ของประเทศไทยว่ามีการล้มล้างอำนาจของกษัตริย์ในหลายยุคหลายสมัย

2. สิทธิในทรัพย์สินของราษฎร (หลักกรรมสิทธิ) ปรากฏในหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 ในเรื่องการถือกรรมสิทธิและการครอบครองที่ดินความว่า สร้างป่าหมาก ป่าพลูที่เมืองทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ป่าลางก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างไว้ให้แก่มั่น คำว่า “ใครสร้างไว้ให้แก่มั่น” หมายถึงสิทธิของราษฎรผู้ขึ้นที่จะเป็น เจ้าของหรือมีกรรมสิทธิในที่ดินแปลงที่ดินเข้าไปบุกเบิกทำการเพาะปลูกพืชผล และสามารถอ้าง กรรมสิทธิเหนือที่ดินดังกล่าวกับราษฎรคนอื่นได้ แม้ว่าจะไม่สามารถอ้างกับพระมหากษัตริย์ ตาม ถ้อยคำที่ว่า “...พื้ภูตยจึงให้เมืองแก่กูทั้งกลม” พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าของกรรมสิทธิในผืนดิน ทั้งหมดของอาณาจักร ซึ่งสืบทอดราชสมบัติพ่อสู่ลูก พี่สู่น้อง

3. สิทธิในการสืบทอด ปรากฏตามหลักศิลาจารึกฯ ความว่า “ไพร่ฟ้าหน้าใส ลูก เจ้าขุนแล้ ล้มตายหายกว่า เย้าเรือนพ่อเชื้อ เลือค้ำมัน ช่างขลุกลูกเมียเย็บข้าว ไพร่ฟ้าข้าไทย ป่าหมาก ป่าพลู พ่อเชื่อมั่นไว้แก่ลูกมันสิ้น” หมายความว่า ทรัพย์สินต่าง ๆ ของราษฎรไม่ว่าชนชั้นใด (เจ้านาย หรือไพร่) เมื่อผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินตายลง ทรัพย์สินต่าง ๆ ย่อมตกทอดเป็นของทายาทโดยธรรม ซึ่งจำกัดอยู่เฉพาะทายาทชั้นบุตรเท่านั้นที่จะมีสิทธิได้รับมรดก แสดงให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นว่าในสมัย สุโขทัยมีการยอมรับเรื่องหลักกรรมสิทธิในทรัพย์สินของราษฎร

4. สิทธิของราษฎรในการเลือกประกอบอาชีพ ปรากฏตามหลักศิลาจารึกฯ ความว่า “เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงินค้ำทอง ค้า” แสดงว่าพระมหากษัตริย์ให้สิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพแก่ราษฎร โดยไม่ทรง ผูกขาดในการประกอบอาชีพของราษฎร และให้อิสระแก่ราษฎรเลือกประกอบอาชีพตามความ สัมภาษณ์

5. สิทธิมนุษยชน

5.1 สิทธิของเชลยศึก ปรากฏตามหลักศิลาจารึกที่ 1 ด้านที่ 1 ความว่า “ได้ข้า เลือคข้าเสื่อ หัวฟุงหัวรบก็ดี บ่ฆ่าบ่ตี” หมายความว่า หากมีการทำสงครามกับเมืองหรืออาณาจักร อื่นเมื่อรบชนะข้าศึกและสามารถจับแม่ทัพนายกองหรือเชลยศึกได้ โดยข้าศึกยอมแพ้แล้ว ห้ามมิให้ ฆ่าหรือปฏิบัติต่อเชลยเหล่านั้นด้วยวิธีการทารุณ เช่น การข่มเหง และการทำร้ายร่างกาย เป็นต้น แต่ ให้อุปการะให้ดี แสดงให้เห็นถึงมนุษยธรรมของกษัตริย์ เท่ากับคำนึงถึงสิทธิในชีวิตอันเป็นแก่นของ สิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน

5.2 สิทธิของผู้ลี้ภัย ปรากฏในหลักศิลาจารึกฯ ความว่า “คนใดขี่ม้ามาหา พาเมืองมาสู่ ช่วยเหลือเพื่อกู้ มั่นบ่มีม้า บ่มีบัว บ่มีทอง ให้แก่มันช่วยมันดวงเป็นเมือง” หมายความว่า หากมีคนต่างบ้านต่างเมืองอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร กษัตริย์ควรให้ความช่วยเหลือ อุปการะเครื่องอุปโภคต่าง ๆ ตลอดจนช่วยจัดหาบ้านเรือนให้ตามสมควร

5.3 สิทธิของผู้ต้องหาหรือนักโทษทางอาญา ปรากฏในหลักศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจรซึ่งสันนิษฐานว่าจารึกในระหว่าง พ.ศ. 1856-1976 สมัยพระยาสิทธิ พอสรรปได้ว่าแม้มีการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์อันเป็นความผิดกฎหมายลักษณะโจร แต่ไม่มีโทษประหารชีวิตหรือโทษจำคุกแต่อย่างใด มีเพียงโทษปรับเท่านั้น แสดงให้เห็นว่ามีการคุ้มครองและประกันสิทธิของผู้ต้องหาหรือนักโทษทางอาญา การลงโทษในลักษณะดังกล่าวจะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในเรื่องสิทธิในตัวร่างกายของบุคคลธรรมดาและสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน และปรากฏตามหลักศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงหลักที่ 1 (พ.ศ. 1904) ความว่า “ชื่อว่าศรีสุริยพงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช เสวยราชย์ชอบด้วยทศพิธราชธรรม รู้ปรานีแก่ไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลาย...ชื่อผู้ใดคิดวาง วรามเท่าใดก็ดี บ่หอนฆ่าฟัน...สักดาบ”

6. สิทธิของราษฎรในการร้องทุกข์ถวายฎีกา ปรากฏในหลักศิลาจารึกความว่า “ในปากประตูมิดีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปกกลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความ เจ็บท้อง ข้องใจมัน จะกล่าวถึงเจ้าขุนบ่ไร่ ไปลั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียกเมื่อถามสวนความแก่มันด้วยชื่อ ไพร่เมืองสุโขทัยนี้ชม” แสดงว่าสมัยนั้นมีหลักประกันสิทธิของราษฎรในการถวายฎีกาคดีความแก่พ่อขุนรามคำแหงได้โดยตรงสำหรับผู้ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากขุนนางและข้าราชการ โดยพระองค์จะทรงเสด็จลงมาไต่สวน พิจารณาคดีและพิพากษาด้วยพระองค์เองเทียบกับสิทธิในการอุทธรณ์ หรือฎีกาต่อศาลสูงในปัจจุบัน

7. สิทธิของราษฎรที่จะแสดงออก ปรากฏตามหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 2 ความว่า “ใครจักมักเล่นเล่น ใครจักมักหัวหัว ใครจักมักเลื้อนเลื้อน” แสดงให้เห็นว่าพ่อขุนรามคำแหงไม่ทรงจำกัดสิทธิของราษฎรในการแสดงออกทางอารมณ์ที่ไม่ขัดต่อศีลธรรม อันเป็นสิทธิพื้นฐานของผู้ปกครองเปี่ยมด้วยธรรมเท่านั้นที่จะเปิดโอกาสให้ชนชั้นได้ปกครองของตนมีสิทธิเช่นนี้

ข. สมัยอยุธยา

ความเปลี่ยนแปลงกันสำคัญเริ่มในสมัยพระเจ้าบรมราชาธิราชที่สองหรือเจ้าสามพระยา (พ.ศ. 1967-1991) ได้ทรงตีเมืองนครธมอันเป็นเมืองหลวงของขอมได้ ความคิดในการปกครองแบบเขมรเริ่มส่งอิทธิพลเข้ามาในบ้านเมืองของไทย การปกครองแบบพ่อปกครองลูกเริ่มลดระดับลง เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถขึ้นครองราชย์สมบัติภายหลังพระราชนิพนธ์ในปิ

พ.ศ. 1991 นั้น พระองค์ยังทรงพระเยาว์มีพระชนมายุเพียง 17 ชันษา จึงถูกแวดล้อมด้วยท้าวพระยาและพราหมณ์ซึ่งถูกกวาดต้อนมาจากกรุงกัมพูชาครั้งสมเด็จพระราชบิดา จุดเริ่มต้นในความคิดเรื่องเทวราชาปรากฏขึ้นในยุคนี้ เมื่อบรรดาพราหมณ์ปุโรหิตถวายความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานะของกษัตริย์ตามคติของฮินดู กล่าวคือ กษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทพ เป็นพระโพธิสัตว์หรือพระอิศวรแบ่งภาคลงมาปกครองโลกมนุษย์โดยอาศัยพราหมณ์เป็นผู้ช่วยดำเนินการ

การใช้แนวคิดดังกล่าวในการปกครองคล้ายว่า ผู้ปกครองสูงสุดซึ่งในหลายกรณีก็มีผู้ใช้ว่าพระเจ้าแผ่นดินนั้น ดูเหมือนว่าจะจะเป็นเจ้าชีวิตมีอำนาจเด็ดขาด ซึ่งมีหลักฐานยืนยันได้ในกฎหมายเก่า สมัยพระเจ้าบรมโกษฐ์หรือเจ้าฟ้าพร (พ.ศ. 2275-2301) แห่งราชวงศ์บ้านพลูหลวงว่า “อนึ่ง แผ่นดินเป็นใหญ่แต่สมเด็จพระมหากษัตริย์ ด้วยเหตุว่าพระมหากษัตริย์เจ้านั้นเป็นสมมุติเทวดา จะให้ผู้อยู่น้อยเป็นผู้ใหญ่ ๆ ผู้น้อยเป็นผู้ใหญ่ก็ได้ ถ้าสมเด็จพระมหากษัตริย์มีพระราชโองการด้วยกิจสิ่งใด ๆ ก็ดี จดตั้งขวานฟ้า ถึงมาว่าฝ่าถูกต้องต้นไม้แก่ภูเขาไม้อาจสามารถทนทานได้ ย่อมหักทำลายไป ถ้าจะมีพระราชโองการตรัสสิ่งใดห้ามสิ่งใดก็ขาดเป็น “ลิต” นั้น”

อย่างไรก็ดี เนื่องจากพระมหากษัตริย์ของไทยทรงอยู่ใต้กรอบของทศพิธราชธรรม ดังนั้น จึงมิได้ใช้พระราชอำนาจที่มีอยู่อย่างใหญ่หลวง จนเป็นเหตุให้เดือนร้อนต่อไพร่ฟ้าประชาชน โดยเฉพาะในเรื่องสิทธินั้น คนในแต่ละฐานะจะไม่ต่างกันนัก นักปราชญ์ของไทยบางท่าน ได้แก่ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (นพนิธิ สุริยะ, 2559, หน้า 54) ได้ให้ข้อคิดไว้ว่า “คนทุกคนในกรุงศรีอยุธยา นั้น ไม่ว่าจะเป็นเจ้าเป็นขุนนางหรือเป็นไพร่ ย่อมอยู่ในฐานะเป็นข้าแผ่นดินเสมอกันหมด มนุษย์ทุกคนย่อมเสมอกันในสายตาของกฎหมายฉันใด คนทุกคนในสังคมสมัยอยุธยา ก็มีฐานะเท่าเทียมกัน ภายใต้อำนาจพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาฉันนั้น ความเสมอกันภายใต้อำนาจและความเคลื่อนไหวเข้าหากันระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ทำให้ชนแต่ละชั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ โดยเด็ดขาดนั้นเป็นลักษณะอันสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของสังคมสมัยอยุธยา” โดยจำแนกสิทธิได้ดังนี้

1. สิทธิของไพร่ ไพร่จะได้รับอำนาจอันชอบธรรมก็ต่อเมื่อได้สังกัดมูลนาย ไพร่จึงจะไม่ถูกจำกัดสิทธิบางประการ ดังเช่น มาตรา 10 ของกฎหมายลักษณะรับฟ้อง บัญญัติว่า “...ราษฎรมาร้องฟ้องด้วยคดีประการใด ๆ แลมิได้ตั้งสังกัดมูลนาย อย่าพึงรับไว้บังคับบัญชาเป็นอันขาดทีเดียว ให้ส่งตัวผู้หาสังกัดมูลนายมิได้นั้นแก่สัสดีเอาเป็นคนหลวง” อันเป็นการจำกัดสิทธิในการฟ้องร้องของไพร่ที่ไม่ได้สังกัดมูลนายอันเป็นเงื่อนไขตามกฎหมายที่ต้องปฏิบัติตามก่อนจึงจะมีสิทธิและใช้สิทธิได้ นอกจากนี้ ไพร่ยังได้รับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายลักษณะอาญาหลวง มาตรา 25 ซึ่งห้ามข้าราชการใช้ไพร่ของตนเยี่ยงทาส

2. สิทธิของทาส เป็นสิทธิที่เด่นที่สุดและถือได้ว่าเป็นสิทธิที่พระมหากษัตริย์ทรงคุ้มครองและรับรองผลประโยชน์หรืออำนาจอันชอบธรรมให้ทาสไว้พอสมควร อันแสดงให้เห็น

ความมีมนุษยธรรมของพระมหากษัตริย์ในสมัยนั้น เมื่อเทียบกับทาสในความหมายของชาวตะวันตก กล่าวคือ สังคมไทยสมัยนี้มองว่า ทาสเป็นผู้ใช้แรงงานต่างดอกเบี้ย จึงมีลักษณะข้าเก่าแต่เลี้ยง ไม่ใช่มีสถานะเป็นวัวควายสัตว์พาหนะ และแม้ว่าทาสตามกฎหมายโบราณของไทยจะเป็นทั้งวัตถุและเป็นบุคคลตามกฎหมายซึ่งอาจถูกขายหรือถูกเช่าแรงงานได้ หรืออาจถูกลงโทษโบยตีได้ แต่อีกด้านหนึ่ง กฎหมายก็รับรองสิทธิบางประการของทาสไว้ เช่น

2.1 สิทธิในชีวิตของทาส กฎหมายลักษณะทาส มาตรา 6 และ 9 จำกัดอำนาจในการลงโทษของนายเงินมิให้ลงโทษทาสของตนถึงตายไว้ว่า “ให้ตีทาสแต่พอหลาบปราบแต่พอกลัว”

2.2 สิทธิในการฟ้องคดีของทาส กฎหมายลักษณะทาสมาตรา 68 และมาตรา 85 วางหลักว่าทาสมีสิทธิฟ้องคดีในศาลได้ เพื่อให้ศาลแสดงว่าตนมิได้เป็นทาสของนายเงินหรือเคยเป็นทาสแต่ก็ได้ใช้คำตัวหมดแล้วไม่อยู่ในฐานะทาสอีกต่อไป หรือฟ้องไล่ตัวก็ได้

2.3 สิทธิในทรัพย์สินและการตกทอดทรัพย์สินซึ่งเป็นมรดกของทาส สามารถมีสิทธิในทรัพย์สินอันได้มาก่อนตนเป็นทาส และทรัพย์สินดังกล่าวย่อมตกทอดแก่บุตรและภรรยาของทาสได้

2.4 สิทธิในเนื้อตัวร่างกายของทาสหญิง กฎหมายลักษณะทาส มาตรา 15 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้บังคับทาสหญิงให้มีผัวโดยเจ้าตัวเขาไม่ยินยอม หรือข่มขืนทาสหญิงเอาเป็นเมียนายเงิน”

2.5 สิทธิในการหลุดพ้นจากความเป็นทาส ตามกฎหมายลักษณะทาส สรุปได้ว่า ทาสมีสิทธิหลุดพ้นจากความเป็นทาสได้ก็ต่อเมื่อ 1. นายทาสไม่เลี้ยงเมื่อข้าวยากมากแพง 2. ทาสบวชเป็นพระภิกษุ 3. ทาสตกเป็นเชลยสงครามแต่หนีกลับมาได้ 4. ทาสหญิงตกเป็นภริยาของชายไทยจนมีลูกด้วยกันเป็นอันหลุดพ้นจากความเป็นทาส นอกจากนี้ยังบัญญัติไว้ในมาตรา 103 ว่า “นายเงินคนใดเป็นกบฏต่อแผ่นดิน ทาสนำความไปกล่าวหา พิจารณาเป็นสัจท่านให้หลุดจากความเป็นทาสและให้เป็นคนหลวง”

3. สิทธิในทรัพย์สินหรือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของราษฎร แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 สิทธิในทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ ไม่ว่าจะเป็นไพร่หลวงหรือไพร่สม ทุกคนจะต้องทำงานให้กับหลวงหรือมูลนาย ไม่มีเวลาเพาะปลูกไร่นาของตนเองมากนัก ดังนั้น สิทธิในการผลิตหรือปลูกพืชผลทางการเกษตรจึงเป็นเพียงเพื่อยังชีพในครอบครัวเท่านั้น จึงไม่มีทรัพย์สินที่จะสะสมเป็นกอบเป็นกำ

3.2 สิทธิในการครอบครองที่ดิน ไม่ว่าชนชั้นใดในสังคมก็ไม่อาจมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินได้ เพราะตามกฎหมายเก่าแล้วพระมหากษัตริย์เท่านั้นเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์เหนือที่ดินทั้งปวง ดังปรากฏในพระอัยการเบ็ดเสร็จ พ.ศ. 1903 ที่ว่า “ที่ดินในแว่นแคว้นกรุงเทพฯ มหานคร ศรีอยุธยา มหาฉลภพพนพรัตนราชธานีบุรี-รมย์ เป็นที่แห่งพระเจ้าอยู่หัว หากให้ราษฎรทั้งหลายผู้เป็นข้าแผ่นดินอยู่ จะได้เป็นราษฎรหาไม่” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าราษฎรชนไม่ว่าชนชั้นใดมีเพียงสิทธิครอบครองทำมาหากินเท่านั้น แต่มิได้มีกรรมสิทธิ์

3.3 สิทธิของผู้ลี้ภัย การใช้พำนักโพธิสมภาร ตามกฎหมายอาญาหลวง อาญา ราษฎร มาตรา 129 บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของผู้ลี้ภัยทางการเมืองมาพึงพระบรมโพธิสมภารว่า “มีผู้เอาครอบครัววัวควายช้างม้า แก้วแหวนเงินทอง ทรัพย์สินสิ่งใดหนีมาแต่ประเทศอื่น เข้ามาพึ่งขอบฉันทาเสมา และพึงอยู่ด้วยพระเขยวราชและเมืองนอกก็ดี หัวแสนหัวหมื่นหัวพันหัวปากแลอาณาประชาราษฎร์ก็ดี แลมีผู้ตีฟันแทงมันเสีย ริมเอาครอบครัววัวควายช้างม้าเข้าคนทรัพย์สินข้าวของมันตั้งนั้น ท่านว่าผู้นั้นทรยศต่อบ้านเมือง ท่านให้ลงโทษด้วยดาบगานคอให้ไถ่กานคอด้วยศกาศก็ดี แล้วให้ไหมสองคาบแก่พ่อแม่ลูกเมียมันผู้ตาย” อันเป็นการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและทรัพย์สินของผู้ลี้ภัยทางการเมือง ห้ามไม่ให้ราษฎร ไม่ว่าศักดินาน้อยหรือมากเพียงใดละเมิดต่อสิทธิในชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารดังกล่าวหากผู้ใดฝ่าฝืนต้องได้รับโทษเช่นเดียวกันไม่ว่า เจ้า ขุนนาง หรือไพร่

3.4 สิทธิในการรับบำเหน็จโดยไม่คำนึงถึงชนชั้น ตามกฎหมายอาญาหลวง มาตรา 144 กำหนดสิทธิในการรับบำเหน็จเกี่ยวกับการทำความชอบให้แก่แผ่นดินไว้ 5 ประการ ข้อใดข้อหนึ่ง คือ 1. ผู้ไปราชการณรงค์สงครามชนช้างรบข้าศึกมีชัยชนะ 2. ผู้อาสาสมัครพรรคพวกมาอาสาการศึกษา ผู้เสียชีวิตอาสาชัยชนะแก่ศัตรู 3. มีศัตรูหมุ่ร้ายมาปล้นบ้านเมืองอาสารักษาพระนครไว้ได้ 4. ทำราชการเก็บภาษีสมบูรณโดยประเพณีธรรม มิให้ราษฎรเดือดร้อนเคืองใจ 5. พินาศยาอรรถคดีชอบตามประเพณีโดยสัจโดยธรรม ไม่ว่าผู้ทำความชอบเป็นเจ้าหรือไพร่ ไทย หรือทาส เมื่อทำคุณดังกล่าวยอมได้บำเหน็จ แม้ว่าภายหลังผู้มีบำเหน็จนั้นจะต้องโทษด้วยประการใด ๆ เช่น โทษถึงตาย ท่านให้ลดโทษแก่ผู้นั้นลงถึงเพียงทวนไม่ฆ่า ทั้งนี้เพื่อสนองบุญคุณเขาทำให้แก่แผ่นดิน กล่าวคือ “ให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคงไว้ก่อน” แล้วลดโทษแก่เขาตามกฎหมายบัญญัติไว้

3.5 สิทธิในการทำนิติกรรมสัญญา ตามกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จทั่วไปมาตรา 123 เทียบได้กับสัญญาให้โดยเสน่หาตามกฎหมายปัจจุบันบัญญัติว่า “ผู้ใดให้ลูกหนี้ลูกชายแก่ท่าน แต่ตัดสายสะคืออยู่ในผ้าอ้อมมาถึงขวบหนึ่ง ท่านว่าเป็นสิทธิแก่ผู้เลี้ยง ถ้าและอยู่หิงนานผู้ให้ลูกท่านจะเอาลูกคนกินเล่า ท่านให้ตีค่าลูกนั้นจงสิ้นค่าตัวเป็นบำเหน็จแก่ผู้เลี้ยง” สมัยนี้บุตรรวมถึงภรรยายังคงมีสถานภาพที่ต่ำกว่าบิดามารดาหรือชายผู้เป็นสามีอยู่ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าบุตรจะ

เป็นสิ่งของ แต่บทบัญญัติที่น่าจะหมายความว่า ผู้เลี้ยงมีสิทธิอุปการะเลี้ยงดูมากกว่า ส่วนการให้บำเหน็จแก่ผู้เลี้ยงเมื่อต้องการได้สิทธิเลี้ยงดูบุตรกลับคืนมา ก็ต้องจ่ายเงินเปรียบเสมือนการจ่ายเป็นค่าเลี้ยงดูเค้านั่นเอง

ก. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ตามประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 (พ.ศ. 2347) พิมพ์ตามฉบับหลวงตราสามดวง เมื่อพิจารณาหาสิทธิในกฎหมายตราสามดวงแล้ว สามารถแบ่งการให้ความหมายของคำว่าสิทธิได้ 2 กลุ่ม (นพนิติ สุริยะ, 2559, หน้า 58-60) ได้แก่

กลุ่มที่ 1 พิจารณาความหมายตามตัวอักษรอย่างเคร่งครัด คือกรณีที่มีการบัญญัติเป็นคำว่า “สิทธิ” หรือคำที่เขียนใกล้เคียงกับคำว่าสิทธิไว้ในกฎหมายโดยตรง ความหมายของคำว่าสิทธิในบริบทของกฎหมายลักษณะต่าง ๆ ในกฎหมายตราสามดวงที่มีการตรวจชำระใหม่ในรัชกาลที่ 1 ฉบับนี้ พบว่ามีการใช้คำว่าสิทธิ 3 คำ ได้แก่ สิทธิ สิทธ และสิทธิ ซึ่ง 3 คำนี้น่าจะมีความหมายลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ หมายความว่า ความเป็นเจ้าของ หรือกรรมสิทธิ์ หรือแปลความหมายให้เข้าใจง่าย ๆ ว่า “เป็นเจ้าของ” กล่าวได้ว่าเป็นการพิจารณาสิทธิเพียงในความหมายที่เจาะจงไปที่ตัวอักษรเท่านั้น

ดังนั้น หากพิจารณาสิทธิเฉพาะตัวอักษร เมื่อเทียบเคียงกับสิทธิในปัจจุบันซึ่งหมายความว่าประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ หรืออำนาจอันชอบธรรม พบว่าคำว่าสิทธิในบริบทนี้มีความหมายในนัยเดียวกันกับสิทธิในปัจจุบัน เพียงแต่คำว่า “สิทธิ” หรือ “สิทธิ” ที่บัญญัติไว้นั้น เน้นในเรื่องประโยชน์ หรืออำนาจอันชอบธรรมที่กฎหมายรับรองด้านสิทธิในทรัพย์สินหรือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเท่านั้น ซึ่งหลักความเป็นเจ้าของ หรือหลักกรรมสิทธิ์นั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสิทธิขั้นพื้นฐานในปัจจุบันซึ่งกำหนดสิทธิต่าง ๆ ไว้มากมาย เพราะฉะนั้น หากพิจารณาตามตัวอักษรที่บัญญัติว่าสิทธิโดยตรงซึ่งใช้คำว่าสิทธิเพียงหมายถึงความเป็นเจ้าของ จึงเป็นการค้นหาสิทธิที่แคบเกินไป สมัยนี้น่าจะมีสิทธิด้านอื่น ๆ อีกที่มีได้บัญญัติเป็นคำว่าสิทธิโดยตรง ตัวอย่างเช่น

1. พระไอยการลักษณะมรดก เช่น มาตรา 45 ได้บัญญัติว่า “45 มาตราหนึ่ง ปู่หญิงตายายก็ดี พ่อแม่พี่น้องป้า อาวอสังฆญาติแบ่งปันแก้วแหวนเงินทองทรัพย์สิ่งสิ้นข้าคนสิ่งใด ๆ ให้แก่ญาติพี่น้องแก่กันเองก็ดีเป็นสิทธิแก่ผู้รับนั้น...”

มาตรา 50 บัญญัติว่า “... ผู้อาพานั้นมีทรัพย์สิ่งของแก้วแหวนเงินทองสรรพทรัพย์สิ่งใด ๆ แลเรียกเอาทรัพย์นั้น ออกมาขึ้นให้ถึงมือบุตรภรรยาญาติพี่น้องพ้องพັນธุมิสหายทาสกรรมกรชายหญิง แลให้ทานทรัพย์กับมือผู้อาพาธเองใช้ แลบุตรภรรยาญาติพี่น้องพ้องพັນธุมิสหาย

ได้รับเอาทรัพย์สินนั้นไปจากมือผู้อาพารณ์นั้นแล้ว แลมีเจ้าไทยพระสงฆ์ผู้เฝ้าผู้แก่ลุนั่งรู้เห็นด้วยเป็น คำนับท่านว่า สิทธิแก่ผู้ได้ทรัพย์สินนั้น...”

2. พระอัยการลักษณะกัณฑ์นี้ เช่น มาตรา 2 บัญญัติว่า “...ให้ทรัพย์สินสิ่งของแลสารกรม ทนแก่กัน ถ้าลูกหนี้รับโดยสารกรมทน ท่านว่าเป็นสิทธิ ถ้าผู้ขายผู้กู้มีรับให้เอาผู้ให้มาว่ากล่าวโดย กระบิลเมืองท่าน”

มาตรา 21 บัญญัติว่า “... ถ้าผู้แลบิดานดาแลนายเงิน ทำสารกรมทนเอาซื้อลูกเมีย ทาสไทไถ่กรมทนกันด้วย ท่านว่าเป็นสิทธิ...”

3. พระอัยการเบ็ดเสร็จ เช่น มาตรา 106 บัญญัติว่า “...ทายาทท่านให้ลูกแก่ท่านเป็น ธรรมเนียมแลนายเงินมีรู้ ผู้เลี้ยงจะเอาลูกทาสท่านไว้เป็นสิทธิมิได้ คงให้เป็นสิทธิแก่นายเงินถ้า นายเงินมันรู้ด้วยว่าทายนั้นให้ลูกแก่ท่านเป็นธรรมเนียม เป็นสิทธิแก่ผู้เลี้ยงนั้น ถ้านายเงินจะเอาคนนั้น คืนเล่า ท่านมิให้ฟังค่านายเงินนั้นเลย”

นอกจากมาตราดังกล่าวแล้วยังพบว่ามีการใช้คำว่า “สิทธิ” ในมาตราอื่น ๆ ใน กฎหมายลักษณะนี้อีก เช่น มาตรา 53, 57, 61, 65, 76, 107, 121, 123 และมาตรา 128

4. พระอัยการลักษณะผู้เมีย เช่น มาตรา 20 บัญญัติว่า “... หญิงมีสามีเกิดบุตร ด้วยกัน แลหญิงนั้นหนีไปไปในสถานที่ไกลไกลก็ดี หญิงนั้นไปมีผู้ใหม่เกิดบุตรก็ดี หาบุตรมิได้ก็ ดี ให้ปรับไหม ชายหญิง โดยพระราชกฤษฎีกา ถ้าหญิงนั้นอยู่ด้วยผู้เก่ายังหาบุตรมิได้ แลหนีไป มีผู้อื่นเกิดบุตรแต่คนหนึ่งสองคน ให้ไหมชายหญิงโดยประณมผิดเมีย (สามดวง พระอัยการ ลักษณะผู้เมีย) ถ้าหญิงมีบุตรด้วยผู้ใหม่ตั้งแต่สามคนขึ้นไปจะปรับไหมเอาโทษชายหญิงนั้นมิได้ ถ้าผู้เก่าผู้ขอมีสินสอดขันหมากก็ดี ช่วยได้ไ้มากก็ดี แลหญิงนั้นเก็บเอาทรัพย์สินสิ่งของแห่งชายผู้เก่า ไปด้วยก็ดี ให้หญิงนั้นส่งสินสอดขันหมากแลสินไถ่แลทรัพย์สินสิ่งของซึ่งเก็บเอาไปนั้นจงถว้น ตัว หญิงนั้นให้สิทธิแก่ผู้ใหม่”

มาตรา 85 บัญญัติว่า “... ผู้งไปพร้าเข้าคนทั้งหลายหาขันหมากมิได้ รักใคร่กันอยู่ ด้วยกันเปล่า ๆ พ่อแม่พี่น้องหญิงผู้มีได้ร้องฟ้องว่ากล่าว แลมันปลุกเรือนบ้างต่างเรือนแฝงอยู่กัน ด้วยกันโดยฉันทผู้เมียหาบุตรมิได้ก็ดี หญิงมีสิทธิเป็นเมียชาย ถ้าแลผู้ใดมิได้ปลุกเรือนอยู่ มิได้ทำ เลี้ยงกันโดยฉันทผู้ฉันทเมีย ท่านว่ามีได้เป็นเมียสิทธิแก่ชายเลย”

นอกจากบทบัญญัติข้างต้นแล้ว ยังมีบทบัญญัติในมาตราอื่น ๆ บัญญัติคำว่า “สิทธิ” เช่น มาตรา 87, 88, 95, 114, 122, 123, 126, 131 และมาตรา 124 โดยเฉพาะมาตรา 87, 88 และมาตรา 95 ได้กล่าวถึงคำว่า “เป็นเมียสิทธิแก่ชาย” หมายความว่า เป็นเมียของชาย หรือหมายความว่า ชายมี อำนาจอันชอบธรรมในตัวหญิงนั่นเอง

5. พระอัยการทาส เช่น

“(1) มาตราหนึ่ง ถ้าพ่อแม่นายเงิน เอาซื้อลูกเมียเข้าคนใส่ในกรรมธรรม์ขายท่านว่าเปนสิทธิ แม้นว่าเจ้าสินบอกก็ดี มิได้บอกก็ดี แก่ตัวเรือนเบี้ยซึ่งมีชื่ออยู่ในกรรมธรรม์นั้น ท่านว่าให้เป็นสิทธิแก่ได้โดยกระบิลเมืองท่าน เหตุว่าเจ้าพ่อแม่นายเงินนั้นเป็นอิสระภาพแล

(2) มาตราหนึ่ง เมียก็ดี ลูกก็ดีเอาซื้อพ่อแม่แลพ่อแม่ในกรรมธรรม์ขาย ท่านว่ามีให้เป็นสิทธิเลย เหตุว่าเมียลูกนั้นมิได้เป็นอิสระแก่พ่อแม่แลพ่อแม่เมื่อนั้นเลย”

นอกจากนี้มาตราอื่น ๆ ตามความแห่งกฎหมายนี้ใช้คำว่า “สิทธิ” ได้แก่ มาตรา 3, 4, 10, 21, 27, 95, 96 และมาตรา 97 และมาตราที่ใช้คำว่า “สิทธิ” ได้แก่ มาตรา 5, 10 และมาตรา 52 ซึ่งมาตราดังกล่าวตามที่ได้อีกตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่อยู่ในฐานะบุตรและภรรยาถูกจำกัดสิทธิอย่างมากโดยไม่มีอำนาจต่อรองหรือสิทธิใด ๆ เป็นของตัวเอง แต่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของพ่อแม่หรือสามีของตนเท่านั้น ดังนั้นแล้ว (สามี) ในมาตรา 3, 4 ในพระไอยการทาสและพ่อแม่ มีสิทธิหรือมีอำนาจอันชอบธรรมในการนำภรรยาและบุตรของตนออกขายเป็นทาสได้ แต่ภรรยาหรือบุตรไม่มีสิทธิหรืออำนาจอันชอบธรรมในการที่จะขายสามี หรือพ่อแม่ของตนเองได้ เท่ากับว่าภรรยาและบุตรเป็นเพียงทรัพย์สินของสามีหรือพ่อแม่เท่านั้น

6. พระอัยการลักษณะตระลาการ ในมาตรา 116 บัญญัติว่า “...ถ้ามีผู้ช่วยทาสในตระลาการเกิดลูกเท่าใด ๆ เปนสิทธิแก่เจ้าเงินเสมือนช่วยมาแต่ท้องสำเภา...”

กลุ่มที่ 2 พิจารณาความหมายสิทธิจากทั้งบริบทของบทบัญญัติแล้วแปลความได้ว่า เป็นสิทธิตามกฎหมายปัจจุบัน (นพนิติ สุริยะ, 2559, หน้า 61-62) โดยในบทบัญญัติของกฎหมายตราสามดวงลักษณะต่าง ๆ ที่มีได้ใช้คำว่า “สิทธิ” (3 คำ) รับรองและคุ้มครองราษฎรไว้โดยตรง แต่ก็สามารถค้นหาสิทธิ และแปลความหมายที่แฝงในบทบัญญัติกฎหมายนี้ได้ว่าเป็นอำนาจอันชอบธรรม หรือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้อีกหลาย ๆ ด้านเช่นกัน อันเป็นการตีความหมายสิทธิในยุคนี้ในความหมายอย่างกว้าง ตัวอย่างเช่น

1. บทกฎหมายในลักษณะเบ็ดเสร็จซึ่งรับรองสิทธิให้ซื้อขาย เช่าทรัพย์สิน บ้านเรือนเรือสวนไร่นาได้ อันเป็นการรับรองความสามารถในการมีสิทธิของราษฎรไว้อย่างชัดเจนในเรื่องสิทธิในการแสดงเจตนาของบุคคลธรรมดา

2. สิทธิของทาส ตามพระอัยการทาส มาตรา 51, 84, 85 และมาตรา 86 ได้รับรองให้ทาสมีสิทธิและอาจไถ่ถอนตนเองหรือหาผู้อื่นมาไถ่ตนเป็นไทเสียก็ได้ และหากท่านไม่ได้รับความเป็นธรรม ทาสอาจมีสิทธิฟ้องนายเงินได้ตามมาตรา 85 แห่งบทบัญญัตินี้

3. สิทธิของไพร่ในการเข้ารับราชการ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ทรงผ่อนคลาหยลัษษาคิวุฒิลิง (ชาคิวุฒิเป็นคุณสมบัตินึงในการเข้ารับราชการในสมัยนั้น ซึ่งหมายความว่าบุคคลที่จะเข้ารับราชการได้ต้องมีชาติตระกูลมาจากอัครมหาเสนาบดี)

และทรงพระราชทานสิทธิให้แก่ไพร่ทั้งหลายมีสิทธิถวายตัวเป็นมหาดเล็กได้ แต่ก็ยังคงถือหลักดังกล่าวเป็นเกณฑ์อยู่ แต่ใช้อย่างผ่านคลายลงเท่านั้นอันเป็นสิทธิอย่างจำกัด

4. สิทธิในการฟ้องร้องคดี จะมีสิทธิได้ก็ต่อเมื่อมีคุณสมบัติครบตามกฎหมาย เช่น กรณีไพร่ขอเข้าเป็นคู่ความในคดีได้ต่อเมื่อได้แสดงว่าตนสังกัดมูลนายแล้ว ศาลจึงรับคดีไว้พิจารณา ส่วนกรณีทาสจะฟ้องนายเงินได้ก็ต่อเมื่อส่งค่าตัวเสียก่อน เว้นแต่คดีที่ฟ้องต่อนายเงินเป็นความผิดมหันตโทษ คือ คดีเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของแผ่นดิน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงเห็นได้ว่า สิทธิในสมัยรัตนโกสินทร์ภายใต้กฎหมายตราสามดวง มีบทบาทผู้ได้รับรองสิทธิ และฐานะทางกฎหมายของราษฎรไว้พอสมควร เช่น สิทธิถือครองที่ดินของราษฎร สิทธิในความเป็นเจ้าของให้บังคับได้ระหว่างราษฎรด้วยกัน สิทธิในการสืบมรดก และสิทธิในการทำนิติกรรมสัญญา นอกเหนือไปจากสิทธิดังกล่าวข้างต้นที่เป็นสิทธิของบุคคลธรรมดาแล้ว สิทธิของทาสก็ดี ปรากฏการรับรองเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยในยุคนั้น แม้จะพิจารณาว่าทาสเป็นเสมือนทรัพย์สินชนิดหนึ่ง สามารถจำหน่ายจ่ายโอนกันได้ แต่ทาสก็ได้รับสิทธิทางกฎหมายบางประการเพื่อรับรองความเป็นมนุษย์ในตนเอง

อย่างไรก็ตาม กฎหมายตราสามดวงไม่ได้รับรองสิทธิของบุตรให้มีสถานะที่เสมอภาคเท่าเทียมกันตามกฎหมาย เพียงแต่มุ่งให้ราษฎรมีสิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมายรับรองไว้เท่านั้น ดังนั้น หากพิจารณาจากข้อความข้างต้น ทำให้สามารถเข้าใจได้ว่าการแบ่งชนชั้นทางสังคมหรืออภิสิทธิ์ชนอันเนื่องมาจากชาติกำเนิดยังคงได้รับการรับรองเป็นพิเศษตามกฎหมายอยู่ โดยราษฎรในสมัยนั้นจึงสามารถมีสิทธิตามกฎหมายได้แต่เพียงกรณีที่กฎหมายกำหนดเงื่อนไขเอาไว้อย่างชัดเจน ซึ่งกฎหมายดังกล่าวนี้มีข้อแตกต่างกันไปตามสถานะทางสังคมของยุคสมัยนั้น

2.4.2 ความเห็นของนักวิชาการ ในการกำหนดความหมายของสิทธิมนุษยชนมีความเห็นของนักวิชาการด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยเห็นว่า “สิทธิมนุษยชน” หมายความว่า สิ่งที่ดีควมาตั้งแต่กำเนิด โอนให้แก่กันไม่ได้ มีความเป็นสากล ใช้ได้เสมอ ยกเลิกเพิกถอนมิได้ และไม่อาจพรากไปจากมนุษย์ได้ บางกรณีก็อาจเป็นความต้องการพื้นฐานอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ (นพนิติ สุริยะ, 2559, หน้า 33-36)

วิฑิต มั่นตาภรณ์ (2560, ออนไลน์) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนไว้ว่า

“ข้ออ้างในเรื่องประโยชน์ที่ควรได้อย่างน้อยซึ่งเป็นข้ออ้างต่อรัฐ ข้ออ้างดังกล่าวมีหลักประกันในเวทีสากล การบังคับการให้เป็นไปตามสิทธิอาจทำได้ทันที แต่ก็มีกระบวนการและพัฒนาการตามทรัพยากรที่มีอยู่ หากมีการไม่เคารพสิทธิก็มีกลไกที่จะดำเนินการ ในบางกรณีเป็นวิธีที่ผ่านศาล บางกรณีผ่านประชาสังคม ผ่านสื่อมวลชน รวมทั้งการประท้วงเรียกร้อง”

นอกจากนี้ยังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานว่า

“ดั้งเดิมทีเดียว สิทธิที่เป็นแกนของสิทธิมนุษยชนกำหนดขึ้นโดยกรอบของข้อ 4 วรรคสอง แห่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ซึ่งห้ามภาคีหลีกเลี่ยงการต้องรับรอง รับรู้และปฏิบัติตาม ดังนั้น พื้นฐานของสิทธิมนุษยชนจึงได้แก่ สิทธิในชีวิต สิทธิในการที่จะไม่ถูกทรมาน สิทธิที่จะไม่ถูกเอาตัวเองไปเป็นทาส สิทธิที่จะได้รับการรับรองว่าเป็นบุคคลในสายตาของกฎหมายและสิทธิในเสรีภาพทางความคิด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในภายหลัง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (United Nations Commission on Human Rights: UNCHR) ได้ตีความโดยพิจารณาตามจารีตประเพณีว่า สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาความเป็นธรรมก็ย่อมถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกัน”

นพนิติ สุริยะ (2559, หน้า 36-37) ได้กล่าวความหมายของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” ไว้ว่า สามารถอธิบายแบ่งออกได้เป็นสองส่วน คือ ส่วนที่มนุษย์มองจากตนเองออกไปสู่ภายนอกและส่วนที่มองจากภายนอกเข้ามาสู่ภายในตัวมนุษย์ ซึ่งทั้งสองส่วนต่างเสริมกันและกัน

แต่ถ้าพิจารณาจากผลประโยชน์ของตนเองสิทธิมนุษยชน ได้แก่ ประโยชน์อันชอบธรรมที่บุคคลต้องมีเพื่อใช้ในการดำรงอยู่และพัฒนาชีวิต ทั้งนี้ โดยปลอดภัยจากอันตรายที่เกิดจากผู้อื่น และเพื่อเลือกแนวทางการเจริญเติบโตของร่างกายและจิตใจ

หากมองจากภายนอกเข้ามาสู่ตนเอง ประโยชน์ดังกล่าวจะต้องไม่ถูกขัดขวางหรือจำกัดการใช้จากผู้อื่น สังคม หรือถ้าเป็นรูปแบบที่เป็นทางการ คือ รัฐ และสังคม นอกจากนี้หน้าที่ต้องไม่เข้าไปขัดขวาง และจำกัดขอบเขตในการใช้สิทธิของบุคคลแล้ว ยังมีหน้าที่เพิ่มขึ้น ในการคุ้มครอง ดูแล และปกป้องมิให้บุคคลภายนอกขัดขวาง ในการอำนวยความสะดวกในสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลพึงมีพึงได้แต่ไม่สามารถทำได้ด้วยตนเองที่จะเยียวยาความเสียหายจากการกระทำละเมิด

อนึ่ง ที่จะถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชนได้จะต้องใช้เงื่อนไขที่เคร่งครัดประกอบการพิจารณาอันรวมถึง ความจำเป็นและความสำคัญต่อการรักษาชีวิต และการพัฒนาบุคลิกภาพ ทั้งนี้ เพื่อดำรงอยู่ในสังคมเช่นเดียวกับบุคคลอื่น ๆ

ดังนั้น ในแง่สิ่งนี้ที่เข้าข่ายสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง จึงเป็นกรณีดังต่อไปนี้

1. สิทธิในชีวิต ร่างกาย สมอง สติปัญญา และการแสดงออกโดยสุจริตเพื่อดำรงชีวิต
2. สิทธิในความเสมอภาค ได้แก่ การที่จะต้องไม่คำนึงถึงปัจจุบันซึ่งบุคคลเลือกไม่ได้เมื่อเกิดมา แต่อาจถูกอ้างเพื่อจะให้หรือไม่ให้ผลดีแก่บุคคลอื่นที่แตกต่างในเรื่องเพศ สีผิว หรือฐานะทางสังคม

ในแง่นี้ สิ่งที่เหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ แต่ก็มีใช้ลำดับความสำคัญ และจำเป็นอันจะถือเป็นแก่นของชีวิต เช่น สิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสาร หรือสิทธิในการเลือกตั้ง เป็นต้น จึงไม่ควรถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชน เพราะมิใช่สิ่งที่เป็นสาระสำคัญในการดำรงความเป็นมนุษย์

2.4.3 สิทธิมนุษยชนตามระบบกฎหมายไทย สิทธิมนุษยชนตามกฎหมายไทยนั้นจะพิจารณาสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ และสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายอื่น โดยจะพิจารณารายละเอียดตามลำดับดังนี้

2.4.3.1 สิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย พุทธศักราช 2475 ไม่ได้ให้ความหมายที่ชัดเจนของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” แต่เริ่มปรากฏที่ชัดเจนขึ้นภายหลังที่ปัญญาสาครกล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491

แม้ปัญญาสาครกล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนจะมีได้ให้คำจำกัดความไว้ แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาของอารัมภบท และบทบัญญัติต่าง ๆ ก็พอจะเห็นหลักการสิทธิมนุษยชน ได้แก่ สิทธิเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติ ได้แก่ การดำรงชีวิต สิทธิในร่างกาย อนามัย และทรัพย์สิน และเมื่อพิจารณารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทยที่มีการบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพ พบว่า ผู้ร่างได้นำเอาหลักการซึ่งปรากฏอยู่ในบทบัญญัติต่าง ๆ ของปัญญาสาครกล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนที่มีการประกาศใช้ในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) (กรมองค์การระหว่างประเทศ, 2551, หน้า 2) มาบัญญัติไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย และเมื่อนับจำนวนบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญในฉบับดังกล่าวที่ได้รับแนวคิดจากหลักการในปัญญาสาครกล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน จำนวน 20 มาตรา เมื่อเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2492 กับรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้า จะเห็นชัดเจนว่า รัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2492 ได้รับรองหลักสิทธิมนุษยชนไว้มากกว่าที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้านั้นมาก โดยที่รัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้านั้นมีบทบัญญัติที่กล่าวถึงสิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทยเพียงไม่กี่มาตราเท่านั้น

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า สิทธิมนุษยชนได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญไทยอย่างเป็นทางการจะลักษณะเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2492 และเป็นที่น่าสังเกตว่าแม้รัฐธรรมนูญตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 จนถึง พ.ศ. 2560 จะได้นำเอาความแห่งปัญญาสาครกล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนมาบัญญัติไว้ในหมวดว่าด้วยสิทธิเสรีภาพก็ตาม แต่ก็ไม่มีรัฐธรรมนูญฉบับใดเลยที่อธิบายความหมายของ “สิทธิมนุษยชน”

คำว่า “สิทธิมนุษยชน” เริ่มนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในหมวด 6 รัฐสภา ส่วนที่ 8 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มาตรา 199 และมาตรา 200 หากตีความรัฐธรรมนูญโดยเคร่งครัดและมีได้พิจารณากฎหมายอื่น ๆ ประกอบ ความหมายของสิทธิมนุษยชน (นพนิต สุริยะ, 2559, หน้า 39) ประกอบด้วย

1. สิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมาบัญญัติไว้ตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่ปรากฏเด่นชัดคือ “ความเสมอภาค”

2. สักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 4, 26 และมาตรา 28 ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 4, 26 ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มิได้บัญญัติรองรับสิทธิในการศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้

3. ขอบเขตแห่งสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 200 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 257 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 247 ซึ่งเป็นบทบัญญัติสอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

2.4.3.2 สิทธิมนุษยชนตามพระราชบัญญัติอื่น ในส่วนของความหมายของสิทธิมนุษยชน แม้จะไม่ได้กำหนดความหมายไว้ในรัฐธรรมนูญแต่ก็ได้มีการบัญญัติความหมายไว้ในพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2542 มาตรา 3 กำหนดไว้ว่า

“ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม”

นอกจากนั้นยังได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 4 กำหนดไว้ว่า

“ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล บรรดาที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญตามกฎหมาย หรือตามหนังสือสัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคีและมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม”

พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติความหมายไว้สอดคล้องกัน และยังปรากฏไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 7(11) บัญญัติให้คดีที่ผู้ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้ร้องขอว่าการกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

เมื่อได้มีการยกร่างและใช้บังคับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พร้อมกับการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเพื่อเป็นหน่วยงานของรัฐที่เป็น

องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และจัดทำรายงานเกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่มี ลักษณะเป็นองค์กรที่ปรึกษา (Advisory competence) (กุลพล พลวัน, 2547, หน้า 179) เท่านั้น และมี อำนาจหน้าที่ค่อนข้างจำกัดในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนหรือการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิ มนุษยชน ไม่มีอำนาจในการฟ้องร้องหรือส่งเรื่องแทนประชาชนให้อัยการฟ้องร้องได้โดยตรง แม้ จะมีสถานะเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญเทียบเท่ากับองค์กรตุลาการก็ตาม ซึ่งแตกต่างจากอำนาจ หน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในบางประเทศ เช่น ฟิลิปปินส์ อินเดีย อินโดนีเซียหรือ ออสเตรเลีย (จรัญ โฆษณานันท์, 2559, หน้า 578) ที่มีอำนาจไต่สวนและสอบสวนความผิดละเมิด สิทธิมนุษยชนร่วมกับองค์กรอื่น ๆ เช่น องค์กรอัยการ

จนกระทั่งมีการตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ปรับปรุง อำนาจหน้าที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนมีอำนาจหน้าที่กว้างขวางและเป็นหน่วยงานเรียกร้อง สิทธิแทนประชาชน เช่น ตรวจสอบและรายการกระทำหรือการละเลยการกระทำ อันเป็นการละเมิด สิทธิมนุษยชน หรือไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทย เป็นภาคี การเสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครองหรือศาลยุติธรรมได้ ซึ่งเป็นองค์กรในลักษณะที่มีอำนาจตัดสินใจ (Quasi Jurisdictional Competence) (กุลพล พลวัน, 2547, หน้า 180) แต่ก็ยังขาดอำนาจในการสอบสวนความผิดหรือแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อยื่น ฟ้องคดีได้ด้วยตนเอง

จนมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับปัจจุบันมี อำนาจที่คล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่กำหนดให้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเป็นหน่วยงานที่มีลักษณะเป็นองค์กรที่ปรึกษา (Advisory competence) แต่มีอำนาจในการร้องทุกข์กล่าวโทษแทนผู้เสียหายและถือว่าเป็นเจ้าพนักงานตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 37) แต่การละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้นมิใช่มี แต่เฉพาะการละเมิดในทางอาญาเท่านั้น แต่ยังมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้านอื่น ๆ ได้แก่ การ ละเมิดสิทธิมนุษยชนในทางปกครอง ทางแพ่ง ทางระหว่างประเทศ หรือการละเมิดสิทธิมนุษยชน ในทางความมั่นคงด้วย

จากความเป็นมาในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับสากลและประเทศไทย ข้างต้น และประเทศไทยจะได้ให้การรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและตั้งแต่ปี พ.ศ. 2491 และกติการะหว่างประเทศ ว่าด้วย สิทธิพลเมืองและการเมือง และอนุสัญญาต่าง ๆ ของ องค์กรสหประชาชาติก็ตาม พัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นไปอย่างเชื่องช้า ซึ่งการ

เรียกร้องสิทธิมิได้กระทำในลักษณะเรียกร้องในเชิงอุดมการณ์สิทธิมนุษยชน แต่เป็นการกระทำในลักษณะการเอาชนะทางการเมืองหรือผลประโยชน์ทางการเมือง ในการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องจัดตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นหน่วยงานคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง มิใช่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นองค์กรเชิงสัญลักษณ์ในการสร้างภาพลักษณ์ให้กับประเทศว่ามีหน่วยงานรับผิดชอบด้านสิทธิมนุษยชนโดยตรง

ดังนั้น เห็นได้ว่าการใช้อำนาจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนจะต้องมีลักษณะเชื่อมโยงกับอำนาจตุลาการด้วย เพื่อให้ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนมีข้อยุติ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาอำนาจคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้มีอำนาจสอบสวนหรือการไต่สวนการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยทำงานร่วมกับองค์กรของรัฐอื่น ได้แก่ องค์กรอัยการ และรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน และรายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศ ให้ถือว่ามิได้ผูกพันฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการ เพื่อให้คำวินิจฉัยหรือรายงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนมีสภาพบังคับทางกฎหมาย นอกจากพัฒนาอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแล้วยังจะต้องมีการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนที่เป็นศาลรับผิดชอบคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะด้วย เพราะการพิจารณาคดีของศาลในปัจจุบันมีความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านแต่ไม่มีความเชี่ยวชาญในคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะจึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนขึ้นมาพิจารณาตัดสินคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน

3. เอกสารทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

พัฒนาการในทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศต่าง ๆ มีผลต่อพัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับสากล ดังต่อไปนี้

3.1 English Bill of Rights, 1689 (พ.ศ. 2232)

ในประเทศอังกฤษมีเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงในด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนซึ่งได้แก่ บัญญัติว่าด้วยสิทธิ (Bill of Rights) ที่รัฐสภาอังกฤษบัญญัติขึ้นในปี 1689 ถือเป็นจุดกำเนิดแห่งสิทธิมนุษยชนของอังกฤษ เนื่องจากการได้มีการสถาปนาหลักประกันคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตร่างกายของบุคคล เช่น การห้ามมิให้กำหนดหลักประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยสูงเกินไปห้ามการลงโทษที่ป่าเถื่อนโหดร้ายและผิดปกติ

“บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิ” ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 วางกรอบการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพไว้หลายประการ แต่อีกด้านหนึ่งก็สะท้อนสิทธิ-อำนาจของรัฐสภาในการควบคุมต่อต้านอำนาจกษัตริย์ รวมทั้งอำนาจฝ่ายตุลาการด้วย ในอดีตกาลบ่อยครั้งที่กษัตริย์อังกฤษในฐานะผู้นำฝ่ายบริหารมีการใช้

อำนาจไปในทางมิชอบหรือใช้อำนาจตามอำเภอใจและฝ่ายตุลาการก็ให้การสนับสนุนต่อฝ่ายกษัตริย์มากกว่าการตีความของฝ่ายรัฐสภาเกี่ยวกับขอบเขตอำนาจของฝ่ายบริหารและแม้การพิจารณาการปฏิวัติในปี ค.ศ. 1688 (พ.ศ. 2231) ก็มีสาเหตุหนึ่งเกี่ยวพันกับการที่ศาลมีคำตัดสินสนับสนุนพระเจ้าเจมส์ที่ 2 ดังนั้น จึงมีการมองว่ากฎหมาย “บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิ” ในศตวรรษที่ 17 มีจุดมุ่งหมายหนึ่งในการลบล้างความชอบธรรมของฝ่ายตุลาการซึ่งสนับสนุนอำนาจกษัตริย์ โดยที่ฝ่ายรัฐสภาที่ออกกฎหมายดังกล่าว ไม่ไว้ใจต่อการใช้อำนาจของตุลาการภายหลังจากการปฏิวัติในปี ค.ศ. 1688 หลักความเป็นใหญ่สูงสุดของกฎหมาย (Supremacy of Law) และอำนาจสูงสุดของรัฐสภา (Supremacy of Parliament) ได้รวมกันเป็นหนึ่งเดียวโดยไม่มีใครท้าทายอีกจนถึงปัจจุบัน (UK Parliament, 1689, Online)

ในหลายกรณีที่รัฐสภามีการใช้อำนาจอันเป็นการคุ้มครองต่ออิสระเสรีภาพประชาชน อังกฤษจึงพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับหลัก “นิติธรรม” (The Rule of Law) ขึ้นมาค้ำอำนาจสูงสุดของรัฐสภาโดยเน้นความสำคัญสูงสุดของการปกครอง โดยกฎหมายมิใช่ปกครองโดยบุคคล หลักนิติธรรมนี้ภายหลังยืนยันว่าการปกครองโดยกฎหมายหรือกฎหมายเป็นสิ่งสูงสุดในรัฐเป็นหลัก รัฐธรรมนูญอังกฤษที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร หลักดังกล่าวได้กล่าวเป็นเสมือนหลักสิทธิมนุษยชนหรือเป็นรากฐานในการปกป้องสิทธิมนุษยชน หรือคำที่นิยมเรียกกันมากกว่าอิสระ เสรีภาพพลเมืองและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (Civil Liberties and Fundamental Freedom) ในอังกฤษเป็นเวลายาวนาน (จรัญ โฆษณานันท์, 2559, หน้า 192-193)

สิทธิมนุษยชนอังกฤษได้มีการตื่นตัวมากขึ้นภายหลังที่อังกฤษได้ลงนามใน “อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของยุโรป ค.ศ. 1950” (European Convention on Human Rights) ซึ่งสำหรับอังกฤษแล้วไม่ถือว่าเป็นส่วนประกอบหนึ่งของระบบกฎหมายอังกฤษ (The Traditional English Doctrine of non-incorporation of International Treaty obligation) อาจกล่าวได้ว่าการปกป้องสิทธิมนุษยชนของอังกฤษอยู่ภายในอำนาจการวินิจฉัยของรัฐสภาและศาลยุติธรรมแม้รัฐสภาอังกฤษจะได้ตรากฎหมายที่มีลักษณะป้องกันคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เช่น The Habeas Corpus Act, 1862, Race Relation Act, 1976 หรือ Sex Discrimination Act, 1975 แต่สถานการณ์แห่งสิทธิมนุษยชนด้านอิสระและเสรีภาพก็ยังมีปัญหาหรือข้อบกพร่องปรากฏอยู่ เช่น ปัญหาเสรีภาพในการสมาคม การชุมนุม หรือการแสดงออก ซึ่งข้อจำกัดนี้เนื่องมาจากสิทธิเสรีภาพของพลเมืองตามกฎหมายอังกฤษคือการอนุญาตให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการกระทำใด ๆ ได้ เว้นแต่จะมีบทบัญญัติที่สมบูรณ์ของกฎหมายมาขีดวงจำกัด หรือสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในกฎหมายอังกฤษ มีลักษณะเป็นสิทธิส่วนที่เหลือ (Residual) จากที่กฎหมายขีดวงจำกัดไว้ทำให้หลายกรณีผู้ตกเป็นเหยื่อการละเมิด

จำต้องหันไปพึ่งศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปแทน นอกจากนั้นศาลยุติธรรมก็อาจไม่ดีความกฎหมายในลักษณะขยายอิสรเสรีภาพอย่างเต็มที่

“ความจำกัดในประสิทธิภาพของการใช้อำนาจปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยองค์กรอำนาจรัฐ ทั้งรัฐสภาและศาล นับเป็นเหตุผลสำคัญหนึ่งที่ทำให้เกิดการตรา “รัฐบัญญัติสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1998” (The Human Rights Act 1988) ขึ้นในอังกฤษภายหลังซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายที่มีศักยภาพของการเป็นหนึ่งในการตรากฎหมายเชิงรัฐธรรมนูญพื้นฐานมากที่สุดฉบับหนึ่งของอังกฤษนับตั้งแต่การเกิด “บัญญัติว่าด้วยสิทธิ” (Bill of Rights) ที่บัญญัติผ่านมาแล้วกว่า 300 ปี” (เจริญ โฆษณานันท์, 2559, หน้า 198-199)

3.2 American Declaration of Independence, 1776 (พ.ศ. 2319)

สหรัฐอเมริกาเมื่อประกาศเอกราชประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงในด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอีกฉบับหนึ่ง ได้แก่ “คำประกาศอิสรภาพแห่งสหรัฐอเมริกา” (American Declaration of Independence) ที่ประกาศเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776 (พ.ศ. 2319)

มูลเหตุที่มีการประกาศเอกราชฉบับนี้ก็เนื่องมาจากบรรดาอาณานิคมที่อยู่ในความปกครองของอังกฤษมีปัญหาความขัดแย้งกับประเทศอังกฤษหลายประการ โดยมีสาเหตุมาจากประเทศอังกฤษปกครองอาณานิคมโดยต้องมีความรับผิดชอบในความปลอดภัย ซึ่งเมื่อ “คนอังกฤษกับฝรั่งเศสมีข้อบาดหมางเรื่องการแย่งการค้าขนสัตว์จนในที่สุดได้เกิดสงครามขึ้นที่เรียกว่า French and Indian War (ค.ศ. 1755-1759) และมีการลงนามสงบศึกที่กรุงปารีสเมื่อปี ค.ศ. 1763” (นพนิธิ สุริยะ, 2559, หน้า 41-42)

การทำสงครามที่ยาวนานนี้ทำให้รัฐบาลอังกฤษเสียเงินมากและเงินที่ใช้ในการทำสงครามก็เป็นเงินที่กู้มาใช้จ่ายเงินที่มีอยู่แล้ว และเมื่อเสร็จสงครามก็ยังคงให้ทหารอีกจำนวนหนึ่งอยู่รักษาความสงบต่อไป รัฐบาลอังกฤษจึงต้องการให้อาณานิคมช่วยออกค่าใช้จ่ายในการทำสงคราม รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่ต้องมีกองทหารอังกฤษในอาณานิคม เนื่องจากการปกป้องผลประโยชน์แก่อาณานิคม ซึ่งในขณะเดียวกันชาวอังกฤษ ในประเทศอังกฤษถูกเก็บภาษีที่ดินเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 20 เป็นร้อยละ 30 ต่อชาวอาณานิคมไม่ยอมช่วยออกเงินค่าใช้จ่ายในการทำสงครามและยังพยายามเลี่ยงภาษีและการค้าที่อังกฤษผูกขาดไม่ให้ขายแก่ชาติอื่น

รัฐบาลอังกฤษได้ตราพระราชบัญญัติ จำนวน 4 ฉบับ เรียกว่า “The Intolerable Acts, 1774” มีข้อความโดยย่อดังนี้

1. ถ้าชาวอาณานิคมเป็นโจทก์ฟ้องนายทหารอังกฤษเป็นจำเลย จำเลยมีสิทธิขอไปขึ้นศาลที่ประเทศอังกฤษ

2. Governor (ผู้ว่าการรัฐ) มีสิทธิบังคับพลเมืองให้รับประทานอังกฤษเข้าอยู่ในบ้านถ้ามีความจำเป็นเกิดขึ้น

3. ห้ามพลเมืองในรัฐแมสซาชูเซตส์ประชุมปรึกษาเรื่องการปกครองแบบที่กระทำมาแต่เดิมที่เรียกว่า “Town Meeting”

4. ปิดที่ทำการบอสตันไปจนกว่าจะชำระเงินครบถ้วนตามราคาค่าเสียหายของใบชาในวันที่เกิดเหตุ “Boston Tea Party”

ชาวอาณานิคมระบุว่ารัฐบัญญัติของอังกฤษ 13 ฉบับ ละเมิดสิทธิประชาชนชาวอาณานิคม ซึ่งเป็นพลเมืองอังกฤษชาวอาณานิคมเริ่มประกาศต่อสู้ทางเศรษฐกิจคือไม่ซื้อสินค้าอังกฤษ พ่อค้าอังกฤษขอร้องให้รัฐบาลพิจารณาบัญญัติเสียใหม่อย่าขัดขึ้นจนเป็นการยั่วยุให้ชาวอาณานิคมกลายเป็นกบฏแต่ในที่สุดอังกฤษได้สั่งให้ปิดเมืองท่าของอาณานิคมทุกแห่ง

การต่อสู้มีมากขึ้นและทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นในที่สุดชาวอาณานิคมตัดสินใจจะแยกตัวออกจากการปกครองของประเทศอังกฤษอย่างเด็ดขาดและแต่งตั้งให้ Thomas Jefferson เป็นคนยกร่างประกาศคำอิสรภาพ (Declaration of Independence) และจากการยกร่าง Declaration นี้เอง จึงต้องมีการทำสงครามเพื่อประกาศอิสรภาพในวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776 (พ.ศ. 2319) ข้อความที่สำคัญใน Declaration คือ

เมื่อสงครามระหว่างบรรดาอาณานิคมของสหรัฐอเมริกากับอังกฤษได้สิ้นสุดลง บรรดารัฐทั้ง 13 รัฐก็ได้มีการประชุมตกลงในการก่อตั้งระบบและวิธีการปกครองร่วมกันขึ้นและในที่สุดได้มีข้อตกลงไว้ว่าจะต้องมีรัฐบาลกลางจึงได้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาขึ้นและได้ประกาศใช้เมื่อปี ค.ศ. 1789 (พ.ศ. 2332) โดยมีการรับรองสิทธิและเสรีภาพต่าง ๆ หลายประการด้วยกัน เริ่มแต่อารัมภบทซึ่งรับรองหลักการใน The Declaration of Independence และรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้แสดงวัตถุประสงค์ในการร่างไว้ด้วยว่า เราประชาชนแห่งสหรัฐเองที่จะจัดตั้งสหภาพที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อที่จะสถาปนาความยุติธรรม เพื่อที่จะประกาศความสงบภายในเพื่อที่จะทำให้นั่นคง ซึ่งเสรีภาพที่ได้รับมาแก่ตัวของเราเอง และชนชั้นหลังจึงได้บัญญัติและสถาปนารัฐธรรมนูญฉบับนี้ไว้สำหรับสหรัฐอเมริกา การคุ้มครองสิทธิที่สำคัญ ๆ ก็คือห้ามมิให้รัฐสภาคใช้ Writ of Habeas Corpus เว้นแต่ เวลาเกิดกบฏ หรือการก่อกวนความปลอดภัยสาธารณะที่จะออกกฎหมายลงโทษผู้กระทำโดยมิได้มีการพิจารณาคดีในศาล (Bill of Attainder) หรือออกกฎหมายที่มีผลย้อนหลัง (Expost Facto Law) ไม่ได้ การพิจารณาคดีทุกเรื่องให้กระทำโดยคณะลูกขุน (Jury) เว้นแต่กรณีที่รัฐสภาลงมติกล่าวโทษและต้องพิจารณา ณ สถานที่ที่กระทำความผิดหรือตามที่รัฐสภาจะได้กำหนดโดยกฎหมาย ห้ามมิให้ลงโทษผู้ใดฐานกบฏเว้นเสียแต่ในคำให้การของพยานสองคนจะแสดงออกมาให้เห็นชัดเช่นนั้น หรือจำเลยสารภาพในศาลโดยเปิดเผยพลเมืองของแต่ละรัฐได้รับ

เอกสิทธิ์และความคุ้มกันในรัฐอื่น ๆ ด้วยห้ามใช้ศาสนาเป็นเครื่องกำหนดคุณสมบัติในการเข้ารับตำแหน่ง หรือการมอบหมายให้ปฏิบัติงานสาธารณะของสหรัฐอเมริกา เป็นต้น (The Independence Hall Association, 1995, Online)

ในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาทั้ง 7 มาตรา (Section) และกำหนดส่วน (Part) ต่าง ๆ ไว้ในมาตราด้วยนั้นส่วนใหญ่เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ในการใช้อำนาจระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐท้องถิ่นและโครงสร้างต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา รวมทั้งการใช้อำนาจขององค์กรบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ โดยไม่มีบทบัญญัติใดที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสิทธิมนุษยชนของประชาชนภายในประเทศจึงทำให้รัฐธรรมนูญนี้มีข้อบกพร่องในการที่จะรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนทั้งที่เป็นสาระสำคัญของการบัญญัติกฎหมายรัฐธรรมนูญและการเปลี่ยนผ่านของการปกครองประเทศที่จะต้องเป็นประเทศที่เคารพสิทธิและเสรีภาพของประชาชน นอกจากนั้นจะไปแก้ไขเพิ่มเติมในรัฐธรรมนูญก็ไม่ได้ เพราะจะทำให้การผ่านกฎหมายเป็นไปได้ยากที่จะทำให้ทุกรัฐท้องถิ่นยอมรับและรับรองรัฐธรรมนูญ และแนวคิดของแต่ละรัฐท้องถิ่นแตกต่างกัน จึงได้มีการยกร่างกฎหมายฉบับแก้ไข หรือที่เรียกว่า “Amendments to the Constitution of the United States of America” โดยมี Amendments I จนถึง Amendment XXVII กำหนดให้รัฐสภามีหน้าที่ในการออกกฎหมายเพื่อการสถาปนาศาสนา หรือห้ามการปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาโดยเสรี หรือตัดทอนเสรีภาพในการพูด หรือการพิมพ์โฆษณา หรือสิทธิของประชาชนที่จะร่วมชุมนุมกันโดยสงบ และที่จะยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ต่อรัฐบาลไม่ได้ (Amendment I) และยังกำหนดสิทธิต่าง ๆ ไว้ได้แก่

1. สิทธิในการถือครองอาวุธ (Amendment II)
2. สิทธิของประชาชนที่จะมีความปลอดภัยในร่างกาย เคหสถาน เอกสารและทรัพย์สิน ซึ่งของการจากการถูกตรวจค้นหรือยึดโดยไม่มีสาเหตุอันควร (Amendment II)
3. สิทธิในกระบวนการยุติธรรม (Amendment V) การพิจารณาคดีอย่างรวดเร็วและเปิดเผย โดยคณะลูกขุนที่ไม่มีอคติของมลรัฐและเขตที่ความผิดทางอาญานั้นได้เกิดขึ้น (Amendment VI)
4. การกำหนดค่าประกันเกินควร หรือปรับเกินควร ไม่ได้ และการลงโทษที่ร้ายแรงทารุณ หรือผิดปรกติวิสัยจะกระทำมิได้ (Amendment VIII)
5. ห้ามมิให้มีทาสในสหรัฐอเมริกา (Amendment XIII)
6. สิทธิในความเป็นพลเมืองของสหรัฐอเมริกา (Amendment XIV)

ดังนั้น การเคารพสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกาจึงให้ความสำคัญอย่างมาก เพราะโดยประวัติศาสตร์การเมือง การปกครองและรูปแบบของสังคมที่มีหลากหลายเชื้อชาติจึงทำให้ต้องมีกฎหมายที่จะต้องให้ความเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพ และถือว่าเป็นแม่แบบที่

สำคัญต่อการพัฒนากฎหมายการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของสังคมโลกที่ได้นำไปเป็นแนวทางในการยกร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติด้วย นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก็ยังได้รับแนวคิดของ The Declaration of Independence and the Constitution of the United States เช่นเดียวกัน

3.3 The Declaration of the Rights of Man and the Citizen (Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen), 1789 (พ.ศ. 2332)

สิทธิมนุษยชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนในสาธารณรัฐฝรั่งเศสต้องกล่าวถึงเหตุการณ์ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองฝรั่งเศส คือ การปฏิวัติ ค.ศ. 1789 (พ.ศ. 2332) และ “คำประกาศว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมือง ค.ศ. 1789” (Declaration of the Rights of Man and Citizen) และเป็นเอกสารที่สำคัญอีกฉบับหนึ่งที่ได้ประกาศรับรองสิทธิมนุษยชน สาเหตุของการประกาศเอกสารฉบับนี้เนื่องจากมีสาเหตุดังนี้

“กษัตริย์ของฝรั่งเศสสมัยศตวรรษที่ 18 คือ พระเจ้าหลุยส์ที่ 14-15-16 มีส่วนทำให้เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ เพราะการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยมีการเก็บภาษีรุนแรงจากบุคคลบางจำพวกเท่านั้น เช่น พวกราษฎรซึ่งไม่ค่อยจะมีทรัพย์สินอยู่แล้ว ส่วนขุนนางกลับได้อิทธิพลและกดขี่ประชาชน การปกครองดำเนินไปในแบบตามพระทัยของกษัตริย์ ซึ่งมักได้รับการช่วยเหลือจากพวกประจบสอพลอ มีการจับผู้ซึ่งขัดผลประโยชน์ หรือคนละพวกข้างลือทำให้ประชาชนเกิดความเกลียดแค้นเป็นอันมาก ประกอบกับเวลานั้นฝรั่งเศสเองก็มีเจปรัชญาเมธี เช่น Montesquieu และ Rousseau ได้ให้ข้อคิดทางการเมืองอันทำให้เกิดถึงความเหลื่อมล้ำและไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ในสังคม นอกจากนี้สหรัฐอเมริกา ซึ่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสส่งทหารไปช่วยรบและประเทศอังกฤษซึ่งเป็นเพื่อนบ้านก็มีการปกครองแบบประชาธิปไตย” (The Editors of Encyclopaedia Britannica, Online, 2018)

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ประกอบกันเป็นมูลเหตุทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ขึ้นเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1789 (พ.ศ. 2332) ประชาชนได้ลุกขึ้นต่อต้านอำนาจกษัตริย์และบ้านเมืองเข้าบุกทำลายคุก Bastille อันเป็นสัญลักษณ์ของความขมขื่นสำหรับราษฎรต่ำต้อยและยากไร้ มีการประหารชีวิตผู้ซึ่งเคยกดขี่ข่มเหงประชาชน ได้แก่ ขุนนางจำนวนหนึ่ง รวมทั้งกษัตริย์และราชินีในข้อหาเป็นกบฏต่อแผ่นดิน

ในเวลาต่อมาวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1789 (พ.ศ. 2332) สมัชชาแห่งชาติของฝรั่งเศสได้ประกาศใช้ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมือง (Declaration of the Rights of Man and Citizen) ซึ่งมีอารัมภบทว่า บรรดาผู้แทนของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ซึ่งประกอบด้วย เป็นสมัชชาแห่งชาติได้พิจารณาเห็นว่าความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความหลงลืม ความไม่นำพาต่อสิทธิมนุษยชนเป็นต้นเหตุนำมาซึ่งภัยพิบัติแก่ประชาชน และความเหลวแหลกของรัฐบาลผู้ปกครองทั้งหลายจึงพร้อมกันให้

ประกาศเป็นกฎหมายโดยชัดแจ้ง แสดงถึงสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์อันศักดิ์สิทธิ์ และไม่อาจโอนให้แก่กันได้เพื่อให้ปฏิญญานี้ ซึ่งประกอบอยู่ต่อหน้าบรรดาสมาชิกของสังคมเมื่อนั้นจักได้เตือนให้ทุกคนคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ของตนอยู่ทุกเมื่อ เพื่อให้การกระทำของอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อันเป็นไปตามความมุ่งหมายของการจัดการปกครองบ้านเมืองซึ่งแต่บัดนี้สืบไปจะมีมูลฐานอยู่บนหลักธรรมคาและไม้อาจจะคัดค้านได้นั้น มุ่งไปในทางที่จะผดุงรักษาไว้ซึ่งรัฐธรรมนูญและความเจริญสุขของประชาชน

รัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสปี ค.ศ. 1958 (พ.ศ. 2501) ซึ่งมีผลใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันได้สืบทอดเจตนารมณ์ของสิทธิมนุษยชนของ “คำประกาศว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมือง ค.ศ. 1789” คำประกาศว่าด้วย สิทธิของมนุษย์และพลเมือง ยังคงหลักการอยู่ในรัฐธรรมนูญปัจจุบันของฝรั่งเศส (เจริญ โฆษณานันท์, 2559, หน้า 243-254) มีสาระสำคัญดังนี้

อารัมภบท กำหนดไว้ว่า ปวงผู้แทนประชาชนฝรั่งเศสซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นสภาผู้แทน ได้ร่วมกันพิจารณาแล้วเห็นว่า ความไม่รู้ ความหลงลืม ความพลั้งเผลอผิดพลาด ซึ่งสิทธิทั้งหลายของมนุษย์ รวมทั้งการถือราชบัลลังก์หลวงของรัฐบาล เป็นเหตุให้ทุกข์ทรมานแก่มหาชน จึงได้พร้อมใจกันแสดงออกอย่างเปิดเผย เกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติทั้งหลายของมนุษย์ที่มีมาแต่กำเนิด ซึ่งผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้ ทั้งเป็นสิทธิได้รับนับถือลงในปฏิญญานี้ ทั้งนี้ เพื่อให้ปฏิญญานี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สมาชิกทุกคนรู้สึกตื่นตัวในสิทธิและหน้าที่ของตนอยู่เสมอ เพื่อให้ยุติคิดต่างๆ ของฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหาร ได้รับการยอมรับนับถือดีขึ้นเทียบเคียงกับเจตนารมณ์ของทุกสถาบันการเมืองเพื่อให้การเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ของพลเมืองนับแต่บัดนี้ไปสู่หลักการขั้นพื้นฐานและปราศจากการโต้แย้ง คัดค้าน ดำเนินไปโดยมีรัฐธรรมนูญซึ่งดำรงไว้ตลอดไปและเพื่อให้เกิดความสุขสวัสดิ์แก่พลเมืองทุกคน

ดังนั้น สภาผู้แทนซึ่งได้ตระหนักในเรื่องนี้จึงได้ประกาศต่อหน้าและภายใต้พระมหากษัตริย์ของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและพลเมือง (ฌูมิ โชคเหมาะ, 2552, หน้า 1-2) ดังต่อไปนี้

มาตรา 1¹ บัญญัติว่า “มนุษย์ทุกคนที่ถือกำเนิดมาย่อมดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ และมีสิทธิเสมอภาคกัน การแบ่งแยกสังคมชนชั้น จะกระทำไม่ได้ก็เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเท่านั้น”

มาตรา 2² บัญญัติว่า “เจตนารมณ์ของทุกสมาคมที่เกี่ยวกับการเมืองต้องดำรงรักษาไว้ซึ่งสิทธิขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติทั้งหลายของมนุษย์ และเป็นสิทธิที่ไม่ลบเลือนได้ สิทธิเหล่านั้น

¹ Article 1 Men are born and remain free and equal in rights. Social distinctions may be founded only upon the general good.

² Article 2 The aim of all political association is the preservation of the natural and imprescriptible rights of man. These rights are liberty, property, security, and resistance to oppression.

ได้แก่ สิทธิในการมีเสรีภาพ สิทธิในการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน สิทธิที่จะอยู่อย่างปลอดภัย และ สิทธิที่จะต่อต้านการกดขี่ขูดรีดหรือถูกข่มเหงรังแก”

มาตรา 3³ บัญญัติว่า “หลักการของทุกอริปไตยส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับชาติ ไม่มีบุคคลใดที่จะสามารถใช้อำนาจอริปไตยนั้นได้โดยเด็ดขาด”

มาตรา 4⁴ บัญญัติว่า “การมีเสรีภาพ หมายความว่า สามารถที่จะทำอะไรได้ทุกอย่างที่จะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น ดังนั้นการใช้สิทธิขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติทั้งหลายของแต่ละบุคคลมิใช่ว่าจะไม่มีขอบเขต หากขอบเขตนั้นได้กำหนดสิทธิต่าง ๆ เช่นเดียวกันนั้นให้แก่สมาชิกอื่นของสังคม”

มาตรา 5⁵ บัญญัติว่า “กฎหมายมีสิทธิเพียงห้ามการกระทำใด ๆ ที่เป็นภัยอันตรายต่อสังคม การใดที่กฎหมายมิได้ห้ามไว้ย่อมกระทำได้โดยไม่ถูกขัดขวาง และบุคคลใดก็ตามจะไม่ถูกบังคับให้กระทำการใด ๆ ในสิ่งที่กฎหมายมิได้กำหนดไว้”

มาตรา 6⁶ บัญญัติว่า “กฎหมายเป็นการแสดงเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชนโดยทั่วไป ประชาชนทุกคนมีสิทธิโดยลำพังตนเองหรือโดยผู้แทนในการเข้าร่วมในการร่างกฎหมาย ประชาชนทุกคนต้องอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันปราบปรามหรือกฎหมายที่เกี่ยวกับการวางบทลงโทษพลเมืองทุกคนมีความเสมอภาคกันต่างมีสิทธิเท่าเทียมกันในอันได้รับเกียรติยศและศักดิ์ศรี ฐานันดรตำแหน่งหน้าที่การงานของรัฐตามความสามารถของแต่ละคนโดยต้องไม่มีการแบ่งแยกด้วยการอาศัยกฎเกณฑ์อื่นใด นอกจากคุณสมบัติและความสามารถ”

มาตรา 7⁷ บัญญัติว่า “บุคคลใดจะไม่ถูกกล่าวหา จับกุม คุมขังหรือถูกหน่วงเหนี่ยวกักขังใด ๆ เว้นแต่ในกรณีที่มีกฎหมายกำหนด ผู้ใดคัดค้าน เรียกร้อง นำส่งหรือมีการปฏิบัติ นอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติไว้จะต้องถูกลงโทษ แต่พลเมืองทุกคนที่ถูกเรียกตัวหรือถูกจับกุมตามกฎหมายย่อมต้องอยู่ภายใต้บังคับตามกฎหมายนั้น การต่อต้านขัดขืนย่อมเป็นความผิด”

³ Article 3 The principle of all sovereignty resides essentially in the nation. No body nor individual may exercise any authority which does not proceed directly from the nation.

⁴ Article 4 Liberty consists in the freedom to do everything which injures no one else; hence the exercise of the natural rights of each man has no limits except those which assure to the other members of the society the enjoyment of the same rights. These limits can only be determined by law.

⁵ Article 5 Law can only prohibit such actions as are hurtful to society. Nothing may be prevented which is not forbidden by law, and no one may be forced to do anything not provided for by law.

⁶ Article 6 Law is the expression of the general will. Every citizen has a right to participate personally, or through his representative, in its foundation. It must be the same for all, whether it protects or punishes. All citizens, being equal in the eyes of the law, are equally eligible to all dignities and to all public positions and occupations, according to their abilities, and without distinction except that of their virtues and talents.

⁷ Article 7 No person shall be accused, arrested, or imprisoned except in the cases and according to the forms prescribed by law. Any one soliciting, transmitting, executing, or causing to be executed, any arbitrary order, shall be punished. But any citizen summoned or arrested in virtue of the law shall submit without delay, as resistance constitutes an offense.

มาตรา 8⁸ บัญญัติว่า “กฎหมายต้องมีบทกำหนดโทษที่เคร่งครัดเฉพาะเท่าที่มีความจำเป็นอย่างแท้จริง และจะไม่มีผู้ใดต้องรับโทษตามกฎหมาย หากได้มีการกระทำความผิดมาก่อนวันที่ได้มีการประกาศนำกฎหมายนั้นขึ้นมาใช้บังคับ”

มาตรา 9⁹ บัญญัติว่า “ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์และประกาศว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด ถ้าได้มีการพิจารณาให้จับกุมบุคคลผู้กระทำความผิดนั้น ไม่มีความจำเป็นต้องใช้ความรุนแรงใด ๆ ในการสืบสวนสอบสวนความผิดของบุคคล หากมีการใช้จะต้องถูกปราบปรามอย่างรุนแรงโดยบทบัญญัติของกฎหมาย”

มาตรา 10¹⁰ บัญญัติว่า “ทุกคนต้องไม่ตกอยู่ในห้วงแห่งความวิตกกังวลใด ๆ ในการแสดงความคิดเห็นของตน แม้กระทั่งความเชื่อถือทางศาสนาก็ตาม ขอเพียงแต่ว่าการแสดงออกของเขานั้นจะต้องไม่ไปรบกวนก่อความเดือดร้อนแก่บุคคลอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้”

มาตรา 11¹¹ บัญญัติว่า “ความมีเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งข้อคิดและข้อเห็นใด ๆ นับได้ว่าเป็นสิทธิอันล้ำค่าที่สุดของมนุษย์ พลเมืองทุกคนจึงสามารถพูด เขียน พิมพ์ ได้อย่างเสรี เว้นแต่ว่าการใช้สิทธิเสรีภาพนั้นจะเป็นการฝ่าฝืนหรือเกินกว่ากรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้”

มาตรา 12¹² บัญญัติว่า “เพื่อเป็นการรับประกันสิทธิมนุษยชนจำเป็นต้องมีกองกำลังเจ้าหน้าที่ของรัฐ การจัดตั้งกองกำลังนี้ก็เพื่อประโยชน์ของทุกคน มิใช่เพื่อประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะแม้จะเป็นผู้ควบคุมกองกำลังนั้น”

มาตรา 13¹³ บัญญัติว่า “เพื่อรักษาไว้ซึ่งกองกำลังเจ้าหน้าที่ของรัฐและเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของฝ่ายปกครอง การเสียสละด้วยการช่วยเหลือให้เงินอุดหนุนบริจาคร่วมกันย่อมเป็นสิ่งจำเป็น การให้เงินอุดหนุนดังกล่าวจะต้องมีการจัดสรรร่วมกันด้วยความเสมอภาคตามความสามารถ”

⁸ Article 8 The law shall provide for such punishments only as are strictly and obviously necessary, and no one shall suffer punishment except it be legally inflicted in virtue of a law passed and promulgated before the commission of the offense.

⁹ Article 9 As all persons are held innocent until they shall have been declared guilty, if arrest shall be deemed indispensable, all harshness not essential to the securing of the prisoner's person shall be severely repressed by law.

¹⁰ Article 10 No one shall be disquieted on account of his opinions, including his religious views, provided their manifestation does not disturb the public order established by law.

¹¹ Article 11 The free communication of ideas and opinions is one of the most precious of the rights of man. Every citizen may, accordingly, speak, write, and print with freedom, but shall be responsible for such abuses of this freedom as shall be defined by law.

¹² Article 12 The security of the rights of man and of the citizen requires public military forces. These forces are, therefore, established for the good of all and not for the personal advantage of those to whom they shall be intrusted.

¹³ Article 13 A common contribution is essential for the maintenance of the public forces and for the cost of administration. This should be equitably distributed among all the citizens in proportion to their means.

มาตรา 14¹⁴ บัญญัติว่า “พลเมืองทุกคนมีสิทธิที่จะรับรู้การตัดสินใจด้วยตนเองหรือโดยผู้แทนราษฎรของตนว่ามีความจำเป็นที่จะต้องใช้เงินอุดหนุนบริจาคร่วมกันเพื่อสาธารณะมีสิทธิที่จะตกลงยินยอมอย่างอิสระในการให้เงินอุดหนุน มีสิทธิที่จะติดตามดูแลตรวจทานการใช้จ่ายเงินอุดหนุนและมีสิทธิที่จะพิจารณากำหนดส่วนแบ่ง สถานภาพภาระหนี้สิน และระยะเวลาของการใช้เงินอุดหนุนเหล่านั้น”

มาตรา 15¹⁵ บัญญัติว่า “ประชาคมมีสิทธิสอบถามการดำเนินงานต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐในส่วนที่เกี่ยวกับการบริหารงาน”

มาตรา 16¹⁶ บัญญัติว่า “สังคมใดก็ตามที่ไม่มีการประกันซึ่งสิทธิทั้งหลายและการแบ่งแยกอำนาจแล้ว ย่อมเป็นสังคมที่ไม่มีรัฐธรรมนูญ”

มาตรา 17¹⁷ บัญญัติว่า “กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเป็นสิทธิที่ล่วงละเมิดมิได้ และเป็นสิทธิที่ได้รับการยอมรับนับถือ ไม่มีบุคคลใดที่จะถูกริบเอาซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเขา นอกจากเมื่อมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งสาธารณะ โดยมีกฎหมายบัญญัติไว้ภายใต้เงื่อนไขที่จะต้องจ่ายค่าตอบแทนล่วงหน้าและเป็นธรรม”

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปเห็นว่า แนวความคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาติและสิทธิธรรมชาตินี้ได้ถ่ายทอดจากบรรดานักปราชญ์ไปสู่นักการเมืองและประชาชนทั่วไปจนทำให้เกิดปฏิริยาทางการเมืองเพื่อต่อต้านและจำกัดอำนาจของกษัตริย์และผู้มีอำนาจปกครองสำคัญหลายครั้ง และแต่ละครั้งก็ได้มีการจัดทำเอกสารรับรองสิทธิของบุคคลให้เป็นที่ยอมรับ อาทิ การจัดทำหากฎบัตรแมกนาคาร์ตา การประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา การปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 หรือศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เป็นต้น (กุลพล พลวัน, 2538, หน้า 28-30)

คำว่า “สิทธิมนุษยชน” ในอดีตไม่เป็นที่แพร่หลายจนกระทั่งมีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติแล้วจึงได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายทั้งในระดับภูมิภาคและในระดับนานาชาติ ซึ่งในกฎบัตรสหประชาชาติได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้หลายแห่ง เช่น ในอารัมภบท มีข้อความที่กล่าวถึงความมุ่งหมายของสหประชาชาติไว้ว่า

“เพื่อเป็นการยืนยันความเชื่อในสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ในศักดิ์ศรี และคุณค่าของมนุษยชาติ To Reaffirm Faith in Fundamental Human Rights, in the Dignity and

¹⁴ Article 14 All the citizens have a right to decide, either personally or by their representatives, as to the necessity of the public contribution; to grant this freely; to know to what uses it is put; and to fix the proportion, the mode of assessment and of collection and the duration of the taxes.

¹⁵ Article 15 Society has the right to require of every public agent an account of his administration.

¹⁶ Article 16 A society in which the observance of the law is not assured, nor the separation of powers defined, has no constitution at all.

¹⁷ Article 17 Since property is an inviolable and sacred right, no one shall be deprived thereof except where public necessity, legally determined, shall clearly demand it, and then only on condition that the owner shall have been previously and equitably indemnified.

Worth of the Human Person...” ในตัวกฎบัตรสหประชาชาติได้เพียงกล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้ในที่ต่าง ๆ แต่ไม่ได้มีคำนิยามหรือคำอธิบายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนแต่อย่างใด (United Nations, Online, 2012)

ในทางวิชาการมักไม่มีการให้คำนิยามความหมายของสิทธิมนุษยชน นอกจากมีการพยายามอธิบายคำปรารภของปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ที่ว่า “โดยที่การยอมรับนับถือเกียรติศักดิ์ประจำตัวและสิทธิเท่าเทียมกันและโอนมิได้ของบรรดาสมาชิกทั้งหลายแห่งครอบครัวมนุษยชนเป็นหลักการพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพโลก” นั้น หมายถึงสิทธิมนุษยชน เป็นสิทธิประจำตัวของมนุษย์ทุกคน เพราะมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรี มีเกียรติศักดิ์ประจำตัว สิทธิมนุษยชนไม่สามารถโอนให้แกกันได้ แต่นักปฏิบัติการสิทธิมนุษยชนให้คำอธิบายว่า เราเรียกสิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคนที่ต้องได้รับในฐานะที่เป็นคน ซึ่งทำให้คน ๆ นั้นมีชีวิตอยู่รอดได้อย่างมีความเหมาะสมแก่ความเป็นคนและสามารถมีการพัฒนาตนเองได้ ว่า คือ “สิทธิมนุษยชน” เมื่อนำคำอธิบายทั้ง 2 ประการมาประกอบกัน ก็สามารถเข้าใจได้ว่าสิทธิมนุษยชน คือ สิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคนที่ต้องได้รับในฐานะที่เป็นคนเพื่อทำให้คน ๆ นั้นมีชีวิตอยู่รอดได้และมีการพัฒนา (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2555, หน้า 1-5)

4. วิวัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามสำนักกฎหมายธรรมชาติและสิทธิตามธรรมชาติ

กฎหมายธรรมชาติ หมายถึง กฎหมายซึ่งบุคคลอ้างว่ามีอยู่ตามธรรมชาติ คือเกิดมีมาเองโดยมนุษย์ไม่ได้ทำขึ้น เป็นกฎหมายที่มีอยู่เหนือรัฐ และใช้ได้โดยไม่จำกัดกาลเทศะ (กุลพล พลวัน, 2547, หน้า 5)

กฎหมายธรรมชาตินี้ นักปรัชญาเห็นต่างกัน บางคนเห็นว่ากฎหมายเกิดจากธรรมชาติโดยตรง บางคนเห็นว่ากฎหมายธรรมชาติเกิดจากพระเจ้า บางคนเห็นว่ากฎหมายธรรมชาติเกิดจากความรู้สึกผิดชอบของมนุษย์ ดังนั้นจึงสามารถแบ่งกฎหมายธรรมชาติออกเป็น 3 ลักษณะ (กุลพล พลวัน, 2547, หน้า 6) ดังนี้

ประการแรก เป็นกฎหมายที่ใช้ได้โดยไม่จำกัดเวลา คือ ไม่มีเวลาล่วงพ้นสมัย

ประการที่สอง ใช้ได้ทุกแห่งไม่จำกัดว่าต้องใช้ในรัฐใดรัฐหนึ่ง

ประการที่สามอยู่เหนือกฎหมายของรัฐ คือ รัฐจะออกกฎหมายให้ขัดแย้งกับกฎหมายธรรมชาติไม่ได้มิฉะนั้นกฎหมายของรัฐก็จะบังคับใช้ไม่ได้

โดยจะทำการศึกษาพัฒนาการของกฎหมายธรรมชาติ แบ่งออกเป็น 5 ยุค ดังนี้

4.1 ปรัชญากฎหมายธรรมชาติ ยุคกรีกโบราณ และโรมัน (ค.ศ. 500 - ศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกาล)

ในส่วนของสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ได้มีมานานโดยพัฒนาแนวความคิดมาจากสิทธิตามธรรมชาติว่ามนุษย์ควรมีสิทธิอย่างไร หลักการของสิทธิมนุษยชนมีการพัฒนาตามแนวความคิดหรือคำสอนของนักปรัชญาในยุคต่าง ๆ “เริ่มตั้งแต่สมัยของชนชาติอิบรูส์มีการบันทึกไว้ในหลักธรรมทางศาสนาที่ให้สิทธิเท่าเทียมกันระหว่างหญิงชาย เช่น สามียจะทำร้ายภรรยาถึงสาหัสไม่ได้ แม้ภริยาจะคบชู้ สำหรับทาสจะได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดี ถ้าทาสกระทำผิดจะได้รับการปล่อยให้เป็นอิสระ เจ้านายจะต้องดูแลภรรยาของทาสและสามารถหาทรัพย์สินมาไถ่ตัวทาสได้” นักปราชญ์ที่สำคัญในสมัยกรีกที่มีแนวคิดที่สนับสนุนเรื่อง กฎหมายธรรมชาติและสิทธิตามธรรมชาติ เช่น “Heracleitus ปรัชญาเมธีกรีกได้ศึกษาค้นคว้าถึงกฎหมายธรรมชาติซึ่งเป็นกฎหมายที่มีได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและได้มีการอ้างอิงกันแพร่หลายว่าเป็นสิทธิของบุคคลที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติและได้รับการพัฒนาต่อมา”

เฮราลิตัส (Heralitus) นักปราชญ์ชาวกรีก กล่าวถึงกฎหมายธรรมชาติว่าเป็นกฎหมายที่มีได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรไว้เพื่อมิให้โลกต้องเกิดความวุ่นวาย ภายใต้หลักการที่ว่าทุกสิ่งเกิดขึ้นตามที่ควรเป็นเช่นนั้น (กุลพล พลวัน, 2538, หน้า 35)

โสกราตีส (Socrates) มีแนวความคิดทางกฎหมายในการอธิบายระบบศีลธรรมและหลักธรรมและหลักความยุติธรรมจากหลักที่ว่า “Know Thyself” และ “Knowledge is Virtues” คือสอนว่าเราควรปฏิบัติตามกฎหมายเพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นธรรมเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์มิใช่ปฏิบัติตามกฎหมาย เพราะสิ่งนั้นเป็นคำสั่งของผู้มีอำนาจหรือเพราะเป็นพระประสงค์ของพระเจ้าแต่เป็นเพราะสิ่งที่ได้รู้ได้ด้วยตนเองเป็นการวางรากฐานของศีลธรรมอยู่ที่ธรรมชาติของมนุษย์ (Human Nature) หรือพื้นฐานจิตใจของคนนั่นเอง โสกราตีส เป็นผู้ริ่ทางให้กับแนวความคิดสำนักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law)

เพลโต (Plato) ได้พัฒนาแนวคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาติมาสู่วิชาตรรกวิทยาโดยเขาได้ยืนยันถึงความแตกต่างระหว่างกฎหมายตามความเป็นธรรม และบรรดากฎหมายที่ได้บัญญัติขึ้นโดยรัฐ (กุลพล พลวัน, 2547, หน้า 6)

อริสโตเติล (Aristotle) 384-322 ก่อนคริสตกาล นักปรัชญาชาวกรีกซึ่งเป็นสานุศิษย์ของเพลโตได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับสิ่งซึ่ง “เป็นธรรมโดยธรรมชาติ” ว่าเป็นความเป็นธรรมที่สมบูรณ์ทั้งสิ่งซึ่ง “เป็นธรรมโดยเพียงกฎหมาย” อันเป็นความเป็นธรรมที่ไม่สมบูรณ์ที่เขาเห็นว่าความเป็นธรรมตามธรรมชาติมีความสมบูรณ์ก็เพราะว่ามันมีผลบังคับใช้ในทุก ๆ แห่งเหมือนกัน

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าเพลโต (Plato) และแอริสตอเติล (Aristotle) เป็นนักปราชญ์รุ่นแรกที่กำลังถึงกฎหมายตามธรรมชาติว่าเป็นเสมือนวินัย ซึ่งมนุษย์จะต้องประพฤตินให้สอดคล้องกับสิ่งนี้เพื่อที่จะได้ตระหนักถึงคุณค่าส่วนตัวและคุณค่าทั่วไป และยังเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ ล้วนมีจุดหมายปลายทางของมันด้วยกันทั้งสิ้น โดยเฉพาะสิ่งมีชีวิตจะมีความโน้มเอียงที่จะพัฒนาไปสู่สถานะที่เป็นอุดมคติที่แท้จริงซึ่งก็คือ ความเป็นธรรมชาติของสิ่งนั้นนั่นเอง ซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างเป็นการดำเนินไปตามธรรมชาติของมันเป็นความเป็นธรรมที่สมบูรณ์สำหรับทางด้านกฎหมาย (กุลพล พลวัน, 2547, หน้า 6)

นักปราชญ์กลุ่ม Stoics ซึ่งเป็นกลุ่มนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียง เมื่อประมาณสี่ศตวรรษก่อนคริสต์ศักราชได้รับแนวความคิดมาจากเพลโต (Plato) และแอริสตอเติล (Aristotle) เชื่อว่ากฎหมายธรรมชาตินั้นใช้บังคับเหนือพระเจ้าและมนุษย์และเป็นกฎหมายที่แนะนำว่า “อะไรคือสิ่งที่ต้องทำ และห้ามในสิ่งที่ไม่ต้องกระทำ” พวกเขาเน้นว่าระเบียบและความมั่นคงเป็นพลังตามธรรมชาติที่จะเหนี่ยวรั้งมนุษย์ให้มีชีวิตและปฏิบัติตามธรรมชาติ ถ้าไม่มีสิ่งนี้แล้วสังคมจะปราศจากสันติและความเป็นระเบียบ ระเบียบและความมั่นคงเช่นว่านี้ก็คือ กฎหมายธรรมชาตินั่นเอง

เซนต์ ปอล (St. Paul) นักสอนศาสนาและเทววิทยา (Theology) ได้กล่าวถึง “บุคคลยอมปฏิบัติตามกฎหมายโดยสัญชาตญาณ” ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดไว้ในจิตใจของบุคคลโดยรู้ความสำนึก และโดยความนึกคิดของเขา โดยเซนต์ ปอล เชื่อว่า คนจำนวนมากที่ไม่มีความรู้ทางกฎหมายเลยแต่ปฏิบัติตามกฎหมายโดยสัญชาตญาณ คนเหล่านั้นได้แสดงให้เห็นว่ามีกฎหมายอยู่ในตัวพวกเขาเอง ทั้งนี้ เพราะการแสดงออกซึ่งการปฏิบัติตามกฎหมายจากจิตสำนึกของตนเองถือว่าเป็นสิ่งที่ไม้อาจจะถูกดำเนินได้ นอกจากนี้เซนต์ ปอล ยังเห็นพ้องกับนักปราชญ์ของกรีก และลัทธิสโตอิก (Stoicism) ที่ว่า บุคคลทุกคนมีความเท่าเทียมกันโดยธรรมชาติและเสมอภาค (กุลพล พลวัน, 2547, หน้า 7)

ในยุคสมัยจักรวรรดิโรมันได้มีการพัฒนาแนวความคิดใหม่ว่าด้วยหลักกฎหมาย (Jurisprudence) เป็นแนวความคิดว่าด้วยความเสมอภาคอันเป็นสากล (Universal Equality) และหลักกฎหมายว่าด้วยธรรมชาติ (Law of Nature) ซึ่งแตกต่างไปจากแนวความคิดยุคกรีกเป็นอย่างมาก ส่วนที่เหมือนกัน คือ การแสวงหาความยุติธรรม (The search for Justice) เท่านั้น ทั้งนี้เพราะจักรวรรดิโรมันคนหลายเชื้อชาติ หลายภาษา และหลายวัฒนธรรม การเดินทางติดต่อมีมากขึ้น

นักกฎหมายโรมันได้นำความคิดเกี่ยวกับกฎหมายธรรมชาติมาใช้ในการพัฒนากฎหมายที่เรียกว่า “Jus Gentium” อันเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับครอบคลุมถึงคนต่างด้าวด้วย เพราะแต่เดิมมีแต่กฎหมายที่ใช้บังคับ เพราะชาวโรมันเรียกว่า “Jus Civile” แต่ต่อมาเมื่ออาณาจักรโรมันได้แพร่ขยายออกไปทำให้คนต่างด้าวมาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายเพื่อใช้บังคับแก่คน

ต่างด้วย กฎหมายธรรมชาติมีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้เพราะทำให้เกิดความคิดว่าควรจะมีกฎหมายที่ใช้ได้กับระบบกฎหมายทุกระบบหรือในฐานะที่เป็นข้อบังคับที่ยอมรับกันโดยทั่วไป

ซีเซโร (Marcus Tullius Cicero) 106-43 ก่อนคริสต์ศักราช นักกฎหมายที่มีชื่อเสียงสมัยโรมันได้กล่าวว่า “กฎหมายที่แท้จริง” คือ เหตุผลที่ถูกต้องสอดคล้องและเป็นไปธรรมชาติ (True law is right reason) อันไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ และมีอยู่ชั่วนิรันดร์ โดยเห็นว่า กฎหมายธรรมชาตินี้เป็นไปอย่างเดียวกันสำหรับมนุษย์ทุกชาติ ทุกภาษาและทุกสถานที่ ซึ่งกฎหมายจะไม่มีอย่างหนึ่งที่กรุงโรมและเป็นอีกอย่างหนึ่งในที่อื่น ๆ แต่ยังคงเป็นกฎหมายอันหนึ่งอันเดียวไม่เปลี่ยนแปลงและเป็นนิรันดร์ผูกพันบังคับทุกชาติ ทุกภาษา ทุกยุค และทุกสมัย” (ปรีดี เกษมทรัพย์, 2560, หน้า 199)

4.2 ปรัชญากฎหมายธรรมชาติยุคมืด (ศตวรรษที่ 5-12) และยุคกลาง (ศตวรรษที่ 12-16)

เมื่ออาณาจักรโรมันล่มสลายลงในศตวรรษที่ 5 คริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกได้เข้ามามีบทบาทในการปกครองและนำเอาหลักกฎหมายธรรมชาติมาปรับปรุงและพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักคำสอนทางศาสนา ซึ่งในทวีปยุโรปมีพื้นฐานทางสังคมแบบศักดินา ภายใต้การปกครองศาสนา-จักรโรมันคาทอลิกที่มีสังฆราชแห่งกรุงโรมเป็นประมุข ได้แก่ แอมโบรส ออกัสติน และเกรกอรี ได้นำเอาปรัชญากฎหมายธรรมชาติมาพัฒนา แต่พยายามทำให้สอดคล้องกับคำสอนและคติทางศาสนาคริสต์ โดยเห็นว่า ฝ่ายศาสนจักรต้องใช้อำนาจสูงกว่ารัฐและที่มนุษย์จำเป็นต้องมีรัฐเพื่อทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมและให้ความพิทักษ์คุ้มครองฝ่ายศาสนจักรซึ่งจะเป็นหนทางให้สังคมมนุษย์บรรลุความดีงามได้ในที่สุด

ทอมัส อไควนัส (St. Thomas Aquinas) (ค.ศ. 1225-1274) ซึ่งเป็นนักปรัชญา และเป็นนักทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติชาวอิตาลี ได้กล่าวไว้ว่า “กฎหมายไม่มีที่สิ้นสุด” (Eternal Law) ได้ครอบงำโลกตามเจตนารมณ์ของพระเจ้า และด้วยความฉลาดของพระองค์ กฎหมายชนิดนี้มีสาระสำคัญเป็นกฎหมายทางศีลธรรมตามธรรมชาติ อันเป็นหลักดั้งเดิมของชีวิตมนุษย์ซึ่งจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับศีลธรรม กฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้นไม่ควรจะขัดกับกฎหมายตามธรรมชาติ ถ้าขัดก็ไม่ใช่กฎหมาย และไม่มีผลผูกพันทางความรู้สึกลึกซึ้งของผู้ที่อยู่ใต้บังคับ (ทอมัส อไควนัส, 2552)

William Blackstone ได้อธิบายไว้ในหนังสือ “The Commentaries of Sir William Blackstone, Knight, on the Laws and Constitution of England” ว่า “กฎหมายธรรมชาตินั้นเกิดขึ้นพร้อมกับมนุษยชาติและอยู่ใต้การบังคับบัญชาของพระเจ้าโดยแท้” ดังนั้น จึงมีผลผูกพันเหนือกฎหมายอื่นใด กฎหมายธรรมชาติดีผลผูกพันทั่วโลกทุกประเทศ และทุกกาลเวลา กฎหมายต่าง ๆ ที่

มนุษย์บัญญัติขึ้นถ้าขัดกับกฎหมายธรรมชาติแล้วย่อมไม่มีผลใช้บังคับ (Richard J. Goldstone, Online, 2009)

4.3 ปรัชญากฎหมายธรรมชาติยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (ศตวรรษที่ 14-16) และยุคปฏิรูปอารยะธรรม (ศตวรรษที่ 16)

ในช่วงศตวรรษที่ 14-16 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง ฝ่ายอาณาจักรสามารถแยกตัวออกเป็นอิสระจากศาสนจักรได้ ภายหลังจากที่ฝ่ายอาณาจักรกลับมารุ่งเรืองมีอำนาจอีกครั้งได้ก่อให้เกิดระบบศักดินาจนนำไปสู่กระแสปฏิวัติขึ้นในดินแดนต่าง ๆ ของตะวันตกโดยมีการเรียกร้องสิทธิของปัจเจกชน รวมทั้งคุณค่าและความเท่าเทียมของบุคคลโดยยึดแนวความคิดแบบเหตุผลนิยมที่เน้นธรรมชาติของมนุษย์ว่ามีสติปัญญาและเหตุผลซึ่งเป็นบ่อเกิดของหลักกฎหมายธรรมชาติโดยมีนักปราชญ์กล่าวไว้ในยุคนี้ ได้แก่

ฮูโก โกรเชียส

Hugo Grotius (Online, 2011) ได้ให้คำนิยามว่า กฎหมายธรรมชาติ คือ บัญชาของเหตุผลอันถูกต้องที่เชื่อว่าการกระทำอันหนึ่งว่ามีความต่ำทรามทางศีลธรรม... “ธรรมชาตินั้นยอมเปลี่ยนแปลงมิได้แม้โดยพระเจ้า”

จอห์น ล็อก (John Locke) (1632-1704) ได้ให้คำนิยามว่า รัฐไม่ควรใช้อำนาจอย่างไม่มีขอบเขต ราษฎรทั้งหลายย่อมสงวนสิทธิในชีวิต เสรีภาพและทรัพย์สินอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์ไว้ ราษฎรเพียงแต่โอนอำนาจบังคับการตามกฎหมายธรรมชาติให้แก่รัฐที่ตั้งขึ้นตามสัญญาเท่านั้น ดังนั้น รัฐจึงมีหน้าที่รักษาความสงบและความยุติธรรมในสังคม อำนาจดังกล่าวจะต้องใช้อย่างจำกัดมิใช่เป็นการใช้อำนาจแบบสมบูรณาญาสิทธิราชที่มีอำนาจเด็ดขาด แนวคิดนี้ถือว่ามีค่ามากในการปฏิวัติการเมืองการปกครองของสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐฝรั่งเศส (ปรีดี เกษมทรัพย์, 2560, หน้า 179) โดยเห็นว่า

1. การมองสถานะตามธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์นั้นเป็นคนดีรักสันติและความเสมอภาค โดยมนุษย์ทุกคนรู้จักกฎหมายธรรมชาติ ทำให้มนุษย์เคารพความเสมอภาคและอิสรภาพของบุคคลอื่น ดังนั้นมนุษย์จึงสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองที่จะเลือกกระทำการได้ภายใต้กฎหมายธรรมชาติ และไม่มีใครมีสิทธิหรืออำนาจเหนือกว่าใคร และมนุษย์สถานะที่รักสันติและมีเจตนาดีต่อกัน และถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติต่อกัน โดยจอห์น ล็อกให้เหตุผลว่า

“สถานะตามธรรมชาติมีกฎแห่งธรรมชาติควบคุมอยู่ ซึ่งผูกพันมนุษย์ทุกคนและเป็นเหตุผลที่กำหนดไว้ว่า มนุษย์ทั้งปวงมีความเสมอภาคกัน และมีอิสระอย่างเท่าเทียมกัน จึงไม่มีผู้ใดละเมิดหรือทำอันตรายต่อชีวิต สุขภาพ อิสรภาพ และทรัพย์สินของบุคคลอื่นได้”

อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ย่อมมีอำนาจบังคับการตามสิทธิของตน ในการลงโทษผู้ที่ทำละเมิดสิทธิของตนได้ตามธรรมชาติของมนุษย์ที่เรียกว่า “การป้องกันตัวด้วยกำลังของตนเอง” การลงโทษลักษณะนี้เรียกว่า “ความยุติธรรมส่วนบุคคล” (La justice privée) หรือเรียกว่า “การแก้แค้นของฝ่ายผู้เสียหาย” เนื่องจากการละเมิดสิทธิตามธรรมชาตินี้ไม่มีสภาพบังคับ หรือการลงโทษผู้ล่วงละเมิด ดังนั้นเพื่อความสงบเรียบร้อยที่อยู่ในสภาวะตามธรรมชาติมนุษย์จึงเข้าทำสัญญาร่วมกันเป็นสังคมและก่อตั้งรัฐชาติขึ้นเพื่อรักษาความยุติธรรมและความสงบเรียบร้อยในรูปแบบทฤษฎีสัญญาประชาคม (The Social Contract Theory) ในการประกันสิทธิและความมั่นคงตามธรรมชาติ เหตุผลที่สำคัญที่มนุษย์ยอมสละสภาวะตามธรรมชาติดังกล่าวเนื่องด้วย สภาวะตามธรรมชาติขาดองค์กรที่ทำหน้าที่ลงโทษผู้ละเมิดสิทธิตามธรรมชาติของผู้อื่น และสภาวะตามธรรมชาติองค์กรที่กระทำหน้าที่คุ้มครองในลักษณะเป็นการป้องกันมิให้สิทธิในร่างกายและทรัพย์สินถูกล่วงละเมิด

กล่าวโดยสรุปเห็นว่า มนุษย์ก่อตั้งเป็นสังคมและก่อตั้งองค์อธิปัตย์ขึ้นเพื่อจัดระเบียบทางการเมือง และเป็นการประกันความมั่นคงตามธรรมชาติของมนุษย์

2. แนวคิดของสัญญาประชาคมเป็นแนวคิดสัญญาสหภาพ (Pactum Unionis)

จอห์น ล็อก (John Locke) ได้ให้นิยาม “สัญญาประชาคม” หมายความว่า สมาชิกในสังคมยอมสละสิทธิที่จะป้องกันตนเองจากการล่วงละเมิดกฎหมายธรรมชาติ และยอมรับที่จะตกอยู่ภายใต้อำนาจหนึ่งซึ่งได้รับมอบหมายให้ปราบปรามและลงโทษผู้กระทำการล่วงละเมิดต่อกฎหมายธรรมชาติ และรัฐหรือองค์อธิปัตย์ผู้ใช้อำนาจจะต้องใช้อย่างจำกัด เพราะอำนาจของรัฐเกิดจากสัญญาที่จะกระทำได้เท่าที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการรักษาไว้ซึ่งความดีร่วมกัน (Common Good) ในเรื่องหลักประกันความปลอดภัยในร่างกาย ชีวิต เสรีภาพและทรัพย์สิน รัฐจึงมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและอำนวยการความยุติธรรมให้แก่สังคม

ดังนั้น ประชาชนยังคงสงวนสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์ไว้ เนื่องจากประชาชนเพียงแต่โอนอำนาจบังคับการตามกฎหมายธรรมชาติให้แก่รัฐที่จัดตั้งขึ้นตามสัญญาเท่านั้น จึงเรียกสัญญาประชาคมแบบนี้ว่า “สัญญาสหภาพ (Pactum Unionis)” ซึ่งทำให้สัญญาประชาคมของจอห์น ล็อก ต่างจากโทมัส ฮ็อบส์ (Thomas Hobbes) ในสาระสำคัญของ “การใช้อำนาจรัฐ” โดยโทมัส ฮ็อบส์ จะเป็นสัญญาสวามิภักดิ์ (Pactum Subjectionis) ที่ประชาชนโอนอำนาจทั้งปวงของตนให้แก่ “รัฐ” รัฐจึงมีหรือใช้อำนาจอย่างไร้ขอบเขตทั้งยังเป็นรัฐที่ใช้อำนาจเบ็ดเสร็จด้วย อย่างไรก็ตาม หากเมื่อใดรัฐฝ่าฝืนหรือทำลายเสรีภาพ ชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนอันเป็นเป้าหมายหลักในการทำสัญญาประชาคม การกระทำของรัฐย่อมเป็นการทำลายความไว้วางใจของประชาชนตามสัญญา คือ ฝ่าฝืนเงื่อนไขสำคัญแห่งอำนาจ

ของรัฐ ดังนั้นประชาชนมีสิทธิล้มล้างหรือปฏิวัติรัฐบาลได้ เนื่องจากอำนาจต่าง ๆ ที่มอบให้รัฐเป็นของประชาชน หากรัฐใช้อำนาจในทางมิชอบหรือไม่เป็นธรรมแล้ว ประชาชนมีสิทธิเรียกอำนาจตนคืนมาก็ได้ นอกจากนี้ จอห์น ล็อกยังเสนอทางป้องกันการใช้อำนาจเกินขอบเขตของรัฐโดยการแบ่งแยกอำนาจ คือ ควรจะมีการถ่วงดุลอำนาจรัฐไว้มิให้อยู่ในมือคนเพียงคนเดียวหรือกลุ่มเดียว โดยเฉพาะผู้มีอำนาจตรากฎหมาย ไม่ควรให้มีอำนาจบังคับการตามกฎหมายอยู่ในมือ มิเช่นนั้นผู้มีอำนาจในการตรากฎหมายย่อมกำหนดข้อยกเว้นหรือบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อประโยชน์ส่วนตัว และอาจขัดต่อเป้าหมายของสังคม

3. ผลของแนวคิดของจอห์น ล็อกมีส่วนพัฒนาสิทธิมนุษยชน 2 ประการ ได้แก่

(1) รัฐต้องใช้อำนาจอย่างจำกัดเพื่อความมุ่งหมายในการธำรงไว้ซึ่งความดีร่วมกัน (The Common Good) อันได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพและทรัพย์สิน รัฐจึงไม่อาจใช้อำนาจละเมิดสิทธิดังกล่าวได้ สิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ไม่อาจจำหน่ายจ่ายโอนได้ (Unalienable Rights) สิทธิทั้งสามประการข้างต้น เป็นสิทธิที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนมาแต่กำเนิด และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญสมัยใหม่และในกฎหมายระหว่างประเทศ

(2) หลักการแบ่งแยกอำนาจรัฐ ซึ่งเป็นรากฐานของรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา และหลักการของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสซึ่งให้หลักการแบ่งแยกอำนาจไม่อาจแบ่งแยกได้จากการปกครองระบอบเสรีประชาธิปไตย

มองเตสกีเอร์ (Montesquieu) เห็นว่า หลักประกันแห่งเสรีภาพนั้นไม่ได้อยู่ที่การปกครองแบบประชาธิปไตย แต่อยู่ที่รูปแบบของรัฐบาลที่มีอำนาจจำกัด เขามีความเห็นว่าการที่ผู้มีอำนาจ ย่อมมีแนวโน้มจะใช้อำนาจไปในทางที่มิชอบได้เสมอ ดังนั้น เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ จะต้องใช้วิธีแบ่งแยกอำนาจและถ่วงดุลอำนาจ (Check and Balances) ระหว่างผู้ใช้อำนาจด้วยกันให้อยู่ในระบบพอเหมาะอยู่เสมอ... คือ แยกองค์กรนิติบัญญัติ องค์กรฝ่ายบริหาร และองค์กรฝ่ายตุลาการออกจากกันเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน (ปริทัศน์เกษมทรัพย์, 2560, หน้า 199)

ฌอง ฌักส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) กล่าวว่าสภาวะตามธรรมชาตินั้นเป็นสภาวะมนุษย์ที่ไม่มีความมั่นคงในชีวิตและเสรีภาพ คือ ไม่มีหลักประกันที่แน่นอน จำเป็นต้องมีการทำสัญญาประชาคมในขณะทีแต่ละคนต้องยอมสละสิทธิและเสรีภาพที่ตนมีโดยแต่ละคน ซึ่งไม่ได้ตกลงโอนสิทธิและเสรีภาพของตนให้แก่ผู้ใด แต่ต่างคนได้โอนสิทธิและเสรีภาพให้แก่ส่วนรวม เรียกว่า “เจตจำนงทั่วไป (Volonté générale)” จากเอกชนทุกคน การปกครองโดยเจตจำนงทั่วไปนี้เป็นการประกันสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคแก่ประชาชนทุกคน (สมยศ เชื้อไทย, 2561, หน้า 132) โดยเห็นว่า

1. การมองสภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์ ฌอง ฌักส์ รูสโซ เห็นว่า ธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์นั้นมีความดีบริสุทธิ์อย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นคนเห็นแก่ตัว คนเอารัดเอาเปรียบ คนมีน้ำใจ หรือจิตใจสูง และเห็นว่ามนุษย์ไม่มีความมั่นคงในชีวิตและเสรีภาพ คือ ไม่มีหลักประกันที่แน่นอน การมีหลักประกันที่แน่นอนได้นั้นต้องมีการทำสัญญาประชาคมและที่สำคัญเห็นว่า ธรรมชาติของมนุษย์มีความสุขและมีความต้องการที่จะแสวงหาความสุขตามธรรมชาติ เพราะเขามีทุกสิ่งทุกอย่างเพียงพอในการดำรงชีวิต แต่มนุษย์ก็อาจจะเป็นเหยื่อของความทะเยอทะยาน ความอิจฉาริษยา การแก่งแย่งชิงดีกันและความยากจน ก็อาจเกิดความขัดแย้งหรือทะเลาะวิวาทกันซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ นอกจากนี้ Rousseau ยังให้เหตุผลว่าธรรมชาติมนุษย์นั้นรักอิสระมีเสรีภาพที่จะไม่อยู่ภายใต้อำนาจของผู้อื่นและไม่มีสิทธิบังคับบัญชาผู้อื่น

2. แนวคิดของสัญญาประชาคม สภาวะที่มนุษย์ไม่มีหลักประกันความมั่นคงในชีวิตและเสรีภาพ มนุษย์จึงต้องทำสัญญาประชาคม โดยยอมสละสิทธิและเสรีภาพที่ตนมีอยู่ไม่ถูกจำกัดตามธรรมชาติ แล้วยอมรับสภาพที่มีสิทธิและเสรีภาพที่มีข้อจำกัดตามกฎหมายเพื่อก่อตั้งองค์อธิปัตย์หรือรัฐ รัฐนี้เองเป็นผู้ใช้อำนาจสูงสุด และรัฐก็มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของทุกคน ซึ่งรัฐที่เกิดขึ้นนี้ประชาชนทุกคนควรจะมีเสรีภาพอยู่เพราะไม่ได้โอนสิทธิและเสรีภาพให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใดแต่เพียงผู้เดียว แต่เป็นการโอนให้แก่ส่วนรวม ประชาชนจึงมิได้สูญเสียสิทธิและเสรีภาพของตนไปให้แก่ผู้ใด ดังนั้นกฎหมายที่เกิดขึ้นจากรัฐจึงเป็นการแสดงออกซึ่งเจตจำนงทั่วไปนั่นเอง การยอมสละเสรีภาพตามธรรมชาติที่ไม่จำกัดและยอมอยู่ร่วมกันเป็นสังคม โดยถูกจำกัดเสรีภาพตามกฎหมาย ซึ่งก็คือการที่ประชาชนยอมปฏิบัติตามเจตจำนงทั่วไปอันเป็นการปฏิบัติตามข้อบังคับที่ตนมีส่วนก่อตั้งขึ้น

3. ผลของแนวคิด ในระบอบประชาธิปไตยประชาชนแต่ละคนมีส่วนในการสร้างเจตจำนงทั่วไปด้วยตนเอง ประชาชนจึงมีหน้าที่ต้องเคารพและปฏิบัติตามเจตจำนงทั่วไปนั้น และหลักการปกครองโดยประชาชนและเพื่อประชาชน เนื่องจากรัฐคือประชาชน และประชาชนคือรัฐ

อย่างไรก็ตาม มีนักปราชญ์อีกจำนวนหนึ่งที่มีแนวคิดขัดแย้งกับนักคิดกลุ่มแรก ได้แก่ “สำนักกฎหมายบ้านเมือง (Legal Positivisms)” ซึ่งมีแนวคิดว่ารัฐอธิปัตย์จะบัญญัติกฎหมายอย่างไรก็ได้ตามใจชอบ สำนักกฎหมายบ้านเมืองปฏิเสธแนวคิดของกฎหมายธรรมชาติ เห็นว่า สิ่งที่ยอมรับว่าเป็นกฎหมายที่แท้จริง ได้แก่ กฎหมายบ้านเมืองหรือกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ (Positive Law) เท่านั้น รัฐอธิปัตย์มีอำนาจสูงสุดที่จะออกกฎหมายใดก็ได้ นักคิดกลุ่มนี้ ได้แก่ Jean Bodin, Thomas Hobbes และ John Austin

ฌ็องโบแด็ง (Jean Bodin) ให้ความหมายของคำว่า “อำนาจอธิปไตย (Sovereignty)” ว่าเป็นอำนาจอเด็ดขาดและถาวร (Sovereign is absolute and perpetual) หมายความว่า เป็นอำนาจอสูงสุดที่ไม่อยู่ภายใต้บังคับของกฎเกณฑ์ใด ๆ

Thomas Hobbes (1588-1679) เชื่อในอำนาจอธิปไตยอย่างสมบูรณ์แบบโดยเชื่อทฤษฎีการอยู่ร่วมกันในสังคมว่าเกิดจากการที่แต่ละคนมีลักษณะไม่ต่างจากสัตว์เดียรฉานที่มีการทำร้ายต่อกันตลอดเวลาจึงเข้ามาทำสัญญาประชาคมยกอำนาจอให้รัฐาธิปไตยเพื่อคุ้มครองรักษาให้แต่ละคนมีชีวิตรอดและเป็นการมอบอำนาจอแบบสวามิภักดิ์ คือ มอบอำนาจอให้รัฐาธิปไตยโดยเด็ดขาด ยอมให้กฎหมายเป็นไปตามอำเภอใจของรัฐาธิปไตยหรือกฎหมายคือ คำสั่งของรัฐาธิปไตยนั่นเองและยังมีแนวคิดว่า

1. การมองสถานะตามธรรมชาติของมนุษย์ เห็นว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่ชั่วช้า เห็นแก่ตัว และเลวทรามโหดร้าย ดังนั้น มนุษย์จึงต้องเผชิญหน้ากับความเกลียดชัง ความกลัว และความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทั้งต้องทำสงครามเพื่อข่มเหงและแย่งชิงอำนาจอกันตลอดเวลา และที่สำคัญยังเห็นว่ามนุษย์ไร้ศีลธรรม ไม่มีความผิด ชอบ ชั่ว ดี และไม่กฎหมาย โดยทุกคนมีสิทธิเหนือทุกสิ่งด้วยเหตุดังกล่าว มนุษย์ทุกคนจึงมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะรักษาเอาตัวรอดด้วยการใช้กำลังหรืออำนาจอของตนเข้าต่อสู้ หรือต่อต้านบุคคลอื่นที่เข้ามาละเมิดตน ดังนั้นมนุษย์แต่ละคนจึงสามารถเป็นผู้กำหนดมาตรการสำหรับผลประโยชน์ส่วนตนได้

2. แนวคิดเรื่องสัญญาประชาคมเป็นแนวคิดสัญญาสวามิภักดิ์ (Pactum Subjectionis) เห็นว่า เป็นสัญญาที่มนุษย์ในสังคมทำกับรัฐ (ผู้รับมอบอำนาจอ) แบ่งเนื้อหาได้สองส่วนดังนี้

1) สัญญาเพื่อหลีกเลี่ยงสถานะตามธรรมชาติ แม้มนุษย์จะมีอิสระและเสรีภาพตามธรรมชาติ แต่มนุษย์ที่แข็งแรงในสังคมเท่านั้นที่สามารถใช้สิ่งดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนมนุษย์ที่อ่อนแอย่อมถูกกดขี่จากคนที่แข็งแรงกว่า จึงเป็นที่มาของการรวมตัวกันเป็นสังคมของมนุษย์ ทำความตกลงเป็นพันธมิตรกัน สร้างหลักประกันที่เพียงพอให้มนุษย์ไม่ว่าแข็งแรงหรืออ่อนแออยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุข เพื่อหลีกเลี่ยงสถานะธรรมชาติของมนุษย์นั้นคือ การทะเลาะวิวาทและการทำสงคราม

2) สัญญาที่สร้างขึ้นเพื่อมอบอำนาจอและสิทธิเด็ดขาดให้แก่ผู้ปกครองหรือรัฐเป็นผู้บังคับบัญชามนุษย์ทั้งปวงให้แก่บุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งที่เรียกว่า “รัฐหรือองค์อธิปัตย์” ก่อให้เกิดสิทธิในการวางกฎเกณฑ์ที่เป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบสุขของรัฐ นั่นคือ “กฎหมาย” เพื่อกำหนดว่าสิ่งใดผิด สิ่งใดถูก และบังคับกับประชาชนผู้ได้ปกครอง และกฎหมายที่ออกโดยองค์อธิปัตย์นั้นประชาชนไม่อาจโต้แย้งหรือท้าทายได้ เนื่องจากประชาชนเป็นผู้มอบอำนาจอและสิทธิทั้งปวงแก่รัฐอย่างเด็ดขาดในการบัญญัติกฎหมาย เสมอกับประชาชนได้ตรา

กฎหมายด้วยตนเอง ดังนั้นกฎหมายต้องชอบธรรมเสมอและต้องยอมรับโดยไม่อาจโต้แย้งได้ตามหลักที่ว่า ไม่มีผู้ใดบัญญัติกฎหมายให้ไม่เป็นธรรมแก่ตนเอง

จอห์น ออสติน (John Austin) มีความเห็นว่า กฎหมายบ้านเมือง (Positive Law School) คือ กฎหมายที่ถูกกำหนดขึ้นโดยมีผู้มีอำนาจเหนือในทางการเมืองสำหรับควบคุมผู้ที่อยู่ใต้อำนาจ ในทางการเมืองของคนที่ใดไม่ปฏิบัติตามก็จะได้รับโทษ จอห์น ออสตินไม่ยอมรับในหลักกฎหมายธรรมชาติโดยเห็นว่ากฎหมายบ้านเมืองที่บัญญัติขึ้นโดยเจตจำนงของรัฐอย่างพินิจพิจารณาเท่านั้นที่เป็นกฎหมายที่แท้จริง

สรุปว่า สำนักกฎหมายบ้านเมือง (Positive Law School) เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นโดยรัฐและเป็นกฎหมายที่แท้จริงและมีความสมบูรณ์ในตัวเองไม่ว่ากฎหมายที่เหนือกว่าหรือกฎหมายลำดับรอง อย่างไรก็ตาม แนวคิดสำนักกฎหมายธรรมชาติได้รับการกล่าวถึงครั้งหลังจากที่มีการใช้อำนาจของรัฐบาลปดีย์เป็นไปในลักษณะขาดมนุษยธรรม เช่น การใช้อำนาจของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ในการสังหารชาวยิวจำนวนมากและถือว่าการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายบ้านเมือง ทำให้หนักคิดในยุโรปสมัยสงครามโลกหันมาให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับกฎหมายธรรมชาติ เพราะมนุษย์พยายามหาหลักการบางอย่างเพื่อมาวินิจฉัยถูกผิดในการกระทำของรัฐในเมื่อกฎหมายบ้านเมืองไม่สามารถคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้

4.4 ปรัชญากฎหมายธรรมชาติ ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม (ศตวรรษที่ 18-19)

ช่วงต้นของยุคนี้ปรัชญากฎหมายธรรมชาติได้เสื่อมถ่วง อันเนื่องมาจากกระแสความแรงของลัทธิชาตินิยม ซึ่งได้ผลักดันความคิดแบบสังคมนิยมขึ้นมาบังคับลัทธิปัจเจกชนนิยม ซึ่งเป็นสาระสำคัญในปรัชญากฎหมายธรรมชาติในยุคที่ผ่านมา ความเจริญก้าวหน้าอย่างมากทางวิทยาศาสตร์ และวิธีคิดเชิงประจักษ์แบบวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐานทำให้เกิดลัทธิอรรถประโยชน์ และทฤษฎีปฏิฐานนิยมทางกฎหมาย ซึ่งมีแนวคิดตรงข้ามกับทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ ข้างนี้ได้รับความนิยมน้อยมาก จนทำให้ปรัชญากฎหมายธรรมชาติได้ถูกผลักไสให้เป็นเรื่องของศาสนาหรือศีลธรรมมากกว่าจะเป็นกฎหมายที่แท้จริง

ช่วงปลายศตวรรษที่ 19-20 กฎหมายธรรมชาตีก้เริ่มฟื้นตัวสู่การเชื่อถืออีกครั้ง เพราะวิทยาศาสตร์ไม่สามารถแก้ไขปัญหาสังคมได้ ปฏิฐานนิยมทางกฎหมายได้ถูกนำไปใช้สนับสนุนเรื่องอำนาจนิยม โดยเฉพาะในสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็มีที่มาจากหรือนำเอาแนวคิดปฏิฐานนิยมไปใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้อำนาจรัฐ ดังนั้น กระแสความคิดแบบเหตุผลนิยมของกฎหมายธรรมชาติจึงปรากฏความสำคัญขึ้นมาอีกครั้ง

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กฎหมายธรรมชาตีก้ได้เข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจเพื่อลงโทษทหารนาซีของเยอรมัน โดยถือว่ากฎหมายที่ขัดกับมนุษยธรรมที่นาซีตราขึ้น ไม่มีสภาพเป็น

กฎหมาย และบทบาทสำคัญที่สุดของปรัชญากฎหมายธรรมชาติในยุคนี้ก็คือปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ขององค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ในปี ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) (กรมองค์การระหว่างประเทศ, 2551, หน้า 2) ซึ่งได้ยกร่างขึ้นภายใต้บริบทของปรัชญากฎหมายธรรมชาติเพื่อประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมวลมนุษยชาติที่เป็นปัจเจกชนโดยไม่คำนึงถึงว่าจะเป็นพลเมืองในรัฐที่ปกครองในรูปแบบการปกครองใดก็ตามโดยได้รับแนวคิดมาจากปรัชญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 (พ.ศ. 2332)

โดยคณะกรรมการภายใต้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกจำนวน 8 คน โดยมีนาง Eleanor Roosevelt เป็นประธาน และเป็นหนึ่งในบุคคลสำคัญที่ผลักดันให้ประเทศต่าง ๆ ให้การสนับสนุนและรับรองปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2491 (ค.ศ. 1948) ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติได้รับรองปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยการลงคะแนนเสียง ซึ่งมีประเทศลงคะแนนเสียงสนับสนุน 48 ประเทศ รวมทั้งไทย งดออกเสียง 8 ประเทศ และไม่มีประเทศใดลงคะแนนเสียงคัดค้าน ปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนฉบับนี้ถือเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ในการวางรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศฉบับแรกของโลก กฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนทุกฉบับในปัจจุบันล้วนมีพื้นฐาน และได้รับการพัฒนาและมาจากปรัชญาสากลฉบับนี้ทั้งสิ้น และกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนเหล่านี้ก็ได้กลายเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนากฎหมายภายในประเทศของประเทศต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนในประเทศของตน ทั้งนี้ โดยที่ประชาคมโลกตระหนักถึงความสำคัญของปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในฐานะแม่บทของสิทธิมนุษยชน (กระทรวงการต่างประเทศ, 2558, ออนไลน์)

4.5 ปรัชญากฎหมายธรรมชาติยุคร่วมสมัยหรือยุคสมัยใหม่

นักปรัชญากฎหมายธรรมชาตร่วมสมัยมีแนวความคิด ยืนยันเรื่องความเชื่อมต่อที่จำเป็นต้องมีเสมอระหว่างกฎหมายและศีลธรรมหรือความยุติธรรมต่าง ๆ ดังเช่น แนวคิดนักปรัชญากฎหมายคนสำคัญ (จรัญ โฆษณานันท์, 2537, หน้า 59) ได้แก่

ลอน ฟูลเลอร์ (Lon Fuller) เป็นนักปรัชญากฎหมายร่วมสมัยที่เชื่อมั่นในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับศีลธรรม นอกจากนั้นเขายังปฏิเสธหลักกฎหมายธรรมชาติในแง่ความเป็นกฎหมายที่สูงกว่ากฎหมายธรรมดาและทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติใด ๆ ซึ่งพยายามจะสร้างหรือวางประมวลหลักกฎหมายธรรมชาติดวงหน้าที่เป็นนิรันดร์ เขาถือว่า “วัตถุประสงค์” เป็นสาระลักษณะที่จำเป็นของกฎหมาย “กฎหมายจำต้องอยู่ภายใต้บังคับของศีลธรรมหรือต้องบรรจุด้วย

หลักเกณฑ์ทางศีลธรรมภายใน” หรือที่เรียกว่า “ศีลธรรมภายในกฎหมาย (The Inner Morality of Law)”

จอห์น ฟินนิส (John Finnis) นักทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ เสนอแนวคิดกฎหมายธรรมชาติในแบบฉบับการตีความของเขาเอง เริ่มต้นด้วยการหาคำตอบเกี่ยวกับลักษณะชีวิตที่มีคุณค่าหรือมีความหมายอันแท้จริง ฟินนิส เริ่มจากสมมุติฐาน หลัก 2 ประการ คือ

1) รูปแบบพื้นฐานแห่งความมั่งคั่งรุ่งเรือง หมายถึง ชีวิต ความรู้ ความบันเทิง สัมผัสประสบการณ์เกี่ยวกับสุนทรียวิสัย (ความมีเหตุผลซึ่งต้องอาศัยประสบการณ์ประกอบ) และศาสนา ทั้งหมดนี้ คือ คุณประโยชน์พื้นฐานอันแท้จริงมิใช่เป็นหลักคุณค่าเชิงศีลธรรม แต่หากเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีคุณค่า มีความหมายคือมั่งคั่งรุ่งเรือง

2) สิ่งจำเป็นเชิงวิธีการพื้นฐานของความชอบด้วยเหตุผลเชิงปฏิบัติ ได้แก่ การแสวงหาความดีงาม แผนการชีวิตอันเป็นระบบ การไม่เลือกรักค่านิยมตามอำเภอใจ การไม่เลือกรักบุคคลตามอำเภอใจ เป็นต้น

ความคิดเห็น ยุคปัจจุบันกฎหมายธรรมชาติฟื้นตัวขึ้นอีกครั้งหนึ่งเป็นรูปธรรมมากขึ้น และมีลักษณะเป็นการผ่อนปรนประนีประนอม แต่ยังคงความสำคัญของกฎหมายธรรมชาติอยู่ที่ศีลธรรมกับกฎหมาย

5. การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามหลักนิติรัฐ

ในทางทฤษฎีกฎหมายและทฤษฎีว่าด้วยรัฐแล้ว ข้อความคิดเรื่อง “นิติรัฐ” ในทวีปยุโรป มีความแตกต่างในสาระสำคัญจากข้อความคิดเรื่อง “การปกครองโดยกฎหมาย” หรือ “Rule of Law” ของระบบกฎหมายเองไกลแซกซอนตามหลักของนิติธรรม

หลักนิติรัฐตามแนวคิดของประเทศในกลุ่มทวีปยุโรปเริ่มพัฒนาการขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในปลายศตวรรษที่ 19 ต่อต้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นยุคผ่านพ้นการปฏิวัติฝรั่งเศสและเข้าสู่การปกครองในรูปแบบของสาธารณรัฐแทนรูปแบบการปกครองแบบเก่าในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเข้าสู่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งในยุคนี้ทำให้ประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปเห็นถึงความสำคัญในการใช้อำนาจของรัฐอันเนื่องจากรูปแบบการปกครองแบบสาธารณรัฐฝรั่งเศสภายหลังการปฏิวัติเป็นรูปแบบการปกครองแบบใหม่ที่ประชาชนสามารถกำหนดรูปแบบการปกครองของตนเองได้ด้วยการปฏิวัติ ซึ่งถือว่าเป็นการกำหนดชะตาชีวิตของปัจเจกชน ในส่วนแนวความคิดของนักกฎหมายเยอรมัน เห็นว่ารัฐที่มีคุณสมบัติเป็น “นิติรัฐ” คือรัฐที่ยอมลดตนเองมาอยู่ภายใต้ระบบกฎหมาย ในนิติรัฐอำนาจมหาชนทั้งหลายจะมีและใช้ได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายกำหนด ในขณะที่ปัจเจกชนก็มีช่องทางฟ้องคดีต่อองค์กรตุลาการเพื่อตรวจสอบควบคุมหลักนิติรัฐตาม

แนวคิดของยุโรปโดยให้องค์กรผู้ใช้อำนาจมหาชนทั้งหลายจะใช้อำนาจได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายกำหนดหรือที่เรียกว่า “ไม่มีกฎหมายไม่มีอำนาจ” และเมื่อใช้อำนาจก็ต้องใช้โดยไม่ขัดต่อกฎหมาย เป็นการนำอำนาจดั้งเดิมที่ไม่มีข้อจำกัดให้กลายเป็นอำนาจตามกฎหมาย

เพื่อให้องค์กรผู้ใช้อำนาจมหาชนอยู่ภายใต้กฎหมายก็ต้องมีการกำหนดรูปแบบหรือลำดับศักดิ์ของกฎหมาย (La hiérarchie des normes en droit français) ก่อนการใช้อำนาจฝ่ายปกครองต้องพิจารณาว่ามีกฎหมายให้อำนาจหรือไม่ และเมื่อใช้อำนาจนั้นก็จะต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย โดยมีองค์กรตุลาการตรวจสอบว่าฝ่ายปกครองกระทำการตามเช่นนั้นหรือไม่ และในขณะเดียวกันการตรากฎหมายขององค์กรนิติบัญญัติก็ต้องเป็นไปตามกรอบและเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญ

จะเห็นได้ว่า หลักนิติรัฐเริ่มต้นที่รูปแบบและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับระบบกฎหมาย ต่อมาเมื่อระบบการปกครองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยและเพื่อแก้ไขปัญหามาจากการใช้อำนาจของรัฐที่เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน กฎหมายในรัฐที่เป็นการปกครองแบบนิติรัฐก็ต้องมีเนื้อหาที่แน่นอนชัดเจนหรือในระบบกฎหมายฝรั่งเศสเรียกว่า “กฎหมายต้องมีเหตุผล” (Raison juridique) ไม่ว่าจะเห็นผลในการตรากฎหมายหรือเหตุผลในการบังคับใช้ ในการพิจารณาหลักนิติรัฐ โดยจะพิจารณาถึงสาระสำคัญของแต่ละหลักดังนี้

5.1 หลักการแบ่งแยกอำนาจ

หลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นหลักการที่สำคัญของหลักนิติรัฐ เพราะหลักนิติรัฐไม่สามารถสถาปนาขึ้นมาได้ในระบบการปกครองที่ไม่มีการแบ่งแยกอำนาจไม่มีการควบคุมตรวจสอบซึ่งกันและกันระหว่างอำนาจ ภายใต้หลักการแบ่งแยกอำนาจ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการโดยหลักแล้วต้องสามารถควบคุมตรวจสอบและยับยั้งซึ่งกันและกันได้ ทั้งนี้ เพราะอำนาจทั้งสามมิได้แบ่งแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด หากแต่มีการถ่วงดุลกัน (Check and balance) เพื่อให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับความคุ้มครอง ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีอำนาจใดอำนาจหนึ่งที่มีอำนาจเหนืออีกอำนาจหนึ่งอย่างเด็ดขาด ดังนั้นหลักการแบ่งแยกอำนาจจึงเป็นหลักที่แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของการแบ่งแยกอำนาจ การตรวจสอบอำนาจ และการถ่วงดุลอำนาจ ในการแบ่งแยกอำนาจอาจแยกพิจารณาการแบ่งแยกอำนาจในแง่ของความแตกต่างตามภาระหน้าที่ของรัฐ ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งแยกองค์กรตามขอบเขตภาระหน้าที่ที่แตกต่างกัน หรือเรียกกันว่า “การแบ่งแยกอำนาจตามภารกิจ” และ “การแบ่งแยกอำนาจในแง่ของตัวบุคคล” ซึ่งองค์กรมีภาระหน้าที่ที่จะต้องเข้าหน้าที่ของตนเองอันมิใช่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐองค์กรอื่นด้วย โดยวิธีการแบ่งแยกอำนาจของรัฐเช่นนี้รวมทั้งการกำหนดให้องค์กรอื่น ๆ เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการแต่งตั้งบุคคลเข้าสู่อำนาจนั้นหรือการให้มีสิทธิโต้แย้งคัดค้านอำนาจอื่นหรือสิทธิในการควบคุมตรวจสอบทั้งในแง่ของการแบ่งแยกอำนาจตามภารกิจและในแง่ของตัวบุคคลแล้ว กรณีก็จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่าง

อำนาจต่าง ๆ ในการยับยั้งซึ่งกันและกัน และทำให้เกิดความสมดุลระหว่างอำนาจไม่ให้อำนาจใด อำนาจหนึ่งอยู่ภายใต้อำนาจอื่นโดยสิ้นเชิง ด้วยสภาพการณ์เช่นนี้จะทำให้สิทธิและเสรีภาพของ ประชาชนได้รับความคุ้มครองอันเป็นความมุ่งหมายประการสำคัญของหลักนิติรัฐ

5.2 หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

หลักนิติรัฐมีความเกี่ยวพันกันอย่างยิ่งกับสิทธิในเสรีภาพของบุคคล และสิทธิในความ เสมอภาค สิทธิทั้งสองประการข้างต้นถือว่าเป็นพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในรัฐเสรี ประชาธิปไตยทั้งหลายยอมรับหลักความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคลในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพ ของตนเองไปตามความประสงค์ของบุคคลนั้น ดังนั้นรัฐจึงต้องให้ความเคารพต่อขอบเขตของสิทธิ และเสรีภาพของปัจเจกบุคคล การใช้อำนาจรัฐเพื่อแทรกแซงจะกระทำได้อีกแต่ด้วยกฎหมายซึ่งผ่าน ความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชนตามหลักความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยได้ให้ความ เห็นชอบแล้วเท่านั้น จึงจะสามารถกระทำได้อีก ทั้งนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปัจเจก บุคคลให้มีผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริงจึงได้มีการนำหลักการแบ่งแยกอำนาจมาใช้ เพื่อความมุ่ง หมายจะให้อำนาจแต่ละอำนาจควบคุมตรวจสอบซึ่งกันและกันก็เพื่อให้สิทธิและเสรีภาพของ ประชาชนได้รับความรับรองคุ้มครอง นอกเหนือจากหลักการแบ่งแยกอำนาจแล้วได้มีการบัญญัติ หลักการต่าง ๆ อีกหลายประการเพื่อเป็นการให้หลักประกันแก่สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลมิ ให้ถูกละเมิดจากรัฐ เช่น การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องมีผลบังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจง การกำหนดให้ระบบ บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ใช้อำนาจในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ หลักการจำกัดสิทธิและ เสรีภาพจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพมิได้ และหลักประกันที่สำคัญคือ “หลักประกันการคุ้มครองสิทธิโดยองค์กรตุลาการ” ซึ่งถือว่าเป็นสาระสำคัญของการให้ความ คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ปัจเจกบุคคล เพราะการคุ้มครองหรือหลักประกันทั้งหลายจะปราศจาก ความหมายหากไม่ทำให้สิทธิแก่ปัจเจกบุคคลในการโต้แย้งการกระทำของรัฐ เพื่อให้องค์กรศาลซึ่ง เป็นองค์กรที่มีความเป็นกลางเข้ามาควบคุม ตรวจสอบการกระทำของรัฐที่ถูกโต้แย้งว่าละเมิดต่อ สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล

กล่าวโดยสรุปหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ถือว่าเป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญของหลัก นิติรัฐ ทั้งนี้เพราะถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ดังนั้นการกระทำ ของรัฐทั้งหลายจึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับคุณค่าอันสูงสุดของรัฐธรรมนูญ เพราะมนุษย์นั้น เป็นเป้าหมายการดำเนินการของรัฐ มนุษย์มิใช่เป็นเพียงเครื่องมือในการดำเนินการของรัฐ การดำรง อยู่ของรัฐย่อมดำรงอยู่เพื่อมนุษย์ มิใช่มนุษย์ดำรงอยู่เพื่อรัฐ ด้วยเหตุนี้ สิทธิและเสรีภาพจึงเป็น รากฐานที่สำคัญของรัฐเสรีประชาธิปไตยที่ยึดถือระบบนิติรัฐ

5.3 หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง

หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง หรือเรียกว่า “หลักความผูกพันต่อกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง” หลักในเรื่องนี้เป็นการเชื่อมโยงหลักความผูกพันต่อกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครองเข้ากับหลักประชาธิปไตยโดยทางผู้แทน กล่าวคือ การใช้อำนาจของฝ่ายตุลาการที่ดี หรือฝ่ายปกครองที่ดีจะต้องผูกพันต่อบทบัญญัติของกฎหมายที่ออกโดยองค์กรนิติบัญญัติอันเป็นองค์กรที่มีพื้นฐานมาจากตัวแทนของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นการกระทบต่อสิทธิหรือจำกัดสิทธิของประชาชนนั้น จะกระทำใ้ภายใต้เงื่อนไขของรัฐธรรมาณูญ โดยผ่านความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชนก่อน ดังนั้นการใช้กฎหมายของฝ่ายตุลาการหรือฝ่ายปกครองที่เป็นการจำกัดสิทธิของประชาชนจึงมีผลมาจากกฎหมายที่ได้รับความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชนแล้ว ซึ่งอาจแยกพิจารณาความผูกพันต่อกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครองได้ ดังนี้

5.3.1 ความผูกพันต่อกฎหมายของฝ่ายตุลาการหรือหลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการ ซึ่งเป็นไปตามหลักความเสมอภาคของการใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยถือว่าเป็นหลักความเสมอภาคในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ รูปแบบของการใช้กฎหมายตามหลักความเสมอภาคมี 3 รูปแบบ ได้แก่

5.3.1.1 ฝ่ายตุลาการจะต้องไม่พิจารณาพิพากษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมายหรือเรียกว่าความผูกพันของฝ่ายตุลาการในทางปฏิเสธ กล่าวคือ เป็นความผูกพันที่จะต้องไม่พิจารณาพิพากษาให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งหมายความว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเรียกร้องมิให้มีการใช้กฎหมายให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นบทบัญญัติในลักษณะของการบังคับในเรื่องนั้น ๆ กล่าวคือ ฝ่ายตุลาการจะต้องใช้กฎหมายให้เป็นไปตามองค์ประกอบและผลของกฎหมายในเรื่องนั้น ๆ

5.3.1.2 ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือ บุคคลย่อมมีสิทธิเรียกร้องอย่างเท่าเทียมกันในการที่จะให้ฝ่ายตุลาการใช้บทบัญญัติกฎหมายให้ตรงกับข้อเท็จจริงในกรณีของตน ในกรณีนี้เป็นการเรียกร้องให้ฝ่ายตุลาการยอมรับการผูกพันตนอย่างเคร่งครัดต่อกฎหมาย แม้ว่ากฎหมายจะอนุญาตให้คำนึงถึงข้อเท็จจริงอันเป็นลักษณะพิเศษในกรณีใดกรณีหนึ่งก็ตาม

5.3.1.3 ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้ดุลพินิจโดยปราศจากข้อบกพร่อง ในกรณีนี้หมายความว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเรียกร้องอย่างเท่าเทียมกันต่อฝ่ายตุลาการในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้มีการใช้ดุลพินิจโดยเรียกร้องให้ฝ่ายตุลาการใช้ดุลพินิจโดยปราศจากข้อบกพร่องใด ๆ ทั้งสิ้น

5.3.2 ความผูกพันต่อกฎหมายของฝ่ายปกครองหรือหลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายปกครอง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 หลัก ได้แก่

5.3.2.1 หลักความมาก่อนของกฎหมาย หมายความว่า การกระทำของรัฐที่ออกมาในรูปบทบัญญัติของกฎหมายย่อมอยู่ในลำดับที่มาก่อนการกระทำต่าง ๆ ของรัฐทั้งหลาย รวมทั้งการกระทำของฝ่ายปกครองด้วย ดังนั้นการกระทำของรัฐและการกระทำของฝ่ายปกครองทั้งหลายจึงไม่อาจขัดแย้งกับบทบัญญัติของกฎหมายได้ หลักนี้เรียกร้องในทางปฏิเสธว่าการกระทำของฝ่ายปกครองหรือมาตรการอันใดอันหนึ่งของฝ่ายปกครองจะขัดหรือแย้งกับกฎหมายทั้งหลายที่มีอยู่ไม่ได้ ดังนั้น หากการกระทำของฝ่ายปกครองหรือมาตรการอันใดของฝ่ายปกครองขัดหรือแย้งกับกฎหมายการกระทำหรือมาตรการนั้นย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย

5.3.2.2 หลักเงื่อนไขของกฎหมาย ในขณะที่หลักความมาก่อนของกฎหมายเรียกร้องในทางปฏิเสธมิให้ฝ่ายปกครองกระทำการอันใดที่เป็นการขัดแย้งกันกฎหมายที่มีอยู่ แต่หลักเงื่อนไขของกฎหมายกลับเรียกร้องว่าฝ่ายปกครองจะมีอำนาจกระทำการอันใดอันหนึ่งได้ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจ หากไม่มีกฎหมายให้อำนาจฝ่ายปกครองกระทำการดังกล่าว การกระทำของฝ่ายปกครองนั้นย่อมไม่ชอบด้วยหลักเงื่อนไขของกฎหมายดังกล่าว

5.4 หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา

หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหาเป็นหลักที่เรียกร้องให้ฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายปกครองที่ออกกฎหมายลำดับรอง กำหนดหลักเกณฑ์ในทางกฎหมายให้เป็นไปตามหลักความแน่นอนของกฎหมาย หลักห้ามมิให้กฎหมายมีผลย้อนหลัง และหลักความพอสมควรแก่เหตุ

5.4.1 หลักความแน่นอนของกฎหมาย เป็นหลักการเรียกร้องความไม่แน่นอนในการใช้กฎหมาย และการบัญญัติกฎหมายต้องมีความแน่นอนเพียงพอที่จะทำให้บุคคลในสังคมสามารถทราบได้ว่าบทบัญญัติกฎหมายใดที่จะต้องคำนึงถึง หากเขาจะกระทำการอันใดอันหนึ่งและกฎหมายดังกล่าวมีข้อเรียกร้องอย่างใดบ้าง จากข้อเรียกร้องดังกล่าวนี้เองบุคคลจึงสามารถที่จะกำหนดการกระทำของตนเองให้เป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมายและทำให้เกิดความแน่ใจว่า การกระทำของตนจะไม่เป็นการละเมิดบทบัญญัติของกฎหมาย หลักความแน่นอนของกฎหมายประกอบไปด้วยหลักย่อย 2 หลัก ได้แก่

5.4.1.1 หลักความชัดเจนของกฎหมาย เรียกร้องให้ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารในการบัญญัติกฎหมายจะต้องมีความชัดเจนอย่างพอเพียงเพื่อให้บุคคลสามารถกำหนดพฤติกรรมของตนเองภายใต้สภาพการณ์ในทางกฎหมายที่ขาดความชัดเจนและการบัญญัติถึง “เงื่อนไขโดยทั่วไป”

5.4.1.2 หลักคุ้มครองความสุจริต เรียกร้องต่อฝ่ายปกครองโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการยกเลิก เพิกถอนคำสั่งทางปกครองที่ให้ประโยชน์แก่ผู้รับคำสั่งทางปกครอง โดยหลักแล้วการยกเลิก เพิกถอนคำสั่งทางปกครองที่ให้ประโยชน์แก่ผู้รับคำสั่งทางปกครอง แต่ผู้รับคำสั่งทางปกครองเชื่อโดยสุจริตว่าคำสั่งทางปกครองนั้นออกโดยชอบด้วยกฎหมาย และเมื่อได้ ชั่งน้ำหนักกับประโยชน์สาธารณะในเรื่องนั้น ๆ แล้ว ในกรณีที่เห็นควรให้ยกเลิกคำสั่งทางปกครอง ในกรณีนี้ให้นำหลักความคุ้มครองความสุจริตของผู้รับคำสั่งทางปกครองมาใช้เพื่อคุ้มครองบุคคลที่ ได้รับผลกระทบจากการยกเลิกคำสั่งทางปกครองแล้ว

5.4.2 หลักห้ามมิให้กฎหมายมีผลย้อนหลัง เป็นการเรียกร้องไม่ให้กฎหมายมีผลใช้ บังคับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของการย้อนหลัง ไปเป็น โทษต่อเหตุการณ์ที่ได้สิ้นสุดไปแล้ว การมีผลย้อนหลังของกฎหมายอาจแบ่งออกเป็น 2 กรณี ได้แก่

กรณีแรก การมีผลย้อนหลังโดยแท้ของกฎหมาย หรือเรียกว่า การมีผลย้อนหลังในผล ของกฎหมาย ได้แก่ กรณีที่ข้อเท็จจริงอันใดอันหนึ่งได้ผ่านพ้นไปแล้วและกฎหมายบัญญัติให้มีผล แก่ข้อเท็จจริงที่ได้สิ้นสุดไปแล้ว เช่น การเพิ่มอัตราเบี้ยปรับบานาญโดยให้มีผลย้อนหลังโดยแท้ ย่อมหมายความว่าผู้รับบานาญย่อมมีสิทธิได้รับเงินบานาญเพิ่มขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านพ้นไปแล้ว ตามที่กฎหมายนั้นให้มีผลย้อนหลังไปถึง

กรณีที่สอง การมีผลย้อนหลังมิใช่โดยแท้ หมายถึง กรณีที่มีกฎหมายได้เชื่อมโยงกับ ข้อเท็จจริงที่ได้เริ่มเกิดขึ้นแล้วในอดีตแต่ข้อเท็จจริงนั้นยังมีได้สิ้นสุดลงในขณะที่กฎหมายนั้นมีผล บังคับใช้ และกฎหมายได้กำหนดให้มีผลสำหรับข้อเท็จจริงนั้นในอนาคต เช่น ในกรณีของการเพิ่ม อัตราเบี้ยบานาญสำหรับผู้มีสิทธิได้รับบานาญ โดยให้มีผลย้อนหลังมิใช่โดยแท้ ในกรณีนี้จะให้มี ผลนับจากวันที่กฎหมายมีผลใช้บังคับไปในอนาคต

รูปแบบของการมีผลย้อนหลังทั้งสองกรณี หากมีผลไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ เกี่ยวข้องในกรณีนี้ไม่มีข้อห้ามแต่อย่างใด แต่หากเป็นกรณีที่ก่อให้เกิดภาระหรือก่อให้เกิด ผลกระทบกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง การให้มีผลย้อนหลังในกรณีนี้ย่อมมีขอบเขตตามหลักของหลัก ความแน่นอนของกฎหมายกับหลักการคุ้มครองความสุจริต ซึ่งตามหลักทั้งสองก็มิได้จำกัดการมีผล ย้อนหลังโดยสิ้นเชิง แต่การมีผลย้อนหลังไปเป็นโทษนั้นย่อมนำมาใช้อย่างเคร่งครัดในทาง กฎหมายอาญา ส่วนในขอบเขตของกฎหมายอื่น ๆ นั้น ในกรณีของการให้มีผลย้อนหลังโดยแท้ จำเป็นจะต้องชั่งน้ำหนักระหว่างหลักความแน่นอนของกฎหมายกับเหตุผลความจำเป็นของ ประโยชน์สาธารณะในการให้มีผลย้อนหลังดังกล่าว และสำหรับการมีผลย้อนหลังมิใช่โดยแท้ จะต้องพิจารณาชั่งน้ำหนักระหว่างขอบเขตของการคุ้มครองความสุจริตกับความสำคัญของ ประโยชน์สาธารณะซึ่งเป็นความประสงค์ของฝ่ายนิติบัญญัติที่ต้องการที่จะมุ่งคุ้มครอง แต่อย่างไรก็

ตาม จะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนทั้งสองกรณีว่าประชาชนเชื่อโดยสุจริตถึงความสมบูรณ์อยู่ของกฎหมายที่มีผลใช้บังคับอยู่

5.4.3 หลักความพอสมควรแก่เหตุ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “หลักความได้สัดส่วน” ซึ่งถือว่าเป็นหลักกฎหมายมหาชนทั่วไปที่มีบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่นับว่าเป็นหลักกฎหมายที่สำคัญในการตรวจสอบการกระทำทั้งหลายของรัฐ ซึ่งมีผลต่อความสมบูรณ์หรือความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำนั้น ๆ ภาระหน้าที่ของหลักความได้สัดส่วนมิได้มีความมุ่งหมายเฉพาะเพื่อการจำกัดการแทรกแซงของรัฐเท่านั้น แต่หลักความได้สัดส่วนยังเป็นหลักการในทางเนื้อหาที่ห้ามมิให้มีการใช้อำนาจอย่างอำเภอใจ นอกจากนี้หลักความได้สัดส่วนยังเป็นหลักที่มีความสำคัญสำหรับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลด้วย ประกอบไปด้วยหลักดังนี้

5.4.3.1 หลักความเหมาะสม หมายถึง มาตรการนั้นเป็นมาตรการที่อาจทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ได้ มาตรการอันใดอันหนึ่งจะเป็นมาตรการที่ไม่เหมาะสมหากมาตรการนั้นไปอาจบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวนั้นเป็นไปด้วยความยากลำบาก

5.4.3.2 หลักความจำเป็น หมายถึง มาตรการหรือวิธีการที่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดได้และเป็นมาตรการหรือวิธีการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด ดังนั้นหากมีมาตรการอื่นที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์นั้นได้และมีผลกระทบน้อยกว่ามาตรการที่รัฐได้เลือกใช้ ในกรณีนี้ย่อมถือได้ว่ามาตรการที่รัฐนำมาใช้มิได้เป็นไปตามหลักความจำเป็น

5.4.3.3 หลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ หลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์ และวิธีการ หลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ มีความหมายว่า มาตรการอันใดอันหนึ่งจะต้องไม่อยู่นอกเหนือขอบเขตของความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการดังกล่าวกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ กล่าวคือ เป็นการพิจารณาความสมดุลระหว่างสิทธิขั้นพื้นฐานที่ถูกกระทบกับผลประโยชน์ส่วนรวมที่เกิดจากการกระทบสิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าวจะต้องอยู่ในสัดส่วนที่สมดุลกัน แต่หากกระทบสิทธิของปัจเจกบุคคลมากแต่ประโยชน์สาธารณะที่เกิดจากการกระทบสิทธิดังกล่าวมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น กรณีนี้ย่อมถือว่าไม่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ

5.5 หลักการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการพิจารณาคดีขององค์กรตุลาการ

สำหรับการพิจารณาองค์กรฝ่ายตุลาการที่ทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนนั้นอาจแยกพิจารณาออกเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยศาลยุติธรรม การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยศาลปกครอง และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.5.1 การฟังความสองฝ่าย หลักทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาความที่สำคัญและเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม คือ หลักการได้รับฟังหรือหลักฟังความสองฝ่าย หากศาลพิจารณาคดีโดยฟังความข้างเดียวและไม่เปิดโอกาสให้คู่ความได้โต้แย้งต่อสู้คดีแล้วย่อมถือว่าไม่ปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคที่ถือว่าเป็นสาระสำคัญของหลักสิทธิมนุษยชน และในส่วนของการพิจารณาคดีของศาลย่อมถือว่าขาดความเป็นอิสระในการตัดสินคดี

หลักการนี้ถือว่าเป็นมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิของคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างหนึ่งซึ่งได้มีการนำไปใช้บังคับในทุกประเทศทั้งในคดีแพ่ง คดีอาญา และคดีปกครอง โดยคุณภาพของกระบวนการยุติธรรมซึ่งต้องประกอบด้วยความยุติธรรมนั้นจะขึ้นอยู่กับการนำหลักการได้รับฟังและสิทธิการต่อสู้คดีมาใช้อย่างถูกต้อง หลักนี้มีที่มาจากหลักเกณฑ์ในการบริหารงานยุติธรรมที่เหมาะสมในสมัยโบราณที่เรียกว่า “audiatur et altera pars” หรือ “audi et alteram partem” และในยุคสมัยใหม่ยังคงมีการบัญญัติหลักนี้ไว้ในรัฐธรรมนูญและอนุสัญญาระหว่างประเทศ เช่น สิทธิของคู่ความในการได้รับการแจ้งว่ามีการฟ้องคดีต่อตนและได้รับการแจ้งเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณา สิทธิของคู่ความในการเสนอหรือโต้แย้งพยานหลักฐานสิทธิที่จะต้องมีคู่ความอยู่ด้วยในขณะนำสืบพยานข้อเท็จจริง และสิทธิที่จะไม่ถูกผูกพันโดยคำพิพากษาที่ตนมิได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดี (วรรณชัย บุญบำรุง, 2559, หน้า 2)

นอกจากนี้ ยังมีหลักเกณฑ์อื่นที่สืบเนื่องมาจากหลักการฟังความสองฝ่าย ได้แก่ การห้ามศาลใช้ประโยชน์จากข้อเท็จจริงที่ตนรู้อยู่เอง เช่น ข้อเท็จจริงที่ได้มานอกศาลหรือที่คู่ความไม่มีโอกาสได้มีส่วนร่วมรู้เห็น หรือที่ได้มาโดยไม่มีหลักประกันในการได้มาซึ่งพยานหลักฐาน หรือแม้แต่ในคดีรูปแบบใหม่ เช่น การฟ้องคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) ก็ยังต้องนำสิทธิในการได้รับฟังมาใช้ให้เหมาะสมตามพฤติการณ์ เช่น โดยการต้องมีตัวแทนในการดำเนินคดีที่มีความสามารถในการคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้เข้ามาในคดี เป็นต้น ซึ่งมาตรการคุ้มครองที่กล่าวมานี้ถือเป็นมาตรการขั้นต่ำในการประสิทธิทางศาล (วรรณชัย บุญบำรุง, 2559, หน้า 2-3)

หลักการนี้อาจจะมีข้อยกเว้นได้ในบางกรณี คือ การที่จะเป็นบทลงโทษคู่ความที่ไม่ร่วมมือในการดำเนินกระบวนการพิจารณา เช่น การพิจารณาโดยขาดนัด หรือกรณีมีเหตุจำเป็นเร่งด่วน เช่น การขอให้คุ้มครองชั่วคราวในระหว่างการพิจารณา หรือคำร้องขอฝ่ายเดียวต่าง ๆ เป็นต้น

สิทธิในการที่ศาลจะต้องฟังความสองฝ่ายนี้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน สิทธิดังกล่าวนี้จึงเป็นผลจากการที่รัฐต้องให้ความเคารพต่อศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยประชาชนไม่ได้เป็นเพียงวัตถุอย่างหนึ่งของคำพิพากษาของศาล แต่ยังมีฐานะเป็นผู้ทรงสิทธิของกระบวนการพิจารณาที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย ดังนั้น คู่ความจึงควรมีโอกาสที่จะดำเนินการต่าง ๆ และร่วมมือกับศาลในการค้นหาวิธีทางแก้ไข ถ้าศาลไม่ฟังความทั้งสองฝ่ายถือว่าเป็นกรณีที่ละเมิดต่อศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

5.5.2 การพิจารณาคดีโดยเปิดเผย การให้ความยุติธรรมอันเป็นงานของศาลนั้นนับได้ว่าเป็นการปฏิบัติงานที่ไม่อาจคาดเดาล่วงหน้าได้ แต่อย่างน้อยก็ยังสามารถให้ความเชื่อมั่นต่อผู้ร้องขอความเป็นธรรมได้ ในสมัยก่อนหน้านั้นไม่นาน กระบวนการพิจารณายังมีลักษณะปกปิดและมีการปฏิบัติต่อคู่ความเสมือนเป็นวัตถุอย่างหนึ่งแทนที่จะเป็นตัวอย่างประกอบหนึ่งหรือผู้ทรงสิทธิในกระบวนการพิจารณา โดยคู่ความไม่สามารถมีสิทธิใด ๆ ต่อกระบวนการพิจารณาได้

ต่อมาในยุคสมัยที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีการยอมรับหลักเรื่องการแบ่งแยกอำนาจซึ่งยอมรับว่ากระบวนการยุติธรรมเป็นอำนาจที่สำคัญอันหนึ่งของรัฐ สิ่งเหล่านี้ทำให้แนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาในสมัยเดิมต้องล้าสมัย ประชาชนควรมีอำนาจที่ควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม คู่ความต้องสามารถเข้าร่วมในการพิจารณา หรือกระบวนการยุติธรรมจะต้องเปิดเผยต่อสาธารณะ หลักการดังกล่าวเป็นเรื่องสำคัญโดยเฉพาะในคดีอาญา และยังมีบทบาทสำคัญในคดีแพ่งเช่นเดียวกัน

การพิจารณาความโดยเปิดเผยเป็นแนวคิดของการบริหารงานยุติธรรมแบบเสรีนิยมมีที่มาจากการต่อต้านการพิจารณาคดีโดยลับของศาลบางศาลในสมัยก่อน เช่น ศาลสตาร์แชมเบอร์ (Star Chamber) ของอังกฤษซึ่งเป็นศาลตั้งอยู่โดยพระเจ้าชาร์ลในปี ค.ศ. 1629 ในพระราชวังเวสต์มินสเตอร์ (Westminster Palace) เพื่อลงโทษทางอาญาแก่บุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายการเก็บภาษี หรือในภาคพื้นยุโรปก่อนการปฏิวัติของฝรั่งเศส เป็นต้น (นิพนธ์ ใจสำราญ และคณะ, 2554, หน้า 139-158)

การพิจารณาด้วยวาจาจึงจะสามารถเปิดโอกาสให้สาธารณชนได้ทราบได้อย่างแท้จริง และก็เป็นหลักการที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพของประชาชนที่มีต่อการใช้อำนาจของรัฐซึ่งเป็นที่ยอมรับกันจนถึงสังคมในยุคสมัยใหม่ อีกทั้งยังเป็นการทำให้การบริหารงานยุติธรรมมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้น โดยหลักนี้มุ่งที่จะคุ้มครองคู่ความจากการพิจารณาที่

เป็นการลับและตามอำเภอใจของผู้ใช้อำนาจรัฐด้วยการพิจารณาที่โปร่งใส และประชาชนเป็นผู้ทรงสิทธิในกระบวนการพิจารณาด้วย หลักนี้ยังช่วยเป็นหลักประกันที่จำเป็นว่าประชาชนทุกคนสามารถได้รับรู้การดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยเฉพาะในกรณีที่ถูกหมายวิธีพิจารณาความมักจะห้ามการบันทึกภาพและเสียง รวมทั้งการถ่ายทอดภาพและเสียงของการพิจารณาสู่สาธารณะ หลักนี้ยังมีขอบเขตการใช้บังคับทั้งคดีแพ่ง คดีอาญา และคดีปกครอง นอกจากนี้ ในฝรั่งเศสยังได้ขยายขอบเขตไปใช้บังคับในการพิจารณาโทษทางวินัยของผู้ประกอบวิชาชีพต่าง ๆ เช่น ทนายความ แพทย์ ผู้สอบบัญชี ผู้สื่อข่าว หรือแม้กระทั่งผู้พิพากษาในอิตาลี ในเนเธอร์แลนด์หากมีการฝ่าฝืนหลักการพิจารณาโดยเปิดเผยจะมีผลทำให้การพิจารณาเป็นโมฆะ (วรรณชัย บุญบำรุง, 2559, หน้า 12)

ในทางปฏิบัติก็เป็นไปได้ยากเนื่องจากการดำเนินการพิจารณาเป็นเรื่องที่ซับซ้อนยากที่ประชาชนจะทำความเข้าใจในกระบวนการพิจารณาได้ทำให้มีการบัญญัติกฎหมายว่าประชาชนสามารถเข้าฟังการพิจารณาได้ และศาลต้องทำคำพิพากษาในศาลโดยเปิดเผย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 36, 140 (3))

แม้จะถือว่าหลักการนี้เป็นเรื่องสำคัญและได้รับการยอมรับในระดับสากล แต่ก็ไม่ได้ถือว่าหลักเรื่องนี้เป็นหลักการที่เด็ดขาดซึ่งมักจะพบว่ามีข้อจำกัดบางประการที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของความสงบเรียบร้อยของสังคม ความมั่นคงของประเทศ หรือความลับทางการค้า เป็นต้น หรือกรณีที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมหรือเยาวชนหรือครอบครัว สำหรับการพิจารณาโดยวาจาก็เช่นเดียวกัน การนำวิธีพิจารณาด้วยวาจามาใช้ก็ไม่ได้หมายความว่า จะไม่มีการใช้เอกสารในการพิจารณาเลย การพิจารณาด้วยวาจามักจะนำมาใช้ในกรณีที่ประสงค์จะให้เกิดความสะดวกและมีประสิทธิภาพเพื่อให้ศาลได้พบกับคู่ความโดยตรงได้ และในบางกรณี เช่น การพิจารณาโดยขาดนัดหรือในคดีบางประเภท เช่น คดีมโนสาเร่ ศาลอาจทำคำพิพากษาโดยไม่มีการพิจารณาด้วยวาจาก็ได้ ซึ่งถือเป็นความยืดหยุ่นประการหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมและเป็นลักษณะของระบบวิธีพิจารณาความแบบใหม่ ซึ่งเมื่อนำความยืดหยุ่นทำนองนี้มาใช้ก็จะต้องพิจารณาถึงความยุติธรรมของสังคมเสมอด้วย

5.5.3 การพิจารณาคดีด้วยความเป็นกลางของผู้พิพากษา ในการพิจารณาคดีโดยองค์กรตุลาการจะต้องมุ่งที่จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยจะต้องมี “ความเป็นกลาง” (Impartiality) ที่ถือว่าเป็นหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ (Nature justice) ของอังกฤษ หรือในกรณีของสหรัฐอเมริกาเรียกว่า “Due process of law”

หลักความเป็นกลางนี้ปรากฏได้จากกฎหมายรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายวิธีพิจารณาความ ตัวอย่างเช่น ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งแนวคิดของรัฐเสรีนิยม ถือว่าการมีความเป็นกลางของศาล ได้แก่ การที่ศาลทำหน้าที่โดยอิสระแยกจากองค์กรของรัฐอื่น

ในยุคสมัยใหม่มีหลักเกี่ยวกับความเป็นกลางของผู้พิพากษาต่างกันไป ซึ่งสิ่งดังกล่าวเห็นได้จากหลักเกณฑ์สำคัญเกี่ยวกับผู้พิพากษา เช่น การคัดเลือก วาระการดำรงตำแหน่ง เงินเดือน การเลื่อนขั้น เอกสิทธิ การดำเนินการทางวินัย การถอดถอนออกจากตำแหน่ง หรือการขาดคุณสมบัติของผู้พิพากษา ซึ่งหลักนี้มีที่มาจากทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ (Natural law theory) ในเรื่องการห้ามมิให้เลือกผู้พิพากษาเพื่อพิจารณาคดีใดคดีหนึ่ง แต่ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว

5.5.4 ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดี หลักการพื้นฐานสหประชาชาติว่าด้วยความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการ (United Nations' Basic Principles on the Independence of the Judiciary) มีบทบัญญัติเกี่ยวกับวินัยและการปลดผู้พิพากษา รับรองตามมติสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติ ครั้งที่ 7 ว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ณ กรุงมิลาน (Milan) สาธารณรัฐอิตาลี โดยกำหนดหลักว่าด้วยความเป็นอิสระในการทำหน้าที่ตุลาการไว้ในข้อ 1-7 (United Nations Human Right Office of the High Commissioner, 1985, Online) โดยมีสาระสำคัญดังนี้

ข้อ 1 กำหนดไว้ว่า “ความเป็นอิสระของตุลาการจะได้รับการรับรองโดยรัฐและได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายของประเทศ ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐบาล หน่วยงานของรัฐ และสถาบันอื่น ๆ ในความเป็นอิสระของตุลาการ”

ข้อ 2 กำหนดไว้ว่า “ศาลต้องพิจารณาคดีต่าง ๆ โดยเปิดเผยและเป็นกลางบนพื้นฐานของข้อเท็จจริงและตามข้อกฎหมายโดยปราศจากการครอบงำ อิทธิพล สิ่งล่อลวง การบังคับ การคุกคาม หรือการแทรกแซงไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม จากส่วนหรือเหตุผลใด ๆ ”

ข้อ 3 กำหนดไว้ว่า “ศาลต้องมีอำนาจเหนือทุกคดีในกระบวนการยุติธรรม และจะต้องมีอำนาจพิจารณาคดีผู้พิพากษาแต่เพียงผู้เดียวในการพิจารณาคัดสินว่าในคดีที่รับมานั้นอยู่ภายใต้อำนาจโดยกฎหมาย”

ข้อ 4 กำหนดไว้ว่า “จะไม่มีกรกระทำที่ไม่เหมาะสมหรือการแทรกแซงโดยมิชอบในกระบวนการพิจารณาคดีของศาล และการตัดสินของศาลจะต้องไม่ถูกแก้ไขไม่ว่ากรณีใด ๆ ภายใต้การพิจารณาคดีใหม่ หลักการนี้จะต้องกระทำโดยปราศจากอคติต่อการพิจารณาคดีใหม่ของศาล การบรรเทา หรือการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระโดยผู้มีอำนาจที่ศาลได้กำหนดไว้”

ข้อ 5 กำหนดไว้ว่า “บุคคลใด ๆ ต้องได้รับการประกันสิทธิในการพิจารณาคดีโดยศาลทั่วไปหรือศาลชำนาญพิเศษที่จัดตั้งขึ้นโดยกระบวนการทางกฎหมายต้องไม่ถูกสร้างขึ้นเพื่อแทนที่เขตอำนาจของศาลทั่วไปหรือศาลชำนาญพิเศษ”

ข้อ 6 กำหนดไว้ว่า “หลักความเป็นอิสระของตุลาการและปรารถนาให้ศาลรับรองในกระบวนการว่าจะได้รับความยุติธรรมและคู่กรณีได้รับการเคารพสิทธิของตน”

ข้อ 7 กำหนดไว้ว่า “ให้ถือเป็นหน้าที่ของทุกรัฐสมาชิกในการจัดหาทรัพยากรที่เพียงพอเพื่อให้ศาลสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม”

นอกจากนี้ยังได้กำหนดรายละเอียดในกระบวนการสอบวินัย การพ้นจากตำแหน่ง และการให้ออกจากราชการของผู้พิพากษาโดยกำหนดไว้ในข้อ 17-20 โดยกำหนดรายละเอียดดังนี้

ข้อ 17 กำหนดไว้ว่า “การฟ้องหรือร้องเรียนผู้พิพากษาในการทำหน้าที่เป็นตุลาการหรือความสามารถทางวิชาชีพต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็วและยุติธรรมภายใต้กระบวนการที่เหมาะสม ผู้พิพากษามีสิทธิที่จะได้รับการไต่สวนที่เป็นธรรม การสอบสวนต้องเก็บไว้เป็นความลับ เว้นแต่ผู้พิพากษาจะต้องขอเป็นอย่างอื่น”

ข้อ 18 กำหนดไว้ว่า “ผู้พิพากษาต้องอยู่ภายใต้การสอบวินัย หรือการให้ออกเพราะเหตุผลของการไม่มีความสามารถ หรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อการดำรงตนเป็นผู้พิพากษา”

ข้อ 19 กำหนดไว้ว่า “กระบวนการลงโทษทางวินัย การพ้นจากตำแหน่งหรือการให้ออกจากราชการจะต้องได้รับการพิจารณาตามมาตรฐานในกระบวนการยุติธรรมที่มีการจัดตั้งอยู่แล้ว”

ข้อ 20 กำหนดไว้ว่า “ในการพิจารณาพิพากษาทางวินัย การพ้นจากตำแหน่งหรือการให้ออกจากราชการจะต้องอยู่ภายใต้ความเป็นอิสระในการพิจารณาคดีใหม่ เว้นแต่เป็นการพิจารณาพิพากษาคดีโดยศาลสูงสุดและการถอดออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติหรือเป็นกระบวนการดำเนินการในทำนองเดียวกัน”

ในส่วนกฎบัตรสากลของผู้พิพากษา (Universal Charter of the Judge, 1985) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ได้รับการรับรองโดยผู้พิพากษาจากทุกภูมิภาคทั่วโลกได้บัญญัติไว้ว่า

“The independence of the judge is indispensable to impartial justice under the law. It is indivisible. All institutions and authorities, whether nation or international, must respect, protect and defend that independence.”

“ความเป็นอิสระของผู้พิพากษานั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้ของความยุติธรรมภายใต้กฎหมายมันแยกขาดออกไปไม่ได้ ทุกสถาบันและทุกหน่วยที่มีอำนาจไม่ว่าจะในระดับชาติหรือในระดับนานาชาติจะต้องเคารพ ค้ำครอง และปกป้องความเป็นอิสระนั้น”

เห็นได้ว่านานาประเทศต่างตระหนักถึงการให้ความสำคัญกับความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่คนในสังคมว่าทุกคนมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีด้วยความ

เสมอภาคและเป็นธรรมโดยไม่ถูกแทรกแซงจากอำนาจอื่น ๆ ซึ่งเกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก

ในส่วนของประเทศไทย เริ่มแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บัญญัติให้แยกศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม และมีหน่วยงานอิสระของตนเอง คือ สำนักงานศาลยุติธรรม อันเป็นการแยกศาลซึ่งใช้อำนาจตุลาการแยกออกจากอำนาจบริหาร อย่างชัดเจนและเด็ดขาด อันสอดคล้องกับหลักการแบ่งแยกอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ ออกจากกัน เพื่อให้เกิดระบบการคานและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง

ศ.ดร.คณิต ฒ นกร ได้กล่าวถึงความเป็นอิสระของผู้พิพากษาไว้ 2 ประการ (ชีพ จุลมนต์, 2556, หน้า 2-16) ได้แก่

1. ความเป็นอิสระในเนื้อหา หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ โดยปราศจากการแทรกแซงจากฝ่ายใด ๆ หรือไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของบุคคลหรือองค์กรใด
2. ความเป็นอิสระในทางส่วนตัว หมายถึง ผู้พิพากษาจะต้องสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ โดยปราศจากความเกรงกลัวว่าจะได้รับผลร้ายหรือถูกกลั่นแกล้งอันเป็นผลมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของตน

หลักประกันความอิสระในเนื้อหา กล่าวคือ ในองค์กรศาลยุติธรรมจะมีระบบการบริหารราชการภายในซึ่งมีระบบการควบคุม สั่งการ และการบังคับบัญชา เพื่อให้ราชการของศาลเป็นไปโดยเรียบร้อยเช่นเดียวกับส่วนราชการโดยทั่วไป แต่เรื่องนี้มีคำกล่าวของผู้พิพากษาของพระยาจินดาภิรมย์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ซึ่งได้พิมพ์แจกแก่ผู้พิพากษาที่จะออกไปรับราชการใหม่ ใน พ.ศ.2472 ตอนหนึ่งว่า “หน้าที่ตุลาการต่างกับธุรการอย่างหนึ่งคือ ฝ่ายธุรการนั้นต้องฟังบังคับบัญชาผู้มีอำนาจเหนือ แต่ตุลาการในส่วนที่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีแล้วมีอิสระในการออกความเห็นและพิพากษา แต่ทั้งนี้ไม่ใช่ว่าทำตามชอบใจตนได้ ต้องตั้งอยู่ในคลองมรรยาทของผู้พิพากษาประกอบด้วย สุจริตธรรมและพิจารณาพิพากษาคดีตามบทกฎหมายพระธรรมนูญและแบบแผน...” (สถาบันพระปกเกล้า, ออนไลน์, 2553)

ในการพิจารณาและพิพากษาคดีของข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมมีบทบัญญัติกฎหมายให้ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อมิให้ผู้ใดเข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา โดยการกระทำใด ๆ อันจะเป็นการกระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติหน้าที่ในประการที่อาจทำให้ขาดความเป็นอิสระหรือเสียความยุติธรรมนั้น ซึ่งเกิดขึ้นได้หลายกรณี เช่น ใช้อิทธิพลก้าว ก้าว สร้างความเกรงใจ จูงใจให้เห็น หรือฟ้องร้อง กลั่นแกล้ง กล่าวหาทางวินัย เป็นต้น

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 33 มีบทบัญญัติที่เป็นหลักประกันอำนาจอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี และป้องกันมิให้ผู้บริหารศาลเข้าไปยุ่งเกี่ยวแทรกแซงการทำงานที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีขององค์กรฯ กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่า

“การเรียกคืนสำนวนคดีหรือการโอนสำนวนคดีซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรผู้พิพากษาใด ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล จะกระทำได้อต่อเมื่อเป็นกรณีที่กระทบกระเทือนต่อความยุติธรรม ในการพิจารณาหรือพิพากษาอรรถคดีของศาลนั้น และรองประธานศาลฎีกา รองประธานศาลอุทธรณ์ รองประธานศาลอุทธรณ์ภาค รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น หรือผู้พิพากษาในศาลจังหวัดหรือศาลแขวงซึ่งมีอาวุโสสูงสุดในศาลนั้น แล้วแต่กรณี ซึ่งมีได้เป็นองค์กรฯในสำนวนคดีดังกล่าวได้เสนอความเห็นให้กระทำได้...”

บทบัญญัตินี้ดังกล่าวบัญญัติให้การย้ายสำนวนคดีให้ผู้พิพากษาจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติ และได้ห้ามการเรียกคืนสำนวนคดีหรือการโอนสำนวนคดี เว้นแต่เป็นกรณีที่กระทบกระเทือนต่อความยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเท่านั้น

การพิจารณาและพิพากษาคดีก็เป็นดุลพินิจโดยอิสระของผู้พิพากษาหรือองค์กรฯที่ได้รับมอบสำนวนนั้น ๆ เมื่อได้ดำเนินการไปโดยชอบแล้ว แม้ผู้บริหารจะไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับคำพิพากษาดังกล่าวก็ไม่สามารถโต้แย้งหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำพิพากษานั้นได้ จะทำได้เพียงการทำความเข้าใจความเห็นแย้ง ซึ่งผู้ที่มีอำนาจในการทำความเข้าใจดังกล่าว มีปรากฏในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 11 (1) ได้แก่ ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล หากนั่งพิจารณาและพิพากษาคดีใด ๆ ของศาลนั้น หรือเมื่อได้ตรวจสำนวนคดีใดแล้วมีอำนาจทำความเข้าใจได้ ซึ่งบันทึกความเห็นแย้งคำพิพากษานั้น เป็นระบบการตรวจสอบภายในของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดี และเป็นการตั้งประเด็นไว้ให้ต้องมีการพิจารณาหากมีการอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษานั้น ๆ

นอกจากนี้ ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์กรฯกันต่างคนก็มีอิสระในการพิจารณาของตนเองในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์หากผู้พิพากษาคณใดมีความเห็นแย้ง ผู้พิพากษาคณนั้นต้องเขียนความเห็นแย้งของตนคิดไว้ในสำนวน และจะแสดงเหตุผลแห่งข้อแย้งไว้ด้วยก็ได้ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 140 (2)

แต่ผู้พิพากษาอื่นซึ่งไม่ใช่องค์กรฯก็ไม่อาจเข้าไปแทรกแซงการพิจารณาพิพากษาคดีของ ผู้พิพากษาคณะอื่นได้ ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ.2543 มาตรา 66 บัญญัติว่า

“ข้าราชการตุลาการต้องไม่เข้าไปก้าวก่ายหรือแทรกแซงการพิจารณาพิพากษาคดีของข้าราชการตุลาการอื่น หรือกระทำการใด ๆ อันเป็นเหตุให้การพิจารณาพิพากษาคดีของข้าราชการตุลาการอื่นขาดความเป็นอิสระหรือความยุติธรรม”

อย่างไรก็ดี คุณพินิจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาต้องเป็นไปโดยชอบและสุจริต อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายและนิติประเพณี คราบใดที่ผู้พิพากษาปฏิบัติหน้าที่อยู่ในขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ในทางตุลาการโดยสุจริต และเป็นการใช้ดุลพินิจโดยชอบด้วยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ย่อมได้รับความคุ้มครองความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ในทางตรงข้ามหากเป็นการใช้ดุลพินิจโดยทุจริตหรือโดยมิชอบแล้วก็ต้องถูกตรวจสอบเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่รัฐอื่น ๆ เช่นกัน เพียงแต่ระบบการตรวจสอบฝ่ายตุลาการอาจมีความแตกต่างไปจากระบบการตรวจสอบฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ

หลักประกันความเป็นอิสระในทางส่วนตัว ผู้พิพากษาจะต้องมั่นใจได้ว่าตนจะไม่ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติหน้าที่ของตนไม่ว่าจะโดยการแต่งตั้ง โยกย้าย การเลื่อนตำแหน่ง การงดการเลื่อนขึ้นเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่ง หรือการถูกดำเนินการทางวินัย พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 จึงได้บัญญัติให้มีคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) ซึ่งประกอบด้วย ประธานศาลฎีกา เป็นประธานกรรมการ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นข้าราชการตุลาการโดยได้รับเลือกจากข้าราชการตุลาการในแต่ละชั้นศาล ได้แก่ ศาลฎีกา 6 คน ศาลอุทธรณ์ 4 คน และศาลชั้นต้น 2 คน นอกจากนี้ยังมีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ซึ่งไม่เป็นข้าราชการตุลาการ ซึ่งได้รับเลือกจากวุฒิสภาอีก 2 คน

คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่เป็นหลักประกันการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 17 กำหนดว่า “ในการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งข้าราชการตุลาการที่มีใช้ตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา การโยกย้ายแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง ข้าราชการตุลาการ และการงดการเลื่อนเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่ง จะต้องได้รับความเห็นชอบจาก ก.ต...” ทั้งนี้ ก.ต. มีอำนาจออกระเบียบให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

การใช้ดุลพินิจในการทำหน้าที่ของ ก.ต. ไม่ว่าจะเป็นการวินิจฉัย กลั่นกรองหรือการแสดงความคิดเห็น การลงมติได้มีความแตกต่างจากการพิจารณาพิพากษาคดีแต่อย่างใด กล่าวคือต้องกระทำด้วยความเป็นกลาง ปราศจากอคติทั้งปวง เพื่อความยุติธรรมและยึดมั่นในความเป็นอิสระของตน

การแต่งตั้งโยกย้ายดังกล่าวจะกระทำได้อีกเมื่อได้รับความยินยอมจากข้าราชการตุลาการ ผู้นั้น เว้นแต่เป็นการแต่งตั้งโยกย้ายตามวาระประจำปี การเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น หรือเป็นกรณีที่ผู้นั้นอยู่ในระหว่างถูกดำเนินการทางวินัยหรือเป็นจำเลยในคดีอาญา

กรณีที่ประธานศาลฎีกาจะสั่งให้ข้าราชการตุลาการไปช่วยทำงานชั่วคราวในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แก่ราชการศาลยุติธรรม ในตำแหน่งที่ไม่ต่ำกว่าตำแหน่งที่ผู้นั้นดำรงอยู่ เกินกว่า 6 เดือน ประธานศาลฎีกาก็ต้องขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการตุลาการ (กต.) ก่อน รวมทั้งต้องได้รับความยินยอมจากข้าราชการตุลาการผู้นั้นด้วย หรือกรณีที่ประธานศาลฎีกาจะสั่งให้โอนข้าราชการตุลาการไปเป็นข้าราชการพลเรือน ข้าราชการศาลยุติธรรมหรือข้าราชการฝ่ายอื่นก็จะต้องให้ผู้นั้นยินยอมและคณะกรรมการตุลาการ (กต.) เห็นชอบด้วย และกรณีที่จจะรับกลับเข้ารับตำแหน่งข้าราชการตุลาการ ประธานศาลฎีกาก็จะสั่งได้อีกเมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการตุลาการ (กต.) ก่อนเช่นกัน

ดังนั้น การบริหารงานบุคคลไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้ง การให้พ้นจากตำแหน่ง การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน หรือการลงโทษผู้พิพากษา พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 กำหนดเป็นอำนาจของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมที่จะให้ความเห็นชอบ โดยไม่ให้เป็นอำนาจเฉพาะของผู้บริหารศาลโดยตรงเช่นองค์กรฝ่ายบริหารอื่น ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นหลักประกันความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาโดยสุจริต ไม่ถูกกลั่นแกล้งโดยไม่เป็นธรรมหรือได้รับผลร้ายอย่างใด ๆ จากการปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ ด้วยการจัดให้มีระบบการกลั่นกรอง ตรวจสอบถ่วงดุล โดยคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมที่แยกเป็นอิสระจากผู้บริหารประจำศาลนั้น ๆ เป็นผู้ทำหน้าที่โดยตรง

ในรัฐธรรมนูญของประเทศไทยทุกฉบับได้กำหนดหลักการที่สอดคล้องกับหลักสากลและในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550 มาตรา 197 บัญญัติว่า

“การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาลซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไปโดยยุติธรรม ตามรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปโดยถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรมตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย...”

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2560 มาตรา 188 บัญญัติว่า “การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาล ซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายและในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

ผู้พิพากษาและตุลาการย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เป็นธรรมและปราศจากอคติทั้งปวง”

5.5.5 การควบคุมและการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ผู้พิพากษา ในการปฏิบัติหน้าที่ด้านอรรถคดีของผู้พิพากษาศาลยุติธรรมมิใช่จะเป็นไปอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด แต่จะต้องเป็นไปโดยชอบและสุจริตอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายและนิติประเพณี คราใดที่ผู้พิพากษาปฏิบัติหน้าที่อยู่ในขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ของตุลาการที่สุจริต และใช้ดุลพินิจโดยชอบด้วยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายแล้ว ย่อมได้รับความคุ้มครองความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ในทางตรงข้าม หากเป็นการใช้ดุลพินิจโดยทุจริตหรือโดยมิชอบแล้ว ก็จะต้องถูกตรวจสอบเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่รัฐอื่น ๆ เช่นกัน เพียงแต่ระบบการตรวจสอบฝ่ายตุลาการอาจมีความแตกต่างไปจากระบบการตรวจสอบฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ เพราะอาจมีผลสะท้อนกลับอันอาจกระทบต่อความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาได้

นอกจากนี้ ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งอาจถูกคัดค้านได้ เช่น ในกรณีมีเหตุตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 11 ผู้พิพากษานายนั้นมิใช่ผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวข้องในคดีเป็นญาติเกี่ยวข้องกับคู่ความฝ่ายหนึ่ง หรือแม้แต่เป็นผู้ที่ถูกอ้างเป็นพยานหรือเป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวข้องกับคดี เป็นต้น เช่นนี้ผู้พิพากษาเมื่อทราบว่ามีเหตุที่ตนอาจถูกคัดค้านก็อาจขอถอนตัวจากการนั่งพิจารณาคดีเอง หรือคู่ความที่เกี่ยวข้องอาจยกข้อคัดค้านขึ้นอ้างต่อศาลก็ได้

การตรวจสอบการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษา มีทั้งการตรวจสอบถ่วงดุลจากภายในองค์กรศาลด้วยกันเอง และการตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การตรวจสอบภายในองค์กรศาล การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลยุติธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องท่ามกลางความขัดแย้งของคู่ความทั้งสองฝ่าย ผลการพิจารณาของศาลอาจมีทั้งฝ่ายที่ได้รับประโยชน์หรือได้รับผลร้ายจากการพิจารณาหรือพิพากษานั้น โดยผลของกฎหมาย กรณีที่คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่เห็นด้วยกับการพิจารณาหรือคำพิพากษาของศาลนั้น ก็อาจใช้สิทธิตามกระบวนการที่กฎหมายบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์หรือฎีกา เพื่อให้คำพิพากษานั้นถูกทบทวนอีกครั้งโดยศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา แล้วแต่กรณี

แต่หากเห็นว่าการกระทำของผู้พิพากษานั้นมีเจตนาส่อไปในทางทุจริตก็อาจใช้สิทธิร้องเรียนไปยังคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (กต.) ได้ หากคณะกรรมการตุลาการ (กต.) ตรวจสอบแล้วเห็นว่า ผู้พิพากษาผู้นั้นกระทำความผิดจริงตามข้อร้องเรียนก็อาจดำเนินการทางวินัย หรือหากการกระทำนั้นเป็นความผิดทางอาญาก็อาจดำเนินคดีอาญาด้วย ซึ่งที่ผ่านมาระหว่างปี 2551-2553 คณะกรรมการตุลาการ (กต.) ก็ได้มีการดำเนินการทางวินัยและลงโทษผู้พิพากษากระทำผิดวินัยร้ายแรงฐานทุจริตต่อหน้าที่ และบางคนมีพฤติกรรมเรียกรับสินบน จนที่สุดได้มีมติ

คณะกรรมการตุลาการ (กต.) ให้ข้าราชการตุลาการพ้นจากตำแหน่ง เนื่องจากทุจริตต่อหน้าที่ รวมทั้งสิ้น 9 คน (สำนักงานศาลยุติธรรม, ออนไลน์, 2562)

2) การตรวจสอบถ่วงดุลโดยองค์กรภายนอก การที่องค์กรภายนอกจะมาตรวจสอบถ่วงดุลการทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาศาลยุติธรรม เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนทั้งต้องให้ความเคารพและคำนึงถึงผลกระทบถึงความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การรับรองไว้ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษาศาลยุติธรรมก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเช่นเดียวกับข้าราชการและประชาชนทั่วไป หลักความคุ้มครองความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจำกัดอยู่เฉพาะในกรณีที่ปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริตและอยู่ภายใต้กฎหมายเท่านั้น หากมีเหตุอันควรสงสัยว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ส่อไปในทางทุจริตหรือมิชอบด้วยกฎหมาย ก็จะต้องเข้าสู่ระบบการตรวจสอบเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่รัฐในหน่วยงานอื่น ๆ

6. การพัฒนากฎหมายภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติและแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

6.1 ยุทธศาสตร์ชาติด้านกระบวนการยุติธรรมเคารพสิทธิมนุษยชนและปฏิบัติต่อประชาชนโดยเสมอภาค

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 65 กำหนดให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว โดยให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ และต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2560 โดยกำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อรับผิดชอบในการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติ กำหนดวิธีการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติ ในการติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผล รวมทั้งกำหนดมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนทุกภาคส่วนดำเนินการให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อให้เป็นไปตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560

คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านต่าง ๆ รวม 6 คณะ อันประกอบด้วย คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ

ด้านการปรับสมดุลและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อรับผิดชอบในการดำเนินการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนด ตลอดจนได้จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวางเพื่อประกอบการพิจารณาจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) เป็นยุทธศาสตร์ชาติดั้งแรกของประเทศไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ภายในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อความสุขของคนไทยทุกคน

ในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเป็นไปตามยุทธศาสตร์ชาติ ข้อ 4.8 ว่าด้วยเรื่องกระบวนการยุติธรรมเคารพสิทธิมนุษยชนและปฏิบัติต่อประชาชนโดยเสมอภาค ความเป็นกลาง น่าเชื่อถือ โปร่งใส ตรวจสอบได้ กระบวนการยุติธรรมมีการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมมีความกล้าหาญทางจริยธรรม เป็นมืออาชีพ มีความเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก มุ่งให้เกิดการสร้างมาตรฐานและเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการยุติธรรมเทียบเท่าระดับสากล ตามหลักนิติธรรม โปร่งใส ลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสในการเข้าถึงความยุติธรรม สร้างความสมดุลระหว่างสิทธิและเสรีภาพของประชาชนกับประโยชน์สาธารณะ การอำนวยความสะดวกยุติธรรมมีประสิทธิภาพ และเป็นไปอย่างเสมอภาคหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมีความร่วมมือที่ดี บูรณาการและเชื่อมโยงการทำงานระหว่างกัน ดังนี้

1. บุคลากรและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเคารพและยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่พึงได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม ปรับวัฒนธรรมองค์กร และทัศนคติเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมให้เคารพและยึดมั่นในหลักประชาธิปไตยเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่พึงได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม รวมทั้งเสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมให้มีความโปร่งใส เป็นกลาง ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใด ๆ การบริหารงานบุคคลในกระบวนการยุติธรรมต้องโปร่งใส เป็นอิสระ และมีการพัฒนาตัวบุคคลอย่างต่อเนื่อง

2. ทุกหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม มีบทบาทเชิงรุกร่วมกันในทุกขั้นตอนของการค้นหาความจริง การรวบรวมและการพิสูจน์พยานหลักฐานเป็นไปตามมาตรฐานสากลโดยต้องใช้ประโยชน์จากนิติวิทยาศาสตร์และศาสตร์อื่น ๆ และจัดให้มีบริการทางด้านนิติวิทยาศาสตร์เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างมีทางเลือก อำนวยความสะดวกยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เลือกปฏิบัติ มีความโปร่งใส และประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้

โดยสะดวก รวดเร็ว ยกระดับความโปร่งใสในการใช้อำนาจกับประชาชนและการแต่งตั้งโยกย้าย รวมทั้งยกระดับมาตรการตรวจสอบการประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมให้มีความน่าเชื่อถือและมีประสิทธิภาพ

3. หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทั้งทางแพ่ง อาญาและปกครองมีเป้าหมายและยุทธศาสตร์ร่วมกัน เพื่อประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายและอำนวยความสะดวกพัฒนาเป้าหมายและยุทธศาสตร์ระยะกลางและระยะยาวระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ มีรูปแบบกระบวนการยุติธรรมที่มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานกันบนพื้นฐานแห่งการไว้วางใจซึ่งกันและกัน รวมทั้งสร้างเครื่องมือการประเมินคุณภาพและผลงานที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมุ่งก่อให้เกิดผลลัพธ์ต่อสังคมร่วมกัน พร้อมทั้งพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในกระบวนการยุติธรรมเพื่อเป็นช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมตลอดกระบวนการพิจารณาคดีได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร

4. ส่งเสริมระบบยุติธรรมทางเลือก ระบบยุติธรรมชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม ส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในรูปแบบต่าง ๆ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงความเป็นธรรม การพัฒนารูปแบบของการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมให้มีความหลากหลาย การสร้างความรู้ ความเข้าใจด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้กับประชาชน การพัฒนากลไกคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมและความขัดแย้งระหว่างภาครัฐเอกชน และชุมชน รวมทั้ง การส่งเสริมพัฒนาระบบการสืบเสาะและการสอดคล้องให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5. พัฒนามาตรการอื่นแทนโทษทางอาญา เพื่อลดทอนความเป็นโทษทางอาญาที่ไม่จำเป็น สร้างความสมดุลระหว่างการบังคับโทษตามคำพิพากษากับการให้โอกาสผู้ต้องโทษกลับคืนสู่สังคม เปิดโอกาสให้ภาคส่วนอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการบังคับโทษ และการพัฒนาระบบคุมประพฤติในชุมชน รวมทั้ง การใช้กฎหมายอาญาโดยยึดมั่นหลักการดีความโดยเคร่งครัด ไม่ขยายขอบเขตฐานความผิดให้ครอบคลุมการกระทำที่แท้จริงแล้วไม่เข้าองค์ประกอบ

6.2 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งได้ให้ความสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ำมนุษย์ มุ่งเน้นการวางแผนและยกระดับวิธีการแก้ไข รวมทั้งให้มีการบูรณาการการดำเนินงานระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ อย่างแท้จริง โดยมีแนวคิดการดำเนินการที่สำคัญ ได้แก่ (1) การพัฒนากฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีค้ำมนุษย์ (2) การ

บริหารจัดการคดีค้ำนุษย์ (3) การเพิ่มขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและบริบทต่าง ๆ (4) การป้องกันและปราบปรามการทุจริต/คอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่รัฐที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้ำนุษย์ (5) การบริหารจัดการแรงงานกลุ่มเปราะบางให้มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ำนุษย์ด้านแรงงาน (6) การสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักถึงปัญหาการค้ำนุษย์แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (7) การบูรณาการความร่วมมือของภาคีเครือข่ายทั้งในและระหว่างประเทศ อย่างมีประสิทธิภาพ (8) การพัฒนากลไกและเพิ่มประสิทธิภาพการคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ำนุษย์และกลุ่มเสี่ยงอย่างเป็นระบบ และ (9) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้มีประสิทธิภาพและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยการบูรณาการระบบฐานข้อมูลในทุกมิติ

นอกจากการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในด้านการค้ำนุษย์แล้ว ยังได้ให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการผู้หลบหนีเข้าเมือง มุ่งให้การพัฒนาการบริหารจัดการผู้หลบหนีเข้าเมืองเป็นไปอย่างมีระบบและเป็นเอกภาพ โดยเน้นการพัฒนาระบบฐานข้อมูลผ่านการบูรณาการฐานข้อมูลผู้หลบหนีเข้าเมืองของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีกระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงาน สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นหน่วยงานหลัก และประสานการปฏิบัติกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในแต่ละประเด็นภารกิจ เพื่อบูรณาการการดำเนินการต่อผู้หลบหนีเข้าเมืองทุกกลุ่ม โดยแนวทางการดำเนินการที่สำคัญภายใต้แนวทางการพัฒนานี้ ประกอบด้วย (1) แก้ไขปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองกลุ่มชาติพันธุ์/ชนกลุ่มน้อย โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างความมั่นคงและหลักสิทธิมนุษยชน (2) แก้ไขปัญหา ผู้หลบหนีเข้าเมืองกลุ่มแรงงานต่างด้าว (3) แก้ไขปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองกลุ่มเฉพาะ (ชนกลุ่มน้อย/กลุ่ม ชาติพันธุ์) (4) แก้ไขปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองกลุ่มอื่น ๆ (5) ดำเนินการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเข้าเมืองและพำนักรอยู่ในราชอาณาจักรอย่างเคร่งครัด (6) เสริมสร้างความร่วมมือด้านการข่าว และการลาดตระเวนร่วมบริเวณชายแดน (7) พัฒนาระบบฐานข้อมูล และเชื่อมโยงการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (8) ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม (9) แสวงหาความร่วมมือจากประเทศต้นทาง/องค์การระหว่างประเทศ ในการแก้ปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมือง (10) พัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ภาครัฐ (11) พัฒนาการบริหารจัดการปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยทุกภาคส่วน และ (12) ทบทวนปรับปรุงกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ให้ทันสมัยสอดคล้องกับนานาชาติ และสามารถจัดการปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองได้อย่างสมบูรณ์

ในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิधिพิจารณาสิทธิมนุษยชนเป็นหนึ่งในเรื่อง กระบวนการยุติธรรมเคารพสิทธิมนุษยชนและปฏิบัติต่อประชาชนโดยเสมอภาค มีความเป็นกลาง น่าเชื่อถือ โปร่งใส ตรวจสอบได้ กระบวนการยุติธรรมมีการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เพราะ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ยังมีประสิทธิภาพไม่เพียงพอต่อการรองรับคดีสิทธิมนุษยชนที่ไต่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญที่จะต้องได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นกระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นการสร้างขั้นตอนเพื่อปฏิเสธสิทธิของประชาชนจะต้องได้รับการพัฒนาเช่นเดียวกัน ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนากฎหมายกร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนต่อไป

7. การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายใต้การสหประชาชาติ

ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกลไกการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้

7.1 เจตนารมณ์ของกฎบัตรสหประชาชาติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

ครั้งเมื่อวันที่ 15 เมษายน ค.ศ. 1945 (พ.ศ. 2488) ได้มีการประชุมใหญ่สหประชาชาติที่ซานฟรานซิสโก (San Francisco) และลงมติรับรองกฎบัตรสหประชาชาติ ถ้อยคำในกฎบัตรสหประชาชาติได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามของผู้ร่างที่จะทำให้เกิดการร่างเอกสารระหว่างประเทศเพื่อรับรองสิทธิของบุคคล (International Bill of Rights) ทั้งในส่วนของการปรารถนาและเนื้อหาสาระตามรายมาตราดังนี้

คำปรารภ เป็นการกล่าวในนามของประชาชนในเครือสหประชาชาติ กำหนดว่า

“...จะยืนยันความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักมูลฐานในเกียรติศักดิ์และคุณค่าของมนุษย์บุคคล ในสิทธิเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี และของประเทศชาติใหญ่น้อย...” (to reaffirm faith in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person, in the equal rights of men and women and of nations large and small) (United Nations, 2018, Online)

Article 1(3) ซึ่งมีข้อความแสดงถึงวัตถุประสงค์ของสหประชาชาติได้บัญญัติว่า

“เพื่อทำการร่วมมือระหว่างประเทศ ในอันที่จะแก้ปัญหาระหว่างประเทศในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และมนุษยธรรม และส่งเสริมและสนับสนุนการเคารพสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพ อันเป็นหลักมูลสำหรับทุก ๆ คน โดยปราศจากความแตกต่างในทาง เชื้อชาติ เพศ ภาษา หรือศาสนา” (To achieve international co-operation in solving international problems of an economic, social, cultural, or humanitarian character, and in promoting and encouraging respect for human rights and for fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language, or religion) (United Nations, 2018, Online)

Article 13(b) ได้กล่าวถึงหน้าที่และอำนาจของสมัชชา โดยกำหนดให้สมัชชามีความรับผิดชอบโดยเฉพาะการส่งเสริมวัตถุประสงค์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน โดยบัญญัติว่า

“ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษาและอนามัย และช่วยเหลือให้ประจักษ์ผลในสิทธิมนุษยชน และอิสรภาพอันเป็นหลักมูลสำหรับทุกคน โดยปราศจากความแตกต่างในทางเชื้อชาติ เพศ ภาษา หรือศาสนา” (promoting international co-operation in the economic, social, cultural, educational, and health fields, and assisting in the realization of human rights and fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language, or religion) (United Nations, 2018, Online)

มาตราที่เกี่ยวกับคณะมนตรีความมั่นคง (Security Council) ไม่ได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชน แต่ Article 55(c) ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างประเทศได้แสดงเจตนารมณ์ของผู้ร่างที่จะคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยบัญญัติไว้ว่า

“ด้วยทัศนะที่จะสถาปนาภาวะการณ์แห่งเสถียรภาพและสวัสดิภาพ ซึ่งจำเป็นสำหรับความสัมพันธ์โดยสันติ และโดยฉันทมิตรระหว่างนานาชาติ ด้วยยึดความเคารพต่อหลักการแห่งสิทธิอันเท่าเทียมกัน และการกำหนดเจตจำนงของตนเองของประชาชนเป็นมูลฐาน สหประชาชาติจักส่งเสริม

(c) การเคารพโดยสากล และการปฏิบัติตามสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพอันเป็นหลักมูลสำหรับทุกคน โดยปราศจากความแตกต่างในทางเชื้อชาติ เพศ ภาษา หรือศาสนา”

(Article 55 With a view to the creation of conditions of stability and well-being which are necessary for peaceful and friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, the United Nations shall promote:

a. ...

b. ...

c. universal respect for, and observance of, human rights and fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language, or religion) (United Nations, 2018, Online)

Article 56 กำหนดหน้าที่ในการดำเนินการว่า

“สมาชิกทั้งปวงให้คำมั่นว่า จะดำเนินการร่วมกัน และแยกกัน ในการร่วมมือกับองค์การเพื่อให้บรรลุผลแห่งความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ใน Article 55” (All Members pledge themselves to take joint and separate action in co-operation with the Organization for the achievement of the purposes set forth in Article 55) (United Nations, 2018, Online)

และเป็นอำนาจและหน้าที่ของคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Council) ไว้ใน Article 62(2) ว่า

“คณะมนตรีอาจทำคำแนะนำเพื่อความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมการเคารพ และการปฏิบัติ ตามสิทธิมนุษยชน และอิสรภาพอันเป็นหลักมูลสำหรับทุกคน” (It may make recommendations for the purpose of promoting respect for, and observance of, human rights and fundamental freedoms for all)

และกำหนดให้คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมจะต้องตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อส่งเสริม สิทธิมนุษยชนตาม Article 76(c) ว่า

“สนับสนุนความเคารพต่อสิทธิมนุษยชน และอิสรภาพอันเป็นหลักมูลสำหรับทุกคน โดยปราศจากความแตกต่าง ในทางเชื้อชาติ เพศ ภาษา หรือศาสนา และสนับสนุนการรับรู้ในการ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของประชาชนของโลก” (The basic objectives of the trusteeship system, in accordance with the Purposes of the United Nations laid down in Article 1 of the present Charter, shall be:

a. ...

b. ...

c. to encourage respect for human rights and for fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language, or religion, and to encourage recognition of the interdependence of the peoples of the world)

บทบัญญัติในกฎบัตรที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนดังกล่าวข้างต้นนี้ได้ทำให้มีการร่างปญญา สากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในโอกาสต่อมา และสหประชาชาติยังได้อาศัยบทบัญญัติเหล่านี้เป็น ข้ออ้างทางกฎหมายในการเข้าเกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศต่าง ๆ

7.2 การร่างปญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

เมื่อได้มีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้นแล้ว เจ้าหน้าที่ขององค์การได้เร่งรีบ ดำเนินการตามหน้าที่ที่ระบุไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ คือ หน้าที่ส่งเสริมความเคารพและรักษาไว้ ซึ่งสิทธิมนุษยชนโดยสากลและถือว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องรีบด่วนอย่างหนึ่ง เมื่อมีการประชุมสมัชชา สหประชาชาติสมัยแรกก็ได้มีการก่อตั้งคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Council) ขึ้น

หน่วยงานดังกล่าวนี้ได้เริ่มงานครั้งแรกตามหน้าที่ที่ระบุไว้ใน Article 68 ของกฎบัตร งานอันดับแรกก็คือ การก่อตั้งคณะกรรมการชั่วคราวขึ้นมาคณะหนึ่ง เพื่อวางแผนเกี่ยวกับสิทธิ มนุษยชนปีต่อมากomiteกรรมการชั่วคราวนี้ได้รายงานว่าสหประชาชาติควรจะต้องตั้งคณะกรรมการ

สิทธิมนุษยชน (The Commission on Human Rights) เพื่อจัดเตรียมร่างเอกสารเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนสำหรับให้สหประชาชาติประกาศใช้

ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1946 (พ.ศ. 2489) ก็ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (The Commission of Human Rights) คณะกรรมการได้เรียกประชุมเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1947 (พ.ศ. 2488) และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้แต่งตั้ง “คณะกรรมการจัดทำร่าง” (Drafting Committee) ขึ้นทันทีเพื่อตรวจสอบข้อมูลต่าง ๆ ที่เลขาธิการสหประชาชาติได้จัดเตรียมไว้ให้พิจารณาและข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับจากแหล่งอื่น ๆ

คณะกรรมการชุดนี้ได้เรียกประชุมเมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1947 และตกลงรับร่างแผนงานเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ต่อมาเมื่อมีการประชุมสามัญครั้งที่สองในเดือนธันวาคม ที่กรุงเจนีวา ซึ่งเริ่มตั้งแต่ 2-17 ธันวาคม ก็ได้มีการอภิปรายและวิจัยความหมายและขอบเขตของงานที่ได้รับมอบหมายทุกแง่มุม

หลังจากนั้นคณะกรรมการจึงได้แบ่งงานของตนเองออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนแรก เกี่ยวกับการร่างปญญา (Declaration)

ส่วนที่สอง เกี่ยวกับการจัดทำอนุสัญญา (Convention)

ส่วนที่สาม เกี่ยวกับปัญหาทางการเมือง คือ ปัญหาเกี่ยวกับความพยายามที่จะให้มีผลในทางปฏิบัติตามมาตรฐานสากลในประเทศต่าง ๆ ซึ่งมีระบบรัฐบาลและกฎหมายต่างกัน หรือในประเทศที่ไม่มีระบบกฎหมายเลย

จนในที่สุด เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ สมัยที่ 3 ได้มีข้อมติรับรองปญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จำนวน 30 Article ซึ่งถือเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ในการวางรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศฉบับแรกของโลก และเป็นพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนทุกฉบับที่มีอยู่ในปัจจุบัน ปญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนถือเป็นมาตรฐานที่ประเทศสมาชิกสหประชาชาติได้ร่วมกันจัดทำเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนทั่วโลก ทั้งนี้ ประเทศไทยเป็นหนึ่งในสี่สิบแปดประเทศแรกที่ลงคะแนนเสียงร่วมรับรองปญญาฉบับนี้ในการประชุมดังกล่าว ซึ่งจัดขึ้น ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส (กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2551, หน้า 1)

7.3 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายใต้ปญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

เมื่อได้ปญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้ว ปญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นเครื่องมือแห่งประวัติศาสตร์การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพราะแสดงถึงเจตนารมณ์ร่วมกันของประเทศต่าง ๆ หลายสิบประเทศในการกำหนดไว้เป็นหลักฐานว่า สิทธิมนุษย์ที่สำคัญ ๆ และควร

ให้ความคุ้มครองนั้นมีอะไรบ้างทั้งเป็นนิมิตอันดีว่า การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศต่าง ๆ ย่อมจะดีขึ้นเป็นลำดับ และปฏิญญาฯ นี้เป็นพื้นฐาน หรือหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยสหประชาชาติ และในประเทศต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหาถกเถียงกันมานานแล้วว่าปฏิญญาฯ นี้ คืออะไร มีผลในทางกฎหมายระหว่างประเทศอย่างไร และจะกล่าวอ้างกันได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับลักษณะทางกฎหมายของปฏิญญาฯ โดยจำแนกออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

7.3.1 ประเภทของสิทธิที่ได้รับการคุ้มครอง (กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2551, หน้า 1, 18-19)

ปฏิญญาฯ นี้เริ่มด้วยอารัมภบทว่า โดยที่การยอมรับศักดิ์ศรีแต่กำเนิด และสิทธิที่เท่าเทียมกันและที่ไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งมวลแห่งครอบครัวมนุษยชาติ เป็นพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก

โดยที่การไม่นำพาและการหมิ่นในคุณค่าของสิทธิมนุษยชน ยังผลให้มีการกระทำอันป่าเถื่อน ซึ่งเป็นการขัดอย่างร้ายแรงต่อมโนธรรมของมนุษยชาติ และการมาถึงของโลกที่ได้มีการประกาศให้ความมีอิสรภาพในการพูดและความเชื่อ และอิสรภาพจากความหวาดกลัวและความต้องการของมนุษย์ เป็นความปรารถนาสูงสุดของประชาชนทั่วไป

โดยที่เป็นการจำเป็นที่สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรม ถ้าจะไม่บังคับให้คนต้องหันเข้าหาการลุกขึ้นต่อต้านทรราชและการกดขี่เป็นวิถีทางสุดท้าย

โดยที่เป็นการจำเป็นที่จะส่งเสริมพัฒนาการแห่งความสัมพันธ์อันมิตรระหว่างชาติต่าง ๆ

โดยที่ประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันอีกครั้งไว้ในกฎบัตรถึงศรัทธาในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ในศักดิ์ศรีและค่าของมนุษย์ และในสิทธิที่เท่าเทียมกันของบรรดาชายและหญิง และได้มุ่งมั่นที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและมาตรฐานแห่งชีวิตที่ดีขึ้นในอิสรภาพอันกว้างขวางยิ่งขึ้น

โดยที่รัฐสมาชิกต่างปฏิญาณที่จะบรรลุถึงซึ่งการส่งเสริมการเคารพและการยึดถือสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพขั้นพื้นฐานโดยสากล โดยความร่วมมือกับสหประชาชาติ

โดยที่ความเข้าใจร่วมกันในสิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพื่อให้ปฏิญญานี้สำเร็จผลเต็มบริบูรณ์

ฉะนั้น บัดนี้สมัชชาจึงประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ ให้เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จสำหรับประชาชนทั้งมวลและประชาชาติทั้งหลาย เพื่อจุดมุ่งหมายที่ว่าปัจเจกบุคคลทุกคนและทุกส่วนของสังคม โดยการคำนึงถึงปฏิญญานี้เป็นเบื้องต้น จะมุ่งมั่น

ส่งเสริมการเคารพสิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ ด้วยการสอนและการศึกษา และให้มีการยอมรับและยึดถือโดยสากลอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยมาตรการแห่งชาติและระหว่างประเทศอันก้าวหน้าตามลำดับ ทั้งในบรรดาประชาชนของรัฐสมาชิกด้วยตนเอง และในบรรดาประชาชนของดินแดนที่อยู่ใต้เขตอำนาจแห่งรัฐนั้น

โดยอาจจำแนกสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองออกได้เป็น 2 ประเภท ซึ่งในรายงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน เรียกว่า “สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง” (Civil and Political Rights) และ “สิทธิทางเศรษฐกิจและทางสังคม” (Economic and Social Rights) (กุลพล พลวัน, 2547, หน้า 35)

สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง สิทธิประเภทนี้ปรากฏอยู่ในบทบัญญัติตั้งแต่ข้อแรกจนถึงข้อที่ 21 ของปฏิญญาฯ และเป็นการกล่าวถึงสิทธิตามธรรมชาติที่มีมาแต่ดั้งเดิม คือ สิทธิในการดำรงชีวิต เสรีภาพ ทรัพย์สิน ความเสมอภาค ความยุติธรรม และการแสวงหาความสุข (The rights to life, property, equality, justice and the pursuit of happiness)

สิทธิดังกล่าวนี้ประกอบไปด้วย สิทธิในทางอิสรภาพแห่งการเคลื่อนไหว (The rights to freedom of movement) สิทธิในทางอิสรภาพแห่งการเคลื่อนไหว (The rights to freedom of movement) สิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยลำพังตนเอง เช่นเดียวกับการร่วมกับผู้อื่น (The right to own property alone as well as in association with others) สิทธิที่จะทำการสมรส (The rights to marry) สิทธิในความเสมอภาคตามกฎหมายและสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรมถ้าถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญาใด ๆ (The rights to equality before the law and to fair trial of accused of any crime) สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว (The rights to privacy) สิทธิในเสรีภาพแห่งการนับถือศาสนา (The rights to religious freedom) สิทธิในการพูดโดยเสรีและการสมาคมโดยสันติ (The rights to free speech and peaceful assembly) สิทธิที่จะลี้ภัย (The rights to asylum) การกระทำที่ถือว่าไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ได้แก่การเป็นทาส (Slavery) การทรมาน (Torture) และการกักขังตามอำเภอใจ (Arbitrary detention) เป็นต้น

สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม สิทธิดังกล่าวนี้เริ่มตั้งแต่ Article 22 เป็นต้นไป เช่น สิทธิในการศึกษา (The rights to education) สิทธิที่จะจัดตั้งสหพันธกรรมกร (The rights to form trade union) สิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพและความเป็นอยู่ดีของตนและครอบครัว (The rights of everyone to a standard of living adequate for the health and wellbeing of himself and his family) สิทธิในการพักผ่อน และเวลาว่างรวมทั้งการจำกัดเวลาทำงานตามสมควร และวันหยุดงานเป็นครั้งคราวโดยได้รับสินจ้าง (The rights to rest and leisure, including reasonable limitation of working hours and periodic holidays with pay) เป็นต้น

จึงเห็นได้ว่า ฝ่ายสังคมนิยมกับฝ่ายเสรีประชาธิปไตยให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองที่แตกต่างกัน ฝ่ายสังคมนิยมเน้นหนักในเรื่องความมั่นคงของสังคม (Social Security) เช่น ด้านการศึกษา การรักษาพยาบาลโดยไม่คิดมูลค่า การให้หลักประกันในการจ้างแรงงานและผลประโยชน์ในทางวัตถุอื่น ๆ สำหรับประชาชน แต่ฝ่ายที่สังคมนิยมไม่สนับสนุนให้มีความกลับเป็นฝ่ายที่ประเทศเสรีประชาธิปไตยสนับสนุนให้มี นั่นก็คือ เสรีภาพต่าง ๆ รวมทั้งเสรีภาพในการพูดและเคลื่อนไหว และการร่วมประชุม การถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน หลักประกันจากการจับกุมโดยพลการ จากการพิจารณาคดีลับ และจากการบังคับใช้แรงงาน เป็นต้น (กุลพล พลวัน, 2547, หน้า 36)

7.3.2 ลักษณะทางกฎหมายของสิทธิมนุษยชน สิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในปฏิญญาฯ ก็เช่นเดียวกับสิทธิตามธรรมชาติ คือ แม้ข้อความต่าง ๆ ของปฏิญญาฯ จะระบุว่า “บุคคลทุกคนมีสิทธิ” สิทธิเช่นนี้ยังไม่มีฐานะเป็นสิทธิตามกฎหมายอย่างแท้จริง คือ เป็นแต่เพียงการยอมรับว่าในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์นั้นควรมีสิทธิอะไรบ้าง ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับรัฐต่าง ๆ จะได้นำไปบัญญัติเป็นสิทธิตามกฎหมายภายในต่อไป ทั้งนี้ สิทธิเหล่านี้ยังมีปัญหาขัดแย้งและมีฐานะไม่แน่นอนอีกด้วย ดังนั้น คำว่าสิทธิมนุษยชนจึงมีแนวโน้มเอียงไปในทางปรัชญาอยู่มาก

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าข้อแตกต่างระหว่างสิทธิมนุษยชน (หรือสิทธิตามธรรมชาติตามแนวความคิดดั้งเดิม) กับสิทธิตามกฎหมายก็คือ สิทธิตามกฎหมายนั้นย่อมมีผลบังคับ แต่สิทธิมนุษยชนหรือสิทธิตามธรรมชาติจะมีผลบังคับก็ต่อเมื่อนำไปบัญญัติรับรองตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น ในรูปของอนุสัญญา หรือสนธิสัญญา เป็นต้น แต่ถ้าเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายภายในแล้ว เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เป็นต้น

7.3.3 พันธกรณีทางกฎหมายของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน สำหรับปัญหานี้ผู้จัดทำปฏิญญาฯ เองก็มีความเห็นไม่สอดคล้องกัน ซึ่งปรากฏในบทความชื่อ “The UN Charter and the Universal Declaration of Human Right” เขียน โดย John P. Humphry ว่า Mrs. Roosevelt ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้กล่าวว่า “ปฏิญญาฯ ไม่ใช่สนธิสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างประเทศและไม่ก่อให้เกิดพันธกรณีตามกฎหมาย มันมีลักษณะเป็นเอกสารที่แสดงถึงหลักการของสิทธิมนุษยชนอันไม่อาจโอนให้แก่อันใด ซึ่งได้ก่อตั้งมาตรฐานสากลเพื่อบรรลุผลความสำหรับประชาชนและประเทศทั้งมวล”

ดังนั้น แม้ปฏิญญาฯ จะไม่มีผลในเชิงผูกพันรัฐคู่กรณีในทางกฎหมายระหว่างประเทศ แต่มีผลในลักษณะของการเป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ นอกเหนือจากผลในทางกฎหมายระหว่างประเทศที่อยู่ในรูปแบบของสนธิสัญญา ข้อตกลงระหว่างประเทศ หลักกฎหมายทั่วไป คำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ในส่วนของจารีตประเพณีระหว่าง

ประเทศถือว่าเป็นรากฐานแห่งสิทธิในการที่ทุกประเทศจะต้องถือปฏิบัติตามและมีค่าบังคับ เทียบเท่ากับพันธกรณีในทางกฎหมายระหว่างประเทศ (กุลพล พลวัน, 2547, หน้า 43)

8. การขอความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจากองค์การระหว่างประเทศ

การขอรับการคุ้มครองกรณีที่จะละเมิดสิทธิมนุษยชนในอดีตชั้น ผู้ถูกละเมิดมีสิทธิขอรับการคุ้มครองจากหน่วยงานต่าง ๆ ภายในประเทศ เช่น ในประเทศไทยก็สามารถขอรับการคุ้มครองได้จากองค์กรในกระบวนการยุติธรรมอันได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาลยุติธรรม รวมทั้งศาลปกครอง ตามเงื่อนไข ของกฎหมายวิธีพิจารณาความของศาลนั้น ๆ นอกจากนั้น ก็ยังสามารถขอรับการคุ้มครองจากองค์กรอิสระ ได้แก่ ผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้อีกด้วย

แต่ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าของความคิดในเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้ทำให้มีการพัฒนากลไกใหม่ ๆ ขึ้น เพื่อทำหน้าที่ด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยการจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศขึ้น ตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนทั้งในระดับนานาชาติโดยสหประชาชาติหรือในระดับภูมิภาค เช่น สหภาพยุโรป ฯลฯ องค์การระหว่างประเทศดังกล่าวนี้ได้มีส่วนทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนในประเทศต่าง ๆ ที่เป็นรัฐภาคีสหประชาชาติหรือรัฐภาคีอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาคเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และทำให้สิทธิมนุษยชนซึ่งตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศแต่เดิมถือเป็นกิจการภายในของประเทศนั้น ๆ (Domestic Jurisdiction) ได้กลายเป็นสิทธิระหว่างประเทศ (International Right) ที่รัฐอื่น ๆ อาจเข้าแทรกแซงเพื่อยุติการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้โดยไม่ถือเป็นการล่วงเกินกิจการภายในของรัฐอื่น ๆ อีกต่อไป

สำหรับประเทศไทยก็เริ่มมีความตื่นตัวในเรื่อง การขอรับความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจากองค์การระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากปัจจุบันมีการอ้างว่า จะนำเรื่องขอความคุ้มครอง จากศาลโลกหรือศาลอาญาระหว่างประเทศ เป็นต้น

ดังนั้น จึงขอนำเรื่องกระบวนการขอความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจากองค์การระหว่างประเทศมาเสนอเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

การขอรับความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจากองค์การระหว่างประเทศตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคีและมีพันธกรณีต้องปฏิบัติตามนั้น มีทั้งในรูปของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อเท็จจริง ข้อพิพาทและในรูปของศาลระหว่างประเทศ ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้

8.1 การขอรับความคุ้มครองจากคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทระหว่างประเทศ (กุลพล พลวัน, ออนไลน์, ม.ป.ป.)

ปกติเกิดขึ้นตามสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติที่ประเทศไทยร่วมเป็นภาคี เช่น

1) อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979 (พ.ศ. 2522) (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Woman, 1979 หรือ “EDAW”) ซึ่งประเทศไทยเข้าเป็นภาคีมีผลตั้งแต่วันที่ 8 กันยายน 2528 มีบทบัญญัติทั้งสิ้น 30 ข้อหา รับรองสิทธิสตรีที่สำคัญ ๆ ไว้หลายประการและมาตรการการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีรูปแบบต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของสตรีสิทธิทางด้านสัญชาติ ทางการศึกษา การจ้างงาน การทำสัญญา การจัดการทรัพย์สิน ความเสมอภาคทางด้านการสมรส ความสัมพันธ์ทางครอบครัว ฯลฯ รวมทั้งได้กำหนดมาตรการในการตรวจสอบจากสหประชาชาติในการติดตามผลการดำเนินงานตามอนุสัญญาของรัฐบาลโดยสหประชาชาติ

การปฏิบัติตามพันธกรณีของอนุสัญญานี้เองกล่าวข้างต้น อาจมีกรณีพิพาทระหว่างสตรีในรัฐภาคีถูกละเมิดสิทธิโดยรัฐบาลนั้น ๆ ได้ และกลไกทั้งด้านนิติศาสตร์บริหารและตุลาการของรัฐบาลนั้น ไม่สามารถแก้ไขเยียวยาเสียหายเดือดร้อนจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนตามที่บัญญัติคุ้มครองไว้ในอนุสัญญา ฯ ได้สตรี ถูกละเมิดสิทธิอาจร้องขอความคุ้มครองจากคณะกรรมการว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีตามอนุสัญญา ฯ ได้ อย่างไรก็ดี การที่คณะกรรมการ ฯ จะพิจารณาข้อร้องเรียนดังกล่าวได้ รัฐบาลที่ถูกร้องเรียนกล่าวหาจะต้องลงนามรับรองในพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญา ฯ (Optional Protocol to the Convention on the Elimination of all Form of Discriminations Against Women) เสียก่อนด้วยว่า รัฐบาลนั้นจะยอมรับอำนาจของคณะกรรมการ ฯ ได้และยอมรับอำนาจของคณะกรรมการ ฯ ในการรับเรื่องไว้พิจารณาได้ส่วนและหากคณะกรรมการ ฯ วินิจฉัยอย่างไรก็พร้อมที่จะปฏิบัติตาม

ประเทศไทยได้ลงนามในพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญา ฯ ดังกล่าว ตั้งแต่วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2543 นับเป็นประเทศที่ 43 ที่ลงนามในพิธีดังกล่าว อย่างไรก็ดี เท่าที่ตรวจสอบตั้งแต่มีการลงนามในพิธีสารดังกล่าว ยังไม่เคยมีการร้องเรียนกล่าวหาประเทศไทยต่อคณะกรรมการ ฯ เลย ทั้งนี้ เชื่อว่าผู้ถูกละเมิดสิทธิได้ใช้วิธีการในประเทศดำเนินการเป็นที่พอใจแล้ว หรือสตรีส่วนใหญ่ไม่เคยทราบถึงมาตรการฯ ก็เป็นไปได้

2) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (พ.ศ. 2509) (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966)

กติการะหว่างประเทศฉบับนี้เป็นสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนที่สำคัญที่สุดฉบับหนึ่งของสหประชาชาติ ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีมีผลตามกฎหมาย เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2540 กติการะหว่างประเทศได้มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ ๆ ไว้หลายประเภท เช่น สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากกลไกต่าง ๆ ของรัฐ และการห้ามเลือกปฏิบัติ สิทธิที่จะได้รับความเสมอภาค ระหว่างบุรุษและสตรีสิทธิที่จะปลอดจากการถูกทารุณกรรม สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สิทธิชนกลุ่มน้อย สิทธิเด็ก ฯลฯ

ในกติกา ฯ นี้เอง ได้มีกลไกรับคำร้องเรียนกล่าวหาทั้งจากรัฐภาคีด้วยกันว่า มีรัฐภาคีอื่น ละเมิดสิทธิมนุษยชนและจากประชาชนที่เป็นพลเมืองในรัฐภาคีรัฐใดรัฐหนึ่งว่ารัฐนั้น ฯ ละเมิดสิทธิของตน โดยร้องเรียนไปยังคณะกรรมการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกติกา ฯ ดังนี้

ก. การร้องเรียนโดยรัฐภาคี เป็นไปตามบทบัญญัติข้อ 41 ซึ่งบัญญัติว่า

“1. รัฐภาคีใดแห่งกติกฉบับนี้ อาจประกาศตามบทบัญญัติในข้อนี้ ในเวลาใดก็ได้ว่าตนยอมรับอำนาจของคณะกรรมการในอันที่จะรับพิจารณาคำกล่าวโทษ เพื่อพิจารณา ตามข้ออ้างของรัฐภาคีนั้นว่า รัฐภาคีอื่นไม่ได้ปฏิบัติตามพันธะที่มีตามกติกฉบับนี้การกล่าวโทษตามข้อนี้ อาจได้รับและมีการพิจารณาได้ก็ต่อเมื่อรัฐภาคีซึ่งได้ประกอบยอมรับอำนาจของคณะกรรมการแล้วเป็น ผู้เสนอคณะกรรมการจะไม่รับคำกล่าวโทษใด ๆ หากว่าเกี่ยวข้องกับรัฐภาคีซึ่งมิได้ประกาศเช่นนั้น การพิจารณาคำกล่าวโทษตามข้อนี้ให้เป็นไปตามกระบวนการต่อไปนี้ ฯ”

อย่างไรก็ดี จากการตรวจสอบปรากฏว่า ปัจจุบันประเทศไทยยังมิได้ประกาศยอมรับอำนาจคณะกรรมการตามข้อ 41 แต่อย่างใด

ข. การร้องเรียนโดยประชาชน จะกระทำได้ก็ต่อเมื่อรัฐภาคีแห่งกติกา ฯ ลงนามในพิธีสารเลือกรับแห่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมือง (Optional Protocols to the International Covenant on Civil and Political Rights) ซึ่งจะขอยกข้อความบางส่วน ของพิธีสารดังกล่าวมาแสดงเป็นตัวอย่างดังนี้

“รัฐภาคีแห่งพิธีสารฉบับนี้”

โดยพิจารณาว่า ในการที่จะบรรลุถึงความมุ่งประสงค์ของกติกาว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและการเมือง (ซึ่งต่อไปนี้จะขอเรียกว่า กติกา) ตลอดจนการอนุวัติให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกติกาก็สมควรจะให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนที่จัดตั้งขึ้นตามความในภาคสี่ของกติกา (ซึ่งต่อไปนี้จะขอเรียกว่าคณะกรรมการ) สามารถรับพิจารณาตามที่กำหนดไว้ในพิธีสาร ซึ่งหนังสือติดต่อกับผู้ที่อ้างว่าเป็นบุคคลผู้ถูกละเมิดสิทธิใด ๆ ที่มีกำหนดไว้ในกติกา

ได้ตกลงกันดังต่อไปนี้

ข้อ 1 รัฐภาคีใดแห่งกติกาที่กลายเป็นภาคีของพิธีสารฉบับนี้ รับรองสามัตถิยะของคณะกรรมการในอันที่จะรับและพิจารณาหนังสือติดต่อจากปัจเจกบุคคลผู้ที่อยู่ภายใต้ดุลอาณาซึ่งอ้างว่าเป็นผู้ถูกละเมิดสิทธิใด ๆ ที่กำหนดไว้ตามกติกาดังกล่าวโดยรัฐภาคีนั้น คณะกรรมการจะรับหนังสือติดต่อไม่ได้หากเรื่องนั้นเกี่ยวกับรัฐภาคีแห่งกติกาซึ่งไม่ใช่กติกาของพิธีสารฉบับนี้

ข้อ 2 ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติข้อ 1 ปัจเจกชนผู้ซึ่งได้ใช้วิถีทางเยียวยา ทั้งหมดที่มีอยู่ในประเทศของตนจนหมดสิ้นแล้ว จะยื่นเสนอหนังสือติดต่อไปยังคณะกรรมการพิจารณาเรื่องก็ได้

ข้อ 3 คณะกรรมการพิจารณารับหนังสือติดต่อใด ๆ ไม่ได้ตามพิธีสารฉบับนี้ หากหนังสือนั้น ไม่ระบุชื่อผู้ร้องทุกข์ หรือหากคณะกรรมการพิจารณาเห็นว่าเป็นการใช้สิทธิที่จะเสนอเรื่องร้องทุกข์ไปโดยมิชอบหรือไม่ตรงกับบทบัญญัติแห่งกติกา ฯลฯ”

อย่างไรก็ดี จากการตรวจสอบปรากฏว่าปัจจุบันประเทศไทยยังมิได้ ลงนามในพิธีสารข้างต้นแต่อย่างใด ดังนั้น โอกาสที่ประชาชนในประเทศไทยจะร้องขอรับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกติกา ฯ จากคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นตามกติกา ฯ จึงมีอาจะกระทำไม่ได้

8.2 การขอรับการคุ้มครองจากศาลระหว่างประเทศ ศาลระหว่างประเทศที่จัดตั้งขึ้นโดยสหประชาชาติ ได้แก่

8.2.1 ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice: ICJ)

จัดตั้งขึ้นโดยกฎบัตรสหประชาชาติ เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1949 (พ.ศ. 2492) มีเขตอำนาจและอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (Statutes of the International Court of Justice) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกฎบัตรสหประชาชาติเป็นภาคีแห่งธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศด้วย เขตอำนาจศาลยุติธรรมระหว่างประเทศมีอยู่ 2 ส่วน คือ

ก. เขตอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทซึ่งเกิดจากการต่อสู้คดีเป็นของรัฐคู่พิพาท (Contraptions Proceeding) ซึ่งมีผลเท่ากับว่า เฉพาะรัฐเท่านั้นที่จะเสนอข้อพิพาทต่อศาลได้

ข. เขตอำนาจในการให้คำแนะนำ (Advisory Opinion) ในปัญหาข้อกฎหมายตามที่องค์กรหนึ่งองค์กรใด ที่ได้รับมอบอำนาจให้ขอคำแนะนำจากศาลหรือตามที่บทบัญญัติไว้ในกฎหมายสหประชาชาติรวมทั้งทบวงการชำนัญพิเศษ (Specialized Agencies) ซึ่งได้รับมอบอำนาจจากสมัชชาสหประชาชาติ

ตัวอย่างเช่น

ค้ะโตะพาร์ม กุมารัสวาที ซึ่งเป็นพลเมืองสัญชาติมาเลเซีย ซึ่งมีตำแหน่งเป็น “ทูตชำนัญพิเศษ” ประจำตัวนายโคปี อันนัน อดีตเลขาธิการสหประชาชาติ ขอให้ท้จจริงเรื่องนี้ ค้ะโตะพาร์มในฐานะของยูเอ็นและเป็นชาวมาเลเซียโดยกำเนิดอีกด้วย ได้รับการร้องเรียนถึง “ความ

ผิดปกติ” ที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมที่มาเลเซีย ที่เรียกกันว่า “คดีอาเซอร์โทเล็ค” เขาจึงเริ่มการสอบสวนตามคำร้องดังกล่าวโดยอาศัยอำนาจที่ได้รับมอบหมายจากเลขาธิการสหประชาชาติ ต่อมา เดือนพฤศจิกายน ปี 1995 นิตยสาร “อินเตอร์เนชั่นแนล คอมเมอร์เชียล ลิติเกชั่น” ตีพิมพ์คำสัมภาษณ์ของดะโต๊ะพาร์มที่ให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับความไม่ปกติดังกล่าวไว้ภายใต้ชื่อเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมมาเลเซียกำลังถูกไต่สวน”

เดือนธันวาคม ปี 1996 (พ.ศ. 2539) บริษัทเงินทุนเอ็มบีเอฟ ซึ่งเป็นหนึ่งในคู่กรณีในคดี อาเซอร์ โทเล็ค ได้ยื่นฟ้องต่อศาลสูงมาเลเซีย (ศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดีครอบคลุมทั่วประเทศ) กล่าวหาว่าดะโต๊ะพาร์มว่าหมิ่นประมาททำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง จากถ้อยคำให้สัมภาษณ์ในนิตยสารดังกล่าว ที่ทำให้ “ตีความได้ว่า” โจทก์และที่ปรึกษากฎหมายของโจทก์ พยายามที่จะ “ดิดินบน” องค์คณะผู้พิพากษาของศาลสูงแห่งกรุงกัวลาลัมเปอร์ในคดีเมื่อเดือนสิงหาคม ปี 1995 (พ.ศ. 2538) เรียกค่าเสียหายราว 30 ล้านดอลลาร์มาเลเซีย

บริษัทหลักทรัพย์อีกบริษัทในเครือเดียวกันคือ บริษัทหลักทรัพย์เอ็มบีเอฟ นอร์ริธันซีเคียวริตี้ ยื่นฟ้องเขาด้วยข้อหาเดียวกัน ต่อมาบริษัทที่ปรึกษากฎหมายของทั้ง 2 บริษัท ก็ได้ยื่นฟ้องดะโต๊ะพาร์ม ในข้อหาเดียวกันจากกรณีเดียวกัน รวมวงเงินเรียกร้องเป็นค่าเสียหายจากทั้ง 4 บริษัทที่เป็นโจทก์แล้วเท่ากับ 112 ล้านดอลลาร์

ดะโต๊ะพาร์มต่อสู้คดีโดยอ้างว่า การให้ความเห็นดังกล่าวเป็นการ ให้ความเห็นในฐานะและในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ “ทูตพิเศษ” จึงมีเอกสิทธิ์คุ้มครองทางการทูตที่ศาลควรยกฟ้องชั้นต้นมาเลเซียไม่เห็นด้วยโดยถือว่าการให้สัมภาษณ์สื่อเป็นการกระทำ “นอกเหนือภาระหน้าที่” ของทูตพิเศษและเห็นว่าเอกสิทธิ์คุ้มครองครอบคลุมเพียงเมื่อ “ปฏิบัติจริง” ไม่ได้ติดอยู่กับตัวในตลอดเวลา ทุกสถานการณ์ ระหว่างนั้น นายโคฟี อันนัน พยายามยื่นหนังสือยืนยันการมีเอกสิทธิ์คุ้มครองของดะโต๊ะพาร์มว่าเป็นสถานที่ที่ติดตัวอยู่ตลอดเวลาหรือไม่กับใครถือผู้ที่จะชี้ขาดในเรื่อง เอกสิทธิ์ที่ว่านี้

ต่อมาสหประชาชาติโดยคณะมนตรีด้านเศรษฐกิจและสังคมก็ได้ ยื่นเรื่องนี้ สอบถามความเห็นไปยังศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

องค์คณะ 15 คนของศาลฯ ลงมติด้วยคะแนนเสียง 14 ต่อ 1 ให้ถือว่า ดะโต๊ะพาร์มมีเอกสิทธิ์คุ้มครองทางการทูต “โดยสมบูรณ์” รัฐบาลมาเลเซียจำเป็นต้องแจ้งความเห็นของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศต่อ ศาลฎีกามาเลเซีย เพื่อให้ดำเนินการตามความเห็นดังกล่าวตามพันธะผูกพันในฐานะรัฐสมาชิกศาลมาเลเซียไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายและค่าใช้จ่ายใด ๆ จากดะโต๊ะพาร์ม ศาลฎีกามาเลเซียเห็นพ้องตามความเห็นดังกล่าว มีความเห็นในยกฟ้องคดีทั้งหมดของดะโต๊ะพาร์มคดีได้ยุติเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1999 (พ.ศ. 2542)

ดังนั้น เห็นได้ว่ากรณีที่ประชาชนในรัฐสมาชิกถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนภายในรัฐนั้น ๆ จึงไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมจากศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้

8.2.2 ศาลอาญาระหว่างประเทศ (International Criminal Court: ICC)

ศาลอาญาระหว่างประเทศจัดตั้งขึ้นตามสนธิสัญญาที่สหประชาชาติได้จัดทำขึ้นที่กรุงโรม อิตาลี (เรียกกันว่า สนธิสัญญาแห่งกรุงโรม) เมื่อปี พ.ศ. 2541 อำนาจหน้าที่และเขตอำนาจการพิจารณาคดีของศาลอาญาระหว่างประเทศเป็นไปตามธรรมนูญอาญาระหว่างประเทศ ศาลนี้ตั้งอยู่ที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์

คดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาล คือ อาชญากรรมที่ร้ายแรงที่สุดในสังคมระหว่างประเทศ คือ อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Genocide) อาชญากรรมเกี่ยวกับสงคราม (War Crime) อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (Crime against Humanity) อาชญากรรมการรุกราน (Aggression)

ผู้ซึ่งมีสิทธิเสนอคดีต่อศาลเพื่อพิจารณาคดี คือ

1. รัฐภาคีสถิติสัญญาโดยขึ้นเรื่องต่ออัยการประจำศาลอาญาระหว่างประเทศ
2. คณะมนตรีความมั่นคงสหประชาชาติตามหมวด 7 ของกฎบัตรสหประชาชาติว่าด้วยการดำเนินการเกี่ยวกับการคุกคามสันติภาพ การละเมิดสันติภาพและการกระทำที่เป็นการรุกราน

3. อัยการประจำศาลอาญาระหว่างประเทศ โดยอาศัยข้อมูลที่ตนได้รับจากแหล่งต่าง ๆ แล้วทำการสืบสวน สอบสวนภายใต้การควบคุมดูแลของผู้พิพากษาของศาลซึ่งประกอบเป็นองค์คณะไต่สวน (Pre-Trial Chamber) จากนั้นจึงจะดำเนินการยื่นร้องต่อศาลเพื่อพิจารณาต่อไป

โทษทางอาญาที่ศาลนี้จะลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดมีอยู่ 4 ระดับ คือ จำคุกตลอดชีวิต จำคุกไม่เกิน 30 ปี ปรับและริบทรัพย์

ส่วนโทษประหารชีวิตไม่อาจกระทำได้ในธรรมนูญศาลฯ แต่ยังมีได้ให้สัตยาบัน ดังนั้นผู้ที่ถูกละเมิดจึงไม่อาจดำเนินคดีใด ๆ ที่กล่าวหา คือ ถึงแม้ว่าต่อมามีการให้สัตยาบันต่อสนธิสัญญาผู้ถูกละเมิดสิทธิก็จะนำคดีสู่ศาลด้วยตนเองไม่ได้ เพราะการนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลจะต้องกระทำผ่านหน่วยงานนี้ ธรรมนูญศาลฯ ระบุไว้ และเฉพาะการกระทำที่เป็นอาชญากรรมกรรมร้ายแรง 4 ประเภท ซึ่งอยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาของศาลเท่านั้น อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยยังไม่ได้ให้สัตยาบันแก่สนธิสัญญา การจัดตั้งศาลอาญาระหว่างประเทศก็ตาม แต่หากมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงเกิดขึ้นในประเทศไทย เช่น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เป็นต้น ก็อาจมีการนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลได้โดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งที่ธรรมนูญศาลฯ ได้ระบุไว้ดังเช่น กรณีศาลอาญาระหว่างประเทศได้ออกหมายจับ นายโอมาร์ อัลบารซี

ประธานาธิบดีของชูดาน กรณีเป็นผู้สั่งการให้มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชนเผ่าในเขตคาร์ฟูร์ทางภาคตะวันตกของชูดาน แต่ปัจจุบันยังจับไม่ได้เนื่องจากชูดานประกาศไม่ให้ความร่วมมือแก่ศาล

8.2.3 การขอรับความคุ้มครองจากคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนสหประชาชาติ

(United Nations Human Rights Council: UNHRC)

คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนสหประชาชาติเป็นองค์กรที่เพิ่งจัดตั้งขึ้น แทนคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งสหประชาชาติ คณะมนตรีประกอบด้วยผู้แทน 47 ประเทศ สรรหาจากรัฐสมาชิก สหประชาชาติ 192 ประเทศ และทุก 3 ปีจะมีคณะมนตรีสิ้นสุดวาระ 14 ประเทศ จึงต้องมีการเลือกตั้งใหม่ในทุก 3 ปี

คณะมนตรีมีอำนาจหน้าที่พิจารณาตรวจสอบ สอดส่องและพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องการส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกสหประชาชาติและมิได้เป็นไปตามอนุสัญญาหรือกติการะหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนฉบับใดฉบับหนึ่งโดยเฉพาะ แต่จะพิจารณาตรวจสอบในทุกเรื่องที่มีการร้องเรียนกล่าวหาจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะมีการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศต่าง ๆ 192 ประเทศ ทุก 4 ปี ว่ามีการปฏิบัติตามมาตรฐานของอนุสัญญาหรือกติการะหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนหรือไม่ ประการใดตามหลักเกณฑ์ที่เรียกว่า “การทบทวนอย่างเป็นสากลตามระยะเวลาที่กำหนด” (Universal Periodic Review) แล้วจะให้ข้อเสนอแนะว่าควรปรับปรุงอย่างไรบ้าง

เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 ได้มีการเลือกแทนคณะมนตรีที่ครบวาระ 3 ปี รวม 14 ประเทศปรากฏว่าประเทศไทยได้รับเลือกให้เป็นคณะมนตรีในครั้งนี้ด้วย รายชื่อประเทศที่ได้รับเลือกได้แก่ไทย มาเลเซีย มัลดีฟส์ กาตาร์ แองโกลา ลิเบีย มอริตานิ อูกันดา มอลโดวา โปแลนด์ สเปน สวิตเซอร์แลนด์ เอกวาดอร์ และกัวเตมาลา อนึ่ง ในการเลือกครั้งนี้ตามกฎหมายของสมัชชาสหประชาชาติผู้ซึ่งจะได้รับเลือกตั้งได้คะแนนเสียงเกินกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 97 เสียง จากประเทศสมาชิกสหประชาชาติ 192 ประเทศ โดยประเทศไทยได้รับเลือกด้วยคะแนน 182 เสียง เป็นลำดับที่สองของ 14 ประเทศ คณะมนตรี 14 ประเทศที่ได้รับเลือกใหม่นี้จะเริ่มปฏิบัติหน้าที่ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2553 ไปจนกว่าจะครบวาระ 3 ปี

อย่างไรก็ดี กลุ่มองค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนได้ทักท้วงว่า ประเทศที่ได้รับเลือกตั้งครั้งนี้มีอยู่ 7 ประเทศที่ไม่สมควรได้รับเลือกเป็นคณะมนตรีเพราะมีปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนของตนเอง คือ ไทย มาเลเซีย กาตาร์ ลิเบีย อูกันดา มอริตานิ และแองโกลา

เมื่อพิจารณาอำนาจหน้าที่ของคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแล้ว การร้องเรียนกล่าวหาว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยต่อคณะมนตรีน่าจะมีทางเป็นไปได้มากกว่าการ

ร้องเรียนไปยังองค์กรอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่การละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้น จะต้องเป็นการกระทำโดยรัฐ มิใช่โดยเอกชนคนใดคนหนึ่งและต้องกระทำอย่างเป็นระบบในวงกว้าง เช่น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรืออาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ เป็นต้น ฯลฯ อย่างไรก็ตาม คณะมนตรีชุดนี้ไม่มีอำนาจวินิจฉัยสั่งการได้ด้วยตนเอง เพียงแต่รายงานเสนอข้อเท็จจริงและความเห็นเสนอต่อสหประชาชาติ การดำเนินการต่อไปก็ขึ้นอยู่กับการวินิจฉัยของสหประชาชาติเท่านั้น และในทางปฏิบัติก็อาจมีเรื่องการเมืองระหว่างประเทศมาแทรกแซงพอสมควร

9. บทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรที่ทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชน ในระดับภูมิภาค

ความร่วมมือในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาคมีการกำหนดรูปแบบการคุ้มครองโดยศาลสิทธิมนุษยชน (Human Right Court) ที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับการอ้างสิทธิตามอนุสัญญาที่ได้รับการหลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้ โดยจะทำการศึกษาใน 3 ภูมิภาค ได้แก่ ทวีปยุโรป ทวีปอเมริกา และทวีปแอฟริกา โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

9.1 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแห่งสหภาพยุโรปตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 (พ.ศ. 2493)

9.1.1 ประวัติความเป็นมาของสหภาพยุโรป เมื่อวันที่ 21 มีนาคม ค.ศ. 1943 (พ.ศ. 2486) อันเป็นระยะเวลาที่สงครามครั้งที่สองจะสิ้นสุดลง นายกรัฐมนตรีอังกฤษเซอร์วินสตัน เชอร์ชิลล์ สเปนเซอร์-เชอร์ชิล (Winston Leonard Spencer-Churchill) ได้ประกาศแผนการที่จะจัดตั้งสภายุโรป เพื่อให้เป็นสันนิบาตชาติที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง รวมทั้งการจัดตั้งศาลสูงเพื่อวินิจฉัยกรณีพิพาทระหว่างประเทศอีกด้วย จนถึงเดือนมีนาคม ค.ศ. 1949 (พ.ศ. 2492) ประเทศเดนมาร์ก ไอร์แลนด์ อิตาลี นอร์เวย์ และสวีเดนได้รับเชิญให้มาช่วยประเทศกลุ่มสนธิสัญญาบริเตนจัดทำกฎข้อบังคับองค์การที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่ซึ่งเรียกกันอย่างเป็นทางการว่า “The Statute of the Council of Europe” และรัฐมนตรีต่างประเทศ 10 ประเทศได้ร่วมลงนามที่กรุงลอนดอนเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 1949 (พ.ศ. 2492) และในวันเดียวกันนี้เองรัฐมนตรีต่างประเทศจาก 10 ประเทศก็ได้แถลงว่า “สาระสำคัญของ Statute นี้ก็คือการจัดตั้งคณะกรรมการรัฐมนตรี (Committee of Ministers) และสมัชชาที่ปรึกษา (Consultative Assembly)” ซึ่งหน่วยงานทั้งสองนี้ได้รวมกันเป็นสภายุโรป (กุลพล พลวัน, 2547, หน้า 113-114)

9.1.2 การจัดทำอนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน การร่วมมือกันของสหภาพยุโรปในการให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยจัดทำอนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) อนุสัญญานี้มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 3 กันยายน ค.ศ. 1953 (พ.ศ. 2496) และประเทศภาคีในขณะนั้นต่างให้สัตยาบัน (ยกเว้นฝรั่งเศสและสวิตเซอร์แลนด์)

9.1.3 สารสำคัญของอนุสัญญา คำปรารภของอนุสัญญานี้ได้อ้างถึงปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติไว้ในอันดับแรกโดยคำนึงถึงว่าปฏิญญาฯ นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อประกันโดยสากลและมีประสิทธิภาพ ซึ่งการยอมรับและรักษาไว้ซึ่งสิทธิต่าง ๆ ที่ระบุไว้ สหภาพยุโรปเป็นการบรรลุถึงความร่วมมือระหว่างสมาชิกและวิธีการอันหนึ่งซึ่งในจุดมุ่งหมายที่ต้องดำเนินการตามนั้น ก็คือการสร้างและทำให้ประจักษ์ผลซึ่งสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน

มาตรา 1¹⁸ บัญญัติว่า พันธกรณีในการที่จะต้องเคารพสิทธิมนุษยชน (Obligation to respect Human Rights)

อัครภาคีคู่สัญญาจะต้องให้ความสำคัญกับทุกคนภายในเขตอำนาจแห่งสิทธิและเสรีภาพตามคำจำกัดความในส่วนของ 1 ของอนุสัญญานี้

ส่วนที่ 1 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ

มาตรา 2¹⁹ บัญญัติว่า สิทธิในชีวิต (Right to life)

1. สิทธิของบุคคลใด ๆ ต้องได้รับความคุ้มครองตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยไม่มีบุคคลใดที่จะถูกลิดรอนของการทำงานที่จะมีชีวิตในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลต่อการลงโทษในความผิดอาญา ซึ่งได้รับการลงโทษตามบทบัญญัติกฎหมาย

2. การลิดรอนต่อชีวิตจะไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่ขัดต่อมาตรานี้อันเป็นผลจากการใช้กำลังบังคับตามความจำเป็นในกรณีดังต่อไปนี้

2.1 ในการใช้สิทธิป้องกันของบุคคลใดจากการละเมิดที่ผิดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

¹⁸ ARTICLE 1 Obligation to respect Human Rights

The High Contracting Parties shall secure to everyone within their jurisdiction the rights and freedoms defined in Section I of this Convention.

¹⁹ ARTICLE 2 Right to life

1. Everyone's right to life shall be protected by law. No one shall be deprived of his life intentionally save in the execution of a sentence of a court following his conviction of a crime for which this penalty is provided by law.

2. Deprivation of life shall not be regarded as inflicted in contravention of this Article when it results from the use of force which is no more than absolutely necessary:

(a) in defence of any person from unlawful violence;

(b) in order to effect a lawful arrest or to prevent the escape of a person lawfully detained;

(c) in action lawfully taken for the purpose of quelling a riot or insurrection.

2.2 เพื่อที่จะจับกุมตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือเพื่อป้องกันการหลบหนีของบุคคลที่ถูกคุมขังตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

2.3 การกระทำโดยชอบด้วยกฎหมายเพื่อวัตถุประสงค์ในการระงับการก่อจลาจลหรือการกบฏ

มาตรา 3²⁰ บัญญัติว่า การห้ามทรมาน (Prohibition of torture)

ไม่มีบุคคลใดที่จะอยู่ภายใต้การถูกทรมาน หรือการถูกทารุณ การปฏิบัติอย่างไรมนุษยธรรม หรือการลงโทษ

มาตรา 4²¹ บัญญัติว่า ห้ามบังคับให้เป็นทาสหรือการบังคับใช้แรงงาน (Prohibition of slavery and forced labour)

1. ไม่มีบุคคลใดจะถูกบังคับให้เป็นทาสหรือตกอยู่ในภาวะจำยอม
2. ไม่มีบุคคลใดจะทำงานเพราะบังคับหรือถูกบังคับ
3. เพื่อวัตถุประสงค์ของมาตรานี้คำว่า “การบังคับหรือถูกบังคับให้ใช้แรงงาน” ต้องไม่รวมถึงกรณีดังต่อไปนี้

3.1 งานใด ๆ ที่กระทำในสถานที่คุมขังตามบทบัญญัติมาตรา 5 ของอนุสัญญานี้หรือในระหว่างที่มีการคุมขังตามเงื่อนไขดังกล่าว

3.2 การฝึกซ้อมของทหาร หรือในกรณีที่มีผู้คัดค้านโดยอ้างมโนธรรมของประเทศที่ให้การรับรองแล้ว ให้ถือว่าการฝึกซ้อมเป็นกรณีกระทำการแทนการบังคับ

มาตรา 5²² บัญญัติว่า สิทธิในการมีเสรีภาพและความมั่นคงของชีวิต

²⁰ Prohibition of torture No one shall be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment.

²¹ Article 4 Prohibition of slavery and forced labour

1. No one shall be held in slavery or servitude.

2. No one shall be required to perform forced or compulsory labour.

3. For the purpose of this Article the term “forced or compulsory labour” shall not include:

(a) any work required to be done in the ordinary course of detention imposed according to the provisions of Article 5 of this Convention or during conditional release from such detention;

(b) any service of a military character or, in case of conscientious objectors in countries where they are recognised, service exacted instead of compulsory

²² Article 5 Right to liberty and security

1. Everyone has the right to liberty and security of person. No one shall be deprived of his liberty save in the following cases and in accordance with a procedure prescribed by law:

(a) the lawful detention of a person after conviction by a competent court;

(b) the lawful arrest or detention of a person for noncompliance with the lawful order of a court or in order to secure the fulfilment of any obligation prescribed by law;

(c) the lawful arrest or detention of a person effected for the purpose of bringing him before the competent legal authority on reasonable suspicion of having committed an offence or when it is reasonably considered necessary to prevent his committing an offence or fleeing after having done so;

(d) the detention of a minor by lawful order for the purpose of educational supervision or his lawful detention for the purpose of bringing him before the competent legal authority;

1. บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิในการมีเสรีภาพและความมั่นคงของชีวิต ไม่มีบุคคลใดจะต้องถูกตรึงเสรีภาพของตนที่จะต้องรักษาไว้ตามแต่กรณีและตามกระบวนการแห่งบทบัญญัติกฎหมาย ได้แก่

1.1 การคุมขังบุคคลโดยชอบด้วยกฎหมายภายหลังการถูกลงโทษโดยศาลที่มีอำนาจ

1.2 การจับกุมหรือการคุมขังบุคคลโดยชอบด้วยกฎหมายต่อการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของศาลที่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเพื่อให้เป็นไปตามผลผูกพันตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

1.3 การจับกุมหรือการกักขังโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใด ที่ได้รับผลกระทบจากการนำตัวไปต่อหน้าเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายเกี่ยวกับข้อสงสัยว่ากระทำความผิดตามกฎหมายหรือไม่ หรือมีเหตุผลอันสมควรในการกระทำตามความจำเป็นในการป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดหรือการหลบหนีจากการกระทำเช่นนั้น

1.4 การควบคุมตัวผู้เยาว์ตามคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมายเพื่อการอบรมสั่งสอน หรือการควบคุมตามกฎหมายเพื่อนำมามอบให้แก่เจ้าหน้าที่

1.5 การควบคุมตัวบุคคลตามกฎหมายเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อของบุคคลที่เป็นโรคจิต ดิสุรา ดิทยาเสพดิหรือคนเร่ร่อน

1.6 การจับกุมและคุมขังบุคคลตามกฎหมายเพื่อป้องกันมิให้เข้ามาในประเทศโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือบุคคลซึ่งกระทำการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเนรเทศหรือการส่งผู้ร้ายข้ามแดน

2. บุคคลซึ่งถูกจับต้องได้รับแจ้งข้อกล่าวหาทันที ในภาษาที่เขาเข้าใจเกี่ยวกับเหตุผลในการจับกุม และข้อกล่าวหาใด ๆ

(e) the lawful detention of persons for the prevention of the spreading of infectious diseases, of persons of unsound mind, alcoholics or drug addicts or vagrants;

(f) the lawful arrest or detention of a person to prevent his effecting an unauthorised entry into the country or of a person against whom action is being taken with a view to deportation or extradition.

2. Everyone who is arrested shall be informed promptly, in a language which he understands, of the reasons for his arrest and of any charge against him.

3. Everyone arrested or detained in accordance with the provisions of paragraph 1 (c) of this Article shall be brought promptly before a judge or other officer authorised by law to exercise judicial power and shall be entitled to trial within a reasonable time or to release pending trial. Release may be conditioned by guarantees to appear for trial.

4. Everyone who is deprived of his liberty by arrest or detention shall be entitled to take proceedings by which the lawfulness of his detention shall be decided speedily by a court and his release ordered if the detention is not lawful.

5. Everyone who has been the victim of arrest or detention in contravention of the provisions of this Article shall have an enforceable right to compensation.

3. ทุกคนซึ่งถูกจับกุมหรือคุมขังตามบทบัญญัติวรรคหนึ่ง c. ของมาตรานี้จะต้องถูกนำมาทันทีก่อนที่ผู้พิพากษาหรือเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ตามกฎหมายที่จะใช้อำนาจในกระบวนการยุติธรรมและมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาในเวลาอันสมควรหรือการปล่อยชั่วคราวโดยมีหลักประกัน

4. บุคคลใดซึ่งถูกสิทธิรอนเสรีภาพของตนโดยการจับกุมหรือการกักขังย่อมมีสิทธิที่จะดำเนินการในกระบวนการแห่งกฎหมาย ซึ่งการถูกคุมขังดังกล่าวต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็วโดยศาลและการปล่อยตัวได้ถ้าการคุมขังไม่ชอบด้วยกฎหมาย

5. บุคคลใด ๆ ซึ่งตกเป็นผู้เสียหายจากการจับกุมหรือถูกคุมขังโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายตามบทบัญญัติแห่งมาตรานี้ย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทน

มาตรา 6²³ บัญญัติว่า สิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรม (Right to a fair trial)

1. ในการพิจารณาสีทธิในทางแพ่ง ภาระหน้าที่หรือความผิดทางอาญาใด ๆ แก่บุคคล บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรมและการพิจารณาคดีแบบเปิดเผยภายในระยะเวลาอันสมควร โดยศาลที่เป็นอิสระและเป็นกลางและเป็นกลางที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย คำพิพากษาต้องได้รับการอ่านโดยเปิดเผยปราศจากการกีดกัน และประชาชนทั่วไปอาจถูกกันออกไปทั้งหมดหรือบางส่วนจากห้องพิจารณาเพื่อประโยชน์ในทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงของชาติในรัฐเสรีประชาธิปไตย ผลประโยชน์ของเด็กและเยาวชน หรือการคุ้มครองความปลอดภัยของชีวิตบุคคลจากฝ่ายที่ใช้สิทธิเรียกร้อง หรือภายใต้ความจำเป็นโดยเคร่งครัดตามความเห็นของศาลตามแต่พฤติการณ์ซึ่งการเปิดเผยต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อผลประโยชน์ของความยุติธรรม

²³ Article 6 Right to a fair trial

1. In the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law. Judgment shall be pronounced publicly but the press and public may be excluded from all or part of the trial in the interests of morals, public order or national security in a democratic society, where the interests of juveniles or the protection of the private life of the parties so require, or to the extent strictly necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice.

2. Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law.

3. Everyone charged with a criminal offence has the following minimum rights:

(a) to be informed promptly, in a language which he understands and in detail, of the nature and cause of the accusation against him;

(b) to have adequate time and facilities for the preparation of his defence;

(c) to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing or, if he has not sufficient means to pay for legal assistance, to be given it free when the interests of justice so require;

(d) to examine or have examined witnesses against him and to obtain the attendance and examination of witnesses on his behalf under the same conditions as witnesses against him;

(e) to have the free assistance of an interpreter if he cannot understand or speak the language used in court.

2. บุคคลใดซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาต้องถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ความผิดตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

3. บุคคลใดซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาย่อมมีสิทธิพื้นฐานดังต่อไปนี้

3.1 แจ้งข้อกล่าวหาให้ทราบในทันทีโดยใช้ภาษาที่เข้าใจได้และมีรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะและสาเหตุของการกล่าวหา

3.2 ต้องมีระยะเวลาและสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอต่อการต่อสู้คดี

3.3 ในการต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือด้วยความช่วยเหลือทางกฎหมายตามที่ตนได้เลือก ถ้าไม่มีค่าใช้จ่ายเพียงพอที่จะชำระในการช่วยเหลือทางกฎหมายย่อมไม่ต้องชำระจนกว่าจะได้รับประโยชน์ตามความต้องการจากกระบวนการยุติธรรม

3.4 การตรวจหรือสืบพยาน หรือการตรวจหรือร่วมตรวจพยาน ต้องกระทำภายใต้เงื่อนไขของการรับฟังพยาน

3.5 มีล่ามแปลภาษาให้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ถ้าไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาลได้

มาตรา 7²⁴ บัญญัติว่า การไม่ถูกลงโทษโดยปราศจากบทบัญญัติแห่งกฎหมาย (No punishment without law)

1. ไม่มีบุคคลใดจะมีความผิดทางอาญาใด ๆ อันเนื่องมาจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำ ซึ่งมีได้เป็นความผิดทางอาญา ภายใต้กฎหมายของรัฐหรือกฎหมายระหว่างประเทศในขณะที่กระทำความผิดและจะไม่ถูกลงโทษมากกว่าที่ได้ยื่นคำฟ้อง ณ ขณะกระทำความผิดอาญาด้วย

2. ในมาตรานี้ต้องไม่ส่งผลความเสียหายต่อการพิจารณาคดีและการลงโทษบุคคลใดในการกระทำหรือการละเว้นการกระทำในเวลาที่กระทำความผิดนั้นเป็นความผิดอาญาตามหลักกฎหมายทั่วไปที่นานาอารยประเทศให้การรับรอง

มาตรา 8²⁵ บัญญัติว่า สิทธิที่จะได้รับการเคารพต่อชีวิตส่วนตัวและครอบครัว

1. บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเคารพต่อความเป็นส่วนตัวและครอบครัว

²⁴ Article 7 No punishment without law

1. No one shall be held guilty of any criminal offence on account of any act or omission which did not constitute a criminal offence under national or international law at the time when it was committed. Nor shall a heavier penalty be imposed than the one that was applicable at the time the criminal offence was committed.

2. This Article shall not prejudice the trial and punishment of any person for any act or omission which, at the time when it was committed, was criminal according to the general principles of law recognised by civilised nations.

²⁵ ARTICLE 8 Right to respect for private and family life

1. Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence.

2. There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interests of national security, public safety or the economic well-being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.

2. สิทธินี้ต้องไม่ถูกล่วงล้ำจากหน่วยงานของรัฐด้วยการใช้สิทธินี้ เว้นแต่เป็นการกระทำตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายและความจำเป็นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยซึ่งเป็นการกระทำเพื่อรักษาความมั่นคง ประโยชน์สาธารณะหรือความเป็นอยู่ที่ดีทางเศรษฐกิจของประเทศเพื่อป้องกันความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยหรือการก่ออาชญากรรม เพื่อป้องกันสุขภาพอนามัยหรือศีลธรรม หรือเพื่อปกป้องสิทธิและเสรีภาพอื่น ๆ

มาตรา 9²⁶ บัญญัติว่า เสรีภาพในทางความคิด มโนธรรม ความเชื่อและการนับถือศาสนา (Freedom of thought, conscience and religion)

1. ทุกคนมีเสรีภาพในทางความคิด มโนธรรม ความเชื่อและการนับถือศาสนา สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการเปลี่ยนศาสนาหรือความเชื่อถือ ไม่ว่าจะเป็นคนเดียวหรือกลุ่มบุคคลอื่น ๆ และในที่สาธารณะหรือเอกชนเพื่อทำการเผยแพร่ศาสนาหรือความเชื่อของเขาในการเคารพบูชา การสั่งสอน การปฏิบัติ และการปฏิบัติตาม

2. เสรีภาพในการเผยแพร่ศาสนาหรือความเชื่อของตนต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดที่กฎหมายกำหนดไว้ และตามความจำเป็นในสังคมระบอบประชาธิปไตยเพื่อประโยชน์ต่อความปลอดภัยสาธารณะ เพื่อป้องกันความสงบเรียบร้อย สุขภาพอนามัย หรือศีลธรรมหรือเพื่อปกป้องสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น

มาตรา 10²⁷ บัญญัติว่า เสรีภาพในการแสดงออก (Freedom of expression)

1. ทุกคนมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการแสดงออก โดยรวมถึงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น รับและให้ข้อมูลในความคิดเห็นโดยปราศจากการแทรกแซงโดยเจ้าหน้าที่รัฐโดยไม่คำนึงถึงเขตแดน บทบัญญัติไม่อาจให้ความคุ้มครองรัฐได้ในกรณีที่มีการออกอากาศผ่านทางวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ในกิจการที่ได้รับอนุญาตแล้ว

²⁶ ARTICLE 9 Freedom of thought, conscience and religion

1. Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief, in worship, teaching, practice and observance.

2. Freedom to manifest one's religion or beliefs shall be subject only to such limitations as are prescribed by law and are necessary in a democratic society in the interests of public safety, for the protection of public order, health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.

²⁷ Article 10 Freedom of expression

1. Everyone has the right to freedom of expression. This right shall include freedom to hold opinions and to receive and impart information and ideas without interference by public authority and regardless of frontiers. This Article shall not prevent States from requiring the licensing of broadcasting, television or cinema enterprises.

2. The exercise of these freedoms, since it carries with it duties and responsibilities, may be subject to such formalities, conditions, restrictions or penalties as are prescribed by law and are necessary in a democratic society, in the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, for the protection of the reputation or rights of others, for preventing the disclosure of information received in confidence, or for maintaining the authority and impartiality of the judiciary.

2. อิสระในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวจะต้องอยู่บนพื้นฐานของภาระหน้าที่และความรับผิดชอบ ซึ่งอาจจะพิจารณาจากความเป็นปกติวิสัย เงื่อนไข ข้อจำกัดหรือบทลงโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ และความจำเป็นในวิถีของสังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตย ผลประโยชน์ในแง่ของความมั่นคงของประเทศ บุรณภาพแห่งแผ่นดิน หรือความปลอดภัยสาธารณะ วัตถุประสงค์เพื่อเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันอาชญากรรม คຸ້ມครองสุขอนามัยและศีลธรรมอันดีของประชาชน คຸ້ມครองชื่อเสียงหรือสิทธิของบุคคล คຸ້ມครองในเรื่องการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับ และรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรมแห่งอำนาจตุลาการ

มาตรา 11²⁸ บัญญัติว่า เสรีภาพในการชุมนุมและการรวมกลุ่ม (Freedom of assembly and association)

1. ทุกคนมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการชุมนุมอย่างสันติและเสรีภาพในการรวมกลุ่ม รวมทั้งสิทธิในการจัดตั้งและเข้าร่วมสภาพแรงงานเพื่อคຸ້ມครองผลประโยชน์ของตน

2. ห้ามมิให้จำกัดสิทธิจะทำให้ได้ต่อเมื่อกฎหมายกำหนดไว้และจำเป็นสำหรับสังคมระบอบประชาธิปไตยเพื่อประโยชน์ในความมั่นคงของชาติหรือความปลอดภัยสาธารณะเพื่อป้องกันความวุ่นวายหรือการก่ออาชญากรรม เพื่อการคຸ້ມครองสุขภาพหรือศีลธรรมหรือเพื่อคຸ້ມครองสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ตามมาตรานี้ไม่จำกัดสิทธิตามกฎหมายในการใช้สิทธิเหล่านี้โดยกองกำลังติดอาวุธ ตำรวจหรือผู้บริหารของรัฐ

มาตรา 12²⁹ บัญญัติว่า สิทธิในการเลือกคู่ครอง (Right to marry) ชายและหญิงซึ่งมีอายุที่จะทำการสมรสได้ และสร้างครอบครัวตามกฎหมายของประเทศที่ใช้บังคับกับสิทธินี้

มาตรา 13³⁰ บัญญัติว่า สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ (Right to an effective remedy) ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญานี้การละเมิดต้องได้รับ

²⁸ Article 11 Freedom of assembly and association

1. Everyone has the right to freedom of peaceful assembly and to freedom of association with others, including the right to form and to join trade unions for the protection of his interests.

2. No restrictions shall be placed on the exercise of these rights other than such as are prescribed by law and are necessary in a democratic society in the interests of national security or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals or for the protection of the rights and freedoms of others. This Article shall not prevent the imposition of lawful restrictions on the exercise of these rights by members of the armed forces, of the police or of the administration of the State.

²⁹ Article 12 Right to marry

Men and women of marriageable age have the right to marry and to found a family, according to the national laws governing the exercise of this right.

³⁰ Article 13 Right to an effective remedy

Everyone whose rights and freedoms as set forth in this Convention are violated shall have an effective remedy before a national authority notwithstanding that the violation has been committed by persons acting in an official capacity.

การเยียวหาความเสียหายอย่างมีประสิทธิภาพ อันเกิดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ว่าการละเมิดนั้นจะกระทำภายในหน้าที่หรือไม่

มาตรา 14³¹ บัญญัติว่า ห้ามการเลือกปฏิบัติ (Prohibition of discrimination) ความสงบสุขของสิทธิและเสรีภาพที่กำหนดไว้ในอนุสัญญานี้ต้องได้รับการคุ้มครองโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติบนพื้นฐานของเพศ เชื้อชาติ สีผิว ภาษา ศาสนา การปกครอง หรือความคิดเห็นอย่างอื่นที่มาจากความเชื่อ พลเมือง สังคมดั้งเดิม การมีส่วนร่วมของชนกลุ่มน้อย ทรัพย์สิน การกำเนิดหรือสถานะอื่น ๆ

9.1.4 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยศาลสิทธิมนุษยชนแห่งสหภาพยุโรป

9.1.4.1 แนวคิดและลักษณะทั่วไปในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป แนวคิดในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปเกิดขึ้นจากคณะมนตรีแห่งยุโรป (Council of Europe) ด้วยเหตุผลที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและสิทธิทางการเมืองของประชาชนภายในภูมิภาคยุโรปด้วยเหตุผลทางการเมืองเนื่องจากลัทธิคอมมิวนิสต์แพร่ขยายเข้ามาในภูมิภาคยุโรปภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เริ่มจากอนุสัญญายุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 (พ.ศ. 2493) ซึ่งจัดตั้งศาลขึ้นมาเป็นองค์กรในการรับเรื่องร้องทุกข์ของปัจเจกชนในฐานะผู้เสียหายและรัฐภาคีแห่งอนุสัญญาโดยในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนระหว่างรัฐกับฐาน และรัฐกับปัจเจกชน ซึ่งแต่เดิมศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปเป็นองค์กรที่ทำงานควบคู่กับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปต่อมาเมื่อพิธีสารฉบับที่ 11 เข้ามามีผลใช้บังคับทำให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนถูกยกเลิกไป เนื่องจากมีอำนาจหน้าที่ซ้ำซ้อนกับศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปใหม่เกิดขึ้นตามมาตรา 19³² แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 (พ.ศ. 2493) (เนตรนภา พุทธสุวรรณ, 2550, หน้า 51) โดยกำหนดไว้ว่า

“การจัดตั้งศาลมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มั่นใจว่าการปฏิบัติตามภารกิจที่ดำเนินการโดยอัครภาคีคู่สนธิสัญญาตามอนุสัญญาและพิธีสาร ต้องมีการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปต่อไปนี้จะเรียกว่า “ศาล” ในการทำหน้าที่เป็นหน่วยงานประจำ”

โดยจัดสร้างกลไกในระดับสถาบันขึ้นเพื่อกำหนดให้ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปเป็นศาลประจำเพียงองค์กรเดียวที่มีอำนาจรับคดีที่มีการร้องเรียนว่า มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งจาก

³¹ Article 14 Prohibition of discrimination

The enjoyment of the rights and freedoms set forth in this Convention shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or other status.

³² Article 19 Establishment of the Court

To ensure the observance of the engagements undertaken by the High Contracting Parties in the Convention and the Protocols thereto, there shall be set up a European Court of Human Rights, hereinafter referred to as “the Court”. It shall function on a permanent basis.

รัฐภาคีแห่งอนุสัญญาและจกปัจเจกชนในฐานะผู้เสียหาย ปัจจุบันศาลนี้มีสำนักงานรวมอยู่ที่สำนักงานของสภายุโรป คือเมือง Strasbourg เช่นเดียวกัน และถูกจัดลำดับให้อยู่ในลำดับเดียวกันกับศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice) และศาลยุติธรรมยุโรป (European Court of Justice) ในฐานะที่เป็น 1 ใน 3 ศาลแรกเริ่มของการพิจารณาโทษระหว่างประเทศ

นอกจากอำนาจหน้าที่ของศาลจะได้กำหนดไว้ในอนุสัญญายุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 (พ.ศ. 2493) แล้วยังมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ในข้อบังคับของศาลหรือที่เรียกว่า “Rules of Court” ซึ่งมีข้อบังคับทั้งหมด 112 ข้อ โดยในข้อบังคับนี้เป็นการอธิบายถึงรายละเอียดในการปฏิบัติหน้าที่ของศาล รวมถึงองค์ประกอบของศาลเอาไว้ และยังมีภาคผนวกในเรื่องการไต่สวน (Investigations) เสริมตอนท้ายข้อบังคับอีก 8 ข้อ (ข้อบังคับ A1-A8)

9.1.4.2 การสรรหาผู้พิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป การคัดเลือกผู้พิพากษาของศาลประกอบด้วยผู้พิพากษาซึ่งมีจำนวนเท่ากับจำนวนของรัฐสมาชิกแห่งอนุสัญญาดำเนิน Article 20³³ บัญญัติว่า

“ศาลต้องประกอบด้วยจำนวนผู้พิพากษาเท่ากับอัตราภาคีสันติสัญญา”

ผู้พิพากษาจะได้รับการเลือกตั้งโดยสมัชชาที่ปรึกษาแห่งคณะมนตรียุโรป (Parliamentary Assembly) จากรายชื่อผู้ที่สมัครซึ่งรัฐสมาชิกได้ยื่นเสนอ ซึ่งแต่ละรัฐมีสิทธิเสนอชื่อผู้สมัครเข้าคัดเลือกเป็นผู้พิพากษาได้รัฐละ 3 คน แต่ผู้สมัครอย่างน้อย 2 คน จะต้องมีความรู้ภาษาของภูมิภาคแห่งอนุสัญญาที่เป็นผู้เสนอชื่ออีกด้วย เช่น รัฐลิทัวเนียเสนอ นาย โรนัลด์ แมคโดนัลด์ สัญชาติแคนาดาเป็นผู้แทนของตน แต่จะต้องไม่มีผู้พิพากษาสัญชาติเดียวกันดำรงตำแหน่งพร้อมกัน คุณสมบัติของผู้พิพากษาจะต้องทำงานตามความรู้ความสามารถของตน มีคุณวุฒิทางด้านกฎหมายหรือเคยทำงานหรือมีประสบการณ์ในการทำงานด้านกฎหมาย และในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาจะต้องปฏิบัติหน้าที่โดยไม่มีอคติ และมีความเป็นอิสระจากรัฐโดยจะต้องไม่ปฏิบัติงานในนามของรัฐที่เสนอชื่อแต่อย่างใดตามที่บัญญัติไว้ใน Article 21³⁴ บัญญัติไว้ว่า

³³ Article 20 Number of judges

The Court shall consist of a number of judges equal to that of the High Contracting Parties.

³⁴ Article 21 Criteria for office

1. The judges shall be of high moral character and must either possess the qualifications required for appointment to high judicial office or be jurisconsults of recognized competence.

2. The judges shall sit on the Court in their individual capacity.

3. During their term of office the judges shall not engage in any activity which is incompatible with their independence, impartiality or with the demands of a full-time office; all questions arising from the application of this paragraph shall be decided by the Court.

หลักเกณฑ์ของตำแหน่งผู้พิพากษา มีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. ผู้พิพากษาต้องเป็นผู้ซึ่งมีคุณลักษณะมีคุณธรรมสูงและต้องมีคุณสมบัติตามที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้พิพากษาหรือเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับ
2. ผู้พิพากษาต้องนั่งพิจารณาคดีตามความสามารถของแต่ละบุคคล
3. ในระหว่างการดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาต้องไม่กระทำการใด ๆ ที่ขัดต่อความเป็นอิสระ ความเป็นธรรม หรือขัดต่อการทำงานเต็มเวลา ทั้งนี้ประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามวรรคนี้ให้วินิจฉัยโดยศาล”

ในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา ผู้พิพากษานั้นจะต้องไม่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการเมืองหรือมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายบริหารของรัฐหรือไปประกอบอาชีพอื่นใดที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งต่อความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งงานซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่อการปฏิบัติหน้าที่เต็มเวลา (Full Time) ของผู้พิพากษาเอง นอกจากจะกำหนดไว้ใน Article 21 แล้ว ยังได้กำหนดหลักการไว้ใน Rules of Court ข้อ 4³⁵ กำหนดไว้ว่า

“บทบัญญัติต้องห้ามของผู้พิพากษา

1. ตาม Article 21 § 3 ของอนุสัญญาจะต้องไม่กระทำการใดในระหว่างการดำรงตำแหน่งในทางการเมือง การบริหารงานหรือการประกอบอาชีพที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นอิสระหรือความเป็นกลางของตน หรือเป็นอุปสรรคต่อการทำงานเต็มเวลา ผู้พิพากษาจะต้องแจ้งการกระทำการต่าง ๆ นอกเหนือจากการปฏิบัติหน้าที่การเป็นผู้พิพากษาให้แก่ประธานศาลได้รับทราบ ถ้าวาระหว่างประธานกับผู้พิพากษาไม่เห็นด้วย ประเด็นที่เกิดขึ้นต้องได้รับการพิจารณาโดยศาลครบองค์คณะ

2. ผู้พิพากษาต้องไม่เป็นผู้แทนของกลุ่มหรือบุคคลที่สาม ในการดำเนินคดีของศาล เกี่ยวกับการยื่นคำร้องก่อนวันที่ผู้พิพากษานั้นจะพ้นจากตำแหน่ง ในกรณีที่ได้อื่นคำร้องมาในภายหลัง ผู้พิพากษาคณเดิมอาจไม่ได้เป็นตัวแทนกลุ่มหรือบุคคลที่สาม ในการดำเนินการใด ๆ ต่อศาลจนกว่าจะครบกำหนด 2 ปี นับแต่วันที่เขาพ้นจากตำแหน่ง”

ผู้พิพากษาของศาลจะประกอบด้วยประธานและรองประธานของศาล (The President and Vice-President of Court) และประธานและรองประธานของแผนก (The Presidents

³⁵ Rule 42 – Incompatible activities

1. In accordance with Article 21 § 3 of the Convention, the judges shall not during their term of office engage in any political or administrative activity or any professional activity which is incompatible with their independence or impartiality or with the demands of a full-time office. Each judge shall declare to the President of the Court any additional activity. In the event of a disagreement between the President and the judge concerned, any question arising shall be decided by the plenary Court.

2. A former judge shall not represent a party or third party in any capacity in proceedings before the Court relating to an application lodged before the date on which he or she ceased to hold office. As regards applications lodged subsequently, a former judge may not represent a party or third party in any capacity in proceedings before the Court until a period of two years from the date on which he or she ceased to hold office has elapsed.

and Vice-Presidents of Sections) วิธีการเลือกตั้งผู้พิพากษาที่จะมาทำหน้าที่ดังกล่าวกระทำโดยการ ใช้บัตรลงคะแนนลับ

การเลือกตั้งผู้พิพากษจะต้องจัดให้มีขึ้นเพื่อความสมบูรณ์และครบองค์คณะของ ศาลหากมีกรณีของการเพิ่มขึ้นของรัฐภาคีแห่งอนุสัญญาใหม่กรณีหนึ่ง หรือการเพิ่มในตำแหน่ง ของผู้พิพากษาหากว่างลงไม่ว่าผู้พิพากษาจะเกษียณ ลาออกหรือเสียชีวิต อีกกรณีหนึ่งนอกจากผู้ พิพากษาที่เป็นประธานหรือรองประธานของศาล ประธานและรองประธานแผนกยังมีการสรรหาผู้ พิพากษาซึ่งจะทำหน้าที่เป็นนายทะเบียน (Registrar) (Rule of Court, Rule 15) ของศาลสิทธิ มนุษยชนยุโรปด้วย ซึ่งนายทะเบียนของศาลนี้จะทำหน้าที่เหมือนเป็นธุรการของศาลหรือเป็นผู้ช่วย ของประธานศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป ในการสรรหานายทะเบียนของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปก็ เช่นเดียวกับการสรรหาผู้พิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป คือ นายทะเบียนศาลจะต้องมี บุคลิกลักษณะที่มีคุณธรรมสูง และต้องมีความรู้ความสามารถทางกฎหมาย นอกจากนั้นยังต้องมี ความรู้ความสามารถทางภาษา ซึ่งคุณสมบัติที่แตกต่างจากนายทะเบียนศาลและผู้พิพากษาที่ทำ หน้าที่พิจารณาาคดี คือ ข้อบังคับของศาลกำหนดให้ผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นนายทะเบียนศาลจะต้อง เป็นผู้ที่มีความสามารถเป็นกลาง ไกล่เกลี่ยและประนีประนอมได้ สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ใน ตำแหน่งนายทะเบียนด้วย

ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีผู้พิพากษาอยู่ 18 คน ผู้พิพากษาเหล่านี้เลือกตั้งโดยสมัชชาที่ ปริกษาแห่งสภายุโรปจากรายชื่อผู้ที่สมัครซึ่งรัฐสมาชิกได้ยื่นเสนอ แต่ละรัฐมีสิทธิเสนอชื่อผู้สมัคร เข้าแข่งขันได้ 3 คน และผู้สมัครอย่างน้อย 2 คน ต้องถือสัญชาติของรัฐที่เป็นผู้เสนอชื่อ และจะมีการ เลือกตั้งผู้พิพากษาเพื่อดำรงตำแหน่งทุกระยะเวลา 9 ปี

ถึงแม้ว่าอนุสัญญานี้จะไม่ได้มีข้อความบัญญัติให้ศาลนี้มีความเป็นอิสระก็ตาม แต่ ก็จำเป็นที่จะต้องดำเนินการตามหน้าที่ของศาลทั่ว ๆ ไป คือ “เป็นองค์กรทางตุลาการ”

นอกจากนี้กฎข้อบังคับของศาลเองก็ประกอบไปด้วยบทบัญญัติซึ่งกล่าวถึงความ เป็นอิสระของผู้พิพากษาได้ด้วยตามที่กำหนดไว้ใน Rules of European court of human rights

9.1.4.3 เขตอำนาจของศาล

มาตรา 32³⁶ บัญญัติว่า เขตอำนาจของศาล (Jurisdiction of the Court)

“1) เขตอำนาจของศาลต้องครอบคลุมในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตีความและการ บังคับใช้อนุสัญญาและพิธีสารดังที่กล่าวไว้ในมาตรา 33, 34, 46 และมาตรา 47

³⁶ Article 32 Jurisdiction of the Court

1. The jurisdiction of the Court shall extend to all matters concerning the interpretation and application of the Convention and the Protocols thereto which are referred to it as provided in Articles 33, 34, 46 and 47.

2. In the event of dispute as to whether the Court has jurisdiction, the Court shall decide.

2) ในกรณีที่มิใช่ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับอำนาจของศาล ศาลต้องเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัย” และผู้พิพากษาหนึ่งคนมีอำนาจตามมาตรา 27³⁷ บัญญัติว่า “อำนาจของผู้พิพากษาหนึ่งคน

1) ผู้พิพากษาหนึ่งคนมีอำนาจในการไม่ยอมรับหรือไม่สามารถยื่นคำร้องต่อศาลได้ในกรณีที่ได้อื่นคำร้องตามมาตรา 34 การวินิจฉัยดังกล่าวสามารถกระทำได้โดยปราศจากการถูกตรวจสอบในอนาคต

2) คำวินิจฉัยให้ถือเป็นที่สุด

3) ถ้าผู้พิพากษาหนึ่งคนไม่ยอมรับหรือไม่สามารถยื่นคำร้องต่อศาลได้ ผู้พิพากษานั้นต้องส่งความเห็นไปยังคณะกรรมการหรือสภาเพื่อการตรวจสอบในอนาคต”

9.1.4.4 ผู้มีสิทธิยื่นฟ้องต่อศาล

1) ข้อพิพาทระหว่างรัฐ ได้กำหนดไว้ใน มาตรา 33³⁸ บัญญัติว่า “คดีระหว่างรัฐ อัครภาคีคู่สนธิสัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจกล่าวอ้างโดยการยื่นคำร้องต่อศาลว่ามีการฝ่าฝืน บทบัญญัติตามอนุสัญญาและพิธีสาร โดยอัครภาคีคู่สนธิสัญญาอื่น”

2) การยื่นฟ้องโดยพลเมืองของรัฐสมาชิก ได้กำหนดไว้ในมาตรา 34³⁹ บัญญัติว่า “การยื่นคำร้องโดยพลเมืองของรัฐสมาชิก โดยศาลอาจรับคำฟ้องจากบุคคล (Person) องค์กรเอกชน (Non-Governmental Organisation: NGO) หรือกลุ่มบุคคล (Group of Individuals) ใด ๆ ที่อ้างว่าเป็น ผู้เสียหายจากการละเมิดโดยรัฐอัครภาคีคู่สนธิสัญญาตามสิทธิที่ระบุไว้ในอนุสัญญาหรือพิธีสาร รัฐ อัครคู่สนธิสัญญาต้องรับรองว่าจะไม่พยายามขัดขวางในการใช้สิทธินี้อย่างมีประสิทธิภาพ”

3) ผลผูกพันของการบังคับและการดำเนินการตามคำพิพากษา ได้กำหนดไว้ใน มาตรา 46⁴⁰ บัญญัติว่า “ผลผูกพันของการบังคับและการดำเนินการตามคำพิพากษา มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

³⁷ Article 27 Competence of single judges

1. A single judge may declare inadmissible or strike out of the Court's list of cases an application submitted under Article 34, where such a decision can be taken without further examination.

2. The decision shall be final.

3. If the single judge does not declare an application inadmissible or strike it out, that judge shall forward it to a committee or to a Chamber for further examination.

³⁸ Article 33 Inter-State cases: Any High Contracting Party may refer to the Court any alleged breach of the provisions of the Convention and the Protocols thereto by another High Contracting Party.

³⁹ Article 34 Individual applications

The Court may receive applications from any person, nongovernmental organisation or group of individuals claiming to be the victim of a violation by one of the High Contracting Parties of the rights set forth in the Convention or the Protocols thereto. The High Contracting Parties undertake not to hinder in any way the effective exercise of this right.

⁴⁰ Article 46 Binding force and execution of judgments

1. The High Contracting Parties undertake to abide by the final judgment of the Court in any case to which they are parties.

ก. รัฐอัครคู่สนธิสัญญาจะต้องรับรองว่าจะยึดมั่นตามคำพิพากษาของศาลในกรณีที่ดินเป็นคู่กรณี

ข. คำพิพากษาของศาลต้องส่งไปที่คณะกรรมการรัฐมนตรี (Committee of Ministers) ในการกำกับดูแลการดำเนินการ

ค. ถ้าคณะกรรมการรัฐมนตรีพิจารณาเห็นว่า มีการควบคุมการดำเนินการตามคำพิพากษาที่เป็นการขัดขวางไม่ให้มีการตีความคำพิพากษา อาจยื่นคำร้องต่อหัวหน้าศาลได้ สำหรับการพิจารณาเรื่องการตีความ การอ้างอิงคำตัดสินต้องออกเสียงโดยเสียงข้างมาก 2 ใน 3 ของจำนวนผู้แทนที่มีสิทธิเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการ

ง. ถ้าคณะกรรมการรัฐมนตรีพิจารณาเห็นว่า รัฐอัครภาคีสัญญาไม่ยอมปฏิบัติตามคำพิพากษาในคดีที่ดินเป็นคู่กรณี อาจได้รับการแจ้งอย่างเป็นทางการของภาคีฝ่ายนั้นแล้ว และเมื่อได้รับรองโดยเสียงข้างมาก 2 ใน 3 ของผู้แทนที่มีสิทธิเข้าร่วมประชุม ยื่นข้อสงสัยต่อศาลในการที่รัฐคู่กรณีนั้นไม่ดำเนินการตามพันธกรณีให้บรรลุผลภายใต้ข้อ 1)

จ. ถ้าศาลเห็นว่า เป็นการละเมิดตามข้อ 1) ต้องกล่าวอ้างคดีไปยังคณะกรรมการรัฐมนตรีเพื่อพิจารณามาตรการดำเนินการ ถ้าศาลไม่พบการละเมิดตามข้อ 1) ให้นำคดีไปยื่นต่อคณะกรรมการรัฐมนตรีเพื่อปิดการตรวจสอบคดี”

9.1.4.5 การให้คำปรึกษา ตามมาตรา 47⁴¹ บัญญัติว่า “การให้คำปรึกษา (Advisory Opinions) ได้ในกรณีดังนี้

2. The final judgment of the Court shall be transmitted to the Committee of Ministers, which shall supervise its execution.

3. If the Committee of Ministers considers that the supervision of the execution of a final judgment is hindered by a problem of interpretation of the judgment, it may refer the matter to the Court for a ruling on the question of interpretation. A referral decision shall require a majority vote of two-thirds of the representatives entitled to sit on the committee.

4. If the Committee of Ministers considers that a High Contracting Party refuses to abide by a final judgment in a case to which it is a party, it may, after serving formal notice on that Party and by decision adopted by a majority vote of two-thirds of the representatives entitled to sit on the committee, refer to the Court the question whether that Party has failed to fulfil its obligation under paragraph 1.

5. If the Court finds a violation of paragraph 1, it shall refer the case to the Committee of Ministers for consideration of the measures to be taken. If the Court finds no violation of paragraph 1, it shall refer the case to the Committee of Ministers, which shall close its examination of the case.

⁴¹ Article 47 Advisory opinions

1. The Court may, at the request of the Committee of Ministers, give advisory opinions on legal questions concerning the interpretation of the Convention and the Protocols thereto.

2. Such opinions shall not deal with any question relating to the content or scope of the rights or freedoms defined in Section I of the Convention and the Protocols thereto, or with any other question which the Court or the Committee of Ministers might have to consider in consequence of any such proceedings as could be instituted in accordance with the Convention.

3. Decisions of the Committee of Ministers to request an advisory opinion of the Court shall require a majority vote of the representatives entitled to sit on the committee.

1) ศาลอาจร้องขอความเห็นไปยังกรรมาธิการรัฐมนตรีเกี่ยวกับการขอความเห็นประเด็นทางกฎหมายเกี่ยวกับการตีความอนุสัญญาและพิธีสารต่าง ๆ

2) ความเห็นต่าง ๆ ต้องมิใช่ประเด็นคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาหรือขอบเขตของสิทธิหรือเสรีภาพตามคำนิยามใน Section I ของอนุสัญญาและพิธีสาร หรือประเด็นคำถามอื่นใดที่ศาลหรือคณะกรรมการรัฐมนตรีอาจจะต้องเป็นผู้พิจารณาถึงผลของการดำเนินการตามอนุสัญญา

3) การพิจารณาวินิจฉัยของกรรมาธิการรัฐมนตรีเพื่อขอความคิดเห็นจากศาลจะต้องได้รับคะแนนเสียงข้างมากของผู้แทนที่ได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการ”

9.1.4.6 องค์คณะของผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป

ผู้พิพากษาจะมีจำนวนเท่ากับจำนวนของรัฐภาคีแห่งอนุสัญญา องค์คณะของผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปแต่ละองค์คณะในการดำเนินการพิจารณาคดีจะแตกต่างกันไปตามความซับซ้อนของประเด็นแห่งคดีตาม Article 27 (1) เมื่อศาลมีผู้พิพากษารบองค์คณะจะมีการดำเนินการของศาลดังต่อไปนี้ ผู้พิพากษาจะเลือกกันเอง 1 นาย เป็นประธานของศาลและ 2 นาย เป็นรองประธานของศาล โดยตำแหน่งประธานและรองประธานของศาลอาจจะได้รับเลือกตั้งอีกครั้งหนึ่งได้ เมื่อเลือกประธานและรองประธานของศาลแล้ว จะจัดตั้งที่ประชุมเพื่อดำเนินการปรับปรุงข้อบังคับของศาล (Rule of Court) นอกจากนั้น ภายในองค์คณะผู้พิพากษาจะทำการเลือกนายทะเบียน 1 คน หรือผู้แทนนายทะเบียน 2 นาย หรือมากกว่าก็ได้เพื่อมาทำหน้าที่ช่วยเหลือประธานของศาลตาม Article 26

ดังนั้น องค์คณะของผู้พิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปจะดำเนินการพิจารณาคดีแตกต่างกันไปตามความซับซ้อนของประเด็นแห่งคดี ซึ่งระบบการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปจะมีอยู่ 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 จะมีผู้พิพากษาคนหนึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษา 3 คน โดยจะเรียกผู้พิพากษาทั้ง 3 คน นี้ว่า คณะกรรมการ (Committee) (Rule of Court ข้อ 27) ทำหน้าที่ในการตรวจสอบกลั่นกรองเรื่องราวร้องเรียนที่ยื่นต่อศาลโดยรัฐภาคีแห่งอนุสัญญาหรือปัจเจกชนในฐานะเป็นผู้เสียหายที่ร้องขอเข้ามาทั้งหมดว่า สมควรจะรับเรื่องไว้พิจารณาหรือไม่ ซึ่งคณะกรรมการผู้พิพากษาทั้ง 3 คน นี้จะถูกเลือกมาจากผู้พิพากษาของแต่ละแผนกหมุนเวียนกันเข้ามาทำหน้าที่ในการกลั่นกรองคดี เมื่อผ่านการตรวจสอบในขั้นนี้แล้วเรื่องที่เสนอข้อร้องเรียนจะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 ซึ่งในขั้นตอนนี้มีองค์คณะผู้พิพากษา 7 คน เรียกว่า “Chamber” โดยองค์คณะผู้พิพากษา 7 คน จะมีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีที่นำมาเสนอให้พิจารณาคดีต่อศาล

แม้ว่าคดีละเมิดที่เกิดขึ้นรัฐภาคีแห่งอนุสัญญา (ซึ่งเป็นคู่ความในคดี) จะมีสัญชาติเดียวกับผู้พิพากษาคดีก็จะถูกนำมาสู่การพิจารณาในองค์คณะผู้พิพากษา 7 คน (Rule of Court ข้อ 25-26)

ขั้นตอนที่ 3 เป็นคดีที่มีการร้องขอให้ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปพิจารณามีประเด็นข้อกฎหมายที่สลับซับซ้อนมาก คู่ความอาจจะอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ (Grand Chamber) ซึ่งมีองค์คณะผู้พิพากษา 17 คน ที่ประชุมใหญ่ของผู้พิพากษาจะประกอบด้วยประธานและรองประธานของศาล และประธานของแผนกหรือรองประธานคนใดที่ไม่สามารถนั่งพิจารณาคดีได้ในที่ประชุมใหญ่จะให้รองประธานของแผนกแทนที่ผู้พิพากษาในที่ประชุมใหญ่อาจจะมีสัญชาติเดียวกันกับรัฐภาคีแห่งอนุสัญญาที่เป็นคู่ความ (Rule of Court ข้อ 24 และ Article 27(3)) คดีซึ่งนำมาพิจารณาต่อที่ประชุมใหญ่ คือ คดีที่อ้างอิงต่อประชุมใหญ่และคดีซึ่งที่ประชุมใหญ่มีเขตอำนาจพิจารณาเพิกถอน

การประชุมของผู้พิพากษาศรองค์คณะจะเกิดขึ้นต่อเมื่อองค์ประชุมของศาลเป็น 2 ใน 3 ของผู้พิพากษาที่ได้รับเลือกตั้งในสำนักงาน ซึ่งประธานของศาลจะมีอำนาจเรียกประชุมได้หรือกรณีที่จะพิจารณาเนื้อหาเกี่ยวกับเนื้อหาทางบริหาร ซึ่งสมาชิกผู้พิพากษาจำนวน 1 ใน 3 ร้องขอประธานของศาลก็จะเรียกประชุม ถ้าองค์ประชุมของผู้พิพากษาไม่ครบองค์คณะประธานของศาลจะเลื่อนการเปิดศาลออกไป (Rule of Court ข้อ 20)

9.2 อนุสัญญาสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา ค.ศ. 1969 (พ.ศ. 2512) (สนธิสัญญาซานโฮเซคอสตาริกา)

องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศของทวีปอเมริกา (Organisation of American States: OAS) โดยสำนักงานเลขาธิการกฎหมายระหว่างประเทศแผนกกฎหมายแห่งทวีปอเมริกาได้มีความร่วมมือในระดับระหว่างประเทศลักษณะเป็นพหุภาคี (Multilateral Treaties) เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคทวีปอเมริกา ได้แก่ อนุสัญญาทวีปอเมริกันว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (สนธิสัญญาซานโฮเซคอสตาริกา) (Inter-American Convention on Human Rights “Pact of San Jose, Costa Rica” (B-32)) โดยสมาชิกภาพของทวีปอเมริกาได้พิจารณาแล้วเห็นว่าหลักการเหล่านี้ได้กำหนดไว้ในกฎบัตรขององค์การรัฐอเมริกัน (The Organization of American States) ในคำประกาศของสหรัฐอเมริกาว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง (American Declaration of the Rights and Duties of Man) และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights) (Shelton, Dinah, 1994, pp.333-372) และได้รับรองร่วมกันว่าได้รับการยืนยันและปรับปรุงในตราสารระหว่างประเทศอื่น ๆ ระดับโลกและระดับภูมิภาคตามขอบเขตนี้แล้ว อนุสัญญาทวีปอเมริกันว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้กำหนดโครงสร้างไว้ในบทที่ 8 ว่าด้วย “ศาลสิทธิมนุษยชนทวีปอเมริกา” (Inter-American Court of Human Rights) มาตรา 52-69 (Organisation of American States: OAS, Online, 1967) ดังนี้

9.2.1 องค์การ (Organisation)

มาตรา 52⁴² บัญญัติไว้ว่า

“1. ศาลต้องประกอบด้วยผู้พิพากษา 7 คน ซึ่งเป็นสัญชาติรัฐสมาชิกขององค์กรได้รับเลือกในฐานะเป็นพลเมืองที่มีความรู้ความสามารถจากจำนวนผู้พิพากษาซึ่งมีคุณธรรมสูงสุด และความสามารถนั้นได้รับการยอมรับในด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติที่จะใช้ในการทำหน้าที่เป็นตุลาการสูงสุดให้สอดคล้องกับกฎหมายของรัฐที่เขาเป็นพลเมืองหรือของรัฐที่เสนอชื่อ

2. ผู้พิพากษาจำนวนสองคนจะต้องไม่เป็นคนรัฐเดียวกัน”

มาตรา 53⁴³ บัญญัติว่า “

1. ผู้พิพากษาของศาลต้องได้รับการคัดเลือกโดยการลงคะแนนลับโดยเสียงข้างมากของรัฐภาคีอนุสัญญาในการประชุมทั่วไปของสมัชชาใหญ่ขององค์การจากคณะผู้สมัครของรัฐเหล่านั้น

2. รัฐภาคีแต่ละรัฐอาจเสนอผู้สมัครได้ 3 คน โดยจะเป็นผู้มีสัญชาติของรัฐซึ่งเสนอหรือสัญชาติอื่นของสมาชิกองค์การทวีปอเมริกาใต้ได้ ใน 3 คน ซึ่งได้เสนอไว้แล้ว ผู้สมัครอย่างน้อย 1 คน จะต้องเป็นพลเมืองของรัฐอื่นที่มีใช้รัฐที่ได้ทำการเสนอ”

มาตรา 54⁴⁴ บัญญัติว่า

“1. ผู้พิพากษามีวาระ 6 ปี และอาจได้รับการคัดเลือกใหม่ได้อีกหนึ่งวาระ วาระของผู้พิพากษาทั้งสามซึ่งได้รับเลือกในการเลือกตั้งครั้งแรกจะสิ้นสุดลงเมื่อครบสามปี ในกรณีที่มีเหตุในทันทีภายหลังการเลือกตั้ง ชื่อของผู้พิพากษาทั้ง 3 คน ต้องได้รับการรับรองจากสมัชชาใหญ่

⁴² Article 52

1. The Court shall consist of seven judges, nationals of the member states of the Organization, elected in an individual capacity from among jurists of the highest moral authority and of recognized competence in the field of human rights, who possess the qualifications required for the exercise of the highest judicial functions in conformity with the law of the state of which they are nationals or of the state that proposes them as candidates.

2. No two judges may be nationals of the same state.

⁴³ Article 53

1. The judges of the Court shall be elected by secret ballot by an absolute majority vote of the States Parties to the Convention, in the General Assembly of the Organization, from a panel of candidates proposed by those states.

2. Each of the States Parties may propose up to three candidates, nationals of the state that proposes them or of any other member state of the Organization of American States. When a slate of three is proposed, at least one of the candidates shall be a national of a state other than the one proposing the slate.

⁴⁴ Article 54

1. The judges of the Court shall be elected for a term of six years and may be reelected only once. The term of three of the judges chosen in the first election shall expire at the end of three years. Immediately after the election, the names of the three judges shall be determined by lot in the General Assembly.

2. A judge elected to replace a judge whose term has not expired shall complete the term of the latter.

3. The judges shall continue in office until the expiration of their term. However, they shall continue to serve with regard to cases that they have begun to hear and that are still pending, for which purposes they shall not be replaced by the newly elected judges.

2. ผู้พิพากษาซึ่งได้รับการคัดเลือกให้เข้ามาแทนที่ผู้พิพากษาซึ่งยังไม่สิ้นวาระได้ต่อเมื่อระยะเวลาดำรงตำแหน่งได้ครบวาระแล้ว

3. ผู้พิพากษาจะต้องดำรงตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะครบวาระ อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษาดังกล่าวเหล่านั้นจะต้องดำรงตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะได้มีผู้พิพากษาใหม่มาแทนที่”

มาตรา 55⁴⁵ บัญญัติว่า

“1. ถ้าผู้พิพากษาศาลใดเป็นคนสัญชาติของรัฐภาคีใด ๆ ในคดีที่ยื่นฟ้องต่อศาล ผู้พิพากษาดังกล่าวต้องสงวนสิทธิของตนในการพิจารณาคดี

2. ถ้าผู้พิพากษาศาลใดคนหนึ่งต้องพิจารณาคดีควรเป็นคนสัญชาติของรัฐภาคีรัฐหนึ่ง รัฐภาคีอื่น ๆ จะแต่งตั้งบุคคลที่ศาลได้คัดเลือกไว้ทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดีก็ได้

3. ถ้าจำนวนผู้พิพากษาไม่เพียงพอต่อการพิจารณาคดี ให้แต่งตั้งบุคคลใดซึ่งมีสัญชาติของรัฐภาคีทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดีก็ได้

4. ผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 52

5. ถ้ารัฐภาคีหลายรัฐตามอนุสัญญามีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลคดี ให้ถือว่ารัฐเหล่านั้นมีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกันตามบทบัญญัติข้างต้น ในกรณีที่มีข้อสงสัยให้ศาลเป็นผู้พิจารณาคัดสิน”

มาตรา 56⁴⁶ บัญญัติว่า “ผู้พิพากษาจำนวน 5 คน เป็นองค์คณะในการบริหารงานของศาล”

มาตรา 57⁴⁷ บัญญัติว่า “ก่อนการพิจารณาคดีของศาลกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนต้องแสดงตัว”

มาตรา 58⁴⁸ บัญญัติว่า

⁴⁵ Article 55

1. If a judge is a national of any of the States Parties to a case submitted to the Court, he shall retain his right to hear that case.

2. If one of the judges called upon to hear a case should be a national of one of the States Parties to the case, any other State Party in the case may appoint a person of its choice to serve on the Court as an ad hoc judge.

3. If among the judges called upon to hear a case none is a national of any of the States Parties to the case, each of the latter may appoint an ad hoc judge.

4. An ad hoc judge shall possess the qualifications indicated in Article 52.

5. If several States Parties to the Convention should have the same interest in a case, they shall be considered as a single party for purposes of the above provisions. In case of doubt, the Court shall decide.

⁴⁶ Article 56 Five judges shall constitute a quorum for the transaction of business by the Court.

⁴⁷ Article 57 The Commission shall appear in all cases before the Court.

⁴⁸ Article 58

1. The Court shall have its seat at the place determined by the States Parties to the Convention in the General Assembly of the Organization; however, it may convene in the territory of any member state of the Organization of American States when a majority of the Court considers it desirable, and with the prior consent of the state concerned. The seat of the Court may be changed by the States Parties to the Convention in the General Assembly by a two-thirds vote.

“1. สถานที่นั่งพิจารณาคดีของศาลให้กระทำภายในรัฐภาคีตามอนุสัญญาว่าด้วยการประชุมสามัญขององค์การ (The Convention in the General Assembly of the Organization) อย่างไรก็ดีตาม อาจประชุมกันในอาณาเขตของรัฐสมาชิกองค์การทวีปอเมริกาใต้ เมื่อศาลพิจารณาแล้วเห็นว่ามีความเหมาะสม และได้รับความยินยอมจากรัฐที่เกี่ยวข้องเสียก่อน ที่นั่งพิจารณาของศาลอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ภายหลังถ้ารัฐสมาชิกของอนุสัญญาว่าด้วยการประชุมสามัญขององค์การในคะแนนเสียงสองในสาม

2. ศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลให้ทำหน้าที่เป็นเลขานุการของตนได้

3. เลขานุการต้องทำหน้าที่ของตนในสถานที่นั่งพิจารณาคดีของศาล และต้องเข้าร่วมประชุมจนกว่าการประชุมจะเสร็จสิ้น”

มาตรา 59⁴⁹ บัญญัติว่า “ให้ศาลจัดตั้งสำนักงานเลขาธิการ ซึ่งทำหน้าที่ภายใต้การกำกับดูแลของเลขานุการศาลตามมาตรฐานการบริหารงานของสำนักงานเลขาธิการทั่วไปขององค์การ (The General Secretariat of the Organization) ทุกประการโดยไม่ขัดต่อความเป็นอิสระของศาล บุคลากรของสำนักงานเลขาธิการศาลต้องได้รับการแต่งตั้งโดยเลขาธิการองค์การ โดยการหารือร่วมกันกับเลขาธิการศาล”

มาตรา 60⁵⁰ บัญญัติว่า “เลขาธิการทั่วไปขององค์การต้องประชุมแลกเปลี่ยนความเห็นกับเลขาธิการศาล”

9.2.2 อำนาจหน้าที่และการดำเนินงาน (Jurisdiction and Functions)

มาตรา 61⁵¹ บัญญัติว่า

“1. รัฐสมาชิกและคณะกรรมการเท่านั้นที่มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาล

2. เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคดี ถ้ามีความจำเป็นให้ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในมาตรา 48 และมาตรา 50 จนแล้วเสร็จ”

มาตรา 62⁵² บัญญัติว่า

2. The Court shall appoint its own Secretary.

3. The Secretary shall have his office at the place where the Court has its seat and shall attend the meetings that the Court may hold away from its seat.

⁴⁹ Article 59 The Court shall establish its Secretariat, which shall function under the direction of the Secretary of the Court, in accordance with the administrative standards of the General Secretariat of the Organization in all respects not incompatible with the independence of the Court. The staff of the Court's Secretariat shall be appointed by the Secretary General of the Organization, in consultation with the Secretary of the Court.

⁵⁰ Article 60 The Court shall draw up its Statute which it shall submit to the General Assembly for approval. It shall adopt its own Rules of Procedure.

⁵¹ Article 61

1. Only the States Parties and the Commission shall have the right to submit a case to the Court.

2. In order for the Court to hear a case, it is necessary that the procedures set forth in Articles 48 and 50 shall have been completed.

⁵² Article 62

“1. รัฐภาคีอาจมอบสัตยาบันสารและตราสารภาคยานุวัติอนุสัญญาหรือกรณีใด ๆ ของการประกาศรับรองผูกพันโดยพฤตินัย ไม่มีการตั้งข้อสงวน เขตอำนาจของศาลในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตีความและการบังคับใช้อนุสัญญา

2. คำประกาศดังกล่าวอาจทำขึ้นโดยไม่มีเงื่อนไข ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหลักต่างตอบแทนในช่วงเวลาที่กำหนดไว้ หรือกรณีเฉพาะคดีโดยต้องนำเสนอต่อเลขาธิการทั่วไปขององค์การโดยส่งสำเนาไปยังรัฐสมาชิกขององค์การ และเลขาธิการศาล

3. เขตอำนาจของศาลต้องเป็นคดีทั้งหลายที่ได้ฟ้องเกี่ยวกับการตีความและการบังคับใช้บทบัญญัติของอนุสัญญา ถ้ารัฐภาคีรับรองคดีหรือรับรองเขตอำนาจของศาลโดยการประกาศตามวรรคแรกหรือมีข้อตกลงพิเศษ”

มาตรา 63⁵³ บัญญัติว่า

“1. ถ้าศาลพบว่ามีการกระทำละเมิดสิทธิและเสรีภาพที่ได้คุ้มครองไว้ในอนุสัญญา ศาลต้องตัดสินว่า ผู้เสียหายจะได้รับประกันของสิทธิและเสรีภาพที่เขามีอยู่จากที่ถูกละเมิดนั้น ซึ่งต้องตัดสินถ้ามีความผิดจริงในผลของมาตรการหรือสถานะของการฝ่าฝืนสิทธิและเสรีภาพที่จะได้รับการเยียวยาและผู้เสียหายจะได้รับการชำระค่าเสียหายอย่างเป็นธรรม

2. ในกรณีที่มิมีแนวโน้มหรือความเร่งด่วนและมีความจำเป็นที่จะต้องหลีกเลี่ยงความเสียหายต่อบุคคล ศาลต้องนำมาตรการชั่วคราวตามที่เห็นสมควร ถ้าในคดีที่ยังไม่มีการยื่นฟ้องต่อศาล ๆ อาจยื่นคำร้องขอไปยังคณะกรรมการสิทธิการ”

มาตรา 64⁵⁴ บัญญัติว่า

1. A State Party may, upon depositing its instrument of ratification or adherence to this Convention, or at any subsequent time, declare that it recognizes as binding, ipso facto, and not requiring special agreement, the jurisdiction of the Court on all matters relating to the interpretation or application of this Convention.

2. Such declaration may be made unconditionally, on the condition of reciprocity, for a specified period, or for specific cases. It shall be presented to the Secretary General of the Organization, who shall transmit copies thereof to the other member states of the Organization and to the Secretary of the Court.

3. The jurisdiction of the Court shall comprise all cases concerning the interpretation and application of the provisions of this Convention that are submitted to it, provided that the States Parties to the case recognize or have recognized such jurisdiction, whether by special declaration pursuant to the preceding paragraphs, or by a special agreement.

⁵³ Article 63

1. If the Court finds that there has been a violation of a right or freedom protected by this Convention, the Court shall rule that the injured party be ensured the enjoyment of his right or freedom that was violated. It shall also rule, if appropriate, that the consequences of the measure or situation that constituted the breach of such right or freedom be remedied and that fair compensation be paid to the injured party.

2. In cases of extreme gravity and urgency, and when necessary to avoid irreparable damage to persons, the Court shall adopt such provisional measures as it deems pertinent in matters it has under consideration. With respect to a case not yet submitted to the Court, it may act at the request of the Commission.

⁵⁴ Article 64

“1. รัฐสมาชิกขององค์การอาจขอคำปรึกษาจากศาลเกี่ยวกับการตีความอนุสัญญาหรือสนธิสัญญาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในทวีปอเมริกา ภายในขอบเขตอำนาจขององค์การที่กำหนดไว้ในบทที่ 10 ของกฎบัตรแห่งองค์การทวีปอเมริกา (The Charter of the Organization of American States) ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพิธีสารบัวโนสไอเรส (The Protocol of Buenos Aires) ในขณะเดียวกันให้เป็นไปตามคำชี้แนะของศาล

2. ศาลต้องเรียกร้องให้รัฐสมาชิกขององค์การอาจกำหนดให้รัฐแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายภายในและกฎหมายระหว่างประเทศ”

มาตรา 65⁵⁵ บัญญัติว่า “ในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งองค์การทวีปอเมริกา (The General Assembly of the Organization of American States) ในแต่ละครั้งศาลต้องเข้าร่วมประชุมด้วยเพื่อเสนอผลการดำเนินงานในปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะกรณีที่รัฐไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษา และคำแนะนำที่เกี่ยวข้อง”

9.2.3 กระบวนพิจารณา (Procedure)

มาตรา 66⁵⁶ บัญญัติว่า

“1. คำพิพากษาของศาลต้องให้เหตุผล

2. คำพิพากษาของศาลต้องเป็นเอกฉันท์ หรือผู้พิพากษามีสิทธิที่จะทำความเห็นแย้งหรือทำความเห็นแยกออกมาจากคำพิพากษาก็ได้”

มาตรา 67⁵⁷ บัญญัติว่า “คำพิพากษาศาลให้เป็นที่สุด และไม่อาจอุทธรณ์ได้ ในกรณีที่ไม่เห็นด้วยกับคำจำกัดความหรือขอบเขตของคำพิพากษา ศาลต้องตีความตามคำร้องขอของกลุ่มฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยกำหนดให้การเรียกร้องกระทำได้ภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ศาลอาจคำพิพากษา”

1. The member states of the Organization may consult the Court regarding the interpretation of this Convention or of other treaties concerning the protection of human rights in the American states. Within their spheres of competence, the organs listed in Chapter X of the Charter of the Organization of American States, as amended by the Protocol of Buenos Aires, may in like manner consult the Court.

2. The Court, at the request of a member state of the Organization, may provide that state with opinions regarding the compatibility of any of its domestic laws with the aforesaid international instruments.

⁵⁵ Article 65 To each regular session of the General Assembly of the Organization of American States the Court shall submit, for the Assembly's consideration, a report on its work during the previous year. It shall specify, in particular, the cases in which a state has not complied with its judgments, making any pertinent recommendations.

⁵⁶ Article 66

1. Reasons shall be given for the judgment of the Court.

2. If the judgment does not represent in whole or in part the unanimous opinion of the judges, any judge shall be entitled to have his dissenting or separate opinion attached to the judgment.

⁵⁷ Article 67 The judgment of the Court shall be final and not subject to appeal. In case of disagreement as to the meaning or scope of the judgment, the Court shall interpret it at the request of any of the parties, provided the request is made within ninety days from the date of notification of the judgment.

มาตรา 68⁵⁸ บัญญัติว่า

“1. รัฐคู่ภาคีจะต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลในฐานะที่เป็นคู่กรณี

2. ในส่วนที่คำพิพากษาได้กำหนดการชดเชยความเสียหายอาจถูกดำเนินการในรัฐที่เกี่ยวข้องตามกระบวนการภายในประเทศที่ใช้บังคับในการปฏิบัติตามคำพิพากษาของรัฐ”

มาตรา 69⁵⁹ บัญญัติว่า “คู่กรณีในคดีจะได้รับการแจ้งคำพิพากษาของศาล และต้องส่งไปยังรัฐคู่กรณีของสนธิสัญญาด้วย”

จากรายงานประจำปีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา (Inter-American Court of Human Rights) ตามรายงานประจำปี ค.ศ. 2017 (พ.ศ. 2560) (Annual report 2017) พบว่า ได้มีการรับคดีจำนวนทั้งสิ้น 18 คดี ถ้าพิจารณาตั้งแต่เริ่มที่มีการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนในปี ค.ศ. 1979 (พ.ศ. 2522) พบว่าในปี ค.ศ. 2011 (พ.ศ. 2554) มีคดีมากที่สุด ได้แก่ จำนวน 23 คดี และในปี ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536) มีจำนวน 2 คดี ซึ่งเป็นปีที่น้อยที่สุด จากกรณีข้างต้นเห็นว่าคดีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกามีการรับคดีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ถ้านับจำนวนคดีจากปีที่จัดตั้งจนถึงปัจจุบันในปี ค.ศ. 2017 (พ.ศ. 2560) ของปีจัดทำรายงานประจำปี พบว่า จำนวนทั้งสิ้น 264 คดี (Inter-American Court of Human Rights, 2017. pp. 44-49) จากจำนวนคดีข้างต้นเห็นว่าการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายในภูมิภาคทวีปอเมริกาได้ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นอย่างมาก ตัวอย่างคดีที่ปรากฏการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา ตัวอย่างเช่น

1. Case of Villaseñor et al. v. Guatemala เป็นกรณีที่เกิดขึ้นในวันที่ 15 มีนาคม ค.ศ. 2017 (พ.ศ. 2560) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกาได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา เกี่ยวกับการคุกคาม รุกราน และข่มขู่ โดยผู้พิพากษา María Eugenia Villaseñor มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมระหว่างปี ค.ศ. 1991 (พ.ศ. 2534) และปี ค.ศ. 2012 (พ.ศ. 2555) ซึ่งมีผลกระทบต่อชาติและระหว่างประเทศ ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาเธอกล่าวหาว่าถูกค้นหาวงบ้านของเธอ ถูกขู่จะฆาตกรรม จะฆ่า พยายามที่จะลักพาตัวลูกสาว การลักพาตัวผู้ดูแลบ้านของเธอ เจียนน้องสาวของเธอ หลานสาวตายโดยไม่ปรากฏเหตุแห่งการตาย ขโมยข้อมูลส่วนบุคคล พยายามบุกเข้าไปในรถ ทำลายยางและสายโทรศัพท์ การส่งข้อความและการสื่อสารโดยไม่ปรากฏชื่อผู้ส่ง ซึ่งปฏิเสธ

⁵⁸ Article 68

1. The States Parties to the Convention undertake to comply with the judgment of the Court in any case to which they are parties.

2. That part of a judgment that stipulates compensatory damages may be executed in the country concerned in accordance with domestic procedure governing the execution of judgments against the state.

⁵⁹ Article 69 The parties to the case shall be notified of the judgment of the Court and it shall be transmitted to the States Parties to the Convention.

การกระทำในฐานะเป็นผู้พิพากษา ในส่วนของรายงานและข้อมูลอื่น ๆ รัฐยังไม่ได้รับการสอบสวน และผู้กระทำผิดยังไม่ได้รับการลงโทษ (Inter-American Court of Human Rights, 2017. p. 44)

2. Case of Órdenes Guerra et al. v. Chile เป็นกรณีที่เกิดขึ้นในวันที่ 17 พฤษภาคม ค.ศ. 2017 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา (Inter-American Commission) ฟ้องคดีต่อศาล เกี่ยวกับการกล่าวหาของประเทศชิลี ที่เป็นการเชื่อว่าเป็นการละเมิดสิทธิในการรับรองและการคุ้มครองในกระบวนการยุติธรรมเนื่องจากมีข้อจำกัดในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายในทางแพ่งอันเกิดจากการกระทำความผิดในทางอาญาที่เป็นการกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยผู้เสียหายเห็นว่า มีกลุ่มบุคคล 7 คน ซึ่งได้ยื่นฟ้องเรียกค่าชดเชยในคดีแพ่งแล้วหายตัวไป และมีการลอบสังหารสมาชิกในครอบครัว ซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐในปี ค.ศ. 1973 (พ.ศ. 2516) และปี ค.ศ. 1974 (พ.ศ. 2517) ซึ่งเป็นช่วงระหว่างการปกครองเผด็จการทหาร ซึ่งการกระทำเหล่านี้ได้รับการปฏิเสธโดยนำเอากฎเกณฑ์ซึ่งเป็นข้อจำกัดในประมวลกฎหมายแพ่งมาใช้บังคับ (Inter-American Court of Human Rights, 2017. p. 44)

3. Case of Munárriz Escobar et al. v. Peru เป็นกรณีที่เกิดขึ้นในวันที่ 9 มิถุนายน ค.ศ. 2017 (พ.ศ. 2560) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกาฟ้องคดีต่อศาลซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการถูกลักพาตัวไปของ Walter Munárriz Escobar โดยไม่ทราบว่าผู้เสียหายอยู่ที่ใดตั้งแต่วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1999 (พ.ศ. 2542) ภายหลังจากที่ถูกกล่าวหาโดยถูกจับตัวไปใน Los Manolos Lodging House โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ และถูกนำตัวไปที่สถานีตำรวจ Lircay police Station ซึ่งกล่าวหาว่าเป็นการกระทำลิดรอนเสรีภาพ แม้ว่าประเทศเปรู (The Peruvian State) จะโต้แย้งว่า Walter Munárriz Escobar ถูกปล่อยให้เป็นอิสระแล้ว ซึ่งในข้อกล่าวหาไม่มีเอกสารในการพิสูจน์การปล่อยตัว ในคำให้การของรัฐและพยานหลักฐานหลักมีเพียงอย่างเดียวในการปล่อยตัว Mr. Munárriz Escobar's เท่านั้น ซึ่งไม่มีมาตรฐานขั้นต่ำที่จะเชื่อถือได้ (Inter-American Court of Human Rights, 2017. p. 44-45)

4. Case of Álvarez Ramos v. Venezuela เป็นกรณีที่เกิดขึ้นในวันที่ 5 กรกฎาคม ค.ศ. 2017 (พ.ศ. 2560) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกายื่นฟ้องคดีต่อศาลว่า เป็นกรณีที่สันนิษฐานว่าเป็นการละเมิดสิทธิในเสรีภาพของการแสดงออกซึ่งสิทธิทางการเมืองและสิทธิในเสรีภาพของการเดินทางของ Tulio Álvarez Ramos เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาต่อเขาเป็นฐานในการกล่าวหาต่อคณะกรรมการที่ทำให้เป็นการเสื่อมเสียชื่อเสียง นอกจากนี้ยังเป็นการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นการละเมิดสิทธิในการสันนิษฐานถึงความบริสุทธิ์ และการรับรองกรณีอื่น ๆ ในกระบวนการที่เหมาะสมของการพิจารณาคดีที่ได้กล่าวหาเขา (Inter-American Court of Human Rights, 2017. p. 45)

5. Case of Colindres v. El Salvador เป็นกรณีที่เกิดขึ้นในวันที่ 8 กันยายน ค.ศ. 2017 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกาขึ้นฟ้องคดีต่อศาลว่า การไล่ Eduardo Benjamín Colindres ออกจากผู้พิพากษาศาลเลือกตั้งสูงสุดของสถานิติบัญญัติในวันที่ 17 มีนาคม ค.ศ. 1998 ซึ่งเห็นว่าเป็นการละเมิดในวิถีทางที่ถูกต้องของการประกันสิทธิมนุษยชนประการ รวมทั้งการทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษา การรับประกันสิทธิถึงความเป็นกลาง และหลักการทางกฎหมาย

9.3 กระบวนพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองแห่งทวีปแอฟริกา (The African Court on Human and Peoples' Rights)

9.3.1 แนวคิดในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองแห่งทวีปแอฟริกา

ศาลสิทธิมนุษยชนและสิทธิของพลเมืองแห่งแอฟริกา (The African Court on Human and Peoples' Rights) เป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐภายในทวีปแอฟริกา เพื่อให้เชื่อมั่นว่ามีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและสิทธิของพลเมืองภายในแอฟริกา รวมทั้งเป็นการรองรับและเสริมสร้างอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการทวีปแอฟริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและสิทธิของพลเมือง (The African Commission on Human and Peoples' Rights)

ศาลจัดตั้งขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามข้อ 1 ของพิธีสารกฎบัตรแอฟริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง (The Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights) ซึ่งรับรองโดยรัฐสมาชิกขององค์กรแห่งทวีปแอฟริกา (Organization of African Unity: OAU) ในวากาดูกู (Ouagadougou) ประเทศบูร์กินาฟาโซ (Burkina Faso) ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1998 พิธีสารมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 25 มกราคม ค.ศ. 2004

โดยศาลมีเขตอำนาจ (Jurisdiction) เหนือทุกคดีและข้อพิพาทที่ยื่นฟ้องต่อศาลซึ่งเกี่ยวข้องกับการตีความและการใช้กฎบัตรแอฟริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง พิธีสารและตราสารด้านสิทธิมนุษยชนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งรัฐได้ให้สัตยาบันแล้ว โดยเฉพาะอำนาจในคดีมีข้อพิพาทและการให้คำปรึกษา

ศาลประกอบด้วยผู้พิพากษา จำนวน 11 คน ซึ่งเป็นพลเมืองของประเทศสมาชิกของสหภาพแอฟริกา ผู้พิพากษาศาลคนแรกได้รับการเลือกตั้งในเดือนมกราคม พ.ศ. 2549 ที่เมืองคาร์ตุม (Khartoum) สาธารณรัฐซูดาน (Republic of the Sudan) ได้สาบานตนต่อหน้าสมัชชาประมุขแห่งที่ 7 และรัฐบาลของสหภาพแอฟริกันเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 2006 (พ.ศ. 2549) ณ บันจูล (Banjul) ประเทศแกมเบีย (Gambia) ผู้พิพากษาของศาลจะได้รับการเลือกตั้งหลังจากได้รับการเสนอชื่อโดยรัฐของตนในฐานะปัจเจกบุคคลจากคณะผู้พิพากษาที่มีความซื่อสัตย์เป็นที่ตั้ง โดยมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่ได้รับการยอมรับในด้านสิทธิมนุษยชน โดยมีวาระ 6 ปี และ

สามารถเป็นได้วาระเดียว ผู้พิพากษาจะทำการคัดเลือกกันเองให้เป็นประธาน และรองประธานศาล ซึ่งดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี ซึ่งเป็นได้วาระเดียว ประธานศาลต้องอยู่ประจำและทำงานเต็ม (Full Time) เวลา ณ ห้องพิจารณาของศาล ส่วนผู้พิพากษาอีก 10 คน ให้ทำงานบางเวลา (Part-time) ในการปฏิบัติหน้าที่ประธานจะได้รับความช่วยเหลือจากนายทะเบียนผู้ทำหน้าที่บริหารและจัดการงานของศาล (The African Court on Human and Peoples' Rights, Online, 2018)

ศาลเริ่มเปิดดำเนินการอย่างเป็นทางการในอาดิสอาบาบา (Addis Ababa) สหพันธ์สาธารณรัฐประชาธิปไตยเอธิโอเปีย (Federal Democratic Republic of Ethiopia) ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2006 (พ.ศ. 2549) และในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2007 (พ.ศ. 2550) ศาลได้ย้ายที่นั่งพิจารณาไปอยู่ที่เมืองอารุชา (Arusha) สาธารณรัฐแทนซาเนีย (The United Republic of Tanzania) ระหว่างปี ค.ศ. 2006-2008 ศาลมีหน้าที่ดำเนินงาน บริหาร รวมทั้งการพัฒนาโครงสร้างสำนักทะเบียนศาล การจัดทำงบประมาณ การจัดทำร่างกฎหมายว่าด้วยกระบวนการพิจารณา (Rules of Procedure) ในปี ค.ศ. 2008 (พ.ศ. 2551) ในระหว่างการประชุมสามัญครั้งที่ 9 ของศาล ฯ ได้รับรองระเบียบของศาล (Rules of Court) ซึ่งอยู่ระหว่างการหารือกับคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง (The African Commission on Human and Peoples' Rights) เพื่อให้กฎหมายสอดคล้องกัน ซึ่งแล้วเสร็จสมบูรณ์ในเดือนเมษายน ค.ศ. 2010 (พ.ศ. 2553) และเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2010 (พ.ศ. 2553) ซึ่งศาลได้รับรองเป็นกฎฉบับสมบูรณ์แล้ว (Final Rules of Court)

ศาลอาจรับคดีที่ฟ้องจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง (The African Commission of Human and Peoples' Rights) รัฐบาลที่ตามพิธีสารหรือองค์การระหว่างทวีปอเมริกา (African Intergovernmental Organizations) ได้ ส่วนองค์กรเอกชน (Non-Governmental Organizations: NGO) ที่เป็นผู้สังเกตการณ์ของคณะกรรมการทวีปแอฟริกา (African Commission) และประชาชน (Individuals) ก็สามารถตั้งเรื่องฟ้องคดีต่อศาลได้โดยตรงตราที่รัฐที่ฟ้องคดีตามมาตรา 34(6) ที่ได้ประกาศยอมรับเขตอำนาจของศาลเพื่อรับคดีจากประชาชนและองค์กรเอกชน (The African Court on Human and Peoples' Rights, Online, 2018)

9.3.2 อำนาจหน้าที่ (Jurisdiction) อำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองแห่งทวีปแอฟริกา (The African Court on Human and Peoples' Rights) ปรากฏตาม Rules of Court ได้กำหนดไว้ในข้อ 26 กำหนดไว้ว่า

“1. ตามพิธีสารให้ศาลมีเขตอำนาจดังต่อไปนี้

1) คดีทั้งหลายและข้อพิพาททั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการตีความและการบังคับใช้กฎบัตร พิธีสารและตราสารด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ที่ได้ให้สัตยาบันโดยรัฐที่เกี่ยวข้องแล้ว

2) ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับกฎหมายใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ หรือตราสารด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ถ้าเป็นกรณีที่มีได้ถูกตรวจสอบโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองแห่งทวีปแอฟริกา (The African Commission on Human and Peoples' Rights)

3) สนับสนุนให้มีการระงับข้อพิพาทอันที่มิตรงตามบทบัญญัติในกฎบัตร

4) ตีความคำพิพากษาให้สามารถปฏิบัติได้

5) ทบทวนคำพิพากษาในกรณีที่มีพยานหลักฐานใหม่ในความสมานฉันท์ตาม

Rule 67

2. ในกรณีที่มีข้อโต้แย้งเรื่องเขตอำนาจศาล ๆ จะต้องเป็นผู้พิจารณาตัดสิน”

9.3.3 กระบวนพิจารณาคดีที่มีข้อพิพาท (Contentious Procedure)

1. ผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีต่อศาล (Access to the Court) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อ 33 ว่าด้วย

1.1 ตามบทบัญญัติในมาตรา 5 และ 34(6) ของพิธีสารผู้มีสิทธิที่จะฟ้องคดีต่อศาลมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองแห่งทวีปอเมริกา (The African Commission on Human and Peoples' Rights)

2) รัฐภาคีโดยยื่นคำขอต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองแห่งทวีปอเมริกา

3) รัฐภาคีโดยยื่นฟ้องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองแห่งทวีปอเมริกา

4) รัฐภาคีซึ่งพลเมืองเป็นผู้เสียหายของการละเมิดสิทธิมนุษยชน

5) องค์การระหว่างรัฐบาลในทวีปแอฟริกา

6) บุคคลหรือองค์กรเอกชนในฐานะผู้ที่พบเห็นเหตุการณ์ก่อนที่จะคณะกรรมการจะจัดทำข้อกำหนดของมาตรา 34(6) ของพิธีสาร

1.2 ตามมาตรา 5(2) ของพิธีสาร รัฐภาคีที่มีผลประโยชน์ในทางคดีอาจยื่นฟ้องคดีต่อศาลเพื่อให้ได้รับอนุญาตเข้าร่วมตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในกฎข้อ 53 ของกฎนี้

2. การเริ่มต้นดำเนินคดี (Commencement of Proceedings) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อ 34 ดังนี้

2.1 ผู้ฟ้องคดีต้องยื่นฟ้องคดีต่อทะเบียนของศาล คำฟ้องหนึ่งสำเนาที่มีการสรุปข้อเท็จจริงของคดีและพยานหลักฐานที่ได้กล่าวอ้าง โดยคำฟ้องต้องลงนามโดยผู้ฟ้องคดีหรือตัวแทน และนายทะเบียนต้องรับทราบคำฟ้องนั้น

2.2 คำฟ้องใด ๆ ต้องส่งไปยังที่อยู่ของศาลโดยระบุรายละเอียดของผู้ฟ้องคดี และคู่กรณีหรือฝ่ายที่ฟ้องคดี โดยในคำฟ้องจะต้องมีชื่อและที่อยู่ของบุคคลซึ่งเป็นตัวแทนของผู้ฟ้องคดี

2.3 คำฟ้องต้องเขียนเป็นภาษาราชการของศาลและต้องส่งต้นฉบับไปยังทะเบียนของศาล

2.4 คำฟ้องต้องระบุการกล่าวหาละเมิด พยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ รูปแบบการเสียหาย หรือการเสียหายล่าช้า รวมทั้งคำขอที่ต้องการ คำฟ้องทั้งหลายที่ยื่นโดยบุคคลหรือองค์กรเอกชนจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขอื่น ๆ ที่ยอมรับตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 56 ของกฎบัตรและกฎข้อ 40 ของกฎนี้ด้วย

2.5 ผู้ฟ้องคดีใด ๆ ในนามของตนเองหรือในนามของผู้เสียหายประสงค์ที่จะได้รับการชดเชยตามพิธีสารจะต้องเป็นคำขอที่รวมให้มีการชดเชยค่าเสียหายตามหลักเกณฑ์ในคำฟ้องตามข้อ 4 ข้างต้น จำนวนเงินชดเชยและพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องนั้นอาจส่งมาภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดก็ได้

2.6 นายทะเบียนต้องบริการอย่างมีประสิทธิภาพในการฟ้องคดีโดยลงทะเบียนพร้อมกับคำขอ

3. การส่งคำฟ้อง (Transmission of Applications) กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อ 35 ดังนี้

3.1 เมื่อได้รับคำฟ้องตามมาตรา 5(1) และ (3) ของพิธีสาร นายทะเบียนต้องส่งสำเนาพร้อมกับเอกสารแนบไปยังประธานและสมาชิกคนอื่น ๆ ของศาล

3.2 เว้นแต่จะมีคำสั่งศาลเป็นอย่างอื่น นายทะเบียนต้องส่งสำเนาคำฟ้องที่เกี่ยวข้องในกรณีดังต่อไปนี้

- 1) ยื่นคำฟ้องโดยรัฐภาคีตามที่กำหนดไว้ในข้อ 34(6) ของกฎนี้
- 2) พลเมืองของรัฐภาคีกล่าวหาว่าได้กระทำละเมิด
- 3) รัฐภาคีที่ได้ยื่นคำฟ้องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองแห่งทวีปแอฟริกา
- 4) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองแห่งทวีปแอฟริกาเป็นผู้ฟ้องคดี
- 5) บุคคล นิติบุคคล หรือองค์กรเอกชนที่ยื่นฟ้องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองแห่งทวีปยุโรป โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 55 แห่งกฎบัตร

3.3 นายทะเบียนต้องแจ้งให้ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองแห่งทวีปแอฟริกา และคณะผู้บริหารของสหภาพแอฟริกา และรัฐคู่กรณีอื่น ๆ ตามพิธีสาร โดยให้ใส่แฟ้มคำฟ้องไว้

3.4 ในการส่งคำฟ้องตามที่กำหนดไว้ใน 2) และ 3) นายทะเบียนต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1) รัฐภาคีที่ถูกฟ้องต้องแสดงชื่อและที่อยู่ของผู้แทน ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่รับคำฟ้อง

2) รัฐภาคีอื่น ๆ อาจช่วยเหลือในการดำเนินการตามมาตรา 5(2) ของพิธีสาร เพื่อแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในข้อ 53

3) ถ้ามี ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองแห่งทวีปแอฟริกา ส่งชื่อและที่อยู่ของผู้แทนไปยังนายทะเบียน

4. การขึ้นทะเบียนและการส่งเอกสารคำคู่ความ (Registration and Transmission of Pleadings) กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อ 36 ดังนี้

4.1 คำคู่ความทั้งหลายที่นายทะเบียนรับไว้ ต้องขึ้นทะเบียนและส่งสำเนาไปยังคู่กรณีอื่น ๆ

4.2 นายทะเบียนต้องตอบรับการส่งคำคู่ความต่าง ๆ

5. การกำหนดเวลาตอบกลับ (Time Limit for Reply) กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อ 37 กำหนดไว้ว่า “รัฐภาคีที่ถูกฟ้องคดีต้องตอบกลับภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ศาลกำหนด ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาได้”

6. การถอนคำฟ้องโดยปราศจากเหตุผล (Dismissal of Application without Merit) กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อ 38 กำหนดไว้ว่า “ถ้าศาลเห็นว่าไม่สมควรต่อการฟ้องคดีจะทำการยกเลิกคำฟ้องดังกล่าวโดยให้เหตุผลประกอบการออกคำสั่งก็ได้ และไม่อาจเรียกคู่กรณีในการพิจารณาคดีได้และให้เหตุผลการกอบคำสั่ง”

7. อำนาจการพิจารณาคดีและการรับคดีของศาล (Preliminary Examination of the Competence of the Court and of Admissibility of Applications) โดยกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อ 39 ดังนี้

7.1 ศาลต้องดำเนินการตรวจสอบเบื้องต้นเกี่ยวกับเขตอำนาจและการรับคำฟ้องตามมาตรา 50 และมาตรา 56 ของกฎบัตร และกฎข้อ 40

7.2 ตามข้อ 1 ศาลต้องร้องขอให้คู่กรณีส่งข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง เอกสาร และวัตถุอื่น ๆ ที่ศาลเห็นว่าเกี่ยวข้อง

8. เงื่อนไขการรับคำฟ้อง (Conditions for Admissibility of Applications) กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อ 40 ว่า ตามบทบัญญัติมาตรา 56 ของกฎบัตร ซึ่งมาตรา 6(2) ของพิธีสารได้กล่าวอ้างไว้ในการฟ้องคดีต่อศาลจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขดังต่อไปนี้

8.1 เปิดเผยตัวตนของผู้ฟ้องคดี โดยไม่คำนึงถึงคำขอให้หักปิดชื่อ

8.2 ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญแห่งสหภาพแอฟริกันและกฎบัตร

8.3 ไม่ใช่ภาษาที่เป็นการดูหมิ่นหรือเป็นการดูถูก

8.4 ไม่ยึดข้อมูลจากการเผยแพร่โดยสื่อมวลชน

8.5 ยื่นฟ้องภายหลังจากที่ได้รับการเยียวยาแล้ว (ถ้ามี) เว้นแต่เป็นการกระทำเพื่อประวิงคดี

8.6 ยื่นฟ้องภายในระยะเวลาที่เหมาะสมนับแต่วันที่มีการเยียวยาในประเทศท้องถิ่นที่เกิดเหตุ หรือนับจากวันที่ศาลเริ่มกำหนดเวลาให้ต้องปฏิบัติ

8.7 ไม่เหยียดหยามประเด็นใด ๆ หรือประเด็นในอดีตที่คู่กรณีได้กล่าวไว้ตามหลักการของกฎบัตรสหประชาชาติ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญแห่งสหภาพแอฟริกา บทบัญญัติในกฎบัตรหรือตราสารทางกฎหมายใด ๆ ของสหภาพแอฟริกา

9. การยื่นเอกสาร (Filing of Documents) กำหนดไว้ในข้อ 41 ว่า ศาลอาจเริ่มก่อนหรือระหว่างการดำเนินคดีเรียกให้คู่กรณียื่นเอกสารใด ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือเป็นการชี้แจงใด ๆ ศาลต้องบันทึกไว้อย่างเป็นทางการในกรณีที่จะปฏิเสธที่จะไม่ปฏิบัติตาม

9.3.4 คำพิพากษาของศาล (Judgment of the Court) กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในหมวด 5 ว่าด้วย คำพิพากษาของศาล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การตัดสินของศาล (Decision of the Court) โดยกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อ 59 ดังนี้

1.1 เมื่อการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นลง ศาลต้องปิดกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อทำการปรึกษาหารือและทำคำพิพากษา

1.2 คำตัดสินของศาลต้องกระทำโดยศาลภายใน 90 วันนับแต่วันที่ปิดกระบวนการพิจารณา

2. การปรึกษาหารือของศาล (Court's Deliberations) กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อ 60 ดังนี้

2.1 ในการปรึกษาหารือของศาลต้องบันทึกไว้ในภาพถ่ายและเก็บไว้เป็นความลับ

2.2 เฉพาะผู้พิพากษาที่เป็นสมาชิกขององค์กรคณะผู้พิพากษาเท่านั้นที่จะเข้าร่วม
 ปรีกษหารี้อยู่ได้

2.3 การตัดสินของศาลต้องกระทำโดยเสียงข้างมากขององค์กรคณะที่มีอยู่

2.4 ในกรณีที่มีคะแนนเสียงเท่ากันให้ผู้พิพากษาที่เป็นประธานลงคะแนนเสียง
 ชัด

2.5 ผู้พิพากษาของศาลคนใดที่ได้พิจารณาแล้วอาจทำความเห็นส่วนตัวของตนก็ได้
 หรือแสดงความเห็นแย้งก็ได้

3. คำพิพากษา (Judgment) กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อ 61 ดังนี้

1. ตามมาตรา 28(6) ของพิธีสาร คำพิพากษาทุกครั้งจะต้องระบุเหตุผลเสมอ

2. คำพิพากษามustระบุชื่อผู้พิพากษาที่มีส่วนในการปรีกษหารี้อยู่

3. คำพิพากษามustลงนามผู้พิพากษาทั้งหมดและรับรองโดยประธานผู้พิพากษา
 และนายทะเบียน โดยต้องอ่านโดยเปิดเผยในศาลโดยแจ้งล่วงหน้าให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องทราบ

4. ภายใต้มาตรา 28(3) ของพิธีสาร คำพิพากษาของศาลต้องเป็นที่สุด

5. คำพิพากษามustผูกพันคู่ความ

4. เนื้อหาของคำพิพากษา (Contents of Judgments) กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อ 62
 โดยกำหนดไว้ว่าคำพิพากษามustมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

a) วันฟ้องคดีต่อศาล

b) ชื่อคู่กรณี

c) ชื่อตัวแทนของคู่กรณี

d) รายงานโดยย่อของกระบวนการพิจารณา

e) คำรับสารภาพของคู่กรณีและข้อเรียกร้องของผู้แทนคณะกรรมการสิทธิ
 มนุษยชนและสิทธิพลเมืองแห่งทวีปยุโรป

f) รายงานข้อเท็จจริงแห่งคดี

g) ข้อกฎหมาย

h) การปฏิบัติตามคำพิพากษา

i) คำสั่งเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย (ถ้ามี)

j) จำนวนผู้พิพากษา

k) รายการเนื้อหาของคำพิพากษา

5. คำพิพากษาเกี่ยวกับการชดเชยความเสียหาย (Judgment on Reparation) กำหนด
 ไว้ในข้อ 63 โดยกำหนดไว้ว่า ศาลต้องพิจารณาคำร้องขอให้มีการชดเชยค่าเสียหายตามข้อ 34 (5)

โดยมีคำสั่งเช่นเดียวกับการเกิดละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง ถ้ามีพฤติการณ์พิเศษในการมีคำสั่งแยกต่างหากก็ได้

6. การบอกกล่าวคำพิพากษา (Notification of Judgment) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อ 64 ดังนี้

6.1 ตามมาตรา 29 ของพิธีสาร ศาลต้องแจ้งให้คู่กรณีได้ทราบถึงผลแห่งคดี คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง และคณะกรรมการแห่งแอฟริกา บุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคำพิพากษาโดยรับรองความแท้จริงของสำเนาถูกต้องด้วย

6.2 คณะมนตรีต้องแจ้งคำพิพากษาและติดตามการดำเนินการในนามของสมาชิก

6.3 สำเนาดั้งเดิมของคำพิพากษาที่ลงนามและประทับตราถูกต้องจะต้องเก็บรักษาไว้ในเอกสารสำคัญของศาล

7. การเผยแพร่คำตัดสิน (Publication of Judgments) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อ 65 ว่า คำพิพากษาของศาลที่ถึงที่สุดต้องเผยแพร่ตามข้อ 25(2) i ทั้งนี้ ภายใต้อำนาจของนายทะเบียน

8. คำร้องขอเพื่อการตีความคำพิพากษา (Application for Interpretation of a Judgment) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อ 66 ดังนี้

8.1 ตามมาตรา 28(4) ของพิธีสาร คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจ เพื่อวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติตามคำพิพากษาโดยให้ศาลตีความคำพิพากษาได้ ภายใน 12 เดือน นับแต่วันส่งคำพิพากษา เว้นแต่เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

8.2 คำขอต้องขึ้นทะเบียนโดยต้องระบุหรือส่วนสำคัญของการปฏิบัติตามบทบัญญัติคำพิพากษาที่มีความจำเป็นต้องตีความ

8.3 ตามความเห็นของศาล นายทะเบียนต้องส่งคำขอตีความไปยังคู่กรณีฝ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและต้อง และมีการชี้ชวนให้ส่งความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษร (ถ้ามี) ภายในระยะเวลาที่ประธานกำหนด ประธานต้องกำหนดวันสำหรับการพิจารณาคำขอ ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งว่าให้ยื่นตามคำพิพากษา คำสั่งของศาลต้องทำเป็นรูปแบบของคำพิพากษา

8.4 การพิจารณาคำขอให้ตีความ ต้องกระทำโดยผู้พิพากษาคนเดียวกับที่ได้พิจารณาคดี อย่างไรก็ตาม ถ้าไม่อาจจะเป็นไปได้ที่ผู้พิพากษาคณะที่พิจารณาคดีจะเป็นผู้พิจารณาก็ใช้วิธีการนำผู้พิพากษาอื่นเข้ามาแทนที่ได้

8.5 คำขอให้ตีความจะไม่ระงับไปเพราะการปฏิบัติตามคำพิพากษา เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

9.3.5 การขอให้ทบทวนคำพิพากษา (Request for Review of a Judgment) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อ 67 ดังนี้

1. ตามมาตรา 28(3) ของพิธีสาร คู่กรณีอาจขอให้ศาลทบทวนคำพิพากษาของตนในกรณีที่มีการค้นพบพยานหลักฐานที่ไม่ได้เกิดจากการรับรู้ของคู่กรณีในเวลาที่ยื่นคำพิพากษา คำขอดังกล่าวต้องยื่นภายใน 6 เดือน ภายในเวลาที่คู่กรณีได้รู้ถึงพยานหลักฐานที่ได้ค้นพบ

2. คำขอต้องระบุคำพิพากษาในส่วนที่จะขอให้ทบทวน โดยมีเนื้อหาที่จำเป็นที่จะแสดงให้เห็นว่าเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในข้อ 1 ของกฎนี้ได้พบและต้องแนบสำเนาเอกสารที่สนับสนุนทั้งหมด คำขอรวมทั้งเอกสารประกอบต้องยื่นต่อนายทะเบียน

3. ตามคำแนะนำของศาล นายทะเบียนต้องส่งเอกสารสำเนาคำขอไปยังฝ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและจะเชิญชวนให้มีการส่งความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ (ถ้ามี) ภายในระยะเวลาที่ประธานกำหนด ประธานต้องกำหนดวันในการพิจารณา ถ้าศาลเห็นว่าให้ยื่นตามคำพิพากษา ศาลต้องกำหนดหลักเกณฑ์ตามคำร้องดังกล่าว และคำตัดสินต้องกระทำตามรูปแบบของคำพิพากษา

4. ถ้าคำร้องนั้นได้ประกาศยอมรับ ศาลต้องกำหนดเวลาสำหรับการดำเนินการเกี่ยวกับเนื้อหาของคำขอถ้าเห็นว่ามีความจำเป็น

5. คำขอให้ทบทวนต้องไม่เร่งรีบไปเพราะการดำเนินการตามคำพิพากษา เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

10. บทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรตุลาการในการทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับประเทศ

10.1 กฎหมายฉบับที่ 26 ว่าด้วย การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ค.ศ. 2000 (พ.ศ.2543) (Law No. 26 Establishing the Ad Hoc Human Rights Court Republic of Indonesia, 2000)

อารัมภบทในการร่างกฎหมาย

a. สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้ามอบให้แก่การดำรงชีพของมนุษย์ ซึ่งเป็นสากลและนิรันดร์ตามธรรมชาติ และด้วยเหตุนี้จึงต้องได้รับความคุ้มครอง ความเคารพ การเกิดทุน และไม่อาจเพิกเฉย ลิดรอนหรือการขีดยึดไว้โดยบุคคลใด ๆ ก็ตาม

b. ในการมีส่วนร่วมเพื่อรักษาสันติภาพของโลก และการรับรองการปฏิบัติตามสิทธิมนุษยชน และเพื่อให้การคุ้มครอง ความเชื่อมั่น ความยุติธรรม และความรู้สึกต่อความมั่นคงทั้งต่อปัจเจกบุคคล และสังคม จึงมีความจำเป็นที่จะจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน (Human Rights Court)

เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนตามมาตรา 104 (1) ของพระราชบัญญัติ ฉบับที่ 39 ปี ค.ศ. 1999 เรื่องเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

c. การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนโดยรัฐบาลเพื่อแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานตามระเบียบของรัฐบาลแทนรัฐบัญญัติฉบับที่ 1 ปี ค.ศ. 1999 (พ.ศ. 2542) เกี่ยวกับศาลสิทธิมนุษยชนถือว่ายังไม่เพียงพอและเป็นรัฐบัญญัติที่ไม่ได้รับการรับรองจากสภาผู้แทนราษฎรสาธารณรัฐอินโดนีเซีย และด้วยเหตุผลนี้จึงมีความจำเป็นที่จะเพิกถอนระเบียบของทางการที่กล่าวมาข้างต้นแทนการบังคับใช้รัฐบัญญัติ

d. เมื่อคำนึงถึงเหตุผลตามข้อ a, b และข้อ c จึงมีความจำเป็นที่จะบัญญัติกฎหมายขึ้นเป็นรัฐบัญญัติเกี่ยวกับศาลสิทธิมนุษยชน เมื่อพิจารณาถึงเรื่องดังต่อไปนี้

1. มาตรา 5 ข้อ 1 และมาตรา 20 ข้อ 2 ของรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1945 (พ.ศ. 2488)
2. รัฐบัญญัติฉบับที่ 14 ปี ค.ศ. 1970 ที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติอำนาจของตุลาการ (รัฐกิจจานุเบกษาฉบับที่ 74 ค.ศ. 1970 (พ.ศ. 2513) ในรัฐกิจจานุเบกษาฉบับที่ 2951) ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมตามรัฐบัญญัติฉบับที่ 35 ปี ค.ศ. 1999 (พ.ศ. 2542) เกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 14 ปี ค.ศ. 1970 (พ.ศ. 2513) เกี่ยวกับบทบัญญัติอำนาจตุลาการ (รัฐกิจจานุเบกษาฉบับที่ 147 ปี ค.ศ. 1999 (พ.ศ. 2542) ภาคผนวกในรัฐกิจจานุเบกษาฉบับที่ 3879)
3. รัฐบัญญัติฉบับที่ 2 ปี ค.ศ. 1986 (พ.ศ. 2529) เกี่ยวกับศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั่ว ๆ ไป (รัฐกิจจานุเบกษาฉบับที่ 20 ปี ค.ศ. 1986 (พ.ศ. 2529) ตามรัฐกิจจานุเบกษาฉบับที่ 3327)
4. รัฐบัญญัติฉบับที่ 39 ปี ค.ศ. 1999 (พ.ศ. 2542) เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน (รัฐกิจจานุเบกษาฉบับที่ 165 ปี ค.ศ. 1999 (พ.ศ. 2542) ภาคผนวกรัฐกิจจานุเบกษา ฉบับที่ 3886)

10.1.1 บททั่วไป

มาตรา 1⁶⁰ บัญญัติว่า “ข้อกำหนดที่ใช้ในพระราชบัญญัตินี้มีความหมายดังต่อไปนี้

1. สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ได้รับจากผู้เป็นเจ้าที่เป็นสาระสำคัญและมนุษย์ในฐานะที่เป็นผู้สร้างของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าที่ต้องได้รับการเคารพ การเทิดทูลไว้สูงสุดและได้รับการ

⁶⁰ Article 1 The terms used in this Act have the following meanings:

1. Human rights are a set of rights bestowed by God Almighty in the essence and being of humans as creations of God which must be respected, held in the highest esteem and protected by the state, law, Government, and all people in order to respect and protect human dignity and worth.
2. Gross violation of human rights is a violation of human rights as referred to in this Act.
3. A Human Rights Court is a court dealing specifically with gross violations of human rights.
4. A person is an individual, group of people, civil or military, or police, having individual responsibility.
5. Inquiry is a set of acts of inquiry to identify the existence or otherwise of an incident suspected to constitute a gross violation of human rights to be followed up by an investigation in accordance with the provisions set forth in this Act.

คุ้มครองตามกฎหมาย รัฐบาลและประชาชนทุกคนเพื่อที่จะปกป้องศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์

2. การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงและมีลักษณะเฉพาะ (Gross violation of human rights) ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญนี้

3. ศาลสิทธิมนุษยชนถือว่าเป็นศาลชำนาญพิเศษเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงและมีลักษณะเฉพาะ

4. บุคคลใด คือ บังเอิญชน กลุ่มบุคคล พลเมือง ทหารหรือตำรวจ หรือบังเอิญชนที่ต้องรับผิดชอบ

5. การสอบสวน คือ กระบวนการดำเนินคดีเพื่อระบุตัวบุคคลหรือสิ่งอื่นใดของเหตุการณ์ที่สงสัยว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงและมีลักษณะเฉพาะโดยการสอบสวนตามที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญนี้”

10.1.2 สถานภาพและสถานที่ตั้งของศาลสิทธิมนุษยชน

ส่วนที่ 1 ว่าด้วยสถานภาพ

มาตรา 2⁶¹ บัญญัติว่า “ศาลสิทธิมนุษยชนเป็นศาลชำนาญพิเศษภายในศาลที่มีเขตอำนาจทั่วไป”

ส่วนที่ 2 ที่ตั้ง

มาตรา 3 บัญญัติว่า “

1. ศาลสิทธิมนุษยชนตั้งอยู่ในอาณาเขตของเขตเมืองหรืออาณาเขตของจังหวัดและอาณาเขตของศาลต้องรวมถึงอาณาเขตของศาลแขวงด้วย

2. ในกรณีเขตปกครองพิเศษจาการ์ตา (Jakarta) เมืองหลวงของประเทศอินโดนีเซีย ศาลสิทธิมนุษยชนตั้งอยู่ในอาณาเขตของศาลแขวงแต่ละแห่งที่เกี่ยวข้อง”

10.1.3 ขอบเขตอำนาจศาล

มาตรา 4⁶² บัญญัติว่า “ศาลสิทธิมนุษยชนมีภาระหน้าที่และอำนาจในการพิจารณาและวินิจฉัยคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงและมีลักษณะเฉพาะ”

มาตรา 5⁶³ บัญญัติว่า “ศาลสิทธิมนุษยชนมีอำนาจในการพิจารณาและวินิจฉัยคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงและมีลักษณะเฉพาะที่ได้กระทำต่อสิทธิมนุษยชนกับพลเมืองอินโดนีเซียและที่อยู่นอกอินโดนีเซียด้วย”

⁶¹ Article 2 A Human Rights Court is a special court within the context of a Court of General Jurisdiction.

⁶² Article 4 A Human Rights Court has the task and authority to hear and rule on cases of gross violations of human rights.

⁶³ Article 5 A Human Rights Court also has the authority to hear and rule on cases of gross violations of human rights perpetrated by an Indonesian citizen outside the territorial boundaries of the Republic of Indonesia.

มาตรา 6⁶⁴ บัญญัติว่า “ศาลสิทธิมนุษยชนไม่มีอำนาจในการพิจารณาและวินิจฉัยคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงและมีลักษณะเฉพาะโดยบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี นับแต่เวลาที่ได้กระทำความผิด”

มาตรา 7⁶⁵ บัญญัติว่า “การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงและมีลักษณะเฉพาะให้รวมถึงกรณีดังต่อไปนี้

- a. อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์
- b. อาชญากรรมที่กระทำต่อมนุษยชาติ”

มาตรา 8⁶⁶ บัญญัติว่า “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามมาตรา 7 ข้อ a. ได้แก่ การกระทำใด ๆ ที่มุ่งทำลายหรือทำลายล้างกลุ่มชาติพันธุ์ เชื้อชาติ กลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มศาสนาโดยการกระทำความผิดต่อไปนี้

1. ฆ่าสมาชิกในกลุ่ม
2. ทำให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อร่างกายหรือจิตใจต่อสมาชิกในกลุ่ม
3. สร้างสถานการณ์ที่เป็นภัยต่อชีวิตที่จะนำไปสู่การทำลายล้างทางกายภาพของกลุ่มทั้งหมดหรือบางส่วน
4. มีเจตนาที่จะกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันการกำเนิดภายในกลุ่ม
5. บังคับให้ย้ายเด็กจากกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง”

มาตรา 9⁶⁷ บัญญัติว่า “การกระทำอาชญากรรมต่อมนุษยชาติตามมาตรา 7 ข้อ b. รวมถึงการกระทำใด ๆ ที่เกิดขึ้นส่วนใดส่วนหนึ่งอย่างกว้างขวางหรือเป็นระบบการโจมตีโดยตรงต่อพลเรือนในรูปแบบดังนี้

⁶⁴ Article 6 A Human Rights Court does not have the authority to hear and rule on cases of gross violations of human rights perpetrated by persons under the age of 18 (eighteen) at the time the crime occurred.

⁶⁵ Article 7 Gross violations of human rights include:

- a. the crime of genocide
- b. crimes against humanity

⁶⁶ Article 8 The crime of genocide as referred to in Article 7 section a is any action intended to destroy or exterminate in whole or in part a national group, race, ethnic group, or religious group by:

1. killing members of the group;
2. causing serious bodily or mental harm to members of a group;
3. creating conditions of life that would lead to the physical extermination of the group in whole or in part;
4. imposing measures intended to prevent births within a group; or
5. forcibly transferring children of a particular group to another group.

⁶⁷ Article 9 Crimes against humanity as referred to in Article 7 section b include any action perpetrated as a part of a broad or systematic direct attack on civilians, in the form of:

1. killing;
2. extermination;
3. enslavement;

1. การฆ่า
2. การทำลายล้าง
3. การบังคับให้เป็นทาส
4. การบังคับให้ออกไปหรือเคลื่อนย้ายของพลเมือง
5. การควบคุมโดยเผด็จการของความเป็นอิสระหรือเสรีภาพทางร่างกายอื่น ๆ อันเป็นการละเมิดต่อกฎหมายระหว่างประเทศ
6. การทรมาน
7. การข่มขืน การกดขี่ทางเพศ การบังคับให้ค้าประเวณี การบังคับให้ตั้งครรภ์ หรือการใช้กำลังบังคับ
8. การทำให้แท้งลูกโดยการข่มขืนทางเพศ
9. การก่อการร้ายเป็นกลุ่มหรือสมาคมที่มีแนวคิดทางการเมือง เชื้อชาติ สัญชาติ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนา เพศ หรือสิทธิขั้นพื้นฐานอื่นใด ที่ได้รับการรับรองไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศ
10. การบังคับให้หายตัวไปของบุคคล หรือ
11. อาชญากรรมแบ่งแยกสีผิว”

10.1.4 กระบวนการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชน

ส่วนที่ 1 ว่าด้วย บทบัญญัติทั่วไป

มาตรา 10⁶⁸ บัญญัติว่า “หากมิได้ระบุไว้เป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญนี้ กระบวนการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือมีลักษณะเฉพาะจะต้องดำเนินการตามบทบัญญัติที่ใช้บังคับกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา”

ส่วนที่ 2 ว่าด้วย การจับกุม

มาตรา 11⁶⁹ บัญญัติว่า

-
4. enforced eviction or movement of civilians;
 5. arbitrary appropriation of the independence or other physical freedoms in contravention of international law;
 6. torture;
 7. rape, sexual enslavement, enforced prostitution, enforced pregnancy, enforced
 8. sterilization, or other similar forms of sexual assault;
 9. terrorization of a particular group or association based on political views, race, nationality, ethnic origin, culture, religion, sex or any other basis, regarded universally as contravening international law;
 10. enforced disappearance of a person; or
 11. the crime of apartheid.

⁶⁸ Article 10 Unless stipulated otherwise in this Act, the judicial procedure for cases of gross violations of human rights shall be conducted according to provisions governing criminal judicial procedure.

⁶⁹ Article 11

“1. อัยการสูงสุดในฐานะพนักงานสอบสวนมีอำนาจออกหมายจับกุมเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการสอบสวนบุคคลใด ๆ ที่มีหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอที่จะสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิด (strongly suspected of perpetrating) ละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ

2. พนักงานสอบสวนจะทำการจับกุมตามที่กำหนดไว้ในข้อ 1. โดยการออกคำสั่งและให้ผู้ต้องสงสัยตามหมายจับระบุตัวตนตามข้อสงสัย เหตุแห่งการจับ และพื้นที่ของการสอบสวน พร้อมกับอธิบายพอสังเขปของการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือมีลักษณะเฉพาะของเขา และสงสัยว่ากระทำความผิด

3. ต้องแจ้งการจับผู้ต้องสงสัยไปยังครอบครัวทันทีภายหลังที่ได้จับกุม

4. ในกรณีที่มีข้อสงสัยระหว่างการจับเกี่ยวกับการกระทำความผิดละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ สามารถจับได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งตามเงื่อนไขของผู้จับโดยผู้ต้องสงสัยต้องมอบตัวในทันทีและมอบพยานหลักฐานใด ๆ แก่พนักงานสอบสวน

5. การจับกุมตามที่กล่าวไว้ในข้อ 2. ต้องไม่เกินหนึ่งวัน

6. ระยะเวลาของการจับต้องหักออกจากโทษตามคำพิพากษาที่ได้รับ”

ส่วนที่ 3 ว่าด้วย การควบคุมตัว

มาตรา 12⁷⁰ บัญญัติว่า “

1. อัยการสูงสุดในฐานะพนักงานสืบสวนและพนักงานอัยการมีอำนาจดำเนินการควบคุมตัว หรือขยายผลการควบคุมตัวไปยังบุคคลต้องสงสัยเพื่อวัตถุประสงค์ในการสืบสวนและฟ้องคดี

1. The Attorney General as investigator is authorised to arrest, for the purposes of investigation, any person who, on the basis of sufficient preliminary evidence, is strongly suspected of perpetrating a gross violation of human rights.

2. The investigator shall carry out arrest as referred to in clause (1) by producing an order and serving the suspect an arrest warrant stating the identity of the suspect, the reason for the arrest, and the location of the investigation, along with a brief description of the gross violation of human rights he or she is suspected of perpetrating.

3. Attachments to the arrest warrant as referred to in clause (2) must be given to the family of the accused immediately following the arrest.

4. In the event of a suspect being caught in the act of perpetrating a gross violation of human rights, arrest shall be executed without an order on the condition that the arrester immediately surrenders the suspect and any evidence to the investigator.

5. Arrest as referred to in clause (2) shall not exceed 1 (one) day.

6. The period of arrest shall be subtracted from the sentence passed.

⁷⁰ Article 12

1. The Attorney General as investigator and public prosecutor is authorised to undertake the detention or extend the detention of a suspect for the purposes of investigation and prosecution.

2. The judge of a Human Rights Court, by his or her ruling, is authorised to undertake the detention of a suspect for the purposes of investigation in a court session.

3. A warrant for detention or extended detention shall be served on a suspect or defendant, who based on sufficient evidence, is strongly suspected of perpetrating a gross violation of human rights, should circumstances raise concerns that the suspect or the defendant may abscond, damage or conceal evidence, and/or re-perpetrate the gross violation of human rights.

2. ผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนโดยคำวินิจฉัยของตนมีอำนาจในการควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยเพื่อวัตถุประสงค์การสืบสวนในการพิจารณาคดีของศาล

3. การได้รับประกันตัวบุคคลที่ถูกควบคุมไว้หรือบุคคลที่มีการขยายการควบคุมตัวบุคคลผู้ต้องสงสัยหรือจำเลยมีพยานหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอว่าเป็นผู้กระทำความผิดละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือมีลักษณะเฉพาะต่อเมื่อพิจารณาถึงพฤติการณ์ว่าผู้ต้องสงสัยหรือจำเลยจะหลบหนี ทำให้เสียหายหรือปกปิดพยานหลักฐาน และ/หรือทำซ้ำการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ”

มาตรา 13⁷¹ บัญญัติว่า

“1. การควบคุมตัวเพื่อวัตถุประสงค์ของการสืบสวนต้องไม่เกิน 90 วัน

2. ระยะเวลาที่ได้กล่าวไว้ในข้อ 1 อาจขยายระยะเวลาได้สูงสุด 90 ได้โดยหัวหน้าผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตน

3. ถ้าในกรณีระยะเวลาที่กำหนดไว้ในข้อ 2 สิ้นสุดลงก่อนการสอบสวนเสร็จสมบูรณ์ ระยะเวลาการควบคุมตัวอาจขยายได้สูงสุด 60 วัน โดยหัวหน้าศาลสิทธิมนุษยชนตามขอบเขตอำนาจของตน”

มาตรา 14⁷² บัญญัติว่า “

1. การควบคุมตัวเพื่อการฟ้องคดีต้องไม่เกิน 30 วัน

2. ระยะเวลาที่ได้ระบุไว้ในข้อ 1 อาจขยายได้สูงสุด 20 วัน โดยหัวหน้าผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนตามขอบเขตอำนาจของตน

3. ถ้าในกรณีระยะเวลาตามที่ระบุไว้ในข้อ 2 สิ้นสุดลงก่อนการสอบสวนเสร็จสมบูรณ์ ระยะเวลาการควบคุมตัวย่อมขยายออกไปได้สูงสุด 20 วัน โดยหัวหน้าผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนตามขอบเขตอำนาจของตน”

⁷¹ Article 13

1. Detention for the purposes of investigation shall not exceed 90 (ninety) days.

2. The time period referred to in clause (1) may be extended for a maximum of 90 (ninety) days by the Chief Justice of a Human Rights Court in accordance with his or her judicial scope.

3. In the event that the time period referred to in clause (2) elapses before the investigation is complete, the period of detention may be extended for a maximum of 60 (sixty) days by the Chief Justice of a Human Rights Court in accordance with his or her judicial scope.

⁷² Article 14

1. Detention for the purposes of prosecution shall not exceed 30 (thirty) days.

2. The time period referred to in clause (1) may be extended for a maximum of 20 (twenty) days by the Chief Justice of a Human Rights Court in accordance with his or her judicial scope.

3. In the event that the time period referred to in clause (2) elapses before the investigation is complete, the period of detention may be extended for a maximum of 20 (twenty) days by the Chief Justice of the Human Rights Court in accordance with his or her judicial scope.

มาตรา 15⁷³ บัญญัติว่า “

1. การควบคุมตัวเพื่อทำการไต่สวน (Hearing) ในศาลสิทธิมนุษยชนต้องไม่เกิน 90 วัน
2. ระยะเวลาตามที่ระบุไว้ในข้อ 1 อาจขยายได้ไม่เกิน 30 วัน โดยหัวหน้าศาลสูงสุดตามขอบเขตอำนาจของตน”

มาตรา 16⁷⁴ บัญญัติว่า

- “1. การควบคุมตัวเพื่อวัตถุประสงค์ของการไต่สวนอุทธรณ์ (Appeal Hearing) ในศาลสูงสุดต้องไม่เกิน 60 วัน
2. ระยะเวลาตามที่กล่าวไว้ในข้อ 1 อาจขยายได้สูงสุด 30 วัน โดยหัวหน้าผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนตามขอบเขตอำนาจของตน”

มาตรา 17⁷⁵ บัญญัติว่า

- “1. การควบคุมตัวเพื่อวัตถุประสงค์ของการไต่สวนฎีกา (Supreme Hearing) ในศาลฎีกาต้องไม่เกิน 60 วัน
2. ระยะเวลาตามที่กล่าวไว้ในข้อ 1 อาจขยายได้สูงสุด 30 วัน โดยประธานศาลฎีกาตามขอบเขตอำนาจของตน”

ส่วนที่ 4 ว่าด้วย การสอบสวน

มาตรา 18⁷⁶ บัญญัติว่า

- “1. การสอบสวนในคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือมีลักษณะเฉพาะต้องดำเนินการโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (National Commission on Human Rights)

⁷³ Article 15

1. Detention for the purposes of a hearing in a Human Rights Court shall not exceed 90 (ninety) days.

2. The time period referred to in clause (1) may be extended for a maximum of 30 (thirty) days by the Chief Justice of the Human Rights Court in accordance with his or her judicial scope.

⁷⁴ Article 16

1. Detention for the purposes of an appeal hearing in a High Court shall not exceed 60 (sixty) days.

2. The time period referred to in clause (1) may be extended for a maximum of 30 (thirty) days by the Chief Justice of the High Court in accordance with his or her judicial scope.

⁷⁵ Article 17

1. Detention for the purposes of an appeal hearing in the Supreme Court shall not exceed 60 (sixty) days.

2. The time period referred to in clause (1) may be extended for a maximum of 30 (thirty) days by the Chief Justice of the Supreme Court in accordance with his or her judicial scope.

⁷⁶ Article 18

1. Inquiries into cases of gross violation of human rights shall be conducted by the National Commission on Human Rights.

2. In conducting an inquiry as referred to in clause (1), the National Commission on Human Rights may form an ad hoc team comprising the National Commission on Human Rights and public constituents.

2. ในการสอบสวนตามข้อ 1 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจแต่งตั้งคณะทำงานประกอบด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและมีส่วนประกอบของหน่วยงานภาครัฐ”

มาตรา 19⁷⁷ บัญญัติว่า

“1. ในการดำเนินการสอบสวนตามมาตรา 18 ผู้สอบสวนมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

a. ดำเนินการเข้าไปสอบสวนหรือตรวจสอบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมตามลักษณะหรือขอบเขตที่สามารถสงสัยได้ตามเหตุอันสมควรของการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ

b. รับรายงานหรือข้อร้องเรียนจากปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเกี่ยวกับเหตุการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือมีลักษณะเฉพาะต่อการติดตามข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน

c. เรียกให้ผู้ร้องเรียน ผู้เสียหาย หรือเรื่องร้องเรียนที่ต้องการและฟังคำแถลงของตน

d. เรียกพยานบุคคลที่ต้องการและการได้ยินของพยาน

e. ทบทวนและรวบรวมรายงานจากพื้นที่เกิดเหตุและพื้นที่อื่น ๆ ตามที่เห็นสมควร

f. เรียกให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำเป็นรายลักษณ์อักษรหรือทำการรับรองเอกสารตามความจำเป็น

g. ดำเนินการตามคำสั่งของผู้สอบสวนในการตรวจสอบเอกสาร ดำเนินการค้นหาและยึด ตรวจสอบบ้าน บริเวณ อาคารและสถานที่อื่น ๆ ที่คู่กรณีได้ครอบครองหรือเป็นเจ้าของ ส่งผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเพื่อดำเนินการสอบสวน

2. ผู้สอบสวน (Inquirer) ต้องรายงานให้ผู้สืบสวน (Investigator) ได้ทราบเมื่อมีการสอบสวนเหตุการณ์ที่สงสัยว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ”

⁷⁷ Article 19

1. In conducting an inquiry as referred to in Article 18, the inquirer is authorized:

a. to conduct inquiry into and examination of incidents occurring in society, which, based on their nature or scope, can reasonably be suspected of constituting gross violations of human rights;

b. to receive reports or complaints from individuals or groups concerning the incidence of gross violations of human rights, and to pursue statements and evidence;

c. to call on complainants, victims, or subjects of a complaint to request and hear their statements;

d. to call on witnesses to request and hear their witness;

e. to review and gather statements from the location of the incident and other locations as deemed necessary;

f. to call on relevant parties to give written statements or to submit necessary authenticated documents;

g. on the order of the investigator to: examine of letters; undertake search and seizure; examine houses, yards, buildings, and other places that certain parties occupy or own; dispatch specialists pertinent to the investigation.

2. The inquirer shall inform the investigator upon initiating an inquiry into an incident suspected of constituting a gross violation of human rights.

มาตรา 20⁷⁸ บัญญัติว่า

“1. ถ้าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพิจารณาแล้วว่า มีพยานหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะเกิดขึ้น ให้สรุปข้อค้นพบจากการสอบสวนไปยังผู้สืบสวน

2. ภายใน 7 วันทำการนับแต่วันที่ได้ส่งผลสรุปข้อค้นพบจากการสอบสวน ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติส่งข้อค้นพบการสอบสวนฉบับสมบูรณ์ต่อพนักงานสืบสวน

3. ในกรณีที่พนักงานสืบสวนได้พิจารณาข้อค้นพบตามที่ระบุไว้ในข้อ 2 แล้ว ยังไม่เพียงพอผู้สอบสวนต้องส่งข้อค้นพบใหม่โดยเร็วไปยังผู้สืบสวนพร้อมกับแนวทางในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุความสำเร็จ และภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับข้อค้นพบ ผู้สืบสวนต้องร้องขอให้เสร็จสมบูรณ์”

ส่วนที่ 5 ว่าด้วย การสืบสวน

มาตรา 21⁷⁹ บัญญัติว่า

“1. การสืบสวนในคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะต้องดำเนินการโดยอัยการสูงสุด

2. การสืบสวนตามที่ระบุไว้ในข้อ 1 ไม่รวมถึงอำนาจในการรับรายงานหรือข้อร้องเรียน

⁷⁸ Article 20

1. Should the National Commission on Human Rights consider there is sufficient preliminary evidence that a gross violation of human rights has occurred, a summary of the findings of the inquiry shall be submitted to the investigator.

2. No later than 7 (seven) working days following the submission of the summary findings of inquiry, the National Commission on Human Rights shall submit the inquiry findings in full to the investigator.

3. In the event that the investigator considers the inquiry findings referred to in clause (2) insufficient, the inquirer shall immediately re-submit the inquiry findings to the investigator accompanied by guidelines for their completion, and within 30 (days) of receiving the inquiry findings, the investigator is required to consummate these insufficiencies.

⁷⁹ Article 21

1. Investigation of cases of gross violations of human rights shall be undertaken by the Attorney General.

2. Investigation as referred to in clause (1) excludes authority to receive reports or complaints.

3. In undertaking the task referred to in clause (1), the Attorney General may appoint an ad hoc investigator, which may be a government agency and/or a public constituent.

4. Prior to undertaking his/her task, an ad hoc investigator shall take an oath or pledge in accordance with his or her religion.

5. To be appointed as ad hoc investigator, a person is required to :

- a) be a Citizen of the Republic of Indonesia;
- b) be at least 40 (forty) years of age and no more than 65 (sixty-five) years of age;
- c) be a graduate at law or other graduate with expertise in law;
- d) be of sound mind and body;
- e) be of authoritative standing, honest, fair, and of good character;
- f) be loyal to Pancasila and the 1945 Constitution; and
- g) have knowledge of and concern for human rights.

3. ในการดำเนินการที่ระบุไว้ในข้อ 1 อัยการสูงสุดอาจดำเนินการแต่งตั้งผู้สืบสวนเฉพาะกิจ ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานของรัฐและ/หรือมีองค์ประกอบเป็นหน่วยงานภาครัฐก็ได้

4. ระยะเวลาในการดำเนินการตามภาระหน้าที่ พนักงานสืบสวนเฉพาะกิจต้องสาบานหรือปฏิญาณตนตามหลักศาสนาของตน

5. ในการรับตำแหน่งของพนักงานสืบสวนเฉพาะกิจต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- a) เป็นพลเมืองของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย
- b) มีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปี และต้องไม่เกิน 65 ปี
- c) จบการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมายหรือสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทสาขาอื่นที่มีความเชี่ยวชาญทางกฎหมาย
- d) มีร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง
- e) เป็นผู้ที่มีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี
- f) เป็นผู้จงรักภักดีต่อปณิธานซึ่งเป็นหลัก 5 ประการที่เป็นปรัชญาแห่งรัฐของอินโดนีเซีย และ

g) มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน”

มาตรา 22⁸⁰ บัญญัติว่า

“1. การสืบสวนที่ระบุไว้ในมาตรา 21 (1) และ (3) ต้องกระทำให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาไม่เกิน 90 วัน นับแต่วันที่ได้รับข้อค้นพบและแจ้งไปยังพนักงานผู้สืบสวน

2. ระยะเวลาตามที่กล่าวไว้ในข้อ 1. อาจขยายระยะเวลาได้ไม่เกิน 90 วัน โดยหัวหน้าผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตน

⁸⁰ Article 22

1. Investigation as referred to in Article 21 clause (1) and (3) must be completed within a period of no longer than 90 (ninety) days from the date the inquiry findings are received and declared complete by the investigator.

2. The time period referred to in clause (1) may be extended for a period not exceeding 90 (ninety) days by the Chief Justice of the Human Rights Court in accordance with his or her judicial scope.

3. In the event that the time period referred to in clause (2) elapses before the investigation is complete, the investigation may be extended for a period of no more than 60 (sixty) days by the Chief Justice of the Human Rights Court in accordance with his or her judicial scope.

4. If during the time period referred to in clause (1), clause (2), and clause (3) insufficient evidence is obtained from the investigation findings, a writ to terminate the investigation must be issued by the Attorney General.

5. Once a writ to terminate an investigation is issued, an investigation may be re-opened only if additional proof and evidence for prosecution exists which supplements the investigation findings.

6. In the event that termination of an investigation as referred to in clause (3) is not accepted by a victim or his/her family, the victim, or his/her family by blood or marriage to the third degree, has the right to submit a pre-trial request to the Chief Justice of the Human Rights Court in accordance with his or her judicial scope and in accordance with prevailing legislation.

3. ถ้าระยะเวลาตามที่ได้กล่าวมาในข้อ 2. สิ้นสุดลงก่อนการสืบสวนเสร็จสมบูรณ์ การสืบสวนอาจขยายระยะเวลาได้ไม่เกิน 60 วัน โดยหัวหน้าผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตน

4. ถ้าช่วงระยะเวลาตามที่ระบุไว้ในข้อ 1. ข้อ 2. และข้อ 3. พยานหลักฐานยังไม่เพียงพอที่ได้รับจากผลการสืบสวน อัยการสูงสุดมีอำนาจออกคำสั่งให้ยุติการสืบสวนก็ได้

5. เมื่อมีการออกคำสั่งให้ยุติการสืบสวน อาจมีการสืบสวนใหม่ได้ถ้ามีพยานพิสูจน์เพิ่มเติมสนับสนุนข้อค้นพบการสืบสวน

6. ในกรณีที่มีการสืบสวนสิ้นสุดลงตามที่ระบุไว้ในข้อ 3. ไม่ได้รับการยอมรับโดยผู้เสียหาย (Victim) หรือครอบครัว (Family) ผู้เสียหายหรือครอบครัวตามสายโลหิตหรือโดยการสมรสระดับที่สาม ย่อมมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องต่อหัวหน้าศาลสิทธิมนุษยชนก่อนการพิจารณาคดีตามขอบเขตอำนาจของตนและตามกฎหมายที่ใช้บังคับ”

ส่วนที่ 6 ว่าด้วย การฟ้องคดี

มาตรา 23⁸¹ บัญญัติว่า “

1. การฟ้องร้องคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะจะต้องกระทำโดยอัยการสูงสุด

2. ในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ระบุไว้ในข้อ 1. อัยการสูงสุดอาจแต่งตั้งพนักงานอัยการเฉพาะคดีโดยเป็นสมาชิกของรัฐและ/หรือเป็นส่วนงานทางการก็ได้

3. ก่อนที่จะเข้าปฏิบัติหน้าที่พนักงานอัยการเฉพาะคดีต้องสาบานหรือปฏิญาณตนตามศาสนาของตน

4. ในการแต่งตั้งพนักงานอัยการเฉพาะคดีต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

a) เป็นพลเมืองสาธารณรัฐอินโดนีเซีย

⁸¹ Article 23

1. Prosecution of cases of gross violations of human rights shall be conducted by the Attorney General.

2. In the implementation of her/his task as referred to in clause (1), the Attorney General may appoint an ad hoc public prosecutor, who may be a member of the government and/or a public constituent.

3. Prior to undertaking his or her task, an ad hoc public prosecutor shall take an oath or pledge in accordance with his/her religion.

4. To be appointed as ad hoc public prosecutor, a person is required to:

a) be a Citizen of the Republic of Indonesia;

b) be at least 40 (forty) years of age and no more than 65 (sixty-five) years of age;

c) be a graduate at law or other graduate with expertise in law;

d) be of sound mind and body;

e) be of authoritative standing, honest, fair, and of good character;

f) be loyal to Pancasila and the 1945 Constitution; and

g) have knowledge of and concern for human rights.

- b) มีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปี แต่ไม่เกิน 65 ปี
- c) จบการศึกษาปริญญาโททางกฎหมาย หรือปริญญาโทเทียบเท่าที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมาย
- d) เป็นผู้ซึ่งมีความเข้มแข็งทั้งกายและจิตใจ
- e) เป็นผู้ซึ่งมีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี
- f) เป็นผู้ซึ่งรักภักดีต่อปณฺธิสาลซึ่งเป็นหลัก 5 ประการที่เป็นปณฺธิสาลแห่งรัฐของอินโดนีเซียและรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1945 และ
- g) มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน”

มาตรา 24⁸² บัญญัติว่า “การดำเนินคดีตามที่ระบุไว้ในมาตรา 23 ข้อ 1. และข้อ 2. ต้องกระทำให้เสร็จสมบูรณ์ภายในไม่เกิน 70 วัน นับแต่วันที่ได้รับการสืบสวน”

มาตรา 25⁸³ บัญญัติว่า “คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจขอรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรจากอัยการสูงสุดเกี่ยวกับความคืบหน้าในการสืบสวนและการฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะ”

ส่วนที่ 7 ว่าด้วย การปฏิญาณตน

มาตรา 26⁸⁴ บัญญัติว่า “คำปฏิญาณตนของผู้สืบสวนและพนักงานอัยการเฉพาะคดีตามที่ระบุไว้ในมาตรา 21 (4) และมาตรา 23 (3) ต้องมีข้อความดังต่อไปนี้

“ข้าพเจ้าขอสาบานว่า ในการดำเนินงานข้าพเจ้าจะไม่กระทำโดยตรงหรือโดยอ้อมโดยใช้ชื่อหรือวิธีการใด ๆ ให้หรือให้คำมั่นสัญญาใด ๆ แก่บุคคลใดก็ตาม”

“ข้าพเจ้าขอสาบานว่า ข้าพเจ้าขอรับรองว่าจะไม่กระทำการใด ๆ ที่ไม่ควรในการดำเนินงานไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมจากใครก็ตามที่ให้คำมั่นสัญญาหรือบุคคลที่รักใคร่”

⁸² Article 24 Prosecution as referred to in Article 23 clause (1) and clause (2) must be completed within no more than 70 (seventy) days from the date of receipt of the investigation findings.

⁸³ Article 25 The National Commission on Human Rights may at anytime request a written statement from the Attorney General concerning the progress of the investigation and prosecution of a case of gross violation of human rights.

⁸⁴ Article 26

The oath taken by an ad hoc investigator and ad hoc Public Prosecutor as referred to in Article 21 clause (4) and Article 23 clause (3) shall be worded as follows:

“I solemnly swear/promise that in undertaking this task, I shall not, directly or indirectly, using any name or method whatsoever, give or promise anything whatsoever to anyone whosoever.”

“I swear/promise that I, in order to undertake or not undertake something related to this task, shall not at any time accept directly or indirectly from anyone whosoever any promises or favours.”

“I swear/promise that I will be faithful to, uphold, and apply the state principles of Pancasila, the 19945 Constitution, and legislation in force for the state of the Republic of Indonesia.”

“I swear/promise that I will consistently undertake this duty conscientiously, objectively and with integrity, without discriminating between people, and will hold professional ethics in the highest regard in carrying out my obligations in proper and fair manner as befitting an official of good character and integrity with regard to upholding law and justice.”

“ข้าพเจ้าขอสาบานว่าจะซื่อสัตย์ ค้ำชู และใช้หลักปรัชญาซึ่งเป็นหลัก 5 ประการที่เป็นปรัชญาแห่งรัฐของอินโดนีเซียและรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1945 และกฎหมายที่ใช้บังคับของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย”

“ข้าพเจ้าของสัญญาว่าจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไม่มีอคติและซื่อสัตย์โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติระหว่างบุคคล และจะขอถือหลักจรรยาบรรณทางวิชาชีพอย่างสูงสุดในการปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องและเป็นธรรมตามเจตนารมณ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายและความเที่ยงธรรม”

ส่วนที่ 8 ว่าด้วย การพิจารณาคดีของศาล (Court Hearings)

Paragraph 1 ว่าด้วยบทบัญญัติทั่วไป

มาตรา 27⁸⁵ บัญญัติว่า

“1. คดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะต้องได้รับการพิจารณาและตัดสินโดยศาลสิทธิมนุษยชนตามมาตรา 4

2. การพิจารณาคดี (Hearings) การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะตามข้อ 1 ต้องดำเนินการโดยผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชน จำนวน 5 คน เป็นองค์คณะ ประกอบด้วย 2 คนเป็นผู้พิพากษาจากศาลสิทธิมนุษยชน และอีก 3 คนเป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดี

3. องค์คณะผู้พิพากษตามข้อ 2 ให้ผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนเป็นหัวหน้าคณะ”

มาตรา 28⁸⁶ บัญญัติว่า

“1. ผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องได้รับการแต่งตั้งหรือปลดออกโดยประธานาธิบดีแห่งรัฐตามคำแนะนำของประธานศาลฎีกา

2. จำนวนผู้พิพากษาเฉพาะคดีทั้งหมดตามข้อ 1. ต้องมีจำนวนอย่างน้อย 12 คน

3. ผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องได้รับการแต่งตั้งวาระ 5 ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งอีกหนึ่งวาระ”

⁸⁵ Article 27

1. Cases of gross violations of human rights shall be heard and ruled on by a Human Rights Court as referred to in Article 4.

2. Hearings of cases of gross violations of human rights as referred to in clause (1) shall be conducted by a Human Rights Court judges' panel of 5 (five) persons, comprising 2 (two) judges from the relevant Human Rights Court and 3 (three) ad hoc judges.

3. The Panel of Judges referred to in clause (2) shall be chaired by a judge from the relevant Human Rights Court.

⁸⁶ Article 28

1. Ad hoc judges shall be appointed and dismissed by the President as Head of State upon the recommendation of the Chief Justice of the Supreme Court.

2. The total of ad hoc judges as referred to in clause (1) shall number at least 12 (twelve) persons.

3. Ad hoc judges shall be appointed for a period of 5 (five) years and may be re-appointed for 1 (one) additional period of office.

Paragraph 2 ว่าด้วย เงื่อนไขในการแต่งตั้งผู้พิพากษาเฉพาะคดี (Conditions of Appointment for Ad Hoc Judge)

มาตรา 29⁸⁷ บัญญัติว่า “การแต่งตั้งผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องเป็นบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

- a) เป็นพลเมืองของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย
- b) มีความซื่อสัตย์ต่อพระผู้เป็นเจ้า
- c) มีอายุไม่น้อยกว่า 45 ปี
- d) จบการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมายหรือปริญญาโทสาขาอื่นที่มีความ

เชี่ยวชาญทางกฎหมาย

- e) มีสุขภาพจิตใจและร่างกายที่แข็งแรง
- f) เป็นผู้ซึ่งมีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี
- g) เป็นผู้จงรักภักดีต่อปณิธานซึ่งเป็นหลัก 5 ประการที่เป็นปรัชญาแห่งรัฐของ

อินโดนีเซียและรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1945 และ

- h) มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน”

มาตรา 30⁸⁸ บัญญัติว่า “คำปฏิญาณตนของผู้สืบสวนและพนักงานอัยการเฉพาะคดี ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 21 (4) และมาตรา 23 (3) ต้องมีข้อความดังต่อไปนี้

⁸⁷ Article 29 To be appointed as ad hoc Judge, a person is required to:

- a) be a Citizen of the Republic of Indonesia;
- b) be faithful to God Almighty;
- c) be at least 45 (forty-five) years of age;
- d) be a graduate at law or other graduate with expertise in law;
- e) be of sound mind and body;
- f) be of authoritative standing, honest, fair, and of good character;
- g) be loyal to Pancasila and the 1945 Constitution; and
- h) have knowledge of and concern for human rights.

⁸⁸ Article 30

Prior to undertaking his/her tasks, an appointed ad hoc judge as referred to in Article 28 clause (1) is required to take an oath or pledge in accordance with his/her religion, worded as follows:

“I solemnly swear/promise that in undertaking this task, I shall not, directly or indirectly, using any name or method whatsoever, give or promise anything whatsoever to anyone whosoever.”

“I swear/promise that I, in order to undertake or not undertake something related to this task, shall not at any time accept directly or indirectly from anyone whosoever any promises or favours.”

“I swear/promise that I will be faithful to, uphold, and apply the state principles of Pancasila, the 1945 Constitution, and legislation in force for the state of the Republic of Indonesia.”

“I swear/promise that I will consistently undertake this duty conscientiously, objectively and with integrity, without discriminating between people, and will hold professional ethics in the highest regard in carrying out my obligations in proper and fair manner as befitting an official of good character and integrity with regard to upholding law and justice.”

“ข้าพเจ้าขอสาบานว่า ในการดำเนินงานข้าพเจ้าจะไม่กระทำโดยตรงหรือโดยอ้อม โดยใช้ชื่อหรือวิธีการใด ๆ ให้หรือให้ค้ำประกันสัญญาใด ๆ แก่บุคคลใดก็ตาม”

“ข้าพเจ้าขอสาบานว่า ข้าพเจ้าขอรับรองว่าจะไม่กระทำการใด ๆ ที่ไม่ควรในการดำเนินงานไม่ว่าจะ โดยตรงหรือโดยอ้อมจากใครก็ตามที่ให้ค้ำประกันสัญญาหรือบุคคลที่รักใคร่”

“ข้าพเจ้าขอสาบานว่าจะซื่อสัตย์ ค้ำชู และใช้หลักปรัชญาซึ่งเป็นหลัก 5 ประการที่เป็นปรัชญาแห่งรัฐของอินโดนีเซียและรัฐธรรมนูญ ก.ศ. 1945 และกฎหมายที่ใช้บังคับของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย”

“ข้าพเจ้าของสัญญาว่าจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไม่มีอคติและซื่อสัตย์โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติระหว่างบุคคล และจะขอถือหลักจรรยาบรรณทางวิชาชีพอย่างสูงสุดในการปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องและเป็นธรรมตามเจตนารมณ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายและความเที่ยงธรรม”

Paragraph 3 กระบวนพิจารณา (Hearing Procedure)

มาตรา 31⁸⁹ บัญญัติว่า “คดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะต้องได้รับการพิจารณาและตัดสินโดยศาลสิทธิมนุษยชนภายในระยะเวลาไม่เกิน 180 วัน นับแต่วันที่ฟ้องคดีต่อศาลสิทธิมนุษยชน”

มาตรา 32⁹⁰ บัญญัติว่า

“1. ในกรณีที่มีการยื่นฟ้องอุทธรณ์ต่อศาลสูงในคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงและมีลักษณะเฉพาะต้องได้รับการพิจารณาและวินิจฉัยภายในระยะเวลาไม่เกิน 90 วัน นับแต่วันที่ศาลสูงได้รับคดีไว้พิจารณา

2. การพิจารณาคดีตามที่ระบุไว้ในข้อ 1. จะต้องดำเนินการโดยผู้พิพากษาองค์คณะ 5 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา 2 คน มาจากศาลสูง และอีก 3 คน เป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดี

3. จำนวนผู้พิพากษาเฉพาะคดีทั้งหมดในศาลสูงตามที่ระบุไว้ในข้อ 2. ต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า 12 คน

⁸⁹ Article 31 Cases of gross violations of human rights shall be heard and ruled on by a Human Rights Court within a period of no more than 180 (one hundred and eighty) days from the date of the case being brought before the Human Rights Court.

⁹⁰ Article 32

1. In the event of a request for appeal to the High Court, a case of gross violation of human rights must be heard and ruled on within a period of no more than 90 (ninety) days from the date of the case being brought before the High Court.

2. Hearings of cases as referred to in clause (1) shall be conducted by a judges' panel of 5 (five) persons, comprising 2 (two) judges from the relevant High Court and 3 (three) ad hoc judges.

3. The total of ad hoc judges in the High Court as referred to in article (2) shall number at least 12 (twelve) persons.

4. Provisions set forth in Article 28 clause (1) and clause (3), Article 29, and Article 30 shall also apply for the appointment of ad hoc judges to the High Court.

4. บทบัญญัติที่กำหนดไว้ในมาตรา 28 (1), (3) มาตรา 29 และมาตรา 30 จะใช้บังคับกับผู้พิพากษาเฉพาะคดีที่มาจากศาลสูง”

มาตรา 33⁹¹ บัญญัติว่า

“1. ในกรณีที่มีการยื่นคำร้องขออุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาในคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะต้องได้รับการพิจารณาและวินิจฉัยภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ศาลฎีกามีคำสั่งรับคดี

2. การพิจารณาคดีตามข้อ 1 ต้องกระทำโดยผู้พิพากษาองค์คณะ 5 คน ประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกา 2 คน และอีก 3 คน เป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดี

3. จำนวนผู้พิพากษาเฉพาะคดีทั้งหมดในศาลฎีกาตามที่ระบุไว้ในข้อ 2. ต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า 2 คน

4. ผู้พิพากษาเฉพาะคดีในศาลฎีกาต้องได้รับการแต่งตั้งโดยประธานาธิบดีซึ่งเป็นประมุขแห่งรัฐตามคำแนะนำของสภาผู้แทนราษฎรของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย

5. ผู้พิพากษาเฉพาะคดีตามที่ระบุไว้ในข้อ 4 ให้ดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี

6. ในการได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดีในศาลฎีกาต้องมีคุณสมบัติดังนี้

- a) เป็นพลเมืองของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย
- b) มีความซื่อสัตย์ต่อผู้เป็นเจ้า
- c) มีอายุไม่น้อยกว่า 50 ปี

⁹¹ Article 33

1. In the event of a request for appeal to the Supreme Court, a case of gross violation of human rights must be heard and ruled on within a period of no more than 90 (ninety) days from the date of the case being brought before the Supreme Court.

2. Hearings of cases as referred to in clause (1) shall be conducted by a judges' panel of 5 (five) persons, comprising 2 (two) Supreme Court judges and 3 (three) ad hoc judges.

3. The total of ad hoc judges in the Supreme Court as referred to in article (2) shall number at least 3 (three) persons.

4. Ad hoc judges in the Supreme Court shall be appointed by the President as head of state upon the recommendation of the House of Representatives of the Republic of Indonesia.

5. Ad hoc judges as referred to in clause (4) shall be appointed for one period of office of 5 (five) years.

6. To be appointed as ad hoc judge in the Supreme Court, a person is required to:

- a) be a Citizen of the Republic of Indonesia;
- b) be faithful to God Almighty;
- c) be at least 50 (fifty) years of age;
- d) be a graduate at law or other graduate with expertise in law;
- e) be of sound mind and body;
- f) be of authoritative standing, honest, fair, and of good character;
- g) be loyal to Pancasila and the 1945 Constitution; and
- h) have knowledge of and concern for human rights.

d) จบการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมายหรือปริญญาโทสาขาอื่นที่มีความเชี่ยวชาญทางกฎหมาย

e) มีสุขภาพจิตใจและร่างกายที่แข็งแรง

f) เป็นผู้ซึ่งมีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี

g) เป็นผู้ซึ่งรักภักดีต่อปณิธานซึ่งเป็นหลัก 5 ประการที่เป็นปรัชญาแห่งรัฐของอินโดนีเซียและรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1945 และ

h) มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน”

10.1.5 การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน

มาตรา 34⁹² บัญญัติว่า

“1. ผู้เสียหายและพยานทุกคนผู้ถูกระงับจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองทางกายและจิตใจจากการคุกคาม การก่อกวน ทำให้หวาดกลัว และทำร้ายโดยบุคคลใดก็ตาม

2. การปกป้องตามที่ระบุไว้ในข้อ 1 เป็นภาระหน้าที่ตามกฎหมายที่ใช้บังคับ และเครื่องมือในการสร้างให้เกิดความปลอดภัยโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

3. บทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติในการคุ้มครองพยานจะต้องอยู่ภายใต้ระเบียบของรัฐบาล”

10.1.6 การเยียวยา การชดใช้คืน และการฟื้นฟู

มาตรา 35⁹³ บัญญัติว่า

“1. ผู้เสียหายที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ตัวเขาเองและ/หรือผู้รับมรดกต้องได้รับค่าทดแทน ชดใช้คืน และการฟื้นฟู

2. ค่าทดแทน ค่าชดใช้คืน และค่าการฟื้นฟูที่ระบุไว้ในข้อ 1. ต้องกำหนดไว้ในการวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชน

⁹² Article 34

1. Every victim of and witness to a gross violation of human rights has the right to physical and mental protection from threats, harassment, terror, and violence by any party whosoever.

2. Protection as referred in clause (1) is an obligatory duty of the law enforcement and security apparatus provided free of charge.

3. Provisions on procedures for protecting witnesses shall be further governed in a Government Regulation.

⁹³ Article 35

1. Every victim of a violation of human rights violations, and/or his/her beneficiaries, shall receive compensation, restitution, and rehabilitation.

2. Compensation, restitution, and rehabilitation as referred to in clause (1) shall be recorded in the ruling of the Human Rights Court.

3. Provisions concerning compensation, restitution, and rehabilitation shall be further governed in a Government Regulation.

3. บทบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทน ค่าชดเชย และค่าการฟื้นฟูต้องอยู่ภายใต้ระเบียบของรัฐบาล”

10.1.7 บทกำหนดโทษ

มาตรา 36⁹⁴ บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำการตามบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในมาตรา 8 วรรคแรก ข้อ a, b, c, d และ e ต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิตหรือจำคุกสิบถึงสิบห้าปี”

มาตรา 37⁹⁵ บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำการตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 9 วรรคแรก ข้อ a, b, d, e, หรือข้อ j ต้องระวางโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกสิบถึงยี่สิบห้าปี”

มาตรา 38⁹⁶ บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำการตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 9 วรรคแรก ข้อ c ต้องระวางโทษจำคุกห้าถึงสิบห้าปี”

มาตรา 39⁹⁷ บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำการตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 9 วรรคแรก ข้อ f ต้องระวางโทษจำคุกห้าถึงสิบห้าปี”

มาตรา 40⁹⁸ บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำการตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 9 วรรคแรก ข้อ g, h, หรือ i ต้องระวางโทษจำคุกสิบถึงยี่สิบปี”

มาตรา 41⁹⁹ บัญญัติว่า “สำหรับการพยายามกระทำความผิด วางแผนหรือช่วยเหลือกระทำความผิดตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 8 หรือมาตรา 9 ให้นำมาตรา 36, 37, 38, 39 และมาตรา 40 มาใช้บังคับ”

มาตรา 42¹⁰⁰ บัญญัติว่า

⁹⁴ Article 36 Any person who perpetrates actions as referred to in Article 8, letter a, b, c, d or e, shall be sentenced to death or life in prison or to a maximum of 25 (twenty-five) years in prison and no less than a minimum of 10 (ten) years in prison.

⁹⁵ Article 37 Any person who perpetrates actions as referred to in Article 9 letter a, b, d, e, or j shall be sentenced to death or life in prison or to a maximum of 25 (twenty-five) years in prison and no less than a minimum of 10 (ten) years in prison.

⁹⁶ Article 38 Any person who perpetrates actions as referred to in Article 9 letter c shall be sentenced to a maximum of 15 (fifteen) years in prison and no less than a minimum of 5 (five) years in prison.

⁹⁷ Article 39 Any person who perpetrates actions as referred to in Article 9 letter f shall be sentenced to a maximum of 15 (fifteen) years in prison and no less than a minimum of 5 (five) years in prison.

⁹⁸ Article 40 Any person who perpetrates actions as referred to in Article 9 letter g, h, or i shall be sentenced to a maximum of 20 (twenty) years in prison and no less than a minimum of 10 (ten) years in prison.

⁹⁹ Article 41 For attempting, plotting, or assisting the perpetration of a violation as referred to in Article 8 or Article 9, the sentences set forth in Article 36, Article 37, Article 38, Article 39, and Article 40 shall apply.

¹⁰⁰ Article 42

1. A military commander or person acting as military commander shall be held responsible for any criminal action within the judicial scope of a Human Rights Court perpetrated by troops under his or her effective command and control, and for any such criminal action by troops under his or her effective command and control arising from improper control of these troops, namely:

a. a military commander or aforementioned person acknowledges, or under the prevailing circumstances ought to acknowledge that these troops are perpetrating or have recently perpetrated a gross violation of human rights; and

b. a military commander or aforementioned person fails to act in a proper manner as required by the scope of his or her authority by preventing or terminating such action or delivering the perpetrators of this action to the authorised official for inquiry, investigation, and prosecution.

“1. ผู้บัญชาการทหารหรือนุคคลผู้กระทำการบัญชาการต้องรับผิดชอบต่อการกระทำภายในขอบอำนาจการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนที่ได้ใช้อำนาจควบคุมและสั่งการตามลักษณะของอาชญากรรมโดยไม่ถูกต้องในการใช้กองกำลัง ดังนี้

a) ผู้บัญชาการทหารหรือนุคคลผู้กระทำการบัญชาการ หรือภายใต้พฤติกรรมที่จะยอมรับการใช้กำลังกระทำความผิดหรือการกระทำความผิดอย่างร้ายแรงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะ

b) ผู้บัญชาการทหารหรือนุคคลดังกล่าวไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตนโดยการป้องกันหรือการระงับการกระทำดังกล่าว หรือส่งผู้กระทำผิดไปยังเจ้าพนักงานเพื่อสอบสวน สืบสวนและฟ้องร้องคดีต่อไป

2. ทั้งตำรวจและพลเรือนมีหน้าที่รับผิดชอบในการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะกระทำผิดในการกระทำตามคำสั่งและควบคุมในฐานะผู้ได้บังคับบัญชาที่เป็นผลมาจากการกระทำตามคำสั่งหัวหน้า และเป็นผลจากการควบคุมผู้ได้บังคับบัญชา ดังนี้

a) หัวหน้าคนดังกล่าวรู้หรือควรจะรู้ข้อมูลชี้ชัดว่า ผู้ได้บังคับบัญชาเป็นผู้กระทำผิดหรือก่อให้เกิดการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะ

b) ผู้นำคนดังกล่าวไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามขอบเขตอำนาจของตนโดยการป้องกันหรือการระงับการกระทำ หรือส่งผู้กระทำความผิดไปให้เจ้าพนักงานเพื่อทำการสอบสวน สืบสวน และฟ้องคดี

3. การกระทำตามข้อ 1 และข้อ 2 ต้องรับผิดชอบตามกฎหมายที่กำหนดโทษมาตรา 36, มาตรา 37 มาตรา 38 มาตรา 39 และมาตรา 40”

10.1.8 ศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดี

มาตรา 43¹⁰¹ บัญญัติว่า

2. Both police and civil leaders are held responsible for gross violations of human rights perpetrated by subordinates under their effective command and control resulting from a failure on the part of the leader to properly and effectively control his or her subordinates, namely:

a) the aforementioned leader is aware of or deliberately ignores information that clearly indicates his or her subordinates are perpetrating, or have recently perpetrated a gross violation of human rights; and

b) the aforementioned leader fails to act in a proper manner as required by the scope of his or her authority by preventing or terminating such action or delivering the perpetrators of this action to the authorised official for inquiry, investigation, and prosecution.

3. Actions as referred to in clause (1) and clause (2) shall be liable to the same penal provisions set forth in Article 36, Article 37, Article 38, Article 39, and Article 40.

¹⁰¹ Article 43

1. Gross violations of human rights occurring prior to the coming into force of this Act shall be heard and ruled on by an ad hoc Human Rights Court.

2. An ad hoc human rights court as referred to in clause (1) shall be formed on the recommendation of the House of Representatives of the Republic of Indonesia for particular incidents upon the issue of a presidential decree.

3. An ad hoc human rights court as referred to in clause (1) is within the context of a Court of General Jurisdiction.

“1. ถ้าการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะได้เกิดขึ้นก่อนการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้จะต้องพิจารณาและวินิจฉัยโดยศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดี

2. ศาลสิทธิมนุษยชนตามที่ระบุไว้ในข้อ 1 ต้องเป็นรูปแบบตามความเห็นของรัฐสภา สาธารณะรัฐอินโดนีเซียซึ่งลงนามโดยประธานาธิบดี

3. ศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะกิจตามระบุไว้ในข้อ 1 อยู่ภายใต้บริบทของศาลชั้นต้น”

มาตรา 44¹⁰² บัญญัติว่า “การพิจารณาคดีและกระบวนการพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะกิจต้องเป็นไปตามบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญนี้”

10.2 รัฐบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536) ของสาธารณรัฐอินเดีย (The Protection of Human rights Act, 1993 Republic of India)

รัฐบัญญัติว่าด้วยการก่อตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐและศาลสิทธิมนุษยชนได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้ดีขึ้น และในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น รัฐสภาจึงได้ตรากฎหมายนี้ใช้บังคับในปีที่สี่สิบสี่ของสาธารณรัฐอินเดีย ตามสาระสำคัญดังนี้

10.2.1 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน¹⁰³ (Functions of the Commission) คณะกรรมการจะต้องปฏิบัติหน้าที่ทั้งหมดหรืออย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

¹⁰² Article 44 Hearings in an ad hoc human rights court and their judicial procedure shall be in accordance with the provisions set forth in this Act.

¹⁰³ Article 12. Functions of the Commission
The Commission shall perform all or any of the following functions, namely:-
(a) inquire, suo motu or on a petition presented to it by a victim or any person on his behalf [or on a direction or order of any court]1, into complaint of
(i) violation of human rights or abetment thereof; or
(ii) negligence in the prevention of such violation, by a public servant;
(b) intervene in any proceeding involving any allegation of violation of human rights pending before a court with the approval of such court;
(c) visit, notwithstanding anything contained in any other law for the time being in force, any jail or other institution under the control of the State Government, where persons are detained or lodged for purposes of treatment, reformation or protection, for the study of the living conditions of the inmates thereof and make recommendations thereon to the Government;
(d) review the safeguards provided by or under the Constitution or any law for the time being in force for the protection of human rights and recommend measures for their effective implementation;
(e) review the factors, including acts of terrorism that inhibit the enjoyment of human rights and recommend appropriate remedial measures;
(f) study treaties and other international instruments on human rights and make recommendations for their effective implementation;
(g) undertake and promote research in the field of human rights;
(h) spread human rights literacy among various sections of society and promote awareness of the safeguards available for the protection of these rights through publications, the media, seminars and other available means;
(i) encourage the efforts of non-governmental organisations and institutions working in the field of human rights;
(j) such other functions as it may consider necessary for the protection of human rights.

a. สอบสวนการกระทำของหน่วยงานรัฐบาล (suo motu) หรือมีบุคคลยื่นคำร้องโดยผู้เสียหายหรือบุคคลใด ๆ ที่กระทำแทนผู้เสียหาย (หรือตามคำสั่งหรือระเบียบของศาล) ในเหตุแห่งการร้องทุกข์ดังนี้

i. การละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือการขู่มขู่ส่งเสริมในกรณีดังกล่าว

ii. การกระทำโดยประมาทเลินเล่อในการป้องกันกรณีใด ๆ อันเป็นการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่รัฐ

b. การเข้ายุ่งเหยิงกับกระบวนการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาของการละเมิดสิทธิมนุษยชนก่อนที่ศาลจะได้พิจารณาคดี

c. การไปตรวจสอบไม่ว่าจะเป็นสิ่งใด ๆ ก็ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายในเวลาที่มีผลใช้บังคับ เรือนจำ หรือสถาบันอื่นใด ภายใต้การควบคุมของหน่วยงานของรัฐ ในสถานที่ของบุคคลที่ถูกคุมขังหรือพำนักเพื่อวัตถุประสงค์ในการรักษาไว้ การปรับปรุงหรือป้องกันโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังและทำข้อเสนอแนะไปยังรัฐบาล

d. ทบทวนการคุ้มครองที่กำหนดโดยหรือภายใต้รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายในขณะที่มีผลบังคับใช้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสนอแนะมาตรการเพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ

e. ทบทวนปัจจัยต่าง ๆ รวมทั้งการกระทำของลัทธิการก่อการร้ายที่จะต้องยับยั้งและแนะนำมาตรการแก้ไขที่เหมาะสม

f. ศึกษาสนธิสัญญาและเครื่องมือในทางระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนและทำข้อเสนอแนะเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ

g. ทำหน้าที่และส่งเสริมการวิจัยในด้านสิทธิมนุษยชน

h. เผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชนในส่วนต่าง ๆ ของสังคมและส่งเสริมให้ตระหนักถึงความปลอดภัยที่มีอยู่เพื่อการคุ้มครองสิทธิผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อ การสัมมนาและวิธีการอื่น ๆ ที่มีอยู่

i. พยายามส่งเสริมองค์กรเอกชนและสถาบันที่ทำงานในด้านสิทธิมนุษยชน

j. ปฏิบัติหน้าที่อื่นใดที่จำเป็นสำหรับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

10.2.2 อำนาจการสอบสวน¹⁰⁴ (Powers relating to inquiries)

¹⁰⁴ 13. Powers relating to inquiries

(1) The Commission shall, while inquiring into complaints under this Act, have all the powers of a civil court trying a suit under the Code of Civil Procedure, 1908, and in particular in respect of the following matters, namely :

(a) summoning and enforcing the attendance of witnesses and examining them on oath;
(b) discovery and production of any document;
(c) receiving evidence on affidavits;

1. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องสอบสวนคำร้องทุกข์ภายใต้รัฐธรรมนูญนี้อำนาจทั้งหลายของศาลแพ่งในการพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ค.ศ. 1908 (The Code of Civil Procedure, 1908) และโดยเฉพาะในกรณีดังต่อไปนี้

- a. เรียกและบังคับพยานบุคคลและตรวจสอบคำสาบาน
- b. การพบและผลิตเอกสารใด ๆ
- c. ได้รับหลักฐานเกี่ยวกับคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษร
- d. การเรียกเอกสารของทางหรือสำเนาเอกสารจากศาลหรือจากหน่วยงาน
- e. การออกค่าใช้จ่ายในการสืบพยานบุคคลและพยานเอกสาร
- f. กรณีใด ๆ นอกจากที่ได้กล่าวมาข้างต้น

2. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจในการเรียกบุคคลใดก็ได้ ภายใต้เอกสิทธิ์แห่งการซึ่งบุคคลดังกล่าวอาจอ้างสิทธิตามกฎหมายใด ๆ ภายใต้กฎหมายในขณะที่ใช้บังคับต่อการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่คณะกรรมการเห็นเป็นการสมควรที่อาจเป็นประโยชน์สำหรับหรือเกี่ยวข้องกับการสอบสวนและบุคคลใด ๆ ที่ต้องการ เพื่อให้เป็นข้อมูลที่

(d) requisitioning any public record or copy thereof from any court or office;

(e) issuing commissions for the examination of witnesses or documents;

(f) any other matter which may be prescribed.

(2) The Commission shall have power to require any person, subject to any privilege which may be claimed by that person under any law for the time being in force, to furnish information on such points or matters as, in the opinion of the Commission, may be useful for, or relevant to, the subject matter of the inquiry and any person so required shall be deemed to be legally bound to furnish such information within the meaning of section 176 and section 177 of the Indian Penal Code.

(3) The Commission or any other officer, not below the rank of a Gazetted Officer, specially authorised in this behalf by the Commission may enter any building or place where the Commission has reason to believe that any document relating to the subject matter of the inquiry may be found, and may seize any such document or take extracts or copies therefrom subject to the provisions of section 100 of the Code of Criminal Procedure, 1973, in so far as it may be applicable.

(4) The Commission shall be deemed to be a civil court and when any offence as is described in section 175, section 178, section 179, section 180 or section 228 of the Indian Penal Code is committed in the view or presence of the Commission, the Commission may, after recording the facts constituting the offence and the statement of the accused as provided for in the Code of Criminal Procedure, 1973, forward the case to a Magistrate having jurisdiction to try the same and the Magistrate to whom any such case is forwarded shall proceed to hear the complaint against the accused as if the case has been forwarded to him under section 346 of the Code of Criminal Procedure, 1973.

(5) Every proceeding before the Commission shall be deemed to be a judicial proceeding within the meaning of sections 193 and 228, and for the purposes of section 196, of the Indian Penal Code, and the Commission shall be deemed to be a civil court for all the purposes of section 195 and Chapter XXVI of the Code of Criminal Procedure, 1973.

(6) Where the Commission considers it necessary or expedient so to do, it may, by order, transfer any complaint filed or pending before it to the State Commission of the State from which the complaint arises, for disposal in accordance with the provisions of this Act;

Provided that no such complaint shall be transferred unless the same is one respecting which the State Commission has jurisdiction to entertain the same.

(7) Every complaint transferred under sub-section (6) shall be dealt with and disposed of by the State Commission as if it were a complaint initially filed before it.

ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ในการให้ข้อมูลใด ๆ ภายใความหมายของมาตรา 176 และ มาตรา 177 ตามประมวลกฎหมายอาญาอินเดีย (The Indian Penal Code)

3. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหรือเจ้าหน้าที่อื่นใดซึ่งมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นกรณีพิเศษในนามของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนอาจเข้าไป ในอาคารหรือสถานที่ใด ๆ ที่คณะกรรมการเชื่อได้ว่ามีเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน และอาจ ยึดหรือคัดลอกมาหรือสำเนาภายใต้บทบัญญัติมาตรา 100 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญาอินเดีย ค.ศ. 1973 (The Code of Criminal Procedure, 1973) ทั้งนี้ เท่าที่จะสามารถบังคับใช้ได้

4. เมื่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเชื่อว่าศาลแพ่งและความผิดที่มี ลักษณะตามมาตรา 175 มาตรา 178 มาตรา 179 มาตรา 180 หรือมาตรา 228 แห่งประมวลกฎหมาย อาญาอินเดียเป็นความผิดในความคิดเห็นหรือปรากฏต่อคณะกรรมการ คณะกรรมการอาจบันทึก ข้อเท็จจริงภายหลังจากที่เป็นการกระทำความผิดก็ได้ และทำให้การของจำเลยที่กำหนดไว้ใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. 1973 (Code of Criminal Procedure, 1973) ให้ส่งต่อ คดีไปยังผู้พิพากษาตามเขตอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคดี และให้ผู้พิพากษาใด ๆ ดำเนินการ พิจารณาคำฟ้องจำเลย ถ้าคดีที่ถูกส่งมานั้นอยู่ภายใต้มาตรา 346 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา ค.ศ. 1973 (Code of Criminal Procedure, 1973)

5. การดำเนินการใด ๆ ก่อนที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนจะดำเนินการโดยเชื่อ ได้ว่าเป็นกระบวนการในการพิจารณาคดีของศาลตามความหมายของมาตรา 193 และมาตรา 228 และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของมาตรา 196 ของประมวลกฎหมายอาญาอินเดีย (The Indian Penal Code) และคณะกรรมการเชื่อว่าจะต้องมีวัตถุประสงค์ตามมาตรา 195 และ Chapter XXVI ของ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. 1973 (พ.ศ. 2516) (The Code of Criminal Procedure, 1973)

6. เมื่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเห็นว่าจำเป็นหรือสมควรอย่างยิ่งอาจ มีคำสั่งโอนคำร้องทุกข์ หรือรอดำเนินการก่อนแล้วรายงานไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่ง รัฐซึ่งมีการร้องทุกข์เกิดขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้

หากไม่มีการร้องทุกข์ดังกล่าวต้องถูกโอนไป เว้นแต่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งรัฐจะพิจารณาเห็นสมควร

7. ในการโอนคำร้องทุกข์ใด ๆ ภายใต้นุมตรา 6. ต้องกระทำและความเห็นชอบ ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐเท่ากับว่าเป็นคำร้องทุกข์ที่ยื่นก่อนหน้านั้น

10.2.3 การสืบสวน¹⁰⁵ (Investigation)

¹⁰⁵ 14. Investigation

1. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจดำเนินการสืบสวนเกี่ยวกับการสอบสวนได้โดยการดำเนินการของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานสืบสวนกลางของรัฐบาลหรือหน่วยงานใด ๆ ของรัฐ โดยความเห็นชอบของรัฐบาลกลางหรือหน่วยงานภาครัฐ แล้วแต่กรณี

2. เพื่อวัตถุประสงค์ในการสืบสวนในเรื่องใด ๆ เกี่ยวกับการสอบสวน เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานตัวแทนตาม (1) ย่อมอยู่ภายใต้การสั่งการและควบคุมโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในกรณีดังต่อไปนี้

- a. เรียกและบังคับให้บุคคลต้องเข้าร่วมและการตรวจสอบ
- b. ขอให้ค้นหาและผลิตเอกสารใด ๆ และ
- c. ขอเอกสารทางการหรือสำเนาเอกสารใด ๆ จากหน่วยงานใด ๆ

3. บทบัญญัติของมาตรา 15 ให้นำมาใช้บังคับกับคำให้การของบุคคลใด ต่อเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานตัวแทนภายใต้อนุมาตรา (1) ตามที่ใช้บังคับกับคำให้การต่อบุคคลในระหว่างการให้หลักฐานต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

4. เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานตัวแทนภายใต้อนุมาตรา (1) ต้องสืบสวนเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนและส่งรายงานต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติภายในระยะเวลาที่กำหนดโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

5. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องกระทำให้สอดคล้องกับความถูกต้องของข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น และข้อสรุป ถ้ามี รายงานต้องมาถึงภายใต้อนุมาตรา (4) และเพื่อวัตถุประสงค์ข้อนี้คณะกรรมการอาจสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้ (รวมถึงการตรวจสอบบุคคลหรือการดำเนินการของบุคคลหรือการช่วยเหลือในการสอบสวน) ตามที่เห็นสมควร

(1) The Commission may, for the purpose of conducting any investigation pertaining to the inquiry, utilise the services of any officer or investigation agency of the Central Government or any State Government with the concurrence of the Central Government or the State Government, as the case may be.

(2) For the purpose of investigating into any matter pertaining to the inquiry, any officer or agency whose services are utilised under subsection (1) may, subject to the direction and control of the Commission:-

- (a) summon and enforce the attendance of any person and examine him;
- (b) require the discovery and production of any document; and
- (c) requisition any public record or copy thereof from any office.

(3) The provisions of section 15 shall apply in relation to any statement made by a person before any officer or agency whose services are utilised under sub-section (1) as they apply in relation to any statement made by a person in the course of giving evidence before the Commission.

(4) The officer or agency whose services are utilised under subsection (1) shall investigate into any matter pertaining to the inquiry and submit a report thereon to the Commission within such period as may be specified by the Commission in this behalf.

(5) The Commission shall satisfy itself about the correctness of the facts stated and the conclusion, if any, arrived at in the report submitted to it under sub-section (4) and for this purpose the Commission may make such inquiry (including the examination of the person or persons who conducted or assisted in the investigation) as it thinks fit.

10.2.4 คำให้การซึ่งกระทำโดยบุคคลต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ¹⁰⁶

(Statement made by persons to the Commission)

ห้ามมิให้นำคำร้องทุกข์ที่บุคคลทำขึ้นในระหว่างการให้พยานหลักฐานต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจะนำเรื่องดังกล่าวไปใช้ หรือใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญาใด ๆ เว้นแต่เป็นการฟ้องคดีโดยใช้พยานหลักฐานข้อความที่เป็นเท็จ

โดยมีเงื่อนไขว่า

a. ทำขึ้นเพื่อตอบคำถามที่เกิดจากการร้องขอของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติกำหนดให้ตอบ หรือ

b. เกี่ยวข้องกับการสอบสวน

10.2.5 บุคคลที่ได้รับผลกระทบจากผลของการสอบสวน¹⁰⁷ (Persons likely to be prejudicially affected to be heard) บุคคลซึ่งได้รับผลกระทบจากผลของการสอบสวน หากในขั้นตอนใด ๆ ของการสอบสวนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในกรณีดังต่อไปนี้

a. พิจารณาตามความจำเป็นของการสอบสวนเกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคลใด ๆ หรือ

b. พิจารณาจากชื่อเสียงของบุคคลที่มีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบต่อการสอบสวน โดยต้องให้โอกาสแก่บุคคลอันสมควรในการสอบสวนและการแสดงพยานหลักฐานในการแก้ต่างของตนเอง

ถ้าไม่มีมาตราใดที่จะนำมาใช้บังคับต่อฐานะของพยานถูกกล่าวหา

10.2.6 กระบวนพิจารณา (Procedure)

10.2.6.1 การสอบสวนเรื่องร้องเรียน¹⁰⁸ (Inquiry into complaints) เมื่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติทำการไต่สวนคำร้องเรียนละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีดังนี้

¹⁰⁶ 15. Statement made by persons to the Commission

No statement made by a person in the course of giving evidence before the Commission shall subject him to, or be used against him in, any civil or criminal proceeding except a prosecution for giving false evidence by such statement:

Provided that the statement:-

(a) is made in reply to the question which he is required by the Commission to answer; or
(b) is relevant to the subject matter of the inquiry.

¹⁰⁷ Article 16. Persons likely to be prejudicially affected to be heard

If, at any stage of the inquiry, the Commission:-

(a) considers it necessary to inquire into the conduct of any person; or
(b) is of the opinion that the reputation of any person is likely to be prejudicially affected by the inquiry; it shall give to that person a reasonable opportunity of being heard in the inquiry and to produce evidence in his defence:

Provided that nothing in this section shall apply where the credit of a witness is being impeached.

¹⁰⁸ Article 17. Inquiry into complaints

The Commission while inquiring into the complaints of violations of human rights may

i. เรียกข้อมูลหรือรายงานจากรัฐบาลกลาง หรือหน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่อื่น ๆ หรือองค์กรอื่น ๆ ที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชา ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ว่า

a. ถ้าข้อมูลหรือรายงาน ไม่ได้รับภายในระยะเวลาที่กำหนดโดยคณะกรรมการอาจกำหนดวิธีการในการไต่สวนด้วยตนเองก็ได้

b. หากได้รับข้อมูลหรือรายงานที่เป็นที่พอใจแก่คณะกรรมการทั้งที่ไม่มี การสอบสวนตามที่ต้องการหรือการดำเนินการที่จำเป็นได้รับการดำเนินการแล้วหรือได้ดำเนินการ ที่เกี่ยวข้องแล้วโดยรัฐบาล หรือเจ้าหน้าที่รัฐย่อมไม่ต้องดำเนินการตามคำร้องเรียนและแจ้งให้ผู้ ร้องเรียนได้รับทราบ

ii. โดยปราศจากการคัดสิทธิตามที่กำหนดไว้ในข้อ (i) ถ้าจะต้องพิจารณาถึง ความจำเป็น พิจารณาลักษณะของคำร้องให้ดำเนินการสอบสวนต่อไป

10.2.6.2 ขั้นตอนระหว่างและภายหลังการสอบสวน¹⁰⁹ (Steps during and after inquiry) คณะกรรมการอาจดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้ ระหว่างการสอบสวนหรือการ สอบสวนเสร็จสิ้นตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่

(i) call for information or report from the Central Government or any State Government or any other authority or organisation subordinate thereto within such time as may be specified by it: Provided that

(a) if the information or report is not received within the time stipulated by the Commission, it may proceed to inquire into the complaint on its own;

(b) if, on receipt of information or report, the Commission is satisfied either that no further inquiry is required or that the required action has been initiated or taken by the concerned Government or authority, it may not proceed with the complaint and inform the complainant accordingly;

(ii) without prejudice to anything contained in clause (i), if it considers necessary, having regard to the nature of the complaint, initiate an inquiry.

¹⁰⁹ The Commission may take any of the following steps during or upon the completion of an inquiry held under this Act, namely:-

(a) where the inquiry discloses the commission of violation of human rights or negligence in the prevention of violation of human rights or abetment thereof by a public servant, it may recommend to the concerned Government or authority –

(i) to make payment of compensation or damages to the complainant or to the victim or the members of his family as the Commission may consider necessary;

(ii) to initiate proceedings for prosecution or such other suitable action as the Commission may deem fit against the concerned person or persons;

(iii) to take such further action as it may think fit;

(b) approach the Supreme Court or the High Court concerned for such directions, orders or writs as that Court may deem necessary;

(c) recommend to the concerned Government or authority at any stage of the inquiry for the grant of such immediate interim relief to the victim or the members of his family as the Commission may consider necessary;

(d) subject to the provisions of clause (e), provide a copy of the inquiry report to the petitioner or his representative;

(e) the Commission shall send a copy of its inquiry report together with its recommendations to the concerned Government or authority and the concerned Government or authority shall, within a period of one month, or such further time as the Commission may allow, forward its comments on the report, including the action taken or proposed to be taken thereon, to the Commission;

(f) the Commission shall publish its inquiry report together with the comments of the concerned Government or authority, if any, and the action taken or proposed to be taken by the concerned Government or authority on the recommendations of the Commission.

a. ในกรณีที่สอบสวนของคณะกรรมการปรากฏว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือกระทำโดยประมาทในการป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือเป็นการยุยงส่งเสริมโดยข้าราชการ คณะกรรมการอาจทำข้อเสนอแนะไปยังรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ในกรณีดังนี้

i. ชำระค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายให้แก่ผู้ร้องทุกข์หรือผู้เสียหายหรือสมาชิกในครอบครัวตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร

ii. ริเริ่มดำเนินการฟ้องร้องหรือดำเนินการอื่นใดตามที่คณะกรรมการเห็นสมควรต่อบุคคลหรือบุคคลอื่น ๆ

iii. กระทำการอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควร

b. ยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาหรือศาลสูงสุดเกี่ยวกับคำสั่ง ระเบียบ หรือหมายของศาลที่ได้ออกมาตามที่เห็นสมควร

c. เสนอให้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่รัฐช่วงเวลาใด ๆ ของการสอบสวนเพื่อให้บรรเทาความเดือดร้อนในทันทีแก่ผู้เสียหายหรือสมาชิกครอบครัวของเขาตามความจำเป็นแห่งกรณี

d. ภายใต้บทบัญญัติของข้อ c. ให้สำเนารายงานการสอบสวนแก่ผู้ร้องทุกข์หรือตัวแทนของเขา

e. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องส่งสำเนาการสอบสวนพร้อมกับความเห็นไปยังรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ และรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ต้องกระทำภายในระยะเวลาหนึ่งเดือน หรือระยะเวลาต่อจากนั้นตามที่คณะกรรมการอนุญาตตามความเห็นในรายงาน รวมทั้งดำเนินการหรือเสนอให้นำเสนอต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

f. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องเผยแพร่รายงานการสอบสวนพร้อมกับความเห็นของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ ถ้ามี และดำเนินการหรือเสนอให้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องชี้แจงต่อคณะกรรมการก็ได้

10.2.6.3 การดำเนินงานของกองทัพ¹¹⁰ (Procedure with respect to armed forces)

¹¹⁰ 19. Procedure with respect to armed forces

(1) Notwithstanding anything contained in this Act, while dealing with complaints of violation of human rights by members of the armed forces, the Commission shall adopt the following procedure, namely :

(a) it may, either on its own motion or on receipt of a petition, seek a report from the Central Government;

(b) after the receipt of the report, it may, either not proceed with the complaint or, as the case may be, make its recommendations to that Government.

(2) The Central Government shall inform the Commission of the action taken on the recommendations within three months or such further time as the Commission may allow.

(3) The Commission shall publish its report together with its recommendations made to the Central Government and the action taken by that Government on such recommendations.

(4) The Commission shall provide a copy of the report published under sub-section (3) to the petitioner or his representative.

1. แม้จะมีการกำหนดสิ่งใด ๆ ไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ คำร้องทุกข์ในการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยกองทัพ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องดำเนินการดังนี้

a. ดำเนินการด้วยตนเองหรือได้รับคำร้องขอโดยทำเป็นรายงานไปยังรัฐบาลกลาง

b. ภายหลังจากได้รับรายงานอาจไม่ดำเนินการตามคำร้อง แล้วแต่กรณี โดยทำเป็นข้อเสนอแนะไปยังรัฐบาล

2. รัฐบาลกลางต้องแจ้งให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติทราบถึงการดำเนินการตามข้อเสนอแนะภายในสามเดือนหรือภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการกำหนด

3. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องทำรายงานเผยแพร่พร้อมทั้งทำความเข้าใจความเห็นไปยังรัฐบาลกลางและการดำเนินการของรัฐบาลต่อข้อเสนอแนะดังกล่าว

4. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องจัดให้มีสำเนารายงานเพื่อเผยแพร่ภายใต้ข้อ 3 ให้แก่ผู้ร้องทุกข์หรือตัวแทนของเขา

10.2.6.4 รายงานประจำปีและรายงานพิเศษของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ¹¹¹ (Annual and special reports of the Commission)

1. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องจัดทำรายงานประจำปีต่อรัฐบาลกลางและรัฐบาลแห่งรัฐที่เกี่ยวข้องและอาจเสนอรายงานพิเศษในเรื่องใด ๆ ในความเห็นของตนที่เร่งด่วนและสำคัญจะต้องไม่มีการขยายระยะเวลาในการยื่นรายงานประจำปี

2. รัฐบาลกลางและรัฐบาลแห่งรัฐแล้วแต่กรณี ต้องทำให้รายงานประจำปีและรายงานพิเศษของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติถูกส่งไปยังสภาผู้แทนราษฎร (House of Parliament) หรือสภานิติบัญญัติ (State Legislature) เป็นลำดับ แล้วแต่กรณี พร้อมบันทึกการกระทำหรือข้อเสนอให้ดำเนินการตามคำแนะนำของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและเหตุผลที่ไม่ยอมรับคำแนะนำ ถ้ามี

10.2.7 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐ

10.2.7.1 กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐ¹¹² (Constitution of State Human Rights Commissions)

¹¹¹ 20. Annual and special reports of the Commission

(1) The Commission shall submit an annual report to the Central Government and to the State Government concerned and may at any time submit special reports on any matter which, in its opinion, is of such urgency or importance that it should not be deferred till submission of the annual report.

(2) The Central Government and the State Government, as the case may be, shall cause the annual and special reports of the Commission to be laid before each House of Parliament or the State Legislature respectively, as the case may be, along with a memorandum of action taken or proposed to be taken on the recommendations of the Commission and the reasons for non-acceptance of the recommendations, if any.

¹¹² Article 21. Constitution of State Human Rights Commissions

1. รัฐบาลแห่งรัฐ (State Government) ให้จัดตั้งหน่วยงานที่เรียกชื่อว่า... (ชื่อของรัฐ) เป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Commission) เพื่อใช้อำนาจที่ได้รับและปฏิบัติหน้าที่ที่มอบหมายให้เป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐภายใต้หมวดนี้

2. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งมลรัฐจะมีอำนาจตั้งแต่วันที่รัฐบาลแห่งรัฐประกาศเป็นกรณีเฉพาะประกอบด้วย

a. ประธานคณะกรรมการต้องเป็นบุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลฎีกา

b. สมาชิกคนหนึ่งเป็นหรือเคยเป็นผู้พิพากษาศาลฎีกา หรือมีประสบการณ์เป็นผู้พิพากษาประจำศาลฎีกาในรัฐไม่น้อยกว่าเจ็ดปี

c. สมาชิกคนหนึ่งได้รับการแต่งตั้งจากบุคคลที่มีความรู้หรือประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

3. ให้มีเลขานุการซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าสำนักงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐและจะใช้อำนาจและปฏิบัติหน้าที่จากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐมอบหมาย

4. สำนักงานใหญ่ของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐต้องอยู่ในสถานที่เช่นเดียวกับรัฐบาลแห่งรัฐประกาศเป็นกรณีเฉพาะ

(1) A State Government may constitute a body to be known as the... (name of the State) Human Rights Commission to exercise the powers conferred upon, and to perform the functions assigned to, a State Commission under this chapter.

(2) The State Commission shall, with effect from such date as the State Government may by notification specify, consist of-

(a) a Chairperson who has been a Chief Justice of a High Court;

(b) one Member who is, or has been, a Judge of a High Court or District Judge in the State with a minimum of seven years' experience as District Judge;

(c) one Member to be appointed from amongst persons having knowledge of, or practical experience in, matters relating to human rights.

(3) There shall be a Secretary who shall be the Chief Executive Officer of the State Commission and shall exercise such powers and discharge such functions of the State Commission as it may delegate to him.

(4) The headquarters of the State Commission shall be at such place as the State Government may, by notification, specify.

(5) A State Commission may inquire into violation of human rights only in respect of matters relatable to any of the entries enumerated in List II and List III in the Seventh Schedule to the Constitution:

Provided that if any such matter is already being inquired into by the Commission or any other Commission duly constituted under any law for the time being in force, the State Commission shall not inquire into the said matter:

Provided further that in relation to the Jammu and Kashmir Human Rights Commission, this sub-section shall have effect as if for the words and figures "List II and List III in the Seventh Schedule to the Constitution", the words and figures "List III in the Seventh Schedule to the Constitution as applicable to the State of Jammu and Kashmir and in respect of matters in relation to which the Legislature of that State has power to make laws" had been substituted.

(6) Two or more State Governments may, with the consent of a Chairperson or Member of a State Commission, appoint such Chairperson or, as the case may be, such Member of another State Commission simultaneously if such Chairperson or Member consents to such appointment:

Provided that every appointment made under this sub-section shall be made after obtaining the recommendations of the Committee referred to in sub-section (1) of section 22 in respect of the State for which a common Chairperson or Member, or both, as the case may be, is to be appointed.

5. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐย่อมทำการสอบสวนถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะกรณีที่กำหนดไว้ในรายการที่ 2 และรายการที่ 3 (List II and List III) ในตารางเจ็ดของรัฐธรรมนูญ (The Seventh Schedule to the Constitution)

โดยมีเงื่อนไขว่า ถ้ากรณีใด ๆ ที่มีการสอบสวนโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือคณะกรรมการอื่นใดที่ได้จัดตั้งขึ้นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายในขณะที่ใช้บังคับ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐต้องไม่สอบสวนเรื่องดังกล่าวก็ได้

กำหนดเพิ่มเติมไว้ว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐจัมมูและกัศมีร์ (The Jammu and Kashmir Human Rights Commission) อนุमतรานี้ต้องมีผลเช่นเดียวกับตัวอักษรและตัวเลขตาม List II and List III in the Seventh Schedule to the Constitution ที่ใช้บังคับของรัฐจัมมูและกัศมีร์ และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งรัฐที่จะมีอำนาจในการบัญญัติกฎหมาย

6. รัฐบาลแห่งรัฐสองหรือมากกว่าสองมลรัฐ มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ในการแต่งตั้งประธานหรือสมาชิกของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐ

โดยมีเงื่อนไขว่า ต้องมีการแต่งตั้งทุกครั้งภายใต้อนุमतรานี้ภายหลังจากได้รับคำแนะนำจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตามอนุมาตรา (1) แห่งมาตรา 22 ในส่วนที่เกี่ยวกับมลรัฐเพื่อได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธานหรือสมาชิกร่วมกัน หรือทั้งสองอย่าง

10.2.7.2 การแต่งตั้งประธานและสมาชิกของคณะกรรมการแห่งรัฐ¹¹³

(Appointment of Chairperson and [Members] of State Commission)

1. ประธานและกรรมการต้องได้รับการแต่งตั้งโดยผู้ว่าราชการมลรัฐ (The Governor) ตามรายงานที่ปรากฏให้รับรองและประทับตรา

¹¹³Article 22. Appointment of Chairperson and [Members]2 of State Commission

(1) The Chairperson and [Members]2 shall be appointed by the Governor by warrant under his hand and seal: Provided that every appointment under this sub-section shall be made after obtaining the recommendation of a Committee consisting of

- (a) the Chief Minister - Chairperson
- (b) Speaker of the Legislative Assembly - Member
- (c) Minister in-charge of the Department of Home, in that State - Member
- (d) Leader of the Opposition in the Legislative Assembly - Member

Provided further that where there is a Legislative Council in a State, the Chairman of that Council and the Leader of the Opposition in that Council shall also be members of the Committee.

Provided also that no sitting Judge of a High Court or a sitting District Judge shall be appointed except after consultation with the Chief Justice of the High Court of the concerned State.

(2) No appointment of a Chairperson or a Member of the State Commission shall be invalid merely by reason of [any vacancy of any Member in the Committee referred to in sub-section(1)].

โดยมีเงื่อนไขว่า การแต่งตั้งทุกครั้งต้องอยู่ภายใต้อนุมาตรานี้ ภายหลังจากที่ได้รับข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประกอบด้วย

- a. นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน
- b. โฆษกของสภานิติบัญญัติเป็นกรรมการ
- c. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยของรัฐเป็นกรรมการ
- d. ผู้นำฝ่ายค้านในสภานิติบัญญัติเป็นกรรมการ

โดยมีเงื่อนไขว่า สภานิติบัญญัติแห่งรัฐ ประธานสภาและหัวหน้าฝ่ายค้านในสภานั้นต้องเป็นสมาชิกของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ถ้าไม่มีผู้พิพากษานั่งพิจารณาในศาลสูงหรือผู้พิพากษาประจำศาลเขตต้องได้รับการแต่งตั้ง เว้นแต่จะได้รับการพิจารณาจากประธานศาลฎีกาของรัฐแล้ว

2. การแต่งตั้งคณะกรรมการและสมาชิกของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐต้องไม่สมบูรณ์เพียงเพราะเหตุตำแหน่งว่างลงของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามข้อ 1

10.2.7.3 การลาออกและการถอดถอนออกจากตำแหน่งของประธานหรือสมาชิกของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐ¹¹⁴ (Resignation and Removal of Chairperson or a Member of the State Commission)

1. ประธานหรือสมาชิกแห่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐย่อมลาออกได้ต่อเมื่อบอกกล่าวเป็นหนังสือส่งไปยังผู้ว่าราชการมรัฐ

1A. ภายใต้บทบัญญัติแห่งอนุมาตรา (2) ประธานหรือกรรมการของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐจะถูกลบออกจากตำแหน่งได้โดยคำสั่งของประธานาธิบดี (President) บนพื้นฐานของการพิสูจน์ความผิดในข้อหาพฤติกรรมต่อตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ หรือขาดคุณสมบัติ ภายหลังจากศาลฎีกาได้มีคำสั่งไปยังประธานาธิบดี ในการกล่าวถึงการกระทำของประธานาธิบดีในการ

¹¹⁴ 3[(1) The Chairperson or a Member of a State Commission may, by notice in writing under his hand addressed to the Governor, resign his office

(1A) Subject to the provisions of sub-section (2), the Chairperson or any Member of the State Commission shall only be removed from his office by order of the President on the ground of proved misbehavior or incapacity after the Supreme Court, on a reference being made to it by the President, has, on inquiry held in accordance with the procedure prescribed in that behalf by the Supreme Court, reported that the Chairperson or such Member, as the case may be, ought on any such ground to be removed.]

(2) Notwithstanding anything in sub-section (1A), the President may by order remove from office the Chairperson or any [Member]4 if the Chairperson or such [Member]5, as the case may be-

- (a) is adjudged an insolvent; or
- (b) engages during his term of office in any paid employment outside the duties of his office; or
- (c) is unfit to continue in office by reason of infirmity of mind or body; or
- (d) is of unsound mind and stands so declared by a competent court; or
- (e) is convicted and sentenced to imprisonment for an offence which in the opinion of the President involves moral turpitude.

สอบสวนตามกระบวนการที่กำหนดในนามของศาลฎีกา ประธานกรรมการหรือสมาชิก แล้วแต่กรณี เห็นเป็นการสมควรให้ออกจากตำแหน่ง

2. แม้จะมีการกำหนดไว้ตามข้อ 1A ประธานาธิบดีอาจจะมีคำสั่งให้ออกจากตำแหน่งของประธานหรือสมาชิกคนใด ถ้าประธานหรือสมาชิกคนใดเข้าข่ายกรณีดังต่อไปนี้

- a. เป็นคนล้มละลาย
- b. ถูกว่าจ้างระหว่างวาระการดำรงตำแหน่งที่ได้รับค่าจ้างนอกเหนือจากหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐ
- c. ไม่เหมาะสมที่จะปฏิบัติหน้าที่อันเนื่องมาจากปัญหาทางสุขภาพทางจิตและทางร่างกาย
- d. เป็นคนวิกลจริตทั้งจิตใจและร่างกายที่ศาลได้มีคำสั่งแล้ว
- e. ถูกตัดสินว่ามีความผิดหรือถูกพิพากษาลงโทษในข้อหาความผิดตามความเห็นของประธานาธิบดีว่าเป็นความประพฤติชั่วอย่างร้ายแรงในทางศีลธรรม

10.2.7.4 วาระการดำรงตำแหน่งของประธานและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐ¹¹⁵ (Term of office of (Chairperson and) Members of the State Commission)

1. บุคคลใดซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธานคณะกรรมการให้ดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี นับแต่วันที่เข้ารับดำรงตำแหน่ง หรือจนกว่าจะมีอายุครบ 70 ปี บริบูรณ์ แล้วแต่กรณีใดจะถึงก่อนกัน

2. บุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการให้ดำรงตำแหน่ง 5 ปี นับแต่วันที่เข้ารับดำรงตำแหน่ง และจะต้องได้รับดำรงตำแหน่งอีกคราวละ 5 ปี

โดยมีเงื่อนไขว่า ห้ามมิให้สมาชิกรับดำรงตำแหน่งเมื่อมีอายุ 70 ปี

3. การสิ้นสุดของการดำรงตำแหน่งประธานหรือกรรมการห้ามมิให้ได้รับการว่าจ้างให้ทำงานภายใต้รัฐบาลแห่งรัฐหรือภายใต้รัฐบาลอินเดีย

10.2.7.5 สมาชิกซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานหรือปฏิบัติหน้าที่ในพฤติการณ์พิเศษ¹¹⁶ (Member to act as Chairperson or to discharge his functions in certain circumstances)

¹¹⁵ Article 24. Term of office of [Chairperson and] Members of the State Commission

(1) A person appointed as Chairperson shall hold office for a term of five years from the date on which he enters upon his office or until he attains the age of seventy years, whichever is earlier;

(2) A person appointed as a Member shall hold office for a term of five years from the date on which he enters upon his office and shall be eligible for re-appointment for another term of five years;

Provided that no Member shall hold office after he has attained the age of seventy years.

(3) On ceasing to hold office, a Chairperson or a Member shall be ineligible for further employment under the Government of a State or under the Government of India.

¹¹⁶ Article 25. Member to act as Chairperson or to discharge his functions in certain circumstances

1. ในกรณีที่ตำแหน่งประธานกรรมการว่างลงด้วยการตาย ลาออกหรือเหตุอื่นใด ผู้ว่าการมลรัฐอาจประกาศให้สมาชิกคนหนึ่งคนใดทำหน้าที่เป็นประธาน ให้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานคนใหม่ที่ว่างลง
2. เมื่อประธานไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้เนื่องจากไม่อยู่ หรือกรณีอื่น ๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ว่าการมลรัฐอาจมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นประธานจนกว่าถึงระยะเวลาที่ประธานจะทำหน้าที่ของตนได้

10.2.8 กลไกในการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

ในการกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งสาธารณรัฐอินเดียได้กำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาคดีไว้ในรัฐธรรมนูญการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536) (The Protection of Human Right Act, 1993) มาตรา 30¹¹⁷ บัญญัติว่า เพื่อการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน ประธานาธิบดีโดยความเห็นชอบของประธานสภาผู้แทนราษฎรจะกำหนดให้ศาลท้องถิ่นแผนกคดีสิทธิมนุษยชนในการวินิจฉัยพิพาทคดีดังกล่าวได้

เว้นแต่

1. มีศาลที่เป็นศาลชำนาญพิเศษที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ
2. ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญให้ศาลชำนาญพิเศษพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

ในการดำเนินคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนในศาลสิทธิมนุษยชนทุกแห่ง รัฐบาลต้องแจ้งพนักงานอัยการพิเศษ (specify a Public Prosecutor) หรือทนายความซึ่งได้รับการแต่งตั้งในการปฏิบัติหน้าที่ต้องเป็นทนายมาแล้วไม่น้อยกว่า 7 ปี ในฐานะเป็นพนักงานอัยการพิเศษเพื่อวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีในศาล¹¹⁸

(1) In the event of the occurrence of any vacancy in the office of the Chairperson by reason of his death, resignation or otherwise, the Governor may, by notification, authorise one of the Members to act as the Chairperson until the appointment of a new Chairperson to fill such

(2) When the Chairperson is unable to discharge his functions owing to absence on leave or otherwise, such one of the Members as the Governor may, by notification, authorise in this behalf, shall discharge the functions of the Chairperson until the date on which the Chairperson resumes his duties.

¹¹⁷ Article 30. For the purpose of providing speedy trial of offences arising out of violation of human rights, the State Government may, with the concurrence of the Chief Justice of the High Court, by notification, specify for each district a Court of Session to be a Human Rights Court to try the said offences.

Provided that nothing in this section shall apply if

(a) a Court of Session is already specified as a special court; or

(b) a special court is already constituted, for such offences under any other law for the time being in force.

¹¹⁸ Article 31. Special Public Prosecutor

For every Human Rights Court, the State Government shall, by notification, specify a Public Prosecutor or appoint an advocate who has been in practice as an advocate for not less than seven years, as a Special Public Prosecutor for the purpose of conducting cases in that Court.

11. รูปแบบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย

การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25 บัญญัติว่า

“สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นนั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีมาตรการกฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

กรณีข้างต้นจึงจำแนกการคุ้มครองสิทธิโดยองค์กรตุลาการดังนี้

11.1 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยองค์กรตุลาการ

ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยองค์กรตุลาการของประเทศไทยนั้นเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยตรงตามวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

11.1.1 ศาลรัฐธรรมนูญ

เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 อันเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของได้ประกาศใช้บังคับไปเมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2560 ได้กำหนดสิทธิของประชาชนที่จะเสนอคำร้องในทางรัฐธรรมนูญต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ตามมาตรา 213 บัญญัติว่า

“บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อมีคำวินิจฉัยว่าการกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ”

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ได้กำหนดช่องการใช้สิทธิไว้ 2 รูปแบบ ได้แก่ กฎหมายนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และการกระทำนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 46 และมาตรา 48

การใช้สิทธิตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 46 บัญญัติว่า

“บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพโดยตรงและได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย หรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้นั้นเนื่องจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพนั้น ย่อมมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยคดีตามมาตรา 7 (11) ได้ โดยจะต้องยื่นคำร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดินเสียก่อน ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่รู้หรือควรรู้ถึงการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพดังกล่าว เว้นแต่การละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพนั้นยังคงมีอยู่ก็ให้ยื่นคำร้องได้ครบที่การละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพนั้นยังคงมีอยู่ และให้นำความในมาตรา 48 วรรคหนึ่งและวรรคสอง มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม โดยต้องยื่นคำร้องต่อศาลภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับความเห็นของผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือวันที่พ้นกำหนดเวลาที่ผู้ตรวจการแผ่นดินไม่ยื่นคำร้องต่อศาลตามมาตรา 48 วรรคสอง

ภายใต้บังคับมาตรา 42 การยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่ง ต้องระบุการกระทำที่อ้างว่าเป็นการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของตนโดยตรงให้ชัดเจนว่าเป็นการกระทำใดและละเมิดต่อสิทธิหรือเสรีภาพของตนอย่างไร

ในกรณีที่ศาลเห็นว่าคำร้องตามวรรคหนึ่งไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัย ศาลจะไม่รับคำร้องดังกล่าวไว้พิจารณาก็ได้ และถ้าศาลเห็นว่า เป็นกรณีต้องห้ามตามมาตรา 47 ให้ศาลสั่งไม่รับคำร้องไว้พิจารณา”

มาตรา 48 บัญญัติว่า

“ภายใต้บังคับมาตรา 47 ผู้ใดถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้ถ้าผู้นั้นเห็นว่าการละเมิดนั้นเป็นผลจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ให้ยื่นคำร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน และให้ผู้ตรวจการแผ่นดินพิจารณายื่นคำร้องต่อศาลพร้อมด้วยความเห็นภายในหกสิบวันนับแต่วันที่รับคำร้องจากผู้ร้อง โดยให้ผู้ตรวจการแผ่นดินแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ร้องทราบภายในสิบวันนับแต่วันที่ครบกำหนดเวลาดังกล่าว

ในกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินไม่ยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่ง หรือไม่ยื่นคำร้องภายในกำหนดเวลาตามวรรคหนึ่ง ผู้ถูกละเมิดมีสิทธิยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลได้

ให้นำความในวรรคหนึ่งและวรรคสองมาใช้บังคับแก่กรณีผู้ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพประสงฆ์จะยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำวินิจฉัยว่าการกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญด้วยโดยอนุโลม

ให้นำความในมาตรา 46 วรรคสองและวรรคสามมาใช้บังคับแก่การยื่นและการพิจารณาคำร้องตามมาตรา 46 ด้วยโดยอนุโลม”

บทบัญญัติดังกล่าวให้บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพโดยตรงและได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย หรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้อันเนื่องจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพนั้น ใช้สิทธิของตนไปยังผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อให้ผู้ตรวจการแผ่นดินดำเนินการให้ในเบื้องต้น แต่ถ้าผู้ตรวจการแผ่นดินมีคำสั่งไม่ยื่นหรือพ้นกำหนดการยื่นเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญ บุคคลผู้ได้รับการละเมิดสิทธิมนุษยชนก็สามารถใช้สิทธิโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติข้างต้นให้อำนาจแก่ประชาชนใช้สิทธิฟ้องตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ ภายใต้เงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช 2550 แต่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันขยายการใช้สิทธิของบุคคลทั้ง “การกระทำ” และ “บทบัญญัติแห่งกฎหมาย” ดังที่ได้กล่าวข้างต้นจึงทำให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้นแต่จะต้องมีใช้คดีดังที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 47 บัญญัติว่า

“การใช้สิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 46 ต้องเป็นการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพอันเกิดจากการกระทำของหน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือหน่วยงานซึ่งใช้อำนาจรัฐ และต้องมีใช่เป็นกรณีอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- (1) การกระทำของรัฐบาล
- (2) รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญได้กำหนดกระบวนการร้องหรือผู้มีสิทธิขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยไว้เป็นการเฉพาะแล้ว
- (3) กฎหมายบัญญัติขั้นตอนและวิธีการไว้เป็นการเฉพาะและยังมิได้ดำเนินการตามขั้นตอนหรือวิธีการนั้นครบถ้วน
- (4) เรื่องที่อยู่ในระหว่างการพิพากษาคดีของศาลอื่น หรือเรื่องที่ศาลอื่นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดแล้ว
- (5) การกระทำของคณะกรรมการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 192
- (6) การกระทำที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม คณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง คณะกรรมการตุลาการทหาร รวมถึงการดำเนินการเกี่ยวกับวินัยทหาร”

จะเห็นได้ว่า การใช้สิทธิของประชาชนในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจะต้องมิใช่เป็นกรณีจากการกระทำของบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังกล่าวที่มาข้างต้นซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นหน่วยงานที่มีผลต่อการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนแทบทั้งสิ้นคงเหลือเพียงการละเมิดในลักษณะเอกชนกระทำต่อเอกชน ซึ่งกฎหมายไม่ได้กำหนดเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ แต่ให้ไปใช้สิทธิเรียกร้องต่อศาลที่มีอำนาจหน้าที่ที่กำหนดจะใช้สิทธิฟ้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยตรงหรือโดยอ้อมไม่ได้

11.1.2 ศาลยุติธรรม

ศาลยุติธรรมถือว่ามิมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการกระทำละเมิดของเอกชน โดยมีกฎหมายกำหนดสาระสำคัญของเนื้อหาของสิทธิและเสรีภาพไว้ในประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งใช้กฎหมายวิธีสบัญญัติในการให้ประชาชนสามารถใช้สิทธินั้นได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1) การใช้สิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประชาชนสามารถใช้สิทธิทางศาลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 28 บัญญัติว่า

“บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

- (1) พนักงานอัยการ
- (2) ผู้เสียหาย”

ในการฟ้องคดีของพนักงานอัยการจะต้องอาศัยการสอบสวนของพนักงานสอบสวนดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 120 โดยบัญญัติไว้ว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาล โดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน” ดังนั้น ในการฟ้องคดีของพนักงานอัยการจะต้องมีฐานจากการสอบสวนของพนักงานสอบสวนและการสอบสวนนั้นต้องชอบด้วยกฎหมายที่มีมาตรฐานตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้ เมื่อการสอบสวนเสร็จพนักงานอัยการมีอำนาจในการมีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องได้หรือจะให้สอบสวนเพิ่มเติมก็ได้ เมื่อเข้าสู่การพิจารณาคดีของศาลก็มีกระบวนการให้ศาลอธิบายฟ้องโจทก์ให้จำเลยฟังตามมาตรา 172 วรรคสอง บัญญัติว่า

“เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจกรายงานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป”

เพื่อให้ศาลตรวจสอบคำฟ้องของโจทก์ว่าไม่เป็นการแกล้งฟ้องจำเลยหรือการสอบสวนเป็นไปตามหลักการตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานอกจากนั้นในการสืบพยานก็ต้องคำนึงถึงถึงเพศ อายุ ฐานะ สุขภาพอนามัย ภาวะแห่งจิตของพยาน หรือความเกรงกลัวที่พยานมีต่อจำเลยแล้ว จะดำเนินการโดยไม่ให้พยานเผชิญหน้าโดยตรงกับจำเลยก็ได้ซึ่งอาจกระทำโดยการใช้อุปกรณ์ทางเทคโนโลยีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือวิธีอื่นตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา และจะให้สอบถามผ่านนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลอื่นที่พยานไว้วางใจด้วยก็ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคสาม)

เมื่อเสร็จกระบวนการสืบพยานแล้วศาลก็จะอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งในศาลโดยเปิดเผยในวันเสร็จการพิจารณา หรือภายในเวลาสามวันนับแต่เสร็จคดี ถ้ามีเหตุอันสมควร จะเลื่อนไปอ่านวันอื่นก็ได้ แต่ต้องจดรายงานเหตุนี้ไว้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 182 วรรคสอง)

เมื่อศาลอ่านให้รู้ความฟังแล้ว ให้รู้ความลงลายมือชื่อไว้ ถ้าเป็นความผิดของโจทก์ที่ไม่มา จะอ่านโดยโจทก์ไม่อยู่ก็ได้ ในกรณีที่จำเลยไม่อยู่ โดยไม่มีเหตุสงสัยว่าจำเลยหลบหนีหรือจงใจไม่มาฟัง ก็ให้ศาลรอการอ่านไว้จนกว่าจำเลยจะมาศาล แต่ถ้ามีเหตุสงสัยว่าจำเลยหลบหนีหรือจงใจไม่มาฟัง ให้ศาลออกหมายจับจำเลย เมื่อได้ออกหมายจับแล้วไม่ได้ตัวจำเลยมาภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันออกหมายจับ ก็ให้ศาลอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งลับหลังจำเลยได้ และให้ถือว่าโจทก์หรือจำเลย แล้วแต่กรณี ได้ฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นแล้ว (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 182 วรรคสาม)

ในกรณีถ้าประชาชนจะใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยตรงต่อศาลยุติธรรมก็สามารถทำได้โดยกฎหมายกำหนดรูปแบบของการตรวจสอบคำฟ้องต้องเป็นไปตามกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องที่กำหนดไว้ในมาตรา 165 วรรคสาม บัญญัติว่า

“ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องลับหลังจำเลย ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป กับแจ้งวันนัดไต่สวนให้จำเลยทราบ จำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้อง โดยตั้งทนายให้ซักค้านพยานโจทก์ด้วยหรือไม่ก็ได้ หรือจำเลยจะไม่มา แต่ตั้งทนายมาซักค้านพยานโจทก์ก็ได้ห้ามมิให้ศาลถามคำให้การจำเลย และก่อนที่ศาลประทับฟ้องมิให้ถือว่าจำเลยอยู่ในฐานะเช่นนั้น”

กระบวนการไต่สวนมูลฟ้องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ศาลกรองคดีที่ประชาชนฟ้องโดยใช้กระบวนการไต่สวนมูลฟ้อง ถ้าประเด็นใดมีมูลก็ให้ประทับฟ้อง แต่ถ้าประเด็นใดไม่มีมูลให้ศาลยกฟ้อง (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 167) เมื่อศาลประทับฟ้องแล้ว ให้ส่ง

สำเนาฟ้องให้แก่จำเลยไป (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 168) ในขั้นตอนต่อไป ก็เป็นขั้นตอนการพิจารณาคดีเช่นเดียวกับการฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการ

2) การใช้สิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ได้กำหนดการใช้สิทธิของประชาชนไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยกำหนดการใช้สิทธิได้ในเรื่อง “นิติกรรม” และ “นิติเหตุ” โดยได้กำหนดความหมายของนิติกรรมไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 169 บัญญัติว่า

“นิติกรรม หมายความว่า การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ”

ดังนั้น การทำนิติกรรมเหล่านี้ก็เพื่อที่จะมีนิติสัมพันธ์กันทางหนึ่ง โดยการบังคับให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องปฏิบัติตามสิ่งที่กำหนดไว้ในสัญญานั้นจะต้องใช้สิทธิทางศาล ประชาชนจะใช้สิทธิด้วยตนเองได้ไม่ ถ้าใช้สิทธิด้วยตนเองย่อมถือว่าเป็นการกระทำที่ปราศจากอำนาจยอมผิดกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 บัญญัติว่า

“ถ้าลูกหนี้ละเลยเสียไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้

เมื่อสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับชำระหนี้ได้ ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำการอันหนึ่งอันใด เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับให้บุคคลภายนอกกระทำการอันนั้น โดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายให้ก็ได้ แต่ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำนิติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไว้รู้ ศาลจะสั่งให้ถือเอาตามคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ก็ได้

ส่วนหนี้ซึ่งมีวัตถุเป็นอันจะให้คงเว้นการอันใด เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้หรือถอนการที่ได้กระทำลงแล้วนั้น โดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่าย และให้จัดการอันควรเพื่อปกัลกายหน้าด้วยก็ได้

อนึ่งบทบัญญัติในวรรคทั้งหลายที่กล่าวมาก่อนนี้ หากกระทบกระทั่งถึงสิทธิที่จะเรียกเอาค่าเสียหายไม่”

ในการทำนิติกรรมนั้นจะต้องเป็นการกระทำที่เป็นไปตามองค์ประกอบของมาตรา 169 ข้างต้น จึงจะถือว่าเป็นการกระทำตามกฎหมาย ซึ่งการกระทำนั้นจะต้องกระทำเพื่อให้มีผลผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล มิใช่ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสัตว์ โดยการทำนั้นจะต้องกระทำเพื่อให้มีการก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวนหรือระงับซึ่งสิทธินั้น

ในส่วนของนิติเหตุ เป็นเหตุการณ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ให้สามารถมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนได้โดยมี 3 ลักษณะ ได้แก่ ละเมิด ลากมิควรได้ และการจัดการงานนอกสั่ง

โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับความเสียหายในทางละเมิดย่อมมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 บัญญัติว่า

“ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

ซึ่งจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามมาตรานี้โดยจะต้องพิจารณาที่องค์ประกอบของการกระทำด้วย กล่าวคือ จะต้องเป็นการกระทำโดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่อ ซึ่งการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายจนทำให้เป็นอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายย่อมสามารถใช้สิทธิทางศาลฟ้องคดีได้

11.1.3 ศาลปกครอง

การที่ประชาชนจะฟ้องคดีต่อศาลปกครองต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 42 บัญญัติว่า

“ผู้ใดได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย หรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้อันเนื่องจากการกระทำหรือการงดเว้นการกระทำของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองหรือกรณีอื่นใดที่อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครองตามมาตรา 9 และการแก้ไขหรือบรรเทาความเดือดร้อนหรือความเสียหายหรือยุติข้อโต้แย้งนั้น ต้องมีคำบังคับตามที่กำหนดในมาตรา 72 ผู้นั้นมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครอง

ในกรณีที่มีกฎหมายกำหนดขั้นตอนหรือวิธีการสำหรับการแก้ไขความเดือดร้อนหรือเสียหายในเรื่องใดไว้โดยเฉพาะ การฟ้องคดีปกครองในเรื่องนั้นจะกระทำได้ต่อเมื่อมีการดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการดังกล่าว และได้มีการสั่งการตามกฎหมายนั้นหรือมิได้มีการสั่งการภายในเวลาอันสมควร หรือภายในเวลาที่กฎหมายนั้นกำหนด”

ในการที่จะฟ้องคดีปกครองได้นั้นจะต้องเป็นคดีที่มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชนที่ได้รับความเดือดร้อนหรืออาจจะเดือดร้อนจากการกระทำหรือการงดเว้นการกระทำของหน่วยงานของรัฐซึ่งข้อพิพาทนั้นเป็นอำนาจของศาลปกครองที่จะสามารถพิจารณาคดีได้ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 9 บัญญัติว่า “ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะเป็นการออกกฎ คำสั่งหรือการกระทำอื่นใดเนื่องจากกระทำโดย

ไม่มีอำนาจหรือนอกเหนืออำนาจหน้าที่หรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือโดยไม่ถูกต้องตามรูปแบบ ขั้นตอน หรือวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้สำหรับการกระทำนั้นหรือโดยไม่สุจริตหรือมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม หรือมีลักษณะเป็นการสร้างขั้นตอนโดยไม่จำเป็นหรือสร้างภาระให้เกิดกับประชาชนเกินสมควร หรือเป็นการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ

(2) คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

(3) คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย หรือจากกฎ คำสั่งปกครอง หรือคำสั่งอื่น หรือจากการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

(4) คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง

(5) คดีที่มีกฎหมายกำหนดให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฟ้องคดีต่อศาลเพื่อบังคับให้บุคคลต้องกระทำหรือละเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด

(6) คดีพิพาทเกี่ยวกับเรื่องที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครอง
เรื่องดังต่อไปนี้ไม่อยู่ในอำนาจศาลปกครอง

(1) การดำเนินการเกี่ยวกับวินัยทหาร

(2) การดำเนินการของคณะกรรมการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

(3) คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลล้มละลาย หรือศาลชันัญพิเศษอื่น”

โดยสามารถจำแนกลักษณะการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ประกอบด้วย 5 ประเภทได้แก่

1. การกระทำทางกายภาพของเจ้าหน้าที่
2. การใช้อำนาจในทางปกครอง
3. การออกคำสั่งทางปกครองหรือการออกกฎหรือคำสั่งอื่นใด
4. การละเลยต่อหน้าที่
5. การปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควร

เมื่อคู่กรณีได้รับความเสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องตามมาตรา 42 และมาตรา 9 แล้วก็ต้องพิจารณาก่อนว่าศาลปกครองมีอำนาจในการออกคำสั่งบังคับในเรื่องดังกล่าวได้หรือไม่

กล่าวคือ การขอให้ศาลดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 72 บัญญัติว่า

“ในการพิพากษาคดี ศาลปกครองมีอำนาจกำหนดคำบังคับอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1) สั่งให้เพิกถอนกฎหรือคำสั่งหรือสั่งห้ามการกระทำทั้งหมดหรือบางส่วนในกรณีที่มีการฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายตาม มาตรา 9 วรรคหนึ่ง (1)

(2) สั่งให้หัวหน้าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามหน้าที่ภายในเวลาที่ศาลปกครองกำหนด ในกรณีที่มีการฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่หรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควร

(3) สั่งให้ใช้เงินหรือให้ส่งมอบทรัพย์สินหรือให้กระทำการหรือละเว้นกระทำการโดยจะกำหนดระยะเวลาและเงื่อนไขอื่น ๆ ไว้ด้วยก็ได้ ในกรณีที่มีการฟ้องเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือการฟ้องเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง

(4) สั่งให้ถือปฏิบัติต่อสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่มีการฟ้องให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงความเป็นอยู่ของสิทธิหรือหน้าที่นั้น

(5) สั่งให้บุคคลกระทำหรือละเว้นกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย

ในการมีคำบังคับตามวรรคหนึ่ง (1) ศาลปกครองมีอำนาจกำหนดว่าจะให้มีผลย้อนหลังหรือไม่ย้อนหลังหรือมีผลไปในอนาคตถึงขณะใดขณะหนึ่งได้ หรือจะกำหนดให้มีเงื่อนไขอย่างใดก็ได้ ทั้งนี้ตามความเป็นธรรมแห่งกรณี

ในกรณีที่ศาลปกครองมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เพิกถอนกฎ ให้มีการประกาศผลแห่งคำพิพากษาดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษา และให้การประกาศดังกล่าวมีผลเป็นการเพิกถอนกฎนั้น

ในกรณีที่ศาลปกครองมีคำบังคับให้ผู้ใดชำระเงินหรือส่งมอบทรัพย์สินตามคำพิพากษา ถ้าผู้นั้นไม่ชำระเงินหรือส่งมอบทรัพย์สิน ศาลปกครองอาจมีคำสั่งให้มีการบังคับคดีแก่ทรัพย์สินของบุคคลนั้นได้

ในกรณีที่ศาลปกครองมีคำบังคับตามวรรคหนึ่ง (5) หรือตามวรรคสี่ ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในการพิพากษาคดี ให้ศาลปกครองมีคำสั่งคืนค่าธรรมเนียมศาลทั้งหมดหรือแต่บางส่วนตามส่วนของการชนะคดี”

ดังนั้น นอกจากจะต้องมีสิทธิฟ้องคดีแล้ว จะต้องคำนึงถึงอำนาจหน้าที่และคำบังคับของศาลปกครองด้วยจึงจะสามารถฟ้องคดีต่อศาลปกครอง นอกจากนั้น จะต้องได้รับการเยียวยาความเสียหายทุกหนทางในทางปกครองเสียก่อนตามหลักการในการใช้สิทธิอุทธรณ์ภายในของหน่วยงานของรัฐที่กระทำละเมิดจึงจะสามารถเยียวยาความเสียหายต่อศาลปกครองได้ (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 42 วรรคสอง)

11.2 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยองค์กรอื่นที่มีศาล

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยองค์กรอื่นที่มีศาลนั้นเป็นลักษณะของการคุ้มครองโดยองค์กรฝ่ายปกครองของรัฐที่มีสถานะแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติกฎหมายในการจัดตั้งโดยจะทำการอธิบายดังนี้

11.2.1 ผู้ตรวจการแผ่นดิน

ผู้ตรวจการแผ่นดินถือว่าเป็นอีกองค์กรหนึ่งในการเป็นองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเป็นหน่วยงานในการรับเรื่องร้องทุกข์ของประชาชนในการเป็นองค์กรทำหน้าที่เสนอเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 230 บัญญัติว่า

“ผู้ตรวจการแผ่นดินมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

(1) เสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ข้อบังคับระเบียบ หรือคำสั่ง หรือขั้นตอนการปฏิบัติงานใด ๆ บรรดาที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน หรือเป็นภาระแก่ประชาชนโดยไม่จำเป็นหรือเกินสมควรแก่เหตุ

(2) แสวงหาข้อเท็จจริงเมื่อเห็นว่ามีผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรม อันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัตินอกเหนือหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องให้จัดหรือระงับความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมนั้น

(3) เสนอต่อคณะรัฐมนตรีให้ทราบถึงการที่หน่วยงานของรัฐยังมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วนตามหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ

ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องไม่ดำเนินการตามข้อเสนอแนะของผู้ตรวจการแผ่นดินตาม (1) หรือ (2) โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินแจ้งให้คณะรัฐมนตรีทราบเพื่อพิจารณาสั่งการตามที่เห็นสมควรต่อไป

ในการดำเนินการตาม (1) หรือ (2) หากเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนให้ผู้ตรวจการแผ่นดินส่งเรื่องให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำเนินการต่อไป”

นอกจากนั้นยังมีอำนาจหน้าที่ในการเสนอเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 231 บัญญัติว่า

“ในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 230 ผู้ตรวจการแผ่นดินอาจเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองได้เมื่อเห็นว่ามีความผิด ดังต่อไปนี้

(1) บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ให้เสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ และให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยโดยไม่ชักช้า ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

(2) กฎ คำสั่ง หรือการกระทำอื่นใดของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ให้เสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลปกครองและให้ศาลปกครองพิจารณาวินิจฉัยโดยไม่ชักช้า ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง”

ดังนั้น ในการใช้สิทธิของประชาชนในการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้นเป็นอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินในการเป็นหน่วยงานรับเรื่องร้องเรียนและเสนอเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาและถ้าผู้ตรวจการแผ่นดินไม่ดำเนินการหรือดำเนินการแล้วเห็นว่าเรื่องดังกล่าวไม่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนผู้ตรวจการแผ่นดินย่อมมีอำนาจยกคำร้องได้ และก่อให้เกิดสิทธิแก่ประชาชนในการฟ้องตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญได้

11.2.2 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

เมื่อมีการยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยจัดตั้งและกำหนดอำนาจหน้าที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ (มาตรา 199-200) ภายหลังจากนั้น 2 ปี ก็ได้มีการตราพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และสรรหาคณะกรรมการเป็นผลสำเร็จในปี พ.ศ. 2544 แต่อำนาจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนค่อนข้างจำกัดในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนหรือการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริง เพราะมีอำนาจเพียงไต่ถามสืบประโยชน์ประณอม หรือรายงานต่อนายกรัฐมนตรีหรือต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการฟ้องร้องหรือส่งเรื่องแทนประชาชนให้อัยการฟ้องร้องได้โดยตรง แม้จะมีสถานะของการเป็นองค์กรกึ่งตุลาการ (Quasi-judicial) อันแตกต่างจากอำนาจที่มีอยู่ในบางประเทศ เช่น ฟิลิปปินส์ อินเดีย หรือออสเตรเลีย (เจริญ โฆษณานันท์, 2559, หน้า 578)

จนกระทั่งมีการตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ปรับปรุงอำนาจหน้าที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนมีอำนาจหน้าที่กว้างขวางและเป็นหน่วยงานเรียกร้องสิทธิแทนประชาชน เช่น ตรวจสอบและรายการกระทำหรือการละเลยการกระทำ อันเป็นการละเมิด

สิทธิมนุษยชน หรือไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี การเสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ เสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลปกครองที่เห็นว่าคำสั่งทางปกครองกระทบต่อสิทธิมนุษยชนและมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย และมีอำนาจในการฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมแทนผู้เสียหาย เมื่อได้รับการร้องขอจากผู้เสียหายและเป็นกรณีที่เห็นสมควรเพื่อแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน แม้อำนาจหน้าที่จะได้ถูกพัฒนาให้มีอำนาจกว้างขวางมากยิ่งขึ้นก็ตาม แต่ก็ยังขาดอำนาจในการสอบสวนความผิดหรือแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อขึ้นฟ้องคดีได้ด้วยตนเอง จนมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับปัจจุบันมีอำนาจที่คล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญ 2540 ที่กำหนดให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเป็นหน่วยงานภาพลักษณ์หรือสัญลักษณ์ของประเทศว่ามีหน่วยงานผู้รับผิดชอบด้านสิทธิมนุษยชน และมีอำนาจในการรายงานการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชน แต่มีอำนาจในการร้องทุกข์กล่าวโทษแทนผู้เสียหายและถือว่าเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 37) เพิ่มเติมขึ้นมาที่แตกต่างจากอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แต่การละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้นมิใช่มีแต่เฉพาะกฎหมายอาญานั้น แต่ยังมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในทางปกครองหรือในทางแพ่งก็ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วยเช่นกัน

โดยกำหนดองค์ประกอบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 246 บัญญัติว่า

“คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติประกอบด้วยกรรมการจำนวนเจ็ดคนซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภาจากผู้ซึ่งได้รับการสรรหา

ผู้ซึ่งได้รับการสรรหาต้องมีความรู้และประสบการณ์ด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นกลางทางการเมือง และมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีวาระการดำรงตำแหน่งเจ็ดปีนับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว

คุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม การสรรหา และการพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติทั้งนี้ บทบัญญัติเกี่ยวกับการสรรหาต้องกำหนดให้ผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนมีส่วนร่วมในการสรรหาด้วย”

โดยมีองค์ประกอบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จำนวน 7 คน โดยได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา โดยดำรงตำแหน่งวาระ

เดียว จำนวน 7 ปี โดยมีอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 247 บัญญัติว่า

“คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

(1) ตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน ทุกกรณีโดยไม่ล่าช้าและเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการ ละเมิดสิทธิมนุษยชน รวมทั้งการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อ หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง

(2) จัดทำรายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศเสนอ ต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี และเผยแพร่ต่อประชาชน

(3) เสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อ รัฐสภาคณะรัฐมนตรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมตลอดทั้งการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบหรือคำสั่งใด ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

(4) ชี้แจงและรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้องโดยไม่ชักช้าในกรณีที่มีการรายงาน สถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยโดยไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นธรรม

(5) สร้างเสริมทุกภาคส่วนของสังคมให้ตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิมนุษยชน

(6) หน้าที่และอำนาจอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

เมื่อรับทราบรายงานตาม (1) และ (2) หรือข้อเสนอนี้ตาม (3) ให้คณะรัฐมนตรี ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามความเหมาะสมโดยเร็ว กรณีใดไม่อาจดำเนินการได้หรือต้องใช้เวลา ในการดำเนินการให้แจ้งเหตุผลให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติทราบโดยไม่ชักช้า

ในการปฏิบัติหน้าที่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องคำนึงถึงความผาสุก ของประชาชนชาวไทยและผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติเป็นสำคัญด้วย”

รัฐธรรมนูญได้กำหนดรูปแบบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็น ลักษณะเป็นองค์กรกึ่งตุลาการ (Quasi-judicial) ในการตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงการละเมิด สิทธิมนุษยชนของประเทศ และจัดทำรายงานประจำปีถึงสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนและ ส่งรายงานนี้ไปยังคณะรัฐมนตรีและรัฐสภาเพื่อให้ได้รับทราบถึงสถานการณ์การละเมิดสิทธิ มนุษยชนภายในประเทศ

ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงการละเมิดสิทธิมนุษยชนของคณะกรรมการสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 34 บัญญัติว่า

“เมื่อความปรากฏต่อคณะกรรมการไม่ว่าโดยทางใด ไม่ว่าจะมีส่วนผู้แจ้งหรือผู้ร้องเรียนหรือไม่ก็ตามว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนขึ้น ให้คณะกรรมการตรวจสอบเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและทำความเข้าใจปรากฏโดยไม่ล่าช้า และต้องศึกษาและวิเคราะห์ให้ทราบถึงสาเหตุของการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยมุ่งเน้นที่จะแก้ไขปัญหาและป้องกันมิให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนในเรื่อนั้นหรือลักษณะเดียวกันนั้นขึ้นอีก

บุคคลใดซึ่งได้รับความเสียหายหรือพบเห็นว่ามีกระทำความผิดเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนย่อมมีสิทธิแจ้งหรือร้องเรียนต่อคณะกรรมการได้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนดซึ่งต้องไม่มีลักษณะเป็นการสร้างขั้นตอนโดยไม่จำเป็น และต้องดำเนินการโดยมุ่งหมายให้การเสนอเรื่องต่อคณะกรรมการเป็นไปโดยสะดวกและรวดเร็วและไม่มีลักษณะบังคับให้ต้องเปิดเผยตัวตนของผู้แจ้งหรือผู้ร้องเรียน เว้นแต่เป็นการร้องเรียนเกี่ยวกับประโยชน์ของผู้ร้องเรียนเป็นการเฉพาะตัว ซึ่งจำเป็นต้องทราบตัวบุคคลเพื่อประโยชน์ในการติดต่อขอข้อมูลหรือแจ้งผลการดำเนินการ

ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ถ้าเป็นกรณีที่มีผู้แจ้งหรือผู้ร้องเรียน เมื่อผลการพิจารณาเป็นประการใด ให้คณะกรรมการแจ้งให้ผู้แจ้งหรือผู้ร้องเรียนทราบด้วย เว้นแต่ผู้แจ้งหรือผู้ร้องเรียนมิได้แจ้งสถานที่อยู่ที่จะติดต่อได้”

ในการดำเนินการตามมาตรา 34 ข้างต้นจะต้องไม่สร้างขั้นตอนให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีอำนาจในการดำเนินการใด ๆ ที่จำเป็นได้ดังที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 35 บัญญัติว่า

“ในการตรวจสอบเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงตามมาตรา 34 คณะกรรมการอาจดำเนินการโดยประการใด ๆ ซึ่งต้องไม่สร้างขั้นตอนหรือเป็นภาระแก่บุคคลหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องมากเกินไป และต้องเปิดโอกาสให้ผู้ร้องเรียนหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องชี้แจงและแสดงพยานหลักฐานประกอบคำชี้แจงของตนได้ตามสมควร

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการมีอำนาจดังต่อไปนี้ ซึ่งต้องกระทำเท่าที่จำเป็น

(1) ขอให้หน่วยงานของรัฐ ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานดังกล่าว หรือบุคคลใด มีหนังสือชี้แจงข้อเท็จจริงหรือให้ความเห็นในการปฏิบัติงาน หรือมาให้ถ้อยคำ หรือส่งวัตถุเอกสาร หลักฐาน หรือพยานหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการกำหนด ในกรณีที่หน่วยงานหรือบุคคลใดไม่ดำเนินการตามที่คณะกรรมการร้องขอคณะกรรมการจะออกคำสั่งให้หน่วยงานหรือบุคคลนั้นดำเนินการดังกล่าวก็ได้

(2) เข้าไปในเคหสถานหรือสถานที่ใด ๆ เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ในกรณีที่เคหสถานหรือสถานที่ที่จะเข้าไปในนั้นมีได้อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐ และเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่ยินยอม ให้เข้าไปได้เมื่อมีหมายของศาล

(3) ออกระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าใช้จ่าย ค่าเบี้ยเลี้ยง และค่าเดินทางของบุคคลซึ่งมาให้ความเห็นหรือถ้อยคำ และการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่

ในการดำเนินการตาม (1) หรือ (2) คณะกรรมการอาจมอบหมายให้กรรมการหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ดำเนินการแทนคณะกรรมการได้ เว้นแต่การออกคำสั่งตาม (1) ให้มอบหมายได้เฉพาะกรรมการ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

ในการดำเนินการตาม (2) ให้ดำเนินการต่อหน้าผู้ครอบครองหรือดูแลสถานที่ หรือผู้ซึ่งเกี่ยวข้อง หรือถ้าหากบุคคลดังกล่าวไม่ได้ ก็ให้ดำเนินการต่อหน้าบุคคลอื่นอย่างน้อยสองคนซึ่งได้ขอรับรองให้มาเป็นพยาน ในการนี้ ให้ผู้ครอบครองหรือดูแลสถานที่หรือผู้ซึ่งเกี่ยวข้องให้ความร่วมมือเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวเป็นไปโดยสะดวก”

ในกรณีมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นกรณีเฉพาะรายได้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่แจ้งไปยังหน่วยงานที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 36 บัญญัติว่า

“ในกรณีที่คณะกรรมการตรวจสอบแล้วเห็นว่า การละเมิดสิทธิมนุษยชนกรณีใดเป็นเรื่องเฉพาะตัวเป็นรายกรณี ให้แจ้งหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชนดังกล่าวตามหน้าที่และอำนาจภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการกำหนดซึ่งต้องไม่น้อยกว่าหกสิบวัน โดยให้คณะกรรมการเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชนดังกล่าว รวมทั้งการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีนั้นด้วย แล้วแต่กรณี

ให้หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้เป็นไปตามที่ได้รับแจ้งภายในกำหนดเวลาตามวรรคหนึ่ง แล้วแจ้งผลการดำเนินการให้คณะกรรมการทราบภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการกำหนด

ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องไม่อาจดำเนินการได้เนื่องจากไม่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนนั้น หรือเป็นการร้องเรียนโดยใช้สิทธิไม่สุจริต หรือได้มีการแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสมแล้ว หรือมีเหตุจำเป็นอื่นใดให้แจ้งให้คณะกรรมการทราบก่อนพ้นกำหนดเวลาตามวรรคหนึ่ง

ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องมิได้ดำเนินการตามวรรคสอง หรือวรรคสามภายในระยะเวลาที่กำหนดโดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้คณะกรรมการจัดทำรายงาน เสนอคณะรัฐมนตรี”

นอกจากนั้นยังกำหนดอำนาจให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจ ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษได้โดยให้ถือว่าเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 37 บัญญัติว่า

“ในกรณีที่การละเมิดสิทธิมนุษยชนเรื่องใดเป็นความผิดอาญาและผู้เสียหายไม่อยู่ในฐานะที่จะร้องทุกข์หรือกล่าวโทษด้วยตนเองได้ ให้คณะกรรมการหรือผู้ซึ่งคณะกรรมการ มอบหมายมีอำนาจร้องทุกข์หรือกล่าวโทษได้โดยให้ถือว่าเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา”

ถ้าคณะกรรมการเห็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและจำเป็นที่จะต้องดำเนินการ เร่งด่วน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 38 บัญญัติว่า

“ในกรณีที่กรรมการผู้ใดพบเห็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและจำเป็นต้อง ดำเนินการโดยเร่งด่วน ซึ่งหากปล่อยให้นิ่งช้าไปจะเป็นอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของบุคคลซึ่ง ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือไม่มีทางเยียวยาได้ในภายหลัง กรรมการผู้นั้นอาจแจ้งให้หน่วยงาน ของรัฐให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามหน้าที่และ อำนาจของหน่วยงานนั้นได้ แล้วแจ้งให้คณะกรรมการทราบ ในกรณีจำเป็นอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ กรรมการผู้นั้นอาจสั่งให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงหรือพนักงาน เจ้าหน้าที่ให้ความช่วยเหลือตามที่เห็นสมควรได้

ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับ คำสั่งตามวรรคหนึ่งที่จะต้องปฏิบัติตามคำสั่งนั้น”

นอกจากนั้นยังกำหนดคดีต้องห้ามไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 39 บัญญัติว่า

“ภายใต้บังคับมาตรา 6 ห้ามมิให้คณะกรรมการรับเรื่องที่คณะกรรมการพิจารณา แล้วเห็นว่ามิมีลักษณะดังต่อไปนี้ ไว้พิจารณา

(1) เรื่องที่มีการฟ้องร้องเป็นคดีอยู่ในศาลหรือเรื่องที่ศาลมีคำพิพากษา คำสั่ง หรือ คำวินิจฉัยเสร็จเด็ดขาดแล้ว เว้นแต่เป็นการศึกษาเพื่อประโยชน์ในการเสนอแนะให้มีการแก้ไข

ปรับปรุงกฎหมายกฎ ระเบียบ หรือคำสั่ง ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

(2) เรื่องที่ไม่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ

(3) เรื่องที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจขององค์กรอิสระอื่น หรือที่องค์กรอิสระอื่นรับไว้ดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจขององค์กรอิสระนั้นแล้ว แต่ไม่ตัดอำนาจในการที่จะขอรับทราบผลการพิจารณาขององค์กรอิสระที่รับเรื่องไว้ดำเนินการ

(4) เป็นการร้องเรียนโดยใช้สิทธิไม่สุจริตและการพิจารณาจะไม่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยรวม

(5) เรื่องที่มีการแก้ไขปัญหอย่างเหมาะสมแล้ว

(6) เป็นเรื่องที่คณะกรรมการเคยพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เว้นแต่จะปรากฏพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงใหม่อันอาจทำให้ผลการพิจารณาเปลี่ยนแปลงไป

(7) เรื่องอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด

ในกรณีที่ความปรากฏในภายหลังว่าเป็นเรื่องที่มีลักษณะตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการสั่งยุติเรื่อง

บทที่ 3

วิธีวิทยาการวิจัย (Research Methodology)

การศึกษาและวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะจัดทำกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ดังนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจึงกำหนดวิธีวิทยาการวิจัย (Research Methodology) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการมีส่วนร่วมในการออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) และการรับฟังความคิดเห็น (Hearing) โดยมีรายละเอียดของระเบียบวิธีวิจัยแต่ละวิธีดังนี้

3.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

การวิจัยเอกสารเป็นการวิเคราะห์กฎหมายและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน การวิจัยเอกสารที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีขึ้นเพื่อมุ่งหาคำตอบของการวิจัยที่สำคัญ 9 ประเด็น ได้แก่

- 1) วิเคราะห์กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทยว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
- 2) วิเคราะห์สภาพการณ์แห่งปัญหาและผลกระทบจากการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย
- 3) วิเคราะห์โครงสร้างองค์ประกอบของกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน
- 4) วิเคราะห์หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน
- 5) วิเคราะห์สถานภาพของการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- 6) วิเคราะห์ขอบเขตอำนาจศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- 7) วิเคราะห์คุณสมบัติผู้พิพากษาและองค์คณะผู้พิพากษา
- 8) วิเคราะห์กระบวนการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน
- 9) วิเคราะห์ระบบการพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ดังนั้น เอกสารที่จะนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบข้างต้น จึงแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. วิวัฒนาการ ทฤษฎี แนวคิด และหลักการที่เกี่ยวข้อง

- วิวัฒนาการของสิทธิมนุษยชน
- แนวคิดและหลักการของสิทธิมนุษยชน
- แนวคิดว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
- หลักนิติรัฐ

2. กฎหมายไทยที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2491
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

พ.ศ. 2560

- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ.

2561

- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
- พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

3. กฎหมายระหว่างประเทศ และกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่

3.1 กฎหมายระหว่างประเทศ

- กฎหมายบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations)
- ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) (Universal Declaration of Human Rights)
- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1976 (พ.ศ. 2519) (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR)
- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 (พ.ศ. 1423) (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR)

- อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979 (พ.ศ. 2522) (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women: CEDAW)

- อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1965 (พ.ศ. 2508) (Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination: CERD)

- อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการกระทำอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ. 1984 (พ.ศ. 2527) (Convention Against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: CAT)

- อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 (พ.ศ. 2532) (Convention on the Rights of the Child)

- อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ค.ศ. 2006 (พ.ศ. 2549) (Convention on the Rights of the Persons with Disabilities: CRPD)

- อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) (International Convention for the Protection of all Persons from Enforced Disappearance: CED)

- อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานและสมาชิกในครอบครัว ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2533) (Convention on the Protection of the Rights of Migrants Workers and Member of their Families: CMW)

- หลักการว่าด้วยสถานะและหน้าที่ของสถาบันแห่งชาติเพื่อการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน (Principle relating to the status and functioning of national institution for protection and promotion of human rights)” หรือ “หลักการปารีส (Paris Principles)”

3.2 กฎหมายต่างประเทศ

- The protection of Human Rights Act, 1993 (พ.ศ. 2536)

- Law No. 26 Establishing the Ad Hoc Human Rights Court, 2000 (พ.ศ. 2543)

- รัฐบัญญัติที่ 2007-292 ลงวันที่ 5 มีนาคม ค.ศ. 2007 (พ.ศ. 2550) ว่าด้วยคณะกรรมการที่ปรึกษาแห่งชาติด้านสิทธิมนุษยชน (Loi no. 2007 du 5 mars 2007 relative a la Commission nationale consultative des droits de l’homme)

เอกสารอื่น ๆ

เอกสารอื่น ๆ ได้แก่ รายงานวิจัย ตำรา เอกสารรายงานการประชุมสัมมนา และวิทยานิพนธ์และบทความ รวมทั้งเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับมาประกอบการศึกษา และข่างกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่มีอำนาจและหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ หรือมีอำนาจตัดสินใจ หรือเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน การสัมภาษณ์เชิงลึกมีเป้าหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่จำเป็นต่อการวิเคราะห์เพื่อจัดทำกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน การสัมภาษณ์เป็นไปอย่างไม่มีรูปแบบโดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเองตามประเด็นสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า มีรายละเอียดดังนี้

1) วิธีการสัมภาษณ์ แบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้

การติดต่อ

ใช้การติดต่อโดยหนังสือจากหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต และโทรศัพท์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้การสัมภาษณ์เชิงลึก และนัดหมายวัน เวลาในการสัมภาษณ์ และการยืนยันการให้สัมภาษณ์

การจัดทำประเด็นสัมภาษณ์

การเตรียมประเด็นในการสัมภาษณ์ล่วงหน้าโดยการกำหนดประเด็นเพื่อให้ได้คำตอบที่จะเป็นข้อมูลนำไปวิเคราะห์เพื่อตอบโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเอาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการ รวมทั้งกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และ กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน รวมทั้งข้อมูลอื่นที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม และข้อมูลที่ได้จากวิธีวิทยาการวิจัยอื่นตามที่กำหนดไว้ คือ ข้อมูลจากการมีส่วนร่วมออกแบบคำถามวิจัย

เมื่อได้คำตอบจากการวิจัยและนำไปสู่การรับฟังความคิดเห็นแล้วข้อคิดเห็นจากการวิพากษ์จะนำไปวิเคราะห์การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน เพื่อปรับปรุงแก้ไขคำตอบของการวิจัย

2) ประชากรสัมภาระเชิงลึก จำนวน 20 คน ประกอบด้วย

ผู้บริหารหรือตัวแทนผู้รับผิดชอบทั้งผู้ปฏิบัติการและผู้กำหนดนโยบาย ได้แก่

- พนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำมาเป็นประชากรสัมภาระ

- อัยการ ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำมาเป็นประชากรสัมภาระ

- ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนระหว่างเอกชนกับเอกชนหรือหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่กระทำต่อเอกชน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำมาเป็นประชากรสัมภาระ

- ผู้พิพากษาศาลปกครอง ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคดีปกครองที่เกี่ยวข้องกับการออกคำสั่งทางปกครองและการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่จึงเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนระหว่างเอกชนกับหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่กระทำต่อเอกชน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำมาเป็นประชากรสัมภาระ

- ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ถือว่าเป็นผู้มีอำนาจโดยตรงในคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนในการเป็นผู้ตัดสินและวินิจฉัยคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำมาเป็นประชากรสัมภาระ

- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยตรง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำมาเป็นประชากรสัมภาระ

- ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน คือ มูลนิธิที่ทำงานเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เช่น มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา มูลนิธิปวีณา หงสกุลเพื่อเด็กและสตรี สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน สมาคมสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

3) ประเด็นสัมภาระ ได้แก่

- ข้อเท็จจริงของสภาพปัญหาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

- อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ให้สัมภาระ

- ปัญหาและอุปสรรคของกฎหมายที่ใช้ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

- ปัญหาการใช้สิทธิของประชาชนเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

- แนวทางในการพัฒนากฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

3.3 การร่วมออกแบบคำถามวิจัย (Participatory Design, Co-Design)

การร่วมออกแบบคำถามวิจัย (Participatory Design, Co-Design) เมื่อได้มีการนัดหมายประชากรกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับเวลา สถานที่ในการร่วมออกแบบคำถามวิจัย โดยจะดำเนินการแบ่งกลุ่มประชากรตามประเภทอาชีพและสถานภาพออกเป็นกลุ่ม ๆ แล้วให้แต่ละบุคคลแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย เมื่อได้ความคิดเห็นเรียบร้อยแล้วก็จะทำการให้แต่ละกลุ่มสลับกลุ่มตามประเภทและสถานภาพของประชากรตามจำนวนกลุ่มที่กำหนดไว้เพื่อให้ได้ประเด็นของปัญหาที่หลากหลายและมีความน่าเชื่อถือในการที่จะนำไปประกอบการพัฒนาเป็นสภาพปัญหาและข้อมูลในการศึกษาแล้วให้แต่ละบุคคลแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายเช่นเดียวกัน โดยมีขั้นตอนประชากร/กลุ่มตัวอย่างและวิธีการในการเก็บข้อมูล ดังนี้

การดำเนินการครั้งที่ 1 ให้แต่ละกลุ่มโดยแบ่งตามประเภทหรือสถานภาพของผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาเล่าประสบการณ์ วิธีการแก้ไขปัญหาและความต้องการโดยถกเถียงและแสดงความคิดเห็นแล้วให้แต่ละกลุ่มทำ Story Board สรุปนำเสนอแต่ละกลุ่มเพื่อให้กลุ่มอื่น ๆ ได้รับทราบและช่วยกันเสนอแนะและซักถามโดยผู้วิจัยเป็นผู้กำหนดประเด็นว่าจะให้ออกแบบในประเด็นใดบ้างเป็นโจทย์ให้แต่ละกลุ่ม

การดำเนินการครั้งที่ 2 ให้ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาสลับกลุ่มเพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนามีความหลากหลายแล้วถกเถียงและแสดงความคิดเห็นแล้วนำเสนอโดยให้แต่ละกลุ่มทำ Story Board สรุปนำเสนอแต่ละกลุ่มเพื่อให้กลุ่มอื่น ๆ ได้รับทราบและช่วยกันเสนอแนะและซักถาม

3.4 พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษากำหนดให้เป็นกรุงเทพมหานคร

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมด้วยวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพตามที่กำหนดไว้นั้นเมื่อได้คำตอบมาจะเป็นข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ร่วมกันและได้คำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัยและโจทย์วิจัยที่กำหนดไว้จนได้รูปแบบของการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ซึ่งจะนำไปปรับฟังความคิดเห็นและนำข้อวิพากษ์กับข้อเสนอแนะจากประชากรที่ร่วมรับฟังความคิดเห็นไปวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไขรูปแบบของการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธี

พิจารณาคีสิทธิมนุษยชน จะทำให้ได้กฎหมายต้นแบบที่เป็นกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคีสิทธิมนุษยชน

3.6 วิธีการจัดทำร่างกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคีสิทธิมนุษยชน

การจัดทำร่างกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคีสิทธิมนุษยชนใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาจากการใช้วิธีวิทยาการวิจัย ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัยและโจทย์วิจัย เพื่อจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคีสิทธิมนุษยชน เพื่อนำไปสู่การรับฟังความคิดเห็นผลการวิจัย (Hearing) และนำเอาข้อวิพากษ์กับข้อเสนอแนะไปปรับปรุงแก้ไขร่างกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคีสิทธิมนุษยชน

3.7 การรับฟังความคิดเห็น (Hearing)

เมื่อการวิจัยได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและได้ร่างกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคีสิทธิมนุษยชน เพื่อให้ร่างกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคีสิทธิมนุษยชนที่จัดทำขึ้นนั้นมีความครบถ้วนสมบูรณ์และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการประชุมรับฟังความคิดเห็น (Hearing) ของประชากรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้วิพากษ์ผลการวิจัยและแนะนำเพื่อการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายต้นแบบ โดยมีประชากรที่เข้าร่วมวิพากษ์ ประกอบด้วย

- ผู้บริหารหรือตัวแทนผู้รับผิดชอบทั้งผู้ปฏิบัติการและผู้กำหนดนโยบาย ได้แก่ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม ผู้พิพากษาศาลปกครอง อัยการหรือผู้แทน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

- ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน คือ มูลนิธิที่ทำงานเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เช่น มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา มูลนิธิปวีณา หงสกุลเพื่อเด็กและสตรี สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน สมาคมสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

จำนวนประมาณ 50 คน

ผลของการวิพากษ์ได้ข้อแนะนำที่ผู้วิจัยนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขร่างกฎหมายต้นแบบ จนกระทั่งได้ต้นแบบของร่างกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

การจัดสัมมนาระดมความคิดเห็นภายหลังจากที่ผู้วิจัยจัดทำร่างกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนจึงเป็นการทดสอบและรับฟังความคิดเห็น ตลอดจนข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะต่าง ๆ เกี่ยวกับการนำร่างกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนไปใช้ในการจัดทำเป็นร่างกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

บทที่ 4

การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

มนุษย์ทุกคนบนโลกไม่ว่าจะอยู่ในประเทศใดหรือเป็นประชากรของประเทศใดย่อมมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) ที่เหมือนและเท่าเทียมกันดังที่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) กำหนดไว้ จึงเป็นที่มาของการคุ้มครองสิทธิที่ภาคีสมาชิกองค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ให้การรับรองเพื่อให้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ สิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ปัญหาที่เกิดขึ้นมาก็คือมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วยการกระทำในรูปแบบต่าง ๆ ต่อมนุษย์ เช่น การทรมาน การอุ้มหาย หรือการบังคับให้สูญหาย เด็ก สตรี คนพิการ กลุ่มชาติพันธุ์ แรงงาน การโยกย้ายถิ่นและครอบครัว การค้ามนุษย์ ปัญหาที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นปัญหาที่เกิดจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในทุกประเทศทั่วโลก และแม้ว่าจะมีกฎหมายกำหนดให้กระทำความเช่นนี้เป็นความผิดอาญาก็ตามแต่การจะเอาผู้กระทำความผิดไปลงโทษได้นั้นจะเป็นที่จะต้องมีการพิจารณาความผิดเป็นการเฉพาะซึ่งก็มีหลายประเทศที่มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีที่สามารถใช้กับการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน แต่ก็ยังมีอีกหลายประเทศที่ยังคงจัดให้การกระทำละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนเป็นการกระทำผิดอาญาทั่วไปและได้ใช้วิธีพิจารณาคดีอาญาซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้กับการพิจารณาความผิดอาญา ทำให้บ่อยครั้งที่การละเมิดสิทธิมนุษยชนแฝงอยู่ในการกระทำผิดอาญาจึงส่งผลให้ความผิดฐานละเมิดสิทธิมนุษยชนมิได้ถูกนำมาพิจารณาเป็นความผิดอยู่ด้วยจึงน่าจะขัดกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และไม่สร้างความเกรงกลัวให้แก่ผู้ละเมิดสิทธิมนุษยชนเพราะเหตุแห่งปัญหาของกระบวนการวิธีพิจารณาคดี ปัญหาเช่นนี้มีในหลายประเทศ และมีในประเทศไทยที่พบว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นแต่ก็ไม่สามารถลงโทษผู้ละเมิดได้ ทั้ง ๆ ที่การจะคุ้มครองสิทธิมนุษยชนนั้นสามารถดำเนินการโดยองค์กรในระดับต่าง ๆ นับตั้งแต่การป้องกัน แก้ไข และเยียวยา ที่สำคัญก็คือ การจะคุ้มครองได้ดีก็คือการนำผู้กระทำความผิดไปลงโทษให้ได้

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยก็คือไม่มีศาลพิเศษเฉพาะที่จะพิจารณาคดีและไม่มีกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีเป็นการเฉพาะเช่นกันทำให้การกระทำผิดฐานละเมิดสิทธิมนุษยชนส่วนใหญ่จะถูกแฝงอยู่ในคดีอาญา คดีปกครองและคดีทหาร และการฟ้องคดีจึงใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญา วิธีพิจารณาคดีปกครอง พระราชบัญญัติศาลทหาร พ.ศ. 2498 แก้ไขเพิ่มเติม

(ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2558 และพิพากษาโดยศาลอาญา ศาลปกครองและศาลทหาร อนึ่งการละเมิดสิทธิมนุษยชนสามารถที่จะเป็นความผิดได้ทั้งทางอาญา ทางปกครอง อาญาทหาร หรือทางแพ่งในศาลยุติธรรม จึงพบว่ามีคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนขึ้นสู่การพิจารณาของศาลน้อยมากและคดีส่วนใหญ่ก็ถูกจัดให้เป็นคดีอาญาที่มีศาลยุติธรรมและศาลปกครองพิจารณาตามประเภทคดีกล่าวคือถ้าถูกจัดให้เป็นคดีอาญาศาลอาญาก็จะใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหากเป็นคดีที่จัดเป็นคดีปกครองศาลปกครองก็จะพิจารณาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

อีกประการหนึ่งการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดให้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญให้ทำหน้าที่พิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายและมีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ประกอบกับมีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญซึ่งจะส่งผลให้เป็นบทบาทอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรง แต่โดยเหตุที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ไม่มีบทบัญญัติวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะจึงทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไม่เป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนที่แท้จริงจึงส่งผลกระทบต่อความยุติธรรมแก่ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ไม่ได้นำคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนมาเป็นเนื้อหาสาระในกระบวนการวิธีพิจารณาความ

จากปัญหาดังกล่าวการวิจัยจึงกำหนดการศึกษาและการวิจัยเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเพื่อให้ผู้กระทำความผิดสิทธิมนุษยชนได้รับโทษในข้อหาละเมิดสิทธิมนุษยชนงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อหาคำตอบถึงการจัดตั้งศาลพิเศษเฉพาะในศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนตามกระบวนการวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นคำตอบของการวิจัยนี้ ดังนั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบของงานวิจัยนี้จึงได้กำหนดประเด็นการวิเคราะห์เพื่อนำคำตอบที่ได้มาจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 สภาพการณ์ของปัญหาและผลกระทบจากการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

การที่ประเทศไทยมีรูปแบบการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตย (Liberal democracy) โดยได้กำหนดสิทธิให้แก่ประชาชนไว้ในกฎหมาย และกำหนดหน้าที่ให้แก่หน่วยงานของรัฐต้องเคารพสิทธิของประชาชนที่ได้รับรองไว้ในกฎหมายไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญหรือพระราชบัญญัติ ซึ่งหากฝ่าฝืนหรือไม่เคารพสิทธิที่ได้รับรองไว้ในกฎหมายข้างต้นแล้วก็จะได้รับโทษหรือถูกลงโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งรัฐธรรมนูญได้

กำหนดให้องค์กรที่จะทำหน้าที่พิจารณาพิพากษารอคอยคดีตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ได้แก่ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร และศาลรัฐธรรมนูญ โดยแต่ละศาลมีอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายจัดตั้งของแต่ละศาลเป็นการเฉพาะ และกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่นั้นไว้ ดังเช่น ศาลยุติธรรมปฏิบัติหน้าที่ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมโดยแบ่งเป็นศาลแพ่ง และศาลอาญา แต่ถ้ามองการพิจารณาพิพากษาคดีเรื่องใดที่มีสาระสำคัญบางประเภทที่ต้องอาศัยความรู้ ความเชี่ยวชาญหรือความสามารถเฉพาะทางของผู้พิพากษา หรือต้องใช้ผู้พิพากษาสมทบที่เป็นตัวแทนจากบุคคลเฉพาะกลุ่มกรณีดังกล่าวก็จะเป็นอำนาจของศาลชำนาญพิเศษ ได้แก่ ศาลภาษีอากร ศาลแรงงาน ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และศาลล้มละลาย แต่ถ้าเป็นกรณีที่มีข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชนที่ได้รับความเดือดร้อนหรืออาจจะเดือดร้อนจากการกระทำหรือการงดเว้นการกระทำ หรือคำสั่งของหน่วยงานของรัฐข้อพิพาทนั้นเป็นอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลปกครอง

สำหรับสิทธิมนุษยชนนั้นเป็นสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การเลือกปฏิบัติและความเสมอภาคที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศโดยปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491 (Universal Declaration of Human Rights, 1948) ซึ่งเป็นรากฐานแห่งสิทธิมนุษยชน (Core of Human Right) ที่ทุกประเทศนำไปตราเป็นกฎหมายกำหนดเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental right) ประเทศไทยในฐานะเป็นภาคีสหประชาชาติ ก็ได้นำหลักสิทธิมนุษยชนดังกล่าวมาอนุวัติการไว้ในรัฐธรรมนูญ และมีการจัดตั้งองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ คือ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แต่ที่เป็นปัญหาในการนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษฐานละเมิดสิทธิมนุษยชน ผู้กระทำความผิดฐานละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ดี มาตรการที่จะลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดก็ดี จะแฝงอยู่ในลักษณะของการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งในการฟ้องคดีอาญานั้นเป็นการพิจารณาคดีตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยศาลอาญาจะต้องพิจารณาตามองค์ประกอบฐานความผิด ถ้าเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามองค์ประกอบความผิดอาญาและไม่มีการยกเว้นโทษตามกฎหมาย ให้ศาลลงโทษแก่จำเลยตามความผิด ดังนั้นในการพิจารณาคดีอาญามุ่งเน้นที่องค์ประกอบความผิดอาญาเป็นสาระสำคัญ โดยมีได้หยิบยกประเด็นสาระสำคัญของการละเมิดสิทธิมนุษยชนมาเป็นสาระัตถะ (Substance) ในการพิจารณาคดีจึงทำให้คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนถูกลดค่าลงเป็นเพียงการพิจารณาตามองค์ประกอบฐานความผิดตามกฎหมายอาญาเท่านั้น

ดังนั้น จึงทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขาดองค์การตุลาการในการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรง และมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะ แม้การพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนจะเป็นอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งพระราชบัญญัติประกอบ

รัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 7 (11) กำหนดให้บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพโดยตรงและได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย หรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ อันเนื่องจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพนั้น ย่อมมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญว่าการกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้ก็ตาม แต่พบว่า คดีที่ประชาชนใช้สิทธิฟ้อง (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 213) และศาลรัฐธรรมนูญได้ยกคำร้องโดยมีเหตุผลของการเป็นคดีที่ยังมิได้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และเป็นคดีที่ไม่ปรากฏว่าการกระทำอันเป็นการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ นอกจากจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขข้างต้นแล้ว ยังจะต้องเป็นคดีที่มีไต่ถามถึงกฎหมายบัญญัติขั้นตอนและวิธีการไว้เป็นการเฉพาะ และยังมีได้ดำเนินการตามขั้นตอนหรือวิธีการนั้นครบถ้วน หรือเป็นเรื่องที่อยู่ระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอื่น หรือเรื่องที่ศาลอื่นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดแล้ว (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561)

ส่วนคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญรับไว้พิจารณาก็ด้วยเหตุผลเพื่อให้ประชาชนเห็นว่า การยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้สามารถกระทำได้ แต่ท้ายที่สุดแล้วคำร้องดังกล่าวศาลรัฐธรรมนูญก็ต้องยกคำร้อง เพราะเป็นกรณีที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องได้ปฏิบัติและดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตนแล้ว แต่อาจจะไม่สมประโยชน์ต่อผู้ยื่นคำร้องจึงเป็นคดีที่ห้ามมิให้ใช้สิทธิฟ้องคดีตามศาลรัฐธรรมนูญตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 47 ได้แก่ การกระทำของรัฐบาลที่จะต้องอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐสภาในการตรวจสอบการใช้อำนาจ หรือรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญได้กำหนดกระบวนการร้องหรือผู้มีสิทธิขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยไว้เป็นการเฉพาะแล้ว ผู้ใช้สิทธิจะต้องปฏิบัติตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้จะมายื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญก่อนกระบวนการที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญไม่ได้ ซึ่งถือว่ามิกฎหมายบัญญัติขั้นตอนและวิธีการไว้เป็นการเฉพาะและยังมีได้ดำเนินการตามขั้นตอนหรือวิธีการนั้นครบถ้วน ดังเช่นประชาชนใช้สิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยไม่ผ่านการพิจารณาจากผู้ตรวจการแผ่นดินไม่ได้ และผู้ตรวจการแผ่นดินจะต้องปฏิเสธเรื่องเสียก่อน ประชาชนผู้ใช้สิทธิจึงจะสามารถยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ให้ต้องปฏิบัติตาม นอกจากนี้ คดีที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอื่น หรือเรื่องที่ศาลอื่นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญก็ไม่รับไว้พิจารณา เพราะอาจจะก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นเอกภาพในการตัดสินคดีของศาลได้

ข้อมูลผลการดำเนินงานด้านคดีตามรายงานประจำปี 2561 (Annual report 2018) (ศาลรัฐธรรมนูญ, 2561, หน้า 46) ของศาลรัฐธรรมนูญ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2560 ถึงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2561 มีคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน 91 เรื่อง จำแนกรายละเอียดได้ดังนี้

1. คดีที่ค้างพิจารณาจากปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 จำนวน 6 เรื่อง แยกเป็นคดีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 213 จำนวน 4 เรื่อง และคดีประเภทอื่นจำนวน 2 เรื่อง
2. คดีที่มีการยื่นเข้ามาใหม่ในระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 จำนวน 85 เรื่อง แยกเป็นคดีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 213 จำนวน 65 เรื่องและคดีประเภทอื่นจำนวน 20 เรื่อง
3. คดีที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเสร็จและมีคำวินิจฉัยแล้วจำนวน 6 เรื่อง โดยเป็นคดีที่มีใช้กรณีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 213 ทั้งหมด
4. คดีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งไม่รับดำเนินการ/จำหน่ายคดี/ยกคำร้อง จำนวน 69 เรื่อง แยกเป็นคดีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 213 จำนวน 63 เรื่อง และคดีประเภทอื่น จำนวน 6 เรื่อง
5. คดีที่ยังคงค้างพิจารณาอยู่ในศาลรัฐธรรมนูญ ยกไปดำเนินการต่อในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 จำนวน 16 เรื่อง แยกเป็นคดีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 213 จำนวน 6 เรื่อง และคดีประเภทอื่น จำนวน 10 เรื่อง

จากรายงานประจำปี 2561 เกี่ยวกับผลการดำเนินงานด้านคดีของศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นคดีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 213 จำแนกได้ว่า ในปี พ.ศ. 2560 จำนวน 4 เรื่อง ปี พ.ศ. 2561 จำนวน 65 เรื่อง รวมระยะเวลา 2 ปี จำนวนทั้งสิ้น 69 เรื่อง โดยศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งไม่รับดำเนินการ/จำหน่ายคดี/ยกคำร้อง จำนวน 63 เรื่อง อยู่ในการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญและให้ไปดำเนินการต่อในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 จำนวน 6 เรื่อง โดยศาลรัฐธรรมนูญให้เหตุผลกรณีมีคำสั่งไม่รับคดีไว้พิจารณาวินิจฉัยและจำหน่ายคดี (ศาลรัฐธรรมนูญ, 2561, หน้า 59) ไว้ดังนี้

1. ผู้ร้องไม่ได้เป็นบุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้
2. ผู้ร้องมิใช่ผู้ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้อันเป็นผลจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

3. การแจ้งข้อกล่าวหาของเจ้าพนักงานตำรวจและการสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการถือเป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญาชอบที่จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาการดำเนินคดีอาญา

4. คำร้องไม่ได้ระบุการกระทำที่อ้างว่าเป็นการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของตนโดยตรงให้ชัดเจนว่าเป็นการกระทำใดและละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของตนอย่างไร

5. ผู้ร้องยังไม่ได้ยื่นคำร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดินเสียก่อน

6. คำร้องไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัย

7. รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญได้กำหนดกระบวนการร้องหรือผู้มีสิทธิขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยไว้เป็นการเฉพาะแล้ว

8. เป็นการโต้แย้งดุลพินิจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล (ศาลยุติธรรมและศาลปกครอง) โดยไม่ปรากฏว่ามีข้อเท็จจริงอื่นที่นอกเหนือไปจากการพิจารณาพิพากษารรคคดีตามหน้าที่และอำนาจของศาลที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติไว้ในมาตรา 188

9. เรื่องที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอื่น หรือเรื่องที่ศาลอื่นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดแล้ว

10. การใช้สิทธิยื่นคำร้องเพื่อขอให้พิจารณาวินิจฉัยข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและเป็นกรณีที่เกิดขึ้นไปแล้วก่อนที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ใช้บังคับ ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

จากเหตุผลที่ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำสั่งไม่รับคดีไว้พิจารณาวินิจฉัยและจำหน่ายคดีใน 10 ประการข้างต้น ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจการพิจารณาของศาลอื่น และมีใช้คดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ข่มขู่ได้ว่าเป็นอุปสรรคต่อการพิจารณาวินิจฉัยคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน เพราะคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงทั้งกระบวนการพิจารณาคดีก็ได้กำหนดไว้เป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะทั้งยังไม่มีการวางบรรทัดฐานของศาลในอดีตว่าคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนมีขอบเขตและเนื้อหาอย่างไร จึงก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่อการวางมาตรการในการรับคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนของศาลรัฐธรรมนูญ นอกจากนั้นคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นคดีที่แฝงอยู่ในกฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา กฎหมายปกครองและกฎหมายระหว่างประเทศดังที่ได้ให้เหตุผลไว้ตอนต้น จึงไม่ได้ถูกนำมาพิจารณาวินิจฉัย โดยเฉพาะเหตุผลที่ศาลรัฐธรรมนูญได้ให้ไว้ในข้อ 3 ข้อ 7 และข้อ 9 เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากำหนดให้ผู้เสียหายจะต้องไปยื่นฟ้องต่อสู้ในศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาการดำเนินคดีอาญานั้น ยิ่งจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนไม่มีขอบเขต

และเนื้อหาที่แตกต่างจากกฎหมายอาญา จึงต้องมีการจัดทำกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนขึ้น

ในส่วนคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญรับไว้พิจารณาเป็นกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินมีความเห็นยุติเรื่องและแจ้งให้ผู้ร้องทราบ ผู้ร้องในฐานะเป็นตัวแทนเครือข่ายสนับสนุนทางเลือกของผู้หญิงที่ท้องไม่พร้อม เครือข่ายแพทย์พยาบาล และกลุ่มสหวิชาชีพอาสา (Referral system for Safe Abortion: R-SA) จึงใช้สิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้พิจารณาว่าประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 และมาตรา 305 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญเนื่องจากเป็นบทบัญญัติกำหนดความผิดเฉพาะหญิงและผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์เท่านั้น แต่ชายผู้เป็นต้นเหตุสำคัญในการทำแท้งไม่มีบทบัญญัติกำหนดความรับผิดไว้ จึงเป็นกรณีที่กฎหมายมิได้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และความเท่าเทียมทางเพศที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 ว่าด้วย สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 28 นอกจากคดีเหล่านี้ที่อยู่ในการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญแล้ว

นอกจากคดีที่ปรากฏที่กล่าวข้างต้นแล้วยังมีอีก 2 กรณี เป็นการเรียกร้องสิทธิของคนพิการในการดำรงตำแหน่งเป็นพนักงานอัยการและสมัครเป็นผู้พิพากษาแต่ถูกตัดสิทธิคุณสมบัติด้วยความเป็นคนพิการอันเกิดจากโรคโปลิโอและอีกกรณีหนึ่งเป็นกรณีเกี่ยวกับการกระทำไม่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เปรียบเทียบมนุษย์เทียบกับสินค้าวัสดุภัณฑ์ ซึ่งทั้งสองคดีมีสาระสำคัญดังนี้

กรณีที่ 1 มีสาระสำคัญว่า ผู้ร้องได้ไปสมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย ประจำปี พ.ศ. 2544 ในการประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิสอบไม่ปรากฏชื่อของผู้ร้องโดยคณะกรรมการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกให้เหตุผลว่า ผู้ฟ้องคดีมีรูปกายพิการ เดินขากระเผลก กล้ามเนื้อแขนลีบจนถึงปลายมือทั้งสองข้าง จึงมีมติไม่รับผู้สมัครเนื่องจากเป็นผู้มีบุคลิกภาพ และร่างกายไม่เหมาะสมที่จะเป็นพนักงานอัยการตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ.2521 มาตรา 33(11) ผู้ฟ้องคดีจึงฟ้องคณะกรรมการอัยการต่อศาลปกครองกลาง โดยเหตุว่า เหตุผลของผู้ถูกฟ้องคดีเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เพราะเหตุความแตกต่างในเรื่องสภาพทางกาย บทบัญญัติมาตรา 33(11) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ.2521 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 30 ศาลปกครองกลางจึงรอการพิจารณาและส่งคำโต้แย้งให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 30 บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”

แต่ต้องยอมรับว่า ในการที่หน่วยงานใดจะรับบุคคลเข้าทำหน้าที่ในตำแหน่งใดต้องพิจารณาถึงความรู้ ความสามารถ ความเหมาะสมที่จะปฏิบัติหน้าที่นั้นด้วย ซึ่งบางครั้งต้องออกไปปฏิบัติหน้าที่นอกสำนักงานหรือศาล การที่ผู้ร้องได้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย จึงมีมาตรการที่แตกต่างกันและเข้มงวดกว่าการคัดเลือกบุคคลเพื่อไปดำรงตำแหน่งอื่น การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 29 ได้กำหนดข้อยกเว้นไว้ว่าจะสามารถเลือกปฏิบัติได้จะต้องอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้ และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้ ดังนั้น พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ.2521 มาตรา 33(11) ถือว่า เป็นลักษณะตามข้อยกเว้นของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 29 ข้างต้น ไม่กระทบกระเทือนถึงสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งเป็นการเจาะจง และไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 30 (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 44/2545 ผลเช่นเดียวกับคำวินิจฉัยที่ 16/2545)

ผู้ฟ้องคดีจึงนำคดีไปฟ้องต่อศาลปกครองโดยศาลปกครองสูงสุดพิพากษาว่า การที่คณะกรรมการอัยการมีมติว่าผู้ฟ้องคดีขาดคุณสมบัติตามมาตรา 33 (11) และมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2521 โดยนำความเห็นของคณะแพทย์ และคณะอนุกรรมการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกฯ เป็นเพียงความเห็นเบื้องต้นเท่านั้นโดยมิได้พิจารณาความสามารถที่แท้จริงของผู้รับสมัครสอบ ดังนั้นจึงเป็นการใช้ดุลพินิจพิจารณาวินิจฉัยโดยไม่ชอบด้วยมาตรา 33(11) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2521 และเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ฟ้องคดีตามมาตรา 30 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (คดีหมายเลขแดงที่ อ.142/2547)

ต่อมาผู้ร้องได้ไปสมัครทดสอบความรู้เพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการ แต่สำนักงานศาลยุติธรรมแจ้งว่า กต. ไม่รับสมัคร โดยให้เหตุผลว่า สภาพร่างกายและจิตใจของผู้ร้องไม่เหมาะสมต่อ

การปฏิบัติหน้าที่เป็นข้าราชการตุลาการพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 26 วรรคหนึ่ง (10) ผู้ร้องจึงยื่นเรื่องไปยังผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อให้ผู้ตรวจการแผ่นดินยื่นเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ศาลรัฐธรรมนูญได้พิจารณาวินิจฉัยเห็นว่า การคัดสิทธิสอบเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องสภาพทางกายหรือความพิการ บทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 30 บัญญัติว่า

“บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”

ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่า ภายหลังจากที่ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 16/2545 ว่าพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 26 วรรคหนึ่ง (10) ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 30 แล้ว ต่อมาประเทศไทยได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ค.ศ. 2006 (พ.ศ. 2549) (Convention on the Rights of the Persons with Disabilities: CRPD) ของสหประชาชาติ ซึ่งประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา โดยข้อ 27 (a) กำหนดไว้ว่า

“ห้ามเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความพิการในทุกด้านที่เกี่ยวกับการจ้างแรงงาน รวมถึงเงื่อนไขในการคัดเลือกบุคคล การว่างจ้างและการจ้างงาน การจ้างงานอย่างต่อเนื่อง ความก้าวหน้าในอาชีพการงาน และสภาพการทำงานที่ถูกสุขอนามัยและปลอดภัย”

และข้อ 27 (g) กำหนดไว้ว่า “ห้ามเลือกปฏิบัติในการว่างจ้างคนพิการเข้าทำงานในหน่วยงานของรัฐ”

ดังนั้น การที่หน่วยงานของรัฐจะกำหนดหลักเกณฑ์ในการรับบุคคลเพื่อเข้าทำหน้าที่ในตำแหน่งใดย่อมต้องคำนึงถึงพันธกรณีตามอนุสัญญาดังกล่าวด้วย การที่พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 26 วรรคหนึ่ง (10) กำหนดห้ามมิให้ผู้สมัครเป็นตุลาการจะต้องมิใช่เป็นบุคคลที่ “มีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ” ย่อม

ถือว่าเป็นการไม่ปฏิบัติตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ค.ศ. 2006 (พ.ศ. 2549) ที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามจึงเห็นว่า พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 26 วรรคหนึ่ง (10) เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “มีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ” ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 15/2555)

กรณีที่ 2 เป็นกรณีเกี่ยวกับการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กรณีการปฏิบัติกับผู้โดยสารเยี่ยงเป็นวัตถุภัณฑ์ขนส่งสินค้า คดีมีสาระสำคัญว่า “ผู้ถูกฟ้องคดีเป็นหน่วยงานทางปกครองที่กฎหมายกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำกิจการรับขนส่งคนโดยสาร สินค้า พัสตุภัณฑ์และของอื่น ๆ ซึ่งเป็นบริการสาธารณะในการจัดทำบริการสาธารณะดังกล่าว นอกจากจะต้องจัดให้มีขบวนรถไฟสำหรับขนส่งอย่างเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนแล้ว ผู้ถูกฟ้องคดียังจะต้องดูแลรักษาส่วนต่าง ๆ ของตู้รถโดยสารของขบวนรถไฟซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการจัดทำบริการสาธารณะดังกล่าวให้อยู่ในสภาพใช้การได้ดี และสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้โดยสารได้ตามสมควร โดยเฉพาะหน้าต่างตู้โดยสารของขบวนรถไฟ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่ารถโดยสารทุกชนิดจะต้องมีหน้าต่าง ซึ่งหน้าต่างรถโดยสารไม่ได้มีไว้สำหรับให้แสงสว่างจากภายนอกสอดส่องเข้ามาภายในรถเท่านั้น แต่ยังมีไว้สำหรับให้ผู้โดยสารสามารถมองเห็นสรรพสิ่งที่อยู่ภายนอก เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินในระหว่างที่อยู่ในรถและระวังอันตรายที่อาจเกิดจากภายนอกอีกด้วยรถโดยสารที่ไม่มีหน้าต่างจึงไม่อาจเรียกว่ารถโดยสาร แต่เป็นรถขนส่งสินค้าและพัสตุภัณฑ์ และต้องถือว่าผู้ให้บริการรถโดยสารสาธารณะที่ไม่มีหน้าต่างปฏิบัติต่อผู้โดยสารเยี่ยงวัตถุ ซึ่งเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้โดยสาร ดังนั้น ผู้ถูกฟ้องคดีจึงมีหน้าที่ที่จะต้องจัดให้ตู้รถโดยสารของขบวนรถไฟทุกขบวนมีหน้าต่างและดูแลรักษาหน้าต่างรถตู้โดยสารทุกคันให้อยู่ในสภาพใช้การได้สมวัตถุประสงค์ของการจัดให้มีหน้าต่าง คดีนี้ศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาให้ผู้ถูกฟ้องคดีดำเนินการขุดลอกแผ่นป้ายโฆษณาออกจากบริเวณกระจกหน้าต่างตู้รถโดยสาร (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ. 231/2550)

ดังนั้น ทั้งสองกรณีข้างต้นเห็นได้ว่า ศาลรัฐธรรมนูญนำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งเป็นช่วงของการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวซึ่งประเทศไทยยังมิได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ค.ศ. 2006 (พ.ศ. 2549) ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จึงไม่มีการบัญญัติในเรื่องสภาพทางกายหรือสุขภาพไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวแต่เมื่อมีการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 30 ได้บัญญัติเรื่องสภาพทางกายหรือสุขภาพ รวมทั้งประเทศมีพันธกรณีที่จำเป็นต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ค.ศ. 2006 (พ.ศ. 2549) ศาล

รัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยให้สอดคล้องกับกฎหมาย ณ ขณะนั้นบัญญัติไว้ แต่เมื่อพิจารณาสาระสำคัญของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแล้วเห็นว่า หลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นการคุ้มครองตามหลักธรรมชาติ (Nature Law) มิใช่การคุ้มครองตามหลักกฎหมายบ้านเมือง (Positive Law) การที่ศาลรัฐธรรมนูญอาศัยด้วยบทตามรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยจึงเป็นการวินิจฉัยที่อาจจะไม่สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามหลักปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกฎบัตรสหประชาชาติที่ถือว่าเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (Customary Law) ที่ทุกประเทศในฐานะเป็นสมาชิกภาพขององค์การสหประชาชาติจะต้องปฏิบัติตาม แม้ประเทศไทยจะไม่ได้ให้สัตยาบันก็ตาม และปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกฎบัตรสหประชาชาติ ถือว่าเป็นกฎหมายแม่บทที่กำหนดครอบคลุมถึงสิทธิมนุษยชนในทุกด้านไว้อย่างกว้าง ซึ่งประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามโดยไม่จำเป็นต้องมีการให้สัตยาบันอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ค.ศ. 2006 (พ.ศ. 2549) ที่ถือว่าเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่กำหนดสิทธิมนุษยชนเฉพาะสิทธิของคนพิการเสียก่อน แต่การพิจารณาวินิจฉัยคดีของศาลปกครองกลับนำเรื่องความสามารถบุคคลในการดำรงตำแหน่งเป็นอัยการมาพิจารณาวินิจฉัยเป็นหลักมิได้นำความพิการหรือกายพิการหรือสุขภาพมาเป็นสิ่งชี้วัดหรือเป็นอุปสรรคต่อการดำรงตำแหน่งเป็นอัยการทั้งที่เป็นเรื่องเดียวกันและช่วงเวลาใกล้เคียงกัน

นอกจากนี้ยังมีคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนอีกมากมายที่มีได้เข้าสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเพราะ ขาดกฎหมายสารบัญญัติกำหนดองค์ประกอบความผิดต่อสิทธิมนุษยชน ในขณะที่เป็นการกระทำที่คาบเกี่ยวกับความผิดตามกฎหมายสารบัญญัติอื่น ๆ เช่น อาญา แพ่ง ปกครองและการกระทำในทางระหว่างประเทศที่มีองค์ประกอบความผิดที่ชัดเจน ดังนั้นเมื่อมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนแฝงไปกับความผิดลักษณะอื่นจึงมีการนำคดีขึ้นฟ้องยังศาลเฉพาะนั้น ๆ ดังเช่น

1. คดีหญิงราชอาณาจักรชาอุดีอาระเบียหลบหนีเพื่อขอลี้ภัยในประเทศออสเตรเลีย คดีนี้เป็นกรณีที่หญิงชาอุดีอาระเบียอายุ 18 ปี ถูกกักตัวที่ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิขณะพยายามจะเดินทางหนีจากครอบครัว เพราะปัจจุบันผู้หญิงชาอุดีอาระเบียต้องอยู่ภายใต้กฎหมายที่เรียกว่า “Male Guardianship and Sexual Violence law system B.E.1992” ทำให้การมีหนังสือเดินทาง การท่องเที่ยวในต่างประเทศ แต่งงาน การเปิดบัญชีธนาคาร ศัลยกรรม หรือการได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำไม่สามารถทำได้ หากไม่ได้รับอนุญาตยินยอมจากผู้ปกครองที่เป็นผู้ชาย ซึ่งอาจเป็นสามี บิดา พี่ชาย หรือลูกชาย โดยมีเป้าหมายเพื่อลี้ภัยในประเทศออสเตรเลีย โดยรัฐบาลไทยพยายามที่จะส่งตัวกลับประเทศชาอุดีอาระเบีย และถ้ารัฐบาลประเทศไทยส่งกลับไปย่อมมีความผิดไทยประหารชีวิต (นันทชนก วงษ์สมุทร, 2562, ออนไลน์) กรณีนี้ เป็นการจำกัดสิทธิสตรีที่มีได้มีสิทธิเทียบเท่า

ผู้ขาย แม้ว่าสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิในการดำรงชีพ ซึ่งเป็นไปตามปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) ข้อ 1 กำหนดไว้ว่า

“มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างในตนมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญาณแห่งภราดรภาพ”

ซึ่งในอารัมภบทปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน กล่าวว่า “มนุษย์ทุกคนมีมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จสำหรับประชาชนทั้งมวลและประชาชาติทั้งหลาย เพื่อจุดมุ่งหมายที่ว่าปัจเจกบุคคลทุกคนและทุกส่วนของสังคม โดยจะมุ่งมั่นส่งเสริมการเคารพสิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ ด้วยการสอนและการศึกษา และให้มีการยอมรับและยึดถือโดยสากลอย่างมีประสิทธิภาพ มาตรการแห่งชาติและระหว่างประเทศอันก้าวหน้าตามลำดับ ทั้งในบรรดาประชาชนของรัฐสมาชิกด้วยกันเอง และในบรรดาประชาชนของดินแดนที่อยู่ใต้เขตอำนาจแห่งรัฐนั้น”

นอกจากนั้น ยังได้กำหนดสิทธิไว้ในข้อ 7 ว่า “ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด อันเป็นการล่วงละเมิดปณิญานี้ และจากการยุยงให้มีการเลือกปฏิบัติดังกล่าว”

ปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนถือได้ว่าเป็นการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในสังกัดหรืออยู่ภายใต้อำนาจของรัฐใด หรืออยู่ภายใต้การปกครองในรูปแบบใดก็ตาม ย่อมมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะสิทธิที่เรียกว่า “สิทธิในการตัดสินใจด้วยตนเอง” (Self-Determination Right) หรือสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเองที่จะมีเสรีภาพในการตัดสินใจในสถานะทางการเมือง การพัฒนา เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างเสรี ดังนั้นบทบัญญัติกฎหมาย Male Guardianship and Sexual Violence law system B.E.1992 (Liv Tønnessen, 2016, p.9) ของประเทศซาอุดีอาระเบียอาจจะยังไม่สอดคล้องกับหลักการที่กำหนดไว้ในปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) เพราะเมื่อพิจารณาการกำเนิดของศาสนาอิสลามกับปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) ศาสนาอิสลามได้ถือกำเนิดขึ้นก่อนปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน จึงทำให้บทบัญญัติกฎหมายและคำสอนทางศาสนาอิสลามไม่สอดคล้องกับปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งปัจจุบันประเทศซาอุดีอาระเบียมีแนวคิดที่จะแก้ไขกฎหมายดังกล่าวเพื่อให้สิทธิของผู้หญิงมีสิทธิเท่าเทียมผู้ชายตามหลักสากลมากยิ่งขึ้น

2. คดีสุสานโรฮิงญา เป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับทหาร ตำรวจ ทหาร ข้าราชการการเมืองท้องถิ่น พลเรือนทั้งประเทศไทยและสาธารณรัฐเมียนมา รวมจำนวน 103 คน ในความผิดฐาน

สมคบกันค้ำมนุษย์ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2551 เพราะเป็นความผิดที่มีลักษณะเป็นองค์รอาชญากรรมตามความหมายของมาตรา 4 ในลักษณะการกระทำ ความผิดที่มีรูปแบบของคณะบุคคลซึ่งมีการจัดโครงสร้างโดยสมคบกันตั้งแต่สามคนขึ้นไปไม่ว่าจะเป็นการถาวร หรือชั่วคราวโดยมีวัตถุประสงค์ของการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่งหรือหลายฐานที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สี่ปีขึ้นไป หรือกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อแสวงหาประโยชน์ทางทรัพย์สินหรือผลประโยชน์อื่นใดอันมิชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม ซึ่งคดีดังกล่าวเป็นการนำชาวโรฮิงญาที่หนีจากการปกครองของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา โดยถูกรัฐบาลกดขี่ และไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชน และไม่ถือว่าเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และตามหลักกฎหมายพลเมืองโดยปฏิเสธไม่ให้ได้รับสิทธิในการเป็นพลเมืองของประเทศส่งผลให้ต้องกลายเป็นคนไร้สัญชาติ ชาวโรฮิงญาจึงต้องอพยพเพื่อแสวงหาดินแดนใหม่พำนัก ซึ่งหนึ่งในประเทศที่สามารถมาพำนักได้ก็คือประเทศไทยโดยเข้ามาในลักษณะหลบหนีเข้าเมือง จนทำให้มีการแสวงหาประโยชน์ในลักษณะการนำไปขายแรงงานแก่นายจ้างคนไทยในลักษณะผิดกฎหมายอันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2551 และมีส่วนร่วมอาชญากรรมข้ามชาติอันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 และความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาต่อศาลอุทธรณ์ ซึ่งศาลอุทธรณ์พิพากษาว่า จำเลยร่วมกันกระทำความผิดตามที่ฟ้องจริง โดยในจำนวนจำเลยทั้งหมดมีอดีตผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษกองทัพบก เป็นจำเลยที่ 46 รวมอยู่ด้วย โดยศาลมีคำสั่งจำคุก รวม 2 ข้อหาเป็นระยะเวลา 40 ปี แต่ให้จำคุกได้ไม่เกิน 20 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 90 (20) ส่วนจำเลยสำคัญอีกคนคือ อดีตนายกองตำรวจบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) สตูลจำเลยที่ 14 สั่งจำคุกรวม 10 ปี

ดังนั้นในคดีนี้เห็นได้ว่า เป็นคดีที่มีการกระทำความผิดที่ใช้มาตรการทางอาญาเป็นหลักในการดำเนินคดีและลงโทษจำเลย และคดีดังกล่าวเป็นการฆ่าในลักษณะทารุณโหดร้ายแก่ผู้ที่อยู่ในบังคับและไม่อาจใช้อำนาจป้องกันได้ แต่ปรากฏว่าไม่มีประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนในการดำเนินคดีแต่อย่างใด ทั้งที่เป็นคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างชัดเจนดังที่ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 4 ที่ได้รับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ซึ่งเป็นบทบัญญัติคุ้มครองในระดับสากลที่มีใช้คุ้มครองแต่เฉพาะปวงชนชาวไทย และสอดคล้องกับหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) ข้อ 2 ที่กำหนดให้ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนชาติ อาชีพ เชื้อชาติ ศิพ พิศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิด หรือสถานะอื่น

นอกเหนือจากนี้จะไม่มีการแบ่งแยกใดบนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง ทางกฎหมายหรือทางทหารระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้จะเป็นเอกราช อยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่นใด และข้อ 5 กำหนดไว้ว่าบุคคลใดจะถูกกระทำการทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้ กรณีข้างต้นจึงทำให้คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนถูกแผ่อยู่ในคดีอาญาโดยไม่ได้ถูกหยิบยกขึ้นพิจารณาคดีเป็นข้อหาละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะทั้งศาลยุติธรรมก็ไม่ได้มีอำนาจตามกฎหมายที่ต้องพิจารณาข้อหาละเมิดสิทธิมนุษยชน ปัญหาจึงพบว่าข้อหาละเมิดสิทธิมนุษยชนถูกลดค่าลงเป็นไปตามฐานความผิดอาญาโดยมิได้ถูกนำมาเป็นสาระัตถะในการพิจารณาคดีแต่อย่างใด ปัญหาด้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ยังคงมีอยู่ในสังคมและไม่ได้ได้รับการแก้ไขหรือเยียวยาตามกฎหมาย

3. คดีนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนชาวกะเหรี่ยงของนายพอลละจี รักจงเจริญ หรือ “บิลลี่” ถูกฆาตกรรมโดยยังไม่พบพยานหลักฐานในการฆาตกรรม แต่มีผู้ต้องหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในข้อหาฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อนตามประมวลกฎหมายอาญา อันเกิดจากสาเหตุที่บิลลี่ทำงานด้านสิทธิมนุษยชนเพื่อปกป้องแผ่นดินเกิดของตนเองที่จะต้องรักษาไว้เพื่อทำกิน ที่อยู่อาศัย วิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงบ้านบางกลอย ได้เกิดเหตุการณ์บุกรุกเผาทำลายทรัพย์สินตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553-2554 เพื่อขับไล่ชาวกะเหรี่ยงออกจากป่า บิลลี่ซึ่งเป็นพยานปากสำคัญและเป็นผู้ประสานงานในคดี จนกระทั่งในวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2557 บิลลี่ได้หายตัวไปโดยยังไม่พบศพและหลักฐานการตายจนถึงปัจจุบัน

คดีนี้พบว่ามีการเข้ามามีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วย เห็นได้ว่า การเรียกร้องสิทธิเพื่อกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 32) และมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 34) นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาตามหลักปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) ยังได้รับรองสิทธิมนุษยชนไว้ว่า บุคคลใดจะถูกแทรกแซงตามอำเภอใจในความเป็นส่วนตัว ครอบครัว ที่อยู่อาศัย หรือการสื่อสาร หรือจะถูกลบลู่เกียรติยศและชื่อเสียงไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายต่อการแทรกแซงสิทธิหรือการลบลู่ดังกล่าว (ปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) ข้อ 12) และมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการเคลื่อนย้ายและการอยู่อาศัยภายในพรมแดนของแต่ละรัฐ (ปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) ข้อ 13(1)) จากข้อเท็จจริงข้างต้นแม้ชาวกะเหรี่ยงจะมีความผิดบุกรุกป่าตามกฎหมายป่าไม้ แต่ชาวกะเหรี่ยงได้อาศัยอยู่ก่อนที่จะมีการบังคับใช้กฎหมาย กรณีข้างต้นเป็นปัญหาของรัฐที่จะต้องพิจารณาว่า จะบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ

หรือจะเลือกวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ประชาชนช่วยทำหน้าที่คุ้มครองป่าแทนรัฐปัญหาที่รัฐจะต้องนำหลักการปกครองเข้ามาใช้บังคับด้วยโดยจะนำหลักกฎหมายบังคับเพียงอย่างเดียวไม่ได้ เพราะการปกครองประเทศจะต้องอาศัยหลายศาสตร์เข้ามาดำเนินการของรัฐด้วย เพื่อให้การดำเนินการของรัฐมีประสิทธิภาพ กรณีดังกล่าวจึงเป็นกรณีที่นักเรียกร้องสิทธิมนุษยชนต้องตกอยู่ภายใต้การถูกบังคับให้สูญหายหรือถูกอุ้มฆ่าโดยเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องแทนที่จะเป็นผู้ปกป้องและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

นอกจากกรณีของนายพอลละจี รักจงเจริญ หรือ “บิลลี่” ที่เป็นกรณีนักเรียกร้องสิทธิมนุษยชนต้องตกอยู่ภายใต้การบังคับให้สูญหาย หรือการถูกอุ้มฆ่าแล้วยังมีกรณีของกรณีนายสมชาย นีละไพจิตร ที่ถูกบังคับให้สูญหายหรือถูกอุ้มฆ่าโดยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ต้องหาด้วย แต่คดีนี้ไม่มีความคืบหน้าและไม่ปรากฏพยานหลักฐานในการฆ่าเช่นเดียวกัน

ดังนั้น เห็นได้ว่า คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นคดีที่ถูกแฝงอยู่ในคดีแพ่ง คดีอาญา คดีปกครอง หรือคดีระหว่างประเทศ ซึ่งไม่มีบทบัญญัติกฎหมายกำหนดความผิดไว้เป็นการเฉพาะ จึงทำให้คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนถูกลดค่าลงไปพิจารณาเป็นองค์ประกอบความผิดตามกฎหมายอาญา กรณีข้างต้นจึงไม่สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามที่รัฐธรรมนูญและปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกำหนดไว้ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แต่ก็พบว่าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่มีอำนาจสอบสวนและฟ้องคดีแทนประชาชนได้ จึงทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไม่มีประสิทธิภาพ

จากสถานการณ์ของปัญหาและผลกระทบจากการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนข้างต้นนั้นเมื่อมีปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นย่อมจะเป็นอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นศาลที่มีหน้าที่ในการพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การคุ้มครอง แต่ก็มีปัญหา คือ การละเมิดสิทธิมนุษยชนไม่มีคำจำกัดความและขอบเขตของเนื้อหาสาระของสิทธิมนุษยชน ทั้ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้ แต่ยังขาดกฎหมายลำดับรองบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพให้เป็นรูปธรรม ที่ศาลรัฐธรรมนูญจะได้นำไปเป็นแนวทางวินิจฉัยคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนได้จึงเป็นข้อจำกัดที่ส่งผลให้การรับพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนมีจำนวนน้อยก็มีเพียง 4 คดีเมื่อเทียบกับคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญรับไว้ทั้งหมดจำนวน 91 คดี (ศาลรัฐธรรมนูญ, 2561, หน้า 46) และเมื่อพิจารณารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 213 เป็นบทบัญญัติให้ประชาชนสามารถยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้คุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้ แต่ทั้งนี้ต้องพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธี

พิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ด้วยแล้วย่อมเป็นปัญหาโดยเฉพาะคดีต้องห้ามที่มีให้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา 47 และการกำหนดขั้นตอนในการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา 46 และมาตรา 48 จึงทำให้การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญถูกจำกัดสิทธิตามกฎหมายเฉพาะไม่สอดคล้องกับการรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญ ส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพไม่มีประสิทธิภาพและไม่สามารถใช้ได้ทางปฏิบัติก่อให้เกิดปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรม

จากสภาวะการณืปัญหาดังกล่าวย่อมชี้ให้เห็นได้ว่าการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นปัญหาที่สำคัญแต่การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนกลับไม่มีความชัดเจน ดังนั้นหากจะพิจารณาแนวนโยบายแห่งรัฐ และยุทธศาสตร์ชาติด้านกระบวนการยุติธรรม โดยการให้การเคารพสิทธิมนุษยชนและปฏิบัติต่อประชาชนโดยเสมอภาค ซึ่งแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติได้ให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในด้านการก้ามนุญย จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนากฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาตินี้ นอกจากนี้ในปัจจุบันตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) แต่เมื่อพิจารณาขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 247 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 26 พบว่า มีอำนาจในการตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนแล้วจัดทำรายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศเสนอต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี และเผยแพร่ต่อประชาชน แต่ไม่มีอำนาจสอบสวน สืบสวน และสั่งฟ้องคดี ในลักษณะเป็นหน่วยงานแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือที่เรียกว่า “องค์กรในลักษณะที่มีอำนาจตัดสินใจ” (Quasi Jurisdictional competence) เช่นเดียวกับอำนาจของพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ แต่อำนาจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามกฎหมายดังกล่าวเป็นอำนาจที่เรียกว่า “องค์กรในลักษณะเป็นองค์กรที่ปรึกษา” (Advisory competence) ด้านสิทธิมนุษยชนให้แก่รัฐเท่านั้น (กุลพล พลวัน, 2547, หน้า 180) หรืออาจกล่าวได้ว่าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นหน่วยงานที่รู้ถึงปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากอำนาจในการเข้าไปตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงแต่ไม่มีอำนาจเข้าไปแก้ไขหรือเยียวยาปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะการนำตัวผู้กระทำความผิดละเมิดสิทธิมนุษยชนมาลงโทษในทางอาญาได้

นอกจากนี้ หากพิจารณาพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ไม่ได้ให้ความสำคัญกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่จะมีอำนาจฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ ทั้งนี้ เพราะพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 ไม่เปิดช่องให้กระทำได้นี้ ถ้านำคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนขึ้นสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรทั้งอุปสรรคเกี่ยวกับขั้นตอนการยื่นฟ้องและจำนวนสถิติคดีในการรับฟ้องของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมชี้ให้เห็นได้ว่าการพิจารณาคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมิให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนยังคงเป็นความยุ่งยาก และขาดองค์กรศาลที่จะทำหน้าที่พิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นศาลชำนาญพิเศษเฉพาะจึงส่งผลให้มีการวิจัยนี้ว่าด้วยเรื่อง กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเพื่อให้เป็นองค์กรที่มีกระบวนการวิธีพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะภายใต้กฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน คดีที่ยกมาเป็นตัวอย่างข้างต้นนี้เห็นได้ว่าเป็นคดีที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรง แต่ศาลรัฐธรรมนูญก็ไม่อาจรับพิจารณาคดีได้และผู้เสียหายก็ไม่รู้ว่าสามารถที่จะนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญได้หรือไม่จึงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

งานวิจัยนี้จึงมีแนวคิดศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการในการพิจารณาคดีที่ไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ และรัฐธรรมนูญก็มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้ในมาตรา 4 และคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้เป็นการเฉพาะใน หมวด 3 มาตรา 25-49 โดยประชาชนสามารถใช้สิทธิได้ตามมาตรา 213 เพราะพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ออกแบบ (Design) มาเพื่อพิจารณาประเภทคดีที่เป็นเนื้อหาสาระในการวางโครงสร้างทางกฎหมายและควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือร่างกฎหมาย พิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรอิสระ (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 7) ซึ่งคดีเหล่านี้เป็นลักษณะคดีที่มีเนื้อหาสาระเป็นการวางโครงสร้างระบบกฎหมาย การเมืองและการปกครอง มากกว่าที่จะเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่ประชาชน ซึ่งการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนจึงต้องเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเป็นกฎหมายเฉพาะแตกต่างหากจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นศาลที่พิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเช่นเดิม เพราะคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนถือว่าเป็นการคุ้มครองขั้นสุดท้ายของกระบวนการพิจารณาความและศาลที่พิจารณาคดีจะต้องเป็นศาลสูงสุดเมื่อเทียบกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศและหลักกฎหมายต่างประเทศแล้ว ดังนั้น การจัดท้าววิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนที่พิจารณาพิพากษาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะต่อไป

4.2 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายไทย

สิทธิมนุษยชนมีความสำคัญที่แสดงถึงศักดิ์ความเป็นมนุษย์ที่ประเทศไทยได้ให้การรับรองกฎหมายระหว่างประเทศจึงได้มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้การคุ้มครองมาตั้งแต่รัฐธรรมนูญฯ ฉบับพุทธศักราช 2492 เป็นต้นมาจนถึง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยมีกฎหมายลำดับรองที่เป็นกฎหมายบัญญัติเนื้อหาสาระของสิทธิโดยแฝงอยู่ตามกฎหมายฉบับต่าง ๆ ทั้งในส่วนของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ และประมวลกฎหมาย ซึ่งการวิเคราะห์การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายของประเทศไทยมีวัตถุประสงค์ที่จะชี้ให้เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ ที่แสดงถึงข้อจำกัดของการคุ้มครอง ในกระบวนการของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพโดยกำหนดประเด็นการวิเคราะห์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2560 และวิธีพิจารณาความของแต่ละศาลประกอบด้วย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.2.1 การรับรองสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

การรับรองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีการบัญญัติไว้ตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งรัฐธรรมนูญทั้ง 5 ฉบับข้างต้น พบว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีพัฒนาการของสิทธิมนุษยชนมาโดยลำดับ จึงได้นำมาศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการรับรองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญอันจะเป็นรากฐานให้เห็นว่าสิทธิมนุษยชนเป็นกฎหมายที่สำคัญในการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและรัฐธรรมนูญฉบับใดถ้ามิได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิมนุษยชนไว้ย่อมถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ไม่ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอันเป็นรากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ต้องบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยจะได้ทำการวิเคราะห์สาระสำคัญของสิทธิมนุษยชน ดังนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492

ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่จะเห็นความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยอันเนื่องมาจากการได้รับแนวคิดตามปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่บังคับใช้ในปี พ.ศ. 2491 ขององค์การสหประชาชาติ (United Nation: UN) ที่ได้ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนสากล ซึ่งประเทศไทยก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเช่นกัน โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 4 บัญญัติว่า “ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใดย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน” เป็นบทบัญญัติที่ให้การรับรองสิทธิมนุษยชนในถิ่นกำเนิด และสิทธิในการนับถือศาสนา ถือได้ว่าเป็นการรับรองสิทธิในถิ่นกำเนิดและสิทธิในการนับถือศาสนาของประชาชนชาวไทย นอกจากนั้นยังมีบทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยในหมวด 3 ไว้เป็นการเฉพาะด้วย ได้แก่

1) การรับรองสิทธิของประชาชน ประกอบด้วย สิทธิในการมีกำเนิด และการนับถือศาสนา (มาตรา 26) สิทธิในการได้รับการสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะพิพากษาถึงที่สุดว่ามีความผิด (มาตรา 30) สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย (มาตรา 31) สิทธิที่จะไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน (มาตรา 32) สิทธิในทรัพย์สิน (มาตรา 34) สิทธิในการร้องทุกข์ (มาตรา 42) สิทธิของบุคคลในครอบครัว (มาตรา 43) สิทธิในการฟ้องหน่วยงานราชการให้รับผิดชอบต่อการกระทำของเจ้าพนักงาน (มาตรา 44) และสิทธิและเสรีภาพของข้าราชการ (มาตรา 45)

2) การรับรองเสรีภาพของประชาชน ประกอบด้วย เสรีภาพในการนับถือศาสนาและการปฏิบัติพิธีกรรม (มาตรา 28) เสรีภาพในเคหสถาน (มาตรา 33) เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา (มาตรา 35) เสรีภาพในการศึกษาและอบรม (มาตรา 36) เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ (มาตรา 37) เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม (มาตรา 38) เสรีภาพในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง (มาตรา 39) เสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์ หรือทางอื่นที่ชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 40) และเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรและการประกอบอาชีพ (มาตรา 41)

3) การรับรองความเสมอภาคของประชาชน ในเรื่องความเสมอภาคในกฎหมายโดยไม่คำนึงฐานันดรศักดิ์ (มาตรา 27)

ดังนั้นเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 เป็นรัฐธรรมนูญที่ได้ให้ความสำคัญต่อการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและถือว่าเป็นรากฐานแห่งสิทธิและเสรีภาพของรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ๆ เพราะถือว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญต่อการพัฒนากฎหมายการรับรองสิทธิและเสรีภาพที่จะมีอิทธิพลต่อกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ

ที่จะต้องบัญญัติให้เคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และสอดคล้องกับหลักรัฐธรรมนูญที่ดีจะต้องมีการบัญญัติสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างชัดเจนแน่นอนเพื่อที่จะเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ป้องกันมิให้รัฐหรือเอกชนมากดขี่บังคับได้ ซึ่งถ้ารัฐออกกฎหมายใดที่ลดทอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนแล้ว กฎหมายนั้นเป็นอันขัดกับรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด และจะต้องถือว่ากฎหมายนั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้ ดังเช่น สิทธิเสรีภาพของประชาชนซึ่งกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเรื่องสิทธิในทรัพย์สินของตน เสรีภาพในการพูด การเขียน เป็นต้น ถือว่าเป็นกฎหมายสูงสุดซึ่งจะล้มล้างไม่ได้

2. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534

รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีได้แบ่งประเภทของสิทธิและเสรีภาพในลักษณะที่เป็นสิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยแต่ได้บัญญัติให้สิทธิและเสรีภาพเฉพาะเป็นกรณีสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยดังปรากฏในมาตรา 4 บัญญัติว่า “ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใดย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน” โดยได้บัญญัติให้สิทธิแก่ประชาชนชาวไทยไว้ทั้งในส่วนของมาตรา 4 ดังกล่าว และได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้ในหมวด 3 ว่าด้วย สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยเป็นการเฉพาะด้วย ส่วนเนื้อหาแห่งสิทธินั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 ได้แก่ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่จะได้รับสิทธิตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ สิทธิความเท่าเทียมในกฎหมาย สิทธิทางการเมือง เสรีภาพในการนับถือศาสนา หรือสิทธิที่จะไม่ถูกลงโทษจนกว่าศาลจะพิพากษาถึงที่สุดว่ามีความผิดและจะลงโทษเกินกว่าที่กฎหมายบัญญัติในขณะกระทำ ความผิดไม่ได้ เป็นต้น

ดังนั้น เมื่อพิจารณาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปีพุทธศักราช 2492 และฉบับปีพุทธศักราช 2534 เห็นว่า มีแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่คล้ายคลึงกันกล่าวคือ คุ้มครองสิทธิเฉพาะประชาชนชาวไทยเท่านั้นโดยมิได้ขยายไปถึงการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนต่างด้าวที่อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของประเทศไทยอาจจะด้วยเหตุผลเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ เพราะโดยหลักบุคคลธรรมดาทั่วไปย่อมอ้างหลักความเสมอภาคได้ ซึ่งการอ้างหลักดังกล่าวเป็นผลมาจากลักษณะของสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปีพุทธศักราช 2534 มาตรา 25 ซึ่งบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน...” และจากชื่อหมวดที่บัญญัติให้เป็นหมวดว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย จึงทำให้บทบัญญัติของสิทธิเสรีภาพตามหมวด 3 บังคับใช้กับปวงชนชาวไทยหรือคนสัญชาติไทยเท่านั้น ดังนั้นบุคคลต่างด้าวไม่สามารถเป็นผู้ทรง

สิทธิในความเสมอภาคตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญได้ แม้หลักแห่งความเสมอภาคจะเป็นหลักการแห่งสิทธิมนุษยชนก็ตาม (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, ออนไลน์, 2548)

3. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มาจากการร่างของประชาชนอันเนื่องมาจากเหตุการณ์เรียกร้องสิทธิทางการเมืองในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนที่สำคัญของสังคมไทยอีกเหตุการณ์หนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จึงได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพและเพิ่มการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ขึ้นมาด้วย โดยแบ่งประเภทของสิทธิและเสรีภาพออกเป็น 2 กรณี คือ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนสากล และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย ในส่วนการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนสากลได้บัญญัติไว้ในมาตรา 4 บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับการคุ้มครอง” ซึ่งเป็นการบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลโดยไม่คำนึงว่าบุคคลดังกล่าวจะมีสัญชาติได้ ถ้าอยู่ภายใต้บังคับของราชอาณาจักรไทยย่อมได้รับการคุ้มครอง นอกจากนั้นยังได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้ในหมวด 3 เป็นการเฉพาะด้วย ซึ่งมีการรับรองสิทธิและเสรีภาพที่มีรายละเอียดมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับอื่น ๆ เพื่อให้ครอบคลุมถึงการเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันเป็นสาระสำคัญของสิทธิมนุษยชนสากล

นอกจากการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพซึ่งเป็นสาระสำคัญที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญดังกล่าวแล้ว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ยังได้ให้ความสำคัญต่อหน่วยงานของรัฐที่จะทำหน้าที่เป็นองค์กรเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพแทนประชาชนและทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาด้านสิทธิมนุษยชนแก่รัฐ ในการบังคับใช้กฎหมายจะต้องอยู่ภายใต้การเคารพต่อหลักสิทธิมนุษยชน จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 199-200 โดยให้มีสถานะเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม คุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิเสรีภาพของประชาชนให้มีผลปรากฏเป็นรูปธรรมตามที่มีการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวางไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้

4. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญที่มาจากเหตุการณ์รัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 แต่ก็ยังถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีแนวคิดมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ แต่ได้จำแนกเนื้อหาของสิทธิออกเป็นกรณี ๆ ได้แก่ ความเสมอภาค สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล สิทธิใน

กระบวนการยุติธรรม สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อมวลชน สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา สิทธิในการได้รับการบริการสาธารณสุข และสวัสดิการจากรัฐ สิทธิในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน เสรีภาพในการชุมนุมและการสมาคม สิทธิชุมชน สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ โดยแต่ละสิทธิได้ลงรายละเอียดของเนื้อหาแห่งสิทธิและการเรียกร้องสิทธิให้บรรลุตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้

นอกจากนั้นยังได้กำหนดให้คงไว้ซึ่งองค์กรคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ก็คือ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติโดยให้ปรับเปลี่ยนรูปแบบของอำนาจหน้าที่จากการเป็นองค์กรที่ปรึกษาด้านสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐให้เป็นองค์กรกึ่งตุลาการกล่าวคือเป็นองค์กรที่มีอำนาจตรวจสอบ สืบสวน และสอบสวนการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนและเป็น โจทก์ฟ้องคดีเรียกร้องสิทธิแทนผู้เสียหาย ซึ่งเห็นว่าเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่สำคัญอย่างมากและมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างเต็มรูปแบบแทนที่จะเป็นหน่วยงานที่รู้ถึงปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนเพียงอย่างเดียวดังเช่นอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แต่อำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 นี้มิใช่มีอำนาจเพียงรู้ถึงปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนเท่านั้น แต่ยังสามารถแก้ไขปัญหาและเยียวยาปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ ซึ่งกรณีนี้ถือได้ว่าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นองค์กรรูปแบบใหม่ของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่ปัญหาการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับการแก้ไขปัญหา

5. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญที่ยังมีแนวคิดมาจากเหตุการณ์ทางการเมือง ในส่วนของการบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพถือว่าไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพดังเช่นรัฐธรรมนูญฉบับอื่น ๆ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้คงหลักการของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่ได้มีการแก้ไขหลักการเดิมของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งเคยกำหนดให้การใช้สิทธิและเสรีภาพต้องเป็นไปตามที่กฎหมายระดับพระราชบัญญัติบัญญัติไว้ โดยแก้ไขใหม่ให้สามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้ทันทีไม่ต้องรอให้มีการตรากฎหมายขึ้นเสียก่อนโดยตัดข้อความคำว่า “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ในมาตราต่าง ๆ ออก และบัญญัติสาระแห่งสิทธิและเสรีภาพไว้ในเนื้อหาของแต่ละมาตราแทน โดยได้บัญญัติรับรองสิทธิไว้ในมาตรา 4 ในเรื่อง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล และยังได้บัญญัติยืนยันไว้ด้วยว่าปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน ทั้งนี้ ยังได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาว

ไทยไว้เป็นการเฉพาะในหมวด 3 ด้วย ซึ่งเนื้อหาสาระของสิทธิและเสรีภาพมีลักษณะคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปีพุทธศักราช 2550 และปีพุทธศักราช 2540

ในส่วนองค์กรทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนยังคงเป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเช่นเดิม ซึ่งมีแนวคิดให้มีการรวมองค์กรทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนระหว่างคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติกับคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินเข้าเป็นองค์กรเดียวและทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชน แต่ก็ปรากฏว่าไม่อาจจะรวมองค์กรได้ เพราะการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่สำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่รัฐจะต้องมีหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จึงทำให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาียังคงมีสถานะเหมือนเดิมกล่าวคือ เป็นองค์กรอิสระทำหน้าที่ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงการละเมิดสิทธิมนุษยชน เห็นได้ว่า เป็นอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กล่าวคือ เป็นองค์กรที่ปรึกษา ด้านสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้แก่รัฐโดยไม่มีอำนาจในการสอบสวน สืบสวนและฟ้องคดี เช่นเดียวกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในการเข้าไปแก้ไขปัญหาคาละเมิดสิทธิมนุษยชน จึงทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในรูปแบบเช่นเดียวกับช่วงการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

จากที่กล่าวมานี้ย่อมชี้ให้เห็นได้ว่าการรับรองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายไทยได้รับรองและบัญญัติอย่างเป็นรูปธรรมเป็นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 แต่เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 5 โดยได้บัญญัติไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 26-45 โดยบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้ในเรื่องต่าง ๆ ดังเช่น ความเสมอภาคในกฎหมาย เสรีภาพในการนับถือศาสนา บุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญาถ้าในเวลาที่ทำความผิดนั้นกฎหมายมิได้บัญญัติเป็นความผิดและมีได้กำหนดบทลงโทษไว้ เป็นต้น ซึ่งการรับรองสิทธิเหล่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากปณิญาสาถว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยมีเป้าหมายเพื่อที่จะเข้าเป็นภาคีองค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ.2489 (ค.ศ. 1946) (กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2559, ออนไลน์) จึงต้องบัญญัติรับรองสิทธิมนุษยชนไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อให้นานาชาติเห็นว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ภายหลังจากนั้นก็ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิมนุษยชนไว้ ดังเช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ที่ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในมาตรา 4 นอกจากนั้นยังได้บัญญัติไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 24-49 และยังเพิ่มเติมหน้าที่ของชนชาว

ไทยไว้ในหมวด 4 ด้วย จนกระทั่งได้มีการบัญญัติสิทธิ เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 อย่างเป็นรูปธรรมและถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอีกรัฐธรรมนูญฉบับหนึ่ง โดยบัญญัติคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้ในมาตรา 4 เมื่อพิจารณาเนื้อหาแห่งสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 กับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชนชาวไทยเป็นหลักโดยพิจารณาจากบุคคลที่มีสัญชาติไทย เพราะมาตรา 4 และหมวด 3 ว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยเป็นการเฉพาะ แต่เมื่อมีการยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 คณะกรรมการยกร่างเห็นว่า การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนนั้นเป็นหลักในการคุ้มครองในทางสากล และประเทศไทยก็จะต้องปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติด้วย โดยจะต้องบัญญัติคุ้มครองสิทธิมนุษยชนสากลโดยไม่ได้จำกัดเฉพาะประชาชนชาวไทยเท่านั้น โดยมีการกำหนดไว้ในมาตรา 4 ซึ่งถือว่าเป็นการคุ้มครองโดยไม่คำนึงถึงหลักสัญชาติไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีสัญชาติใด ถ้าอยู่ภายในราชอาณาจักรไทยก็ได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกัน เช่น สิทธิในการรับการรักษายาบาล ความเสมอภาคในการใช้แรงงาน หรือสิทธิในการเลือกปฏิบัติ ซึ่งสิทธิเหล่านี้ถือว่าเป็นสิทธิในทางสากลที่จะต้องให้การคุ้มครอง แต่ถ้าสิทธิและเสรีภาพใดที่มีลักษณะเฉพาะโดยจะคุ้มครองเฉพาะประชาชนชาวไทยก็ให้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะของสิทธินั้น ดังปรากฏอยู่ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปีพุทธศักราช 2540 ฉบับปีพุทธศักราช 2550 หรือฉบับปัจจุบันพุทธศักราช 2560 ก็ได้มีการกำหนดรูปแบบการคุ้มครองสิทธิไว้เช่นเดียวกัน กล่าวคือ มีการบัญญัติคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้ในมาตรา 4 ในลักษณะการคุ้มครองในทางสากล แต่ถ้าสิทธิและเสรีภาพใดที่จะมีการบัญญัติรับรองสิทธิให้แก่ประชาชนชาวไทยเป็นการเฉพาะก็จะมีการบัญญัติไว้ในส่วนที่เป็นสาระสำคัญภายในรัฐธรรมนูญนั้นก็คือการบัญญัติไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ดังเช่น สิทธิทางการเมือง สิทธิการเลือกตั้ง สิทธิและเสรีภาพเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ สิทธิในการนับถือศาสนา หรือสิทธิในการตัดสินใจในร่างกายและชีวิตของตนเอง เป็นต้น ซึ่งการบัญญัติสิทธิและเสรีภาพหรือการรับรองสิทธิในสิทธิอะไรบางอย่างนั้นขึ้นอยู่กับรายละเอียดของรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับแตกต่างกันไปตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศ

นอกจากความแตกต่างของสิทธิและเสรีภาพที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับที่มีรายละเอียดแตกต่างกันแล้วยังมีอีกหนึ่งกรณีที่มีความแตกต่างกันของรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ได้แก่ การรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้มีการบัญญัติไว้

เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญฉบับปีพุทธศักราช 2540 โดยเล็งเห็นถึงความสำคัญในการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามสาระสำคัญของหลักสิทธิมนุษยชนสากลที่จะต้องมีการประกอบด้วย สิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติ ซึ่งเป็นสาระสำคัญในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติที่ประเทศสมาชิกภาพจะต้องนำไปปฏิบัติโดยการนำไปพัฒนากฎหมายให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งประเทศไทยในฐานะเป็นสมาชิกภาพขององค์การสหประชาชาติก็มีพันธกรณีที่จะต้องพัฒนากฎหมายการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเช่นกัน โดยเฉพาะการบัญญัติกฎหมายคุ้มครองสิทธิไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งประเทศไทยก็ได้ปฏิบัติตามพันธกรณีดังกล่าว (ดูตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญ	ฉบับปี พ.ศ. 2492	ฉบับปี พ.ศ. 2534	ฉบับปี พ.ศ. 2540	ฉบับปี พ.ศ. 2550	ฉบับปี พ.ศ. 2560
สิทธิมนุษยชน	✗	✗	✓	✓	✓
สิทธิ	✓	✗	✓	✓	✓
เสรีภาพ	✓	✗	✓	✓	✓
ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	✗	✗	✓	✓	✓
ความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติ	✓	✓	✗	✓	✓

จากตารางข้างต้นพบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปีพุทธศักราช 2540 ฉบับปีพุทธศักราช 2550 และฉบับปีพุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพไว้ในมาตรา 4 เช่นเดียวกัน แตกต่างกันที่การให้ความสำคัญแก่ลำดับของสิทธิ กล่าวคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปีพุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติรับรองสิทธิมนุษยชนไว้ประกอบด้วย ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพ ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปีพุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติรับรองสิทธิมนุษยชนไว้ประกอบด้วย ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค โดยเพิ่มหลักความเสมอภาคไว้ในมาตรา 4 ดังกล่าวด้วย ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปีพุทธศักราช 2540 ไม่ได้บัญญัติเรื่องนี้ไว้แต่ได้บัญญัติไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยเท่านั้น โดยอาจจะด้วยเหตุผลว่า คนต่างด้าวจะไม่อาจได้รับความเสมอภาคเช่นเดียวกับประชาชนชาวไทยที่เป็นได้โดยเฉพาะความเสมอภาคในการใช้แรงงานตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน เพราะประเทศไทยยังเป็นประเทศกำลังพัฒนาที่ต้องอาศัย

แรงงานจากคนต่างด้าวโดยเฉพาะแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในฉบับปัจจุบันก็เป็นหลักการเดียวกับที่ได้รับรองสิทธิไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปีพุทธศักราช 2550 ประกอบไปด้วย การรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ซึ่งเป็นการคุ้มครองครอบคลุมสาระสำคัญของสิทธิมนุษยชนอาจจะด้วยเหตุผลที่ประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามพันธกรณีขององค์การสหประชาชาติข้างต้น จึงต้องมีการคุ้มครองให้สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และหลาย ๆ ประเทศได้นำหลักสิทธิมนุษยชนมาเป็นเครื่องมือกดดันทางการค้า จึงทำให้ประเทศไทยจะต้องปรับปรุงกฎหมายให้มีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยไม่คำนึงสัญชาติของบุคคลตามหลักสากล แต่ถ้าจะมีการรับรองสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะของประชาชนชาวไทยก็บัญญัติไว้ในหมวด 3 ของรัฐธรรมนูญทุกฉบับเพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดที่ว่า การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นสาระสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

4.2.2 องค์การของรัฐในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ตามที่วิเคราะห์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพุทธศักราช 2540 ฉบับพุทธศักราช 2550 และ ฉบับพุทธศักราช 2560 ซึ่งทุกฉบับได้ให้มีการจัดตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยมีกฎหมายรองรับ คือ พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประกาศใช้บังคับตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพุทธศักราช 2540 ในส่วนของอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีสถานะเป็น “องค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ” และมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 257

เมื่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้มีประกาศฉบับที่ 11/2557 ลงวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 เรื่อง การสิ้นสุดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สิ้นสุดลง ยกเว้นหมวด 2 และให้องค์กรอิสระและองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 ยังคงปฏิบัติหน้าที่ต่อไป ด้วยเหตุดังกล่าว อำนาจหน้าที่ในการเสนอเรื่องและความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ และศาลปกครอง และการฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมแทนผู้เสียหายจึงสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 15 ของพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เช่นเดิม เมื่อมีการประกาศใช้บังคับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีสถานะเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญและมาตรา 247 และมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการ

สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2562, ออนไลน์) นั้นการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในสิทธิมนุษยชนนั้นจะพบถึงความเหมือนและความแตกต่าง

เมื่อวิเคราะห์อำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติจัดตั้งพบว่า ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ได้ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่คนไทย เพราะเกิดจากเหตุการณ์การเคลื่อนไหวของประชาชนในการประท้วงรัฐบาล และต่อต้านการสืบทอดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 หรือที่เรียกว่า “เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ” เพราะถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนมากที่สุดในสังคมไทย เพราะฉะนั้น เมื่อมีการยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและยกย่องพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ทำหน้าที่เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญที่มีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และจัดทำรายงานเกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เป็นสถาบันส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่ปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจทางการเมือง หรือผลประโยชน์ทางการเมืองที่จะทำหน้าที่เป็นองค์กรที่ปรึกษาด้านสิทธิมนุษยชน (Advisory function) เพื่อรายงานสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่มีอยู่ในประเทศ สร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเป็นสัญลักษณ์ว่ามีหน่วยงานรับผิดชอบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยตรง เมื่อมีการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในปี พ.ศ. 2542 แล้ว พบว่า อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นองค์กรที่มีหน้าที่รายงานปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนและให้คำปรึกษาด้านสิทธิมนุษยชนแก่รัฐเท่านั้น โดยไม่มีอำนาจในการเข้าไปแก้ไขปัญหาลักษณะเป็นองค์กรที่มีอำนาจตัดสินใจ (Quasi-Judisdictional competence) หรือการทำหน้าที่กึ่งตุลาการ (Quasi-Judicial Function) จึงทำให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามเจตนารมณ์ที่ควรจะเป็น จนกระทั่งมีการยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ปรับเปลี่ยนอำนาจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติโดยให้เป็นหน่วยงานเรียกร้องสิทธิแทนประชาชน เช่น ตรวจสอบและรายการกระทำหรือการละเลยการกระทำ อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี และยังเพิ่มอำนาจในการเสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง หรือศาลยุติธรรมได้ ซึ่งเป็นองค์กรในลักษณะที่มีอำนาจตัดสินใจ หรือการทำหน้าที่กึ่งตุลาการ ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางที่ดีในการพัฒนาองค์กรคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นองค์กรที่มีอำนาจแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้เป็นอย่างดี

เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ถูกยกเลิกโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้มีการปรับปรุงอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้เป็นองค์กรทำหน้าที่ในลักษณะเป็นองค์กรที่ปรึกษา (Advisory function) แต่มีอำนาจในการร้องทุกข์กล่าวโทษแทนผู้เสียหายและเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 37) ซึ่งในส่วนอำนาจฟ้องคดีแทนผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนให้เป็นอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินในการทำหน้าที่ฟ้องคดีแทนผู้เสียหาย แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 230 วรรคท้าย ได้กำหนดว่า หากเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนให้ผู้ตรวจการแผ่นดินส่งเรื่องให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำเนินการต่อไป การที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เช่นนี้ก่อให้เกิดปัญหา เพราะเมื่อเป็นกรณีเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนจะต้องส่งเรื่องไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเพื่อที่จะดำเนินการต่อไป เห็นว่า ดำเนินการในเรื่องอะไรนั้นเป็นปัญหาในทางกฎหมายเพราะคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 247 มีอำนาจเพียงทำรายงานไปยังหน่วยงานที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนให้ทำการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ถูกทำละเมิดสิทธิมนุษยชน แต่ถ้าหน่วยงานนั้นไม่ดำเนินการตามความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีหน้าที่เพียงรายงานไปยังรัฐสภา และคณะรัฐมนตรีเท่านั้น จึงทำให้หน่วยงานคุ้มครองสิทธิมนุษยชนยังคงเป็นปัญหาในทางกฎหมายที่ไม่อาจแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ (ดูตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 เปรียบเทียบการรับรองสิทธิมนุษยชนและการจัดตั้งองค์กรคุ้มครองสิทธิในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

เนื้อหาแห่งสิทธิและอำนาจหน้าที่	รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492	รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2534	รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540	รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550	รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560
สิทธิตามรัฐธรรมนูญ	✓	✓	✓	✓	✓
องค์กรคุ้มครองสิทธิ	✗	✗	✓	✓	✓
กระบวนการเข้าถึงสิทธิ	✗	✗	✓	✓	✓
สิทธิในการเข้าถึงสิทธิ	✗	✗	✓	✓	✓
ตรวจสอบข้อเท็จจริง	✗	✗	✓	✓	✓

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เนื้อหาแห่งสิทธิและ อำนาจหน้าที่	รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492	รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2534	รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540	รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550	รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560
จัดทำรายงานละเมิด สิทธิมนุษยชน	✗	✗	✓	✓	✓
สืบสวนและสอบสวน	✗	✗	✗	✓	✗
การฟ้องคดี	✗	✗	✗	✓	✗

จากตารางข้างต้นเห็นว่า ในการรับรองสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญนั้นมีบทบัญญัติรับรองสิทธิไว้เป็นรูปธรรม แต่ขาดกฎหมายลำดับรองในการบัญญัติสิทธิต่าง ๆ ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญหรือที่เรียกว่า การรับรองสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติ และจะต้องมีกฎหมายวิธีสบัญญัติเพื่อให้เป็นกฎหมายบัญญัติไปสู่สิทธิที่กำหนดไว้ในกฎหมายสารบัญญัตินั้นด้วย และหน่วยงานคุ้มครองสิทธิก็เช่นเดียวกันที่จะต้องเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายดังกล่าวด้วย

4.2.3 การใช้สิทธิขอคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อหน่วยงานของรัฐ

การรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีการรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนทุกบทบัญญัติกฎหมายเพราะเป็นเป้าหมายหลักของรัฐในการบัญญัติกฎหมายเพื่อวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน แต่ที่ปรากฏในกฎหมายที่รับรองไว้อย่างเป็นรูปธรรมในลักษณะของกฎหมายสารบัญญัติ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 4 เป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในลักษณะภาพรวม กล่าวคือ คุ้มครองทั้งคนต่างด้าวที่ไม่มีสัญชาติไทย ซึ่งเข้ามาอยู่ในประเทศไทยและบุคคลที่มีสัญชาติไทย ในลักษณะการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามมาตรฐานสากล นอกจากนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ยังได้คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยในลักษณะการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานเฉพาะบุคคลที่มีสัญชาติไทยไว้ในหมวด 3 ว่าด้วย สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 25-49 ได้แก่ ความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติในทางกฎหมาย สิทธิและเสรีภาพในทางชีวิตและร่างกาย สิทธิของบุคคลที่จะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ สิทธิที่จะไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน เสรีภาพในการนับถือศาสนา สิทธิในความเป็นส่วนตัว เสรีภาพในเคหสถาน เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อมวลชน เสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร สิทธิในทรัพย์สินและการสืบทอด เสรีภาพในการเดินทาง

และการเลือกถิ่นที่อยู่ สิทธิที่จะไม่ถูกเนรเทศบุคคลสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร หรือห้ามมิให้ผู้มีสัญชาติไทยเข้ามาในราชอาณาจักร เสรีภาพในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

ในการป้องกันต่อศาลเพื่อให้รับรองสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ นั้นได้กำหนดรูปแบบไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 213 กำหนดให้บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อมีคำวินิจฉัยว่าการกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ถือว่าเป็นการขยายการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ และให้อำนาจแก่ศาลรัฐธรรมนูญมากขึ้น และ “การกระทำ” ดังกล่าวครอบคลุมการใช้อำนาจรัฐทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล และสิทธิในการยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญ แต่ยังคงจำกัดให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 46, 47, 48 ซึ่งถือว่าเป็นอีกช่องทางพิทักษ์สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนได้อีกทางหนึ่ง

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 231 กำหนดว่า ในกรณีการออกพระราชบัญญัติฉบับใดเป็นการละเมิดและละเมิดสิทธิเสรีภาพพื้นฐานของประชาชนผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจในการเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการปรับปรุงกฎหมาย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 230 (1) (2) กำหนดไว้ หากเป็นกรณีที่เกิดปัญหาว่ากฎหมาย กฎ คำสั่ง หรือการกระทำขัดด้วยหลักกฎหมายหรือไม่ ผู้ตรวจการแผ่นดินมีสิทธิเสนอเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองได้ และให้สิทธิแก่ประชาชนสามารถร้องทุกข์ต่อผู้ตรวจการแผ่นดินได้ เมื่อความปรากฏแก่ผู้ตรวจการแผ่นดินว่ามีความเสียหาย ผู้ตรวจการแผ่นดินย่อมสามารถดำเนินการตามหน้าที่ได้ จะเห็นว่าหน่วยงานของรัฐจะนิ่งเฉยโดยไม่ทำหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้ เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหน้าที่แล้วย่อมมีอำนาจตามมา เพื่อสื่อไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าต้องทำหน้าที่ไม่ใช่ว่าแสดงอำนาจ นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ยังมุ่งเน้นให้ผู้ตรวจการแผ่นดินแก้ไขปัญหาในเชิงระบบมิใช่แก้ไขปัญหามาของประชาชนเฉพาะราย

การรับรองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ดังที่ได้กล่าวไปแล้วยังมีกฎหมายรับรองสิทธิและเสรีภาพในลักษณะเป็นมาตรการในทางปกครองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นกฎหมายจัดตั้งหน่วยงานของรัฐเพื่อทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนในลักษณะเป็นองค์กรทางปกครองประกอบไปด้วยผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน จำนวน 7

คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา จากผู้เป็นกลาง ทางการเมือง และมีความรู้ และประสบการณ์ด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นที่ประจักษ์เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 8) มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน และเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน รวมทั้งการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง และจัดทำรายงาน เสนอแนะ และชี้แจงผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศเสนอต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี และเผยแพร่ต่อประชาชน (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 26) ในการดำเนินการตามหน้าที่ของคณะกรรมการจะต้องดำเนินการตาม หมวด 2 ว่าด้วยการดำเนินการตามหน้าที่ของคณะกรรมการ มาตรา 33-46 โดยให้อำนาจแก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเป็นผู้ที่ตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนเฉพาะกรณี และจัดทำรายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศเสนอต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี และเผยแพร่ต่อประชาชนในภาพรวมของประเทศ และมีอำนาจในการร้องทุกข์กล่าวโทษแทนผู้เสียหายและเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 37) ถ้ามีผู้แจ้งหรือผู้ร้องเรียนว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนขึ้น ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตรวจสอบเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและทำความเข้าใจปรากฏโดยไม่ล่าช้า และต้องศึกษาและวิเคราะห์ให้ทราบถึงสาเหตุของการละเมิดสิทธิมนุษยชน (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 34) ในกรณีที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตรวจสอบแล้วเห็นว่า การละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นกรณีเฉพาะตัวหรือเป็นรายกรณี ให้แจ้งหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชนภายใน 60 วัน และให้หน่วยงานของรัฐที่กระทำละเมิดแจ้งผลการดำเนินการให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติภายในระยะเวลาที่กำหนด แต่ถ้าหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องมิได้ดำเนินการให้คณะกรรมการจัดทำรายงานเสนอคณะรัฐมนตรี (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 36)

ในกระบวนการทางกฎหมายในการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นการรับรองสิทธิและเสรีภาพในลักษณะกฎหมายเชิงเนื้อหา (Substantive Law) ซึ่งยังขาดกฎหมายการรับรองสิทธิเชิงกระบวนการ (Procedural Law) แม้จะมีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 จะมีลักษณะเป็นกฎหมายเชิง

กระบวนการก็ตาม แต่ก็มิใช่กระบวนการฟ้องคดีต่อองค์กรตุลาการ แต่เป็นการดำเนินการหรือการกำหนดขั้นตอนการใช้สิทธิผ่านหน่วยงานทางปกครองโดยให้หน่วยงานของรัฐเป็นผู้ฟ้องคดีแทนผู้เสียหาย ซึ่งผู้เสียหายจะใช้สิทธิฟ้องคดีได้ก็ต่อเมื่อหน่วยงานของรัฐปฏิเสธเรื่องหรือมีมติยุติเรื่องที่ทำให้การใช้สิทธิเรียกร้อง ประชาชนจึงจะสามารถใช้สิทธิต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ ดังนั้น การกำหนดรูปแบบการใช้สิทธินี้เป็นการสร้างกระบวนการและขั้นตอนที่ไม่เอื้อต่อการเรียกร้องสิทธิมนุษยชน อันจะเป็นการสร้างขั้นตอนโดยไม่จำเป็นก่อให้เกิดปัญหาและระยะเวลาในการใช้สิทธิ นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างภาระให้แก่ประชาชนที่จะต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการท้ายที่สุดเมื่อฟ้องคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญจะไม่รับคดีไว้พิจารณาด้วยเหตุผลที่หลากหลายจึงทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไม่มีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 213 และมาตรา 231

4.2.4 การใช้สิทธิของคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อองค์กรตุลาการ

การประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนเป็นหน้าที่ที่สำคัญของรัฐบาลปกครองในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยเสรีนิยม (Liberal democracy) ซึ่งหน่วยงานที่สำคัญต่อการประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ได้แก่ องค์กรตุลาการ ที่จะเป็หน่วยงานทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในกฎหมายวิธีสบัญญัติ (Procedural Law) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการนำไปสู่การประกันสิทธิที่กำหนดไว้ในกฎหมายสารบัญญัติ (Substantive Law) ตามรูปแบบกฎหมายในการจัดตั้งศาลนั้น ๆ กล่าวคือ ถ้าเป็นกรณีการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ การใช้สิทธิหรือการห้ามการใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญ รวมทั้งหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในส่วนการใช้สิทธิคดีแพ่งและคดีอาญาเป็นอำนาจของศาลยุติธรรมโดยมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ได้กำหนดหลักเกณฑ์การฟ้องคดีแพ่งและคดีอาญาไว้ที่ศาลยุติธรรมจะเป็นกฎหมายในการพิจารณาพิพากษาคดี ส่วนถ้าเป็นกรณีเป็นการพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชนเป็นกรณีจะต้องพิจารณาคดีโดยศาลปกครองตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ซึ่งกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ไว้เพื่อให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐใช้สิทธิทางศาลเพื่อเป็นการเยียวยาความเสียหาย อันเป็นการใช้สิทธิของประชาชนที่ได้รับความคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญ ดังนั้น จึงขอเสนอสาระสำคัญของการใช้สิทธิตามกฎหมายแต่ละฉบับและแต่ละศาลตามรายละเอียดดังนี้

1) ศาลยุดิธรรม

ศาลยุดิธรรมถือว่ามียุติธรรมสำคัญอย่างมากในการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการกระทำละเมิดของเอกชน โดยมีกฎหมายกำหนดสาระสำคัญของเนื้อหาของสิทธิและเสรีภาพไว้ในประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งใช้กฎหมายวิธีสบัญญัติในการให้ประชาชนสามารถใช้สิทธินั้นได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

(1) การใช้สิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประชาชนสามารถใช้สิทธิทางศาลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้โดยการฟ้องคดีของพนักงานอัยการจะต้องอาศัยการสอบสวนของพนักงานสอบสวนดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 120 ในการฟ้องคดีของพนักงานอัยการจะต้องมีฐานจากการสอบสวนของพนักงานสอบสวนและการสอบสวนนั้นต้องชอบด้วยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้ เมื่อการสอบสวนเสร็จพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องได้หรือจะให้สอบสวนเพิ่มเติมก็ได้ เมื่อเข้าสู่การพิจารณาคดีของศาล ๆ จะต้องอธิบายฟ้องโจทก์ให้จำเลยฟัง (มาตรา 172 วรรคสอง) และศาลตรวจสอบคำฟ้องของโจทก์ว่าไม่เป็นการแถลงฟ้องจำเลยหรือการสอบสวนเป็นไปตามหลักการตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา นอกจากนั้นในการสืบพยานต้องคำนึงถึงถึงเพศ อายุ ฐานะ สุขภาพอนามัย ภาวะแห่งจิตของพยานหรือความเกรงกลัวที่พยานมีต่อจำเลยโดยจะต้องดำเนินการไม่ให้พยานเผชิญหน้าโดยตรงกับจำเลย ซึ่งอาจกระทำโดยการให้โทรทัศน์วงจรปิด ห้องชี้ตัวผู้ต้องหาที่เหมาะสม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือวิธีอื่นตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา และจะให้สอบถามผ่านนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือนุคคลอื่นที่พยานไว้วางใจด้วยก็ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคสาม)

เมื่อเสร็จกระบวนการสืบพยานแล้วศาลจะอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งในศาลโดยเปิดเผยในวันเสร็จการพิจารณา หรือภายในเวลาสามวันนับแต่เสร็จคดี ถ้ามีเหตุอันสมควร จะเลื่อนไปอ่านวันอื่นก็ได้ แต่ต้องจดรายงานเหตุนั้นไว้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 182 วรรคสอง) แล้วให้คู่ความลงลายมือชื่อไว้ ถ้าโจทก์ไม่มาจะอ่านโดยโจทก์ไม่อยู่ก็ได้ ในกรณีที่จำเลยไม่อยู่ โดยไม่มีเหตุสงสัยว่าจำเลยหลบหนีหรือจงใจไม่มาฟัง ก็ให้ศาลรอการอ่านไว้จนกว่าจำเลยจะมาศาล แต่ถ้ามีเหตุสงสัยว่าจำเลยหลบหนีหรือจงใจไม่มาฟัง ให้ศาลออกหมายจับจำเลยเมื่อได้ออกหมายจับแล้วไม่ได้ตัวจำเลยมาภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันออกหมายจับก็ให้ศาลอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งลับหลังจำเลยได้ และให้ถือว่าโจทก์หรือจำเลยได้ฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นแล้ว (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 182 วรรคสาม)

ในกรณีที่ประชาชนจะใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยตรงต่อศาลก็สามารถทำได้โดยกฎหมายกำหนดรูปแบบการตรวจสอบคำฟ้องต้องเป็นไปตามกระบวนการไต่สวนมูลฟ้อง ซึ่งกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ศาลกรองคดีที่ประชาชนฟ้องโดยใช้กระบวนการไต่สวนมูล ถ้าประเด็นใดมีมูลก็ให้ประทับฟ้อง แต่ถ้าประเด็นใดไม่มีมูลให้ศาลยกฟ้อง (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 167) เมื่อศาลประทับฟ้องแล้ว ให้ส่งสำเนาฟ้องให้แก่จำเลย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 168) ในขั้นตอนต่อไปก็เป็นขั้นตอนการพิจารณาคดีเช่นเดียวกับการฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการ

(2) การใช้สิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ได้รับรองสิทธิของประชาชนไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในเรื่อง “นิติกรรม” และ “นิติเหตุ” กล่าวคือ การทำนิติกรรมเพื่อที่จะมีนิติสัมพันธ์กันตามมูลแห่งหนึ่ง โดยการบังคับให้ผู้สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ในสัญญานั้นจะต้องใช้สิทธิทางศาล ประชาชนจะใช้สิทธิบังคับคดีด้วยตนเองไม่ได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213)

ในส่วนของนิติเหตุ เป็นเหตุการณ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ให้สามารถมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนโดยมี 3 ลักษณะ ได้แก่ ละเมิด ลากมិควรได้ และการจัดการงานนอกสั่ง กล่าวคือผู้ที่ได้รับความเสียหายในทางละเมิดย่อมมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420) ซึ่งจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามมาตรานี้ได้จะต้องพิจารณาที่องค์ประกอบของการกระทำด้วย ซึ่งจะต้องเป็นการกระทำโดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่อ ซึ่งการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายจนทำให้เป็นอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด บุคคลที่ได้รับความเสียหายย่อมสามารถใช้สิทธิทางศาลฟ้องคดีได้

ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรมถ้าเรื่องที่มีสาระสำคัญบางประเภทที่ต้องอาศัยความรู้ ความเชี่ยวชาญหรือความสามารถเฉพาะทางของผู้พิพากษา หรือต้องใช้ผู้พิพากษาสมทบที่เป็นตัวแทนจากบุคคลเฉพาะกลุ่ม เช่น คดีภาษีอากร คดีแรงงาน คดีเยาวชนและครอบครัว คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ คดีล้มละลาย ซึ่งในปัจจุบันมีศาลชำนาญพิเศษอยู่ 5 แผนกคดี ได้แก่ แผนกคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ แผนกคดีภาษีอากร แผนกคดีแรงงาน แผนกคดีล้มละลาย และแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ซึ่งต่างก็มีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลและวิธีพิจารณาคดีของตนเองแตกต่างกันไปตามเนื้อหาสาระของแต่ละประเภทคดี รูปแบบและสัดส่วนของผู้พิพากษาศาลชำนาญพิเศษได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษไม่ว่าจะเป็นศาลภาษีอากร ศาลแรงงาน ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ หรือคดีล้มละลาย เช่น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญา

และการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 หรือพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. 2528 ได้กำหนดรูปแบบและสัดส่วนของผู้พิพากษาไว้ในหมวด 2 ว่าด้วย ผู้พิพากษาในศาลชั้นอุทธรณ์ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกัน กล่าวคือ มีรูปแบบของผู้พิพากษาที่ได้รับการแต่งตั้งจากข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ ซึ่งมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับคดีชั้นอุทธรณ์พิเศษของศาลที่ได้รับการแต่งตั้ง และยังมีผู้พิพากษาประเภทผู้พิพากษาสมทบที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่จะเป็นผู้พิพากษาสมทบในศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ แต่มีศาลภาษีอากรและศาลล้มละลายที่ไม่มีรูปแบบของผู้พิพากษาสมทบแต่กำหนดคุณสมบัติของผู้พิพากษาที่เข้ามาพิจารณาคดีภาษีอากรจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องเกี่ยวกับภาษีอากรและในการนั่งพิจารณาและพิพากษาคดีจะต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคน จึงเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีภาษีอากร (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. 2528 มาตรา 15)

ในการอุทธรณ์คำพิพากษาศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษให้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์แผนกคดีชั้นอุทธรณ์พิเศษตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ พ.ศ. 2558 โดยให้มีการจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษขึ้นเป็นศาลชั้นอุทธรณ์ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ พ.ศ. 2558 มาตรา 4) โดยคู่ความมีสิทธิอุทธรณ์ได้ตามสาระสำคัญของคดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ กล่าวคือ ถ้าคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศให้อุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ชั้นอุทธรณ์พิเศษแผนกคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ คดีภาษีอากรให้อุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ชั้นอุทธรณ์พิเศษแผนกคดีภาษีอากร คดีแรงงานให้อุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ชั้นอุทธรณ์พิเศษแผนกคดีแรงงาน คดีล้มละลายให้อุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ชั้นอุทธรณ์พิเศษแผนกคดีล้มละลาย และคดีเยาวชนและครอบครัวให้อุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ชั้นอุทธรณ์พิเศษแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ พ.ศ. 2558 มาตรา 5) โดยกำหนดให้มีการจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษและมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์จากศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ ซึ่งได้มีการจัดตั้งขึ้นแล้วในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2559 (พระราชกฤษฎีกากำหนดวันเปิดทำการศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ พ.ศ. 2559) ในการกำหนดรูปแบบและสัดส่วนของผู้พิพากษาศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ กำหนดให้มีประธานศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษหนึ่งคน และรองประธานศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษห้าคนในศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ โดยประธานและรองประธานศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษจะต้องเป็นผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่เกี่ยวกับคดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ พ.ศ. 2558 มาตรา 6)

2) ศาลปกครอง

การที่ประชาชนจะฟ้องคดีต่อศาลปกครองต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 42 บัญญัติว่า

“ผู้ใดได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย หรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมิอาจหลีกเลี่ยงได้อันเนื่องจากการกระทำหรือการงดเว้นการกระทำของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองหรือกรณีอื่นใดที่อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครองตามมาตรา 9 และการแก้ไขหรือบรรเทาความเดือดร้อนหรือความเสียหายหรือยุติข้อโต้แย้งนั้น ต้องมีคำบังคับตามที่กำหนดในมาตรา 72 ผู้นั้นมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครอง

ในกรณีที่มีกฎหมายกำหนดขั้นตอนหรือวิธีการสำหรับการแก้ไขความเดือดร้อนหรือเสียหายในเรื่องใดไว้โดยเฉพาะ การฟ้องคดีปกครองในเรื่องนั้นจะกระทำได้อต่อเมื่อมีการดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการดังกล่าว และได้มีการสั่งการตามกฎหมายนั้นหรือมิได้มีการสั่งการภายในเวลาอันสมควร หรือภายในเวลาที่กฎหมายนั้นกำหนด”

ในการฟ้องคดีปกครองนั้นจะต้องเป็นคดีที่มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชนที่ได้รับความเดือดร้อนหรืออาจจะเดือดร้อนจากการกระทำหรือการงดเว้นการกระทำของหน่วยงานของรัฐซึ่งข้อพิพาทนั้นเป็นอำนาจของศาลปกครองที่จะสามารถพิจารณาคดีได้ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 9 เมื่อคู่กรณีได้รับความเสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องตามมาตรา 42 และมาตรา 9 แล้วก็ต้องพิจารณาก่อนว่าศาลปกครองมีอำนาจในการออกคำบังคับในเรื่องดังกล่าวได้หรือไม่ กล่าวคือ การขอให้ศาลดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 72

ดังนั้น นอกจากจะต้องมีสิทธิฟ้องคดีแล้ว จะต้องคำนึงถึงอำนาจหน้าที่และคำบังคับของศาลปกครองด้วยจึงจะสามารถฟ้องคดีต่อศาลปกครอง นอกจากนั้น จะต้องได้รับการเยียวยาความเสียหายทุกหนทางในทางปกครองเสียก่อนตามหลักการในการใช้สิทธิอุทธรณ์ภายในของหน่วยงานของรัฐที่กระทำละเมิดจึงจะสามารถเยียวยาความเสียหายต่อศาลปกครองได้ (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 42 วรรคสอง)

3) ศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือร่างกฎหมาย ปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรีหรือองค์กรอิสระ และมีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 210) จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่มี

ประสิทธิภาพต่อการบอบการปกครองและสามารถทำหน้าที่เป็นหลักประกันต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน (อภิวรัตน์ นิยมไทย, 2561, หน้า 141-154) สำหรับคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้นเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 7(11)) โดยมีกระบวนการวิธีดำเนินการเพื่อนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาต่อศาลรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 กำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดิน (Ombudsman) (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 46) เป็นหน่วยงานผู้รับเรื่อง ซึ่งผู้ตรวจการแผ่นดินอาจมีมติ 2 ทาง ได้แก่ รับเรื่อง และไม่เห็นชอบหรือปฏิเสธเรื่อง ซึ่งก่อให้เกิดผลในทางกฎหมายหากผู้ตรวจการแผ่นดินมีมติไม่เห็นชอบหรือปฏิเสธเรื่องจึงจะมีผลทำให้ผู้ถูกละเมิดสิทธิฯ ฟ้องคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ แต่ถ้าผู้ตรวจการแผ่นดินรับเรื่องและเป็นกรณีการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 230 วรรคสาม กำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดินส่งเรื่องให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำเนินการ โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจะต้องตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 26, 34) แล้วจัดทำรายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศประจำปีในลักษณะเป็นรายงานภาพรวมสถานการณ์และในกรณีที่มีสถานการณ์อันกระทบหรือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นอย่างร้ายแรงให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำเนินการตรวจสอบแล้วจัดทำรายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศในเรื่องนั้นขึ้นเป็นการเฉพาะ เพื่อรายงานให้รัฐสภาและคณะรัฐมนตรีได้รับทราบ (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 40) ถ้ากรณีใดเป็นเรื่องเฉพาะตัวเป็นรายกรณีให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแจ้งไปยังหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไข (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 36)

ในการใช้สิทธิฟ้องตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญนั้นจะต้องไม่เป็นกรณีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 47 ได้แก่

- (1) เป็นการกระทำของรัฐบาล
- (2) รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญได้กำหนดกระบวนการร้องหรือผู้มีสิทธิขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยไว้เป็นการเฉพาะแล้ว
- (3) กฎหมายบัญญัติขั้นตอนและวิธีการไว้เป็นการเฉพาะ และยังมีได้ดำเนินการตามขั้นตอนหรือวิธีการนั้นครบถ้วน

(4) เรื่องที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอื่น หรือเรื่องที่ศาลอื่นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดแล้ว

(5) การกระทำของคณะกรรมการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 192

จะเห็นได้ว่า คดีทุกประเภทนั้นถูกจำกัดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 47 ข้างต้นแทบทั้งสิ้นมีคดีจำนวนน้อยมากที่ไม่เป็นไปตามมาตราดังกล่าว โดยเฉพาะอนุมาตรา (4) ที่ไม่เปิดช่องทางให้เข้าสู่การพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ เพราะคดีที่เกิดขึ้นเป็นการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมและศาลปกครองตามกฎหมายแห่งขอบเขตอำนาจที่กำหนดไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ได้แก่ คดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประเภทคดีตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ดังนั้น คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนจึงเป็นการพิจารณาตามองค์ประกอบความผิดของคดีแพ่ง อาญา และคดีปกครอง มิใช่เป็นคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่แท้จริงที่จะเป็นการวางบรรทัดฐานในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 213

4.2.5 กระบวนวิธีการพิจารณาและระบบที่ใช้ในการพิจารณา

ในการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนจะเป็นรูปแบบการพิจารณาคดีระบบกล่าวหา (Accusatorial System) หรือระบบไต่สวน (Inquisitorial System) นั้นจะต้องพิจารณาเหตุผลซึ่งเป็นสาระสำคัญหลายประการแต่ที่สำคัญก็คือรูปแบบการรับฟังพยานหลักฐานของทั้งสองระบบมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าระบบการพิจารณาคดีแบบกล่าวหาเป็นอำนาจของศาลในการรับฟังพยานหลักฐานในกรณีการพิจารณาคดีแพ่ง ศาลมีอำนาจรับฟังพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 104 โดยกำหนดให้ศาลมีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสืบนั้นจะเกี่ยวกับประเด็นและเป็นอันเพียงพอให้เชื่อฟังเป็นยุติได้หรือไม่แล้วพิพากษาคดีไปตามนั้น ในการวินิจฉัยว่าพยานบอกเล่า หรือบันทึกถ้อยคำที่ผู้ให้ถ้อยคำมิได้มาศาล หรือบันทึกถ้อยคำ จะมีน้ำหนักให้เชื่อได้หรือไม่เพียงใดนั้น ศาลจะต้องกระทำด้วยความระมัดระวังโดยคำนึงถึงสภาพ ลักษณะและแหล่งที่มาของพยานบอกเล่าหรือบันทึกถ้อยคำนั้นด้วย จากรณีข้างต้นเห็นได้ว่า ระบบกล่าวหาโดยที่ศาลมีอำนาจที่จะรับฟังพยานหลักฐานใด ๆ ก็ได้ตามที่โจทก์และจำเลยได้นำเสนอต่อศาล โดยเฉพาะพยานหลักฐานที่มีข้อบกพร่องศาลจะไม่รับฟังก็ได้ แต่ถ้าจะรับฟังก็ต้องรับฟังด้วยความระมัดระวังโดยจะต้องพิจารณาถึงสภาพ ลักษณะและแหล่งที่มาของพยานหลักฐานด้วยว่าน่าเชื่อถือและสามารถรับฟังได้หรือไม่ ซึ่งกรณีการพิจารณาคดีแพ่งนั้นมีลักษณะสอดคล้องกับคดีอาญา แม้คดีอาญาจะเป็นรูปแบบของระบบการพิจารณาแบบ

กล่าวหาถึงไต่สวนก็ตาม ก็ยังมีรูปแบบการรับฟังพยานหลักฐานที่คล้ายคลึงกับคดีแพ่ง ซึ่งกำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ขาดน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงอย่างพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227) นอกจากนั้นในการรับฟังพยานหลักฐานที่มีข้อบกพร่อง ได้แก่ พยานบอกเล่า พยานชัดทอด พยานที่จำเลยไม่มีโอกาสถามค้าน หรือพยานหลักฐานที่มีข้อบกพร่องประการอื่นอันอาจกระทบถึงความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานนั้น ศาลจะต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง และไม่ควรเชื่อพยานหลักฐานนั้นโดยลำพังเพื่อลงโทษจำเลย เว้นแต่จะมีเหตุผลอันหนักแน่น มีพฤติการณ์พิเศษแห่งคดี หรือมีพยานหลักฐานประกอบอื่นมาสนับสนุน และพยานหลักฐานประกอบนั้นจะต้องเป็นพยานหลักฐานอื่นที่รับฟังได้ และมีแหล่งที่มาเป็นอิสระต่างหากจากพยานหลักฐานที่ต้องการพยานหลักฐานประกอบนั้น ทั้งจะต้องมีคุณค่าเชิงพิสูจน์ที่สามารถสนับสนุนให้พยานหลักฐานอื่นที่ไปประกอบมีความน่าเชื่อถือมากขึ้นด้วย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227/1) จากหลักเกณฑ์ของการชี้ขาดน้ำหนักของศาลในระบบการพิจารณาคดีแบบกล่าวหา นั้นพยานหลักฐานจะต้องมีความเป็นอิสระจากแหล่งที่มาและจะต้องเป็นพยานหลักฐานที่ได้เห็น ได้ยินหรือทราบข้อความเกี่ยวข้องในเรื่องที่จะให้การเป็นพยานนั้นมาด้วยตนเองโดยตรง จึงจะสามารถรับฟังได้ จากกรณีข้างต้นเห็นว่าการรับฟังพยานหลักฐานในระบบกล่าวหาแม้จะเป็นสิทธิของกลุ่มความในอันที่จะเสนอพยานหลักฐานใดก็ได้ที่เห็นว่าเกี่ยวข้องกับประเด็นในคดี (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 85) แต่กฎหมายให้อำนาจศาลในการรับฟังพยานหลักฐานได้ จึงทำให้การรับฟังพยานหลักฐานในระบบกล่าวหาเป็นอำนาจของศาลในอันที่จะรับฟังพยานหลักฐานส่วนจะเชื่อหรือไม่เป็นอีกกระบวนการหนึ่งในการชี้ขาดน้ำหนักพยานหลักฐาน โดยมีได้มีบทบัญญัติกฎหมายใดบังคับให้ศาลจะต้องรับฟังโดยเฉพาะถ้าเป็นพยานหลักฐานที่มีข้อบกพร่องศาลจะต้องใช้ดุลพินิจชี้ขาดน้ำหนักพยานหลักฐานด้วยความระมัดระวังจะฟังเป็นยุติไม่ได้ถ้าไม่มีพยานหลักฐานอื่นประกอบ ทั้งนี้ เนื่องจากลักษณะการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมจะมีลักษณะเป็นการต่อสู้คดีระหว่างกลุ่มความซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดในการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา ได้แก่ การนั่งพิจารณาในศาล และด้วยเหตุนี้การพิจารณาในศาลยุติธรรมจึงมีลักษณะเป็นการต่อสู้โต้แย้งกันด้วยวิธีสืบพยานหักล้างกันระหว่างกลุ่มความต่อหน้าผู้พิพากษา (a trial by verbal battle หรือ oral adversary trial) (ศาลปกครอง, ออนไลน์, 2556) แต่ระบบไต่สวนในกระบวนการพิจารณาคดีปกครองจะมีหลักการที่สำคัญในกระบวนการพิจารณาส่วนใหญ่จะเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งมีความแตกต่างจากระบบไต่สวนที่ทุกหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมีความเป็นอิสระในการค้นหาพยานหลักฐานตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรของตน จึงทำให้การพิจารณาใน

ระบบไต่สวนนั้นพยานหลักฐานทุกชนิดศาลจะต้องรับฟังเสมอ เพราะในการพิจารณาทางปกครองนั้น การรับฟังและการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเพื่อประกอบการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่เพื่อจัดให้มีคำสั่งทางปกครอง ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง อันเนื่องมาจากกฎหมายได้ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงในแต่ละเรื่องได้ตามความเหมาะสม โดยไม่จำต้องผูกพันอยู่กับพยานหลักฐานของกลุ่มihakเห็นพยานหลักฐานนั้นจำเป็นแก่การพิสูจน์ข้อเท็จจริงแล้ว รวมถึงการแสวงหาพยานหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อให้การพิจารณาทางปกครองของเจ้าหน้าที่ก่อนการวินิจฉัยสั่งการในเรื่องทางปกครองมีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกให้กับคู่กรณีอย่างแท้จริง

นอกจากนั้น นักกฎหมายในระบบประมวลกฎหมาย (Civil law system) มีความเห็นว่าการคิดค้นในศาลยุติธรรมเป็นข้อพิพาทระหว่างเอกชนสองฝ่ายไม่มีความจำเป็นที่ผู้พิพากษาจะต้องมีบทบาทในคดีมากไปกว่าการกำกับดูแลกระบวนการพิจารณาระหว่างคู่ความให้เป็นไปตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และรัฐไม่มีประโยชน์ได้เสียในคดีแพ่งระหว่างเอกชนดังกล่าว นอกจากหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดให้ผู้พิพากษาหรือศาลจะต้องเป็นกลางไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด แต่ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาความอาญา เนื่องจากว่ารัฐมีผลประโยชน์โดยตรงในคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับการต้องบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อความสงบสุขของสังคม ดังนั้น ในคดีอาญานักกฎหมายในกลุ่มประเทศประมวลกฎหมาย จึงเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องให้ระบบไต่สวนที่ผู้พิพากษาจะต้องมีบทบาทสำคัญ (Active role) ในการดำเนินคดีทางอาญา ซึ่งเป็นเหตุผลเดียวกันกับเหตุผลที่ใช้ในการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาความปกครอง บทบาทของตุลาการในคดีปกครอง จะต้องทำหน้าที่ในการแสวงหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ซึ่งในการแสวงหาข้อเท็จจริงดังกล่าวจะไม่ถูกจำกัดอยู่แต่เฉพาะข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่คู่ความหรือคู่กรณียื่นหรือเสนอต่อศาลเท่านั้น (ศาลปกครอง, ออนไลน์, 2556)

ในทางปฏิบัติการดำเนินคดีปกครองจึงมีขั้นตอนที่เรียกว่าการแสวงหาข้อเท็จจริง (ก่อนขั้นตอนของการนั่งพิจารณาคดี) ซึ่งศาลเป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าว และตุลาการที่มีหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินขั้นตอนของการแสวงหาข้อเท็จจริงหรือ เรียกว่า “ตุลาการเจ้าของสำนวน” ซึ่งเป็นตุลาการคนหนึ่งในองค์คณะที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นั้น บทบาทของตุลาการเจ้าของสำนวนในการทำหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงจะกระทำได้อย่างกว้างขวางตามที่ตนเห็นสมควร แม้ว่าโดยความเป็นจริงแล้วจะต้องเริ่มจากข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่คู่ความยื่นหรือเสนอต่อศาลก็ตาม และแม้แต่วิธีการที่ใช้ในการเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานก็สามารถกระทำได้อย่างกว้างขวางหน้าที่ของตุลาการเจ้าของสำนวนในการแสวงหาข้อเท็จจริงนั้นย่อมจะต้องกระทำเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ครบถ้วนก่อนที่องค์คณะจะพิจารณาวินิจฉัยคดี ซึ่งตุลาการเจ้าของ

สำนวนจะต้องกระทำเพื่อประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่ายของคู่กรณี และจะต้องเปิดโอกาสให้หรือคู่กรณีแต่ละฝ่ายได้ตรวจสอบและโต้แย้งหักล้างข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่ตุลาการแสวงหาได้มาด้วยตนเองก่อนเสมอก่อนที่จะมีการรวมเป็นส่วนหนึ่งในสำนวนแห่งคดี ด้วยเหตุนี้ ในคดีปกครองโดยทั่วไปจึงไม่บังคับว่าจะต้องมีทนายความ แต่ทนายความจะมีความจำเป็นในกรณีการเรียกให้ใช้เงินหรือในคดีสัญญาทางปกครองที่มีความสลับซับซ้อนเป็นพิเศษ

ในการนั่งพิจารณาคดีของศาลปกครองจะต้องนั่งพิจารณาคดีโดยเปิดเผยเพื่อเป็นการตัดสินใจจากคำคู่ความ ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่คู่กรณีนำเสนอพร้อมทั้ง ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ตุลาการเจ้าของสำนวนดำเนินการตามกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงที่จะอยู่ในสำนวนคดีทั้งหมด นอกจากนั้น วิธีพิจารณาคดีปกครอง ขั้นตอนการแสวงหาข้อเท็จจริง ระบบวิธีพิจารณาคดีปกครองยังให้มีการถ่วงดุลการใช้อำนาจระหว่างตุลาการศาลปกครองด้วยกัน เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของข้อเท็จจริง กล่าวคือ โดยหลักแล้วตุลาการเจ้าของสำนวนจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริง แต่จะต้องเสนอข้อเท็จจริงนั้นต่อตุลาการอื่นที่ประกอบกันเป็นองค์คณะและตุลาการผู้แถลงคดีด้วย ซึ่งมีใช้ตุลาการในองค์คณะนั้นพิจารณาด้วย สำหรับในส่วนของการวินิจฉัยชี้ขาดตุลาการผู้แถลงคดีจะเสนอคำแถลงการณ์ ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริง และข้อกฎหมาย รวมทั้งการให้ความเห็นในทางชี้ขาดตัดสินคดีต่อองค์คณะก่อนที่องค์คณะจะลงมติวินิจฉัย อันเปรียบเสมือนเป็นความเห็นของตุลาการคนเดียว หากตนมีหน้าที่ตัดสินคดีเรื่องนั้นตนจะพิพากษาอย่างไร ด้วยเหตุผลประการใด ซึ่งแม้ว่าคำตัดสินขององค์คณะเท่านั้นที่จะถือเป็นคำพิพากษา แต่การให้มีระบบการเสนอคำแถลงการณ์ของตุลาการผู้แถลงคดีต่อองค์คณะเช่นนี้ จะช่วยให้การใช้อำนาจตัดสินคดีขององค์คณะมีความรอบคอบและถูกต้องมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพราะหากองค์คณะไม่เห็นด้วยกับคำแถลงการณ์ โดยหลักก็จะต้องแสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่หนักแน่นและน่าเชื่อถือมากกว่า เพราะจะมีการเปรียบเทียบคำวินิจฉัยและเหตุผลของตุลาการผู้แถลงคดีและขององค์คณะในคดีปกครองเนื่องจากกฎหมายกำหนดให้มีการพิมพ์เผยแพร่คำพิพากษาขององค์คณะและคำแถลงการณ์ของตุลาการผู้แถลงคดีควบคู่กันด้วยเสมอ การวินิจฉัยคดีของศาลปกครองข้างต้นมีลักษณะเช่นเดียวกับรูปแบบการวินิจฉัยคดีของศาลรัฐธรรมนูญที่ใช้ระบบได้ส่วนเช่นเดียวกัน (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 27) โดยให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจค้นหาความจริงไม่ว่าจะเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ และในการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานได้ทุกประเภท เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติห้ามรับฟังไว้โดยเฉพาะ ไม่ว่าการได้ส่วนพยานหลักฐานนั้นจะมีข้อผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากขั้นตอน วิธีการ หรือกรอบเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ ถ้าศาลได้ให้โอกาสแก่คู่กรณีในการนำเสนอพยานหลักฐานหักล้างแล้ว ก็ให้ศาลรับฟังได้ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้

ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องตรงตามความจริงที่เกิดขึ้นในคดีนั้น และศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใดหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ ตลอดจนขอให้หน่วยงานของรัฐ หรือพนักงานสอบสวน ดำเนินการใด เพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาได้ ซึ่งจากอำนาจหน้าที่ดังกล่าวเห็นได้ว่าเป็นรูปแบบการรับฟังพยานหลักฐานของศาลรัฐธรรมนูญจะต้องรับฟังพยานหลักฐานที่ปรากฏในทางพิจารณาทุกกรณี เพราะพยานหลักฐานที่ศาลใช้อำนาจในการค้นหาความจริงจากการเรียกเอกสารหรือพยานหลักฐานต่าง ๆ นั้นถือว่าเป็นพยานหลักฐานที่มีแหล่งที่มาเป็นอิสระที่ศาลจะใช้อำนาจในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานตามหลักความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน (Principle of free evaluation of evidence) (คณิต ณ นคร, 2561, หน้า 104-106) ดังนั้น ศาลรัฐธรรมนูญจึงต้องรับฟังพยานหลักฐานทุกชนิดที่ปรากฏในทางพิจารณาจะใช้อำนาจตัดสินพยานหลักฐาน หรือรับฟังพยานหลักฐานด้วยความระมัดระวังในกรณีเป็นพยานหลักฐานที่มีข้อบกพร่องดังเช่นคดีแพ่งหรือคดีอาญาไม่ได้ รูปแบบการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญเช่นนี้

4.2.6 อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการออกหมายเรียกและหมายอาญา

ในการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 หมวด 3 ว่าด้วยการพิจารณา มาตรา 27-40 และกำหนดให้การปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นเจ้าพนักงานในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 26) กล่าวคือ กำหนดให้บุคคลที่เป็นเจ้าพนักงานนั้นมีฐานะนอกเหนือไปจากบุคคลธรรมดาบางประการ เนื่องจากผลของอำนาจหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติจึงทำให้มีกฎหมายที่บัญญัติความผิดที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ที่มีผลทั้งในการคุ้มครองและควบคุมบุคคลผู้เป็นเจ้าพนักงานนั้น อย่างไรก็ตาม กฎหมายที่คุ้มครองหรือควบคุมเจ้าพนักงาน หมายถึงเฉพาะที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการปฏิบัติหน้าที่เท่านั้น ไม่เกี่ยวกับการกระทำในเรื่องส่วนตัวของบุคคลนั้น ทั้งนี้ เมื่อเจ้าพนักงานไม่ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ก็มีฐานะ เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาคนหนึ่งกฎหมายจึงไม่ได้คุ้มครองหรือควบคุมเช่นกัน

ในการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกฎหมายยังให้อำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใดหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ ตลอดจนขอให้หน่วยงานของรัฐ หรือพนักงานสอบสวน ดำเนินการใดเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาได้ (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 27) ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ก็เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจรวบรวมพยานหลักฐานในการที่จะต้องค้นหาความจริงไม่ว่าจะเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ และในการค้นหาความจริงนั้นศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจที่จะขอให้หน่วยงานของรัฐหรือพนักงานสอบสวนดำเนินการเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาได้ แต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ.

2561 ไม่มีบทบัญญัติใดที่กำหนดให้อำนาจแก่ศาลรัฐธรรมนูญใช้อำนาจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ กล่าวคือ ศาลรัฐธรรมนูญใช้อำนาจออกหมายจับบุคคล คั่น หรือควบคุมตัวบุคคลไม่ได้ เพราะบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญเป็นศาลสูงสุดที่เป็นองค์กรของรัฐที่มีความสำคัญและมีลักษณะเฉพาะซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากรูปแบบและอำนาจหน้าที่ขององค์กรโดยลักษณะเฉพาะของศาลรัฐธรรมนูญ ได้แก่ การเป็นองค์กรตุลาการ การเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และการเป็นผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญ (อภิภารัตน์ นิยมไทย, 2561, หน้า 142) ดังนั้น การที่ศาลรัฐธรรมนูญจะใช้มาตรการทางอาญาเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาค้นหาความจริงจึงมิใช่บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญ แต่ควรเป็นอำนาจของศาลยุติธรรมในการนำมาตราทางอาญามาใช้เพื่อค้นหาความจริง ทั้งนี้ ศาลยุติธรรมเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยตรงจึงจำเป็นต้องมีอำนาจในทางอาญา แต่คดีสิทธิมนุษยชนที่อยู่ภายใต้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญนั้นมีส่วนที่จะต้องใช้อำนาจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเช่นเดียวกัน แต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มิได้กำหนดให้อำนาจไว้แต่ให้อำนาจในลักษณะของการขอให้หน่วยงานของรัฐหรือพนักงานสอบสวนดำเนินการเพื่อประโยชน์ในการพิจารณา ซึ่งกรณีข้างต้นเห็นว่า การที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นจะก่อให้เกิดปัญหาต่อการพิจารณาคดีโดยเฉพาะคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่จะต้องมีมาตรการทางอาญา หรือการนำกระบวนการยุติธรรมทางอาญามาใช้บังคับแก่การพิจารณาที่จะต้องจับบุคคล คั่นสถานที่ หรือควบคุมตัวบุคคลด้วย เช่นเดียวกับรูปแบบการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนในต่างประเทศ ดังเช่นของสาธารณชนอินโดนีเซีย สาธารณรัฐอินเดีย หรือแม้แต่ศาลสิทธิมนุษยชนที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับทวีปก็ล้วนแล้วแต่มีอำนาจในการออกหมายจับ หมายคั่น หรือหมายควบคุมบุคคลได้

การกำหนดมาตรการทางอาญาไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนที่ได้กำหนดบทบัญญัติให้อำนาจแก่ศาลรัฐธรรมนูญที่จะสามารถนำกระบวนการยุติธรรมทางอาญามาใช้เพื่อประโยชน์ต่อกระบวนการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญในคดีสิทธิมนุษยชนก็จะทำให้การพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งเหตุผลในการกำหนดมาตรการทางอาญาไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะโดยไม่นำรูปแบบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็เพราะว่า การพิจารณาคดีเพื่อค้นหาความจริงในคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้นมีสาระสำคัญที่แตกต่างจากกฎหมายอาญาตามหลักการและเหตุผลดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว กล่าวคือ คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนมิใช่คดีอาญา คดีแพ่ง คดีปกครองหรือคดีระหว่างประเทศ แต่มีสาระสำคัญเป็นได้ทุกประเภทคดีที่มีเนื้อหาสาระสำคัญที่ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญและพันธกรณีของประเทศ

ไทยจะต้องปฏิบัติตามด้วย ดังนั้น การนำมาตราทางอาญามาใช้ในคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดสาระสำคัญไว้เป็นการเฉพาะในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ซึ่งมีความแตกต่างจากบทบัญญัติกฎหมายที่ได้กำหนดไว้ในการพิจารณาความอาญา ถ้าปรากฏว่าวิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายนี้มีบัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15) เพราะทั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีลักษณะเป็นระบบกล่าวหาเช่นเดียวกัน แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่มีลักษณะเป็นกระบวนการพิจารณาถึงระบบกล่าวหาที่ตาม (สัทยา อรุณธรี, 2563) เพราะในการวินิจฉัยชี้ขาดนักพยานหลักฐานที่เป็นพยานบอกเล่า พยานชัดทอด พยานที่จำเลยไม่มีโอกาสถามค้าน หรือพยานหลักฐานที่มีข้อบกพร่องประการอื่นอันอาจกระทบถึงความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานนั้น ศาลจะต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง และไม่ควรเชื่อพยานหลักฐานนั้นโดยลำพังเพื่อลงโทษจำเลย เว้นแต่จะมีเหตุผลอันหนักแน่น มีพฤติการณ์พิเศษแห่งคดี หรือมีพยานหลักฐานประกอบอื่นมาสนับสนุนที่จะต้องเป็นพยานหลักฐานอื่นที่รับฟังได้ และมีแหล่งที่มาเป็นอิสระต่างหากจากพยานหลักฐานที่ต้องการพยานหลักฐานประกอบนั้น ทั้งจะต้องมีคุณค่าเชิงพิสูจน์ที่สามารถสนับสนุนให้พยานหลักฐานอื่นที่ไปประกอบมีความน่าเชื่อถือมากขึ้นด้วย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227/1) แต่ตามระบบไต่สวนนั้น ไม่มีหลักการตัดพยานหลักฐานหรือพยานหลักฐานที่มีข้อบกพร่อง เพราะพยานหลักฐานทั้งหลายที่นำเสนอต่อศาลรัฐธรรมนูญนั้นเป็นพยานหลักฐานที่มีแหล่งที่มาที่เป็นอิสระปราศจากข้อบกพร่อง อันเนื่องมาจากการแสวงหาพยานหลักฐานโดยศาลรัฐธรรมนูญเอง นอกจากนั้น พยานหลักฐานที่ได้ส่งให้แก่ศาลรัฐธรรมนูญก็เกิดจากการขอพยานหลักฐานของศาลรัฐธรรมนูญที่หน่วยงานของรัฐจะต้องจัดส่งข้อมูลที่มีข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ดังนั้น ศาลรัฐธรรมนูญจึงต้องรับฟังพยานหลักฐานทั้งหมดที่ได้เสนอต่อศาลรัฐธรรมนูญจะใช้หลักการตัดพยานหลักฐานไม่ได้ แม้แต่กระบวนการพิจารณาของศาลปกครองตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ที่มีลักษณะเหมือนกับรูปแบบการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญที่ใช้ระบบไต่สวนก็ตาม ศาลปกครองก็ต้องพิจารณาพยานหลักฐานทั้งหลายที่ได้เสนอต่อศาลปกครองจะใช้หลักการตัดพยานหลักฐานที่เห็นว่าข้อบกพร่องไม่ได้ และยังสามารถนำบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ด้วยก็ตาม (ปริตดา สดสง่า, 2550, หน้า 1)

นอกจากนั้น เหตุผลของการไม่อาจนำมาตราทางอาญามาบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ได้ก็เพราะกฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญตามอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญที่บัญญัติรวมไว้ใน

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 7 โดยไม่ได้แยกกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะจึงทำให้ทุกคดีจะต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ทั้งสิ้น แต่คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนมีเนื้อหาสาระที่แตกต่างจากคดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือร่างกฎหมาย หรือคดีเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรอิสระ หรือคดีเกี่ยวกับการร้องขอให้เลิกการกระทำล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่คดีเหล่านี้คงไม่มีความจำเป็นจะต้องใช้มาตรการทางอาญาในการจับ คั่น หรือควบคุมตัวบุคคล ดังเช่นคดีสิทธิมนุษยชนที่มีความจำเป็นจะต้องใช้มาตรการในทางอาญาประกอบการค้นหาความจริงด้วย ดังนั้น จึงไม่อาจจะนำมาตรการทางอาญามาบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ได้ แต่ควรนำไปบัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความสิทธิมนุษยชนจะมีความเหมาะสมและเกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระประเภทคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน

4.2.7 การบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาล

การบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลเป็นกระบวนการที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งของการบังคับใช้กฎหมายและบรรลุเป้าหมายที่กฎหมายกำหนดไว้ และเป็นกระบวนการสุดท้ายของการใช้อำนาจตุลาการที่จะกำหนดคำบังคับคดีตามคำพิพากษาคดี ซึ่งภายหลังจากนั้นจะเป็นอำนาจของฝ่ายบริหารที่จะบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลที่กำหนดคำบังคับไว้ นั่นก็คือ กระทรวงยุติธรรมในกรณีเป็นคดีแพ่ง คดีล้มละลายและคดีอาญา แต่ในส่วนของการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาศาลปกครองนั้นเป็นอำนาจของสำนักงานบังคับคดีปกครอง สังกัดศาลปกครองที่จะเป็นผู้มีอำนาจดำเนินการตามคำบังคับที่ศาลปกครองได้กำหนดไว้ เช่นเดียวกับการบังคับคดีของศาลทหารที่เป็นลักษณะการบังคับคดีโดยองค์กรภายในของตน เพราะมีเป้าหมายเพื่อให้หน่วยงานต้นสังกัดเป็นผู้มีอำนาจบังคับการให้เป็นไปตามคำพิพากษาศาลทหารและควบคุมความประพฤติของผู้อยู่ภายใต้บังคับบัญชา ส่วนการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญก็จะมีรูปแบบแตกต่างกันออกไปตามสาระสำคัญของกฎหมายที่กำหนดไว้และเป็นไปตามเนื้อหาสาระของคดีและอำนาจของศาลแต่ละประเภทคดี โดยจะทำการวิเคราะห์การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยเพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางในการนำเสนอ โครงสร้างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชนตามประเด็นดังต่อไปนี้

1) ศาลยุติธรรม

ในการปฏิบัติตามคำพิพากษาศาลยุติธรรมและผลผูกพันคำพิพากษานั้นเป็นไปตามเนื้อหาสาระของแต่ละคดีในส่วนคดีแพ่งนั้นเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

มาตรา 145 โดยกำหนดเนื้อหาสาระสำคัญให้การปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลผูกพันคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลที่พิพากษาหรือมีคำสั่งนับตั้งแต่วันที่ได้พิพากษาหรือมีคำสั่งจนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลง แก้ไข กลับหรือดลเสีย และให้อยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการอุทธรณ์ฎีกา และการพิจารณาใหม่ ถึงแม้ศาลจะได้กล่าวไว้โดยทั่วไปว่าให้ใช้คำพิพากษาบังคับแก่บุคคลภายนอกซึ่งมิได้เป็นคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลด้วยก็ดี คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นย่อมไม่ผูกพันบุคคลภายนอก เพราะแนวคิดในการปฏิบัติตามและผลผูกพันคำพิพากษาเป็นหลักการหนึ่งในหลักนิติรัฐที่เป็นหลักการประกันสิทธิของปัจเจกบุคคลในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมนั้น โดยให้รัฐกำหนดกระบวนการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ เอกชนที่พิพาทกันเองต้องมีหนทางในการนำข้อพิพาทนั้นไปสู่ศาล และกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีในชั้นศาลจะต้องได้รับการออกแบบให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างรอบด้าน ตลอดจนกำหนดผลผูกพันเด็ดขาดของคำพิพากษาไว้เพื่อให้เกิดความมั่นคงแน่นอนในระบบกฎหมาย (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, ออนไลน์, 2553) นอกจากนี้ กระบวนการพิจารณาที่คู่ความได้ปฏิบัติและยินยอมที่จะปฏิบัติเป็นการยินยอมของคู่ความ ซึ่งบุคคลภายนอกมิได้ยินยอมในกระบวนการพิจารณาด้วยจึงจะให้บุคคลภายนอกต้องรับภาระในผลคำพิพากษามีได้ หรือแม้แต่ศาลเองไม่ปฏิบัติตามกระบวนการพิจารณาที่กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดไว้ ย่อมถือว่ากระบวนการพิจารณาและคำพิพากษานั้นเป็นกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 27) ย่อมไม่ผูกพันคู่ความและถือว่าเป็นกระบวนการพิจารณาและคำพิพากษาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย นอกจากกฎหมายกำหนดให้คำพิพากษามีผลผูกพันเฉพาะคู่ความแล้ว ถ้าการปฏิบัติตามคำพิพากษามีข้อขัดข้องหรือมีความยุ่งยากในกระบวนการพิจารณาที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาจะต้องนำไปฟ้องเป็นคดีใหม่กรณีข้างต้นกฎหมายจึงกำหนดให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาสามารถใช้สิทธิในคดีเดิม และให้บุคคลภายนอกมีโอกาสพิสูจน์สิทธิของตนเองได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142(1)-(6))

นอกจากนั้น ในการกำหนดคำบังคับเพื่อให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องปฏิบัติตามได้กำหนดให้อำนาจแก่ศาลที่จะออกคำบังคับไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271 โดยให้ศาลที่มีอำนาจในการบังคับคดีซึ่งมีอำนาจกำหนดวิธีการบังคับคดีตามมาตรา 276 และมีอำนาจทำคำวินิจฉัยชี้ขาดหรือทำคำสั่งในเรื่องใด ๆ อันเกี่ยวข้องกับการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง คือ ศาลที่ได้พิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีในชั้นต้น หรือตามที่มีกฎหมายบัญญัติ ถ้าศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาได้ส่งคดีไปยังศาลชั้นต้นแห่งอื่นที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งที่อุทธรณ์หรือฎีกานั้นเพื่อการพิจารณาและพิพากษาใหม่ตามมาตรา 243(2) และ (3) ให้ศาลที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งใหม่นั้นเป็นศาลที่มีอำนาจในการบังคับคดี เว้นแต่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาแล้วแต่กรณี จะได้

กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ในกรณีที่จะต้องบังคับคดีนอกเขตศาลให้ศาลที่มีอำนาจในการบังคับคดีมีอำนาจตั้งให้ศาลอื่นบังคับคดีแทนได้ หรือเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาอาจยื่นคำแถลงหรือเจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานให้ศาลที่จะมีการบังคับคดีแทนทราบพร้อมด้วยสำเนาหมายบังคับคดีหรือสำเนาคำสั่งกำหนดวิธีการบังคับคดี ในกรณีเช่นว่านี้ ให้ศาลดังกล่าวแจ้งให้ศาลที่มีอำนาจในการบังคับคดีทราบโดยไม่ชักช้า และให้ศาลที่จะมีการบังคับคดีแทนตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีหรือมีคำสั่งอื่นใดเพื่อดำเนินการบังคับคดีต่อไป

ในส่วนการปฏิบัติตามและผลผูกพันคำพิพากษาคืออาญานั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดไว้ว่า ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำผิดก็ดี การกระทำของจำเลยไม่มีความผิดก็ดี คดีขาดอายุความแล้วก็ดี มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรถูกต้องรับโทษก็ดี ให้ศาลยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป แต่ศาลจะสั่งชั่งจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185) แต่ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิด และไม่มีการยกเว้นโทษตามกฎหมาย ให้ศาลลงโทษแก่จำเลยตามความผิด แต่เมื่อเห็นสมควรศาลจะปล่อยจำเลยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้

ในการปฏิบัติตามคำพิพากษาคืออาญานั้น เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ให้บังคับคดีโดยไม่ชักช้า ในกรณีที่เป็คดีพิพาทขอให้ลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต ศาลชั้นต้นมีหน้าที่ต้องส่งสำนวนคดีที่พิพาทไปยังศาลอุทธรณ์ในกรณีที่ไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษา ซึ่งคดีจะถึงที่สุดต่อเมื่อศาลอุทธรณ์จะได้พิพากษาขึ้น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245) การกำหนดแนวทางปฏิบัติตามกฎหมายเช่นนี้ก็เพื่อให้คดีที่ลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตได้รับการตรวจสอบคำพิพากษาโดยศาลอุทธรณ์ด้วย เพราะประเภทคดีดังกล่าวเป็นการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่เป็นการกระทำต่อชีวิตและร่างกายบุคคล จึงต้องให้มีการตรวจสอบโดยศาลอุทธรณ์ด้วย นอกจากนั้น ถ้าจำเลยมีลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้ให้อำนาจแก่ศาลมีอำนาจสั่งให้ทุเลาการบังคับให้จำคุกไว้ก่อนจนกว่าเหตุอันควรทุเลาจะหมดไป เมื่อจำเลยวิกลจริต ศาลเกรงว่าจำเลยจะถึงอันตรายแก่ชีวิตถ้าต้องจำคุก หรือเป็นกรณีที่จำเลยมีครรภ์ และจำเลยคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึงสามปี และจำเลยต้องเลี้ยงดูบุตรนั้น ซึ่งหลักการเหล่านี้เป็นหลักการเคารพสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยจะไม่บังคับใช้กฎหมายโดยปราศจากการเคารพต่อศีลธรรมตามความเป็นจริงด้วย เพราะถ้าบังคับใช้กฎหมายโดยไม่คำนึงเหตุดังกล่าวแล้วก็จะทำให้การบังคับใช้กฎหมายขาดเนื้อหาแห่งความเป็นธรรมตามสาระสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยจะไม่บังคับใช้กฎหมายแก่บุคคลที่วิกลจริตไม่มีสติสัมปชัญญะที่จะรับรู้ผลของการกระทำของตน หรือกรณีการนำหญิงที่ตั้งครรภ์ไปปรับโทษประหารชีวิต ถ้ามีครรภ์อยู่หรือไว้น้ำพันกำหนดตามปีนับแต่คลอดบุตรแล้ว ให้ลดโทษประหารชีวิตลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต เว้นแต่เมื่อบุตรถึงแก่

ความตายก่อนพ้นกำหนดเวลาดังกล่าว ในระหว่างสามปีนับแต่คลอดบุตรให้หญิงนั้นเลี้ยงดูบุตรตามความเหมาะสม (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 247 วรรคสอง) ซึ่งการกำหนดไว้เช่นนี้ก็เพื่อให้หญิงนั้นได้ทำหน้าที่ความเป็นแม่เลี้ยงดูลูกที่เกิดมา เพราะเด็กที่เกิดมานั้นเปรียบเสมือนผ้าขาวที่ไม่ได้รับรู้การกระทำใด ๆ ของผู้เป็นมารดา จึงไม่ควรต้องมารับโทษพร้อมกับมารดา

นอกจากนั้น เมื่อจำเลยต้องคำพิพากษาในเรือนจำแล้วถ้ามีเหตุแห่งการให้ลดโทษหรืออภัยโทษก็มีบทบัญญัติกฎหมายตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กำหนดไว้ด้วย โดยกำหนดสิทธิต่าง ๆ ดังเช่นให้การศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ (มาตรา 43) ให้เรือนจำรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการศึกษาขั้นพื้นฐานและการฝึกอบรม (มาตรา 44) และยังได้รับประโยชน์ด้านกักโทษเด็ดขาดคนใดแสดงให้เห็นว่ามีความประพฤติดีมีความอดสาหะความก้าวหน้าในการศึกษาและทำงานเกิดผลดีหรือทำความชอบแก่ทางราชการเป็นพิเศษอาจได้รับประโยชน์โดยได้รับความสะดวกในเรือนจำตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ เลื่อนชั้น ได้รับแต่งตั้งให้มีตำแหน่งหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าพนักงานเรือนจำ ลาไม่เกินเจ็ดวันเพื่อกิจธุระสำคัญหรือกิจการในครอบครัว เป็นต้น

ดังนั้น นอกจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลแล้วยังมีกฎหมายอื่น ๆ ที่กำหนดแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามคำพิพากษาดังเช่นพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ที่กำหนดรูปแบบให้เป็นลักษณะของการพัฒนานิสัยของผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นอำนาจของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ต้องขังกลับคืนสู่สังคมและสามารถเลี้ยงชีพได้โดยไม่เป็นภาระหรือปัญหาต่อครอบครัวหรือสังคม

2) ศาลปกครอง

การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองเป็นไปตามกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 และระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ซึ่งมีการปรับปรุงแก้ไขล่าสุดตามระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562 และระเบียบสำนักงานศาลปกครอง ว่าด้วยการดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามคำบังคับของศาลปกครอง พ.ศ. 2544

ในการปฏิบัติตามคำพิพากษาศาลปกครองนั้นกำหนดไว้ว่า เมื่อศาลปกครองได้มีคำพิพากษาในคดีใดแล้ว คำพิพากษานั้นมีผลผูกพันคู่กรณีที่จะต้องปฏิบัติตามคำบังคับนับแต่วันที่กำหนดในคำพิพากษาจนถึงวันที่คำพิพากษานั้นถูกเปลี่ยนแปลง แก้ไข กลับ หรือคดีเสียและในกรณี

ที่เป็นคำพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้น ให้รอการปฏิบัติตามคำบังคับไว้จนกว่าจะพ้นระยะเวลาการอุทธรณ์หรือในกรณีที่มีการอุทธรณ์ให้รอการบังคับคดีไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด ตามมาตรา 70 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 และมาตรา 77 (3) แห่งพระราชบัญญัติเดียวกันกำหนดให้สำนักงานศาลปกครองโดยสำนักบังคับคดีปกครองมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามคำบังคับของศาลปกครอง

ในการบังคับคดีสำนักบังคับคดีปกครองมีแนวทางในการดำเนินการบังคับเพื่อให้เป็นไปตามคำบังคับของศาลปกครอง ทั้งนี้ ตามมาตรา 72 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 ประกอบกับระเบียบสำนักงานศาลปกครองว่าด้วยการดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามคำบังคับของศาลปกครอง พ.ศ. 2544 ดังนี้

1. กรณีที่ศาลปกครองมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เพิกถอนกฎ ให้มีการประกาศผลแห่งคำพิพากษาดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษา และให้การประกาศดังกล่าวมีผลเป็นการเพิกถอนกฎนั้น

2. กรณีที่ศาลปกครองมีคำบังคับให้ผู้ใดชำระเงินหรือส่งมอบทรัพย์สินตามคำพิพากษาหรือให้บุคคลกระทำหรือละเว้นกระทำการใดๆ เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย ถ้าผู้นั้นไม่ปฏิบัติตามคำบังคับดังกล่าว ศาลปกครองอาจมีคำสั่งให้มีการบังคับคดีแก่ทรัพย์สินของบุคคลนั้น ทั้งนี้ โดยให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม ในกรณีที่ศาลปกครองออกหมายบังคับคดีตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการยึดอายัดทรัพย์สิน หรือขับไล่ออคน

3. กรณีที่ศาลปกครองมีคำบังคับอื่น ๆ เช่น เพิกถอนคำสั่งหรือสั่งห้ามการกระทำทั้งหมดหรือบางส่วน ให้หัวหน้าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามหน้าที่ภายในเวลาที่ศาลปกครองกำหนด หรือให้ถือปฏิบัติต่อสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง สำนักบังคับคดีปกครองจะติดตามและบังคับให้เป็นไปตามคำบังคับของศาลปกครอง

3) ศาลรัฐธรรมนูญ

ในการปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นลักษณะการกำหนดสภาพบังคับ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่มีผลเป็นการเด็ดขาดและไม่อาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยที่ได้วินิจฉัยไปแล้วได้ และคู่กรณีไม่อาจอุทธรณ์โต้แย้งคำวินิจฉัยนั้นต่อไปได้อีก (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 211) และให้มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาลองค์กรอิสระและหน่วยงานของรัฐ ให้ต้องปฏิบัติตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ และถ้าศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่ามีความจำเป็นจะต้องบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัย ให้ศาลมีอำนาจกำหนดคำบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลไว้ในคำวินิจฉัยนั้น โดยจะกำหนดให้มีผลไปในอนาคตขณะใดขณะหนึ่งหลังวันอ่านคำวินิจฉัย หรืออาจกำหนดเงื่อนไขหรือมาตรการในการบังคับอย่างหนึ่ง

อย่างไรก็ตามความจำเป็นและเป็นธรรมก็ได้ และให้องค์กร หน่วยงานของรัฐ หรือบุคคลใดที่มีหน้าที่ในการบังคับรายงานผลการปฏิบัติหรือข้อขัดข้องในการปฏิบัติตามคำบังคับของศาลต่อศาลภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำวินิจฉัยหรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 74) หากบุคคลดังกล่าวไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญก็จะต้องมีการดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยต่อไป ทั้งนี้ เฉพาะคำวินิจฉัยเพื่อให้ “กระทำการ” เท่านั้น ที่ต้องมีการดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (อุดม รัฐอมฤต, 2549, หน้า 9)

ในส่วนคำวินิจฉัยในกรณีอื่น เช่น การวินิจฉัยเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายและร่างกฎหมาย เมื่อศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากฎหมายหรือร่างกฎหมายดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแล้ว กฎหมายนั้นย่อมใช้บังคับมิได้ตามความในมาตรา 5 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กรณีดังกล่าวไม่จำเป็นต้องมีการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เพราะถือว่าเป็นคำวินิจฉัยที่พิสูจน์สิทธิ เมื่อศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้เห็นถึงสิทธิแล้วก็ต้องเป็นอันเด็ดขาดและไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ นอกจากนั้น ถ้าไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยถือว่าเป็นการปฏิบัติขัด หรือแย้ง หรือแตกต่างจากที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เป็นอันไม่มีสภาพบังคับทางกฎหมาย ซึ่งกรณีนี้เห็นว่า คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนั้นเป็นลักษณะการวางระบบการควบคุมกฎหมายมิให้กฎหมาย ร่างกฎหมายหรือการกระทำใด ๆ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญตามแนวคิดของหลักความเป็นสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (Der Vorrang der Verfassung, Supremacy of the Constitutional) (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, ออนไลน์, 2548 ง) กฎหมายหรือการกระทำใดจะขัดหรือแย้งมิได้ ซึ่งแตกต่างจากการบังคับตามคำพิพากษาของศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองที่เป็นลักษณะการคุ้มครองสิทธิในทางตรงต่อประชาชนโดยตรง และมีแนวคิดในการควบคุมการกระทำของบุคคลหรือหน่วยงานของรัฐมิให้กระทำการหรือละเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดที่จะต้องมีการบังคับกับตัวบุคคลโดยตรง เช่น การประหารชีวิต การจำคุก กักขัง ปรับ หรือริบทรัพย์สิน การบังคับให้ชำระหนี้ การยึดทรัพย์เพื่อยายทอดตลาด หรือการให้หน่วยงานของรัฐยกเลิกคำสั่งทางปกครองหรือกฎ เป็นต้น ดังนั้น คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจึงมีแนวคิดที่แตกต่างจากคำพิพากษาของศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองการปฏิบัติตามจึงมีลักษณะที่แตกต่างกัน

ในกรณีผลผูกพันคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนั้น ในการพิจารณาว่าบุคคลใดบ้างที่ถูกผูกพันต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนั้นมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา คือ การพิจารณาว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นคำวินิจฉัยประเภทใด ถ้าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นคำวินิจฉัยที่มีผลเป็นการชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายและร่างกฎหมาย เช่น กรณีตามมาตรา 212 และมาตรา 231 บุคคลที่ถูกผูกพันต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ คือ บุคคลผู้เป็นผู้

ความในคดีไม่ว่าจะเป็นองค์กรของรัฐ หรือบุคคลโดยทั่วไป เพราะคำวินิจฉัยดังกล่าวมีผลบังคับเป็นการทั่วไปเช่นเดียวกับกฎหมาย แต่ถ้าคำวินิจฉัยนั้นเป็นคำวินิจฉัยกรณีอื่นที่มีใช้ชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายและร่างกฎหมาย เช่น กรณีมาตรา 213 บุคคลที่ถูกผูกพันต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ได้แก่ คู่ความในคดีและองค์กรของรัฐที่เป็นคู่กรณี

4.3 รูปแบบการพิจารณาคดีและศาลสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศ

ในการวิเคราะห์รูปแบบการพิจารณาคดีและศาลสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศนั้นผู้วิจัยนำเอาศาลสิทธิมนุษยชนทวีปยุโรป (European Court of Human Rights: ECHR) คณะกรรมาธิการและศาลสิทธิมนุษยชนทวีปอเมริกา (Inter-American Commission on Human Rights: IACHR) ศาลยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนทวีปแอฟริกา (African Court of Justice and Human Rights) และศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Criminal Court: ICJ) เป็นแนวทางวิเคราะห์ในส่วนของรูปแบบการพิจารณาคดีและศาลสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายระหว่างประเทศ ในส่วนของศาลสิทธิมนุษยชนตามรูปแบบการพิจารณาคดีและศาลสิทธิมนุษยชนของต่างประเทศนั้นได้นำเอาศาลสิทธิมนุษยชนของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Human Rights Court of Indonesia) และศาลสิทธิมนุษยชนของสาธารณรัฐอินเดีย (Human Rights Court of India) มาเป็นแนวทางในการนำเสนอรูปแบบการพิจารณาคดีและศาลสิทธิมนุษยชนของต่างประเทศโดยทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบตามสาระสำคัญของขอบเขตการศึกษาดังนี้

4.3.1 รูปแบบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและระบบการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับระหว่างประเทศนั้นมีรูปแบบที่หลากหลายทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยรูปแบบการเมืองการปกครอง และระบบสังคม ซึ่งถ้าประเทศใดปกครองในระบอบประชาธิปไตย (Democracy) ประเทศนั้นก็จะให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่ประชาชน เพราะถือว่าการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นสาระสำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่ถ้าประเทศใดปกครองในระบอบสังคมนิยมหรือระบอบคอมมิวนิสต์ (Communism) ก็จะทำให้ให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ในทางสังคม การรวมกลุ่มของสังคมหรือสวัสดิการสังคมโดยมิได้มุ่งคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่ปัจเจกบุคคลอย่างเช่นระบบประชาธิปไตย ดังนั้นด้วยความแตกต่างนี้ ทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับระหว่างประเทศก็เป็นลักษณะของการประสานผลประโยชน์เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีมาตรฐานเดียวกันโดยไม่คำนึงถึงรูปแบบการเมืองการปกครอง แต่คำนึงถึงผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลเป็นหลัก และเป็น

ลักษณะของการพัฒนาการของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่เป็นก้าวแรกที่สำคัญดังปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ สมัยที่ 3 ได้มีข้อมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งถือเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ในการวางรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศฉบับแรกของโลก และเป็นพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนทุกฉบับที่มีอยู่ในปัจจุบัน (กรมองค์การระหว่างประเทศ, 2551, หน้า 1) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนถือเป็นมาตรฐานที่ประเทศสมาชิกสหประชาชาติได้ร่วมกันจัดทำเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนทั่วโลก ทั้งนี้ ประเทศไทยเป็นหนึ่งใน 48 ประเทศแรกที่ลงคะแนนเสียงร่วมรับรองปฏิญญานี้ในการประชุมดังกล่าวโดยได้จัดขึ้น ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส

เมื่อย้อนประวัติศาสตร์การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศก่อนศตวรรษที่ 19 เหตุการณ์ที่สำคัญต่อการมีอิทธิพลในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนนั้น ได้แก่ การปฏิวัติฝรั่งเศสซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญมากในพัฒนาการของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และคำปราชญ์ของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส ค.ศ.1946 ที่มีอิทธิพลต่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, ออนไลน์, 2548 ค) เพราะเหตุการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองของกษัตริย์เป็นการปกครองของพลเรือน อันเนื่องมาจากการใช้อำนาจของกษัตริย์ การใช้งบประมาณของรัฐที่มีได้มุ่งผลประโยชน์ของประเทศหรือประชาชนแต่มุ่งที่ผลประโยชน์ของกษัตริย์ การใช้งบประมาณเพื่อทำสงครามระหว่างประเทศ หรือปัญหาความอดอยากของประชาชน ซึ่งเมื่อปัจจัยเหล่านี้ผนวกเข้าด้วยกันจึงทำให้ประชาชนปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองนำไปสู่การจัดทำคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และคำปราชญ์ของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส ค.ศ.1946 เพื่อให้ผู้มีอำนาจปฏิบัติตามและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพ (อารัมภบทรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ. 1958) ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับการประกาศอิสรภาพแห่งสหรัฐ (United States Declaration of Independence) หรือสงครามปฏิวัติอเมริกา (American Revolutionary War) เพื่อประกาศอิสรภาพจากอังกฤษก็ถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอันเนื่องมาจากรัฐธรรมนูญ 13 มลรัฐทางเหนือและทางใต้ต่อสู้กันด้วยเหตุผลของการมลรัฐทางเหนือไม่ต้องการให้รัฐทางใต้มีรูปแบบการปกครองที่จะต้องอาศัยแรงงานทาส เพราะถ้าประเทศยังมีรูปแบบการใช้แรงงานทาสหรือการใช้แรงงานในลักษณะการกดขี่ข่มเหงย่อมทำให้เป็นอุปสรรคต่อการสถาปนาเป็นรัฐและไม่ได้รับการยอมรับจากนานาประเทศ แต่มลรัฐทางใต้เห็นว่าการใช้แรงงานทาสเป็นความมั่นคงของมลรัฐ ถ้าไม่มีทาสย่อมเป็นอุปสรรคต่อการ

พัฒนา เพราะการทำการเกษตรในมลรัฐทางใต้เป็นการทำการเกษตรในลักษณะเกษตรอุตสาหกรรม (Industrial agriculture) ที่ต้องใช้แรงงานมนุษย์ จึงก่อให้เกิดสงครามกลางเมือง จนทำให้รัฐทางเหนือชนะและสถาปนาความเป็นรัฐที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันว่า

“มนุษย์ทุกคนถูกสร้างขึ้นมาอย่างเท่าเทียมกัน และพระเจ้าผู้สร้างได้มอบสิทธิบางประการที่จะเพิกถอนมิได้ไว้ให้แก่มนุษย์ ในบรรดาสิทธิเหล่านั้น ได้แก่ ชีวิต เสรีภาพและการแสวงหาความสุข”

เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 19 ก็เข้าสู่สงครามโลก (World war) ครั้งที่ 1 และสงครามโลกครั้งที่ 2 ในศตวรรษที่ 20 ซึ่งเกิดระบอบผู้นำมาจากการเมืองการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตย แต่ใช้อำนาจโดยอ้างความชอบธรรมของรัฐและเพื่อผลประโยชน์ของรัฐในการทำลายล้างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นคู่ต่อสู้เกิดเหตุการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อย่างรุนแรง ดังนั้น จากเหตุการณ์ข้างต้นจึงทำให้ทุกรัฐและทุกประเทศให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน จึงได้นำเอาคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และคำปรารภของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส ค.ศ.1946 เป็นต้นร่างของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR)

ในสาระสำคัญของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ยอมรับศักดิ์ศรีแต่กำเนิดและสิทธิที่เท่าเทียมกันและที่ไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกแห่งครอบครัวมนุษยชาติ เป็นพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลกโดยที่การไม่นำพาและการหมิ่นในคุณค่าของสิทธิมนุษยชน ยังผลให้มีการกระทำอันป่าเถื่อน ซึ่งเป็นการขัดอย่างร้ายแรงต่อมโนธรรมของมนุษยชาติและการมาถึงของโลกที่ได้มีการประกาศให้ความมีอิสรภาพในการพูดและความเชื่อ และอิสรภาพจากความหวาดกลัวและความต้องการของมนุษย์ เป็นความปรารถนาสูงสุดของประชาชนทั่วไป (อารัมภบทปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน) แต่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนข้างต้นแม้จะเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนก็ตาม แต่ปฏิญญาดังกล่าวนี้ไม่ก่อให้เกิดพันธะทางกฎหมายผูกพันรัฐสมาชิกสหประชาชาติ (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, ออนไลน์, 2548 ค) ทั้งนี้ เพราะปฏิญญาไม่ใช่สนธิสัญญาและจุดมุ่งหมายของสมัชชาสหประชาชาติก็เพียงต้องการให้ปฏิญญาเป็นเอกสารชี้แนะแก่รัฐในการนำไปเป็นมาตรฐานขั้นต่ำพัฒนาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายในรัฐของตนให้มีมาตรฐานขั้นต่ำแก่การปฏิบัติต่อมนุษย์โดยไม่คำนึงถึงรูปแบบการเมืองการปกครอง ภายหลังจากนั้นองค์การสหประชาชาติ (United Nation: UN) ก็ได้ออกข้อกำหนดต่าง ๆ เพื่อให้รัฐสมาชิกให้การผูกพันอย่างสนธิสัญญาหรือมีพันธกรณีในทางระหว่างประเทศ (Obligation) โดยมีการจัดทำสนธิสัญญา (Treaty) กติการะหว่างประเทศ (Covenant) และอนุสัญญา (Convention) เฉพาะด้านเพื่อให้มีผลผูกพันรัฐคู่ภาคี (Binding) และมีสภาพบังคับ (Sanction) ในทางกฎหมายระหว่างประเทศ โดยจำแนกการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนใน

ด้านต่าง ๆ ได้แก่ สิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การทรมาน การอุ้มหาย เด็ก สตรี คนพิการ กลุ่มชาติพันธุ์ แรงงานโยกย้ายถิ่นและครอบครัว (ปิตักญจน์ สิทธิเดช, 2561, หน้า 13) จำนวนทั้งสิ้น 9 ฉบับ ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันแล้ว (Ratification) จำนวน 7 ฉบับ ได้แก่ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน และการกระทำอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ส่วนอนุสัญญาฉบับที่ 8 ได้แก่ อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ประเทศไทยอยู่ในฐานะประเทศผู้ลงนาม และอยู่ระหว่างการดำเนินการเพื่อให้สัตยาบันเข้าเป็นภาคี จึงยังไม่มีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม ส่วนฉบับที่ 9 ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานและสมาชิกในครอบครัวประเทศไทยยังมีได้ลงนามเข้าร่วมเป็นภาคีและมีได้ให้สัตยาบัน จึงไม่มีพันธกรณีระหว่างประเทศที่จะต้องปฏิบัติตาม (วิฑิต มันทาภรณ์, ออนไลน์, 2560) ซึ่งกติกาและอนุสัญญาระหว่างประเทศดังกล่าวเกี่ยวข้องกับสิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental right) ที่มนุษย์ทุกคนได้รับปฏิบัติอย่างเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ (Universal Declaration of Human Rights, Article 7)

ในการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนภายใต้ข้อตกลงระหว่างประเทศ องค์การสหประชาชาติ (United Nation: UN) ได้สร้างรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนภายในรัฐที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนใช้สิทธิต่อคณะมนตรีความมั่นคงขององค์การสหประชาชาติได้โดยตรง ภายใต้บทบาทของคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (United Nations Human Rights Council: UNHRC) ซึ่งเป็นหน่วยงานสังกัดสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly) โดยทำหน้าที่ร่วมกับสำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชน (The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: OHCHR) ในการสอดส่องดูแลและหยุดยั้งการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นทั่วโลก และสร้างบรรทัดฐานการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและส่งเสริมขีดความสามารถในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งการกลั่นกรองและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อร้องเรียนที่ได้รับ และข้อร้องเรียนดังกล่าวได้ผ่านกลไกการเยียวยาภายในประเทศจนถึงที่สุดแล้วหรือไม่หรือกระบวนการวิเคราะห์ความร้ายแรงแห่งข้อมูลที่ได้รับ (Initial review) หากกลไกภายในประเทศไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ คณะทำงานจะรับข้อร้องเรียนและส่งข้อร้องเรียนไปยังรัฐบาลของประเทศที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอรับข้อมูลหรือคำชี้แจงเพิ่มเติม

จากนั้นก็จะจัดทำรายงานเสนอต่อคณะทำงานว่าด้วยสถานการณ์ (Working Group on Situations) ซึ่งจะพิจารณาข้อร้องเรียนกับคำชี้แจงของรัฐบาล หากข้อมูลทั้งหมดปรากฏให้เห็นถึงความร้ายแรงของการละเมิดสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานก็จะเสนอรายงานพร้อมมาตรการต่าง ๆ ให้คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (United Nations Human Rights Council: UNHRC) พิจารณาออกเป็นข้อมติเพื่อกดดันให้รัฐบาลที่เกี่ยวข้องยุติการละเมิดสิทธิมนุษยชน (กรมองค์การระหว่างประเทศ, 2553, หน้า 1-2, 6) หรือดำเนินการระงับการออกหนังสือเดินทาง (Visa ban) แก่บุคคลซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน (วิจิต มันทาภรณ์, ออนไลน์, 2560) และคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติจะดำเนินการเสนอเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนไปยังคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเพื่อดำเนินการส่งเรื่องไปยังสำนักงานอัยการศาลอาญาระหว่างประเทศ (Office of the Prosecutor of the International Criminal Court) เพื่อทำการสืบสวนและฟ้องร้องคดีต่อไป (Rome Statute of the International Criminal Court, Article 5)

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาค ได้แก่ ทวีปยุโรป ทวีปอเมริกา และทวีปแอฟริกาทั้งสามภูมิภาคล้วนแล้วแต่มีศาลสิทธิมนุษยชนเช่นเดียวกันโดยทวีปยุโรปอยู่ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) โดยดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและศาลสิทธิมนุษยชน ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนยุโรปมีอำนาจในการสอบสวนเรื่องร้องเรียนการละเมิดสิทธิมนุษยชน ไกล่เกลี่ย และพิจารณาส่งเรื่องฟ้องร้องต่อศาลสิทธิมนุษยชนโดยให้อำนาจทั้งรัฐภาคีสมาชิก บุคคลธรรมดาและองค์การพัฒนาเอกชนในการยื่นคำร้องได้ ในส่วนของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (The European Court of Human Rights: ECHR) ที่มีเขตอำนาจครอบคลุมรัฐทั้งหลายในทวีปยุโรป และคุ้มครองปัจเจกชนที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยมีเขตอำนาจในการตีความและการบังคับใช้อนุสัญญาและพิธีสาร (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Article 32) ในส่วนทวีปอเมริกาเป็นไปตามอนุสัญญาทวีปอเมริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Inter-American Convention on Human Rights “Pact of San Jose, Costa Rica” (B-32)) หรือที่เรียกว่า “สนธิสัญญาซานโฮเซ คอสตาริกา” ซึ่งรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศของทวีปอเมริกา (Organisation of American States: OAS) โดยสำนักงานเลขาธิการกฎหมายระหว่างประเทศแผนกกฎหมายแห่งทวีปอเมริกาในระดับระหว่างประเทศลักษณะเป็นพหุภาคี (Multilateral Treaties) โดยมีศาลสิทธิมนุษยชนทวีปอเมริกา (Inter-American Court of Human Rights) เป็นองค์กรระดับภูมิภาคในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคทวีปอเมริกา ในส่วนของ

ทวีปแอฟริกาเป็นการคุ้มครองในลักษณะเป็นองค์กรคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาค แอฟริกาในลักษณะของศาลสิทธิมนุษยชนและสิทธิของพลเมืองแห่งแอฟริกา (The African Court on Human and Peoples' Rights) เป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐภายในทวีปแอฟริกา เพื่อให้เชื่อมั่นว่ามีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและสิทธิของพลเมืองภายในแอฟริกา รวมทั้งเป็นการรองรับและเสริมสร้างมั่นเสริมอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการทวีปแอฟริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและสิทธิของพลเมือง (The African Commission on Human and Peoples' Rights) โดยจัดตั้งขึ้นตามพิธีสารกฎบัตรแอฟริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง (The Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights) รับรองโดยรัฐสมาชิกขององค์กรแห่งทวีปแอฟริกา (Organization of African Unity: OAU) ในวากาตูกู (Ouagadougou) ประเทศบูร์กินาฟาโซ (Burkina Faso) ดังนั้น ในส่วนของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาคทั้งทวีปยุโรป ทวีปอเมริกา และทวีปแอฟริกา เป็นลักษณะของการคุ้มครองอย่างเต็มรูปแบบทั้งในส่วนของการใช้สิทธิเรียกร้องที่ประชาชนสามารถดำเนินการได้โดยตรงและในส่วนของรัฐผู้เสียหาย ซึ่งเป็นรูปแบบของการใช้สิทธิเรียกร้องที่มีได้คำนึงเฉพาะรัฐในฐานะเป็นตัวทำการหรือเป็นบุคคลในทางระหว่างประเทศเท่านั้น (ดำรงธรรมารักษ์, 2539, หน้า 49) แต่ให้สิทธิแก่ปัจเจกชนที่ไม่ถือว่าเป็นบุคคลในทางระหว่างประเทศสามารถใช้สิทธิเรียกร้องและมีกลไกช่วยเหลือทางกฎหมายผ่านองค์กรระดับทวีปได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและการละเมิดสิทธิมนุษยชนของรัฐในระดับภูมิภาค ซึ่งที่ผ่านมาหลายกรณีที่ได้วางบรรทัดฐานโดยศาลสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาค และสร้างข้อยุติให้กับการละเมิดสิทธิมนุษยชนเพื่อให้สังคมระดับภูมิภาคหรือระหว่างประเทศได้เรียนรู้และตระหนักต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเป็นบทบังคับให้รัฐสมาชิกต้องปรับปรุงกฎหมายหรือพัฒนามาตรฐานให้สอดคล้องกับคำวินิจฉัยของศาลและยังเป็นการสร้างมาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชนให้สูงขึ้น แต่ในส่วนของทวีปเอเชีย (Asia) มีการคุ้มครองสิทธิตามกลไกที่กำหนดไว้เป็นลักษณะของพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนของประชาคมอาเซียน (Human Rights Obligations of the ASEAN Community) ตามตราสารเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนซึ่งส่วนใหญ่ที่อาเซียนได้จัดทำขึ้นอยู่ในรูปแบบตราสารทางการเมือง (Political Instrument) แม้จะไม่มีผลผูกพันตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ถือว่าเป็นสิ่งซึ่งแสดงเจตจำนงร่วมกันของประเทศสมาชิกในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในหลายประเด็น และหลายฉบับกำหนดขึ้นตอนที่น่าไปสู่การจัดทำตราสารทางกฎหมายโดยมีจำนวน 24 ฉบับ โดยตราสารที่สำคัญที่สุดในด้านสิทธิมนุษยชนของอาเซียน ได้แก่ ปฏิญญาสิทธิมนุษยชนอาเซียน (ASEAN Human Rights Declaration) (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2560, หน้า 4) เป็นการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยมีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

(ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights) เป็นกลไกหลักในการดำเนินงานแต่ยังไม่ปรากฏแนวคิดที่จะจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนอาเซียนดังนั้นในภูมิภาคนี้เป็นภูมิภาคเดียวที่ยังไม่มีศาลสิทธิมนุษยชนที่จะเป็นองค์กรตุลาการในการสร้างมาตรฐานและวางบรรทัดฐานทางกฎหมายสิทธิมนุษยชนของภูมิภาคนี้

ในส่วนการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับประเทศก็มีรูปแบบที่แตกต่างกันตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น แต่จะมีลักษณะเหมือนกัน กล่าวคือ เป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยองค์กรตุลาการกับองค์กรอื่นที่มีใช้ตุลาการหรือเป็นการคุ้มครองในลักษณะของฝ่ายปกครองในรูปแบบเดียวกันคือ “คณะกรรมการ” หรือ “Human Right Commission” ที่มีรูปแบบ 2 ลักษณะ ได้แก่ เป็นหน่วยงานทำหน้าที่เป็นองค์กรที่ปรึกษาด้านสิทธิมนุษยชน (Advisory function) แก่รัฐ โดยทำหน้าที่จัดทำรายงานทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศ และรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน นอกจากนั้นยังมีหน่วยงานคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอีกประเภทหนึ่ง ได้แก่ หน่วยงานแบบระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ (Executive Authority) เป็นองค์กรในลักษณะที่มีอำนาจตัดสินใจหรือทำหน้าที่ถึงตุลาการ (Quasi-judicial) ในการสอบสวนและไต่สวนคดีแก่ผู้กระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนและให้ความเห็นทางคดีเสนอคำฟ้องไปยังสำนักงานอัยการสูงสุดของประเทศในลักษณะเป็นคดีแห่งชาติ (National case) โดยฟ้องคดีในลักษณะคดีแพ่ง อาญา ปกครองหรือคดีรัฐธรรมนูญ ต่อศาลที่มีเขตอำนาจหรือมีความรู้ความเชี่ยวชาญในลักษณะคดีแพ่ง อาญา ปกครอง หรือรัฐธรรมนูญ ซึ่งรูปแบบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในลักษณะนี้เป็นการคุ้มครองในทางอ้อมโดยมิได้คุ้มครองในคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรง เพราะเห็นว่าการฟ้องคดีแพ่ง อาญา ปกครองหรือรัฐธรรมนูญก็ถือว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนเช่นเดียวกันโดยมิได้จำแนกคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนออกมาเป็นคดีต่างหากหรือคดีสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะ เช่นกรณีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยตามอำนาจหน้าที่ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่ออกแบบให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสามารถฟ้องคดีไปยังศาลแพ่ง อาญา ปกครองหรือศาลรัฐธรรมนูญได้ หรือกรณีของสาธารณรัฐอินเดีย (Republic of India) ให้อำนาจคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจไต่สวนคดีและทำความเห็นไปยังสำนักงานอัยการพิเศษ (Specify a Public Prosecutor) ที่แต่งตั้งโดยรัฐบาลกลาง เพื่อฟ้องคดีได้เช่นเดียวกัน แต่ให้คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นคดีที่อยู่ในแผนกคดีสิทธิมนุษยชนในศาลท้องถิ่น (The Protection of Human Right Act, 1993, Article 30) เว้นแต่ว่าคดีดังกล่าวเป็นคดีที่มีศาลที่เป็นศาลชำนาญพิเศษที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ และได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญให้ศาลชำนาญพิเศษพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยกำหนดเงื่อนไขว่า ในการดำเนินคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนในศาลสิทธิมนุษยชนทุกแห่ง รัฐบาล

ต้องแจ้งพนักงานอัยการพิเศษ (Specify a Public Prosecutor) หรือทนายความที่ได้รับการแต่งตั้งในการปฏิบัติหน้าที่ต้องเป็นทนายมาแล้วไม่น้อยกว่า 7 ปี ในฐานะเป็นพนักงานอัยการพิเศษเพื่อดำเนินคดีในศาล (The Protection of Human Right Act, 1993, Article 31) ซึ่งเป็นรูปแบบการดำเนินคดีลักษณะเช่นเดียวกับคดีแพ่ง อาญา หรือคดีปกครองตามลำดับชั้นของศาลและสิ้นสุดที่ศาลฎีกาแห่งสาธารณรัฐอินเดีย (Supreme Court of India) เป็นผู้ว่าบรรทัดฐานทางกฎหมายสิทธิมนุษยชน (The Supreme Court of India, 2017-2018, p.51-54) ในส่วนของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Republic of Indonesia) การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ทำให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเป็นหน่วยงานได้สวนและสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนแล้วทำความเข้าใจไปยังอัยการสูงสุดเพื่อส่งฟ้องคดีต่อศาลที่เป็นศาลมีเขตอำนาจ (Jurisdiction) รับผิดชอบในคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรงหรือ “Human Right Court” โดยมีกฎหมายวิธีพิจารณาความสิทธิมนุษยชน หรือกฎหมายฉบับที่ 26 ว่าด้วย การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ค.ศ. 2000 (Law No. 26 Establishing the Ad Hoc Human Rights Court Republic of Indonesia, 2000) โดยรับผิดชอบคดีสิทธิของมนุษย์ซึ่งเป็นการสร้างขึ้นหรืออนุกรมกรรม (Creative life) ของพระเจ้าที่ต้องได้รับการเคารพในฐานะที่เป็นมนุษย์เป็นหน้าที่ของรัฐ รัฐบาลและมีความหมายในการปกป้องคุ้มครอง เพื่อการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ (Law No. 26 Establishing the Ad Hoc Human Rights Court Republic of Indonesia, 2000 Article 1) และให้ศาลสิทธิมนุษยชนเป็นศาลชำนาญพิเศษ (Human Rights Court) ภายใต้เขตอำนาจศาลทั่วไป สามารถตั้งขึ้นในเมืองหลวงของภูมิภาคหรือเมืองกิ่งเมืองหลวงของภาค เขตอำนาจศาลนั้นให้เป็นที่ไปตามอำนาจของศาลจังหวัด โดยให้เริ่มจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนที่เมืองจาการ์ตาส่วนกลาง (Central Jakarta) เมืองสุราบายา เมืองเมดาน และเมืองมาเก๊าสา (Law No. 26 Establishing the Ad Hoc Human Rights Court Republic of Indonesia, 2000 Article 2) ซึ่งเป็นรูปแบบของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างเต็มรูปแบบยกระดับคดีสิทธิมนุษยชนเป็นคดีเฉพาะมิใช่คดีแพ่ง คดีอาญา หรือคดีปกครอง

4.3.2 การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนในต่างประเทศ

ในการวิเคราะห์การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนของต่างประเทศนั้นผู้วิจัยได้นำเอาศาลสาธารณรัฐอินโดนีเซียและสาธารณรัฐอินเดียและเป็นกรณีศึกษาและนำเอาศาลสิทธิมนุษยชนทวีปยุโรป ทวีปอเมริกา และทวีปแอฟริกามาใช้ประกอบการเปรียบเทียบศึกษาตามสาระสำคัญของขอบเขตการศึกษาดังนี้

4.3.2.1 หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนของสาธารณรัฐ

อินโดนีเซียก็เพื่อวัตถุประสงค์ในการกำหนดให้สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่พระผู้เป็นเจ้ามอบให้แก่การดำรงชีพของมนุษย์ ซึ่งเป็นสากลและนิรันดร์ตามธรรมชาติ และด้วยเหตุนี้จึงต้องได้รับความคุ้มครอง ความเคารพ การเชิดชู และไม่อาจเพิกเฉย ลิดรอนหรือการยึดถือไว้โดยบุคคลใด ๆ ก็ตาม และเพื่อการมีส่วนร่วมรักษาสันติภาพของโลก และการรับรองการปฏิบัติตามสิทธิมนุษยชน และเพื่อให้การคุ้มครอง ความเชื่อมั่น ความยุติธรรม และความรู้สึกต่อความมั่นคง ทั้งต่อปัจเจกบุคคล และสังคม สาธารณรัฐอินโดนีเซียจึงจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน (Human Rights Court) เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน (อารัมภบทในการยกร่างกฎหมาย Law No. 26 Establishing the Ad Hoc Human Rights Court Republic of Indonesia, 2000)

ในส่วนหลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนของสาธารณรัฐอินเดีย แม้จะไม่มีศาลสิทธิมนุษยชนโดยตรงก็ตามแต่การพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนนั้นเป็นอำนาจของรัฐบาลในการกำหนดให้ศาลท้องถิ่นแผนกคดีสิทธิมนุษยชนในการวินิจฉัยพิพาทคดีได้ก็ถือว่าเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงได้กำหนดหลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนไว้ตามรัฐธรรมนูญด้วยการก่อตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐและศาลสิทธิมนุษยชนได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้ดีขึ้น และในเรื่องที่เกี่ยวข้อง (หลักการและเหตุผลในการยกร่างรัฐธรรมนูญด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1993 ของสาธารณรัฐอินเดีย (The Protection of Human rights Act, 1993 of India))

ในส่วนของหลักการและเหตุผลการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาคโดยเริ่มต้นที่ทวีปยุโรปได้กำหนดหลักการและเหตุผลการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปยุโรปได้กำหนดให้เป็นไปตามคำปรารภของอนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นมูลฐาน (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) โดยมีหลักการและเหตุว่า ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติไว้เป็นสิ่งที่สมควรที่จะทำจริงไว้เป็นอันดับแรก และเพื่อให้หลักประกันการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามหลักสากลและมีประสิทธิภาพ และเพื่อเป็นการยอมรับและรักษาไว้ซึ่งสิทธิต่าง ๆ ที่ระบุไว้ สหภาพยุโรป (Council of Europe) ได้บรรลุถึงความร่วมมือระหว่างสมาชิกและเพื่อเป็นการธำรงและทำให้ประจักษ์ผลซึ่งสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน และพันธกรณีร่วมกันในการที่จะต้องเคารพสิทธิมนุษยชน (Obligation to respect Human Rights) ในส่วนของหลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนทวีปอเมริกาได้กำหนดหลักการและเหตุผลไว้ในอนุสัญญาทวีปอเมริกันว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (สนธิสัญญาซานโฮเซคอสตาริกา) (Inter-American Convention on Human Rights “Pact

of San Jose, Costa Rica” (B-32)) กฎบัตรขององค์การรัฐอเมริกา (The Organization of American States) คำประกาศของสหรัฐอเมริกาว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง (American Declaration of the Rights and Duties of Man) และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights) (Shelton, Dinah, 1994, pp.333-372) และได้รับรองร่วมกันว่าได้รับการยืนยันและปรับปรุงในตราสารระหว่างประเทศอื่น ๆ ระดับโลกและระดับภูมิภาคตามขอบเขตนี้แล้วและเพื่อให้มีองค์กรตุลาการในการพิทักษ์ไว้ซึ่งสิทธิมนุษยชนภายในภูมิภาครัฐสมาชิกจึงเห็นควรให้มีการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ซึ่งหลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนของทวีปแอฟริกาถือว่ามีลักษณะที่คล้ายคลึงกันโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เชื่อมั่นว่าการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและสิทธิของพลเมืองภายในแอฟริกา รวมทั้งเป็นการรองรับและเสริมสร้างอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการทวีปแอฟริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและสิทธิของพลเมือง (The African Commission on Human and Peoples’ Rights) ให้มีประสิทธิภาพ

4.3.2.2 สถานภาพและสถานที่ตั้งของศาลสิทธิมนุษยชน

ในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนของสาธารณรัฐอินโดนีเซียได้กำหนดไว้ให้มีสถานภาพและสถานที่ตั้งเป็นศาลชำนาญพิเศษภายในศาลที่มีเขตอำนาจทั่วไปโดยให้ศาลสิทธิมนุษยชนตั้งอยู่ในอาณาเขตของเขตเมืองหรืออาณาเขตของจังหวัดและให้รวมถึงอาณาเขตของศาลแขวงด้วย ในกรณีเขตปกครองพิเศษจาการ์ตา (Jakarta) เมืองหลวงของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ศาลสิทธิมนุษยชนตั้งอยู่ในอาณาเขตของศาลแขวงแต่ละแห่งที่เกี่ยวข้องในส่วน of สถานภาพและสถานที่ตั้งของศาลสิทธิมนุษยชนสาธารณรัฐอินโดนีเซียเป็นศาลจังหวัดที่มีอำนาจทั่วไปโดยมิได้จำแนกประเภทคดีที่จะรับพิจารณาคดี เพียงแต่มีแผนกคดีสิทธิมนุษยชนต่างหากในการที่จะรับคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะ ดังนั้นในส่วนสถานที่ตั้งของศาลก็เป็นลักษณะเช่นเดียวกับศาลจังหวัดที่มีอำนาจหน้าที่รับคดีทั่วไป ในส่วนของศาลสิทธิมนุษยชนทวีปยุโรป ทวีปอเมริกาและทวีปแอฟริกามีลักษณะเช่นเดียวกันกับศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice: ICJ) ศาลอาญาระหว่างประเทศ (International Criminal Court: ICC) ศาลอนุญาโตตุลาการถาวร (Permanent Court of Arbitration: PCA) ศาลกฎหมายทะเล (The International Tribunal for the Law of the Sea: ITLOS) กล่าวคือ เป็นศาลถาวรหรือศาลประจำ (Permanent court) โดยมิใช่ศาลที่จัดตั้งขึ้นเฉพาะคดีหรือเฉพาะกรณีใดกรณีหนึ่งหรือศาลเฉพาะกิจที่เรียกว่า “Ad hoc tribunal” (ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช, ออนไลน์, 2553) ดังตัวอย่างเช่นศาลระหว่างประเทศเฉพาะกิจซึ่งเกิดจากข้อขัดข้องของคณะมนตรีความมั่นคงของสหประชาชาติ ได้แก่ International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia: ICTY หรือ The International Criminal Tribunal for Rwanda: ICTR โดยศาลระหว่างประเทศเหล่านี้มีเขตอำนาจเกี่ยวกับอาชญากรรม

ระหว่างประเทศ (International crimes) เท่านั้น ดังนั้นการจัดตั้งเป็นศาลถาวรจึงเป็นปัจจัยชีวิตที่สำคัญที่รัฐสมาชิกให้ความร่วมมือเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหในระดับภูมิภาคอย่างจริงจังและมุ่งที่จะแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนให้มีประสิทธิภาพ สร้างบรรทัดฐานที่ดีในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเพื่อให้รัฐสมาชิกเรียนรู้และพัฒนากฎหมายภายในให้สอดคล้องกับมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาค

4.3.2.3 ขอบเขตอำนาจหน้าที่ศาลสิทธิมนุษยชน

อำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนของสาธารณรัฐอินโดนีเซียได้กำหนดไว้ในมาตรา 4-9 กฎหมายฉบับที่ 26 ว่าด้วย การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ค.ศ. 2000 (Law No. 26 Establishing the Ad Hoc Human Rights Court Republic of Indonesia, 2000) โดยกำหนดให้ศาลสิทธิมนุษยชนมีภาระหน้าที่และอำนาจในการพิจารณาและวินิจฉัยคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงและมีลักษณะเฉพาะ ซึ่งเป็นความผิดที่ได้กระทำต่อสิทธิมนุษยชนกับพลเมืองอินโดนีเซียและที่อยู่นอกอินโดนีเซียด้วย ซึ่งผู้กระทำความผิดนั้นจะต้องมีอายุต่ำกว่า 18 ปี นับแต่วันที่ได้กระทำความผิด นอกจากนั้นยังได้กำหนดประเภทข้อหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงและมีลักษณะเฉพาะไว้ให้รวมถึงคดีอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งเป็นการกระทำที่มุ่งทำลายหรือทำลายล้างกลุ่มชาติพันธุ์ เชื้อชาติ กลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มศาสนาในลักษณะการฆ่าสมาชิกในกลุ่ม ทำให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อร่างกายหรือจิตใจต่อสมาชิกในกลุ่ม การสร้างสถานการณ์ที่เป็นภัยต่อชีวิตที่จะนำไปสู่การทำลายล้างทางกายภาพของกลุ่มทั้งหมดหรือบางส่วน และมีเจตนาที่จะกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันการกำเนิดภายในกลุ่ม รวมถึงการบังคับให้ย้ายเด็กจากกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง ในส่วนประเภทคดีอาชญากรรมที่กระทำต่อมนุษยชาตินั้นให้รวมถึงการกระทำใด ๆ ที่เกิดขึ้นส่วนใดส่วนหนึ่งอย่างกว้างขวางหรือเป็นระบบการโจมตีโดยตรงต่อพลเรือนในรูปแบบของการฆ่า การทำลายล้าง การบังคับให้เป็นทาส การบังคับให้ออกไปหรือเคลื่อนย้ายของพลเมือง การควบคุมโดยเผด็จการของความเป็นอิสระหรือเสรีภาพทางร่างกายอื่น ๆ อันเป็นการละเมิดต่อกฎหมายระหว่างประเทศ การทรมาน การข่มขืน การกดขี่ทางเพศ การบังคับให้ค้าประเวณี การบังคับให้ตั้งครรภ์ หรือการใช้กำลังบังคับ การทำให้แท้งลูกโดยการข่มขืนทางเพศ การก่อการร้ายเป็นกลุ่มหรือสมาคมที่มีแนวคิดทางการเมือง เชื้อชาติ สัญชาติ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนา เพศ หรือสิทธิขั้นพื้นฐานอื่นใด ที่ได้รับการรับรองไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศ การบังคับให้หายตัวไปของบุคคล หรืออาชญากรรมแบ่งแยกสีผิว ซึ่งอำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนสาธารณรัฐอินโดนีเซียมีอำนาจกว้างขวางในด้านสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมต่าง ๆ ที่ประเทศประสบในอดีตที่ผ่านมาจนนำไปสู่การพัฒนากฎหมายโดยเฉพาะการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นรูปแบบการคุ้มครองแบบเต็มรูปแบบและ

ยกระดับคดีสิทธิมนุษยชนโดยศาลสิทธิมนุษยชนให้มีมาตรฐานโดยไม่ได้เป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในลักษณะกฎหมายแพ่ง อาญา หรือกฎหมายปกครอง แต่เป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในลักษณะของกฎหมายสิทธิมนุษยชนที่มีกลไกที่เข้มแข็งในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่พลเมืองของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ในส่วนของรูปแบบอำนาจพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนในสาธารณรัฐอินโดนีเซียเป็นรูปแบบพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยศาลท้องถิ่นและรัฐบาลกลางเป็นผู้ดำเนินการเร่งรัดให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสอบสวนคดี ดังนั้นอำนาจหน้าที่ของศาลท้องถิ่นในคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ได้แก่ คดีการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือการยุยงส่งเสริมในกรณีดังกล่าว และการกระทำโดยประมาทเลินเล่อในการป้องกันกรณีใด ๆ อันเป็นการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่รัฐโดยให้รวมถึงการกระทำของกองทัพด้วย ซึ่งในเบื้องต้นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนจะเป็นผู้ดำเนินการรายงานไปยังรัฐบาลกลางเสียก่อนเพื่อให้รัฐบาลกลางได้รับทราบตามรายงานที่ได้ดำเนินการไป แต่ถ้าผู้เสียหายจะใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลท้องถิ่นแผนกคดีสิทธิมนุษยชนก็สามารถดำเนินการได้แม้จะเป็นการกระทำในรูปแบบของสงครามที่กองทัพเป็นผู้ดำเนินการก็ตาม

ในส่วนของศาลสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาคนั้น ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปมีเขตอำนาจศาล (Jurisdiction of the Court) ในการพิจารณากรณีที่มีบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือรัฐผู้เสียหาย ภายในรัฐสมาชิกของอนุสัญญาตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 และข้อบังคับของศาลหรือที่เรียกว่า “Rules of Court” โดยให้มีอำนาจครอบคลุมในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตีความและการบังคับใช้อนุสัญญาและพิธีสารที่ออกตามความของอนุสัญญาดังกล่าว นอกจากนั้นยังกำหนดอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาหนึ่งคนให้มีอำนาจยอมรับหรือไม่อาจยื่นคำร้องต่อศาลได้โดยปราศจากการถูกตรวจสอบในอนาคต ซึ่งบุคคลหรือรัฐที่จะสามารถฟ้องคดีต่อศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปได้นั้นจะต้องเป็นคดีระหว่างรัฐ อัครราชทูตคู่สนธิสัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจกล่าวอ้างโดยการยื่นคำร้องต่อศาลว่ามีการฝ่าฝืนบทบัญญัติตามอนุสัญญาและพิธีสารโดยอัครราชทูตคู่สนธิสัญญาอื่น แต่ถ้าเป็นกรณีการยื่นฟ้องโดยพลเมืองของรัฐสมาชิกนั้น บุคคลนั้นจะต้องยื่นคำร้องโดยพลเมืองของรัฐสมาชิก โดยศาลอาจรับคำฟ้องจากบุคคล (Person) องค์กรเอกชน (Non-Governmental Organisation: NGO) หรือกลุ่มบุคคล (Group of Individuals) ใด ๆ ที่อ้างว่าเป็นผู้เสียหายจากการละเมิดโดยรัฐอัครราชทูตคู่สนธิสัญญาตามสิทธิที่ระบุไว้ในอนุสัญญา หรือพิธีสาร รัฐอัครราชทูตคู่สนธิสัญญาต้องรับรองว่าจะไม่พยายามขัดขวางในการใช้สิทธินี้ ในส่วนของอำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนทวีปอเมริกาได้กำหนดให้รัฐสมาชิกและเลขาธิการเท่านั้นที่มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลได้ ซึ่งมีรัฐคู่กรณีอ้างว่ากระทำละเมิดตามอนุสัญญาทวีปอเมริกันว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (สนธิสัญญาซานโฮเซคอสตาริกา) (Inter-American Convention on Human Rights “Pact of San Jose, Costa Rica” (B-32)) ต่อคนของรัฐผู้เสียหาย ซึ่งอำนาจหน้าที่นี้มีลักษณะเช่นเดียวกับ

ศาลสิทธิมนุษยชนทวีปยุโรป แตกต่างกันเพื่อผู้ฟ้องคดีซึ่งศาลสิทธิมนุษยชนทวีปอเมริกาให้สิทธิฟ้องคดีแก่รัฐภาคีเท่านั้น โดยมีได้ให้บุคคล องค์กรเอกชน หรือกลุ่มบุคคลฟ้องคดีต่อศาลได้ แต่ในส่วนของศาลสิทธิมนุษยชนแอฟริกาได้กำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ในพิธีสารให้ศาลมีเขตอำนาจเกี่ยวกับคดีทั้งหลายและข้อพิพาททั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการตีความและการบังคับใช้กฎบัตร พิธีสารและตราสารด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ที่ได้ให้สัตยาบันโดยรัฐที่เกี่ยวข้องแล้ว และยังมีอำนาจในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับกฎหมายใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎบัตร หรือตราสารด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ถ้าเป็นกรณีที่มีได้ถูกตรวจสอบโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองแห่งทวีปแอฟริกา (The African Commission on Human and Peoples' Rights) ทำการสนับสนุนให้มีการระงับข้อพิพาทอันที่มีมติตามบทบัญญัติในกฎบัตร ตีความคำพิพากษาให้สามารถปฏิบัติได้ และทบทวนคำพิพากษาในกรณีที่มีพยานหลักฐานใหม่

ดังนั้น อำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนของต่างประเทศและในระดับภูมิภาคก็มีลักษณะคล้ายคลึงกันในการมุ่งที่จะคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่ปัจเจกชนที่อยู่ภายใต้อำนาจธิปไตยของรัฐที่เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองประเทศ ซึ่งในส่วนของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นเป็นภูมิภาคเดียวที่ไม่มีศาลสิทธิมนุษยชนอย่างเช่นทวีปยุโรป ทวีปอเมริกา และทวีปแอฟริกา จึงเห็นพัฒนาการต่าง ๆ ที่สาธารณรัฐอินโดนีเซีย และสาธารณรัฐอินเดียได้พัฒนากฎหมายและให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน อันเป็นสาระสำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตยหรือรัฐเสรีประชาธิปไตย

4.3.2.4 คุณสมบัติผู้พิพากษาและองค์คณะผู้พิพากษา

การกำหนดคุณสมบัติและองค์คณะของผู้พิพากษาถือว่าเป็นสาระสำคัญต่อการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน เพราะถือว่าเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญหลักของการที่จะพิจารณาถึงสาระสำคัญของเนื้อหาในคำพิพากษาโดยผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้ คุณสมบัติและองค์คณะผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนสาธารณรัฐอินโดนีเซียได้กำหนดให้การพิจารณาคดี (Hearings) การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะต้องดำเนินการโดยผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชน จำนวน 5 คน เป็นองค์คณะ ประกอบด้วย 2 คนเป็นผู้พิพากษาจากศาลสิทธิมนุษยชน และอีก 3 คนเป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดี โดยกำหนดเงื่อนไขว่าให้ผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนเป็นหัวหน้าคณะในการพิจารณาคดี ในส่วนของผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องได้รับการแต่งตั้งหรือปลดออกโดยประธานาธิบดีแห่งรัฐตามคำแนะนำของประธานศาลฎีกา ซึ่งจะต้องมีทั้งสิ้นอย่างน้อย 12 คน โดยมีวาระ 5 ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งอีกหนึ่งวาระได้ โดยผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องมีคุณสมบัติเป็นพลเมืองของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย มีความซื่อสัตย์ต่อพระผู้เป็นเจ้า อายุไม่น้อยกว่า 45 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมายหรือปริญญาโทสาขาอื่นที่มีความเชี่ยวชาญทางกฎหมายมี

สุขภาพจิตใจและร่างกายที่แข็งแรง เป็นผู้ซึ่งมีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี และเป็นผู้จงรักภักดีต่อปณฺจศีลซึ่งเป็นหลัก 5 ประการที่เป็นปรัชญาแห่งรัฐของอินโดนีเซียและรัฐธรรมนูญ ก.ศ. 1945 รวมทั้งเป็นบุคคลที่มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน ในส่วนของคุณสมบัติและองค์คณะผู้พิพากษาของการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนของสาธารณรัฐอินโดนีเซียเป็นอำนาจของประธานาธิบดีแห่งรัฐตามคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเป็นผู้พิจารณาแต่งตั้ง ในการแต่งตั้งประธานาธิบดีจะเป็นผู้พิจารณาจากผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีในศาลสูง (High Court) หรือผู้พิพากษาประจำศาลเขต (Provincial Court) เป็นองค์คณะผู้พิพากษา

ในส่วนของคุณสมบัติและองค์คณะผู้พิพากษาในศาลสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาคทวีปยุโรปนั้น ได้กำหนดว่าในการสรรหาผู้พิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป การคัดเลือกผู้พิพากษาของศาลต้องประกอบด้วยผู้พิพากษาซึ่งมีจำนวนเท่ากับจำนวนของรัฐสมาชิกแห่งอนุสัญญาหรือศาลต้องประกอบด้วยจำนวนผู้พิพากษาเท่ากับอัครราชทูตสันติสัญญา โดยผู้พิพากษาจะได้รับการเลือกตั้งโดยสมัชชาที่ปรึกษาแห่งคณะมนตรียุโรป (Parliamentary Assembly) จากรายชื่อผู้ที่สมัครซึ่งรัฐสมาชิกได้ยื่นเสนอ แต่ละรัฐมีสิทธิเสนอชื่อผู้สมัครเข้าคัดเลือกเป็นผู้พิพากษาได้ร้อยละ 3 คน แต่ผู้สมัครอย่างน้อย 2 คน จะต้องมีความรู้ภาษาของรัฐบาลที่แห่งอนุสัญญาที่เป็นผู้เสนอชื่อ เช่น รัฐลิทเวเนียเสนอ เคียเลกนาย โรนัลด์ แมคโดนัลด์ สัญชาติแคนาดาเป็นผู้แทนของตน แต่จะต้องไม่มีผู้พิพากษาสัญชาติเดียวกันดำรงตำแหน่งพร้อมกัน คุณสมบัติของผู้พิพากษาจะต้องทำงานตามความรู้ความสามารถของตน มีความรู้ทางด้านกฎหมายหรือเคยทำงานหรือมีประสบการณ์ในการทำงานด้านกฎหมาย และในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาจะต้องปฏิบัติหน้าที่โดยไม่มีอคติ และมีความเป็นอิสระจากรัฐโดยจะต้องไม่ปฏิบัติงานในนามของรัฐที่เสนอชื่อและผู้พิพากษาต้องเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะมีคุณธรรมสูงและต้องมีความรู้ตามที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้พิพากษาหรือเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับในการพิจารณาคดีผู้พิพากษาต้องนั่งพิจารณาคดีตามความสามารถของแต่ละบุคคล โดยในระหว่างการดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาต้องไม่กระทำการใด ๆ ที่ขัดต่อความเป็นอิสระ ความเป็นธรรม หรือขัดต่อการทำงานเต็มเวลา ในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา ผู้พิพากษานั้นจะต้องไม่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการเมืองหรือมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายบริหารของรัฐหรือไปประกอบอาชีพอื่นใดที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งต่อความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งงานซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่อการปฏิบัติหน้าที่เต็มเวลา (Full Time) ของผู้พิพากษาเอง ผู้พิพากษาของศาลจะประกอบด้วยประธานและรองประธานของศาล (The President and Vice-President of Court) และประธานและรองประธานของแผนก (The Presidents and Vice-Presidents of Sections) วิธีการเลือกตั้งผู้พิพากษาที่จะมาทำหน้าที่ดังกล่าวกระทำโดยการใช้บัตรลงคะแนนลับ โดยจัดให้มีขึ้นเพื่อความสมบูรณ์และครบองค์คณะของศาลหากมีกรณีของการ

เพิ่มขึ้นของรฐากิแห่งอนุสัญญาใหม่กรณีหนึ่ง หรือการเพิ่มในตำแหน่งของผู้พิพากษาหากว่างลง ไม่ว่าผู้พิพากษาจะเกษียณ ลาออกหรือเสียชีวิต อีกกรณีหนึ่งนอกจากผู้พิพากษาที่เป็นประธานหรือ รองประธานของศาล ประธานและรองประธานแผนกยังมีการสรรหาผู้พิพากษาที่จะทำหน้าที่เป็น นายทะเบียน (Registrar) (Rule of Court, Rule 15) ของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปด้วย ซึ่งนายทะเบียน ของศาลนี้จะทำหน้าที่เหมือนเป็นธุรการของศาลหรือเป็นผู้ช่วยของประธานศาลสิทธิมนุษยชน ยุโรป ในการสรรหานายทะเบียนของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปก็เช่นเดียวกับการสรรหาผู้พิพากษา ของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป คือ นายทะเบียนศาลจะต้องมีบุคลิกลักษณะที่มีคุณธรรมสูง และต้องมีความรู้ความสามารถทางกฎหมาย นอกจากนั้นยังต้องมีความรู้ความสามารถทางภาษา ซึ่งคุณสมบัติ ที่แตกต่างจากนายทะเบียนศาลและผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาคดี คือ ข้อบังคับของศาล กำหนดให้ผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นนายทะเบียนศาลจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถเป็นคนกลาง ไกล่เกลี่ยและประนีประนอมได้ สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนายทะเบียนด้วย

ในปัจจุบันจึงมีผู้พิพากษาอยู่ 18 คน ผู้พิพากษาเหล่านี้เลือกตั้งโดยสมัชชาที่ปรึกษา แห่งสภายุโรปจากรายชื่อผู้ที่สมัครซึ่งรัฐสมาชิกได้ยื่นเสนอ แต่ละรัฐมีสิทธิเสนอชื่อผู้สมัครเข้า แข่งขันได้ 3 คน และผู้สมัครอย่างน้อย 2 คน ต้องถือสัญชาติของรัฐที่เป็นผู้เสนอชื่อ และจะมีการเลือกตั้งผู้พิพากษาเพื่อดำรงตำแหน่งทุกระยะเวลา 9 ปี

ในส่วนคุณสมบัติและองค์คณะผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนทวีปอเมริกานั้นศาลต้อง ประกอบด้วยผู้พิพากษา 7 คน ซึ่งเป็นสัญชาติรัฐสมาชิกขององค์กรได้รับเลือกในฐานะเป็นพลเมือง ที่มีความรู้ความสามารถจากจำนวนผู้พิพากษาที่มีคุณธรรมสูงสุด และความสามารถนั้นได้รับการ ยอมรับในด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติที่จะใช้ในการทำหน้าที่เป็นตุลาการสูงสุด ให้สอดคล้องกับกฎหมายของรัฐที่เขาเป็นพลเมืองหรือของรัฐที่เสนอชื่อโดยกำหนดว่าผู้พิพากษา จำนวนสองคนจะต้องไม่เป็นพลเมืองเดียวกันโดยผู้พิพากษาของศาลต้องได้รับการคัดเลือกโดยการ ลงคะแนนลับเสียงข้างมากของรัฐคู่ภาคีอนุสัญญาในการประชุมทั่วไปของสมัชชาใหญ่ขององค์การ จากคณะผู้สมัครของรัฐเหล่านั้น รัฐภาคีแต่ละรัฐอาจเสนอผู้สมัครได้ 3 คน โดยจะเป็นผู้มีสัญชาติ ของรัฐที่เสนอหรือสัญชาติอื่นของสมาชิกรัฐทวีปอเมริกาก็ได้ ใน 3 คน ที่ได้เสนอไว้แล้ว ผู้สมัครอย่างน้อย 1 คน จะต้องเป็นพลเมืองของรัฐอื่นที่มีใช้รัฐที่ได้ทำการเสนอ โดยผู้พิพากษามี วาระ 6 ปี และอาจได้รับการคัดเลือกใหม่ได้อีกหนึ่งวาระ วาระของผู้พิพากษาทั้งสามที่ได้รับเลือก ในการเลือกตั้งครั้งแรกจะสิ้นสุดลงเมื่อครบสามปี ในกรณีที่มิเหตุในทันทีภายหลังการเลือกตั้ง ชื่อ ของผู้พิพากษาทั้ง 3 คน ต้องได้รับการรับรองจากสมัชชาใหญ่ผู้พิพากษาที่ได้รับการคัดเลือกให้เข้า มาแทนที่ผู้พิพากษาที่ยังไม่สิ้นวาระได้ต่อเมื่อระยะเวลาดำรงตำแหน่งได้ครบวาระแล้ว ผู้พิพากษา จะต้องดำรงตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะครบวาระ ทั้งนี้ ผู้พิพากษาดังกล่าวเหล่านั้นจะต้องดำรง

ตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะได้มีผู้พิพากษาใหม่มาแทนที่ ถ้าผู้พิพากษาคคนใดเป็นคนสัญชาติของรัฐภาคีใด ๆ ในคดีที่ยื่นฟ้องต่อศาล ผู้พิพากษาดังกล่าวต้องสงวนสิทธิของตนในการพิจารณาคดี ถ้าผู้พิพากษาคคนใดคนหนึ่งต้องพิจารณาคดีควรเป็นคนสัญชาติของรัฐภาคีรัฐใดรัฐหนึ่ง รัฐภาคีอื่น ๆ จะแต่งตั้งบุคคลที่ศาลได้คัดเลือกไว้ทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดีก็ได้ ถ้าจำนวนผู้พิพากษาไม่เพียงพอต่อการพิจารณาคดี ให้แต่งตั้งบุคคลใดที่มีสัญชาติของรัฐภาคีทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดีก็ได้ ถ้ารัฐภาคีหลายรัฐตามอนุสัญญามีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลคดี ให้ถือว่ารัฐเหล่านั้นมีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกันตามบทบัญญัติข้างต้น ในกรณีที่มีข้อสงสัยให้ศาลเป็นผู้พิจารณาคัดสิน

ดังนั้น ผู้พิพากษาจำนวน 5 คน เป็นองค์คณะในการบริหารงานของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา ในส่วนคุณสมบัติและองค์คณะผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนทวีปแอฟริกา ประกอบด้วยผู้พิพากษา จำนวน 11 คน ซึ่งเป็นพลเมืองของประเทศสมาชิกของสหภาพแอฟริกา ผู้พิพากษาศาลคนแรกได้รับการเลือกตั้งในเดือนมกราคม 2549 ที่เมืองคาร์ตูม (Khartoum) สาธารณรัฐซูดาน (Republic of the Sudan) ได้สาบานตนต่อหน้าสมาชิกรัฐประมุขแห่งที่ 7 และรัฐบาลของสหภาพแอฟริกันเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 2006 ณ บันจูล (Bangui) ประเทศแกมเบีย (Gambia) ผู้พิพากษาของศาลจะได้รับการเลือกตั้งหลังจากได้รับการเสนอชื่อโดยรัฐของตนในฐานะปัจเจกบุคคลจากคณะผู้พิพากษาที่มีความซื่อสัตย์เป็นที่ตั้ง โดยมีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่ได้รับการยอมรับในด้านสิทธิมนุษยชน โดยมีวาระ 6 ปี และสามารถเป็นได้วาระเดียว ผู้พิพากษาจะทำกรคัดเลือกกันเองให้เป็นประธาน และรองประธานศาลซึ่งดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี ซึ่งเป็นได้วาระเดียว ประธานศาลต้องอยู่ประจำและทำงานเต็ม (Full Time) เวลา ณ ห้องพิจารณาของศาล ส่วนผู้พิพากษาอีก 10 คน ให้ทำงานบางเวลา (Part-time) ในการปฏิบัติหน้าที่ประธานจะได้รับความช่วยเหลือจากนายทะเบียนผู้ทำหน้าที่บริหารและจัดการงานของศาล

4.3.2.5 กระบวนพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชน

กระบวนพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนในระดับประเทศและระดับภูมิภาคที่ได้ศึกษาแล้วนั้นมีความแตกต่างกันทั้งรูปแบบและกระบวนการ แต่กระบวนพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนที่เป็นสาระสำคัญและเป็นรูปแบบที่จะนำมาใช้ในประเทศไทยได้นั้น จะต้องเป็นรูปแบบที่ใกล้เคียงมากที่สุด ดังนั้นจึงได้นำรูปแบบของศาลสิทธิมนุษยชนสาธารณรัฐอินโดนีเซียมาเป็นแนวทางในการศึกษา เพราะมีบทบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะ แต่ในส่วนของการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนของสาธารณรัฐอินโดนีเซียนั้นเป็นรูปแบบการพิจารณาคดีของศาลท้องถิ่นทั่วไป โดยมีได้มีบทบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความเป็นการเฉพาะอย่างเช่นศาลสิทธิมนุษยชนสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเอารูปแบบกระบวนพิจารณาคดีของศาล

สิทธิมนุษยชนสาธารณะ โฉนดนี้เป็นแนวทางในการศึกษากฎหมายวิธีพิจารณาความตามลำดับดังนี้

1) **การจับกุม** กำหนดให้อัยการสูงสุดในฐานะพนักงานสอบสวนมีอำนาจออกหมายจับกุมเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการสอบสวนบุคคลใด ๆ ที่มีหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอที่จะสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิด โดยให้พนักงานสอบสวนทำการจับกุมและออกคำสั่งและให้ผู้ต้องสงสัยตามหมายจับระบุดำเนินการตามข้อสงสัย เหตุแห่งการจับ และพื้นที่ของการสอบสวน พร้อมกับอธิบายพอสังเขปของการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือมีลักษณะเฉพาะของเขา แล้วทำการแจ้งการจับผู้ต้องสงสัยไปยังครอบครัวทันทีภายหลังที่ได้จับกุม ในกรณีที่มีข้อสงสัยระหว่างการจับเกี่ยวกับการกระทำความผิดละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ สามารถจับได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งตามเงื่อนไขของผู้จับ โดยผู้ต้องสงสัยต้องมอบตัวในทันทีและมอบพยานหลักฐานใด ๆ แก่พนักงานสอบสวนโดยจะต้องกระทำการจับได้ไม่เกินหนึ่งวันและห้ระยะเวลาของการจับต้องหักออกจากโทษตามคำพิพากษาที่ได้รับ

2) **การควบคุมตัว** กำหนดให้อัยการสูงสุดในฐานะพนักงานสืบสวน พนักงานอัยการและผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนมีอำนาจดำเนินการควบคุมตัว หรือขยายผลการควบคุมตัวไปยังบุคคลต้องสงสัยเพื่อวัตถุประสงค์ในการสืบสวนและฟ้องคดี ซึ่งวัตถุประสงค์ในการควบคุมตัวนั้นก็ต่อเมื่อพิจารณาถึงพฤติการณ์ว่าผู้ต้องสงสัยหรือจำเลยจะหลบหนี ทำให้เสียหายหรือปิดกั้นพยานหลักฐาน และ/หรือทำซ้ำการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือมีลักษณะเฉพาะอีก

ระยะเวลาในการควบคุมตัวเพื่อการสืบสวนได้ไม่เกิน 90 วัน ซึ่งอาจขยายระยะเวลาได้สูงสุดอีก 90 วัน แต่ถ้าระยะเวลาที่กำหนดไว้สิ้นสุดลงก่อนการสอบสวนเสร็จสมบูรณ์ ระยะเวลาการควบคุมตัวอาจขยายได้สูงสุด 60 วัน โดยหัวหน้าศาลสิทธิมนุษยชนตามขอบเขตอำนาจของตน

การควบคุมตัวเพื่อฟ้องคดีต้องไม่เกิน 30 วัน โดยอาจขยายได้สูงสุด 20 วัน ถ้าระยะเวลาสิ้นสุดลงก่อนการสอบสวนเสร็จสมบูรณ์ ระยะเวลาการควบคุมตัวย่อมขยายออกไปได้สูงสุด 20 วัน โดยหัวหน้าผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนตามขอบเขตอำนาจของตน

การควบคุมตัวเพื่อการไต่สวนคดี (Hearing) ในศาลสิทธิมนุษยชนต้องไม่เกิน 90 วัน อาจขยายได้ไม่เกิน 30 วัน โดยหัวหน้าศาลสูงสุดตามขอบเขตอำนาจของตน แต่ถ้าเป็นกรณีการควบคุมตัวเพื่อวัตถุประสงค์การไต่สวนอุทธรณ์ (Appeal Hearing) ในศาลสูงสุดต้องไม่เกิน 60 วัน อาจขยายได้สูงสุด 30 วัน โดยหัวหน้าผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนตามขอบเขตอำนาจของตน ส่วนการควบคุมตัวเพื่อวัตถุประสงค์ของการไต่สวนฎีกา (Supreme Hearing) ในศาลฎีกาต้องไม่เกิน 60 วัน อาจขยายได้สูงสุด 30 วัน โดยประธานศาลฎีกาตามขอบเขตอำนาจของตน

3) การสอบสวน การสอบสวนในคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือมีลักษณะเฉพาะต้องดำเนินการโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (National Commission on Human Rights) โดยอาจแต่งตั้งคณะทำงานประกอบด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและหน่วยงานภาครัฐด้วยก็ได้ เพื่อประโยชน์ในการสอบสวนให้มีอำนาจเข้าไปสอบสวนหรือตรวจสอบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมตามลักษณะหรือขอบเขตที่สามารถสงสัยได้ตามเหตุอันสมควรของการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ รับรายงานหรือข้อร้องเรียนจากปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเกี่ยวกับเหตุการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือมีลักษณะเฉพาะต่อการติดตามข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน นอกจากนั้นยังมีอำนาจเรียกให้ผู้ร้องเรียน ผู้เสียหาย คู่กรณีที่เกี่ยวข้อง พยานที่ต้องการหรือพยานที่รู้เห็นหรือได้ยิน หรือเรื่องร้องเรียนที่ต้องการและฟังคำแถลงของตน รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการตามคำสั่งของผู้สอบสวนในการตรวจสอบเอกสาร ดำเนินการค้นหาและยึด ตรวจสอบบ้าน บริเวณ อาคารและสถานที่อื่น ๆ ที่คู่กรณีได้ครอบครองหรือเป็นเจ้าของ ส่งผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเพื่อดำเนินการสอบสวน

ในการรายงานผลการสอบสวน ผู้สอบสวน (Inquirer) ต้องรายงานให้ผู้สืบสวน (Investigator) ได้ทราบเมื่อมีการสอบสวนเหตุการณ์ที่สงสัยว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ โดยจะต้องดำเนินการดังนี้

1. ถ้าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพิจารณาแล้วว่า มีพยานหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะเกิดขึ้น ให้สรุปข้อค้นพบจากการสอบสวนไปยังผู้สืบสวน

2. ภายใน 7 วันทำการนับแต่วันที่ได้ส่งผลสรุปข้อค้นพบจากการสอบสวน ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติส่งข้อค้นพบการสอบสวนฉบับสมบูรณ์ต่อพนักงานสืบสวน

3. ในกรณีที่พนักงานสืบสวนได้พิจารณาข้อค้นพบแล้ว ยังไม่เพียงพอให้ผู้สอบสวนต้องส่งข้อค้นพบใหม่โดยเร็วไปยังผู้สืบสวนพร้อมกับแนวทางในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุความสำเร็จ และภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับข้อค้นพบ ผู้สืบสวนต้องร้องขอให้เสร็จสมบูรณ์

4) การสืบสวน ในการสืบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะต้องดำเนินการโดยอัยการสูงสุด โดยอัยการสูงสุดอาจดำเนินการแต่งตั้งผู้สืบสวนเฉพาะกิจ ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานของรัฐและ/หรือมีองค์กรประกอบเป็นหน่วยงานภาครัฐก็ได้ โดยผู้สืบสวนเฉพาะกิจจะต้องมีหน้าที่สาบานหรือปฏิญาณตนตามหลักศาสนาของตน และพนักงานสืบสวนเฉพาะกิจต้องมีคุณสมบัติเป็นพลเมืองของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย มีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปี และต้องไม่เกิน 65 ปี จบการศึกษาปริญญาโททางกฎหมายหรือสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทสาขาอื่นที่มีความเชี่ยวชาญทางกฎหมาย มีร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง และเป็นผู้ที่มีความมั่นคง

ข้อศัคย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี เป็นผู้จงรักภักดีต่อปญจศีลซึ่งเป็นหลัก 5 ประการที่เป็นปรัชญาแห่งรัฐของอินโดนีเซีย และมีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน

ระยะเวลาการสืบสวนต้องกระทำให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาไม่เกิน 90 วัน นับแต่วันที่ได้รับข้อค้นพบและแจ้งไปยังพนักงานผู้สืบสวน ระยะเวลาดังกล่าวอาจขยายได้ไม่เกิน 90 วัน โดยหัวหน้าผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนเป็นผู้ที่มีอำนาจตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตน ถ้าระยะเวลาได้สิ้นสุดลงก่อนการสืบสวนเสร็จสมบูรณ์ การสืบสวนอาจขยายระยะเวลาได้ไม่เกิน 60 วัน โดยหัวหน้าผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนเป็นผู้มีอำนาจตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตน แต่ถ้าระยะเวลาดังกล่าวพยานหลักฐานยังไม่เพียงพอที่ได้รับจากผลการสืบสวน อัยการสูงสุดมีอำนาจออกคำสั่งให้ยุติการสืบสวนก็ได้ แต่ถ้าปรากฏว่ามีพยานพินิจเพิ่มเติมสนับสนุนข้อค้นพบการสืบสวนก็อาจมีการสืบสวนใหม่ได้ แต่ถ้าปรากฏว่าการสืบสวนสิ้นสุดลงแล้วแต่ไม่ได้รับการยอมรับจากผู้เสียหาย (Victim) หรือครอบครัว (Family) ผู้เสียหายหรือครอบครัวตามสายโลหิตหรือโดยการสมรสระดับที่สาม ย่อมมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องต่อหัวหน้าศาลสิทธิมนุษยชนก่อนการพิจารณาคดีตามขอบเขตอำนาจของตนและตามกฎหมายที่ใช้บังคับ

5) การฟ้องคดี ในการฟ้องร้องคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะจะต้องกระทำโดยอัยการสูงสุดโดยอัยการสูงสุดอาจแต่งตั้งพนักงานอัยการเฉพาะคดีซึ่งเป็นสมาชิกของรัฐและ/หรือเป็นส่วนงานทางการก็ได้ ก่อนที่จะเข้าปฏิบัติหน้าที่พนักงานอัยการเฉพาะคดีต้องสาบานหรือปฏิญาณตนตามศาสนาของตน ซึ่งจะต้องมีคุณสมบัติเป็นพลเมืองสาธารณรัฐอินโดนีเซีย มีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปี แต่ไม่เกิน 65 ปี จบการศึกษาปริญญาโททางกฎหมายหรือปริญญาโทเทียบเท่าที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมาย และเป็นผู้ซึ่งมีความเข้มแข็งทั้งกายและจิตใจ และเป็นผู้ซึ่งมีความมั่นคง ข้อศัคย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี คุณลักษณะที่ดี จงรักภักดีต่อปญจศีลซึ่งเป็นหลัก 5 ประการที่เป็นปรัชญาแห่งรัฐของอินโดนีเซียและรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1945 และมีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน ในการฟ้องคดีต้องกระทำให้เสร็จสมบูรณ์ภายในไม่เกิน 70 วัน นับแต่วันที่ได้รับการสืบสวน โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจขอรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรจากอัยการสูงสุดเกี่ยวกับความคืบหน้าในการสืบสวนและการฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะก็ได้

6) การปฏิญาณตน คำปฏิญาณตนของผู้สืบสวนและพนักงานอัยการเฉพาะคดีต้องมีข้อความดังนี้

“ข้าพเจ้าของสาบานว่า ในการดำเนินงานข้าพเจ้าจะไม่กระทำโดยตรงหรือโดยอ้อม โดยใช้ชื่อหรือวิธีการใด ๆ ให้หรือให้คำมั่นสัญญาใด ๆ แก่บุคคลใดก็ตาม”

“ข้าพเจ้าของสาบานว่า ข้าพเจ้าขอรับรองว่าจะไม่กระทำการใด ๆ ที่ไม่ควรในการดำเนินงานไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมจากใครก็ตามที่ให้คำมั่นสัญญาหรือบุคคลที่รักใคร่”

“ข้าพเจ้าของสัญญาว่าจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไม่มีอคติและซื่อสัตย์โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติระหว่างบุคคล และจะขอถือหลักจรรยาบรรณทางวิชาชีพอย่างสูงสุดในการปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องและเป็นธรรมตามเจตนารมณ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายและความเที่ยงธรรม”

7) การพิจารณาคดีของศาล (Court Hearings)

7.1) บทบัญญัติทั่วไป ในการพิจารณาคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะต้องได้รับการพิจารณาและตัดสินโดยศาลสิทธิมนุษยชนและต้องดำเนินการโดยผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชน จำนวน 5 คน เป็นองค์คณะ ประกอบด้วย 2 คนเป็นผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชน และอีก 3 คนเป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดี โดยให้ผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนเป็นหัวหน้าคณะ ซึ่งผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องได้รับการแต่งตั้งหรือปลดออกโดยประธานาธิบดีแห่งรัฐตามคำแนะนำของประธานศาลฎีกา จำนวนผู้พิพากษาเฉพาะคดีทั้งหมดต้องมีจำนวนอย่างน้อย 12 คน โดยผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องได้รับการแต่งตั้งวาระ 5 ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งอีกหนึ่งวาระได้

7.2) เงื่อนไขในการแต่งตั้งผู้พิพากษาเฉพาะคดี (Conditions of Appointment for Ad Hoc Judge) ในการแต่งตั้งผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องเป็นบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติที่เหมาะสมโดยจะต้องเป็นพลเมืองของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ซื่อสัตย์ต่อพระผู้เป็นเจ้า โดยมีอายุไม่น้อยกว่า 45 ปี และจบการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมายหรือปริญญาโทสาขาอื่นที่มีความเชี่ยวชาญทางกฎหมาย มีสุขภาพจิตใจและร่างกายที่แข็งแรงโดยจะต้องเป็นผู้ซึ่งมีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรม และมีคุณลักษณะที่ดี จงรักภักดีต่อปณิธานซึ่งเป็นหลัก 5 ประการที่เป็นปรัชญาแห่งรัฐของอินโดนีเซียและรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1945 และมีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน

7.3) กระบวนพิจารณา (Hearing Procedure) คดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะต้องได้รับการพิจารณาและตัดสินโดยศาลสิทธิมนุษยชนภายในระยะเวลาไม่เกิน 180 วัน นับแต่วันที่ฟ้องคดีต่อศาลสิทธิมนุษยชน แต่ถ้ามีการยื่นฟ้องอุทธรณ์ต่อศาลสูงในคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงและมีลักษณะเฉพาะต้องได้รับการพิจารณาและวินิจฉัยภายในระยะเวลาไม่เกิน 90 วัน นับแต่วันที่ศาลสูงได้รับคดีไว้พิจารณา โดยต้องดำเนินการโดยผู้พิพากษาองค์คณะ 5 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา 2 คน มาจากศาลสูง และอีก 3 คน เป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดี โดยผู้พิพากษาเฉพาะคดีทั้งหมดในศาลสูงต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า 12 คน แต่ถ้าเป็นกรณีที่มีการยื่นคำร้องขออุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาในคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือที่มี

ลักษณะเฉพาะต้องได้รับการพิจารณาและวินิจฉัยภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ศาลฎีกามีคำสั่งรับคดี ในการพิจารณาคดีต้องกระทำโดยผู้พิพากษาองค์คณะ 5 คน ประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกา 2 คน และอีก 3 คน เป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดี จำนวนผู้พิพากษาเฉพาะคดีทั้งหมดในศาลฎีกาต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า 2 คน โดยจะต้องได้รับการแต่งตั้งโดยประธานาธิบดีซึ่งเป็นประมุขแห่งรัฐตามคำแนะนำของสภาผู้แทนราษฎรของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย โดยให้ดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี ในการได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดีในศาลฎีกาต้องมีคุณสมบัติเป็นพลเมืองของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย มีความซื่อสัตย์ต่อผู้เป็นเจ้า อายุไม่น้อยกว่า 50 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมายหรือปริญญาโทสาขาอื่นที่มีความเชี่ยวชาญทางกฎหมาย มีสุขภาพจิตใจและร่างกายที่แข็งแรงและเป็นผู้ซึ่งมีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี รวมทั้งจะต้องจงรักภักดีต่อปณิธานซึ่งเป็นหลัก 5 ประการที่เป็นปรัชญาแห่งรัฐของอินโดนีเซียและรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1945 และมีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน

4.3.2.6 การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน ได้กำหนดให้ผู้เสียหายและพยานทุกคน ผู้ถูกกระทำจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองทางกายและจิตใจจากการคุกคาม การก่อวินาศกรรม ทำให้หวาดกลัว และทำร้ายโดยบุคคลใดก็ตามให้เป็นภาระหน้าที่ตามกฎหมายที่ใช้บังคับ และเครื่องมือในการสร้างให้เกิดความปลอดภัยโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และให้รัฐบาลเป็นผู้ออกระเบียบเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน

4.3.2.7 การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู ผู้เสียหายที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนตัวเขาเองและ/หรือผู้รับมรดกต้องได้รับค่าทดแทน ชดเชยคืน และการฟื้นฟู โดยจะต้องกำหนดไว้ในคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชน และเป็นไปตามบทบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทน ค่าชดเชยคืน และค่าการฟื้นฟูต้องอยู่ภายใต้ระเบียบของรัฐบาล

4.3.2.8 บทบัญญัติความรับผิดชอบของกองทัพ ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน กฎหมายของสาธารณรัฐอินโดนีเซียและสาธารณรัฐอินโดนีเซียมีลักษณะคล้ายคลึงกันโดยกำหนดให้กองทัพ ตำรวจ เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกคนจะต้องรับผิดชอบต่อนโยบาย คำสั่งหรือการกระทำของตน โดยกำหนดให้ผู้บัญชาการทหารหรือบุคคลผู้กระทำการบัญชาการต้องรับผิดชอบต่อการกระทำภายในขอบอำนาจการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนที่ได้ใช้อำนาจควบคุมและสั่งการตามลักษณะของอาชญากรรมโดยไม่ถูกต้องในการใช้กองกำลัง ในกรณีที่เป็นผู้บัญชาการทหารหรือบุคคลผู้กระทำการบัญชาการ หรือภายใต้พฤติการณ์ที่จะยอมรับการใช้กำลังกระทำความผิดหรือการกระทำความผิดอย่างร้ายแรงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะ และผู้บัญชาการทหารหรือบุคคลดังกล่าวไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตน เพื่อที่จะทำการป้องกันหรือระงับการกระทำความผิดดังกล่าวในการส่งผู้กระทำความผิดไป

ยังเจ้าพนักงานเพื่อสอบสวน สืบสวนและฟ้องร้องคดี ถ้ากรณีเป็นตำรวจและพลเรือนมีหน้าที่รับผิดชอบในการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะกรณีกระทำความผิดในการกระทำตามคำสั่งและควบคุมในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชาที่เป็นผลมาจากการกระทำตามคำสั่งหัวหน้า และเป็นผลจากการควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชา ถ้าปรากฏว่า หัวหน้าคนดังกล่าวรู้หรือควรจะได้รู้ข้อมูลชี้ชัดว่า ผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นผู้กระทำความผิดหรือก่อให้เกิดการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะ หรือผู้นำคนดังกล่าวไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามขอบเขตอำนาจของตนโดยการป้องกันหรือระงับการกระทำ หรือส่งผู้กระทำความผิดไปให้เจ้าพนักงานเพื่อทำการสอบสวน สืบสวน และฟ้องคดี

4.3.2.9 คำพิพากษาของศาล (Judgment of the Court) ในการทำคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนของสาธารณรัฐอินโดนีเซียและสาธารณรัฐอินโดนีเซียเป็นลักษณะการพิพากษาคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา เมื่อพิจารณาพิพากษาแล้วให้คู่กรณีรับผิดชอบทางอาญาในลักษณะการลงโทษทางอาญาและทางปกครองแล้วแต่รูปคดีว่าดำเนินคดีในลักษณะของคดีแพ่ง อาญาหรือคดีปกครอง แต่การทำคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาคนั้นมีการกำหนดหลักเกณฑ์ก่อนการทำคำพิพากษาโดยสามารถนำมาเป็นแนวทางในการจัดทำคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนได้โดยกำหนดให้เมื่อพิจารณาคดีเสร็จสิ้นลง ศาลต้องปิดกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อทำการปรึกษาหารือ (Court's Deliberations) และทำคำพิพากษา (Final of Judgment) ซึ่งคำตัดสินของศาลต้องกระทำโดยศาลภายใน 90 วัน นับแต่วันปิดกระบวนการพิจารณา ในการปรึกษาหารือจะต้องมีการบันทึกภาพถ่ายและเก็บไว้เป็นความลับโดยผู้พิพากษาที่เป็นสมาชิกขององค์กรคณะผู้พิพากษาเท่านั้นที่จะเข้าร่วมปรึกษาหารือ ในส่วนการวินิจฉัยต้องกระทำโดยเสียงข้างมากขององค์กรคณะที่มีอยู่ แต่ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ผู้พิพากษาที่เป็นประธานลงคะแนนเสียงชี้ขาด ผู้พิพากษาคณะใดที่ได้พิจารณาคดีอาจทำความเข้าใจส่วนตัวของตนก็ได้หรือแสดงความเห็นแย้งก็ได้

ในสาระสำคัญของคำพิพากษาจะต้องระบุเหตุผล ชื่อผู้พิพากษาที่มีส่วนในการปรึกษาหารือ และให้ผู้พิพากษาลงนามและรับรองโดยประธานผู้พิพากษา ในการอ่านคำพิพากษาดังกล่าวโดยเปิดเผยในศาลโดยแจ้งล่วงหน้าให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องทราบและให้คำพิพากษามีผลผูกพันคู่ความ

ในเนื้อหาของคำพิพากษา (Contents of Judgments) จะต้องประกอบด้วย วันฟ้องคดีต่อศาล ชื่อคู่กรณี ชื่อตัวแทนของคู่กรณี รายงานโดยย่อของกระบวนการพิจารณา คำรับสารภาพของคู่กรณีและข้อเรียกร้องของผู้แทน รายงานข้อเท็จจริงแห่งคดี ข้อกฎหมาย การปฏิบัติตามคำพิพากษา คำสั่งเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย (ถ้ามี) จำนวนผู้พิพากษา และรายการเนื้อหาของคำพิพากษา ถ้ามีการชด

ชดใช้ความเสียหาย (Judgment on Reparation) ศาลต้องพิจารณาพิพากษาในส่วนของคำร้องขอให้มีการชดใช้ค่าเสียหาย หรือถ้ามีพฤติการณ์พิเศษในการมีคำสั่งจะทำแตกต่างหากก็ได้

การบอกกล่าวคำพิพากษา (Notification of Judgment) ศาลต้องแจ้งให้คู่กรณีได้ทราบถึงผลแห่งคดี บุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคำพิพากษาโดยรับรองความแท้จริงของสำเนา โดยให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีเป็นผู้ติดตามการดำเนินการตามคำพิพากษานอกจากนั้นในการเผยแพร่คำตัดสิน (Publication of Judgments) ต้องเผยแพร่ในเอกสารของทางราชการ

การร้องขอเพื่อการตีความคำพิพากษา (Application for Interpretation of a Judgment) กำหนดให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพื่อวัตถุประสงค์การปฏิบัติตามคำพิพากษายื่นให้ศาลตีความคำพิพากษาก็ได้ ภายใน 12 เดือน นับแต่วันส่งคำพิพากษา เว้นแต่เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น โดยกำหนดให้ผู้พิพากษาคนเดียวกับที่ได้พิจารณาคดี เว้นแต่ ถ้าไม่อาจจะเป็นไปได้ที่ผู้พิพากษาคนที่พิจารณาคดีจะเป็นผู้พิจารณาก็ใช้วิธีการนำผู้พิพากษาอื่นเข้ามาแทนที่ก็ได้

4.3.2.10 การขอให้ทบทวนคำพิพากษา (Request for Review of a Judgment) ในระบบการพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชนแอฟริกาได้มีบทบัญญัติการอื่นคำร้องขอให้ทบทวนคำพิพากษาโดยให้อำนาจแก่คู่กรณีอาจขอให้ศาลทบทวนคำพิพากษาของตนในกรณีที่มีการค้นพบพยานหลักฐานที่ไม่ได้เกิดจากการรับรู้ของคู่กรณีในเวลาที่ยื่นคำพิพากษาซึ่งต้องยื่นภายใน 6 เดือน ภายในเวลาที่คู่กรณีได้รู้ถึงพยานหลักฐานที่ได้ค้นพบ โดยระบุคำพิพากษาในส่วนที่จะขอให้ทบทวนจะต้องมีเนื้อหาที่จำเป็นที่จะแสดงให้เห็นว่าข้อค้นพบพยานหลักฐานใหม่ และต้องแนบสำเนาเอกสารที่สนับสนุนทั้งหมดเพื่อให้ศาลพิจารณาคำร้องขอทบทวนคำพิพากษา

ดังนั้นจากการวิเคราะห์กฎหมายต่างประเทศแล้วสามารถเปรียบเทียบเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้ (ดูตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 การพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนโดยศาลสิทธิมนุษยชน

อำนาจศาลในการพิจารณา คดีละเมิดสิทธิมนุษยชน	ศาลสิทธิ มนุษยชน	ศาล รัฐธรรมนูญ	ศาลท้องถิ่น	สถานะของศาล	
				ศาลถาวร	ศาลเฉพาะคดี
ทวีปยุโรป	✓	✗	✗	✓	✗
ทวีปอเมริกา	✓	✗	✗	✓	✗
ทวีปแอฟริกา	✓	✗	✗	✓	✗
ทวีปเอเชีย	✗	✗	✗	✗	✗
สาธารณรัฐอินโดนีเซีย	✓	✓	✓	✓	✗
สาธารณรัฐอินเดีย	✗	✗	✓	✗	✓
ประเทศไทย	✗	✓	✓	✗	✗

จากตารางดังกล่าวพบว่า การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยศาลสิทธิมนุษยชนนั้นส่วนใหญ่ใช้รูปแบบการคุ้มครองในระดับภูมิภาคหรือระดับทวีป ได้แก่ ทวีปยุโรป ทวีปอเมริกา และทวีปแอฟริกา ซึ่งในสามภูมิภาคนี้ประเทศสมาชิกภาพส่วนใหญ่แล้วแต่มีระบบศาลตามหลักสากล กล่าวคือ มีศาลยุติธรรม ศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครอง และในภูมิภาคดังกล่าวศาลรัฐธรรมนูญเป็นศาลที่พิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน แต่ก็ยังมีศาลระดับทวีปคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเหมือนกันคือให้อำนาจแก่รัฐผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องในฐานะเป็นตัวทำการตามกฎหมายระหว่างประเทศ (ดำรง ธรรมรักษ์, 2539, หน้า 150) ที่มีอำนาจฟ้องไปยังองค์กรระหว่างประเทศได้ แต่แตกต่างกันตรงที่ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปนอกจากให้อำนาจแก่รัฐผู้เสียหายฟ้องแล้วยังเปิดโอกาสให้กลุ่มเอกชนหรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายและถูกปฏิเสธสิทธิในรัฐตนสามารถฟ้องคดีต่อศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปได้ด้วย ซึ่งเป็นรูปแบบใหม่ของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างเต็มรูปแบบของทวีปยุโรปแต่ศาลสิทธิมนุษยชนของทวีปอื่น ๆ ก็ให้รัฐผู้เสียหายฟ้องคดีได้เท่านั้น และที่สำคัญในทวีปเอเชียไม่มีศาลสิทธิมนุษยชนแต่มีการร่วมมือตาม South East Asia National Human Rights Institutions Forum: SEANF ปัจจุบัน SEANF มีสมาชิกรวม 6 สถาบัน ได้แก่

- (1) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของอินโดนีเซีย (Indonesian National Commission on Human Rights: Komnas HAM)
- (2) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของมาเลเซีย (Human Rights Commission of Malaysia: SUHAKAM)
- (3) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของเมียนมา (Myanmar National Human Rights Commission: MNHRC)

(4) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของฟิลิปปินส์ (Commission on Human Rights of the Philippines: CHRP)

(5) ผู้ตรวจการแผ่นดินของติมอร์-เลสเต (Provedoria dos Direitos Humanos e Justica: PDHJ) และ

(6) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม) (National Human Rights Commission of Thailand)

โดยมีปณิญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Human Rights Declaration) เป็นกฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นกฎหมายกลางเพื่อเป็นกฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (Fundamental right) ในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ยังคงองค์กรศาลดังเช่นทวีปอื่น ๆ ดังนั้น ในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังมีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่มีความแตกต่างกันอันเกิดจากสภาพสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง และการให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน จึงพบว่าในภูมิภาคนี้มีการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน ได้แก่ สาธารณรัฐอินโดนีเซียเป็นศาลสิทธิมนุษยชนที่มีสถานะเป็นศาลชำนาญพิเศษในศาลยุติธรรมและมีโครงสร้างคดีเช่นเดียวกับคดีแพ่ง คดีอาญาและคดีปกครอง และมีสถานะเป็นศาลถาวรมิใช่จัดตั้งขึ้นเป็นศาลเฉพาะกิจหรือศาลเฉพาะคดี นอกจากศาลสิทธิมนุษยชนแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซียแล้วยังมีศาลสิทธิมนุษยชนแห่งสาธารณรัฐอินเดีด้วย แต่เป็นศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะกิจหรือเฉพาะคดีอันเกิดจากการสั่งการของประธานาธิบดีในการที่จะมีคำสั่งให้ศาลใดเป็นศาลที่จะพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ในส่วนของประเทศไทยไม่มีศาลสิทธิมนุษยชนที่เรียกว่า “Human right court” เป็นการเฉพาะแต่อำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีสิทธิมนุษยชนเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 7(11) ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความของศาลรัฐธรรมนูญรวมทุกเรื่องที่เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญโดยมิได้จำแนกวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะอย่างเช่นกรณีศาลสิทธิมนุษยชนแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซียที่มีกฎหมายวิธีพิจารณาความสิทธิมนุษยชนที่เรียกว่า “Human Rights Court of Indonesia” เป็นกฎหมายเฉพาะ

ตารางที่ 4.4 เนื้อหากฎหมายวิธีพิจารณาความศาลสิทธิมนุษยชนในระดับทวีป

กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดตั้ง ศาลสิทธิมนุษยชน	The European Court of Human Rights: ECHR	Inter-American Court of Human Rights	African Court on Human and Peoples' Rights (AFCHPR)	Asia
1. หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาล สิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิ มนุษยชน	✓	✓	✓	✗
2. สถานภาพและสถานที่ตั้งของศาลสิทธิ มนุษยชน	✓	✓	✓	✗
3. ขอบเขตอำนาจหน้าที่ศาลสิทธิมนุษยชน	✓	✓	✓	✗
4. คุณสมบัติผู้พิพากษาและองค์คณะผู้ พิพากษา	✓	✓	✓	✗
5. กระบวนพิจารณาคดีของศาลสิทธิ มนุษยชน	✓	✓	✓	✗
6. การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน	✓	✓	✓	✗
7. การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู	✓	✓	✓	✗
8. บทบัญญัติความรับผิดชอบของกองทัพ ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นเกิดจากการ ละเมิดสิทธิมนุษยชน	✓	✓	✓	✗
9. คำพิพากษาของศาล	✓	✓	✓	✗
10. การขอให้ทบทวนคำพิพากษา	✓	✓	✓	✗

จากตารางข้างต้นพบว่า โครงสร้างกฎหมายวิธีพิจารณาความตามกฎหมาย The European Court of Human Rights: ECHR, Inter-American Court of Human Rights, African Court on Human and Peoples' Rights (AFCHPR) มีโครงสร้างที่เหมือนกัน ได้แก่ หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน สถานภาพและสถานที่ตั้งของศาลสิทธิมนุษยชน ขอบเขตอำนาจหน้าที่ศาลสิทธิมนุษยชน คุณสมบัติผู้พิพากษาและองค์คณะผู้พิพากษา กระบวนพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชน การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู บทบัญญัติความรับผิดชอบของกองทัพ ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นเกิดจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน คำพิพากษาของศาล และการขอให้ทบทวนคำพิพากษา

ตารางที่ 4.5 เนื้อหาสาระของกฎหมายวิธีพิจารณาความศาลสิทธิมนุษยชนในระดับต่างประเทศ

กฎหมายต่างประเทศว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน	สาธารณรัฐ อินโดนีเซีย	สาธารณรัฐ อินเดีย	ประเทศ ไทย
1. หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน	✓	✗	✗
2. สถานภาพและสถานที่ตั้งของศาลสิทธิมนุษยชน	✓	✗	✗
3. ขอบเขตอำนาจหน้าที่ศาลสิทธิมนุษยชน	✓	✗	✗
4. คุณสมบัติผู้พิพากษาและองค์คณะผู้พิพากษา	✓	✗	✗
5. กระบวนพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชน	✓	✗	✗
6. การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน	✓	✗	✗
7. การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู	✓	✗	✗
8. บทบัญญัติความรับผิดชอบของกองทัพ ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน	✓	✗	✗
9. คำพิพากษาของศาล	✓	✗	✗
10. การขอให้ทบทวนคำพิพากษา	✓	✗	✗

เนื้อหาสาระของกฎหมายวิธีพิจารณาความศาลสิทธิมนุษยชนในระดับประเทศของสาธารณรัฐอินโดนีเซียมีโครงสร้าง ประกอบด้วย หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน สถานภาพและสถานที่ตั้งของศาลสิทธิมนุษยชน ขอบเขตอำนาจหน้าที่ศาลสิทธิมนุษยชน คุณสมบัติผู้พิพากษาและองค์คณะผู้พิพากษา กระบวนพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชน การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู บทบัญญัติความรับผิดชอบของกองทัพ ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน คำพิพากษาของศาล และการขอให้ทบทวนคำพิพากษา

4.4 รูปแบบกฎหมายต้นแบบ (Model law) ในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและ วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และเป็นสิ่งที่คิดค้นมาตั้งแต่กำเนิดที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ โดยสิทธิมนุษยชนเป็นสาระสำคัญของสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติมีความสำคัญต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนโดยปราศจากการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศิพ เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น หรือมีพื้นฐานทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิด หรือสถานะอื่นจะไม่มี การแบ่งแยกบนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง ทางกฎหมาย หรือทางการระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนั้นจะเป็นเอกราชอยู่ในความพิพาท มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่นใดก็ตาม วงจรหรือโครงสร้างของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจะต้องประกอบไปด้วยหน่วยงานของรัฐในฐานะหน่วยงานทางปกครองโดยมีอำนาจหน้าที่ในการแก้ไขและเยียวยาความเสียหายจากการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชน และเหตุแห่งการละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้นจะต้องได้รับการพิจารณาวินิจฉัยโดยองค์กรตุลาการเพื่อให้เป็นไปตามหลักนิติรัฐที่การกระทำใด ๆ ของรัฐจะต้องได้รับการตรวจสอบโดยองค์กรตุลาการอันเป็นหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของปัจเจกบุคคล

การวิจัยเห็นว่ามีผลสอดคล้องกับรูปแบบการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนที่จะเป็นแนวทางในการเสนอให้มีการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน โดยมีโครงสร้างกฎหมายประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ระบบการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชน ซึ่งจะต้องเป็นระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวนสอดคล้องกับระบบการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญที่ใช้ระบบไต่สวนเช่นเดียวกัน เพราะคดีสิทธิมนุษยชนนั้นจะต้องอาศัยพยานหลักฐานของศาลมากกว่าพยานหลักฐานของคู่ความด้วยเหตุผลที่ว่า แหล่งที่มาของพยานหลักฐานส่วนใหญ่จะอยู่ภายใต้อำนาจหน่วยงานของรัฐเป็นส่วนใหญ่ และปัจจัยด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่จะเป็นการยากแก่ผู้เสียหายที่จะค้นหาพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดี

2. หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ต้องกำหนดไว้ในหลักการและเหตุผลในการร่างกฎหมายเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยจะต้องกำหนดไว้ว่า สิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพของมนุษย์ ซึ่งเป็นสากลและนิรันดร์ตามธรรมชาติ และด้วยเหตุนี้จึงต้องได้รับความคุ้มครอง ความเคารพ การเชิดชู และไม่อาจเพิกเฉย ถูกรอนหรือการขี้อ้อไว้โดยบุคคลใด ๆ ก็ตาม

3. สถานภาพและสถานที่ตั้งของศาลสิทธิมนุษยชน ในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยนั้นจะต้องเป็นรูปแบบของศาลถาวร (Permanent court) มิใช่การจัดตั้งในลักษณะของคณะตุลาการ ศาลเฉพาะคดี ศาลเฉพาะกรณีใดกรณีหนึ่งหรือศาลเฉพาะกิจ (Ad hoc tribunal) เพราะการจัดตั้งเป็นศาลถาวรจะเป็นปัจจัยชี้วัดที่สำคัญที่จะทำให้รัฐและหน่วยงานของรัฐมุ่งแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจังและมุ่งที่จะแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนให้มีประสิทธิภาพ สร้างบรรทัดฐานที่ดีในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

4. ขอบเขตอำนาจหน้าที่ศาลสิทธิมนุษยชน อำนาจของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งเป็นคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนในทางอาญาที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับคดีปกครองและคดีระหว่างประเทศ แต่ถ้าเป็นประเภทคดีนอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้น แต่มีสาระสำคัญของการละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ให้อำนาจแก่คณะตุลาการในการพิจารณามีคำสั่งให้เป็นคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่จะรับไว้พิจารณาได้

5. คุณสมบัติผู้พิพากษาและองค์คณะผู้พิพากษา ในการกำหนดคุณสมบัติของผู้พิพากษาและองค์คณะผู้พิพากษาในศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาตินั้นเป็นตุลาการของศาลรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่งที่จะมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเป็นองค์คณะ แต่ตุลาการเจ้าของคดีต้องเป็นตุลาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นกรณีเฉพาะ แต่ถ้าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่เพียงพอและจะต้องใช้บุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนก็ให้นำระบบการโอนผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนจากศาลอื่นเป็นองค์คณะในลักษณะองค์คณะเฉพาะคดี เพื่อพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนในศาลรัฐธรรมนูญ ส่วนองค์คณะผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนให้ประกอบด้วย 2 องค์คณะ ได้แก่ องค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีสิทธิมนุษยชนองค์คณะหนึ่ง และองค์คณะพิจารณารับคำร้องอีกองค์คณะหนึ่ง เพื่อกลั่นกรองการรับคดีไว้พิจารณา

6. กระบวนพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชน ในกระบวนการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนนั้น เมื่อพบการกระทำความผิดที่เป็นลักษณะข้อหาความผิดตามกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนให้พนักงานสอบสวนท้องที่ที่พบการกระทำความผิดส่งสำนวนการสอบสวนให้แก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในฐานะพนักงานสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเพื่อจัดทำสำนวนร่วมกับอัยการสูงสุด เมื่อจัดทำสำนวนการสอบสวนเสร็จให้อัยการสูงสุดหรืออัยการที่ได้รับมอบหมายสั่งฟ้องหรือยื่นคำร้องไปยังศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเพื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณา ในขั้นตอนการสอบสวนนั้นถ้ามีความจำเป็นหรือมีเหตุอันสมควรในการที่จะใช้มาตรการทางอาญา เช่น การออกหมายจับ การค้น การควบคุมตัวหรือการปล่อยชั่วคราว

ถ้าให้อัยการสูงสุดเป็นผู้ยื่นคำร้องต่อศาลสิทธิมนุษยชนเพื่อให้ศาลสิทธิมนุษยชนเป็นผู้ออกหมายอาญาเพื่อเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการสอบสวนและกระบวนการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนต่อไป

7. การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน โดยให้เป็นภาระหน้าที่ตามกฎหมายที่ใช้บังคับและเป็นหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติโดยใช้เครื่องมือของรัฐตามอำนาจหน้าที่ของตนเพื่อสร้างให้เกิดความปลอดภัยโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และค่าใช้จ่ายในการจัดการให้ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 ส่วนวิธีปฏิบัติในการคุ้มครองพยานจะต้องจัดทำตามระเบียบของรัฐ

8. การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู ถือว่าเป็นมาตรการในทางแพ่งที่จะต้องเป็นเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหายที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตัวเองและ/หรือผู้รับมรดก ต้องได้รับค่าทดแทน ชดเชยคืน และการฟื้นฟู ซึ่งจะต้องกำหนดไว้ในคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และบทบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทน ค่าชดเชยคืน และค่าการฟื้นฟูต้องอยู่ภายใต้ระเบียบของรัฐทั้งนี้ให้ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 ที่จะเป็นการเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหาย

9. คำพิพากษาและคำสั่ง การทำคำพิพากษาให้กระทำโดยศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและให้มีผลผูกพันคู่ความ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง องค์กรนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการด้วย เพราะคดีสิทธิมนุษยชนแห่งชาตินั้นถือว่าเป็นคดีแห่งชาติ (National case) ที่มีกระบวนการพิเศษต่างหากจากคดีธรรมดาทั่ว ๆ ไป จึงให้เป็นการยุติในศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาตินี้จะอุทธรณ์หรือฎีกา หรือจะยื่นคำร้องให้ศาลสิทธิมนุษยชนทบทวนคำวินิจฉัยไม่ได้ ดังนั้นคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนจึงต้องผูกพันคู่ความเพื่อให้คู่ความจะต้องปฏิบัติตาม นอกจากนั้นยังต้องผูกพันระบบกฎหมายต่าง ๆ ที่บัญญัติกระทบสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วย จึงต้องผูกพันองค์กรนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการด้วย

ดังนั้น รูปแบบทางกฎหมาย (Model Law) ในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยจะทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนครบรูปแบบกระบวนการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยมีทั้งหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบโดยตรงและองค์กรตุลาการทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยมีโครงสร้างกฎหมายดังนี้

1. ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
2. ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
3. หน่วยงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
4. องค์คณะตุลาการ

5. คุณสมบัติของตุลาการ

6. กระบวนการพิจารณาคดี

7. การเยียวยา การชดใช้คืน และการฟื้นฟู

8. การอุทธรณ์คำพิพากษา

ซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำประเด็นต่าง ๆ ที่ตั้งไว้ไปจัดทำการมีส่วนร่วมออกแบบหรือร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) และรับฟังความคิดเห็น (Hearing) เพื่อให้ร่างกฎหมายมีความน่าเชื่อถือและถูกต้องตามหลักวิชาการต่อไป

บทที่ 5

กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในปัจจุบันมีความสำคัญต่อรัฐที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่จะต้องรับรองสิทธิมนุษยชนแก่ประชาชนและรัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็วและไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 68) จึงต้องมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเป็นกฎหมายให้ประชาชนใช้สิทธิทางศาลได้ และหน่วยงานผู้รับผิดชอบในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนก็ต้องมีอำนาจหน้าที่เป็นหน่วยงานริเริ่มดำเนินคดีหรือหน่วยงานต้นน้ำด้วย เมื่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่มีอำนาจดังกล่าวแล้วย่อมมีผลกระทบต่อประชาชนในการใช้สิทธิทางศาลในคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ แม้จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 แต่กลับพบว่าองค์กรอิสระนี้มีอำนาจเป็นองค์กรในลักษณะเป็นองค์กรที่ปรึกษา (Advisory competence) ด้านสิทธิมนุษยชนที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของรัฐในการจัดทำรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนในภาพรวมระดับประเทศ และรายงานเฉพาะกรณีเท่านั้น ซึ่งกล่าวได้ว่าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นหน่วยงานที่รู้ถึงปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากอำนาจในการเข้าไปตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงแต่ไม่มีอำนาจเข้าไปแก้ไขหรือเยียวยาปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะการนำตัวผู้กระทำความผิดละเมิดสิทธิมนุษยชนมาลงโทษในทางอาญาได้ในลักษณะการเป็นองค์กรที่มีอำนาจตัดสินใจ (Quasi Jurisdictional competence) เช่นเดียวกับอำนาจของพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ ดังนั้น จากสภาพการณ์ในปัจจุบันแม้จะมีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ที่บัญญัติให้คดีสิทธิมนุษยชนเป็นคดีภายใต้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ออกแบบ (Design) มาเพื่อพิจารณาคดีความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายและร่างกฎหมาย การพิทักษ์ไว้ซึ่งความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หรือการวางโครงสร้างการเมืองการปกครองมากกว่าที่เป็นกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

การวิจัยนี้จึงมีแนวคิดที่จะทำการศึกษาและวิเคราะห์ในประเด็นการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนจึงเป็นความสำคัญที่จะเป็นการยืนยันถึงสภาพแห่งปัญหาและผลกระทบที่ประชาชนได้รับเป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นจริงเพื่อนำไปสู่หลักการและเหตุผลที่การวิจัยนี้มุ่งหาคำตอบในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะ ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ข้อ 4.8 เกี่ยวกับการบูรณาการยุติธรรม เคารพสิทธิมนุษยชนและปฏิบัติต่อประชาชนโดยเสมอภาค และเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก มุ่งให้เกิดการสร้างมาตรฐานและเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการยุติธรรมเทียบเท่าระดับสากลตามหลักนิติธรรม โปร่งใส ลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสในการเข้าถึงความยุติธรรม สร้างความสมดุลระหว่างสิทธิและเสรีภาพของประชาชนกับประโยชน์สาธารณะ การอำนวยความสะดวกยุติธรรมมีประสิทธิภาพและเป็นไปอย่างเสมอภาค หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมีความร่วมมือที่ดี บูรณาการและเชื่อมโยงการทำงานระหว่างกัน โดยบุคลากรและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเคารพและยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่พึงได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม ดังนั้น การวิจัยจึงได้นำเอาแนวคิดนี้มาจัดทำเป็นวิทยานิพนธ์เพื่อหาคำตอบที่จะนำไปสู่การจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนโดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยที่กำหนดไว้ดังรายละเอียดในบทที่ 3 และได้คำตอบเป็นประเด็นโครงสร้างกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนที่จะมีในกฎหมายตามผลการวิเคราะห์ในบทที่ 4 ซึ่งโครงสร้างกฎหมายในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ซึ่งการวิจัยจะนำไปสู่การจัดทำการมีส่วนร่วมออกแบบหรือร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) เพื่อให้ประชากรที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงกับการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนจะร่วมกันออกแบบโครงสร้างกฎหมายเพื่อการจัดทำวิจัยจะได้นำไปวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เป็นกฎหมายที่มีความสมบูรณ์มากที่สุดโดยมีกระบวนการวิธีการดำเนินการ ดังนี้

คำตอบในเรื่องโครงสร้างกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนตามที่ได้วิเคราะห์ไว้ในบทที่ 4 ได้นำเนื้อหากฎหมายจำนวน 8 ข้อ ได้แก่

1. ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
2. ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
3. หน่วยงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
4. องค์คณะตุลาการ
5. คุณสมบัติของตุลาการ

6. กระบวนการพิจารณาคดี
7. การเยียวยา การชดใช้คืน และการฟื้นฟู
8. การอุทธรณ์คำพิพากษา

เนื้อหาของกฎหมาย 8 ข้อนี้อถือว่าเป็นข้อค้นพบที่เป็นร่างคำตอบเพื่อนำไปสู่การจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเพื่อที่จะให้ผลงานวิจัยมีความน่าเชื่อถือของข้อมูลและเป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงการวิจัยจึงได้นำเอาวิธีวิทยาการวิจัยด้วยวิธีการจัดทำร่วมออกแบบคำถามวิจัย (Co-Design) โดยมีแนวคิดว่าการสร้างต้นแบบของกฎหมายการจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนนั้นควรจะได้คำตอบที่มาจากข้อมูลทางวิชาการและข้อมูลจากผู้มีส่วนได้เสียที่จะนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับคำตอบที่การวิจัยได้มาในเบื้องต้นเพื่อจะทำให้ได้คำตอบที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นอันจะทำให้การจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบสามารถจะเป็นต้นแบบของกฎหมายที่มีประสิทธิภาพในการใช้บังคับได้ จากโครงสร้างของกฎหมายจึงนำไปสู่ประเด็นแนวทางสำหรับการจัดทำร่วมออกแบบคำถามวิจัย (Co-Design)

5.1 การจัดทำการมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design)

เมื่อผู้วิจัยได้จัดทำประเด็นที่เป็นสาระสำคัญของกฎหมายต้นแบบการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการจัดทำกฎหมายต้นแบบ ซึ่งขั้นตอนต่อไปเป็นการยืนยันความครบถ้วนสมบูรณ์ตามความต้องการของกลุ่มประชากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง (Stakeholders) จึงใช้วิธีวิทยาการวิจัยการมีส่วนร่วมในการออกแบบคำถามวิจัย (Participatory Design ,Co-design) ด้วยการให้ผู้มีส่วนได้เสีย 4 กลุ่มประกอบด้วย กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มกระบวนการยุติธรรม และกลุ่มประชาชนและนักสิทธิมนุษยชนมาร่วมออกแบบในประเด็นสาระสำคัญของกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนตามกระบวนการมีส่วนร่วมออกแบบและคำตอบที่ได้รับจะนำมาเปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์ของผู้วิจัยเพื่อให้ได้คำตอบที่เป็นกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์มาเป็นประเด็นในการร่วมออกแบบ โดยมีกระบวนการดำเนินงาน (ดูภาพการจัดทำ Co-Design ในภาคผนวก) ดังนี้

การดำเนินการ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนการเตรียมการ เป็นขั้นตอนของการเตรียมความพร้อมก่อนการดำเนินการจัดทำ Co-Design ประกอบด้วย

1) ประชากรร่วมออกแบบ คือ กลุ่มประชากรผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อผลของการจัดทำกฎหมายต้นแบบในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน รวมทั้งสิ้นจำนวน 16 คน แยกออกเป็น 4 กลุ่ม ซึ่งมีกิจกรรมการ Co-Design ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 5.1 การนำเสนอประเด็น Co-Design

ในการจัดกิจกรรม Co-Design มีจำนวนทั้งสิ้น 16 คน แยกออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มกระบวนการยุติธรรม จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 4 คือ กลุ่มประชาชนและนักสิทธิมนุษยชน จำนวน 4 คน

ประชากรทั้ง 4 กลุ่มนี้ แยกออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่

ช่วงแรก ประชากรกลุ่มเฉพาะ หมายถึง ประชากรผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องโดยตรง ต่อผลของการจัดทำกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน มีทั้งหมด 4 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มเฉพาะ 1 ได้แก่ กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ จำนวน 4 คน

กลุ่มเฉพาะ 2 ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 4 คน

กลุ่มเฉพาะ 3 ได้แก่ กลุ่มกระบวนการยุติธรรม จำนวน 4 คน

กลุ่มเฉพาะ 4 ได้แก่ กลุ่มประชาชนและนักสิทธิมนุษยชน จำนวน 4 คน

ช่วงที่สอง เป็นช่วงของการนำประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม มาคละเคล้ากันเพื่อให้ เป็นกลุ่มผสมแล้วแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มผสม 1 จำนวน 4 คน

กลุ่มผสม 2 จำนวน 4 คน

กลุ่มผสม 3 จำนวน 4 คน

กลุ่มผสม 4 จำนวน 4 คน

รวมประชากรในช่วงที่สอง จำนวน 16 คน

ภาพที่ 5.2 การอภิปรายและการนำเสนอตามประเด็น Co-Design ของประชากรกลุ่มเฉพาะ

ประชากรกลุ่มผสม หมายถึง ประชากรซึ่งมาจากกลุ่มเฉพาะ แยกมากลุ่มละ 1 คน เพื่อผสมรวมเป็น 4 คน ต่อ 1 กลุ่ม ดังนั้นแต่ละกลุ่มจึงประกอบด้วย เจ้าหน้าที่รัฐ หน่วยงานกระบวนการยุติธรรม นักวิชาการและประชาชนและนักสิทธิมนุษยชน (ดูภาพที่ 5.3)

ภาพที่ 5.3 อภิปรายและการนำเสนอตามประเด็น Co-design ของประชากรกลุ่มผสม

การจัดให้มีประชากรกลุ่มเฉพาะทำให้การอภิปรายร่วมกันภายในแต่ละกลุ่มเฉพาะที่ต่างก็มีประสบการณ์คล้ายกันมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนอยากจะได้รับที่ไม่แตกต่างกันมากนัก

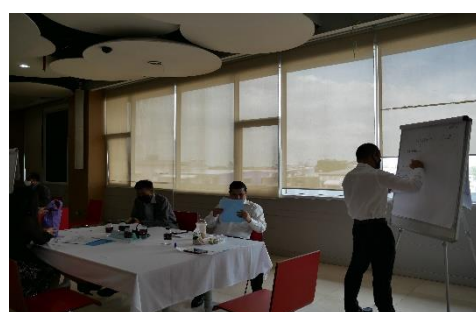
ส่วนการจัดให้มีกลุ่มผสมร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะทำให้ได้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนที่มาจากประสบการณ์ที่แตกต่างกันของประชากรแต่ละคนในกลุ่ม ซึ่งเมื่อได้ข้อสรุปออกมาจะได้รูปแบบของการจัดทำกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนจะได้รับจากประชากรกลุ่มผสม

2) การจัดเตรียมสถานที่จัดทำ Co-Design โดยเหตุที่กำหนดประชากรออกเป็น 4 กลุ่มสถานที่จึงต้องแยกเป็น 4 โต๊ะห่างจากกันเพื่อไม่ให้เกิดการร่วมแสดงความคิดเห็นของแต่ละกลุ่มรบกวนกัน แต่อยู่ในห้องเดียวกัน จึงจำเป็นที่จะต้องเป็นห้องขนาดใหญ่ ซึ่งการวิจัยนี้ได้ใช้สถานที่

ในการปฏิบัติการร่วมออกแบบ ณ ห้องประชุมคอนเวนชัน ชั้น 4 อาคาร 40 ปี มหาวิทยาลัยศรีปทุม (บางเขน) ในวันอังคารที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2563 เวลา 09.00-16.00 น.

3) การจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดทำ Co-Design ผู้วิจัยจัดเตรียมกระดาษคลิปชาร์จ์และเครื่องเขียนสำหรับเขียนคำตอบจากมติของแต่ละกลุ่มพร้อมแท่นที่ตั้ง

4) การจัดเตรียมเลขานุการกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่กำหนดกรอบประเด็นตามที่ได้กำหนดไว้และทำการบันทึกมติของที่ประชุมกลุ่ม (ดูภาพ 5.4)

ภาพที่ 5.4 เลขานุการกลุ่มประชากรเฉพาะและประชากรผสม

2. ขั้นตอนการดำเนินการ การดำเนินการแบ่งเป็น 2 ช่วง ประกอบด้วย

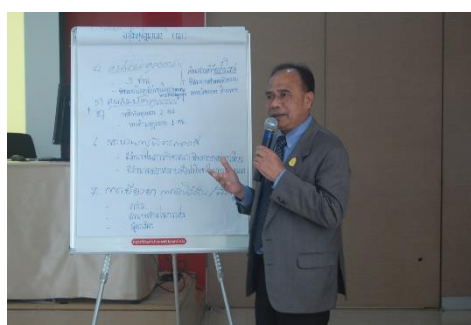
1) ช่วงเช้า เป็นการจัดทำ Co-Design กลุ่มเฉพาะ การวิจัยใช้เวลาดำเนินการประมาณ 3 ชั่วโมง มีการดำเนินการ ดังนี้

- กลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มเลือกผู้แทนกลุ่มที่จะทำหน้าที่รายงานผลจากข้อตกลงของกลุ่มต่อกลุ่มอื่น ๆ เมื่อเสร็จสิ้นการร่วมทำ Co-Design

- ผู้วิจัยนำเสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการจัดทำ Co-Design และร่างรูปแบบของการจัดทำกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนที่เป็นคำตอบที่ได้มาจากบทที่ 4 เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นสำหรับการทำ Co-Design ซึ่งมีโครงสร้างของรูปแบบตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

ร่างโครงสร้างการจัดทำกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนที่นำเสนอขึ้นในการทำ Co-Design แต่ละกลุ่มเฉพาะได้ใช้เป็นประเด็นการร่วมอภิปรายในกลุ่มแต่ไม่จำกัดว่าในการอภิปรายจะต้องยึดตามประเด็นเหล่านั้นหรือไม่เพื่อให้ประชากร Co-Design ได้แสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลายโดยประชากรกลุ่มเฉพาะสามารถนำประเด็นอื่น ๆ ที่คิดว่าเหมาะสมมาอภิปรายได้

คำตอบที่ได้มาจากการอภิปรายในกลุ่มเฉพาะแต่ละกลุ่มเมื่อมีการนำเสนอต่อที่ประชุมแล้วถือว่าการเสร็จสิ้นการดำเนินการมีส่วนร่วมออกแบบของประชากรกลุ่มเฉพาะซึ่งเป็นข้อมูลเพื่อการวิจัยได้นำไปสู่การวิเคราะห์ต่อไป (ดูภาพที่ 5.5)

ภาพที่ 5.5 การอภิปรายและการนำเสนอต่อที่ประชุม

2) ช่วงบ่าย เป็นการจัดทำ Co-Design กลุ่มผสม การวิจัยใช้เวลาดำเนินการประมาณ 3 ชั่วโมง มีการดำเนินการเช่นเดียวกับกลุ่มเฉพาะ

3. ขั้นตอนการสรุปผล ผลการทำ Co-Design ของกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมได้นำมาวิเคราะห์โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 คำตอบกลุ่มเฉพาะ

จากที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้วในบทที่ 4 และประเด็นในการทำ Co-design ทั้งหมด 8 ข้อ ได้แก่

1. ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
2. ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
3. หน่วยงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
4. องค์คณะตุลาการ
5. คุณสมบัติของตุลาการ
6. กระบวนการพิจารณาคดี
7. การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู
8. การอุทธรณ์คำพิพากษา

ผลของการทำ Co-Design ประชากรกลุ่มเฉพาะ ประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม ได้อภิปรายร่วมกันตามประเด็นที่กำหนดไว้เพื่อหาคำตอบที่จะเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน และได้คำตอบแยกตามประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ 1 ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มเฉพาะ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้อภิปรายว่า ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนควรให้ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ผู้เสียหาย) เพราะเป็นบุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรง และยังเห็นว่าควรให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจโดยตรงในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเพื่อให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) มีอำนาจอื่น ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในทางคดีและการสอบสวนคดีสิทธิมนุษยชน นอกจากนั้นแล้วยังเสนอให้มูลนิธิด้านคุ้มครองสิทธิมนุษยชนสามารถฟ้องคดีแทนผู้เสียหายได้อีกด้วย

กลุ่มเฉพาะ 2 กลุ่มนักวิชาการ ได้อภิปรายว่า ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนควรให้ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ผู้เสียหาย) เพราะเป็นบุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรง และยังเห็นว่าควรให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจโดยตรงในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเพื่อให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) มีอำนาจอื่น ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในทางคดีและการสอบสวนคดีสิทธิมนุษยชน นอกจากนั้นยังให้อำนาจแก่สภานายความและมูลนิธิด้านส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในการยื่นฟ้องแทนผู้เสียหายได้

กลุ่มเฉพาะ 3 กลุ่มกระบวนการยุติธรรม ได้อภิปรายว่า ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนควรให้ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ผู้เสียหาย) และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(กสม.) มีอำนาจฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ นอกจากนั้นยังให้อำนาจแก่พนักงานอัยการในการเป็นผู้แทนฟ้องคดีแทนผู้เสียหายได้

กลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่มประชาชนและนักสิทธิมนุษยชน ได้อภิปรายว่า ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนควรให้ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ผู้เสียหาย) และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) มีอำนาจฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ นอกจากนั้นยังให้อำนาจแก่พนักงานอัยการในการเป็นผู้แทนฟ้องคดีแทนผู้เสียหายได้ ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มเฉพาะ 3 กลุ่มกระบวนการยุติธรรม

ประเด็นที่ 2 ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มเฉพาะ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้อภิปรายว่า ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเห็นว่าควรจะเป็นระบบไต่สวน เพราะจะทำให้การค้นหาพยานหลักฐานและการคุ้มครองผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าระบบกล่าวหาที่ต้องอาศัยพยานหลักฐานจากคู่ความเป็นหลักเท่านั้น

กลุ่มเฉพาะ 2 กลุ่มนักวิชาการ ได้อภิปรายว่า ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเห็นว่าควรจะเป็นระบบไต่สวน เพราะจะทำให้การค้นหาพยานหลักฐานและการคุ้มครองผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าระบบกล่าวหาที่ต้องอาศัยพยานหลักฐานจากคู่ความเป็นหลักเท่านั้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับกลุ่มเฉพาะ 1 เพราะเห็นว่า การนำระบบไต่สวนจะเป็นประโยชน์ในการแสวงหาพยานหลักฐานโดยเฉพาะแหล่งที่มาของพยานหลักฐานมีความเป็นอิสระจากแหล่งที่มามากกว่าระบบกล่าวหาที่ต้องอาศัยพยานหลักฐานจากคู่ความ ซึ่งให้อำนาจแก่ศาลในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานกรณีนี้จะทำให้ข้อเท็จจริงกับคำพิพากษามีความสอดคล้องต้องกัน

กลุ่มเฉพาะ 3 กลุ่มกระบวนการยุติธรรม ได้อภิปรายว่า ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเห็นว่าควรจะเป็นระบบไต่สวน เพราะจะทำให้การค้นหาพยานหลักฐานและการคุ้มครองผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าระบบกล่าวหาที่ต้องอาศัยพยานหลักฐานจากคู่ความเป็นหลักเท่านั้น

กลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่มประชาชนและนักสิทธิมนุษยชน ได้อภิปรายว่า ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเห็นว่าควรจะเป็นระบบไต่สวน เพราะจะทำให้การค้นหาพยานหลักฐานและการคุ้มครองผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าระบบกล่าวหาที่ต้องอาศัยพยานหลักฐานจากคู่ความเป็นหลักเท่านั้นจึงทำให้ระบบกล่าวหาไม่อาจที่จะคุ้มครองผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าเป็นระบบไต่สวนนั้นมีข้อดีในการแสวงหาพยานหลักฐานที่มีประสิทธิภาพมากกว่าระบบกล่าวหาเพราะพยานหลักฐานส่วนใหญ่เป็นพยานหลักฐานจากหน่วยงานของรัฐ แต่ระบบไต่สวนก็ยังมีข้อเสียโดยเฉพาะในกรณีการแสวงหาพยานหลักฐานที่กระทำโดยศาล จึงทำให้

คดีใดที่รับไว้พิจารณาเท่ากับว่าจำเลยมีความผิดไปแล้ว แต่ในระบบการพิจารณาคดีแบบกล่าวหาเป็นเรื่องของการแสวงหาพยานหลักฐานโดยคู่ความ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของคู่ความในการที่จะแสวงหาพยานหลักฐาน คู่ความฝ่ายใดมีความสามารถหาพยานหลักฐานได้ดีกว่าย่อมมีผลต่อการแพ้ชนะคดี จึงก่อให้เกิดปัญหาแก่ผู้ที่ขาดทุนทรัพย์ในการดำเนินคดี แต่กรณีข้างต้นถือว่าเป็นเสรีภาพในการแสวงหาพยานหลักฐานตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังนั้น กลุ่มเฉพาะ 4 จึงเลือกที่จะให้ศาลสิทธิมนุษยชนเป็นศาลที่ใช้ระบบไต่สวนในการพิจารณาคดี

ประเด็นที่ 3 หน่วยงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มเฉพาะ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีความเห็นว่า ควรให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เป็นพนักงานสอบสวนในคดีสิทธิมนุษยชน เพราะถือว่าเป็นหน่วยงานที่มีความรู้ความสามารถในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเป็นหน่วยงานหลักในการทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงต้องเป็นผู้สอบสวนคดีสิทธิมนุษยชน โดยกำหนดให้พนักงานสอบสวนเป็นหน่วยงานช่วยเหลือในการรวบรวมพยานหลักฐานตามความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพราะพนักงานสอบสวนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านการสอบสวนคดีอาญามากกว่าที่จะให้สอบสวนคดีสิทธิมนุษยชนซึ่งจะไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวน

กลุ่มเฉพาะ 2 กลุ่มนักวิชาการ มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มเฉพาะ 1 โดยเห็นว่าควรให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เป็นพนักงานสอบสวนในคดีสิทธิมนุษยชน เพราะถือว่าเป็นหน่วยงานที่มีความรู้ความสามารถในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเป็นหน่วยงานหลักในการทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงต้องเป็นผู้สอบสวนคดีสิทธิมนุษยชน โดยกำหนดให้พนักงานสอบสวนเป็นหน่วยงานช่วยเหลือในการรวบรวมพยานหลักฐานตามความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพราะพนักงานสอบสวนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านการสอบสวนคดีอาญามากกว่าที่จะให้สอบสวนคดีสิทธิมนุษยชนซึ่งจะไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวน

กลุ่มเฉพาะ 3 กลุ่มกระบวนการยุติธรรม มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มเฉพาะ 1 โดยเห็นว่าควรให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เป็นพนักงานสอบสวนในคดีสิทธิมนุษยชน เพราะถือว่าเป็นหน่วยงานที่มีความรู้ความสามารถในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเป็นหน่วยงานหลักในการทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงต้องเป็นผู้สอบสวนคดีสิทธิมนุษยชน โดยกำหนดให้พนักงานสอบสวนเป็นหน่วยงานช่วยเหลือในการรวบรวมพยานหลักฐานตามความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพราะพนักงานสอบสวนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ

ด้านการสอบสวนคดีอาญามากกว่าที่จะให้สอบสวนคดีสิทธิมนุษยชนซึ่งจะไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวน

กลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่มประชาชนและนักสิทธิมนุษยชน มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มเฉพาะ 1 โดยเห็นว่าควรให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เป็นพนักงานสอบสวนในคดีสิทธิมนุษยชน เพราะถือว่าเป็นหน่วยงานที่มีความรู้ความสามารถในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเป็นหน่วยงานหลักในการทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงต้องเป็นผู้สอบสวนคดีสิทธิมนุษยชน โดยกำหนดให้พนักงานสอบสวนเป็นหน่วยงานช่วยเหลือในการรวบรวมพยานหลักฐานตามความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพราะพนักงานสอบสวนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านการสอบสวนคดีอาญามากกว่าที่จะให้สอบสวนคดีสิทธิมนุษยชนซึ่งจะไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวน

ประเด็นที่ 4 องค์คณะตุลาการ มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มเฉพาะ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีความเห็นว่า องค์คณะตุลาการให้มีจำนวน 3 คน เทียบกับองค์คณะผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

กลุ่มเฉพาะ 2 กลุ่มนักวิชาการ มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มเฉพาะ 1 ว่าองค์คณะตุลาการให้มีจำนวน 3 คน เทียบกับองค์คณะผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

กลุ่มเฉพาะ 3 กลุ่มกระบวนการยุติธรรม มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มเฉพาะ 1 ว่าองค์คณะตุลาการให้มีจำนวน 3 คน เทียบกับองค์คณะผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

กลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่มประชาชนและนักสิทธิมนุษยชน มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มเฉพาะ 1 ว่าองค์คณะตุลาการให้มีจำนวน 3 คน เทียบกับองค์คณะผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

ประเด็นที่ 5 คุณสมบัติของตุลาการ มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มเฉพาะ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ เห็นตามข้อเสนอแนะของผู้วิจัยว่า คุณสมบัติของผู้พิพากษาในศาลสิทธิมนุษยชนนั้นประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง และมีผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะอีกคนหนึ่ง โดยศาลรัฐธรรมนูญมีระเบียบว่าด้วยการยืมตัวผู้พิพากษาจากศาลอื่นอยู่แล้วจึงไม่ต้องมีการจัดทำระเบียบใหม่เพื่อเป็นการลดขั้นตอนของการดำเนินงาน โดยกำหนดให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญทำหนังสือไปยังประธานศาลฎีกา หรือประธานศาลปกครองสูงสุด แล้วแต่กรณี เพื่อยืมตัวผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะมาพิจารณาคดีในศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งผู้พิพากษาดังกล่าวถือว่าเป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดีโดยทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีตามที่ได้รับมอบหมาย

กลุ่มเฉพาะ 2 กลุ่มนักวิชาการ เห็นตามข้อเสนอแนะของผู้วิจัยและสอดคล้องกับกลุ่มเฉพาะ 1 ที่ว่า คุณสมบัติของผู้พิพากษาในศาลสิทธิมนุษยชนนั้นประกอบด้วยตุลาการศาล

รัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง และมีผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะอีกคนหนึ่ง โดยศาลรัฐธรรมนูญมีระเบียบว่าด้วยการยืมตัวผู้พิพากษาจากศาลอื่นอยู่แล้วจึงไม่ต้องการจัดทำระเบียบใหม่เพื่อเป็นการลดขั้นตอนของการดำเนินงาน โดยกำหนดให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญทำหนังสือไปยังประธานศาลฎีกา หรือประธานศาลปกครองสูงสุด แล้วแต่กรณี เพื่อยืมตัวผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะมาพิจารณาคดีในศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งผู้พิพากษาดังกล่าวถือว่าเป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดีโดยทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีตามที่ได้รับมอบหมาย

นอกจากนั้นยังเสนออีกว่า ถ้าจะใช้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไปเลยก็ได้ แต่จะต้องมีพยานผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนของศาลเป็นการเฉพาะเพื่อให้ความเห็นในการพิจารณาคดีด้านสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะ หรือจะใช้รูปแบบของผู้พิพากษาสมทบที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนก็ได้ ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบที่ใช้ในศาลแรงงานหรือศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

กลุ่มเฉพาะ 3 กลุ่มกระบวนการยุติธรรม มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มเฉพาะ 2 กลุ่มนักวิชาการ โดยมีความเห็นเป็นสองแนวทาง กล่าวคือ แนวทางแรกเป็นรูปแบบของระบบการโอนผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนจากศาลอื่นมาเป็นผู้พิพากษาร่วมพิจารณาคดีในศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติด้วย แนวทางที่สอง ก็คือใช้รูปแบบของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเช่นเดิม โดยเพิ่มเติมพยานผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญของศาลเพื่อให้ความเห็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนอันจะเป็นประโยชน์ในกระบวนการพิจารณาคดีของศาล

กลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่มประชาชนและนักสิทธิมนุษยชน มีความเห็นว่า คุณสมบัติของตุลาการศาลสิทธิมนุษยชนจะต้องเป็นผู้ซึ่งมีจุดเกาะเกี่ยวด้านสิทธิมนุษยชน โดยอาจจะต้องสอบคัดเลือกผู้พิพากษาเพื่อประจำในศาลสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะอันเนื่องมาจากการจะทำหน้าที่พิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนนั้นจะต้องอาศัยผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะและที่สำคัญจะต้องมีจิตใจที่ห่วงใยต่อสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งเห็นว่าศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่จะจัดตั้งขึ้นจะต้องเป็นศาลที่พัฒนาบุคคลกรของตนให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยผู้พิพากษาจากศาลอื่น เพราะการที่จะมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนนั้นจะต้องเกิดขึ้นจากการพัฒนาจิตใจของผู้พิพากษานั้นด้วย ถ้ามุ่งแต่บังคับใช้ตัวบทกฎหมายก็จะทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เพราะไม่อาจจะนำหลักสิทธิมนุษยชนไปบัญญัติไว้ในตัวบทกฎหมายได้ทั้งหมด แต่ต้องเกิดจากการวางบรรทัดฐานของศาลว่าคดีใดเป็นคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน คดีใดเป็นคดีแพ่ง อาญา หรือคดีปกครองธรรมดาที่จะต้องไปขึ้นศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองอันจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแพ่ง อาญาหรือกฎหมายปกครอง

แล้วแต่กรณี ดังนั้น จึงต้องมีผู้พิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติซึ่งกระทำหน้าที่ในศาลสิทธิมนุษยชนและเจริญก้าวหน้าในสายงานอยู่ในศาลสิทธิมนุษยชนซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมากกว่าที่จะใช้ผู้พิพากษาจากศาลอื่น

ประเด็นที่ 6 กระบวนการพิจารณาคดี มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มเฉพาะ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีความเห็นว่า กระบวนการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนจะต้องมีเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพมากกว่าเครื่องมือในศาลอื่น ๆ เพราะเป็นศาลที่ประกันการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นสุดท้าย เพราะอาจจะได้รับการพิจารณาจากศาลอื่นไปแล้ว แต่เมื่อมีประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนที่จะต้องพิจารณาในศาลสิทธิมนุษยชนแล้วจะต้องมีเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอำนาจในการออกหมายอาญาอันจะเป็นประโยชน์ต่อการรวบรวมพยานหลักฐานและการทำสำนวนของหน่วยงานสอบสวน นอกจากนั้น คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นคดีที่จะต้องมีการมีส่วนร่วมกระทำความผิดด้วยแทบทั้งสิ้นเช่น เจ้าหน้าที่รัฐ หรือผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ดังนั้นเครื่องมือของศาลสิทธิมนุษยชนจึงต้องมีเครื่องมือเฉพาะของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเท่านั้น

กลุ่มเฉพาะ 2 กลุ่มนักวิชาการ มีความเห็นว่า กระบวนการพิจารณาคดี อำนาจสืบสวนสอบสวน และการออกหมายอาญาให้อำนาจแก่ศาลสิทธิมนุษยชนเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานโดยจะต้องมีเครื่องมือให้แก่ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้แก่ การออกหมายจับหมายค้น หรืออำนาจใด ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการรวบรวมพยานหลักฐานโดยให้มีบทบัญญัติเฉพาะในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนโดยให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาเป็นกฎหมายอุดช่องว่างเท่านั้นกล่าวคือถ้าพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนมิได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ได้ ซึ่งจะทำให้ศาลสิทธิมนุษยชนเป็นศาลที่ประกันการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างมีประสิทธิภาพแทนที่จะไปขออำนาจต่อศาลอื่นให้ดำเนินการให้กรณีเช่นนี้ก็จะทำให้ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจพิจารณาเสียเองก็จะเป็นการดีต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

กลุ่มเฉพาะ 3 กลุ่มกระบวนการยุติธรรม มีความเห็นว่า ในการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนของศาลสิทธิมนุษยชนนั้นจะต้องมีเครื่องมือในการรวบรวมพยานหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเครื่องมือในการออกหมายอาญา เพราะเป็นเครื่องมือที่สำคัญต่อการรวบรวมพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีของศาล และจะเป็นการประกันความเป็นธรรมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยมีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มอื่น ๆ ที่ให้อำนาจแก่ศาลสิทธิมนุษยชนในการออก

หมายอาญาได้เองโดยไม่ต้องขอให้ศาลอื่นออกให้อันจะเป็นการย่นระยะเวลาในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อฟ้องร้องคดีได้เป็นอย่างดี

กลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่มประชาชนและนักสิทธิมนุษยชน มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มเฉพาะ 2 กลุ่มนักวิชาการว่า กระบวนการพิจารณาคดี อำนาจสืบสวน สอบสวน และการออกหมายอาญาให้อำนาจแก่ศาลสิทธิมนุษยชนเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานโดยจะต้องมีเครื่องมือให้แก่ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้แก่ การออกหมายจับ หมายค้น หรืออำนาจใด ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการรวบรวมพยานหลักฐาน โดยให้มีบทบัญญัติเฉพาะในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน โดยให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาเป็นกฎหมายอุดช่องว่างเท่านั้นกล่าวคือถ้าพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนมิได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ได้ ซึ่งจะทำให้ศาลสิทธิมนุษยชนเป็นศาลที่ประกันการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างมีประสิทธิภาพแทนที่จะไปขออำนาจต่อศาลอื่นให้ดำเนินการให้กรณีเช่นนี้ก็จะทำให้ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจพิจารณาเสียเองก็จะเป็นการดีต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ประเด็นที่ 7 การเยียวยา การชดใช้คืน และการฟื้นฟู มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มเฉพาะ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีความเห็นว่า ควรให้อำนาจแก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจในการการเยียวยา การชดใช้คืน และการฟื้นฟู อันเกิดจากงบประมาณของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติรับช่วงสิทธิไปฟ้องเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งแก่ผู้กระทำความผิด

กลุ่มเฉพาะ 2 กลุ่มนักวิชาการ มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มผสม 1 ที่ว่า ควรให้อำนาจแก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจในการการเยียวยา การชดใช้คืน และการฟื้นฟู อันเกิดจากงบประมาณของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติรับช่วงสิทธิไปฟ้องเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งแก่ผู้กระทำความผิด แต่มีเพิ่มเติมว่าอาจจะให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นหน่วยงานเรียกค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายเท่านั้น โดยยังไม่ต้องมีการเยียวยาเบื้องต้นอันอาจจะกระทบกับงบประมาณแผ่นดินได้

กลุ่มเฉพาะ 3 กลุ่มกระบวนการยุติธรรม มีความเห็นว่า ควรให้อำนาจแก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจในการการเยียวยา การชดใช้คืน และการฟื้นฟู อันเกิดจากงบประมาณของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติรับช่วงสิทธิไปฟ้องเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งแก่ผู้กระทำความผิด

กลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่มประชาชนและนักสิทธิมนุษยชน มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มผสม 1 ที่ว่า ควรให้อำนาจแก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจในการการเยียวยา การชดใช้คืน

และการฟื้นฟู อันเกิดจากงบประมาณของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติรับช่วงสิทธิไปฟ้องเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งแก่ผู้กระทำ ความผิด แต่มีเพิ่มเติมว่าอาจจะให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นหน่วยงานเรียก ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายเท่านั้น โดยยังไม่ต้องมีการเยียวยาเบื้องต้นอันอาจจะกระทบกับงบประมาณแผ่นดินได้

ประเด็นที่ 8 การอุทธรณ์คำพิพากษา มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มเฉพาะ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีความเห็นว่า ให้เป็นที่สุดจะอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไป ไม่ได้ เพราะกระบวนการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนเป็นการพิจารณาคดีแห่งชาติมิใช่การพิจารณาคดีที่กระทำโดยเอกชนธรรมดา แต่เป็นการนำกระบวนการยุติธรรมทั้งหมดของรัฐมา ดำเนินการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชน

กลุ่มเฉพาะ 2 กลุ่มนักวิชาการ มีความเห็นว่าเช่นเดียวกับกลุ่มเฉพาะ 1 ที่ว่าให้เป็นที่สุดจะอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปไม่ได้ เพราะกระบวนการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนเป็นการพิจารณาคดีแห่งชาติมิใช่การพิจารณาคดีที่กระทำโดยเอกชนธรรมดา แต่เป็นการนำกระบวนการยุติธรรมทั้งหมดของรัฐมาดำเนินการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชน

กลุ่มเฉพาะ 3 กลุ่มกระบวนการยุติธรรม มีความเห็นว่า ให้สามารถอุทธรณ์ไปยังศาลรัฐธรรมนูญชุดใหญ่ได้ เพื่อให้เป็นการพิจารณาคดีที่มีชั้นของศาลในการกลั่นกรองคดี

กลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่มประชาชนและนักสิทธิมนุษยชน มีความเห็นว่า ให้สามารถอุทธรณ์ไปยังศาลรัฐธรรมนูญชุดใหญ่ได้ เพื่อให้เป็นการพิจารณาคดีที่มีชั้นของศาลในการกลั่นกรองคดี เช่นเดียวกับกลุ่มเฉพาะ 3

ข้อเสนอแนะของแต่ละกลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มเฉพาะ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีความเห็นสอดคล้องกันว่าควรมีการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน แต่จะนำไปอยู่ในศาลอะไรนั้นกำหนดให้จะต้องเลือก 3 แนวทาง ได้แก่

แนวทางแรก เป็นศาลสิทธิมนุษยชนที่เป็นอิสระที่ไม่ขึ้นตรงต่อศาลใดเพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดที่ว่าในรูปแบบของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยให้มีขอบเขตแห่งอำนาจพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนตามที่รัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิและเสรีภาพไว้

แนวทางที่สอง เป็นศาลสิทธิมนุษยชนที่อยู่ภายใต้อำนาจของศาลยุติธรรมโดยอาจจะกำหนดให้เป็นหนึ่งในแผนกคดีสิทธิมนุษยชนในศาลฎีกา เพราะเห็นว่าศาลฎีกาเป็นศาลที่มีผู้พิพากษาที่มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญด้านคดีเป็นอย่างมาก และถือว่าเป็นศาลที่เก่าแก่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน

แนวทางที่สาม เป็นศาลสิทธิมนุษยชนชำนาญพิเศษในศาลรัฐธรรมนูญ โดยเห็นว่า คดีสิทธิมนุษยชนเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 7(11) อยู่แล้ว จึงควรให้เป็นศาลชำนาญพิเศษในศาลรัฐธรรมนูญเพื่อมิให้สร้างภาระด้านงบประมาณ และกำหนดให้องค์คณะและคุณสมบัติของตุลาการเป็นไปตามรูปแบบของศาลรัฐธรรมนูญ โดยให้มีผู้พิพากษาชำนาญพิเศษเกี่ยวกับคดีสิทธิมนุษยชนของศาลอื่นร่วมพิจารณาหรือทำความเข้าใจในฐานะเป็นพยานหลักฐานของศาลด้วย

นอกจากนั้น ยังกำหนดให้คดีสิทธิมนุษยชนเป็นคดีที่รัฐจะต้องมีหน้าที่หลักในการดำเนินการกระบวนการพิจารณา กล่าวคือ ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นพนักงานสอบสวนคดีสิทธิมนุษยชนร่วมกับอัยการสูงสุด โดยให้พนักงานสอบสวนหรือตำรวจเป็นเจ้าพนักงานช่วยเหลือการสอบสวนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการที่จะมีอำนาจรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นในการสอบสวน และให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการออกหมายอาญาได้ด้วย

กลุ่มเฉพาะ 2 กลุ่มนักวิชาการ มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรมีการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนในศาลฎีกาเพราะเห็นว่า ศาลฎีกาเป็นศาลเก่าแก่ที่อยู่กับสังคมไทยมาช้านานและมีความรู้ความเชี่ยวชาญในทางคดีเป็นอย่างดี โดยเห็นว่าควรมีการตั้งแผนกคดีสิทธิมนุษยชนในศาลฎีกา เช่นเดียวกับคดีเลือกตั้ง คดีทุจริตคอร์ปชั่น เป็นต้น เพราะถ้านำคดีสิทธิมนุษยชนไปเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า จะทำให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจมากเกินไปเมื่อเทียบกับกฎหมายและวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญยังจะต้องอาศัยเวลาในการพัฒนาทั้งในส่วนของการขอบเขตอำนาจหน้าที่ ประเภทคดี บรรทัดฐานทางคดี และการสรรหาตุลาการยังคงอ้างอิงอยู่กับระบบการเมืองการปกครอง ซึ่งแตกต่างจากการเป็นผู้พิพากษาในศาลฎีกาที่จะต้องผ่านการสอบคัดเลือกและการเลื่อนขึ้นการดำรงตำแหน่งในลักษณะของรูปแบบอาวุโสจึงไม่ต้องคำนึงถึงการตอบแทนบุญคุณแก่บุคคลใด และมีอำนาจเต็มที่ในการพิจารณาวินิจฉัยคดี

กลุ่มเฉพาะ 3 กลุ่มกระบวนการยุติธรรม มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ให้มีการกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนให้ชัดเจนว่า ขอบอะไรบ้างที่จะต้องขึ้นศาลสิทธิมนุษยชนเพื่อให้การพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนมีความชัดเจน ส่วนในกระบวนการพิจารณาเห็นด้วยที่จะให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นพนักงานสอบสวนคดีสิทธิมนุษยชน เพราะถือว่าเป็นหน่วยงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะโดยให้สอบสวนร่วมกับอัยการสูงสุดซึ่งเป็นแนวความคิดที่สอดคล้องกับกลุ่มเฉพาะ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ

กลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่มประชาชนและนักสิทธิมนุษยชน มีความเห็นสอดคล้องกันว่า เห็นควรให้มีการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในศาลรัฐธรรมนูญเพราะเห็นว่า เป็นศาลที่มีอำนาจ

พิจารณาวินิจฉัยคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 7(11) อยู่แล้ว จึงไม่ต้องนำไปพิจารณาคดีที่ศาลอื่น และเพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณอีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนั้นในส่วนของข้อหาสิทธิมนุษยชน นั้นยังไม่มี ความชัดเจนว่าจะเป็นข้อหาอะไร โดยเสนอความเห็นว่าจะต้องกำหนดขอบเขตแห่ง ข้อหาละเมิดสิทธิมนุษยชนให้ชัดเจนเพื่อให้ศาลมีอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจนเช่นเดียวกัน ส่วนประเด็น อื่น ๆ ที่ผู้วิจัยนำเสนอมานั้นเห็นด้วยที่จะมีกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็น การเฉพาะ

คำตอบที่ได้จากการทำ Co-design ของกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม ของการจัดตั้งศาลสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พบว่า มีความเหมือนและสอดคล้องไปใน ทิศทางเดียวกัน (ดูตารางที่ 5.1)

ตารางที่ 5.1 การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนกลุ่มประชากร เฉพาะ

การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน	กลุ่มประชากรเฉพาะ			
	เจ้าหน้าที่ รัฐบาล	นักวิชาการ	กระบวนการ ยุติธรรม	ประชาชนและนัก สิทธิมนุษยชน
1. ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ได้แก่ ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ผู้เสียหาย) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ (กสม.) และมูลนิธิด้านสิทธิ มนุษยชน	✓	✓	✓	✓
2. ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิ มนุษยชนให้ใช้ระบบได้ส่วน	✓	✓	✓	✓
3. หน่วยงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดี ละเมิดสิทธิมนุษยชน ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	✓	✓	✓	✓
4. องค์คณะตุลาการ จำนวน 3 คน	✓	✓	✓	✓
5. คุณสมบัติของตุลาการ ได้แก่ ตุลาการ 2 คน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโดย ตำแหน่ง และผู้เชี่ยวชาญ 1 คน	✓	✓	✓	✓

การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน	กลุ่มประชากรเฉพาะ			
	เจ้าหน้าที่ รัฐ	นักวิชาการ	กระบวนการ ยุติธรรม	ประชาชนและนัก สิทธิมนุษยชน
6. กระบวนการพิจารณาคดีให้ศาลสิทธิมนุษยชนมีอำนาจสืบสวน สอบสวน และการออกหมายอาญาได้	✓	✓	✓	✓
7. การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟูเพิ่มอำนาจให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้เรียกได้	✓	✓	✓	✓
8. การอุทธรณ์คำพิพากษาให้ถือว่าเป็นที่สุด	✓	✓	✓	✓

จากตารางของกลุ่มประชากรเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม จะเห็นได้ว่า ประชากรกลุ่มเฉพาะมีความเห็นไปในแนวทางสอดคล้องกันโดยมีความเห็นไปในแนวทางของเจ้าหน้าที่รัฐและกลุ่มนักวิชาการที่กำหนดให้เป็น 3 แนวทาง ได้แก่

แนวทางแรก เป็นศาลสิทธิมนุษยชนที่เป็นอิสระที่ไม่ขึ้นตรงต่อศาลใดเพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดที่ว่าในรูปแบบของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยให้มีขอบเขตแห่งอำนาจพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนตามที่รัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิและเสรีภาพไว้ และกำหนดให้มีข้อหาคดีสิทธิมนุษยชนให้มีความชัดเจนเพื่อให้เป็นการกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชน โดยอาจจะกำหนดประเภทข้อหาแล้วเปิดช่องให้ตุลาการผู้ตรวจรับคดีเป็นผู้พิจารณารับหรือไม่รับคดีที่ไม่อยู่ในขอบเขตกำหนดไว้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวางบรรทัดฐานทางคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน

แนวทางที่สอง เป็นศาลสิทธิมนุษยชนที่อยู่ภายใต้อำนาจของศาลยุติธรรมโดยอาจจะกำหนดให้เป็นหนึ่งในแผนกคดีสิทธิมนุษยชนในศาลฎีกา เพราะเห็นว่าศาลฎีกาเป็นศาลที่มีผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญด้านคดีเป็นอย่างมาก และถือว่าเป็นศาลที่เก่าแก่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน เช่นเดียวกับคดีเลือกตั้ง คดีทุจริตคอร์ปชั่น เป็นต้น เพราะถ้านำคดีสิทธิมนุษยชนไปเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า จะทำให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจมากเกินไปเมื่อเทียบกับกฎหมายและวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญยังจะต้องอาศัยเวลาในการพัฒนาทั้งในส่วนขอบเขตอำนาจหน้าที่ ประเภทคดี บรรทัดฐานทางคดี และการสรรหาตุลาการยังคงอ้างอิงอยู่กับระบบการเมืองการปกครอง ซึ่งแตกต่างจากการเป็นผู้พิพากษาในศาลฎีกาที่จะต้องผ่านการสอบคัดเลือกและการเลื่อนขั้นการดำรงตำแหน่งในลักษณะของรูปแบบอาวุโสจึงไม่ต้องการถึงการตอบแทนบุญคุณแก่บุคคลใด และมีอำนาจเต็มที่ในการพิจารณาวินิจฉัยคดี

แนวทางที่สาม เป็นศาลสิทธิมนุษยชนชำนาญพิเศษในศาลรัฐธรรมนูญ โดยเห็นว่า คดีสิทธิมนุษยชนเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 7(11) อยู่แล้ว จึงควรให้เป็นศาลชำนาญพิเศษในศาลรัฐธรรมนูญเพื่อมิให้สร้างภาระด้านงบประมาณ และกำหนดให้องค์คณะและคุณสมบัติของตุลาการเป็นไปตามรูปแบบของศาลรัฐธรรมนูญ โดยให้มีผู้พิพากษาชำนาญพิเศษเกี่ยวกับคดีสิทธิมนุษยชนของศาลอื่นร่วมพิจารณาหรือทำความเห็นในฐานะเป็นพยานหลักฐานของศาลด้วย นอกจากนั้น ยังกำหนดให้คดีสิทธิมนุษยชนเป็นคดีที่รัฐจะต้องมีหน้าที่หลักในการดำเนินกระบวนการพิจารณา กล่าวคือ ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นพนักงานสอบสวนคดีสิทธิมนุษยชนร่วมกับอัยการสูงสุด โดยให้พนักงานสอบสวนหรือตำรวจเป็นเจ้าพนักงานช่วยเหลือการสอบสวนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการที่จะมีอำนาจรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นในการสอบสวน และให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการออกหมายอาญาได้ด้วย

3.2 คำตอบกลุ่มผสม

คำตอบที่ได้จากการร่วมออกแบบกฎหมายของผู้มีส่วนได้เสียแบบกลุ่มผสม แบ่งออกเป็นกลุ่มผสม 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีประชากรจากกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม โดยนำประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มกระบวนการยุติธรรม และกลุ่มประชาชนและนักสิทธิมนุษยชน มาละกันเพื่อให้ได้กลุ่มผสม 4 กลุ่ม เช่นเดิม

โดยมีคำตอบแต่ละประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ 1 ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มผสม 1 ได้อภิปรายว่า ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนควรให้ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ผู้เสียหาย) เพราะเป็นบุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรง และยังเห็นว่าควรให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจโดยตรงในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเพื่อให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) มีอำนาจอื่น ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในทางคดีและการสอบสวนคดีสิทธิมนุษยชน นอกจากนั้นแล้วยังเสนอให้ผู้ลี้ภัยด้านคุ้มครองสิทธิมนุษยชนสามารถฟ้องคดีแทนผู้เสียหายได้อีกด้วย

กลุ่มผสม 2 ได้อภิปรายว่า ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนควรให้ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ผู้เสียหาย) เพราะเป็นบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรง และยังเห็นว่าควรให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจโดยตรงในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเพื่อให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) มีอำนาจอื่น ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในทางคดีและการสอบสวนคดีสิทธิมนุษยชน นอกจากนั้นยังให้อำนาจแก่สหภาพความและมูลนิธิด้านส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในการยื่นฟ้องแทนผู้เสียหายได้

กลุ่มผสม 3 ได้อภิปรายว่า ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนควรให้ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ผู้เสียหาย) และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) มีอำนาจฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ นอกจากนั้นยังให้อำนาจแก่พนักงานอัยการในการเป็นผู้แทนฟ้องคดีแทนผู้เสียหายได้

กลุ่มผสม 4 ได้อภิปรายว่า ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนควรให้ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ผู้เสียหาย) และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) มีอำนาจฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ นอกจากนั้นยังให้อำนาจแก่พนักงานอัยการในการเป็นผู้แทนฟ้องคดีแทนผู้เสียหายได้ ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มผสม 3

ประเด็นที่ 2 ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มผสม 1 ได้อภิปรายว่า ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเห็นว่าควรจะเป็นระบบไต่สวน เพราะจะทำให้การค้นหาพยานหลักฐานและการคุ้มครองผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าระบบกล่าวหาที่จะต้องอาศัยพยานหลักฐานจากคู่ความเป็นหลักเท่านั้น

กลุ่มผสม 2 ได้อภิปรายว่า ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเห็นว่าควรจะเป็นระบบไต่สวน เพราะจะทำให้การค้นหาพยานหลักฐานและการคุ้มครองผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าระบบกล่าวหาที่จะต้องอาศัยพยานหลักฐานจากคู่ความเป็นหลักเท่านั้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับกลุ่มผสม 1 เพราะเห็นว่า การนำระบบไต่สวนจะเป็นประโยชน์ในการแสวงหาพยานหลักฐาน โดยเฉพาะแหล่งที่มาของพยานหลักฐานมีความเป็นอิสระจากแหล่งที่มามากกว่าระบบกล่าวหาที่จะต้องอาศัยพยานหลักฐานจากคู่ความ ซึ่งให้อำนาจแก่ศาลในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานกรณีนี้จะทำให้ข้อเท็จจริงกับคำพิพากษามีความสอดคล้องต้องกัน

กลุ่มผสม 3 ได้อภิปรายว่า ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเห็นว่าควรจะเป็นระบบไต่สวน เพราะจะทำให้การค้นหาพยานหลักฐานและการคุ้มครองผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าระบบกล่าวหาที่จะต้องอาศัยพยานหลักฐานจากคู่ความเป็นหลักเท่านั้น

กลุ่มผสม 4 ได้อภิปรายว่า ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเห็นว่าควรจะเป็นระบบไต่สวน เพราะจะทำให้การค้นหาพยานหลักฐานและการคุ้มครองผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าระบบกล่าวหาที่จะต้องอาศัยพยานหลักฐานจากคู่ความเป็นหลักเท่านั้นจึงทำให้ระบบกล่าวหาไม่อาจที่จะคุ้มครองผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าเป็นระบบไต่สวนนั้นก็มีข้อดีในการแสวงหาพยานหลักฐานที่มีประสิทธิภาพมากกว่าระบบกล่าวหา เพราะพยานหลักฐานส่วนใหญ่เป็นพยานหลักฐานจากหน่วยงานของรัฐ แต่ระบบไต่สวนก็ยังมีข้อเสียโดยเฉพาะในกรณีการแสวงหาพยานหลักฐานที่กระทำโดยศาล จึงทำให้คดีใดที่รับไว้พิจารณาเท่ากับว่าจำเลยมีความผิดไปแล้ว แต่ในระบบการพิจารณาคดีแบบกล่าวหาเป็นเรื่องของการแสวงหาพยานหลักฐาน

โดยคู่ความ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของคู่ความในการที่จะแสวงหาพยานหลักฐาน คู่ความฝ่ายใดมีความสามารถหาพยานหลักฐานได้ดีกว่าย่อมมีผลต่อการแพ้ชนะคดี จึงก่อให้เกิดปัญหาแก่ผู้ที่ซึ่งขาดทุนทรัพย์ในการดำเนินคดี แต่กรณีข้างต้นถือว่าเป็นเสรีภาพในการแสวงหาพยานหลักฐานตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังนั้น กลุ่มผสม 4 จึงเลือกที่จะให้ศาลสิทธิมนุษยชนเป็นศาลที่ใช้ระบบไต่สวนในการพิจารณาคดี

ประเด็นที่ 3 หน่วยงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มผสม 1 มีความเห็นว่า ควรให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เป็นพนักงานสอบสวนในคดีสิทธิมนุษยชน เพราะถือว่าเป็นหน่วยงานที่มีความรู้ความสามารถในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเป็นหน่วยงานหลักในการทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงต้องเป็นผู้สอบสวนคดีสิทธิมนุษยชน โดยกำหนดให้พนักงานสอบสวนเป็นหน่วยงานช่วยเหลือในการรวบรวมพยานหลักฐานตามความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพราะพนักงานสอบสวนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านการสอบสวนคดีอาญามากกว่าที่จะให้สอบสวนคดีสิทธิมนุษยชนซึ่งจะไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวน

กลุ่มผสม 2 มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มผสม 1 โดยเห็นว่าควรให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เป็นพนักงานสอบสวนในคดีสิทธิมนุษยชน เพราะถือว่าเป็นหน่วยงานที่มีความรู้ความสามารถในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเป็นหน่วยงานหลักในการทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงต้องเป็นผู้สอบสวนคดีสิทธิมนุษยชน โดยกำหนดให้พนักงานสอบสวนเป็นหน่วยงานช่วยเหลือในการรวบรวมพยานหลักฐานตามความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพราะพนักงานสอบสวนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านการสอบสวนคดีอาญามากกว่าที่จะให้สอบสวนคดีสิทธิมนุษยชนซึ่งจะไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวน

กลุ่มผสม 3 มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มผสม 1 โดยเห็นว่าควรให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เป็นพนักงานสอบสวนในคดีสิทธิมนุษยชน เพราะถือว่าเป็นหน่วยงานที่มีความรู้ความสามารถในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเป็นหน่วยงานหลักในการทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงต้องเป็นผู้สอบสวนคดีสิทธิมนุษยชน โดยกำหนดให้พนักงานสอบสวนเป็นหน่วยงานช่วยเหลือในการรวบรวมพยานหลักฐานตามความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพราะพนักงานสอบสวนเป็นผู้ซึ่งมีความรู้ความสามารถด้านการสอบสวนคดีอาญามากกว่าที่จะให้สอบสวนคดีสิทธิมนุษยชนซึ่งจะไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวน

กลุ่มผสม 4 มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มผสม 1 โดยเห็นว่าควรให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เป็นพนักงานสอบสวนในคดีสิทธิมนุษยชน เพราะถือว่าเป็นหน่วยงานที่มีความรู้ความสามารถในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเป็นหน่วยงานหลักในการทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงต้องเป็นผู้สอบสวนคดีสิทธิมนุษยชน โดยกำหนดให้พนักงานสอบสวนเป็นหน่วยงานช่วยเหลือในการรวบรวมพยานหลักฐานตามความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพราะพนักงานสอบสวนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านการสอบสวนคดีอาญามากกว่าที่จะให้สอบสวนคดีสิทธิมนุษยชนซึ่งจะไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวน

ประเด็นที่ 4 องค์คณะตุลาการ มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มผสม 1 มีความเห็นว่า องค์คณะตุลาการให้มีจำนวน 3 คน เทียบกับองค์คณะผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

กลุ่มผสม 2 มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มผสม 1 ว่าองค์คณะตุลาการให้มีจำนวน 3 คน เทียบกับองค์คณะผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

กลุ่มผสม 3 มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มผสม 1 ว่าองค์คณะตุลาการให้มีจำนวน 3 คน เทียบกับองค์คณะผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

กลุ่มผสม 4 มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มผสม 1 ว่าองค์คณะตุลาการให้มีจำนวน 3 คน เทียบกับองค์คณะผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

ประเด็นที่ 5 คุณสมบัติของตุลาการ มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มผสม 1 เห็นตามข้อเสนอแนะของผู้วิจัยว่า คุณสมบัติของผู้พิพากษาในศาลสิทธิมนุษยชนนั้นประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง และมีผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะอีกคนหนึ่ง โดยศาลรัฐธรรมนูญมีระเบียบว่าด้วยการยืมตัวผู้พิพากษาจากศาลอื่นอยู่แล้วจึงไม่จำเป็นต้องมีการจัดทำระเบียบใหม่เพื่อเป็นการลดขั้นตอนของการดำเนินงาน โดยกำหนดให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญทำหนังสือไปยังประธานศาลฎีกา หรือประธานศาลปกครองสูงสุด แล้วแต่กรณี เพื่อยืมตัวผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะมาพิจารณาคดีในศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งผู้พิพากษาดังกล่าวถือว่าเป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดีโดยทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีตามที่ได้รับมอบหมาย

กลุ่มผสม 2 เห็นตามข้อเสนอแนะของผู้วิจัยและสอดคล้องกับกลุ่มผสม 1 ที่ว่า คุณสมบัติของผู้พิพากษาในศาลสิทธิมนุษยชนนั้นประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง และมีผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะอีกคนหนึ่ง โดยศาลรัฐธรรมนูญมีระเบียบว่าด้วยการยืมตัวผู้พิพากษาจากศาลอื่นอยู่แล้วจึงไม่จำเป็นต้องมีการจัดทำระเบียบ

ใหม่เพื่อเป็นการลดขั้นตอนของการดำเนินงาน โดยกำหนดให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ไปยังประธานศาลฎีกา หรือประธานศาลปกครองสูงสุด แล้วแต่กรณี เพื่อยืมตัวผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะมาพิจารณาคดีในศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งผู้พิพากษาดังกล่าวถือว่าเป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดีโดยทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีตามที่ได้รับมอบหมาย

นอกจากนั้นยังเสนออีกว่า ถ้าจะใช้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไปเลยก็ได้ แต่จะต้องมีพยานผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนของศาลเป็นการเฉพาะเพื่อให้ความเห็นในการพิจารณาคดีด้านสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะ หรือจะใช้รูปแบบของผู้พิพากษาสมทบซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนก็ได้ ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบที่ใช้ในศาลแรงงานหรือศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

กลุ่มผสม 3 มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มผสม 2 โดยมีความเห็นเป็นสองแนวทาง กล่าวคือ แนวทางแรกเป็นรูปแบบของระบบการโอนผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนจากศาลอื่นมาเป็นผู้พิพากษาร่วมพิจารณาคดีในศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติด้วย แนวทางที่สอง ก็คือใช้รูปแบบของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเช่นเดิม โดยเพิ่มเติมพยานผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญของศาลเพื่อให้ความเห็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนอันจะเป็นประโยชน์ในกระบวนการพิจารณาคดีของศาล

กลุ่มผสม 4 มีความเห็นว่า คุณสมบัติของตุลาการศาลสิทธิมนุษยชนจะต้องเป็นผู้ที่มีจุดเกาะเกี่ยวด้านสิทธิมนุษยชนโดยอาจจะต้องสอบคัดเลือกผู้พิพากษาเพื่อประจำในศาลสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะอันเนื่องมาจากว่าการจะทำหน้าที่พิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนนั้นจะต้องอาศัยผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะและที่สำคัญจะต้องมีจิตใจที่ห่วงใยต่อสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งเห็นว่าศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่จะจัดตั้งขึ้นจะต้องเป็นศาลที่พัฒนาบุคลากรของตนให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยผู้พิพากษาจากศาลอื่น เพราะการที่จะมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนนั้นจะต้องเกิดขึ้นจากการพัฒนาจิตใจของผู้พิพากษานั้นด้วย ถ้ามุ่งแต่บังคับใช้ตัวบทกฎหมายก็จะทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เพราะไม่อาจจะนำหลักสิทธิมนุษยชนไปบัญญัติไว้ในตัวบทกฎหมายได้ทั้งหมด แต่จะต้องเกิดจากการวางบรรทัดฐานของศาลว่าคดีใดเป็นคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน คดีใดเป็นคดีแพ่ง อาญา หรือคดีปกครองธรรมดาที่จะต้องไปขึ้นศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองอันจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแพ่ง อาญาหรือกฎหมายปกครอง แล้วแต่กรณี ดังนั้น จึงต้องมีผู้พิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่กระทำหน้าที่ในศาลสิทธิมนุษยชนและเจริญก้าวหน้าใน

สาขานอยู่ในศาลสิทธิมนุษยชนซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมากกว่าที่จะใช้ผู้พิพากษาจากศาลอื่น

ประเด็นที่ 6 กระบวนการพิจารณาคดี มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มผสม 1 มีความเห็นว่า กระบวนการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนจะต้องมีเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพมากกว่าเครื่องมือในศาลอื่น ๆ เพราะเป็นศาลที่ประกันการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นสุดท้าย เพราะอาจจะได้รับการพิจารณาจากศาลอื่นไปแล้ว แต่เมื่อมีประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนที่จะต้องพิจารณาในศาลสิทธิมนุษยชนแล้วจะต้องมีเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอำนาจในการออกหมายอาญาอันจะเป็นประโยชน์ต่อการรวบรวมพยานหลักฐานและการทำสำนวนของหน่วยงานสอบสวน นอกจากนั้น คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นคดีที่จะต้องให้ผู้มีอำนาจร่วมกระทำความผิดด้วยแทบทั้งสิ้นเช่น เจ้าหน้าที่รัฐ หรือผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ดังนั้นเครื่องมือของศาลสิทธิมนุษยชนจึงต้องมีเครื่องมือเฉพาะของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเท่านั้น

กลุ่มผสม 2 มีความเห็นว่า กระบวนการพิจารณาคดี อำนาจสืบสวน สอบสวน และการออกหมายอาญา ให้อำนาจแก่ศาลสิทธิมนุษยชนเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐาน โดยจะต้องมีเครื่องมือให้แก่ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้แก่ การออกหมายจับ หมายค้น หรืออำนาจใด ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการรวบรวมพยานหลักฐานโดยให้มีบทบัญญัติเฉพาะในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนโดยให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาเป็นกฎหมายอุดช่องว่างเท่านั้นกล่าวคือถ้าพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนมิได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะก็นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ได้ ซึ่งจะทำให้ศาลสิทธิมนุษยชนเป็นศาลที่ประกันการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างมีประสิทธิภาพแทนที่จะไปขออำนาจต่อศาลอื่นให้ดำเนินการให้กรณีเช่นนี้ก็จะทำให้ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจพิจารณาเสียเองก็จะเป็นการดีต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

กลุ่มผสม 3 มีความเห็นว่า ในการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนของศาลสิทธิมนุษยชนนั้นจะต้องมีเครื่องมือในการรวบรวมพยานหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเครื่องมือในการออกหมายอาญา เพราะเป็นเครื่องมือที่สำคัญต่อการรวบรวมพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีของศาล และจะเป็นการประกันความเป็นธรรมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยมีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มอื่น ๆ ที่ให้อำนาจแก่ศาลสิทธิมนุษยชนในการออกหมายอาญาได้เองโดยไม่ต้องขอให้ศาลอื่นออกให้อันจะเป็นการย่นระยะเวลาในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อฟ้องร้องคดีได้เป็นอย่างดี

กลุ่มผสม 4 มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มผสม 2 ว่า กระบวนการพิจารณาคดี อำนาจสืบสวน สอบสวน และการออกหมายอาญา ให้อำนาจแก่ศาลสิทธิมนุษยชนเพื่อประโยชน์ในการ

รวบรวมพยานหลักฐานโดยจะต้องมีเครื่องมือให้แก่ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้แก่ การออกหมายจับ หมายค้น หรืออำนาจใด ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการรวบรวมพยานหลักฐานโดยให้มีบทบัญญัติเฉพาะในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน โดยให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาเป็นกฎหมายอุดช่องว่างเท่านั้น กล่าวคือถ้าพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนมิได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ได้ ซึ่งจะทำให้ศาลสิทธิมนุษยชนเป็นศาลที่ประกันการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างมีประสิทธิภาพแทนที่จะไปขออำนาจต่อศาลอื่นให้ดำเนินการให้กรณีเช่นนี้ก็จะทำให้ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจพิจารณาเสียเองก็จะเป็นการดีต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ประเด็นที่ 7 การเยียวยา การชดใช้คืน และการฟื้นฟู มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มผสม 1 มีความเห็นว่า ควรให้อำนาจแก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจในการการเยียวยา การชดใช้คืน และการฟื้นฟู อันเกิดจากงบประมาณของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติรับช่วงสิทธิไปฟ้องเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งแก่ผู้กระทำความผิด

กลุ่มผสม 2 มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มผสม 1 ที่ว่า ควรให้อำนาจแก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจในการการเยียวยา การชดใช้คืน และการฟื้นฟู อันเกิดจากงบประมาณของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติรับช่วงสิทธิไปฟ้องเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งแก่ผู้กระทำความผิด แต่มีเพิ่มเติมว่าอาจจะให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นหน่วยงานเรียกค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายเท่านั้น โดยยังไม่ต้องการเยียวยาเบื้องต้นอันอาจจะกระทบกับงบประมาณแผ่นดินได้

กลุ่มผสม 3 มีความเห็นว่า ควรให้อำนาจแก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจในการการเยียวยา การชดใช้คืน และการฟื้นฟู อันเกิดจากงบประมาณของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติรับช่วงสิทธิไปฟ้องเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งแก่ผู้กระทำความผิด

กลุ่มผสม 4 มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มผสม 1 ที่ว่า ควรให้อำนาจแก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจในการการเยียวยา การชดใช้คืน และการฟื้นฟู อันเกิดจากงบประมาณของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติรับช่วงสิทธิไปฟ้องเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งแก่ผู้กระทำความผิด แต่มีเพิ่มเติมว่าอาจจะให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นหน่วยงานเรียกค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายเท่านั้น โดยยังไม่ต้องการเยียวยาเบื้องต้นอันอาจจะกระทบกับงบประมาณแผ่นดินได้

ประเด็นที่ 8 การอุทธรณ์คำพิพากษา มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มผสม 1 มีความเห็นว่า ให้เป็นที่สุดจะอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปไม่ได้ เพราะกระบวนการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนเป็นการพิจารณาคดีแห่งชาติมิใช่การพิจารณาคดีที่กระทำโดยเอกชนธรรมดา แต่เป็นการนำกระบวนการยุติธรรมทั้งหมดของรัฐมาดำเนินการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชน

กลุ่มผสม 2 มีความเห็นว่าเช่นเดียวกับกลุ่มผสม 1 ที่ว่าให้เป็นที่สุดจะอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปไม่ได้ เพราะกระบวนการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนเป็นการพิจารณาคดีแห่งชาติมิใช่การพิจารณาคดีที่กระทำโดยเอกชนธรรมดา แต่เป็นการนำกระบวนการยุติธรรมทั้งหมดของรัฐมาดำเนินการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชน

กลุ่มผสม 3 มีความเห็นว่า ให้สามารถอุทธรณ์ไปยังศาลรัฐธรรมนูญชุดใหญ่ได้ เพื่อให้เป็นการพิจารณาคดีที่มีชั้นของศาลในการกลั่นกรองคดี

กลุ่มผสม 4 มีความเห็นว่า ให้สามารถอุทธรณ์ไปยังศาลรัฐธรรมนูญชุดใหญ่ได้ เพื่อให้เป็นการพิจารณาคดีที่มีชั้นของศาลในการกลั่นกรองคดีเช่นเดียวกับกลุ่มผสม 3

กลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่มมีความเห็นสรุปได้ว่า

ประชากรกลุ่มผสมที่ 1 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำกฎหมายต้นแบบ ควรมีการแก้ไขดังนี้

1. ควรกำหนดข้อหาสิทธิมนุษยชนและนิยามข้อหาสิทธิมนุษยชนในร่างกฎหมายให้ชัดเจน

2. การร่างกฎหมายให้ยึดหลักปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและหลักการรับรองสิทธิและเสรีภาพที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

3. ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการออกหมายอาญาได้

4. ควรมีการยกร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะ เพราะคดีสิทธิมนุษยชนมีสาระสำคัญที่แตกต่างจากคดีกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญที่ได้รวมไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ดังนั้นประชากรกลุ่มผสมที่ 2, 3 และกลุ่มผสม 4 ได้เสนอแนะแนวทางเดียวกันกับกลุ่มผสม 1

ตารางที่ 5.2 การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนกลุ่มประชากร
ผสม

การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธี พิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน	กลุ่มประชากรผสม			
	กลุ่มที่ 1	กลุ่มที่ 2	กลุ่มที่ 3	กลุ่มที่ 4
1. ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ได้แก่ ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ผู้เสียหาย) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) และมูลนิธิด้านสิทธิมนุษยชน	✓	✓	✓	✓
2. ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิ มนุษยชนให้ใช้ระบบไต่สวน	✓	✓	✓	✓
3. หน่วยงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีละเมิด สิทธิมนุษยชน ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติ	✓	✓	✓	✓
4. องค์คณะตุลาการ จำนวน 3 คน	✓	✓	✓	✓
5. คุณสมบัติของตุลาการ ได้แก่ ตุลาการ 2 คน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง และผู้เชี่ยวชาญ 1 คน	✓	✓	✓	✓
6. กระบวนการพิจารณาคดีให้ศาลสิทธิ มนุษยชนมีอำนาจสืบสวน สอบสวน และ การออกหมายอาญาได้	✓	✓	✓	✓
7. การเยียวยา การชดเชยเงิน และการฟื้นฟู เพิ่มอำนาจให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติให้เรียกได้	✓	✓	✓	✓
8. การอุทธรณ์คำพิพากษาให้ถือว่าเป็นที่สุด	✓	✓	✓	✓

จากตารางของกลุ่มประชากรผสมทั้ง 4 กลุ่มจะเห็นได้ว่า การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน
และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนในกลุ่มผสมกลุ่มที่ 1 กลุ่มผสมกลุ่มที่ 2 กลุ่มผสมกลุ่มที่ 3 กลุ่ม
ผสมกลุ่มที่ 4 มีความเห็นที่สอดคล้องกัน 3 แนวทางดังที่ได้กล่าวข้างต้น ได้แก่

แนวทางแรก เป็นศาลสิทธิมนุษยชนที่เป็นอิสระที่ไม่ขึ้นตรงต่อศาลใดเพื่อให้เป็นไปตาม
แนวคิดที่ว่าในรูปแบบของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยให้มีขอบเขตแห่งอำนาจพิจารณาคดี
ละเมิดสิทธิมนุษยชนตามที่รัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิและเสรีภาพไว้ และกำหนดให้มีข้อหาคดี
สิทธิมนุษยชนให้มีความชัดเจนเพื่อให้เป็นการกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชน

โดยอาจจะกำหนดประเภทข้อหาแล้วเปิดช่องให้ตุลาการผู้ตรวจรับคดีเป็นผู้พิจารณารับหรือไม่รับคดีที่ไม่อยู่ในขอบเขตกำหนดไว้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวางบรรทัดฐานทางคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน

แนวทางที่สอง เป็นศาลสิทธิมนุษยชนที่อยู่ภายใต้อำนาจของศาลยุติธรรมโดยอาจจะกำหนดให้เป็นหนึ่งในแผนกคดีสิทธิมนุษยชนในศาลฎีกา เพราะเห็นว่าศาลฎีกาเป็นศาลที่มีผู้พิพากษาที่มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญด้านคดีเป็นอย่างมาก และถือว่าเป็นศาลที่เก่าแก่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน เช่นเดียวกับคดีเลือกตั้ง คดีทุจริตคอร์รัปชัน เป็นต้น เพราะถ้านำคดีสิทธิมนุษยชนไปเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า จะทำให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจมากเกินไปเมื่อเทียบกับกฎหมายและวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญยังจะต้องอาศัยเวลาในการพัฒนาทั้งในส่วนของการขอบเขตอำนาจหน้าที่ ประเภทคดี บรรทัดฐานทางคดี และการสรรหาตุลาการยังคงอ้างอิงอยู่กับระบบการเมืองการปกครอง ซึ่งแตกต่างจากการเป็นผู้พิพากษาในศาลฎีกาที่จะต้องผ่านการสอบคัดเลือกและการเลื่อนขึ้นการดำรงตำแหน่งในลักษณะของรูปแบบอาวุโสจึงไม่ต้องการถึงการตอบแทนบุญคุณแก่บุคคลใด และมีอำนาจเต็มที่ในการพิจารณาวินิจฉัยคดี

แนวทางที่สาม เป็นศาลสิทธิมนุษยชนชำนาญพิเศษในศาลรัฐธรรมนูญ โดยเห็นว่า คดีสิทธิมนุษยชนเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 7(11) อยู่แล้ว จึงควรให้เป็นศาลชำนาญพิเศษในศาลรัฐธรรมนูญเพื่อมิให้สร้างภาระด้านงบประมาณ และกำหนดให้องค์คณะและคุณสมบัติของตุลาการเป็นไปตามรูปแบบของศาลรัฐธรรมนูญ โดยให้มีผู้พิพากษาชำนาญพิเศษเกี่ยวกับคดีสิทธิมนุษยชนของศาลอื่นร่วมพิจารณาหรือทำความเข้าใจในฐานะเป็นพยานหลักฐานของศาลด้วย นอกจากนั้น ยังกำหนดให้คดีสิทธิมนุษยชนเป็นคดีที่รัฐจะต้องมีหน้าที่หลักในการดำเนินกระบวนการพิจารณา กล่าวคือ ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นพนักงานสอบสวนคดีสิทธิมนุษยชนร่วมกับอัยการสูงสุด โดยให้พนักงานสอบสวนหรือตำรวจเป็นเจ้าพนักงานช่วยเหลือการสอบสวนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการที่จะมีอำนาจรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นในการสอบสวน และให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการออกหมายอาญาได้ด้วย

3.3 การเปรียบเทียบการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนจากผลของการมีส่วนร่วมออกแบบของกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสม

คำตอบที่ได้จากการทำ Co-Design ของกลุ่มประชากรเฉพาะและกลุ่มประชากรผสมเมื่อนำมาเปรียบเทียบระหว่าง 2 กลุ่มนี้พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน (ดูตารางที่ 5.3)

ตารางที่ 5.3 การเปรียบเทียบการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน
กลุ่มประชากรเฉพาะและกลุ่มประชากรผสม

การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน	กลุ่มประชากรเฉพาะ	กลุ่มประชากรผสม
1. ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ได้แก่ ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ผู้เสียหาย) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) และมูลนิธิด้านสิทธิมนุษยชน	4	4
2. ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนให้ใช้ระบบใดส่วน	4	4
3. หน่วยงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	4	4
4. องค์คณะตุลาการ จำนวน 3 คน	4	4
5. คุณสมบัติของตุลาการ ได้แก่ ตุลาการ 2 คน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง และผู้เชี่ยวชาญ 1 คน	4	4
6. กระบวนการพิจารณาคดีให้ศาลสิทธิมนุษยชนมีอำนาจสืบสวน สอบสวน และการออกหมายอาญาได้	4	4
7. การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟูเพิ่มอำนาจให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้เรียกได้	4	4
8. การอุทธรณ์คำพิพากษาให้ถือว่าเป็นที่สุด	4	4

จากตารางเปรียบเทียบของกลุ่มประชากรเฉพาะและกลุ่มประชากรผสม จะเห็นได้ว่า มีคำตอบที่ไม่แตกต่างกัน แต่มีสาระสำคัญที่ประชากรถกเถียงกันก็คือ ขอบเขตของข้อหาคดีสิทธิมนุษยชน และเป็นคดีประเภทใดบ้างที่จะนำมาฟ้องคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ซึ่งปัญหานี้ทุกกลุ่มมีการถกเถียงกัน จึงเป็นสาระสำคัญของการที่จะต้องนำเสนอในร่างกฎหมาย นอกจากนั้น ในส่วนของประชากรกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม มีคำตอบดังนี้

1. ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ได้แก่ ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ผู้เสียหาย) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) และมูลนิธิด้านสิทธิมนุษยชน ในประเด็นนี้ทั้งกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมได้นำเสนอว่านอกจากบุคคลซึ่งผู้วิจัยนำเสนอแล้วยังเสนอให้พนักงานอัยการหรือหน่วยงานของรัฐที่สามารถเป็นผู้แทนฟ้องคดีแทนผู้เสียหายได้ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายครอบคลุมกับบุคคลผู้ใช้สิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน

2. ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนให้ใช้ระบบใดส่วน ในประเด็นนี้ กลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมมีความเห็นสอดคล้องกัน เพราะเห็นว่า การใช้ระบบใดส่วนมีหลักที่สำคัญคือ

ศาลสามารถเรียกพยานหลักฐานต่าง ๆ จากหน่วยงานของรัฐได้ ซึ่งเป็นพยานหลักฐานของศาลและที่สำคัญคือ แหล่งที่มาของพยานหลักฐานมีความเป็นอิสระของแหล่งที่มาจึงมีความน่าเชื่อถือมากกว่าพยานหลักฐานในระบบกล่าวหาที่อาศัยพยานหลักฐานของโจทก์และพยานหลักฐานของจำเลย ซึ่งต่างฝ่ายต่างนำพยานหลักฐานของตนและเป็นประโยชน์ต่อรูปคดีของตน จึงถือว่ามีความน่าเชื่อถือ แหล่งที่มาที่ไม่เป็นอิสระก่อให้เกิดปัญหาความน่าเชื่อถือของพยาน แต่ระบบไต่สวนก็มีข้อเสียเหมือนกันโดยเฉพาะในเรื่อง การค้นหาพยานหลักฐานอาจจะไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน หรือแหล่งที่มาของพยานหลักฐานไม่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมผู้เป็นเจ้าของพยานหลักฐาน และการแก้ต่างในคดีของผู้กระทำความผิดเป็นเพียงกระบวนการหนึ่งเท่านั้น แต่คำตอบหรือคำพิพากษาที่ศาลจะพิพากษามีคำตอบหรือมีธงคำตอบอยู่แล้ว ก็อาจจะทำให้มีผลกระทบต่อหลักสิทธิมนุษยชนได้ แต่ที่สำคัญระบบไต่สวนจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เสียหายและเป็นกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายมากกว่าระบบกล่าวหา ที่ประชุมกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมจึงมีความเห็นเหมือนกันว่าเห็นควรใช้ระบบไต่สวนในกระบวนการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน

3. หน่วยงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในประเด็นนี้กลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมมีความคิดเห็นเหมือนกัน เพราะเห็นว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นหน่วยงานของรัฐที่เป็นองค์กรในการทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยตรง และถือว่าเป็นหน่วยงานที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านสิทธิมนุษยชนที่จัดตั้งในรูปแบบขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญและมีสถานะเป็นองค์กรของรัฐที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการเกี่ยวกับการกิจของรัฐตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมาย และเป็นองค์กรของรัฐที่จะสร้างหลักประกันให้สามารถปฏิบัติภารกิจที่ได้โดยอิสระ ไม่ถูกแทรกแซงโดยองค์กรอื่นของรัฐหรือสถาบันทางการเมืองอื่น ๆ โดยเฉพาะเป็นองค์กรที่มีความจำเป็นที่ต้องมีองค์กรที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและเพื่อเยียวยาปัญหาของประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐหรือการกระทำของบุคคลและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

4. องค์คณะตุลาการ จำนวน 3 คน ในประเด็นนี้ทั้งกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมมีความเห็นสอดคล้องกันในจำนวนตามประเทศที่ได้นำเสนอเพื่อให้สอดคล้องกับองค์คณะผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 27 ที่กำหนดให้ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค หรือศาลฎีกา ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสามคน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้

5. คุณสมบัติของตุลาการ ได้แก่ ตุลาการ 2 คน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง และผู้เชี่ยวชาญ 1 คน ในประเด็นนี้กลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ในจำนวนตุลาการ 2 คน จะต้องเป็นตุลาการโดยตำแหน่งและอีกหนึ่งคนมีปัญหาว่าจะนำผู้พิพากษาในศาลใด

มาเป็นผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญมาเป็นองค์คณะ ในประเด็นนี้ก็มีบางกลุ่มที่มีความคิดเห็นว่า จะต้องมีสถานะเป็นผู้พิพากษาเท่านั้น จะนำบุคคลซึ่งมีความรู้ความสามารถในด้านสิทธิมนุษยชนมาเป็นองค์คณะไม่ได้เพราะมิใช่เป็นผู้พิพากษาหรือตุลาการ จะสามารถกระทำได้ดีก็ได้ แสดงความคิดเห็นในฐานะพยานผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น ดังนั้นจึงต้องเป็นผู้พิพากษาจากศาลอื่นมาเป็นองค์คณะอาจจะเป็นผู้พิพากษาศาลยุติธรรมหรือตุลาการศาลปกครองก็ได้ โดยจะต้องเป็นผู้ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นที่ประจักษ์ ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญอาจทำหนังสือขอตัวไปยังประธานศาลฎีกาหรือประธานศาลปกครองสูงสุด แล้วแต่กรณี เพื่อมาทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาหรือตุลาการเฉพาะคดี

6. กระบวนการพิจารณาคดีให้ศาลสิทธิมนุษยชนมีอำนาจสืบสวน สอบสวน และการออกหมายอาญาได้ ในประเด็นนี้ กลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมมีความคิดเห็นว่า ให้เป็นไปตามที่ผู้วิจัยนำเสนอโดยให้ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจในการออกหมายอาญาได้ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการค้นหาความจริงในการสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนได้

7. การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟูเพิ่มอำนาจให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้เรียกได้ ในประเด็นนี้ กลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน กล่าวคือ ให้อำนาจแก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจเรียกค่าเสียหายแทนผู้เสียหายได้โดยเป็นลักษณะของการเรียกค่าเสียหายในคดีสิทธิมนุษยชนไปในที่เดียวกันเพื่อให้ผู้เสียหายสามารถเยียวยาความเสียหายได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ อาจจะเป็นการเยียวยาเบื้องต้นโดยงบประมาณของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแล้วให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติใช้รับช่วงสิทธิเรียกค่าเสียหายต่อผู้กระทำความผิดได้

8. การอุทธรณ์คำพิพากษาให้ถือว่าเป็นที่สุด ในประเด็นนี้กลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมมีความคิดเห็นเหมือนกันกล่าวคือให้คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ฟ้องคดีต่อศาลสิทธิมนุษยชนให้ถือว่าเป็นที่สุดโดยคู่กรณีจะนำคดีไปฟ้องที่ศาลอื่นมิได้ เพราะถือว่ากระบวนการพิจารณาที่ได้ดำเนินการไปแล้วเป็นลักษณะของการพิจารณาคดีแห่งชาติ หรือที่เรียกว่า “National case” ที่ถือว่าเป็นการกระทำโดยรัฐมิใช่เป็นคดีเอกชนธรรมดา ดังนั้นจึงต้องสิ้นสุดลงโดยกระบวนการพิจารณาที่ทำการสอบสวนในทุกมิติเพื่อค้นหาความจริงและเยียวยาความเสียหาย และหน่วยงานที่รับผิดชอบสอบสวนและฟ้องคดีเป็นหน่วยงานระดับชาติที่จัดตั้งมาเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะแล้ว

5.2 การเปรียบเทียบการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดี

สิทธิมนุษยชนผลจากการวิจัยกับผลจากการทำ Co-Design

คำตอบที่ได้จากการทำ Co-Design ของการเปรียบเทียบการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนผลจากการวิจัยกับผลจากการทำ Co-Design นี้พบว่า ไม่มี ความแตกต่างกัน (ดูตารางที่ 5.4)

ตารางที่ 5.4 การเปรียบเทียบการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน
กลุ่มประชากรเฉพาะและกลุ่มประชากรผสมจากผลจากการวิจัยกับผลจากการทำ
Co-Design

การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณา คดีสิทธิมนุษยชน	ผลจากการวิจัย	ผลจากการทำ Co-Design
1. ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ได้แก่ ผู้ถูกละเมิด สิทธิมนุษยชน (ผู้เสียหาย) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ (กสม.) และมูลนิธิด้านสิทธิมนุษยชน	✓	✓
2. ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนให้ใช้ระบบได้ ส่วน	✓	✓
3. หน่วยงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	✓	✓
4. องค์คณะตุลาการ จำนวน 3 คน	✓	✓
5. คุณสมบัติของตุลาการ ได้แก่ ตุลาการ 2 คน ตุลาการศาล รัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง และผู้เชี่ยวชาญ 1 คน	✓	✓
6. กระบวนการพิจารณาคดีให้ศาลสิทธิมนุษยชนมีอำนาจ สืบสวน สอบสวน และการออกหมายอาญาได้	✓	✓
7. การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟูเพิ่มอำนาจให้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้เรียกได้	✓	✓
8. การอุทธรณ์คำพิพากษาให้ถือว่าเป็นที่สุด	✓	✓

จากตารางการเปรียบเทียบการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนกลุ่มประชากรเฉพาะและกลุ่มประชากรผสมจากผลจากการวิจัยกับผลจากการทำ Co-Design จะเห็นได้ว่า ร่างจากผลจากการวิจัยกับผลจากการทำ Co-Design มีความคิดเห็นสอดคล้อง

กันโดยให้เพิ่มเติมแนวทางการที่ร่างกฎหมายจะสังกัดศาลใด และผลจากการวิจัยกับผลจากการทำ Co-Design เห็นด้วยเกี่ยวกับการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน

5.3 การจัดทำร่างกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและ วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

ในการจัดทำกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นไปตามสิทธิมนุษยชนที่รับรองไว้ในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเสมอภาค และการเลือกปฏิบัติแก่ประชาชน ดังนั้นวิจัยนี้จึงได้กำหนดเป้าหมายของการวิจัยที่จะหาคำตอบในการบัญญัติกฎหมายรองรับสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิทธิทางศาลด้วยการจัดให้มีกฎหมายเฉพาะคือ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน โดยการนำเอาคำตอบที่ได้จากการวิเคราะห์ที่ได้ดำเนินการมาแล้วนั้นมาจัดทำเป็นร่างกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ซึ่งการจัดทำกฎหมายนี้มีพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. 2562 กำหนดหลักเกณฑ์การจัดทำกฎหมาย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.3.1 หลักเกณฑ์การจัดทำกฎหมาย

ผลของการวิจัยได้คำตอบมาว่ากฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนนั้นมีสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งมาจากการรับรองสิทธิมนุษยชนไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ดังนั้น การวิจัยจึงได้คำตอบที่เป็นการยืนยันถึงสภาพปัญหาและแนวทางการจัดทำกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน โดยที่การจัดทำกฎหมายนี้มีพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. 2562 โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้ คือ “โดยที่เป็นการสมควรกำหนดหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมาย การตรวจสอบความจำเป็นในการตรากฎหมาย การรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องและการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายเพื่อประกอบการจัดทำร่างกฎหมาย การเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นและการวิเคราะห์นั้นต่อประชาชน หลักเกณฑ์การตรวจสอบเนื้อหาของร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับระบบอนุญาต ระบบคณะกรรมการ การใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และระยะเวลาในการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้การตรากฎหมายเป็นไปโดยละเอียดรอบคอบ ไม่สร้างภาระแก่ประชาชนเกินความจำเป็น ตลอดจนกำหนดหลักเกณฑ์การประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายภายหลังเมื่อกฎหมายมีผล

บังคับแล้วเพื่อพัฒนากฎหมายให้ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป และการเข้าถึงบทบัญญัติของกฎหมายของประชาชน ทั้งนี้ ตามนัยมาตรา 77 ประกอบกับมาตรา 258 ค.ด้านกฎหมาย (1) และ (3) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

การจัดทำกฎหมายนั้นมีพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. 2562 เพื่อตรวจสอบความจำเป็นในการตรากฎหมายตามหมวด 3 การตรวจสอบเนื้อหาของร่างกฎหมาย มาตรา 21 ได้บัญญัติให้หน่วยงานของรัฐต้องตรวจสอบและพิจารณาจัดทำร่างกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ 9 ด้าน ดังต่อไปนี้

1) สอดคล้องและไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยในกรณีที่เป็นการจัดทำร่างพระราชบัญญัติหรือประมวลกฎหมายต้องสอดคล้องและไม่ขัดหรือแย้งต่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญด้วย

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และไม่ขัดหรือแย้งต่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 ว่าด้วยเรื่องของสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 26 บัญญัติว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิไว้ด้วย” ซึ่งการกำหนดกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนจึงต้องมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนชัดเจนและไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว ซึ่งโดยสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

2) สอดคล้องและไม่ขัดหรือแย้งกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศ

ยุทธศาสตร์ชาติที่ 1 ด้านความมั่นคง ในการป้องกันและแก้ไขปัญหามีผลกระทบต่อความมั่นคง เพื่อแก้ไขปัญหาที่มีอยู่เดิมได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง และช่วยเหลือประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐตามอำเภอใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น การก่อการร้าย อาชญากรรมทางไซเบอร์ การค้ามนุษย์การหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย การลักลอบค้าสินค้าเถื่อน การค้าและ การแพร่ระบาดของยาเสพติด

กฎหมายต้นแบบ มีความสอดคล้องและไม่ขัดหรือแย้งกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศ กับนโยบายของรัฐบาลด้านการรักษาความมั่นคงของรัฐและการต่างประเทศ ที่มุ่งป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมพิเศษ (นโยบายของรัฐบาล ข้อ 2) และนโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2562-2565) ที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และความมั่นคงของชาติ โดยร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนและไม่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจนเกินสมควร ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2562-2565) ที่มุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายในประเทศในปัจจุบันและในอนาคต และเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3) ต้องสอดคล้องกับหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนกำหนดหลักเกณฑ์ในการบังคับใช้กฎหมายให้ชัดเจนในการตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ เพื่อให้มีการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพภายใต้หลักนิติธรรม ตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Corporate) ในหลักการประสิทธิภาพและหลักนิติธรรม

4) ยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพเพื่อไม่ให้เป็นการแก่ประชาชน กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนถือเป็นกฎหมายแก้ไขเพิ่มเติมที่บัญญัติขึ้นแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่เพื่อให้มีความเหมาะสมต่อการพัฒนา กฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชน โดยมีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน และกฎหมายไม่มีลักษณะที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจนเกินสมควร ในทางกลับกันในการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนถือเป็นกฎหมายที่บัญญัติให้มีความชัดเจนในการจัดทำกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเพื่อนำไปใช้บังคับอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

5) ไม่ใช่ระบบอนุญาต เว้นแต่มีเหตุจำเป็นเพื่อรักษาประโยชน์ของประเทศชาติหรือประชาชนหรือมีกรณีจำเป็นไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้ ในกรณีที่ต้องมีระบบอนุญาต การกำหนดระยะเวลาหรือขั้นตอนในการพิจารณายื่นคำขออนุญาตดำเนินการต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงหลักการและสาระสำคัญของกฎหมายเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตของทางราชการ

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเป็นกฎหมายที่กำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนให้ชัดเจน และเป็น การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพของประชาชน

6) ไม่ใช้ระบบคณะกรรมการ เว้นแต่เพื่อกำหนดนโยบาย หรือกำกับ หรือกำหนด หลักเกณฑ์หรือเพื่อการอื่นที่จำเป็น ทั้งนี้ ในกรณีที่นำระบบคณะกรรมการมาใช้ ให้ระบุให้ชัดเจน ด้วยว่ามติของคณะกรรมการผูกพันหน่วยงานที่มีผู้แทนเป็นกรรมการโดยตำแหน่งด้วย

7) การมีบทบัญญัติให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีดุลยพินิจในการออกคำสั่งทางปกครองหรือ ดำเนินกิจการทางปกครอง ให้กระทำได้เท่าที่จำเป็น ทั้งนี้ ในกรณีที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมี ดุลยพินิจให้กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ดุลยพินิจและระยะเวลาในการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ เป็นสาระสำคัญไว้ในร่างกฎหมายให้ชัดเจน

8) การกำหนดโทษทางอาญาสำหรับการกระทำความผิดใด ให้คำนึงถึงหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

(ก) การกระทำนั้นต้องกระทบต่อความมั่นคงหรือความปลอดภัยของประเทศ ความ สงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอย่างร้ายแรง และมีผลกระทบต่อส่วนรวม

(ข) เป็นกรณีไม่สามารถใช้มาตรการอื่นใดเพื่อบังคับใช้กฎหมายอย่างได้ผล

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเป็น การใช้อำนาจรัฐต่อความมั่นคงหรือความปลอดภัยของประเทศ ความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอย่างร้ายแรง และมีผลกระทบต่อส่วนรวม

9) หลักเกณฑ์อื่นตามที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

จากการตรวจสอบกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธี พิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนตามหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายเพื่อตรวจสอบความจำเป็นในการ ตรากฎหมายทั้ง 9 หลักการนี้ พบว่าไม่ได้ขัดแย้งกับหลักเกณฑ์ทั้ง 9 ข้อ แต่อย่างใด

5.3.2 โครงสร้างกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธี พิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

การจัดทำกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดี สิทธิมนุษยชนมีประเด็นเนื้อหาสาระสำคัญนำมาจากคำตอบที่ได้จากการวิเคราะห์ในบทที่ 4 และ มี การทำการมีส่วนร่วมออกแบบ และร่วมออกแบบ (Participatory Design, CO-Design) ในบทที่ 5 มา จัดทำเป็นร่างกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิ

มนุษยชน เพื่อเสนอแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. เพื่อนำเอาร่างที่ได้จัดทำมานั้นไปสู่การสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing) จากองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ประชาชน ผู้มีส่วนได้เสียเพื่อนำเอาข้อวิพากษ์ที่ได้มานำไปสู่การจัดทำร่างกฎหมายที่มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและเหมาะสมที่จะเป็นกฎหมายที่สามารถนำไปบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนที่ได้จากการวิเคราะห์ การเปรียบเทียบความคิดเห็นที่แตกต่าง พร้อมทั้งข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ใหม่เพื่อร่างกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ดังนี้

โครงสร้างของร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ประกอบด้วยโครงสร้างดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป

หมวด 2 กระบวนพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ส่วนที่ 1 บททั่วไป

ส่วนที่ 2 การสืบสวน

ส่วนที่ 3 การสอบสวน

ส่วนที่ 4 การฟ้องคดี

ส่วนที่ 5 การพิจารณาคดีของศาล

ส่วนที่ 6 การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน

ส่วนที่ 7 การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู

หมวด 3 คำพิพากษาและคำสั่งของศาล

หมวด 4 บทเฉพาะกาล

5.3.3 กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

รูปแบบกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและสิทธิมนุษยชนที่ได้ทำการวิเคราะห์ และการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่แตกต่าง พร้อมทั้งข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ใหม่เพื่อร่างกฎหมายการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ดังนี้

จากคำตอบที่ได้มาจากการวิจัยได้สิทธิที่สมควรจะกำหนดไว้ในกฎหมายเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนทั้งหมด 13 ข้อ ได้แก่

1. หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน
 2. สถานภาพและสถานที่ตั้งของศาลสิทธิมนุษยชน
 3. ขอบเขตอำนาจหน้าที่ศาลสิทธิมนุษยชน
 4. ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
 5. ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
 6. หน่วยงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
 7. องค์คณะตุลาการ
 8. คุณสมบัติของตุลาการ
 9. กระบวนการพิจารณาคดี
 10. การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน
 11. การเยียวยา การชดเชยค่าเสียหาย และการฟื้นฟู
 12. การอุทธรณ์คำพิพากษา
 13. คำพิพากษาของศาล และคำสั่งของศาล
- โดยมีเนื้อหาสาระของแต่ละข้อดังนี้

1. หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ควรกำหนดว่า สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพของมนุษย์ ซึ่งเป็นสากลและนิรันดร์ตามธรรมชาติ และด้วยเหตุนี้จึงต้องได้รับความคุ้มครอง ความเคารพ การเกื้อหนุน และไม่อาจเพิกเฉย ถูกรอนหรือการยึดถือไว้โดยบุคคลใด ๆ ก็ตาม ในการมีส่วนร่วมเพื่อรักษาสันติภาพของประชาชน และการปฏิบัติตามสิทธิมนุษยชนที่ได้รับรองไว้ในหนังสือสัญญาระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีพันธกรณี และเพื่อการคุ้มครอง ความเชื่อมั่น ความยุติธรรม และความรู้สึกต่อความมั่นคงทั้งต่อปัจเจกบุคคล และสังคม จึงมีความจำเป็นที่จะบัญญัติกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเพื่อจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน (Human Rights Court) ต่อไป

2. สถานภาพและสถานที่ตั้งของศาลสิทธิมนุษยชน โดยกำหนดให้ศาลสิทธิมนุษยชนเป็นศาลถาวรหรือศาลประจำ (Permanent court) มิใช่รูปแบบของคณะกรรมการหรือมิใช่ศาลเฉพาะกิจ (Ad hoc tribunal)

3. ขอบเขตอำนาจหน้าที่ศาลสิทธิมนุษยชน ให้พิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนได้แก่ประเภทคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะให้รวมถึงอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และอาชญากรรมที่กระทำต่อมนุษยชาติด้วยโดยอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

นอกจากคดีดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ถ้าคณะตุลาการผู้ตรวจรับคดีเห็นว่าเป็นคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ให้รับไว้พิจารณา

4. ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ได้แก่ ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ผู้เสียหาย) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) และอัยการสูงสุด

5. ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนให้ใช้ระบบการพิจารณาแบบไต่สวน

6. หน่วยงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)

7. องค์คณะตุลาการ ประกอบด้วยตุลาการ 3 คน

8. คุณสมบัติของตุลาการ ประกอบด้วย ตุลาการ 2 คน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง และผู้เชี่ยวชาญ 1 คน

9. กระบวนการพิจารณาคดี โดยให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจสืบสวน สอบสวน และการออกหมายอาญาเพื่อประโยชน์ในการค้นหาพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี

10. การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน โดยกำหนดรูปแบบของการคุ้มครองผู้เสียหายและพยานซึ่งเป็นภาระหน้าที่ของกระทรวงยุติธรรมในการดำเนินการคุ้มครอง

11. การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู โดยให้เพิ่มอำนาจให้แก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เป็นผู้มีอำนาจในการเรียกร้องค่าเสียหายเพื่อการเยียวยา ชดเชยคืน และการฟื้นฟู

12. การอุทธรณ์คำพิพากษา โดยกำหนดให้การพิจารณาพิพากษาคดีสิทธิมนุษยชนให้เป็นที่สุดไม่อาจอุทธรณ์คำพิพากษาได้ เพราะกรณีนี้เป็นการฟ้องคดีโดยรัฐและมีองค์กรของรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องจึงต้องให้สิ้นสุดคดีในการพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนดังกล่าว

13. คำพิพากษาของศาล และคำสั่งของศาล กำหนดคำพิพากษาและคำสั่งของศาลผูกพันหน่วยงานของรัฐทุกหน่วยงานของรัฐ องค์กรนิติบัญญัติ บริหารและองค์กรตุลาการที่จะต้องปฏิบัติตามและพัฒนากฎหมายให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

ดังนั้น (ร่าง) กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนที่จัดทำนี้เป็นกฎหมายลำดับพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดทำกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) กฎหมายประเทศไทยที่นำมาเป็นรูปแบบในการยกร่างกฎหมายในการจัดทำพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พระราชบัญญัติ

ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 เพื่อเป็นกรอบหรือแนวทางในการนำมาสู่การร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

2) รูปแบบ (Model) ในการร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนและกฎหมายของระหว่างประเทศ โดยผู้วิจัยนำเอาศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปยุโรป (European Court of Human Rights: ECHR) คณะกรรมการและศาลสิทธิมนุษยชนทวีปอเมริกา (Inter-American Commission on Human Rights: IACHR) ศาลยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปแอฟริกา (African Court of Justice and Human Rights) และศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Criminal Court: ICJ) เป็นแนวทางวิเคราะห์ในส่วนของรูปแบบการพิจารณาคดีและศาลสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายระหว่างประเทศ

3) รูปแบบ (Model) ในการร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนและกฎหมายของกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ รูปแบบการพิจารณาคดีและศาลสิทธิมนุษยชนของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Human Rights Court of Indonesia)

จากแนวทางการจัดทำกฎหมายและคำตอบที่ได้จากการวิจัย ทำให้ได้ (ร่าง) กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน โดยมีจำนวน 32 มาตรา และมีโครงสร้าง ดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป (มาตรา 4-7)

หมวด 2 กระบวนพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (มาตรา 8-23)

ส่วนที่ 1 บททั่วไป (มาตรา 8-9)

ส่วนที่ 2 การสืบสวน (มาตรา 10-11)

ส่วนที่ 3 การสอบสวน (มาตรา 12-14)

ส่วนที่ 4 การฟ้องคดี (มาตรา 15-17)

ส่วนที่ 5 การพิจารณาคดีของศาล (มาตรา 18-20)

ส่วนที่ 6 การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน (มาตรา 21)

ส่วนที่ 7 การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู (มาตรา 22-23)

หมวด 3 คำพิพากษาและคำสั่งของศาล (มาตรา 24-29)

หมวด 4 บทเฉพาะกาล (มาตรา 30-32)

จากประเด็นที่เป็นสาระสำคัญซึ่งนำไปสู่โครงสร้างของร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน และกระบวนการมีส่วนร่วมใน

การออกแบบกฎหมายได้นำไปสู่การจัดทำกฎหมายต้นแบบ (Model Law) จากนั้นนำไปสู่การจัดทำกฎหมายต้นแบบในรายละเอียดกำหนดเป็นมาตรา รวมทั้งสิ้น จำนวน 32 มาตรา แล้วจึงนำไปปรับปรุงความคิดเห็น

ตาราง 5.5 ร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
1	พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...”	เพื่อให้เป็นกฎหมายเชิงกระบวนการหรือกฎหมายวิธีพิจารณาความให้ไปสู่สิทธิที่ได้รับรองไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ
2	พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันถัดจากวันประกาศ ในราชกิจจานุเบกษา	เพื่อให้มีการเตรียมความพร้อมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนที่กฎหมายจะมีผลใช้บังคับ
3	ในพระราชบัญญัตินี้ “สิทธิมนุษยชน” หมายความว่า สิทธิที่ได้รับตามธรรมชาติที่เป็นสาระสำคัญและมนุษย์ที่ต้องได้รับการเคารพ การเกิดพลไว้สูงสุด และประชาชนทุกคนได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ระเบียบ กฎข้อบังคับ เพื่อที่จะปกป้องศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ “การละเมิดสิทธิมนุษยชน” หมายความว่า การกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามหลักกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน “คดีละเมิดสิทธิมนุษยชน” หมายความว่า การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะตามหลักกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และให้หมายความรวมถึง คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนตามความเห็นของตุลาการผู้รับคำร้องด้วย “การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรง” หมายความว่า การกระทำใด ๆ ที่มุ่งทำลายหรือทำลายล้างกลุ่มชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือกลุ่มศาสนา และให้หมายความรวมถึง การกระทำที่เกิดขึ้นส่วนใดส่วนหนึ่งอย่างกว้างขวางหรือเป็นระบบการโจมตีโดยตรงต่อพลเรือนในทุกรูปแบบ	เพื่อให้การให้ความหมายเฉพาะสำหรับกฎหมายฉบับนี้ เพื่อกำหนดขอบเขตของกฎหมายให้มีความชัดเจนและสร้างความเข้าใจ

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	“การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่มีลักษณะเฉพาะ” หมายความว่า การกระทำต่อสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะตัวที่พึงสงวนไว้ของมนุษย์ทุกคน และรักษาไว้มิให้บุคคลอื่นมาล่วงละเมิดได้ “การสอบสวน” หมายความว่า กระบวนการดำเนินคดีเพื่อระบุตัวบุคคลหรือสิ่งอื่นใดของเหตุการณ์ที่สงสัยว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ โดยการสอบสวนตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ “ศาล” หมายความว่า ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	
หมวด 1 บททั่วไป		
4	ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษตามเขตอำนาจทั่วไปของศาลรัฐธรรมนูญ	เพื่อให้เห็นว่าศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษในศาลรัฐธรรมนูญและเป็นศาลถาวรมิใช่ศาลเฉพาะคดี
5	ศาลมีอำนาจในการพิจารณาและวินิจฉัยคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ	เพื่อกำหนดเขตอำนาจ (Jurisdiction) ของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและบุคคลผู้สามารถใช้สิทธิฟ้องต่อศาลสิทธิมนุษยชน
6	การพิจารณาและวินิจฉัยคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนห้ามมิให้ดำเนินการกับบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี นับแต่วันกระทำความผิด เว้นแต่เป็นการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ	เพื่อให้เป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก
7	การละเมิดสิทธิมนุษยชนให้หมายความรวมถึงอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และอาชญากรรมที่กระทำต่อมนุษยชาติด้วย	เพื่อกำหนดคำจำกัดความของการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
หมวด 2 กระบวนการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ		
ส่วนที่ 1 บททั่วไป		
8	วิธีพิจารณาคดีใดที่พระราชบัญญัตินี้มีได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยการจับ การค้น การควบคุมตัว การปล่อยตัวชั่วคราว มาใช้บังคับโดยอนุโลม	เพื่อเป็นการอุดช่องว่างทางกฎหมายในกระบวนการพิจารณาความโดยถือว่าพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกระบวนการพิจารณากฎหมายทั่วไป และให้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเป็นกฎหมายเฉพาะ
9	คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจยื่นคำขอต่อศาลเพื่อออกหมายจับให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการสอบสวนบุคคลใด ๆ ที่มีหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอที่จะสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ ให้พนักงานสอบสวนทำการจับกุมตามที่กำหนดไว้ในวรรคหนึ่งตามคำสั่งของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติโดยให้ระบุผู้ต้องสงสัยตามหมายจับเกี่ยวกับตัวคนตามข้อสงสัย เหตุแห่งการจับ และพื้นที่ของการสอบสวน พร้อมกับอธิบายพอสังเขปของการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะและมีข้อสงสัยว่าได้กระทำความผิด และให้แจ้งการจับผู้ต้องสงสัยไปยังครอบครัวของผู้ต้องหาหรือภายหลังที่ได้จับกุม	เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่แก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจับกุมเพื่อประกอบการรวบรวมพยานหลักฐานและกำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
ส่วนที่ 2 การสืบสวน		
10	การสืบสวนในคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนต้องดำเนินการโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหรือหน่วยงานมอบหมาย ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจดำเนินการแต่งตั้งผู้สืบสวนเฉพาะเรื่อง ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานของรัฐและ/หรือมีองค์ประกอบเป็นหน่วยงานภาครัฐก็ได้ ในการรับตำแหน่งของพนักงานสืบสวนเฉพาะเรื่องต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (1) เป็นผู้มีสัญชาติไทย (2) มีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปี และต้องไม่เกิน 65 ปี (3) จบการศึกษาปริญญาโททางกฎหมาย เนติบัณฑิตไทยหรือเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นกรณีเฉพาะ (4) มีร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง (5) เป็นผู้ที่มีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี และ (6) มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน	เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ คุณสมบัติ และหลักเกณฑ์ในการสืบสวน
11	การสืบสวนที่ระบุไว้ในมาตรา 10 ต้องกระทำให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ได้รับข้อค้นพบและแจ้งไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยระยะเวลาดังกล่าวอาจขยายได้ไม่เกิน 90 วัน โดยประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ถ้าระยะเวลาตามวรรคหนึ่งสิ้นสุดลงก่อนการสืบสวนเสร็จสมบูรณ์ การสืบสวนอาจขยายระยะเวลาได้ไม่เกิน 60 วัน โดยประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ถ้าช่วงระยะเวลาตามวรรคสองและวรรคสามสิ้นสุดลง ถ้าปรากฏว่าพยานหลักฐานไม่เพียงพอหรือไม่พบการกระทำความผิดที่ได้รับจากผลการสืบสวน ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจออกคำสั่งให้ยุติการสืบสวนก็ได้ เมื่อมีการออกคำสั่งให้ยุติการสืบสวน อาจมีการสืบสวนใหม่ได้ถ้ามีพยานพินิจเพิ่มเติมหรือพยานหลักฐานใหม่สนับสนุนข้อค้นพบการสืบสวน ในกรณีที่การสืบสวนสิ้นสุดตามคำสั่งของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่ได้รับการยอมรับโดยผู้เสียหาย หรือครอบครัว	เพื่อกำหนดกรอบระยะเวลาในการสืบสวน และหลักเกณฑ์การตรวจสอบการสืบสวน

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	ผู้เสียหายหรือครอบครัวตามสายโลหิตหรือโดยการสมรส ย่อมมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องต่อประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ถึงเหตุแห่งการที่ไม่สมควรยุติการสืบสวน ทั้งนี้ ไม่ตัดอำนาจผู้ร้องในการเสนอพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนเหตุการณ์ไม่สมควรยุติการสืบสวนหรือเสนอพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนการสืบสวนก็ได้ ในกรณีที่ประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเห็นด้วยกับคำร้องตามวรรคห้า ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสืบสวนต่อไป ในกรณีที่ประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่เห็นด้วยกับคำร้องตามวรรคห้า ให้ประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติยกคำร้องเสีย และคำสั่งของประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้เป็นที่สุด	
ส่วนที่ 3 การสอบสวน		
12	การสอบสวนต้องกระทำโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่พบ เกิด หรืออ้าง เชื่อว่าได้เกิด หรือจากการกล่าวโทษความผิดละเมิดสิทธิมนุษยชน ในการสอบสวนตามวรรคหนึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจแต่งตั้งคณะทำงาน ประกอบด้วย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและหน่วยงานราชการอื่นเพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐานก็ได้	เพื่อกำหนดขอบเขตอำนาจของหน่วยงานผู้ทำการสอบสวนและหน่วยงานร่วมทำการสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
13	ในการดำเนินการสอบสวนตามมาตรา 12 ผู้สอบสวนหรือผู้ได้รับมอบหมายมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ (1) ดำเนินการเข้าไปสอบสวนหรือตรวจสอบเหตุการณ์ที่เกิดเหตุตามลักษณะหรือขอบเขตที่สามารถสงสัยได้ตามเหตุอันสมควรของการละเมิดสิทธิมนุษยชน (2) รับรายงานหรือข้อร้องเรียนจากปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเกี่ยวกับเหตุการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนและตรวจสอบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานตามข้อร้องเรียนแม้ข้อร้องเรียนนั้นจะไม่ปรากฏชื่อ หรือสถานที่ก็ตาม (3) เรียกให้ผู้ร้องเรียน ผู้เสียหาย พยานหรือเรื่องร้องเรียนที่ต้องการและฟังคำแถลงของผู้มาให้ถ้อยคำ (4) จับ คั่น ควบคุมตัวบุคคล และยึดสิ่งของที่ประโยชน์ในการสอบสวน	เพื่อกำหนดขอบเขตอำนาจของหน่วยงานผู้ทำการสอบสวนและหน่วยงานร่วมทำการสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	(5) ทบทวนและรวบรวมรายงานจากพื้นที่เกิดเหตุและพื้นที่อื่น ๆ ตามที่เห็นสมควร (6) เรียกให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำเป็นลายลักษณ์อักษร หรือทำการรับรองเอกสารตามความจำเป็น (7) ดำเนินการใด ๆ ที่จำเป็นต่อการสอบสวน และการตรวจสอบ เอกสาร ดำเนินการค้นหาและยึด ตรวจสอบสถานที่ บริเวณ อาคาร และสถานที่อื่น ๆ ที่ผู้เกี่ยวข้องได้ครอบครองหรือเป็นเจ้าของ	
14	ถ้าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพิจารณาแล้วว่ามี พยานหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้น ให้สรุปข้อค้นพบจากการสอบสวนตามความเห็นของตนไปยัง อัยการสูงสุด ในกรณีที่อัยการสูงสุดได้พิจารณาข้อค้นพบตามวรรคหนึ่งแล้ว เห็นว่า มีพยานหลักฐานเพียงพอในการฟ้องคดีให้ฟ้องคดีต่อศาลไป ตามเนื้อหาของคดี แต่ถ้าเห็นว่า พยานหลักฐานยังไม่เพียงพอให้แจ้ง ไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพร้อมกับแนวทางในการ ดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการสอบสวน และ จะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับข้อ ค้นพบจากอัยการสูงสุด	เพื่อกำหนดหน่วยงานผู้มี อำนาจในการฟ้องคดี และ การสอบสวนเพิ่มเติม
ส่วนที่ 4 การฟ้องคดี		
15	การฟ้องร้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนต้องกระทำโดยอัยการสูงสุด ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง อัยการสูงสุดอาจแต่งตั้ง พนักงานอัยการเฉพาะคดีก็ได้ ก่อนที่จะเข้าปฏิบัติหน้าที่พนักงานอัยการเฉพาะคดีต้องมี คุณสมบัติดังต่อไปนี้ (1) เป็นพนักงานอัยการ (2) มีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปี แต่ไม่เกิน 65 ปี (3) จบการศึกษาปริญญาโททางกฎหมาย เนติบัณฑิตไทยหรือ ปริญญาโทเทียบเท่าที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมาย (4) เป็นผู้ซึ่งมีความเข้มแข็งทั้งกายและจิตใจ (5) เป็นผู้ซึ่งมีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี และ	เพื่อกำหนดคุณสมบัติของ หน่วยงานฟ้องคดี

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	(6) มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน	
16	การฟ้องคดีตามที่ระบุไว้ในมาตรา 15 ต้องกระทำให้เสร็จสมบูรณ์ภายในไม่เกิน 70 วัน นับแต่วันที่พนักงานอัยการรับคำฟ้อง	เพื่อกำหนดเวลาในการฟ้องคดี
17	คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจขอรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรจากอัยการสูงสุดเกี่ยวกับความคืบหน้าในการฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ได้	เพื่อให้เป็นการคานอำนาจระหว่างคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและอัยการสูงสุด
ส่วนที่ 5 การพิจารณาคดีของศาล		
18	คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาโดยศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ การพิจารณาคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามวรรคหนึ่งต้องดำเนินการโดยผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จำนวน 3 คน เป็นองค์คณะ ประกอบด้วย 2 คนเป็นผู้พิพากษาจากศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือศาลรัฐธรรมนูญ แล้วแต่กรณี และอีก 1 คนเป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดี องค์คณะผู้พิพากษตามวรรคสองให้ผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นหัวหน้าคณะ	เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนในการพิจารณาพิพากษาคดี
19	ผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องได้รับการแต่งตั้งหรือปลดออกโดยประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการแต่งตั้งผู้พิพากษาเฉพาะคดี
20	การแต่งตั้งผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องเป็นบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (1) เป็นผู้พิพากษาศาลยุติธรรมหรือศาลปกครอง (2) มีความซื่อสัตย์สุจริต (3) มีอายุไม่น้อยกว่า 45 ปี (4) จบการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมาย เนติบัณฑิตไทย หรือปริญญาโทสาขาอื่นที่มีความเชี่ยวชาญทางกฎหมาย (5) มีสุขภาพจิตใจและร่างกายที่แข็งแรง (6) เป็นผู้ซึ่งมีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี และ (7) มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน	เพื่อกำหนดคุณสมบัติของผู้พิพากษาเฉพาะคดี

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
ส่วนที่ 6 การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน		
21	ผู้เสียหายและพยานทุกคนผู้ถูกระทำจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน มีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองทางกายและจิตใจจากการคุกคาม การก่อวินาศกรรม ทำให้หวาดกลัว และทำร้ายโดยบุคคลใดก็ตาม การปกป้องตามวรรคหนึ่งให้เป็นอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่ใช้บังคับและเป็นหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติโดยใช้เครื่องมือของรัฐตามอำนาจหน้าที่ของตนเพื่อสร้างให้เกิดความปลอดภัยโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และค่าใช้จ่ายในการจัดการให้ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 บทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติในการคุ้มครองพยานจะต้องอยู่ภายใต้ระเบียบของรัฐ	เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายและพยานในกระบวนการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
ส่วนที่ 7 การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู		
22	ผู้เสียหายที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือผู้รับมรดกต้องได้รับค่าทดแทน ชดเชยคืน และการฟื้นฟู ค่าทดแทน ค่าชดเชยคืน และค่าฟื้นฟูตามวรรคหนึ่งต้องกำหนดไว้ในคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ บทบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทน ค่าชดเชยคืน และค่าการฟื้นฟูต้องอยู่ภายใต้ระเบียบของรัฐ ทั้งนี้ให้ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 และเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการเรียกร้องค่าเสียหายแทนผู้เสียหาย	เพื่อคุ้มครองผู้เสียหายในทางแพ่งที่จะได้รับการเยียวยาโดยไม่ต้องนำคดีไปฟ้องคดีแพ่งอีก
23	ผู้บัญชาการทหารหรือบุคคลผู้กระทำการบัญชาการต้องรับผิดชอบต่อการกระทำภายในขอบอำนาจการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่ได้ใช้อำนาจควบคุมและสั่งการตามลักษณะของอาชญากรรมโดยไม่ถูกต้องในการใช้กองกำลัง โดยผู้บัญชาการทหารหรือบุคคลผู้กระทำการบัญชาการ หรือภายใต้พฤติกรรมที่จะยอมรับการใช้กำลังกระทำความผิดหรือการกระทำความผิดอย่างร้ายแรงต่อบุคคลผู้อยู่ภายใต้บังคับ ทหาร ตำรวจและพลเรือนมีหน้าที่รับผิดชอบในการละเมิดสิทธิมนุษยชน อันเกิดจากการกระทำผิดตามคำสั่งและควบคุมในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชาที่เป็นผลมาจากการกระทำตามคำสั่งหัวหน้า และ	เพื่อกำหนดความผิดของผู้บัญชาการและผู้อยู่ภายใต้บัญชาการ

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	เป็นผลจากการควบคุมโดยหัวหน้าคนดังกล่าวรู้หรือควรจะรู้ ข้อมูลชี้ชัดว่า ผู้ได้บังคับบัญชาเป็นผู้กระทำความผิดหรือก่อให้เกิดการ กระทำละเมิดสิทธิมนุษยชน	
หมวด 3 คำพิพากษาและคำสั่งของศาล		
24	เมื่อการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นลง ศาลต้องปิดกระบวนการพิจารณาคดี เพื่อทำการปรึกษาหารือและทำคำพิพากษา โดยต้องกระทำภายใน 90 วันนับแต่วันที่ปิดกระบวนการพิจารณา ในการปรึกษาหารือของศาลต้องบันทึกไว้ในภาพถ่ายและเก็บไว้ เป็นความลับ และตุลาการที่เป็นสมาชิกขององค์คณะตุลาการเท่านั้น ที่จะเข้าร่วมปรึกษาหารือได้ การตัดสินใจของศาลต้องกระทำโดยเสียงข้างมากขององค์คณะที่มี อยู่ ผู้พิพากษาของศาลคนใดที่ได้พิจารณาคดีอาจทำความเข้าใจ ของตนก็ได้หรือแสดงความเห็นแย้งก็ได้	เพื่อกำหนดให้คณะตุลาการ ทำการปรึกษาหารือในทาง คดีระหว่างกันอันจะเป็น ประโยชน์ในการทำคำ พิพากษา
25	การทำคำพิพากษาทุกครั้งจะต้องระบุเหตุผลเสมอ ชื่อตุลาการที่มี ส่วนในการปรึกษาหารือ คำพิพากษาดังกล่าวดังกล่าวต้องลงนามตุลาการองค์คณะทุกคนและรับรองโดย ประธานตุลาการศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและนายทะเบียนต้อง อ่านโดยเปิดเผยในศาลและแจ้งล่วงหน้าให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องทราบ	เพื่อกำหนดให้การเขียนคำ พิพากษาดังกล่าวต้องแสดงเหตุผล ของการพิพากษา
26	คำพิพากษาของศาลให้เป็นที่สุด และผูกพันองค์กรนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ คู่ความ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ของ รัฐและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง	เพื่อกำหนดขอบเขตของคำ พิพากษาของศาลสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติ
27	คำพิพากษาดังกล่าวต้องมีเนื้อหาดังต่อไปนี้ (1) วันฟ้องคดีต่อศาล (2) ชื่อคู่กรณี (3) ชื่อตัวแทนของคู่กรณี (4) รายงานโดยย่อของกระบวนการพิจารณา (5) คำรับสารภาพของคู่กรณีและข้อเรียกร้องของคณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (6) รายงานข้อเท็จจริงแห่งคดี (7) ข้อกฎหมาย	เพื่อกำหนดรูปแบบของคำ พิพากษาของศาลสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติ

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	(8) การปฏิบัติตามคำพิพากษา (9) คำสั่งเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย (ถ้ามี) (10) จำนวนองค์คณะตุลาการ (11) รายการเนื้อหาของคำพิพากษา (12) การกำหนดการชดเชยความเสียหายอาจแตกต่างกันก็ได้	
28	ศาลต้องแจ้งให้คู่กรณีได้ทราบถึงผลแห่งคดี คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ บุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคำพิพากษา โดยรับรองความแท้จริงของสำเนาถูกต้องด้วย	เพื่อกำหนดหน้าที่ของศาลในการแจ้งคำพิพากษา
29	คำพิพากษาของศาลที่ถึงที่สุดต้องเผยแพร่ต่อสาธารณชนโดยศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการเผยแพร่คำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
หมวด 4 บทเฉพาะกาล		
30	การละเมิดสิทธิมนุษยชนได้เกิดขึ้นก่อนการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้จะต้องพิจารณาและวินิจฉัยโดยศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดี ศาลสิทธิมนุษยชนตามวรรคหนึ่งต้องเป็นรูปแบบตามความเห็นของประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ให้ศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดีตามวรรคหนึ่งอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นก่อนการบังคับใช้กฎหมาย
31	การพิจารณาคดีและกระบวนการพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดีต้องเป็นไปตามบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ เป็นดุลพินิจของประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติโดยคำนึงถึงประโยชน์ของรัฐ และภาพลักษณ์ของประเทศ	เพื่อกำหนดขอบเขตของการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในอดีต
32	ถ้ามีการจัดตั้งศาลแล้วก็ให้มีสถานที่ควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นการเฉพาะของศาล	เพื่อกำหนดสถานที่ในการควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย

5.4 การรับฟังความคิดเห็น (Hearing)

การรับฟังความคิดเห็นนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัยและร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็นจากประชากรที่เป็นกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กลุ่มประชาชนและนักสิทธิมนุษยชน รวมทั้งสิ้น 70 คน โดยจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นที่ห้องประชุมคอนเวนชัน ชั้น 4 อาคาร 40 ปี มหาวิทยาลัยศรีปทุม บางเขน ในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2563 ปรากฏผล (ดูภาพที่ 5.6)

ภาพที่ 5.6 การรับฟังความคิดเห็น

จากผลการวิจัยที่ได้นำเสนอต่อการรับฟังความคิดเห็นที่เป็นร่างกฎหมายมีโครงสร้างของกฎหมาย จำนวน 32 มาตรานั้น ผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็นได้ร่วมวิพากษ์และให้ข้อสังเกตกับข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ให้ปรับชื่อร่างพระราชบัญญัติใหม่และเพิ่มมหัพภาคจากเดิม 3 จุดเป็น 4 จุดหลังพุทธศักราช เดิมใช้ชื่อว่า “พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิ

**มนุษยชน พ.ศ. ...” เปลี่ยนเป็น “พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณา
คดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.”**

2. ปรับเรียงหมวด...และส่วนที่...ใหม่โดยเรียงลำดับให้สอดคล้องกับรูปแบบของการยก
ร่างกฎหมายโดยนำพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559

3. ให้เพิ่มคำนิยามความหมายของคำว่า “การสืบสวน” หมายความว่า ความรวมถึงการแสวงหา
ข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ได้รับมอบหมายจากพนักงาน
สอบสวนได้ปฏิบัติหน้าที่ไปตามอำนาจและหน้าที่เพื่อได้ทราบรายละเอียดแห่งความผิด

4. ให้ปรับปรุงคำนิยามของคำว่า “การสอบสวน” ให้หมายความว่า ความรวมถึง การรวบรวม
พยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายตามพระราชบัญญัตินี้ของพนักงานสอบสวนและผู้ได้รับ
มอบหมายให้ทำการสอบสวน ซึ่งได้ทำไปเกี่ยวกับกระบวนการตามพระราชบัญญัตินี้และประเภท
ความผิดที่กำหนดไว้กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

5. ให้เพิ่มคำนิยามความหมายของคำว่า “คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการ
สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)

6. ให้ปรับปรุงความคำนิยามความหมายของคำว่า “ศาล” จากเดิม ศาล หมายความว่า ศาล
สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เปลี่ยนเป็น “ศาล หมายความว่า ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตาม
กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน”

7. ให้ย้ายมาตรา 8 มาอยู่ในหมวด 1 บททั่วไป เกี่ยวกับการกำหนดระบบการพิจารณาคดี
ของศาลสิทธิมนุษยชนว่าจะใช้ระบบการพิจารณาคดีแบบใดส่วนหรือระบบการพิจารณาคดีแบบ
กล่าวหา

โดยมีข้อความว่า “วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนให้ใช้ระบบใดส่วนและเป็นไปโดย
รวดเร็วตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้และข้อบังคับของประธานศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่ไม่มี
บทบัญญัติและข้อบังคับดังกล่าว ให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย
วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญา
ในศาลแขวง รวมทั้งสิทธิของจำเลยและสิทธิของผู้ต้องหาที่มีตามกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นมา
ใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้

คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนใดมีข้อหาความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยวิธี
พิจารณาคดียาเสพติดหรือข้อหาความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้า
มนุษย์รวมอยู่ด้วย ให้นำบทบัญญัติตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวมาใช้บังคับแก่ข้อหา
ความผิดนั้นเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้”

8. ให้เพิ่มมาตราในหมวด 1 บททั่วไป เป็นมาตรา 9 โดยให้มีข้อความดังนี้

“หากพนักงานสอบสวนอื่นได้รับเรื่องไว้ทำการสอบสวน หากความปรากฏว่าเป็นความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ให้จัดส่งเรื่องไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ความปรากฏแก่พนักงานสอบสวน ทั้งนี้ แม้จะเป็นคดีที่มีความผิดอื่นที่เกี่ยวข้องและเกี่ยวพันรวมอยู่ด้วยก็ตาม”

9. ให้เพิ่มมาตราในหมวด 1 บททั่วไป เป็นมาตรา 10 โดยให้มีข้อความดังนี้

“ในการเปิดศาลประจำภาคให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกา”

10. มีการใช้คำว่า “ผู้พิพากษา” กับ “ตุลาการ” สลับไปสลับมาให้ผู้วิจัยเลือกที่จะใช้คำใดเพียงคำเดียว

11. ให้เพิ่มจำนวนตุลาการในมาตรา 18 จากตุลาการ 3 คน เปลี่ยนเป็น 5 คน โดยให้ตุลาการ 1 คนมาจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก 2 คน มาจากศาลสิทธิมนุษยชน โดยตำแหน่งและอีก 2 คนเป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดี

12. ให้เพิ่มมาตราในส่วนที่ 2 ว่าด้วยการพิจารณาโดยมีข้อความว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยโดยใช้รูปแบบตามกฎหมายว่าด้วยการไต่สวนสาธารณะ

เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) จำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณาและการสืบพยานได้เนื่องจากความเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน

(2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(4) ในระหว่างพิจารณาหรือสืบพยาน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาเพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกไปจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

ในกรณีดังกล่าว เมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้ว ให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป”

13. ให้เพิ่มมาตราในส่วนที่ 2 ว่าด้วยการพิจารณาโดยมีข้อความว่า **“ให้ศาลพิจารณาและสืบพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจกล่าวได้ว่า”**

14. ให้เพิ่มมาตราในส่วนที่ 2 ว่าด้วยการพิจารณาโดยมีข้อความว่า “ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานหรือบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือดำเนินการอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณา รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้หน่วยงานหรือบุคคลใดตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติม แล้วรายงานให้ศาลทราบและจัดส่งพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

ศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่ศาลมอบหมาย

พยานหลักฐานที่ได้มาตามวรรคหนึ่งต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว

15. ให้เพิ่มมาตราในส่วนที่ 2 ว่าด้วยการพิจารณาโดยมีข้อความว่า “เมื่ออัยการสูงสุดฟ้องคดีต่อศาลให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของโจทก์มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง และอาจสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร”

16. ให้เพิ่มมาตราในส่วนที่ 2 ว่าด้วยการพิจารณาโดยมีข้อความว่า **“ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาสคู่ความตามสมควรในอันที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว”**

17. ให้ปรับปรุงการใช้คำว่า “รุนแรง” กับคำว่า “ร้ายแรง” จะเอาคำใดให้ปรับให้ไปในทิศทางเดียวกัน

18. ให้ปรับเปลี่ยนคำว่า “ร้ายแรงและมีลักษณะเฉพาะ” เป็น “ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ”

19. ในการใช้คำว่า “ก็ได้” เป็นการใช้อุปินิจของเจ้าหน้าที่โดยเฉพาะในมาตรา 12 วรรคสอง และมาตรา 15 เห็นควรเอาออกจะดีกว่ามีไว้

20. การใช้คำว่า “วรรคแรก” คณะกรรมการกฤษฎีกาได้ยกเลิกไปแล้ว ดังนั้นเห็นควรให้ใช้คำว่า “วรรคหนึ่ง” ตามแบบฟอร์มของการยกร่างกฎหมายของคณะกรรมการกฤษฎีกา

21. ควรกำหนดระยะเวลาในการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนด้วยจะเป็นประโยชน์มากกว่าที่จะไม่กำหนดระยะเวลา

22. ให้ปรับปรุงมาตรา 12 วรรคหนึ่ง จาก “การสอบสวนต้องกระทำโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่พบ เกิด หรืออ้าง เชื่อว่าได้เกิด หรือจากการกล่าวโทษความผิดละเมิดสิทธิมนุษยชน” เปลี่ยนเป็น **“คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามพระราชบัญญัตินี้ และให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและผู้ที่ได้รับมอบหมายให้สอบสวนเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา”**

23. ให้ปรับปรุงข้อความในมาตรา 8 และเพิ่มสิทธิของจำเลยและสิทธิของผู้ต้องหาด้วยจากเดิม “วิธีพิจารณาคดีใดที่พระราชบัญญัตินี้มิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วย การจับ การค้น การควบคุมตัว การปล่อยตัวชั่วคราว มาใช้บังคับโดยอนุโลม” ให้เปลี่ยนเป็น **“วิธีพิจารณาคดีใดที่พระราชบัญญัตินี้มิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ รวมทั้งสิทธิของจำเลยและสิทธิของผู้ต้องหาที่มีตามกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นให้นำมาใช้บังคับโดยอนุโลม”**

24. ปรับปรุงมาตรา 9 ให้จากเดิมมีข้อความว่า

วรรคหนึ่ง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจยื่นคำขอต่อศาลเพื่อออกหมายจับให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการสอบสวนบุคคลใด ๆ ที่มีหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอที่จะสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ

วรรคสอง ให้พนักงานสอบสวนทำการจับกุมตามที่กำหนดไว้ในวรรคหนึ่งตามคำสั่งของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติโดยให้ระบุผู้ต้องสงสัยตามหมายจับเกี่ยวกับตัวตนตามข้อสงสัย เหตุแห่งการจับ และพื้นที่ของการสอบสวน พร้อมกับอธิบายพอสังเขปของการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะและมีข้อสงสัยว่าได้กระทำความผิด และให้แจ้งการจับผู้ต้องสงสัยไปยังครอบครัวของผู้ต้องหา ก่อนหรือภายหลังที่ได้จับกุม

เปลี่ยนเป็น

“วรรคหนึ่ง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในฐานะพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมีอำนาจยื่นคำขอต่อศาลเพื่อออกหมายเรียกและหมายอาญาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการสอบสวนบุคคลใด ๆ ที่มีหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอที่จะสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจะเป็นผู้ดำเนินการเองหรือมอบหมายก็ได้”

วรรคสอง ให้หน่วยงานของรัฐที่ได้รับคำสั่งจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำเนินการตามหมายเรียกและหมายอาญาตามที่กำหนดไว้ในวรรคหนึ่งโดยให้ระบุผู้ต้องสงสัยตาม

หมายจับเกี่ยวกับตัวคนตามข้อสงสัย เหตุแห่งการจับ และพื้นที่ของการสอบสวน พร้อมกับอธิบายพอสังเขปของการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะและมีข้อสงสัยว่าได้กระทำความผิด และให้แจ้งการจับผู้ต้องสงสัยไปยังครอบครัวของผู้ต้องหาหรือภายหลังที่ได้จับกุม”

25. ให้เพิ่มข้อความในมาตรา 10 วรรคสามอนุมาตรา (2) จากเดิม “มีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปี และต้องไม่เกิน 65 ปี” ให้เพิ่มเป็น **“มีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปี และต้องไม่เกิน 65 ปี และมีประสบการณ์การทำงานไม่น้อยกว่า 5 ปี นับแต่วันแต่งตั้ง”**

26. ให้ปรับปรุงมาตรา 15 วรรคสามอนุมาตรา (1) จากเดิม “เป็นพนักงานอัยการ” ให้เพิ่มเติมเป็น “เป็นพนักงานอัยการจังหวัด และอัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด ข้าราชการอัยการชั้น 4 ขึ้นไป” และให้เอาอนุมาตรา (2) (3) ออก

27. ให้ปรับปรุงมาตรา 20 อนุมาตรา (1) โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้พิพากษาศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองให้เพิ่มเป็นผู้พิพากษามาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี โดยมีข้อความดังนี้ “เป็นผู้พิพากษาศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี” และให้ตัดคุณสมบัติตามอนุมาตรา (3) และอนุมาตรา (4) ออก

28. ให้ปรับปรุงข้อความในมาตรา 21 วรรคหนึ่ง จากเดิม “ผู้เสียหายและพยานทุกคน ผู้ถูกระทำจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองทางกายและจิตใจจากการคุกคาม การก่อกรวน ทำให้หวาดกลัว และทำร้ายโดยบุคคลใดก็ตาม” เปลี่ยนเป็น **“ผู้เสียหายและพยานทุกคนผู้ถูกระทำจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองทางกายและจิตใจจากการคุกคาม การก่อกรวน ทำให้หวาดกลัว และทำร้ายโดยบุคคลใดก็ตาม ย่อมได้รับการคุ้มครองตามมาตรการพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา”**

นอกจากนั้นให้เปลี่ยนพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 เป็นพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ในวรรคสอง และให้ตัดวรรคสามออก

29. ให้ปรับปรุงข้อความในมาตรา 22 วรรคสาม จากเดิม “บทบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทน ค่าชดเชยคืน และค่าการฟื้นฟูต้องอยู่ภายใต้ระเบียบของรัฐทั้งนี้ให้ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 และเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการเรียกร้องค่าเสียหายแทนผู้เสียหาย”

เปลี่ยนเป็น

“บทบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทน ค่าชดเชยคืน และค่าการฟื้นฟูต้องอยู่ภายใต้ระเบียบของรัฐทั้งนี้ให้ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและ

ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการเรียกร้องค่าเสียหายแทนผู้เสียหาย”

30. ให้ปรับปรุงมาตรา 25 วรรคสอง โดยกำหนดให้ตุลาการเป็นผู้อ่านคำพิพากษาเองมิใช่ให้นายทะเบียนเป็นผู้อ่านคำพิพากษา จึงใช้ข้อความว่า “คำพิพากษาดังกล่าวดังนามตุลาการองค์คณะทุกคนและรับรองโดยประธานตุลาการศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและให้ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนอ่านโดยเปิดเผยในศาลและแจ้งล่วงหน้าให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องทราบ”

ดังนั้น การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน มีข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการร่วมออกแบบคำถามวิจัย (Co-design, Participation design) มีโครงสร้างกฎหมาย 4 หมวด 32 มาตรา แต่เมื่อได้นำโครงสร้างของกฎหมายทั้ง 32 มาตรา ผู้การรับฟังความคิดเห็น (Hearing) ผลของการวิพากษ์ ข้อเสนอแนะและข้อเสนอแนะของผู้วิพากษ์ทั้งสิ้น 30 ประเด็นดังที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น จึงได้นำไปปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ประกอบด้วย 4 หมวด จำนวน 39 มาตรา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

หมวด 1 หมวดทั่วไป (มาตรา 4-11)

หมวด 2 ว่าด้วย สืบสวนและสอบสวน (มาตรา 12-16)

ส่วนที่ 1 การสืบสวน (มาตรา 12-13)

ส่วนที่ 2 การสอบสวน (มาตรา 14-16)

หมวด 3 ว่าด้วย วิธีพิจารณาในศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (มาตรา 17-36)

ส่วนที่ 1 การฟ้องคดี (มาตรา 17-19)

ส่วนที่ 2 การพิจารณา (มาตรา 20-27)

ส่วนที่ 3 การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน (มาตรา 28)

ส่วนที่ 4 การเยียวยา การชดเชยค่าเสียหาย และการฟื้นฟู (มาตรา 29-30)

ส่วนที่ 5 คำพิพากษาและคำสั่งของศาล (มาตรา 31-36)

หมวด 4 บทเฉพาะกาล (มาตรา 37-39)

โดยมีหลักการและเหตุผลในการยกร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนว่า “สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพของมนุษย์ซึ่งเป็นสากลและนิรันดร์ตามธรรมชาติ และด้วยเหตุนี้จึงต้องได้รับความคุ้มครอง ความเคารพ การเทิดทูน และไม่อาจเพิกเฉย ถูกรอนหรือการยึดถือไว้โดยบุคคลใด ๆ ก็ตาม ในการมีส่วนร่วมเพื่อรักษาสันติภาพของประชาชน และการปฏิบัติตามสิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองไว้ในหนังสือสัญญาระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีพันธกรณี และเพื่อการคุ้มครอง ความเชื่อมั่น ความยุติธรรม และ

ความรู้สึกรู้สึกต่อความมั่นคงทั้งต่อปัจเจกบุคคล และสังคม จึงมีความจำเป็นที่จะบัญญัติกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเพื่อจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน (The Establishment of the National Human Rights Court and Procedural Human Rights Cases) ต่อไป” โดยมีสาระสำคัญและเหตุผลในแต่ละมาตราดังตารางที่ 5.6

ตารางที่ 5.6 ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. พร้อมหลักการและเหตุผล

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
1	พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.”	เพื่อให้เป็นกฎหมายเชิงกระบวนการหรือกฎหมายวิธีพิจารณาความให้ไปสู่สิทธิที่ได้รับรองไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ
2	พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันถัดจากวันประกาศ ในราชกิจจานุเบกษา	เพื่อให้มีการเตรียมความพร้อมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนที่กฎหมายจะมีผลใช้บังคับ
3	ในพระราชบัญญัตินี้ “สิทธิมนุษยชน” หมายความว่า สิทธิที่ได้รับตามธรรมชาติที่เป็นสาระสำคัญและมนุษย์ที่ต้องได้รับการเคารพ การเทิดทูนไว้สูงสุด และประชาชนทุกคนได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ระเบียบ กฎข้อบังคับ เพื่อที่จะปกป้องศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ “การละเมิดสิทธิมนุษยชน” หมายความว่า การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะตามหลักกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และให้หมายความรวมถึง คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนตามความเห็นของตุลาการผู้ตรวจคำร้องและมีคำสั่งให้รับคำร้องไว้พิจารณาด้วย “คดีละเมิดสิทธิมนุษยชน” หมายความว่า การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะตามหลักกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และให้หมายความรวมถึง คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนตามความเห็นของตุลาการผู้ตรวจคำร้องและมีคำสั่งให้รับคำร้องด้วย	เพื่อกำหนดความหมายของคำจำกัดความที่เป็นคำเฉพาะในกฎหมายเพื่อลดปัญหาการตีความ

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	“การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรง” หมายความว่า การกระทำใด ๆ ที่มุ่งทำลายหรือทำลายล้างกลุ่มชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือกลุ่มศาสนา และให้หมายความรวมถึง การกระทำที่เกิดขึ้นส่วนใดส่วนหนึ่งอย่างกว้างขวางหรือเป็นระบบการโจมตีโดยตรงต่อพลเรือนในทุกรูปแบบ “การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่มีลักษณะเฉพาะ” หมายความว่า การกระทำต่อสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะตัวที่พึงสงวนไว้ของมนุษย์ทุกคน และรักษาไว้มิให้บุคคลอื่นมาล่วงละเมิดได้ “การสอบสวน” หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายตามพระราชบัญญัตินี้ของพนักงานสอบสวนและผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำการสอบสวน ซึ่งได้ทำไปเกี่ยวกับกระบวนการตามพระราชบัญญัตินี้และประเภทความผิดที่กำหนดไว้กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน “ศาล” หมายความว่า ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน	
หมวด 1 บททั่วไป		
4	ศาลเป็นอิสระที่ไม่ขึ้นตรงต่อศาลใด และให้มีสำนักงานเพื่อบริหารกิจการของศาล	เพื่อให้เห็นว่าศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นศาลที่มีความเป็นอิสระพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนที่ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
5	ศาลมีอำนาจในการพิจารณาและวินิจฉัยคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ และให้หมายความรวมถึง คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนตามความเห็นของตุลาการผู้ตรวจคำร้องและมีคำสั่งให้รับคำร้องไว้พิจารณาด้วย	เพื่อกำหนดเขตอำนาจ (Jurisdiction) ของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและบุคคลผู้สามารถใช้สิทธิฟ้องต่อศาลสิทธิมนุษยชน
6	การพิจารณาและวินิจฉัยคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนห้ามมิให้ดำเนินการกับบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี นับแต่วันกระทำความผิด เว้นแต่เป็นการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ	เพื่อให้เป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
7	การละเมิดสิทธิมนุษยชนให้หมายความรวมถึงอาชญากรรมการฆ่า ล้างเผ่าพันธุ์ และอาชญากรรมที่กระทำต่อสิทธิมนุษยชาติด้วย	เพื่อกำหนดคำจำกัดความ ของ การ ละ เเมิด สิทธิ มนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมี ลักษณะเฉพาะ
8	การเปิดศาลประจำภาคให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกา	เพื่อกำหนดเขตอำนาจของ ศาลในอนาคตในการรับคดี สิทธิมนุษยชนที่ประชาชน สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย
9	วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดย รวดเร็วตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้และข้อบังคับของประธาน ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อบังคับ ดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือ กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาใน ศาลแขวง รวมทั้งสิทธิของจำเลยและสิทธิของผู้ต้องหาที่มีตาม กฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับ บทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนใดมีข้อหา ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดียาเสพ ติดหรือข้อหาความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและ ปราบปรามการค้ายมนุษย์รวมอยู่ด้วยให้นำบทบัญญัติตามกฎหมายว่า ด้วยวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวมาใช้บังคับแก่ข้อหาความผิดนั้นเท่าที่ไม่ ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้	เพื่อกำหนดระบบการ พิ จ า ร ณา คดี และ เป็น บทบัญญัติอุดช่องว่างทาง กฏหมายใน กระบวน พิจารณาความโดยถือว่า พระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธี พิ จ า ร ณา ของ ศาล รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และ ประ ม ว ล กฏ หมายวิธี พิจารณาความอาญาเป็น กระบวนพิจารณากฎหมาย ทั้ ว ไป แล ะ ให้ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาล สิทธิมนุษยชนแห่งชาติและ วิธี พิ จ า ร ณา คดี สิทธิ มนุษยชนเป็นกฎหมาย เฉพาะ
10	หากพนักงานสอบสวนอื่นได้รับเรื่องไว้ทำการสอบสวน ถ้าความ ปรากฏว่าเป็นความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ให้ส่งเรื่องไปยัง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ภายใน 30 วันนับแต่ วันที่ความปรากฏแก่พนักงานสอบสวน ทั้งนี้ แม้จะเป็นคดีที่มี ความผิดอื่นที่เกี่ยวข้องและเกี่ยวพันรวมอยู่ด้วยก็ตาม	เพื่อกำหนดกระบวนการใน กา ร ส่ ง คดี ไป ยัง ค ณ ะ ก ร ร ม ก า ร สิทธิ มนุษยชนแห่งชาติที่จะเป็น หน่วยงานเดียวในการรับ

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
		การสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
11	คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในฐานะพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมีอำนาจยื่นคำขอต่อศาลเพื่อออกหมายเรียกและหมายอาญาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการสอบสวนบุคคลใด ๆ ที่มีหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอที่จะสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจะเป็นผู้ดำเนินการเองหรือมอบหมายก็ได้ ให้หน่วยงานของรัฐที่ได้รับคำสั่งจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำเนินการตามหมายเรียกและหมายอาญาตามที่กำหนดไว้ในวรรคหนึ่งโดยให้ระบผู้ต้องสงสัยตามหมายจับเกี่ยวกับตัวตนตามข้อสงสัย เหตุแห่งการจับ และพื้นที่ของการสอบสวน พร้อมกับอธิบายพอสังเขปของการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะและมีข้อสงสัยว่าได้กระทำความผิดและให้แจ้งการจับผู้ต้องสงสัยไปยังครอบครัวของผู้ต้องหา ก่อนหรือภายหลังที่ได้จับกุม	เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่แก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการรวบรวมพยานหลักฐาน และกำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
หมวด 2 ว่าด้วย สืบสวนและสอบสวน ส่วนที่ 1 การสืบสวน		
12	การสืบสวนคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนต้องกระทำโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหรือหน่วยงานที่ได้รับมอบหมาย ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจดำเนินการแต่งตั้งผู้สืบสวนเฉพาะเรื่อง ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานของรัฐและ/หรือมีองค์กรประกอบเป็นหน่วยงานภาครัฐก็ได้ ในการรับตำแหน่งของพนักงานสืบสวนเฉพาะเรื่องต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (1) เป็นผู้มีสัญชาติไทย (2) มีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปี และต้องไม่เกิน 65 ปี และมีประสบการณ์การทำงานไม่น้อยกว่า 5 ปี นับแต่วันแต่งตั้ง (3) จบการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมาย เนติบัณฑิตไทยหรือเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นพิเศษ (4) มีร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง	เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ คุณสมบัติ และหลักเกณฑ์ในการสืบสวน

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	(5) เป็นผู้ที่มีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี และ (6) มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน	
13	การสืบสวนที่ระบุไว้ในมาตรา 12 ต้องกระทำให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ได้รับข้อค้นพบและแจ้งไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยระยะเวลาดังกล่าวอาจขยายได้ไม่เกิน 90 วัน โดยประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ถ้าระยะเวลาตามวรรคหนึ่งสิ้นสุดลงก่อนการสืบสวนเสร็จสมบูรณ์ การสืบสวนอาจขยายระยะเวลาได้ไม่เกิน 60 วัน โดยประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ถ้าช่วงระยะเวลาตามวรรคสองและวรรคสามสิ้นสุดลง ถ้าปรากฏว่า พยานหลักฐานไม่เพียงพอหรือไม่พบการกระทำความผิดที่ได้รับจากผลการสืบสวน ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจออกคำสั่งให้ยุติการสืบสวน เมื่อมีการออกคำสั่งให้ยุติการสืบสวน อาจมีการสืบสวนใหม่ได้ถ้ามี พยานพินัยน์เพิ่มเติมหรือพยานหลักฐานใหม่สนับสนุนข้อค้นพบการสืบสวน ในกรณีที่การสืบสวนสิ้นสุดตามคำสั่งของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่ได้รับการยอมรับโดยผู้เสียหาย หรือครอบครัว ผู้เสียหายหรือครอบครัวตามสายโลหิตหรือโดยการสมรส ย่อมมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องต่อประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ถึงเหตุแห่งการที่ไม่สมควรยุติการสืบสวน ทั้งนี้ ไม่ตัดอำนาจผู้ร้องในการเสนอพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนเหตุการณ์ไม่สมควรยุติการสืบสวนหรือเสนอพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนการสืบสวน ในกรณีที่ประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเห็นด้วยกับคำร้องตามวรรคห้า ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสืบสวนต่อไป ในกรณีที่ประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่เห็นด้วยกับคำร้องตามวรรคห้า ให้ประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติยกคำร้องเสีย และคำสั่งของประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้เป็นที่สุด	เพื่อกำหนดกรอบระยะเวลาในการสืบสวน และหลักเกณฑ์การตรวจสอบการสืบสวน
ส่วนที่ 2 การสอบสวน		
14	คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นพนักงานสอบสวน ผู้รับผิดชอบตามพระราชบัญญัตินี้ และให้คณะกรรมการสิทธิ	เพื่อกำหนดขอบเขตอำนาจของหน่วยงานผู้ทำการสอบสวนและหน่วยงาน

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	มนุษยชนแห่งชาติและผู้ที่ได้รับมอบหมายให้สอบสวนเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ในการสอบสวนตามวรรคหนึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจแต่งตั้งคณะทำงาน ประกอบด้วย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและหน่วยงานราชการอื่นเพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐาน	ร่วมทำการสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
15	ในการดำเนินการสอบสวนตามมาตรา 14 ผู้สอบสวนหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ (1) ดำเนินการเข้าไปสอบสวนหรือตรวจสอบเหตุการณ์ที่เกิดเหตุตามลักษณะหรือขอบเขตที่สามารถสงสัยได้ตามเหตุอันสมควรของการละเมิดสิทธิมนุษยชน (2) รับรายงานหรือข้อร้องเรียนจากปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเกี่ยวกับเหตุการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนและตรวจสอบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานตามข้อร้องเรียนแม้ข้อร้องเรียนนั้นจะไม่ปรากฏชื่อ หรือสถานที่ก็ตาม (3) เรียกให้ผู้ร้องเรียน ผู้เสียหาย พยานหรือเรื่องร้องเรียนที่ต้องการและฟังคำแถลงของผู้มาให้ถ้อยคำ (4) จับ คั่น ควบคุมตัวบุคคล และยึดสิ่งของที่ประโยชน์ในการสอบสวน (5) ทบทวนและรวบรวมรายงานจากพื้นที่เกิดเหตุและพื้นที่อื่น ๆ ตามที่เห็นสมควร (6) เรียกให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำเป็นลายลักษณ์อักษรหรือทำการรับรองเอกสารตามความจำเป็น (7) ดำเนินการใด ๆ ที่จำเป็นต่อการสอบสวน และการตรวจสอบเอกสาร ดำเนินการค้นหาและยึด ตรวจสอบสถานที่ บริเวณอาคาร และสถานที่อื่น ๆ ที่ผู้เกี่ยวข้องได้ครอบครองหรือเป็นเจ้าของ	เพื่อกำหนดขอบเขตอำนาจของหน่วยงานผู้ทำการสอบสวนและหน่วยงานร่วมทำการสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
16	ถ้าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพิจารณาแล้วว่ามีพยานหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นให้สรุปข้อค้นพบจากการสอบสวนตามความเห็นของตนไปยังอัยการสูงสุด	เพื่อกำหนดหน่วยงานผู้มีอำนาจในการฟ้องคดี และการสอบสวนเพิ่มเติม

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	ในกรณีที่อัยการสูงสุดได้พิจารณาข้อค้นพบตามวรรคหนึ่งแล้ว เห็นว่า มีพยานหลักฐานเพียงพอในการฟ้องคดีก็ให้ฟ้องคดีต่อศาลไป ตามเนื้อหาของคดี แต่ถ้าเห็นว่า พยานหลักฐานยังไม่เพียงพอให้แจ้ง ไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพร้อมกับแนวทางในการ ดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการสอบสวน และ จะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับข้อ ค้นพบจากอัยการสูงสุด	
หมวด 3 วิธีพิจารณาในศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ส่วนที่ 1 การฟ้องคดี		
17	การฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนต้องกระทำโดยอัยการสูงสุด ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง อัยการสูงสุดอาจแต่งตั้ง พนักงานอัยการเฉพาะคดีพนักงานอัยการเฉพาะคดีต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้ (1) เป็นพนักงานอัยการจังหวัด อัยการจังหวัดประจำสำนักงาน อัยการสูงสุด และข้าราชการอัยการชั้น 4 ขึ้นไป (2) เป็นผู้ซึ่งมีความเข้มแข็งทั้งกายและจิตใจ (3) เป็นผู้ซึ่งมีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี และ (4) มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน	เพื่อกำหนดคุณสมบัติของ หน่วยงานฟ้องคดี
18	การฟ้องคดีตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 17 ต้องกระทำให้เสร็จสมบูรณ์ ภายในไม่เกิน 70 วัน นับแต่วันที่พนักงานอัยการรับคำฟ้อง	เพื่อกำหนดเวลาในการฟ้อง คดี
19	คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจขอรายงานเป็นลายลักษณ์ อักษรจากอัยการสูงสุดเกี่ยวกับความคืบหน้าในการฟ้องคดีละเมิด สิทธิมนุษยชน	เพื่อให้เป็นการคานอำนาจ ระหว่างคณะกรรมการสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติและ อัยการสูงสุด

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
ส่วนที่ 2 การพิจารณา		
20	คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาโดยศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ การพิจารณาคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามวรรคหนึ่งต้องดำเนินการโดยผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จำนวน 5 คน เป็นองค์คณะ ประกอบด้วย 1 คน เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ อีก 2 คนเป็นตุลาการศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และอีก 2 คนเป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดี องค์คณะผู้พิพากษตามวรรคสองให้ผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นหัวหน้าคณะ	เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนในการพิจารณาพิพากษาคดี
21	ผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องได้รับการแต่งตั้งหรือปลดออกโดยประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการแต่งตั้งผู้พิพากษาเฉพาะคดี
22	เมื่ออัยการสูงสุดฟ้องคดีต่อศาลให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของโจทก์มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง และอาจสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร	เพื่อกำหนดขอบเขตของการสอบสวน
23	การแต่งตั้งผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องเป็นบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (1) เป็นผู้พิพากษาศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี (2) มีความซื่อสัตย์สุจริต (3) มีสุขภาพจิตใจและร่างกายที่แข็งแรง (4) เป็นผู้ซึ่งมีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดีและ (5) มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน	เพื่อกำหนดคุณสมบัติของผู้พิพากษาเฉพาะคดี
24	ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาสคู่ความตามสมควรในอันที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว	เพื่อกำหนดให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือพยานผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นผู้ให้ความเห็นประกอบการพิจารณา

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
25	ให้ศาลพิจารณาและสืบพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจกล่าวอ้างได้	เพื่อกำหนดระยะเวลาในการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน
26	ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานหรือบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือดำเนินการอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณา รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้หน่วยงานหรือบุคคลใดตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติม แล้วรายงานให้ศาลทราบและจัดส่งพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่ศาลมอบหมาย พยานหลักฐานที่ได้มาตามวรรคหนึ่งต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบ และไม่คัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว	เพื่อกำหนดอำนาจของศาลในการที่จะเรียกพยานหลักฐานตามระบบการพิจารณาคดีแบบได้สวน
27	การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย โดยใช้รูปแบบตามกฎหมายว่าด้วยการได้สวนสาธารณะ เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ในกรณีดังต่อไปนี้ (1) จำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณาและการสืบพยานได้เนื่องจากความเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจกล่าวอ้างได้ เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน (2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้ (3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้ (4) ในระหว่างพิจารณาหรือสืบพยาน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาเพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกไปจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล ในกรณีดังกล่าว เมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้ว ให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป	เพื่อกำหนดกระบวนการพิจารณาในศาลสิทธิมนุษยชน

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
ส่วนที่ 3 การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน		
28	ผู้เสียหายและพยานทุกคนผู้ถูกระทำจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน มีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองทางกายและจิตใจจากการคุกคาม การก่อวินาศกรรม ทำให้หวาดกลัว และทำร้ายโดยบุคคลใดก็ตาม ย่อมได้รับการคุ้มครองตามมาตราพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา การปกป้องตามวรรคหนึ่งให้เป็นอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่ใช้บังคับและเป็นหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติโดยใช้เครื่องมือของรัฐตามอำนาจหน้าที่ของตนเพื่อสร้างให้เกิดความปลอดภัยโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และค่าใช้จ่ายในการจัดการให้ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา	เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายและพยานในกระบวนการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
ส่วนที่ 4 การเยียวยา การชดใช้คืน และการฟื้นฟู		
29	ผู้เสียหายที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือผู้รับมรดกต้องได้รับค่าทดแทน ชดใช้คืน และการฟื้นฟู ค่าทดแทน ค่าชดใช้คืน และค่าฟื้นฟูตามวรรคหนึ่งต้องกำหนดไว้ในคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ บทบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทน ค่าชดใช้คืน และค่าการฟื้นฟูต้องอยู่ภายใต้ระบอบของรัฐทั้งนี้ให้ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา และเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการเรียกร้องค่าเสียหายแทนผู้เสียหาย	เพื่อคุ้มครองผู้เสียหายในทางแพ่งที่จะได้รับการเยียวยาโดยไม่ต้องนำคดีไปฟ้องคดีแพ่งอีก

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
30	ผู้บัญชาการทหารหรือบุคคลผู้กระทำการบัญชาการต้องรับผิดชอบต่อการกระทำภายในขอบอำนาจการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่ได้ใช้อำนาจควบคุมและสั่งการตามลักษณะของอาชญากรรมโดยไม่ถูกต้องในการใช้กองกำลัง โดยผู้บัญชาการทหารหรือบุคคลผู้กระทำการบัญชาการ หรือภายใต้พฤติกรรมที่จะยอมรับการใช้กำลังกระทำความผิดหรือการกระทำความผิดอย่างร้ายแรงต่อบุคคลที่อยู่ภายใต้บังคับ ทหาร ตำรวจและพลเรือนมีหน้าที่รับผิดชอบในการละเมิดสิทธิมนุษยชน อันเกิดจากการกระทำผิดตามคำสั่งและควบคุมในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชาที่เป็นผลมาจากการกระทำตามคำสั่งหัวหน้าและเป็นผู้สั่งการควบคุมโดยหัวหน้าคนดังกล่าวรู้หรือควรจะรู้ข้อมูลชี้ชัดว่า ผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นผู้กระทำความผิดหรือก่อให้เกิดการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชน	เพื่อกำหนดความผิดของผู้บัญชาการและผู้อยู่ภายใต้บัญชาการ
ส่วนที่ 5 คำพิพากษาและคำสั่งของศาล		
31	เมื่อการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นลง ศาลต้องปิดกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อทำการปรึกษาหารือและทำคำพิพากษา โดยต้องกระทำภายใน 90 วันนับแต่วันที่ปิดกระบวนการพิจารณา ในการปรึกษาหารือของศาลต้องบันทึกไว้ในภาพถ่ายและเก็บไว้เป็นความลับ และตุลาการที่เป็นสมาชิกขององค์กรตุลาการเท่านั้นที่จะเข้าร่วมปรึกษาหารือได้ การตัดสินใจของศาลต้องกระทำโดยเสียงข้างมากขององค์กรที่มีอยู่ ผู้พิพากษาของศาลคนใดที่ได้พิจารณาคดีอาจทำความเห็นส่วนตัวของตนหรือแสดงความเห็นแย้ง	เพื่อกำหนดให้คณะตุลาการทำการปรึกษาหารือในทางคดีระหว่างกันอันจะเป็นประโยชน์ในการทำคำพิพากษา
32	การทำคำพิพากษาทุกครั้งจะต้องระบุเหตุผลเสมอ ชื่อตุลาการที่มีส่วนในการปรึกษาหารือ คำพิพากษาต้องลงนามตุลาการองค์กรคณะทุกคนและรับรองโดยประธานตุลาการศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและให้ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนอ่านโดยเปิดเผยในศาลและแจ้งล่วงหน้าให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องทราบ	เพื่อกำหนดให้การเขียนคำพิพากษาต้องแสดงเหตุผลของการพิพากษา

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
33	คำพิพากษาของศาลให้เป็นที่สุด และผูกพันองค์กรนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ คู่ความ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ของ รัฐและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง	เพื่อกำหนดขอบเขตของคำ พิพากษาของศาลสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติ
34	คำพิพากษามีเนื้อหาดังต่อไปนี้ (1) วันฟ้องคดีต่อศาล (2) ชื่อคู่กรณี (3) ชื่อตัวแทนของคู่กรณี (4) รายงานโดยย่อของกระบวนการพิจารณา (5) คำรับสารภาพของคู่กรณีและข้อเรียกร้องของคณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (6) รายงานข้อเท็จจริงแห่งคดี (7) ข้อกฎหมาย (8) การปฏิบัติตามคำพิพากษา (9) คำสั่งเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย (ถ้ามี) (10) จำนวนองค์คณะตุลาการ (11) รายการเนื้อหาของคำพิพากษา (12) การกำหนดการชดเชยความเสียหายอาจแตกต่างกัน	เพื่อกำหนดรูปแบบของคำ พิพากษาของศาลสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติ
35	ศาลต้องแจ้งให้คู่กรณีได้ทราบถึงผลแห่งคดี คณะกรรมการสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติ บุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคำพิพากษา โดยรับรองความแท้จริงของสำเนาถูกต้องด้วย	เพื่อกำหนดหน้าที่ของศาล ในการแจ้งคำพิพากษา
36	คำพิพากษาของศาลที่ถึงที่สุดให้บังคับคดีโดยไม่ชักช้าและต้อง เผยแพร่ไปยังหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องและในช่องทางที่ ประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ใน การเผยแพร่คำพิพากษาของ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
หมวด 4		
บทเฉพาะกาล		
37	การละเมิดสิทธิมนุษยชนได้เกิดขึ้นก่อนการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้จะต้องพิจารณาและวินิจฉัยโดยศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดี ศาลสิทธิมนุษยชนตามวรรคหนึ่งต้องเป็นรูปแบบตามความเห็นของประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ให้ศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดีตามวรรคหนึ่งอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นก่อนการบังคับใช้กฎหมาย
38	การพิจารณาคดีและกระบวนการพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดีต้องเป็นไปตามบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ เป็นดุลพินิจของประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติโดยคำนึงถึงประโยชน์ของรัฐ และภาพลักษณ์ของประเทศ	เพื่อกำหนดขอบเขตของการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในอดีต
39	ถ้ามีการจัดตั้งศาลแล้วก็ให้มีสถานที่ควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นการเฉพาะของศาล	เพื่อกำหนดสถานที่ในการควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย

5.5 ร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิ

มนุษยชน พ.ศ.

ร่าง

พระราชบัญญัติ

จัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.

หลักการ

ให้มีกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

เหตุผล

สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพของมนุษย์ ซึ่งเป็นสากลและนิรันดร์ตามธรรมชาติ และด้วยเหตุนี้จึงต้องได้รับความคุ้มครอง ความเคารพ การเทิดทูน และไม่อาจเพิกเฉย ลิดรอนหรือการยึดถือไว้โดยบุคคลใด ๆ ก็ตาม ในการมีส่วนร่วมเพื่อรักษาสันติภาพของประชาชน และการปฏิบัติตามสิทธิมนุษยชนที่ได้รับรองไว้ในหนังสือสัญญาระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีพันธกรณี และเพื่อการคุ้มครอง ความเชื่อมั่น ความยุติธรรม และความรู้สึกต่อความมั่นคงทั้งต่อปัจเจกบุคคล และสังคม จึงมีความจำเป็นที่จะบัญญัติกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเพื่อจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน (Human Rights Court) ต่อไป

ร่าง

พระราชบัญญัติ

จัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร

ให้ไว้ ณ วันที่.. พ.ศ.

เป็นปีที่ ในรัชกาลปัจจุบัน

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันถัดจากวันประกาศ ในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“สิทธิมนุษยชน” หมายความว่า สิทธิที่ได้รับตามธรรมชาติที่เป็นสาระสำคัญและมนุษย์ที่ต้องได้รับการเคารพ การพัฒนาไว้สูงสุดและประชาชนทุกคนได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายระเบียบ กฎ ข้อบังคับ เพื่อที่จะปกป้องศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์

“การละเมิดสิทธิมนุษยชน” หมายความว่า การกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงและมีลักษณะเฉพาะและตามหลักกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

“คดีละเมิดสิทธิมนุษยชน” หมายความว่า การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะตามหลักกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และให้หมายความรวมถึง คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนตามความเห็นของตุลาการผู้ตรวจคำร้องและมีคำสั่งให้รับคำร้องด้วย

“การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรง” หมายความว่า การกระทำใด ๆ ที่มุ่งทำลายหรือทำลายล้างกลุ่มชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือกลุ่มศาสนา และให้หมายความรวมถึง การกระทำที่เกิดขึ้นส่วนใดส่วนหนึ่งอย่างกว้างขวางหรือเป็นระบบการโจมตีโดยตรงต่อพลเรือนในทุกรูปแบบ

“การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่มีลักษณะเฉพาะ” หมายความว่า การกระทำต่อสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวที่ฟังสงวนไว้ของมนุษย์ทุกคน และรักษาไว้มิให้บุคคลอื่นมาล่วงละเมิดได้

“การสอบสวน” หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายตามพระราชบัญญัตินี้ของพนักงานสอบสวนและผู้ได้รับมอบหมายให้ทำการสอบสวน ซึ่งได้ทำไปเกี่ยวกับกระบวนการตามพระราชบัญญัตินี้และประเภทความผิดที่กำหนดไว้ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

“ศาล” หมายความว่า ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

“ตุลาการหรือองค์คณะตุลาการ” หมายความว่า ผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประกอบด้วย ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลปกครอง และผู้พิพากษาศาลยุติธรรมตามมาตรา 23(1)

หมวด 1

บททั่วไป

มาตรา 4 ศาลเป็นอิสระไม่ขึ้นตรงต่อศาลใด และให้มีสำนักงานเพื่อบริหารกิจการของศาล

มาตรา 5 ศาลมีอำนาจในการพิจารณาและวินิจฉัยคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ และให้หมายความรวมถึง คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนตามความเห็นของตุลาการผู้ตรวจการร้องและมีคำสั่งให้รับคำร้องไว้พิจารณาด้วย

มาตรา 6 การพิจารณาและวินิจฉัยคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ห้ามมิให้ดำเนินการกับบุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า 18 ปี นับแต่วันกระทำความผิด เว้นแต่เป็นการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ

มาตรา 7 การละเมิดสิทธิมนุษยชนให้หมายความรวมถึงอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมที่กระทำต่อสิทธิมนุษยชาติด้วย

มาตรา 8 ในการเปิดศาลประจำภาคให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกา

มาตรา 9 วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็วตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้และข้อบังคับของประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อบังคับดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง รวมทั้งสิทธิของจำเลยและสิทธิของผู้ต้องหาที่มีตามกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนใดมีข้อหาความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดียาเสพติดหรือข้อหาความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ายรวมอยู่ด้วยให้นำบทบัญญัติตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวมาใช้บังคับแก่ข้อหาความผิดนั้นเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 10 หากพนักงานสอบสวนอื่นได้รับเรื่องไว้ทำการสอบสวน ถ้าความปรากฏว่าเป็นความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ให้ส่งเรื่องไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ความปรากฏแก่พนักงานสอบสวน ทั้งนี้ แม้จะเป็นคดีที่มีความผิดอื่นที่เกี่ยวข้องและเกี่ยวพันรวมอยู่ด้วยก็ตาม

มาตรา 11 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในฐานะพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ มีอำนาจยื่นคำขอต่อศาลเพื่อออกหมายเรียกและหมายอาญาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการสอบสวนบุคคลใด ๆ ที่มีหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอที่จะสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจะเป็นผู้ดำเนินการเองหรือมอบหมายก็ได้

ให้หน่วยงานของรัฐที่ได้รับคำสั่งจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำเนินการตามหมายเรียกและหมายอาญาตามที่กำหนดไว้ในวรรคหนึ่งโดยให้ระบุผู้ต้องสงสัยตามหมายจับเกี่ยวกับตัวตนตามข้อสงสัย เหตุแห่งการจับ และพื้นที่ของการสอบสวน พร้อมกับอธิบายพอสังเขปของการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะและมีข้อสงสัยว่าได้กระทำความผิดและให้แจ้งการจับผู้ต้องสงสัยไปยังครอบครัวของผู้ต้องหา ก่อนหรือภายหลังที่ได้จับกุม

หมวด 2

สืบสวนและสอบสวน

ส่วนที่ 1

การสืบสวน

มาตรา 12 การสืบสวนคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนต้องกระทำโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหรือหน่วยงานที่ได้รับมอบหมาย

ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจดำเนินการแต่งตั้งผู้สืบสวนเฉพาะเรื่อง ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานของรัฐและ/หรือมีองค์ประกอบเป็นหน่วยงานภาครัฐก็ได้

ในการรับตำแหน่งของพนักงานสืบสวนเฉพาะเรื่องต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- (1) เป็นผู้ที่มีสัญชาติไทย
- (2) มีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปี และต้องไม่เกิน 65 ปี และมีประสบการณ์การทำงานไม่น้อยกว่า 10 ปี นับแต่วันแต่งตั้ง
- (3) จบการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมาย เนติบัณฑิตไทยหรือเป็นผู้ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นกรณีเฉพาะ
- (4) มีร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง
- (5) เป็นผู้ซึ่งมีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี และ
- (6) มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน

มาตรา 13 การสืบสวนที่ระบุไว้ในมาตรา 10 ต้องกระทำให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ได้รับข้อค้นพบและแจ้งไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยระยะเวลาดังกล่าวอาจขยายได้ไม่เกิน 90 วัน โดยประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ถ้าระยะเวลาตามวรรคหนึ่งสิ้นสุดลงก่อนการสืบสวนเสร็จสมบูรณ์ การสืบสวนอาจขยายระยะเวลาได้ไม่เกิน 60 วัน โดยประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ถ้าช่วงระยะเวลาตามวรรคสองและวรรคสามสิ้นสุดลง ถ้าปรากฏว่าพยานหลักฐานไม่เพียงพอหรือไม่พบการกระทำความผิดที่ได้รับจากผลการสืบสวน ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจออกคำสั่งให้ยุติการสืบสวน

เมื่อมีการออกคำสั่งให้ยุติการสืบสวน อาจมีการสืบสวนใหม่ได้ถ้ามีพยานพินิจเพิ่มเติมหรือพยานหลักฐานใหม่สนับสนุนข้อค้นพบการสืบสวน

ในกรณีที่การสืบสวนสิ้นสุดตามคำสั่งของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่ได้รับการยอมรับโดยผู้เสียหาย หรือครอบครัว ผู้เสียหายหรือครอบครัวตามสายโลหิตหรือโดยการสมรสย่อมมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องต่อประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ถึงเหตุแห่งการที่ไม่สมควรยุติการสืบสวน ทั้งนี้ ไม่ตัดอำนาจผู้ร้องในการเสนอพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนเหตุผลการไม่สมควรยุติการสืบสวนหรือเสนอพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนการสืบสวน

ในกรณีที่ประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเห็นด้วยกับคำร้องตามวรรคห้า ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสืบสวนต่อไป

ในกรณีที่ประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่เห็นด้วยกับคำร้องตามวรรคห้า ให้ประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติยกคำร้องเสีย และคำสั่งของประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้เป็นที่สุด

ส่วนที่ 2

การสอบสวน

มาตรา 14 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามพระราชบัญญัตินี้ และให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและผู้ซึ่งได้รับมอบหมายให้สอบสวนเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

ในการสอบสวนตามวรรคหนึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจแต่งตั้งคณะทำงาน ประกอบด้วย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและหน่วยงานราชการอื่นเพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐาน

มาตรา 15 ในการดำเนินการสอบสวนตามมาตรา 14 ผู้สอบสวนหรือผู้ได้รับมอบหมายมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

(1) ดำเนินการเข้าไปสอบสวนหรือตรวจสอบเหตุการณ์ที่เกิดเหตุตามลักษณะหรือขอบเขตที่สามารถสงสัยได้ตามเหตุอันสมควรของการละเมิดสิทธิมนุษยชน

(2) รับรายงานหรือข้อร้องเรียนจากปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเกี่ยวกับเหตุการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนและตรวจสอบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานตามข้อร้องเรียนแม้ข้อร้องเรียนนั้นจะไม่ปรากฏชื่อ หรือสถานที่ก็ตาม

(3) เรียกให้ผู้ร้องเรียน ผู้เสียหาย พยานหรือเรื่องร้องเรียนที่ต้องการและฟังคำแถลงของผู้มาให้ถ้อยคำ

(4) จับ คั่น ควบคุมตัวบุคคล และยึดสิ่งของที่เป็นประโยชน์ในการสอบสวน

(5) ทบทวนและรวบรวมรายงานจากพื้นที่เกิดเหตุและพื้นที่อื่น ๆ ตามที่เห็นสมควร

(6) เรียกให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำเป็นลายลักษณ์อักษรหรือทำการรับรองเอกสารตามความจำเป็น

(7) ดำเนินการใด ๆ ที่จำเป็นต่อการสอบสวน และการตรวจสอบเอกสาร ดำเนินการค้นหาค้นหาและยึด ตรวจสอบสถานที่ บริเวณ อาคาร และสถานที่อื่น ๆ ที่ผู้เกี่ยวข้องได้ครอบครองหรือเป็นเจ้าของ

มาตรา 16 ถ้าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพิจารณาแล้วว่ามีพยานหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นให้สรุปข้อค้นพบจากการสอบสวนตามความเห็นของตนไปยังอัยการสูงสุด

ในกรณีที่อัยการสูงสุดได้พิจารณาข้อค้นพบตามวรรคหนึ่งแล้วเห็นว่า มีพยานหลักฐานเพียงพอในการฟ้องคดีก็ให้ฟ้องคดีต่อศาลไปตามเนื้อหาของคดี แต่ถ้าเห็นว่า พยานหลักฐานยังไม่เพียงพอให้แจ้งไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพร้อมกับแนวทางในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการสอบสวน และจะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับข้อค้นพบจากอัยการสูงสุด

หมวด 3

วิธีพิจารณาในศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ส่วนที่ 1

การฟ้องคดี

มาตรา 17 การฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนต้องกระทำโดยอัยการสูงสุด
ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง อัยการสูงสุดอาจแต่งตั้งพนักงานอัยการเฉพาะคดี
พนักงานอัยการเฉพาะคดีต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- (1) เป็นพนักงานอัยการจังหวัด อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด และ
ข้าราชการอัยการชั้น 4 ขึ้นไป
- (2) เป็นผู้ซึ่งมีความเข้มแข็งทั้งกายและจิตใจ
- (3) เป็นผู้ซึ่งมีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี และ
- (4) มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน

มาตรา 18 การฟ้องคดีตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 15 ต้องกระทำให้เสร็จสมบูรณ์ภายในไม่
เกิน 70 วัน นับแต่วันที่พนักงานอัยการรับคำฟ้อง

มาตรา 19 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจขอรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรจาก
อัยการสูงสุดเกี่ยวกับความคืบหน้าในการฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน

ส่วนที่ 2

การพิจารณา

มาตรา 20 คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาโดยศาลสิทธิมนุษยชน
แห่งชาติ

การพิจารณาคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามวรรคหนึ่งต้องดำเนินการโดยผู้พิพากษาศาล
สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จำนวน 5 คน เป็นองค์คณะ ประกอบด้วย 1 คน เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
อีก 2 คนเป็นตุลาการศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และอีก 2 คนเป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดี

องค์คณะผู้พิพากษตามวรรคสองให้ผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นหัวหน้า
คณะ

มาตรา 21 ผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องได้รับการแต่งตั้งหรือปลดออกโดยประธานศาลสิทธิ
มนุษยชนแห่งชาติ

มาตรา 22 เมื่ออัยการสูงสุดฟ้องคดีต่อศาลให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของโจทก์มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง และอาจสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร

มาตรา 23 การแต่งตั้งผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องเป็นบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- (1) เป็นผู้พิพากษาศาลยุติธรรมหรือตุลาการศาลปกครองมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี
- (2) มีความซื่อสัตย์สุจริต
- (3) มีสุขภาพจิตใจและร่างกายที่แข็งแรง
- (4) เป็นผู้ซึ่งมีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี และ
- (5) มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน

มาตรา 24 ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาสคู่ความตามสมควรในอันที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว

มาตรา 25 ให้ศาลพิจารณาและสืบพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้

มาตรา 26 ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานหรือบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือดำเนินการอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณา รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้หน่วยงานหรือบุคคลใดตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติม แล้วรายงานให้ศาลทราบและจัดส่งพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

ศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่ศาลมอบหมาย

พยานหลักฐานที่ได้มาตามวรรคหนึ่งต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว

มาตรา 27 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยโดยใช้รูปแบบตามกฎหมายว่าด้วยการไต่สวนสาธารณะ

เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) จำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณาและการสืบพยานได้เนื่องจากความเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน

(2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(4) ในระหว่างพิจารณาหรือสืบพยาน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาเพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกไปจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

ในกรณีดังกล่าว เมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้ว ให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป

ส่วนที่ 3

การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน

มาตรา 28 ผู้เสียหายและพยานทุกคนผู้ถูกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองทางกายและจิตใจจากการคุกคาม การก่อวินาศกรรม ทำให้หวาดกลัว และทำร้ายโดยบุคคลใดก็ตาม ย่อมได้รับการคุ้มครองตามมาตรการพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

การปกป้องตามวรรคหนึ่งให้เป็นอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่ใช้บังคับและเป็นหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติโดยใช้เครื่องมือของรัฐตามอำนาจหน้าที่ของตนเพื่อสร้างให้เกิดความปลอดภัยโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และค่าใช้จ่ายในการจัดการให้ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

ส่วนที่ 4

การเยียวยา การชดใช้คืน และการฟื้นฟู

มาตรา 29 ผู้เสียหายซึ่งถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือทายาทต้องได้รับค่าทดแทน ชดใช้คืน และการฟื้นฟู

ค่าทดแทน ค่าชดใช้คืน และค่าฟื้นฟูตามวรรคหนึ่งต้องกำหนดไว้ในคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

บทบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทน ค่าชดใช้คืน และค่าการฟื้นฟูต้องอยู่ภายใต้ระเบียบของรัฐ ทั้งนี้ให้ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา และเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการเรียกร้องค่าเสียหายแทนผู้เสียหายหรือทายาท

มาตรา 30 ผู้บังคับบัญชา ทหาร ตำรวจและพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้กระทำการแทนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำภายในขอบอำนาจการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่ได้ใช้อำนาจควบคุมและสั่งการตามลักษณะของอาชญากรรมโดยไม่ถูกต้องในการใช้กองกำลัง โดยผู้บัญชาการทหารหรือบุคคลผู้กระทำการบัญชาการ หรือภายใต้พฤติการณ์ที่จะยอมรับการใช้กำลังกระทำความผิดหรือการกระทำความผิดอย่างร้ายแรงต่อบุคคลผู้อยู่ภายใต้บังคับ

ทหาร ตำรวจและพลเรือนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งอยู่ในฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาผู้ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการละเมิดสิทธิมนุษยชน อันเกิดจากการกระทำผิดตามคำสั่งและควบคุมในสถานะผู้ได้บังคับบัญชาที่เป็นผลมาจากการกระทำตามคำสั่งหัวหน้า และเป็นผลจากการควบคุมโดยหัวหน้าคนดังกล่าวรู้หรือควรจะได้รู้ข้อมูลชี้ชัดว่า ผู้ได้บังคับบัญชาเป็นผู้กระทำความผิดหรือก่อให้เกิดการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชน

ส่วนที่ 5

คำพิพากษาและคำสั่งของศาล

มาตรา 31 เมื่อการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นลง ศาลต้องปิดกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อทำการปรึกษาหารือและทำคำพิพากษา โดยต้องกระทำภายใน 90 วันนับแต่วันที่ปิดกระบวนการพิจารณา

ในการปรึกษาหารือของศาลต้องบันทึกไว้ในภาพถ่ายและเก็บไว้เป็นความลับ และตุลาการที่เป็นสมาชิกขององค์คณะตุลาการเท่านั้นที่จะเข้าร่วมปรึกษาหารือได้

การตัดสินใจของศาลต้องกระทำโดยเสียงข้างมากขององค์คณะที่มีอยู่

ผู้พิพากษาของศาลคนใดที่ได้พิจารณาคดีอาจทำความเห็นส่วนตัวของตนหรือแสดงความเห็นแย้ง

มาตรา 32 การทำคำพิพากษาทุกครั้งจะต้องระบุเหตุผลเสมอ ชื่อตุลาการซึ่งมีส่วนในการปรึกษาหารือ

คำพิพากษาดังกล่าวลงนามตุลาการองค์คณะทุกคนและรับรองโดยประธานตุลาการศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและให้ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนอ่านโดยเปิดเผยในศาลและแจ้งล่วงหน้าให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องทราบ

มาตรา 33 คำพิพากษาของศาลให้เป็นที่สุด และผูกพันองค์กรนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ คู่ความ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 34 คำพิพากษาดังกล่าวต้องมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

- (1) วันฟ้องคดีต่อศาล
- (2) ชื่อคู่กรณี

- (3) ชื่อตัวแทนของคู่กรณี
- (4) รายงานโดยย่อของกระบวนการพิจารณา
- (5) คำรับสารภาพของคู่กรณีและข้อเรียกร้องของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- (6) รายงานข้อเท็จจริงแห่งคดี
- (7) ข้อกฎหมาย
- (8) การปฏิบัติตามคำพิพากษา
- (9) คำสั่งเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย (ถ้ามี)
- (10) จำนวนองค์คณะตุลาการ
- (11) รายการเนื้อหาของคำพิพากษา
- (12) การกำหนดการชดเชยความเสียหายอาจแตกต่างกัน

มาตรา 35 ศาลต้องแจ้งให้คู่กรณีได้ทราบถึงผลแห่งคดี คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ บุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคำพิพากษาโดยรับรองความแท้จริงของสำเนาถูกต้องด้วย

มาตรา 36 คำพิพากษาของศาลที่ถึงที่สุดให้บังคับคดีโดยไม่ชักช้าและต้องเผยแพร่ไปยังหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องและในช่องทางที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

หมวด 4

บทเฉพาะกาล

มาตรา 37 การละเมิดสิทธิมนุษยชนได้เกิดขึ้นก่อนการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้จะต้องพิจารณาและวินิจฉัยโดยศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดี

ศาลสิทธิมนุษยชนตามวรรคหนึ่งต้องเป็นรูปแบบตามความเห็นของประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ให้ศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดีตามวรรคหนึ่งอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

มาตรา 38 การพิจารณาคดีและกระบวนการพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดีต้องเป็นไปตามบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ เป็นดุลพินิจของประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติโดยคำนึงถึงประโยชน์ของรัฐ และภาพลักษณ์ของประเทศ

มาตรา 39 ถ้ามีการจัดตั้งศาลแล้วก็ให้มีสถานที่ควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นการเฉพาะของศาล

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และเป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ โดยสิทธิมนุษยชนเป็นสาระสำคัญของสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติมีความสำคัญต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนโดยปราศจากการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศิพ พิศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น หรือมีพื้นฐานทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิด หรือสถานะอื่นจะไม่มีการแบ่งแยกบนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง ทางกฎหมาย หรือทางการระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนั้นจะเป็นเอกราชอยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่นใดก็ตาม วงจรหรือโครงสร้างของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจะต้องประกอบไปด้วยหน่วยงานของรัฐในฐานะหน่วยงานทางปกครองโดยมีอำนาจหน้าที่ในการแก้ไขและเยียวยาความเสียหายจากการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชน และเหตุแห่งการละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้นจะต้องได้รับการพิจารณาวินิจฉัยโดยองค์กรตุลาการเพื่อให้เป็นไปตามหลักนิติรัฐที่การกระทำใด ๆ ของรัฐจะต้องได้รับการตรวจสอบโดยองค์กรตุลาการอันเป็นหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของปัจเจกบุคคล ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะเพื่อจะได้เป็นอำนาจขององค์กรตุลาการในการที่จะทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนในทางศาลและสอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่จะต้องมีองค์กรตุลาการในการสร้างบรรทัดฐานทางกฎหมายละเมิดสิทธิมนุษยชน และทำให้สังคมได้เรียนรู้พฤติกรรมของการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอีกทางหนึ่งด้วย

การวิจัยได้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการวิจัยเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้อง กฎหมายต่างประเทศ คือ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ ระบบการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยศาลสิทธิมนุษยชนสหภาพยุโรป การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยศาลสิทธิมนุษยชนทวีปอเมริกา การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยศาลสิทธิมนุษยชนทวีปแอฟริกา ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย และกลไกการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในลักษณะศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดีของสาธารณรัฐอินเดีย เพื่อเป็นแนวทางจัดทำกฎหมายต้นแบบจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายของประเทศไทย

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ตามประเด็นสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้โดยมีประชากร สัมภาษณ์ คือ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลปกครอง ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม อัยการสูงสุด และอัยการจังหวัด และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง รวมประชากรสัมภาษณ์ 7 คน การมีส่วนร่วม ออกแบบ, ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) เป็นวิธีวิทยาการวิจัยใหม่ที่กำหนดให้ ประชากรผู้มีส่วนได้เสียจำนวน 16 คน มาร่วมออกแบบกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนแล้วได้นำคำตอบจากการวิจัยทั้งหมดสู่การรับฟังความคิดเห็น (Hearing) จากประชากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปปรับปรุงกฎหมายที่ จัดทำขึ้นมานั้นเป็นพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิ มนุษยชน พ.ศ.

ผลการวิจัยสรุป อภิปรายผลได้ ดังนี้

6.1 สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยนี้มุ่งเน้นถึงการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิ มนุษยชนเพื่อให้เป็นกฎหมายต้นแบบที่สามารถแสดงถึงการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยองค์กรตุลา การในคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน การวิจัยได้ข้อค้นพบตามประเด็นที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์และ การวิเคราะห์ข้อมูลจากวิธีวิทยาการวิจัยที่กำหนดไว้ทำให้ได้คำตอบที่สามารถสรุปเพื่อการอภิปราย ผลของข้อค้นพบได้โครงสร้างของกฎหมายจำนวน 10 ข้อ ดังนี้

1. ระบบการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชน ระบบการพิจารณาคดีของศาลสิทธิ มนุษยชนต้องเป็นระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวน (Inquisitorial System) เพราะการรับฟัง พยานหลักฐานในระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวนนั้นศาลจะต้องรับฟังพยานหลักฐานทั้งหลายที่ ได้เสนอต่อศาล โดยจะปฏิเสธหรือไม่รับฟังพยานหลักฐานไม่ได้ เพราะการที่ศาลสิทธิมนุษยชน ขอให้หน่วยงานของรัฐจะต้องเสนอพยานหลักฐานตามคำขอของศาลสิทธิมนุษยชน ถ้าหน่วยงาน ของรัฐนั้นได้เสนอพยานหลักฐานตามคำขอแล้วย่อมถือว่าพยานหลักฐานนั้นมีแหล่งที่มาที่เป็น อิสระจึงมีความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐาน ซึ่งรูปแบบการรับฟังพยานหลักฐานตามระบบการ พิจารณาคดีแบบไต่สวนจะมีรูปแบบที่แตกต่างจากระบบการพิจารณาคดีแบบกล่าวหา (Accusatorial System) เพราะหลักการรับฟังพยานหลักฐานในระบบกล่าวหานั้นพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่เสนอต่อศาลโดยคู่ความถือว่าไม่มีแหล่งที่มาที่อิสระ เพราะพยานหลักฐานที่คู่ความเสนอต่อ ศาลนั้นกระทำเพื่อให้พยานหลักฐานของตนมีความน่าเชื่อถือและให้ศาลเชื่อฟังเป็นยุติตามประเด็นที่ ตนนำสืบหรือได้กล่าวอ้างเป็นประเด็นข้อพิพาท แม้การรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญาตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะเป็นระบบการพิจารณาคดีแบบกึ่งไต่สวนก็ตาม แต่ก็ยัง

มีบทบัญญัติให้ศาลใช้ดุลพินิจรับฟังพยานหลักฐานได้ โดยเฉพาะพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นโดยชอบ แต่ได้มาเนื่องจากการกระทำโดยมิชอบ หรือเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยอาศัยข้อมูลที่เกิดขึ้น หรือได้มาโดยมิชอบ (มาตรา 226/1) ให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจรับฟังพยานหลักฐานได้ โดยจะต้องเป็นพยานหลักฐานที่มีคุณค่าในเชิงพิสูจน์ ความสำคัญ และความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐาน พฤติการณ์และความร้ายแรงของความผิดในคดี ลักษณะและความเสียหายที่เกิดจากการกระทำโดยมิชอบ และผู้ที่กระทำการโดยมิชอบอันเป็นเหตุให้ได้พยานหลักฐานมานั้น ได้รับการลงโทษหรือไม่ เพียงใดด้วย ซึ่งการใช้ดุลพินิจลงโทษจำเลยนั้นศาลจะต้องใช้ดุลพินิจรับฟังด้วยความระมัดระวัง และไม่ควรเชื่อพยานหลักฐานนั้นโดยลำพังเพื่อลงโทษจำเลย เว้นแต่จะมีเหตุผลอันหนักแน่น มีพฤติการณ์พิเศษแห่งคดี หรือมีพยานหลักฐานประกอบอื่นมาสนับสนุนจึงจะลงโทษจำเลยได้ (มาตรา 227/1)

ดังนั้นจากการเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลระบบการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นระบบการพิจารณาคดีแบบได้สวน เพราะคดีสิทธิมนุษยชนนั้นจะต้องอาศัยพยานหลักฐานของศาลมากกว่าพยานหลักฐานของกลุ่มความด้วยเหตุผลที่ว่า แหล่งที่มาของพยานหลักฐานส่วนใหญ่จะอยู่ภายใต้อำนาจหน่วยงานของรัฐเป็นส่วนใหญ่ และปัจจัยด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่จะเป็นการยากแก่ผู้เสียหายที่จะค้นหาพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดี

2. หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนต้องกำหนดไว้ในหลักการและเหตุผลในการร่างกฎหมายเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยจะต้องกำหนดไว้ว่า สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพของมนุษย์ ซึ่งเป็นสากลและนิรันดร์ตามธรรมชาติ และด้วยเหตุนี้จึงต้องได้รับความคุ้มครอง ความเคารพ การเทิดทูน และไม่อาจเพิกเฉย ถูกรอนหรือการยึดถือไว้โดยบุคคลใด ๆ ก็ตาม ในการมีส่วนร่วมเพื่อรักษาสันติภาพของประชาชน และการปฏิบัติตามสิทธิมนุษยชนที่ได้รับรองไว้ในหนังสือสัญญาระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม และเพื่อการคุ้มครอง ความเชื่อมั่น ความยุติธรรม และความรู้สึกรับรองความมั่นคงทั้งต่อปัจเจกบุคคล และสังคม จึงมีความจำเป็นที่จะบัญญัติกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเพื่อจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน

3. สถานภาพและสถานที่ตั้งของศาลสิทธิมนุษยชน ในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยนั้นจะต้องเป็นรูปแบบของศาลถาวร (Permanent Court) มิใช่การจัดตั้งในลักษณะของคณะตุลาการ ศาลเฉพาะคดี ศาลเฉพาะกรณีใดกรณีหนึ่งหรือศาลเฉพาะกิจ เพราะการจัดตั้งเป็นศาลถาวรจะเป็นปัจจัยชี้วัดที่สำคัญที่จะทำให้รัฐและหน่วยงาน

ของรัฐมุ่งแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจังและมุ่งที่จะแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนให้มีประสิทธิภาพ สร้างบรรทัดฐานที่ดีในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน นอกจากนั้นยังเป็นการเรียนรู้และพัฒนากฎหมายภายในให้สอดคล้องกับมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับสากลอีกด้วย ดังนั้น สถานภาพและสถานที่ตั้งของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงมี 3 แนวทางได้แก่

แนวทางแรก เป็นศาลสิทธิมนุษยชนที่เป็นอิสระที่ไม่ขึ้นตรงต่อศาลใดเพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดที่ว่าในรูปแบบของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยให้มีขอบเขตแห่งอำนาจพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนตามที่รัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิและเสรีภาพไว้

แนวทางที่สอง เป็นศาลสิทธิมนุษยชนที่อยู่ภายใต้อำนาจของศาลยุติธรรมโดยอาจจะกำหนดให้เป็นหนึ่งในแผนกคดีสิทธิมนุษยชนในศาลฎีกา เพราะเห็นว่าศาลฎีกาเป็นศาลที่มีผู้พิพากษาที่มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญด้านคดีเป็นอย่างมาก และถือว่าเป็นศาลที่เก่าแก่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน

แนวทางที่สาม เป็นศาลสิทธิมนุษยชนชำนาญพิเศษในศาลรัฐธรรมนูญ โดยเห็นว่า คดีสิทธิมนุษยชนเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 7(11) อยู่แล้ว จึงควรให้เป็นศาลชำนาญพิเศษในศาลรัฐธรรมนูญเพื่อมิให้สร้างภาระด้านงบประมาณ และกำหนดให้องค์คณะและคุณสมบัติของตุลาการเป็นไปตามรูปแบบของศาลรัฐธรรมนูญ โดยให้มีผู้พิพากษาชำนาญพิเศษเกี่ยวกับคดีสิทธิมนุษยชนของศาลอื่นร่วมพิจารณาหรือทำความเข้าใจในฐานะเป็นพยานหลักฐานของศาลด้วย นอกจากนั้น ยังกำหนดให้คดีสิทธิมนุษยชนเป็นคดีที่รัฐจะต้องมีหน้าที่หลักในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคกล่าวคือ ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นพนักงานสอบสวนคดีสิทธิมนุษยชนร่วมกับอัยการสูงสุด โดยให้พนักงานสอบสวนหรือตำรวจเป็นเจ้าพนักงานช่วยเหลือการสอบสวนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการที่จะมีอำนาจรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นในการสอบสวน และให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการออกหมายอาญาได้ด้วย

ในกรณีข้างต้นผู้วิจัยเห็นด้วยกับความคิดตามแนวทางแรกด้วยเหตุผลที่ว่าศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นศาลสิทธิมนุษยชนที่เป็นอิสระที่ไม่ขึ้นตรงต่อศาลใดเพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดที่ว่าในรูปแบบของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพราะศาลสิทธิมนุษยชนมิใช่พิจารณาแต่เฉพาะกฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายของประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังมีหลักกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่ประเทศไทยจะต้องมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม (Anthea Roberts, 2011, 57-92) ซึ่งกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นทั้งกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (Customary Law) กฎหมายสนธิสัญญา (Treat Law) หรือ

อนุสัญญา (Convention) ซึ่งมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม ดังเช่นปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) (Universal Declaration of Human Rights, 1948: UDHR) เป็นกฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่ถือว่าเป็นกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อมนุษย์ที่จะต้องมีความมาตรฐานขั้นต่ำโดยไม่คำนึงว่าจะอยู่ภายใต้การเมืองการปกครองแบบใดทุกคนจะต้องถูกปฏิบัติที่มีความมาตรฐานไม่ต่ำกว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกำหนดไว้ นอกจากศาลสิทธิมนุษยชนจะมีหน้าที่ในการวินิจฉัยคดีดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วยังมีหน้าที่ในการสร้างบรรทัดฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายในประเทศด้วย เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีความมาตรฐานไม่ต่ำไปกว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกำหนดไว้ ดังนั้นด้วยภาระหน้าที่ดังกล่าว ศาลสิทธิมนุษยชนจึงต้องมีความเป็นอิสระและปฏิบัติหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐประเทศไทยในเวทีสากลด้วย จึงต้องใช้คำว่า “แห่งชาติ (National)” ที่จะต้องสื่อให้สากลได้รับทราบศาลสิทธิมนุษยชนเป็นศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยที่มีความแตกต่างจากศาลอื่น ๆ ที่ไม่ได้ใช้คำว่าแห่งชาติ เพราะศาลอื่น ๆ มุ่งพิจารณาพิพากษาคดีตามกฎหมายของประเทศไทยเป็นหลักจึงมิได้ใช้คำว่าแห่งชาติในการตั้งชื่อค่านำนามของศาล

อย่างไรก็ตาม หากจะให้ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอยู่ในศาลรัฐธรรมนูญอันเนื่องมาจากคดีสิทธิมนุษยชนเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 7(11) ทั้งนี้ ตามแนวทางที่ผู้วิจัยที่ได้วิเคราะห์ไว้ในบทที่ 4 และบทที่ 5 เกี่ยวกับแนวทางการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติก็ให้ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษคดีสิทธิมนุษยชนในศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้ไม่เป็นการสร้างภาระด้านงบประมาณในการที่จะต้องจัดตั้งศาลขึ้นมาใหม่

4. ขอบเขตอำนาจหน้าที่ศาลสิทธิมนุษยชน ในการกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จะต้องเป็นศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจในการพิจารณาและวินิจฉัยคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงและมีลักษณะเฉพาะที่ได้กระทำต่อสิทธิมนุษยชนกับปวงชนชาวไทยทั้งที่อยู่ในและนอกประเทศไทย โดยจะไม่รวมถึงบุคคลผู้กระทำความผิดที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี นับแต่เวลาที่ได้กระทำความผิด เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) ซึ่งเป็นสิทธิที่จะมีชีวิตรอด และสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครอง

นอกจากอำนาจของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดังที่ได้กล่าวมาแล้วยังรวมถึงคดีอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และอาชญากรรมที่กระทำต่อมนุษยชาติที่เป็นการกระทำโดยมุ่งทำลายหรือทำลายล้างกลุ่มชาติพันธุ์ เชื้อชาติ กลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มศาสนา ได้แก่ การฆ่าสมาชิกในกลุ่ม การทำให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อร่างกายหรือจิตใจต่อสมาชิกในกลุ่ม การสร้าง

สถานการณ์ที่เป็นภัยต่อชีวิตที่จะนำไปสู่การทำลายล้างทางกายภาพของกลุ่มทั้งหมดหรือบางส่วน การมีเจตนาที่จะกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันการกำเนิดภายในกลุ่ม และการบังคับให้ย้ายเด็กจากกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งความผิดเหล่านี้จะต้องเป็นกรณีของการฆ่า การทำลายล้าง การบังคับให้เป็นทาส การบังคับให้ออกไปหรือเคลื่อนย้ายของพลเมือง การควบคุมโดยเผด็จการต่อความเป็นอิสระหรือเสรีภาพทางร่างกายอันเป็นการละเมิดต่อกฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามหรือต้องปฏิบัติตามหลักมนุษยธรรม การทรมาน การข่มขืน การกดขี่ทางเพศ การบังคับให้ค้าประเวณี การบังคับให้ตั้งครรภ์ หรือการใช้กำลังบังคับ การทำให้แท้งลูก โดยการข่มขืนทางเพศ การก่อการร้ายเป็นกลุ่มหรือสมาคมที่มีแนวคิดทางการเมือง เชื้อชาติ สัญชาติ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนา เพศ หรือสิทธิขั้นพื้นฐานอื่นใด ที่ได้รับการรับรองไว้ในกฎหมายไทย และกฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม การบังคับให้สูญหาย หรือหายตัวไปของบุคคล และอาชญากรรมแบ่งแยกสีผิว

ดังนั้นคดีดังที่กล่าวมาข้างต้นเป็นอำนาจของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งเป็นคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนในทางอาญาที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับคดีปกครองและคดีระหว่างประเทศ แต่ถ้าเป็นประเภทคดีนอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้น แต่มีสาระสำคัญของการละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ให้อำนาจแก่คณะตุลาการในการพิจารณามีคำสั่งให้เป็นคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่จะรับไว้พิจารณาได้

5. คุณสมบัติผู้พิพากษาและองค์คณะผู้พิพากษา ในการกำหนดคุณสมบัติของผู้พิพากษาและองค์คณะผู้พิพากษาในศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาตินั้นเป็นตุลาการของศาลรัฐธรรมนูญที่จะมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเป็นองค์คณะ แต่ตุลาการเจ้าของคดีต้องเป็นตุลาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนเป็นกรณีเฉพาะ แต่ถ้าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่เพียงพอและจะต้องใช้บุคคลซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนก็นำระบบการโอนผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนจากศาลอื่นเป็นองค์คณะ ในลักษณะองค์คณะเฉพาะคดี เพื่อพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยมีจำนวน 5 คน กล่าวคือ องค์คณะ 3 คนเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และอีก 2 คนเป็นผู้พิพากษาศาลยุติธรรมและตุลาการศาลปกครอง เพื่อร่วมเป็นองค์คณะพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน

ส่วนองค์คณะผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนให้ประกอบด้วย 2 องค์คณะ ได้แก่ องค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีสิทธิมนุษยชนองค์คณะหนึ่ง และองค์คณะพิจารณารับคำร้องอีกองค์คณะหนึ่ง เพื่อกันกลองการรับคดีไว้พิจารณา

6. กระบวนพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชน กระบวนพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องพิจารณาตามกฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ถ้าวิธีพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติข้อใดมิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำ

บทบัญญัติข้อบังคับของประธานศาลสถิตินุชนกแห่งชาติใช้บังคับ แต่ถ้าในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อบังคับดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง รวมทั้งสิทธิของจำเลยและสิทธิของผู้ต้องหาที่มีตามกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนใดมีข้อหาความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดียาเสพติดหรือข้อหาความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์รวมอยู่ด้วยให้นำบทบัญญัติตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวมาใช้บังคับแก่ข้อหาความผิดนั้นเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้ เพราะตามขอบเขตของงานวิจัยเห็นว่า คดีสิทธิมนุษยชนนั้นมีใช้คดีแพ่ง คดีอาญา คดีปกครอง หรือคดีระหว่างประเทศ แต่คดีสิทธิมนุษยชนนั้นเป็นได้ทุก ๆ ประเภทคดีดังที่ได้กำหนดให้ตุลาการศาลสถิตินุชนกแห่งชาติกลั่นกรองการรับคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาล และจะนำมามาตรการทางอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้กับกรณีคดีสิทธิมนุษยชนไม่ได้ เพราะด้วยสาระสำคัญของคดีจึงต้องมีการกำหนดรูปแบบของการนำมาตรการทางอาญามาใช้บังคับใหม่ตามกฎหมายจัดตั้งศาลสถิตินุชนกแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ประกอบไปด้วย การจับกุม การควบคุมตัว การสอบสวน การสืบสวน การฟ้องคดี การปฏิญาณตน และการพิจารณาคดีของศาล

ในกระบวนการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนแห่งชาตินั้น เมื่อพบการกระทำผิดที่เป็นลักษณะข้อหาความผิดตามกฎหมายจัดตั้งศาลสถิตินุชนกแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนให้พนักงานสอบสวนท้องที่ที่พบการกระทำผิดส่งสำนวนการสอบสวนให้แก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในฐานะพนักงานสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเพื่อจัดทำสำนวนร่วมกับอัยการสูงสุด เมื่อจัดทำสำนวนการสอบสวนเสร็จให้อัยการสูงสุดหรืออัยการที่ได้รับมอบหมายสั่งฟ้องหรือยื่นคำร้องไปยังศาลสถิตินุชนกแห่งชาติเพื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณา ในขั้นตอนการสอบสวนนั้นถ้ามีความจำเป็นหรือมีเหตุอันสมควรในการที่จะใช้มาตรการทางอาญา เช่น การออกหมายจับ การค้น การควบคุมตัวหรือการปล่อยชั่วคราว ก็ให้อัยการสูงสุดเป็นผู้ยื่นคำร้องต่อศาลสถิตินุชนกเพื่อให้ศาลสถิตินุชนกเป็นผู้ออกหมายอาญาเพื่อเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการสอบสวนและกระบวนการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนต่อไป

7. การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน ในการคุ้มครองผู้เสียหายและพยานเป็นเรื่องที่สำคัญในกระบวนการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนอีกกระบวนการหนึ่ง เพราะคดีสิทธิมนุษยชนเป็นคดีแห่งชาติจะต้องมีบุคคลผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลสาธารณะหรือผู้มีอิทธิพล ดังนั้นจึงต้องมี

บทบัญญัติคุ้มครองผู้เสียหาย และพยานโดยกำหนดให้ผู้เสียหายและพยานทุกคนผู้ถูกระทำจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือที่มีลักษณะเฉพาะมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองทางกายและจิตใจจากการคุกคาม การก่อวินาศกรรม ทำให้หวาดกลัว และทำร้ายโดยบุคคลใดก็ตาม โดยให้เป็นภาระหน้าที่ตามกฎหมายที่ใช้บังคับและเป็นหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติโดยใช้เครื่องมือของรัฐตามอำนาจหน้าที่ของตนเพื่อสร้างให้เกิดความปลอดภัยโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และค่าใช้จ่ายในการจัดการให้ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ส่วนวิธีปฏิบัติในการคุ้มครองพยานจะต้องจัดทำตามระเบียบของรัฐ

8. การเยียวยา การชดใช้คืน และการฟื้นฟู การเยียวยา การชดใช้คืน และการฟื้นฟูนั้น ถือเป็นมาตรการในทางแพ่งที่จะต้องเป็นเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหายที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตัวเองและ/หรือผู้รับมรดกต้องได้รับค่าทดแทน ชดใช้คืน และการฟื้นฟู ซึ่งจะต้องกำหนดไว้ในคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และบทบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทน ค่าชดใช้คืน และค่าการฟื้นฟูต้องอยู่ภายใต้ระเบียบของรัฐทั้งนี้ให้ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาที่จะเป็นการเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหาย

9. คำพิพากษาและคำสั่งของศาล การทำคำพิพากษาให้กระทำโดยศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและให้มีผลผูกพันคู่ความ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง องค์การนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการด้วย เพราะคดีสิทธิมนุษยชนแห่งชาตินั้นถือว่าเป็นคดีแห่งชาติ (National Case) ที่มีกระบวนการพิเศษต่างหากจากคดีธรรมดาทั่ว ๆ ไป จึงให้เป็นการยุติในศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาตินี้จะอุทธรณ์หรือฎีกา หรือจะยื่นคำร้องให้ศาลสิทธิมนุษยชนทบทวนคำวินิจฉัยไม่ได้ ดังนั้นคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนจึงต้องผูกพันคู่ความเพื่อให้คู่ความจะต้องปฏิบัติตาม นอกจากนั้นยังต้องผูกพันระบบกฎหมายต่าง ๆ ที่บัญญัติกระทบสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วย จึงต้องผูกพันองค์กรนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการด้วย

ดังนั้น รูปแบบทางกฎหมาย (Model Law) ในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยจะทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนครบรูปแบบกระบวนการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยมีทั้งหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบโดยตรงและองค์กรตุลาการทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งสรุปโครงสร้างกฎหมายประกอบด้วย 4 หมวด จำนวน 39 มาตรา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

หมวด 1 หมวดทั่วไป (มาตรา 4-11)

หมวด 2 หมวด 2 ว่าด้วย สืบสวนและสอบสวน (มาตรา 12-16)

ส่วนที่ 1 การสืบสวน (มาตรา 12-13)

ส่วนที่ 2 การสอบสวน (มาตรา 14-16)

หมวด 3 ว่าด้วย วิธีพิจารณาในศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (มาตรา 17-36)

ส่วนที่ 1 การฟ้องคดี (มาตรา 17-19)

ส่วนที่ 2 การพิจารณา (มาตรา 20-27)

ส่วนที่ 3 การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน (มาตรา 28)

ส่วนที่ 4 การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู (มาตรา 29-30)

ส่วนที่ 5 คำพิพากษาและคำสั่งของศาล (มาตรา 31-36)

หมวด 4 บทเฉพาะกาล (มาตรา 37-39)

ข้อสรุปของผลการวิจัยนี้เมื่อนำไปสู่การพิสูจน์สมมติฐานการวิจัยที่กำหนดว่าไม่มีศาลสิทธิมนุษยชนเป็นศาลชั้นอุทธรณ์เฉพาะคดีสิทธิมนุษยชนก่อให้เกิดปัญหาขาดศาลและกระบวนการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนที่ได้รับรองสิทธิไว้ในรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตาม และเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีที่ทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ดังนั้นหากจะให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนบรรลุผลตามกฎหมายดังกล่าวจะต้องนำเอาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการรวมทั้งแนวทางกฎหมายต่างประเทศเพื่อนำไปสู่การจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

สรุปผลการพิสูจน์สมมติฐานการวิจัยที่กำหนดว่า การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้มีประสิทธิภาพจำเป็นที่จะต้องมีศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีความสมบูรณ์ในขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมด้วยการจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชน ที่มีโครงสร้างกฎหมายประกอบด้วย หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน สถานภาพของการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน ขอบเขตอำนาจศาลสิทธิมนุษยชน คุณสมบัติผู้พิพากษาและองค์คณะผู้พิพากษา กระบวนวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน และระบบการพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชน

คำตอบที่ได้มาเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้คือ การมีกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน ประกอบด้วยโครงสร้างกฎหมาย 5 หมวด ได้แก่ หมวดทั่วไป หมวดว่าด้วยกระบวนการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชน

แห่งชาติ หมวดยกกำหนดโทษ หมวดยกศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดี และหมวดยกคำพิพากษา และคำสั่งของศาล

การสรุปคำตอบที่ได้มาตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ว่า มีคำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิจัย วิวัฒนาการ ทฤษฎี แนวคิด และหลักการที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพการณ์แห่งปัญหาและผลกระทบจากการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทยว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
4. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์โครงสร้างองค์ประกอบของกฎหมายการจัดตั้งและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน
5. เพื่อจัดทำกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

จากผลการศึกษาจึงได้รูปแบบกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนที่สามารถแสดงถึงกระบวนการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะและเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในลักษณะการคุ้มครองในรูปแบบขององค์กรตุลาการ

6.2 ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนสามารถนำไปใช้ได้จริงและเป็นรูปธรรมจึงมีข้อเสนอแนะของการวิจัยโดยให้นำกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำเข้าสู่การพิจารณาของฝ่ายนิติบัญญัติ โดยการนำไปเสนอต่อฝ่ายรัฐบาลเพื่ออนุมัติหลักการ และตรวจพิจารณากฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน หรือจะนำไปเสนอต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาและผลักดันให้มีการพิจารณาร่างกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนตั้งแต่เริ่มต้น ไปจนถึงมีผลบังคับใช้เป็นกฎหมาย โดยการตรากฎหมายจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามรูปแบบที่วิจัยนี้ได้มา และแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยให้เพิ่มอีกหมวดหนึ่งว่าด้วยศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ นอกจากหมวด 10 ว่าด้วยศาล และหมวด 11 ว่าด้วย ศาลรัฐธรรมนูญ

6.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการทำการศึกษาวิจัยยังเห็นว่ามีความข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

1. ในการวิจัยกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนมีขอบเขตของการศึกษาเฉพาะในส่วนการจัดทำร่างกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนซึ่งมุ่งจัดทำเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติหรือกฎหมายกระบวนการเป็นหลัก แต่ยังขาดกฎหมายสารบัญญัติหรือกฎหมายเชิงเนื้อหาที่กำหนดที่มาของสิทธิและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นกฎหมายเฉพาะหรือเป็นกฎหมายกลางที่บัญญัติรองรับสิทธิและเสรีภาพที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เพราะในปัจจุบันการรับรองสิทธิมนุษยชนมีการบัญญัติรองรับสิทธิไว้ในรัฐธรรมนูญ แม้รัฐธรรมนูญจะมีสถานะเป็นกฎหมายสารบัญญัติก็ตาม แต่ยังขาดกฎหมายระดับพระราชบัญญัติรองรับสิทธิที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ จึงทำให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพขาดรูปธรรม แม้อันอนาคตจะมีกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนก็ตาม แต่ถ้าไม่มีกฎหมายสารบัญญัติที่บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้โดยตรงแล้วก็จะทำให้การเสนอร่างกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนไม่อาจจะเป็นจริงได้

2. ปรับปรุงพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 47 เพราะถือว่าเป็นบทบัญญัติปฏิเสธสิทธิของประชาชนที่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญสามารถตรวจสอบ (Review) คดีได้ ไม่ว่าจะเป็นคดีนั้นจะเป็นคดีประเภทใด หรือได้มีการฟ้องคดีในศาลชั้นใดก็ตาม

3. ปรับปรุงอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 ใน 2 กรณีดังนี้

3.1 ควรให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนเช่นเดียวกับอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในทางสากลที่กำหนดให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ และให้เป็นพนักงานสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนและมีอำนาจทำความเข้าใจในทางคดีเพื่อสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องต่ออัยการสูงสุดได้ ซึ่งจะสอดคล้องกับ โครงสร้างกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในงานวิจัยอันจะทำให้เป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเต็มรูปแบบ กล่าวคือ มีกฎหมายสารบัญญัติ กฎหมายวิธีสบัญญัติและหน่วยงานผู้รับผิดชอบในการดำเนินการตามกฎหมาย

3.2 สภาพบังคับของคำวินิจฉัยของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในกรณีเสนอมาตรการการแก้ไขการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำเพื่อให้ดำเนินการตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ถ้ากรณีปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอให้รายงานต่อคณะรัฐมนตรีและรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป กรณีดังกล่าวเมื่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติทำรายงานเรียบร้อยแล้วย่อมเป็นอันสิ้นสุดหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กรณีข้างต้นทำให้คำวินิจฉัยของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขาดสภาพบังคับทางกฎหมายจึงควรให้คำวินิจฉัยของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีสภาพบังคับให้เป็นพยานหลักฐานที่เป็นข้อเท็จจริงซึ่งไม่อาจโต้แย้งได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84(2) เช่นเดียวกับสถานะของคำพิพากษาของศาลที่เป็นข้อเท็จจริงซึ่งไม่อาจโต้แย้งได้ในกรณีนำคำพิพากษาศาลไปใช้ฟ้องเรียกค่าเสียหายในคดีส่วนแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 เพราะเมื่อพิจารณาสถานะของคำพิพากษาของศาลและคำวินิจฉัยของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาตินั้นถือว่าเป็นองค์การตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกัน แต่แตกต่างกันเฉพาะที่มาเท่านั้น กล่าวคือ ศาลเป็นองค์กรอิสระตามหลักการแบ่งแยกอำนาจในรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นองค์กรอิสระและจัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งก็คือเป็นหน่วยงานตามรัฐธรรมนูญนั่นเอง ดังนั้นผลของการกระทำของหน่วยงานตามรัฐธรรมนูญก็ย่อมมีสถานะภาพตามกฎหมายคล้ายคลึงกัน จึงควรให้คำวินิจฉัยของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีสภาพบังคับทางกฎหมายให้เป็นรูปธรรมมากกว่านี้

6.4 สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์และสมมติฐาน

ผลจากการวิจัยทำให้ได้คำตอบตามประเด็นปัญหาวิจัยและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้ทั้งข้อสรุปและข้อค้นพบ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาและวิจัย วิวัฒนาการ ทฤษฎี แนวคิด และหลักการที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพการณ์แห่งปัญหาและผลกระทบจากการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทยว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
4. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์โครงสร้างองค์ประกอบของกฎหมายการจัดตั้งและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

5. เพื่อจัดทำกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณา คดีสิทธิมนุษยชน

สำหรับสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ คือ “การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้มีประสิทธิภาพจำเป็นที่จะต้องมีศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีความสมบูรณ์ในขั้นตอนของการยุติธรรมด้วยการจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาความคดีสิทธิมนุษยชน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนโดยนำเอารูปแบบกฎหมายของศาลสิทธิมนุษยชนที่กำหนดไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศโดยนำมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับระบบกฎหมายของประเทศไทยที่มีโครงสร้างกฎหมายประกอบด้วย 4 หมวด จำนวน 39 มาตรา ดังนี้

หมวด 1 หมวดทั่วไป (มาตรา 4-11)

หมวด 2 ว่าด้วย สืบสวนและสอบสวน (มาตรา 12-16)

ส่วนที่ 1 การสืบสวน (มาตรา 12-13)

ส่วนที่ 2 การสอบสวน (มาตรา 14-16)

หมวด 3 ว่าด้วย วิธีพิจารณาในศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (มาตรา 17-36)

ส่วนที่ 1 การฟ้องคดี (มาตรา 17-19)

ส่วนที่ 2 การพิจารณา (มาตรา 20-27)

ส่วนที่ 3 การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน (มาตรา 28)

ส่วนที่ 4 การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู (มาตรา 29-30)

ส่วนที่ 5 คำพิพากษาและคำสั่งของศาล (มาตรา 31-36)

หมวด 4 บทเฉพาะกาล (มาตรา 37-39)

คำตอบจากการวิจัยมีความสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กฎหมายไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*.

เล่ม 134 (ตอน 40 ก), หน้า 1.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (2540). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 114

(ตอนที่ 55 ก), หน้า 1.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (2550). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 124

(ตอนที่ 47 ก), หน้า 1.

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561. (2561).

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 134 (ตอนที่ 123 ก), หน้า 1.

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560.

(2560). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 123 ก หน้า 1.

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561. (2561).

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 12 ก หน้า 1.

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542. (2542).

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 116 (ตอนที่ 94 ก), หน้า 1/10.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. (2478). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 52, หน้า 723.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (2478). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 52, หน้า 598.

กฎหมายระหว่างประเทศ

- กฎหมายบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations)

- ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) (Universal Declaration of Human Rights)

- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1976 (พ.ศ. 2519) (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR)

- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 (พ.ศ. 1423) (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR)

บรรณานุกรม

- อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979 (พ.ศ. 2522) (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women: CEDAW)
- อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1965 (พ.ศ. 2508) (Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination: CERD)
- อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการกระทำอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ. 1984 (พ.ศ. 2527) (Convention Against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: CAT)
- อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 (พ.ศ. 2532) (Convention on the Rights of the Child)
- อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ค.ศ. 2006 (พ.ศ. 2549) (Convention on the Rights of the Persons with Disabilities: CRPD)
- อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) (International Convention for the Protection of all Persons from Enforced Disappearance: CED)
- อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานและสมาชิกในครอบครัว ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2533) (Convention on the Protection of the Rights of Migrants Workers and Member of their Families: CMW)

กฎหมายต่างประเทศ

- Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950 (พ.ศ. 2493)
- American Convention on Human Rights, 1969 (พ.ศ. 2512)
- The Sirte Declaration, 1999 (พ.ศ. 2542)
- The protection of Human Rights Act, 1993 Republic of India
- Law No. 26 Establishing the Ad Hoc Human Rights Court, 2000 Republic of Indonesia

บรรณานุกรม

หนังสือ

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. (2549). *สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามกรอบ*

รัฐธรรมนูญในบริบทของสังคมไทยและมาตรฐานสากลระหว่างประเทศ

ด้านสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล.

_____. (2555). *แนวทางการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ไปสู่การปฏิบัติ*
ในระดับจังหวัด. กรุงเทพฯ: กระทรวงยุติธรรม.

_____. (2556). *แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2557-2561)*. กรุงเทพฯ:
กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม.

กรมองค์การระหว่างประเทศ. (2551). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน*

(Universal Declaration of Human Rights). กรุงเทพฯ: กรมองค์การระหว่างประเทศ
กระทรวงการต่างประเทศ.

_____. (2553). *คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ คำมั่นด้านสิทธิมนุษยชนของ*
ไทย และกระบวนการ UPR. กรุงเทพฯ: กรมองค์การระหว่างประเทศ.

_____. (2558). *กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม*
(International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR).
กรุงเทพฯ: กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ.

กระทรวงยุติธรรม. (2559). *คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 218/2559 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการ*
ส่งเสริมการอนุวัติการตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง
และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Right: ICCPR).
กรุงเทพฯ: กระทรวงยุติธรรม.

_____. (2560). *คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 18/2560 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริม*
การอนุวัติตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติ หรือการลงโทษอื่นที่
โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other
Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: CAT). กรุงเทพฯ:
กระทรวงยุติธรรม.

กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง. (2545). *พัฒนาการของสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ:
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บรรณานุกรม

- _____. (2550). *คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติกับบทบาทที่เกี่ยวข้องต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการพัฒนาประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- กรมอาเซียน (ASEAN Community). (2556). *ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Human Rights Declaration)*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ.
- กัลป์ปลาตา คุณตา, โสธรสินี สุภานุสร และสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย. (2555). *คู่มือการทำความเข้าใจเรื่องสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง*. แปลจากเรื่อง “สิทธิของเรา สิทธิมนุษยชน” ของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย (Asian Institute for Human Rights: AIHR), (โสธรสินี สุภานุสร, พิภพ อุดมอิทธิพงศ์ และกรภัทร พฤษชัยกุล, แปล). กรุงเทพฯ: กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ.
- เกล้า สมทวนิช. (2558). *ศาลรัฐธรรมนูญไทย: ทบทวนก่อนการปฏิรูป*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- กัจจ สุนทรย์ศรี. (2558). *ประวัติศาสตร์ศิลปะอินเดีย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2561). *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2561). *รัฐ รัฐธรรมนูญและกฎหมาย* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- กุลพล พลวัน. (2538). *พัฒนาการสิทธิมนุษยชน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2547). *สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- กุลพล พลวัน. (2556). *สิทธิมนุษยชน: หลักการและกรณีศึกษาทางสื่อมวลชน*. กรุงเทพฯ: ไอแอม ฟรีนดิง.
- คณิต ณ นคร. (2561). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน (กปส.). (2544). *สิทธิมนุษยชน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟรีดริคชอน เอแบร์ท (FES).
- คณาธิป ทองรวีวงศ์, กัณทิมา ช่างทอง, ภคมน สืบไชย, กุสุมา สุนประชา และชลธิชา สมสะอาด. (2560). *กฎหมายว่าด้วยความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

บรรณานุกรม

- แคลปแฮม, แอนดรูว์. (2559). *สิทธิมนุษยชน: ความรู้ฉบับพกพา*. แปลจากเรื่อง Human rights: a very short introduction (จูดิธันท์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล และสุนีย์ สกาวรัตน์, แปล). กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิง เฮาส์.
- โคเนอร์ โฟเลย์. (2003). *ต่อต้านการทรมาน คู่มือสำหรับผู้พิพากษาและอัยการ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สิทธิมนุษยชน มหาวิทยาลัยเอสเส็ก.
- จรัญ ดิษฐาอภิชัย. (2537). *การปฏิวัติฝรั่งเศส*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2537). *นิติปรัชญา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____. (2550). *ปรัชญากฎหมายไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____. (2559). *สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม (Human Rights Without Frontiers: Philosophy, Law and Social Reality)* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- เฉลิมพงษ์ ถือศิริยง. (2555). *ปัญหาผู้มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายมหาชน, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชีพ จุลมนต์. (2556). *ความเป็นกลางและความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีภายใต้หลักนิติธรรม*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ชุมนุญ อัจฉริยะ. (2558). *สรุปรายงานการเดินทางไปประชุมทวิภาคี ณ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีของคณะผู้แทนกลุ่มมิตรภาพสมาชิกรัฐสภาไทย-เยอรมนี*. กรุงเทพฯ: กลุ่มมิตรภาพสมาชิกรัฐสภาไทยระหว่างประเทศ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ชาญวิทย์ รักษ์กุลชน. (2556). *หลักนิติธรรมกับหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดี*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ชลัท ประเทืองรัตน. (2544). *ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและติดตามการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- _____. (2557). *องค์กรตามรัฐธรรมนูญ ฐานความรู้ และบทเรียนเพื่อการปฏิรูป*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า และสภาพัฒนาการเมือง.
- เชาวนะ ไตรมาศ. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

บรรณานุกรม

- ชิต ราชิต อัล สุตเซน. (2557). *คู่มือภาคปฏิบัติสำหรับประชาสังคม พื้นที่ประชาสังคม และระบบสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ*. กรุงเทพฯ: ข้าหลวงใหญ่ด้านสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ.
- ฐาณู ศิริยุทธวัฒนา. (2562). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ: หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญ และระบอบประชาธิปไตย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ณรงค์ โพธิ์พฤกษานันท์. (2550). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โอเคียนสโตร์.
- ดำรง ชรรณารักษ์. (2539). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทักษิณ สุขสมบูรณ์. (2558). *การอนุวัติกฎหมายไทยตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน และการประติบัติ หรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี และอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการ หายสาบสูญโดย ถูกบังคับ*. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- นพนธิ สุริยะ. (2549). *ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า _____ . (2559). *สิทธิมนุษยชน: แนวคิดและการคุ้มครอง*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บุญเสริม นาคสาร. (2548). *การประชุมวิชาการผลในทางปฏิบัติของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของประชาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2559). *สิทธิมนุษยชนสากลกับสิทธิมนุษยชนไทย*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2560). *วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนต่าง ๆ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (2546). *หลักการใช้เสรีภาพของมนุษย์ที่ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2560). *นิติปรัชญา* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปิติกัญจน์ สิทธิเดช. (2561). *กลไกการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ.

บรรณานุกรม

- ฝ่ายวิชาการ สำนักพิมพ์วิญญูชน. (2562). *รวมกฎหมายปกครอง*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- พรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย. (2552). *รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา คำอธิบายเรียงมาตราพร้อมคำพิพากษา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- พรชัย เลื่อนฉวี. (2544). *กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พีระศักดิ์ พอจิต. (2559). *สิทธิมนุษยชนในหลายมิติ*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- พลอากาศโท พงศธร ไชยเสน. (2558). *การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่มีผลกระทบต่อความมั่นคง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. การอบรม หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย.
- ฟาเดลล์ หะยีฮาระสะ. (ม.ป.ป.). *แนวปฏิบัติของสหภาพยุโรปต่อนักปกป้องสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- ภาณุวัฒน์ พันธุ์ประเสริฐ. (2556). *สาธารณรัฐอินโดนีเซีย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ภัทรพร สิริกาญจน. (2530). *ความเรียงว่าด้วยเสรีภาพ แปลจาก On Liberty by John Stuart Mill*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- โกติน พลกุล. (2529). *ปัญหาและข้อคิดบางเรื่องจากรัฐธรรมนูญไทย*. กรุงเทพฯ: พลชัย.
- มานิตย์ วงศ์เสรี. (2562). *นิติวิธี การใช้และการตีความกฎหมาย: ศึกษาเปรียบเทียบระบบกฎหมายไทยและระบบกฎหมายเยอรมัน*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- มีชัย ฤชุพันธุ์. (2560). *การวิเคราะห์ความจำเป็นในการตรากฎหมายและการวิเคราะห์ผลกระทบร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ.
- รุ่งโรจน์ ตั้งสุรกิจ. (2539). *สิทธิมนุษยชน และพระศาสนจักร: ข้อพิจารณาและไต่ตรองเชิงประวัติศาสตร์ และเทวศาสตร์*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการยุติธรรมและสันติแห่งประเทศไทย.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2557). *เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง หลักนิติรัฐ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2557). *คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บรรณานุกรม

- วรรณชัย บุญบำรุง. (2559). *หลักทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกับหลักสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.
- วิษณุ เครืองาม. (2521). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: ธีรานุสรณ์.
- วิชา ไชยสาร. (2548). *สิทธิเข้าชื่อเสนอกฎหมายกับความเป็นจริงในทางปฏิบัติ*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- วิชาวัฒน์ อิศรภักดี. (2552). *การส่งเสริมและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย: บทบาทและภารกิจของคณะตุลาการแห่งประเทศไทยประจำสำนักงานสหประชาชาติ นครเจนีวา*. กรุงเทพฯ: สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.
- ศาลรัฐธรรมนูญ. (2559). *รายงานประจำปี 2559*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- _____. (2560). *รายงานประจำปี 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- _____. (2561). *รายงานประจำปี 2561*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- _____. (2562). *คำสั่งศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2562* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: [http://www.constitutionalcourt.or.th/th/occ_web/more_news.php?offset=50&keyword=&sdate=&ldate=&gr=&cid=760&nid=&startoffset=5\[2562, 20 ธันวาคม\]](http://www.constitutionalcourt.or.th/th/occ_web/more_news.php?offset=50&keyword=&sdate=&ldate=&gr=&cid=760&nid=&startoffset=5[2562, 20 ธันวาคม]).
- ศูนย์ข้อมูลกฎหมายกลาง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2547). *200 ปีกฎหมายตราสามดวง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- ศูนย์วิเทศอาเซียน กองการต่างประเทศ สำนักงานศาลยุติธรรม. (2558). *รอบรู้ระบบกฎหมายและระบบศาลในกลุ่มประเทศอาเซียน: Legal and Court Systems on ASEAN Countries*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิเทศอาเซียน กองการต่างประเทศ สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สถณี อาชวานันทกุล, ธิติมา อรุณีพัฒน์พงศ์ และคณะ. (2559). *บทบาทของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการคุ้มครองการละเมิดสิทธิมนุษยชนของภาคเอกชน*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สมยศ เชื้อไทย. (2561). *นิติปรัชญาเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- โสภารัตน์ จารุสมบัติ. (2557). *รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเรื่องสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ของประชาชนชาวไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

บรรณานุกรม

- สุนีย์ มัลลิกะมาส. (2555). *วิทยาการวิจัยทางนิติศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2560). *วิธีวิทยาการวิจัยทางนิติศาสตร์ และสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: อาร์ทิฟานี.
- สุรสิทธิ์ โกศลนาวัน. (2545). *บทบาทคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สุรรัตน์ ประจวบจั่น. (ม.ป.ป.). หน่วยที่ 5 สิทธิ เสรีภาพ: หลักทั่วไป. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- สุกิจ พุนศรีเกษม. (2550). *การคุ้มครองสิทธิของประชาชนโดยศาลปกครอง*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2542). *กฎหมายเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2550). *การเมืองการปกครองไทยในรูป 60 ปี แห่งการครองสิริราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สกล หาญสุทธาวินทร์. (2556). *สิทธิมนุษยชนและคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- สมบัติ จันทรวงษ์. (2560). *มหาชนรัฐและประชาธิปไตย: ความคิดทางการเมืองอเมริกัน ค.ศ. 1776-1800*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักกำกับและตรวจสอบ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2559). *รายงานการประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยและรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี พ.ศ. 2557*. กรุงเทพฯ: สำนักกำกับและตรวจสอบ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สำนักกฎหมายและคดี สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2559). *บันทึกความเห็นสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- สำนักงานภูมิภาคเอเชีย แปซิฟิก. (2549). *สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดเชยความเสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงและกว้างขวาง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานภูมิภาคเอเชีย แปซิฟิก.

บรรณานุกรม

- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2558). **คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติกับการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ในความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนด้วยกัน**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- _____. (2558). **มาตรฐานและแนวทางการดำเนินงานของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- _____. (2560). **แผนยุทธศาสตร์คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2565)**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- _____. (2560). **รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง พันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนของประชาคมอาเซียน (Human Rights Obligations of the ASEAN Community)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- _____. (2536). **หลักการว่าด้วยสถานะและหน้าที่ของสถาบันแห่งชาติเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (Paris Principles)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.). (2541). **รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).
- _____. (ม.ป.ป.). **รัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).
- สำนักงานแถลงข่าวสหประชาชาติ กรุงเทพฯ. (ม.ป.ป.). **กฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานแถลงข่าวสหประชาชาติ (United Nations Information Services (UNIS)).
- สำนักงานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ. (2554). **กลไกสิทธิมนุษยชนในอาเซียน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2548). **รัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- _____. (2556). **รายงานการศึกษาดูงาน ณ ศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ระหว่างวันที่ 4-7 มีนาคม พ.ศ. 2556**. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- _____. (2561). **สรุปผลโครงการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**

- พุทธศักราช 2560 มาตรา 213". กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- _____. (2562 ก). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- _____. (2562 ข). *สรุปผลโครงการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญกรณีที่ประชาชนหรือชุมชนฟ้องร้องหน่วยงานของรัฐเพื่อให้ได้รับประโยชน์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 51”*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). *สรุปสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการ สภาผู้แทนราษฎร.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2545). *รายงานวิจัยปัญหาอุปสรรคและทางออก: ศึกษาแนวทางการ เสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สยาม ภัทรานุประวัติ. (2550). *กฎหมายตราสามดวง*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- สมบัติ จันทรวงศ์. (2529). *มหาชนรัฐและประชาธิปไตย: ความคิดทางการเมืองอเมริกัน ค.ศ. 1776-1800*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2551). *คู่มือแบบการร่างกฎหมาย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- เสนห์ จามริก. (2542). *สิทธิมนุษยชน: เกณฑ์คุณค่าและฐานความคิด: Human Rights: Value and Concepts*. กรุงเทพฯ: ขาวดำสำนักพิมพ์.
- _____. (2545). *พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- _____. (2547). *บทบาทคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- เสาวนีย์ อัสวโรจน์. (2553). สิทธิมนุษยชนกับกฎหมายปกครอง: การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ของประชาชน. *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, 3 (1), หน้า 57-81.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2561). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- หยุด แสงอุทัย. (2559). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 20 แก้ไขปรับปรุงโดย สมยศ เชื้อไทย). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บรรณานุกรม

- อเล็กซ์ ฮาเลย์. (1976). *รูทส์* (เล่ม 1, 2). แปลจากเรื่อง Roots: The Saga of an American Family (ปราณี วงษ์เทศและคณะ, แปล) (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: การเวก.
- อัมพร มีสุข และเสน่ห์ จามริก. (2543). *สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- อนันตชัย จินวัฒน์. (2558). *ฝรั่งเศสในโลกเก่า*. กรุงเทพฯ: อีปซี.
- อนันต์ชัย เลาหะพันธุ์. (2560). *ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ. 1492-1815* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อาทิตย์ทิพอาภา, พระองค์เจ้า. (2549). *ประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โฉมิต.
- อรรถยุกต์ ศรีสมุทร (และคณะ). (2556). *ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Human Rights Declaration)*. กรุงเทพฯ: กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ.
- เอลซา ไชนูดิน. (2557). *ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย*. แปลจากเรื่อง A Short History of Indonesia. (เพ็ชรี สุมิตร, แปล) (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2548). *สิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2552). *สิทธิมนุษยชน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- อุตสาห์ โกมลปานิก. (2527). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: ศรีเมือง.
- Alex Haley. (1976). *Roots: The Saga of an American Family*. USA: Doubleday.
- Andrew Clapham. (2559). *Human Rights: A Very Short Introduction* (2nd Edition). English: Tuttle-Mori Agency.
- Camille Giffard. (2003). *The Torture Reporting Handbook*. UK: Human Rights Centre, University of Essex.
- Council of Europe. (2018). *Rules of Court-European Court of Human Rights*. Strasbourg: Council of Europe.
- David Kretzmer and Eckart Klein. (2002). *The concept of human dignity in human rights discourse*. Netherlands The Hague: Kluwer Law International.
- European of Human Rights. (1950). *European Convention on Human Rights*. Strasbourg: Council of Europe.

บรรณานุกรม

- House of Lords European Union Committee. (2015). *The UK, the EU and a British Bill of Rights*. United Kingdom: The Authority of the House of Lords.
- Inter-American Court of Human Rights. (2017). *Annual report 2017*. Costa Rica: Inter-American Court of Human Rights.
- Jack Donnelly. (2009). *Human Dignity and Human Rights*. Colorado: University of Denver, USA.
- Liv Tønnessen. (2016). *Women's Activism in Saudi Arabia: Male Guardianship and Sexual Violence*. CMI Report: Senior researcher at the Chr. Michelsen Institute.
- Paul E. Lovejoy. (2012). *Transformations in Slavery: A History of Slavery in Africa* (Third Edition). Toronto York University: Cambridge University Press.
- The ASEAN Secretariat. (2013). *ASEAN Human Rights Declaration and the Phnom Penh Statement on the Adoption of the ASEAN Human rights declaration (AHRD)*. Jakarta: The ASEAN Secretariat.
- The Supreme Court of India. (2017-2018). *Indian Judiciary: Annual Report 2017–2018*. Delhi: The Supreme Court of India, New Delhi, 110201.
- United Nation. (1945). *Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice*. San Francisco California: United Nation.
- _____. (2005). *National Institutions for the protection and promotion of Human Rights*. Geneva: United Nations.
- Sân Ratthathammanün, France. Ambassade (Thailand). (2006). *การฟ้องคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญ โดยประชาชน: แนวทางปฏิบัติและปัญหาอุปสรรคในฝรั่งเศส และสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ กรณีของไทยกับฝรั่งเศส*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- United Nation. (2010). *National Human Rights Institutions History, Principles, Roles and Responsibilities*. New York and Geneva: United Nation.
- Vitit, Muntarbhorn. (2016). *The Core Human Rights Treaties and Thailand*. Bangkok: Brill Nijhoff.

บรรณานุกรม

วิจัยและวิทยานิพนธ์

- ทิพรรัตน์ เดิมเพชร. (2550). **ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์: ศึกษากรณีการคุ้มครองตามกฎหมายระหว่างประเทศ และตามกฎหมายภายใน**. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายระหว่างประเทศ, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เทียนเงิน อุดระชัย. (2557). **ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กับขอบเขตการใช้เสรีภาพในการนำเสนอภาพข่าวของหนังสือพิมพ์**. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิทราวดี ฤทธิ์พันธุ์. (2555). **ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการทำคำพิพากษาคืออาญา**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- เนตรนภา พุทธสุวรรณ. (2550). **การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปตามอนุสัญญายุโรป ว่าด้วย การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ.1950**. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปริตตา สดสง่า. (2550). **การนำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ในวิธีพิจารณาคดีปกครอง**. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มยุรี จำรัส. (2550). **การจำกัดสิทธิ และเสรีภาพเท่าที่จำเป็น และการไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพตามมาตรา 29 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพุทธศักราช 2550**. วิทยานิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง. คณะนิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อุดม รัฐอมฤต และคณะ. (2549). **สภาพบังคับของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

Wolfhart Pannenberg. (1991). *Systematic theology*. United Stat of America: Wm.B.Eerdmans.

บรรณานุกรม

เอกสารวิชาการ

- กล้า สมุทวนิช. (2560). มาตรา 213 “ห้องรับคำร้อง” ของศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่. *วารสารศาลรัฐธรรมนูญ*, 10 (3), หน้า 3-13.
- ชลีพร เดชขำ. (2560). การไต่สวนระดับชาติกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน. *วารสารวิชาการสิทธิมนุษยชน*, 2(1), หน้า 109-128.
- นิพนธ์ ใจสำราญ, ศรศักดิ์ กุลจิตติบวร, นเรศ กลิ่นสุคนธ์, ชัยพร ควรรักษ์, มณฑล ยอดรัก, อิศรา วรรณสวาท, ชยีน สุนทรสิงการ และมนูเชษฐ์ โรจนศิริบุตร. (2554). ระบบศาลสหราชอาณาจักร: ที่มาและโครงสร้างของระบบกฎหมายแรงงานสหราชอาณาจักร. *วารสารกฎหมายเปรียบเทียบศาลยุติธรรม*, 3(3), หน้า 139-158.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2560). กสม. ในความคาดหวัง. *วารสารวิชาการสิทธิมนุษยชน*, 2(1), หน้า 129-152.
- ประสิทธิ์ เอกบุตร. (2540). กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศกับสิทธิมนุษยชน. *วารสารนิติศาสตร์*, 4(27), หน้า 1162-1164.
- ภูมิ โชคเหมาะ. (2552). *ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และพลเมือง (Déclaration des droits de l'homme et du citoyen)*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ มนยงค์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. เอกสารประกอบการศึกษาวิชาบัณฑิตสัมพันธ์กฎหมายมหาชน.
- รจนสม สุปงกช. (2561). ปัญหาเกี่ยวกับการให้สิทธิทางศาลของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย. *วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน*, 11(1), หน้า 57-107.
- วรลักษณ์ สงวนแก้ว. (2558). แนวทางการปฏิรูปสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย. *วารสารสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน*, 8(1), หน้า 110-133.
- วไล ฅ ป้อมเพชร. (2555). เส้นทางสิทธิมนุษยชนศึกษา: สอนเยาวชนด้วยการเป็นแบบอย่างในเรื่องความยุติธรรมและสันติภาพ. *วารสารผู้ใด*, 33(88), หน้า 48-72.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2557). ลักษณะทั่วไปของคำวินิจฉัยและผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ. *อุทธรณ์*, พ.ศ. - มี.ย. 2557, หน้า 31-45.

- วิชช์ จีระแพทย์. (2546). สิทธิมนุษยชน vs สิทธิพลเมือง. *วารสารศาลรัฐธรรมนูญ*, 5 (13), หน้า 134-150.
- วิชญ์ เครืองาม. (2560). แนวทางและความเชื่อมโยงในการดำเนินงานและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ระหว่าง กสม. องค์การฝ่ายนิติบัญญัติ องค์การฝ่ายบริหาร และองค์กรฝ่ายตุลาการ. *วารสารวิชาการสิทธิมนุษยชน*, 2(1), หน้า 183-190.
- วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน และอมร รักษาสัตย์. (2544). การเมืองกับประชาชน. *บทความการเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน*, 11(1), หน้า 10.
- สยาม อรุณศรีมรกต และชงยุทธ วัชรดุลย์. (2559). เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ประการของสหประชาชาติเพื่อโลกอนาคต (UN Sustainable Development Goals: 17 aspects for future world). *วารสารวิจัยสหวิทยาการไทย*, 11(3), หน้า 1-7.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2543). หลักความเสมอภาค. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 30(2), หน้า 160-183.
- ศุณีย์ มัลลิกะมาลย์. (2555). รัฐธรรมนูญญี่ปุ่น: จากอดีตสู่ปัจจุบัน. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 52(3), หน้า 303-330.
- สำนักแผนงานและงบประมาณ. (2561). *ระบบศาลยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2561). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- हररररर नुनुरररन. (2560). สถานะและบทบาทหน้าที่ของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. *วารสารวิชาการสิทธิมนุษยชน*, 2(1), หน้า 91-108.
- อวิการัตน์ นิยมไทย. (2561). ศาลรัฐธรรมนูญและวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ. *วารสารอุสนิติ*, มีนาคม-เมษายน พ.ศ. 2561, หน้า 141-154.
- Anthea Roberts. (2011). Comparative International law the Role of National Courts in Creating and Enforcing International Law. *Cambridge Journals*, vol 60, January 2011, pp. 57-92.
- England, Izhak. (2000). Human dignity: from antiquity to modern Israel's constitutional framework. *Cardozo Law Review* 21, pp.1903-1928.

บรรณานุกรม

Shelton, Dinah. (1994). The Jurisprudence of the Inter-American Court of Human Rights.

American University International Law Review, 10 (1), pp. 333-372.

ข้อมูลออนไลน์

กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. (2559). *ไทยกับสหประชาชาติ* (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก: http://www.mfa.go.th/thai_inter_org/th/relation[2563, 27 สิงหาคม].

กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ. (2556). *สหภาพแอฟริกา*

(*African Union: AU*) (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://sameaf.mfa.go.th/th/>

organization/detail.php?ID=259 [2562, 22 มกราคม].

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. (2559). *ไทยกับสหประชาชาติ* (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก: http://www.mfa.go.th/thai_inter_org/th/relation[2561, ตุลาคม 13].

_____. (2561). *กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง* (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก: [http://humanrights.mfa.go.th/th/humanrights/obligation/international-](http://humanrights.mfa.go.th/th/humanrights/obligation/international-human-rights-mechanism/ICCPR.php)

human-rights-mechanism/ICCPR.php[2561, 6 พฤศจิกายน].

เกรียงไกร เจริญชนาวัดน์. (2547). *แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยในประเทศไทย* (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก: <http://www.public-law.net/publaw/view.aspx?id=240>[2561, 1 กันยายน].

_____. (2548 ก). *รัฐธรรมนูญในแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม (ตอนที่ 1)*(ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก: <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=409>[2561, 1 กันยายน].

_____. (2548 ข). *หลักความเสมอภาค* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก [http://public-law.net/publaw/](http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=657)

view.aspx?id=657 [2562, 7 เมษายน].

_____. (2548 ค). *อิทธิพลของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789*

และคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ฝรั่งเศส ค.ศ.1946 ที่มีต่อปฎิญาสากล

ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:

<http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=394> [2562, 25 กันยายน].

_____. (2548 ง). *รัฐธรรมนูญในแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม (ตอนที่ 1)*. เข้าถึงได้จาก:

<http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=409>[2563, 5 พฤษภาคม].

บรรณานุกรม

- กุลพล พลวัน. (ม.ป.ป.). *การขอความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจากองค์กรระหว่างประเทศ* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: [http://www.stat.ago.go.th/\[2561, 24 กันยายน\]](http://www.stat.ago.go.th/[2561, 24 กันยายน]).
- คณะผู้แทนถาวรไทยประจำอาเซียน ณ กรุงจาการ์ตา (Permanent Mission of Thailand to ASEAN). (2014). *ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Human Rights Declaration)* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://www.mfa.go.th/asean/contents/files/asean-media-center-20130614-163951-210860.pdf> [2018, 6 เมษายน].
- ทอมัส อีควินัส. (2552). *ทอมัส อีควินัส* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก [http://www.wikiwand.com/th\[2562, 24 มกราคม\]](http://www.wikiwand.com/th[2562, 24 มกราคม]).
- ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. (2553). *ปัจเจกชนฟ้องศาลโลกหรือศาลระหว่างประเทศได้หรือไม่* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://prachatai.com/journal/2010/02/27841> [2018, 26 กันยายน].
- พัชร นิยมศิลป์. (2560). *รูปแบบรัฐบาลและระบบกฎหมายในประเทศสมาชิกอาเซียน* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: [http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title\[2562, 19 เมษายน\]](http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title[2562, 19 เมษายน]).
- วไล ณ ป้อมเพชร. (2559). *สิทธิมนุษยชนสากลตามหลักศาสนามิติคริสต์ศาสนา* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: [http://www.jpthai.org/content/view/857/0/\[2561, 27 ตุลาคม\]](http://www.jpthai.org/content/view/857/0/[2561, 27 ตุลาคม]).
- _____. (2559). *ความหมายและแนวคิดสิทธิมนุษยชน* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: [http://www.jpthai.org/content/view/848/42/\[2561, 27 ตุลาคม\]](http://www.jpthai.org/content/view/848/42/[2561, 27 ตุลาคม]).
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2553). *หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: [http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=1431\[2561, 27 สิงหาคม\]](http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=1431[2561, 27 สิงหาคม]).
- วิฑิต มันทาภรณ์. (2560). *พันธกรณีและการดำเนินการด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: [http://humanrights.mfa.go.th/th/news/140/\[2561, 20 ตุลาคม\]](http://humanrights.mfa.go.th/th/news/140/[2561, 20 ตุลาคม]).
- _____. (2561). *ประเทศไทยและสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.oja.go.th/TH/wp-content/uploads/2018/05/11-5-61-M.pdf> [2561, 20 ตุลาคม].
- ศาลปกครอง. (2556). *กระบวนการพิจารณาแบบไต่สวน* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://admincourt.go.th/admincourt/site/02judicial.html?page=02judicial_750 [2562, 21 ธันวาคม].

บรรณานุกรม

- ศาลรัฐธรรมนูญ. (2561). *สถิติศาลรัฐธรรมนูญ* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:
[http://www.constitutionalcourt.or.th/th\[2561, 6 พฤศจิกายน\].](http://www.constitutionalcourt.or.th/th[2561, 6 พฤศจิกายน].)
- ศราวดี ประทุมราช. (2549). *สิ่งที่สังคมไทยยังไม่มี “ศาลสิทธิมนุษยชน”: สถาบันระดับชาติของอินโดนีเซีย* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://prachatai.com/journal/2006/05/8369>
 [2561, 6 กันยายน].
- ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน. (2561). *การฟ้องคดีโดยประชาชนต่อศาลรัฐธรรมนูญ: การนำเข้าและใช้แบบไทย ๆ* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.tlhr2014.com/th/?p=5916> [2561, 9 มกราคม].
- สถาบันพระปกเกล้า. (2553). *เจ้าพระยาศรีธรรมราชเบศ (สิวพร สุขเอียด)* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: [http://wiki.kpi.ac.th/index.php\[2562, 12 กุมภาพันธ์\].](http://wiki.kpi.ac.th/index.php[2562, 12 กุมภาพันธ์].)
- สำนักงานศาลยุติธรรม. (2562). *ผลการประชุม ก.ต.* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:
[http://www.ojc.coj.go.th/\[2562, 12 กุมภาพันธ์\].](http://www.ojc.coj.go.th/[2562, 12 กุมภาพันธ์].)
- อจันรา สมแสงสรวง. (2559). *พระศาสนจักรในเส้นทางสิทธิมนุษยชน ตอนที่ 1* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.disacsurat.com/th/articles-th/305-article_6-22church-on-hr-Road [2561, 27 ตุลาคม].
- Bill of Right Institute. (2018). *Bill of Rights of the United States of America* (1791) Online. Available: <https://billofrightsinstitute.org/founding-documents/bill-of-rights/> [2018, October 12].
- Brent Soderborg. (2011). *US History ประวัติศาสตร์อเมริกา* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:
<https://www.youtube.com/watch?v=6WTycqrWbGY> [2011, 31 ตุลาคม].
- Foley, Conor. (2003). *The Torture Reporting Handbook: Combating torture handbook: a manual for judges and prosecutors*. Available:
<http://www.refworld.org/docid/4ec0e9062.html> [2018, 8 September].
- Hugo Grotius. (2011). *Stanford Encyclopaedia of Philosophy* (Online). Available:
<https://plato.stanford.edu/entries/grotius/#NatLaw> [2019, January 24].
- Jean Bodin. (2010). *Six Livres de la Republique, 1576* (Online). Available:
<http://www.oknation.net/blog/friendlove/2010/09/08/entry>, [2561, 1 September].

บรรณานุกรม

- National Human Rights Commission. (1994). *The Protection of Human Rights Act, 1993* (Online). Available: http://nhrc.nic.in/documents/Publications/TheProtectionofHumanRightsAct1993_Eng.pdf[2018, 28 August].
- Organisation of American States: OAS. (1967). *Department of International Law Secretariat for Legal Affairs* (Online). Available: http://www.oas.org/en/sla/dil/international_law.asp[2562, January 27].
- _____. (2018). *American convention on Human rights “Pact of San Jose, Costa Rica”*. Available: <http://www.oas.org/en/sla/default.asp>[2018, 28 August].
- South African History Online. (1885). *General Act of the Berlin Conference on West Africa* (Online). Available: <https://www.sahistory.org.za/archive/general-act-berlin-conference-west-africa-26-february-1885>[2018, 14 February].
- Suzanne Schwarz. (1995). *Slave Captain-The Career of James Irving in the Liverpool Slave Trade*. UK: Bridge Books.
- Sustainable Development Goals. (2018). *About the Sustainable Development Goals* (Online). Available: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>[2018, 12 December].
- The African Court on Human and Peoples' Rights. (2018). *Welcome to the African Court* (Online). Available: <http://www.african-court.org/en/index.php/12-homepage1/1-welcome-to-the-african-court>[2018, 29 January].
- The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2018). *Déclaration des Droits de l’Homme et du Citoyen* (Online). Available: <https://www.britannica.com/topic/Declaration-of-the-Rights-of-Man-and-of-the-Citizen>[2018, 4 February].
- The Independence Hall Association. (1995). *The Declaration of Independence* (Online). Available: <http://www.ushistory.org/declaration/document/>[2018, 4 February].
- The National Archives. (1998). *Human Right Act, 1998* (Online). Available: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/contents>[2018, 28 August].

บรรณานุกรม

- UK Parliament. (1689). *The Bill of Rights 1689: An Act declaring the Rights and Liberties of the Subject, and settling the Succession of the Crown* (Online). Available: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/parliamentaryauthority/revolution/collections1/collections-glorious-revolution/billofrights/>[2018, 5 February].
- United Nations. (1993). *Principles relating to the Status of National Institutions (Paris Principles)* (Online). Available: <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/principles-relating-to-the-status-of-national-institutions-paris-principles/>[2009, October 28].
- _____. (2012). *The Universal Declaration of Human Rights* (Online). Available: <http://www.un.org/en/documents/udhr/>[2018, 14 September].
- _____. (2018). *UN Charter* (Online). Available: <http://www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text/>[2018, September 14].
- United Nations Commission on Human Rights (UNCHR). (2016). *Membership* (Online). Available: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/chr/pages/commissiononhumanrights.aspx>[2018, 15 November].
- United Nation Human Rights Office of the High Commissioner. (2018). *Principles relating to the Status of National Institutions (The Paris Principles)* (Online). Available: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/StatusOfNationalInstitutions.aspx>[2018, 15 November].
- _____. (1985). *Basic Principles on the Independence of the Judiciary* (Online). Available: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/independencejudiciary.aspx> [2018, 8 February].

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
การสัมภาษณ์เชิงลึก

รายชื่อประชากรสัมภาษณ์เชิงลึก

1. ศ.ดร. ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
2. ศ.(พิเศษ) จรัญ ภักดีธนากุล ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
3. ดร.ฤทัย หงส์ศิริตุลาการศาลปกครอง
4. รศ.(พิเศษ) ดร.ประทีป ทับอรรถนันทน์ ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม
5. นายสัตยา อรุณธารี รองอัยการสูงสุด
6. นางสาวชลลดา คงภู อัยการจังหวัดชลบุรี
7. นายสุภัทร แสงประดับ ผู้อำนวยการกลุ่มงานคดี 5 สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึก

1. การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีหลักการ ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนมีอะไรบ้าง
3. สภาพการณ์แห่งปัญหาและผลกระทบของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของไทยเป็นอย่างไร
4. กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีอะไรบ้างและมีสาระสำคัญของกฎหมายอย่างไร
5. ข้อจำกัดที่เป็นปัญหาต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในขั้นตอนของการพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน คืออะไรบ้าง และส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างไร
6. ควรจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนหรือไม่ เพราะอะไร
7. ศาลสิทธิมนุษยชนควรสังกัดศาลใด
8. ข้อเสนอแนะหรือข้อแนะนำอื่น ๆ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

รูปภาพตอบสนองภาษาถิ่นเชิงลึก

ศ.ดร. ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ศ.(พิเศษ) จรัญ ภักดีธนากุล
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ดร.ฤทัย หงส์ศิริ
ตุลาการศาลปกครอง

รศ.(พิเศษ) ดร.ประทีป ทับอัตรานนท์
ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม

นายสัตยา อรุณชาวี
รองอัยการสูงสุด

นางสาวชลดา คงภู
อัยการจังหวัด

นายสุภัทร แสงประดับ
ผู้อำนวยการกลุ่มงานคดี 5 สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ภาคผนวก ข

การร่วมออกแบบคำถามวิจัย (Co-design)

รายชื่อผู้เข้าร่วมออกแบบคำถามวิจัย (Co-design)

มหาวิทยาลัยสุปทุม
SRIPATUM UNIVERSITY

กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดการด้านสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาสิทธิมนุษยชน

รายชื่อผู้เข้าร่วมจัดทำ Co-design

วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2563 เวลา 09.00-16.00 น.

1

ลำดับ	รายชื่อ	หน่วยงาน	ลายเซ็น
1	ผศ.ธรรมาภรณ์ เกตุสิงห์	International College, Khon Kaen University	
2	ผศ.วิมลทิพย์ หักสมกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์	
3	ค.ศ. นันทิยา วัฒนกิจ	มหาวิทยาลัยสุโขทัยวังสุโขทัย	
4	ศ.ดร.สุวิมลทิพย์ หินอ่อน	มจร. พิษณุโลก	
5	รศ.ดร.นันทิยา วัฒนกิจ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์	
6	ผศ.ธรรมาภรณ์ เกตุสิงห์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยวังสุโขทัย	
8	ผศ.วิมลทิพย์ หักสมกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์	
9	รศ.ดร.สุวิมลทิพย์ หินอ่อน	มจร. พิษณุโลก	
10	รศ.ดร.นันทิยา วัฒนกิจ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์	
11	รศ.ดร.นันทิยา วัฒนกิจ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์	
12	ผศ.ธรรมาภรณ์ เกตุสิงห์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยวังสุโขทัย	
13	ผศ.ธรรมาภรณ์ เกตุสิงห์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยวังสุโขทัย	

มหาวิทยาลัยสุปทุม
SRIPATUM UNIVERSITY

กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดการด้านสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาสิทธิมนุษยชน

รายชื่อผู้เข้าร่วมจัดทำ Co-design

วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2563 เวลา 09.00-16.00 น.

2

ลำดับ	รายชื่อ	หน่วยงาน	ลายเซ็น
1	นางสาวณัฏฐพร พันธ์พิศุข	นิติกรชำนาญการพิเศษ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนครนายก	
2	คุณเอกชัย มั่นพิศุข	นักวิชาการคดีรัฐธรรมนูญชำนาญการพิเศษ	
3	นางสาว ณัฏฐพร พันธ์พิศุข	อธิการประจำกอง สำนักงานอธิการบดีมหาวิทยาลัยสุโขทัยวังสุโขทัย	
4	พ.ศ.ท. ดร.ณรงค์ ศรีสุวรรณ	นักวิชาการอิสระ	
5	คุณวรรณชัย พรหมรัตน์	รองผู้อำนวยการกองคดีคุ้มครองผู้บริโภค กรมสอบสวนคดีพิเศษ	
6	คุณพัชรวิทย์ อินทรวิเศษ	ทนายความ	

มหาวิทยาลัยสุปทุม
SRIPATUM UNIVERSITY

กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดการด้านสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาสิทธิมนุษยชน

รายชื่อผู้เข้าร่วมจัดทำ Co-design

วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2563 เวลา 09.00-16.00 น.

3

ลำดับ	รายชื่อ	หน่วยงาน	ลายเซ็น
1	คุณประสิทธิ์ ประวรรณะ	(ทนายความและผู้บริหารระดับสูงบริษัท ซูมิโตโม ไรบอร์ (ไทยแลนด์) จำกัด)	
2	คุณก้องเกียรติ สดุดีวัฒนะศักดิ์	ผู้ช่วยทนายความของนายบรรณ เต็มศิริภักติ	
3	นางสาวสุธิดา สาละพันธ์	ทนายความ	
4	คุณจุไรรัตน์ ปัทมทอง	(พนักงานบริหารทั่วไป) สำนักงานคดีแพ่งศาล (กลุ่มนิติกร)	
5	ผู้แทนสมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน		
6	ผู้แทนมูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา		

มหาวิทยาลัยศรีปทุม
SRIPATUM UNIVERSITY

กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน
รายชื่อผู้เข้าร่วมจัดทำ Co-design
วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2563 เวลา 09.00-16.00 น.

๑

กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ			
ลำดับ	รายชื่อ	หน่วยงาน	ลายเซ็น
1	คุณสุภัทรา แสงประดับ	ผู้อำนวยการกลุ่มงานคดี 5 สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ	
2	ดร.มณฑาทิพย์ ชุมทอง	นักวิชาการพิเศษชำนาญการพิเศษ สำนักงานบริหารหนี้สาธารณะ กระทรวงการคลัง	
3	ดร.กิตติศักดิ์ น้อยสุวรรณ	ผู้ตรวจกรมโยธาธิการและผังเมือง	
4	ดร.อนิทยา มาบัว	เจ้าหน้าที่กสิกรรมชำนาญการ	
5	นายภาณุวัฒน์ ทองสุข	ผู้อำนวยการสำนักกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	

มหาวิทยาลัยศรีปทุม
SRIPATUM UNIVERSITY

กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน
รายชื่อผู้เข้าร่วมจัดทำ Co-design
วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2563 เวลา 09.00-16.00 น.

๑

กลุ่มนักวิชาการ			
ลำดับ	รายชื่อ	หน่วยงาน	ลายเซ็น
1	คุณสุชาดิ ขวัญเกื้อ	ที่ปรึกษา กศ.ทช./อนุญาโตตุลาการ	
2	ผศ.ดร.ฉัฐพงษ์ บุญเหลือ	รองผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง	
3	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วีระญา ปราบปราม	อาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตร์ มจร.วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์	
4	พ.อ.ดร.ประเสริฐ แสงไผ่	นักวิชาการอิสระ	
5	พ.ต.ท. พงษ์ศักดิ์ อโนทัย	นักสืบสวนสอบสวนชำนาญการ	

มหาวิทยาลัยศรีปทุม
SRIPATUM UNIVERSITY

กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน
รายชื่อผู้เข้าร่วมจัดทำ Co-design
วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2563 เวลา 09.00-16.00 น.

๑

กลุ่มผสม I			
ลำดับ	รายชื่อ	หน่วยงาน	ลายเซ็น
1	คุณสุภัทรา แสงประดับ	ผู้อำนวยการกลุ่มงานคดี 5 สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ	
2	คุณสุชาดิ ขวัญเกื้อ	ที่ปรึกษา กศ.ทช./อนุญาโตตุลาการ	
3	นางสาวฉนิษฐา พิมพ์พิจุทา	นิติกรชำนาญการพิเศษ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนครนายก	
4	คุณประสิทธิ์ ประวรรณะ	(ทนายความและผู้บริหารระดับสูงบริษัท ซูมิโตโม รับเบอร์ (ไทยแลนด์) จำกัด)	
5	คุณจุไรรัตน์ ปัทมทอง	(พนักงานบริหารทั่วไป) สำนักงานสถิติแห่งชาติ (กลุ่มนิติการ)	
6			
7			

เอกสารนำเสนอการร่วมออกแบบคำถามวิจัย (Co-design)

มหาวิทยาลัยศรีปทุม
SRIPATUM UNIVERSITY

การร่วมออกแบบรับฟังความคิดเห็น (Participatory Design, CO-Design)

กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน แห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

โดย

รองศาสตราจารย์อนันต์ เพียรวัฒนะกุลชัย

หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีปทุม

วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2563

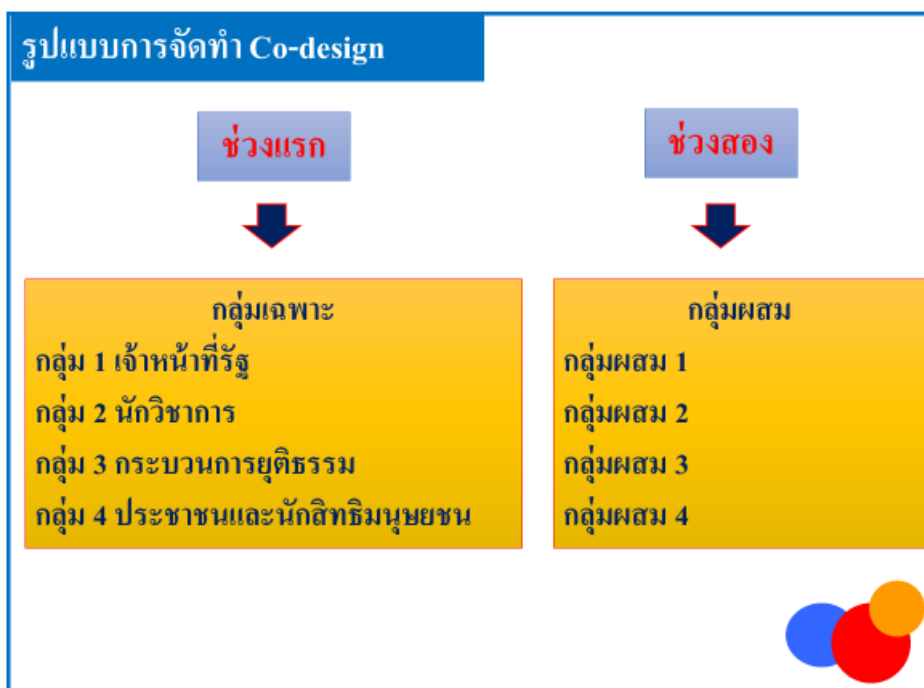
เป้าหมายของการจัดทำ Co-Design

เพื่อให้ผู้เข้าร่วมทำ Co-Design ได้ร่วมกันออกแบบวิธี
พิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

➤ เพื่อนำคำตอบไปวิเคราะห์สำหรับ

“การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดี
สิทธิมนุษยชน”

รูปแบบของกฎหมายวิธีพิจารณาความ

ประเด็น Co-design

1. ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
 - ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ผู้เสียหาย)
 - คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)
 - อื่น ๆ
2. ระบบการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
 - ระบบกล่าวหา
 - ระบบไต่สวน
3. หน่วยงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
 - พนักงานสอบสวน
 - คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)

4. องค์คณะตุลาการ
 - จำนวน 3 คน
5. คุณสมบัติของตุลาการ
 - ตุลาการ 2 คน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง
 - ผู้เชี่ยวชาญ 1 คน
6. กระบวนการพิจารณาคดี
 - อำนาจสืบสวน สอบสวน และการออกหมายอาญา
7. การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู
 - เพิ่มอำนาจให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
8. การอุทธรณ์คำพิพากษา
 - ให้เป็นที่สุด
 - อุทธรณ์ไปยังคณะตุลาการชุดใหญ่

ภาพการร่วมออกแบบคำถามวิจัย (Co-design)

ประธานกล่าวเปิดงานการร่วมออกแบบคำถามวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอ

การร่วมออกแบบคำถามวิจัยของกลุ่มเฉพาะ

การร่วมออกแบบคำถามวิจัยของกลุ่มผสม

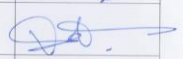
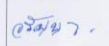
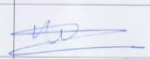

ภาคผนวก ค

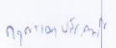
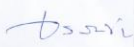
การรับฟังความคิดเห็น (Hearing)

รายชื่อผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็น

 มหาวิทยาลัยศรีปทุม
 SRIPATUM UNIVERSITY
 กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลอาญารัฐธรรมนูญแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีอาญารัฐธรรมนูญ
 รายชื่อผู้เข้าร่วมจัดทำ Hearing
 วันเสาร์ที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2563 เวลา 09.00-16.00 น.

ลำดับ	รายชื่อ	ตำแหน่งหน่วยงาน	เบอร์โทรศัพท์	ลายเซ็น
1	นายวิฑิต สุนทรวราภาส	นิติกรชำนาญการพิเศษ สำนักกฎหมายและคดี สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน		
2	รองศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.ประทีป ทัฬหีตานนท์	ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์	081-7511289	
3	ผศ.ดร.ณัฐพงศ์ บุญเหลือ	รองผู้อำนวยการศูนย์ศึกษานโยบายและวิชาการ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์		
4	รองศาสตราจารย์สุพล อธิประสาร	อาจารย์และนักวิจัยอิสระ		
5	นางสาววรัญญา ม่วงมุตตรี	ผู้ช่วยนิติกรเทศบาลเมืองบางนา		
6	นางสาวพรพรรณ วงศ์คงคำ			

2

7	นายกฤตธาดา ปรีชาชาญ		084-2111422	
8	นางสาวณิรมลพรรณ พิมพ์จุฑา	นิติกรชำนาญการพิเศษ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนครนายก		
9	คุณวรวรรชัช พรหมรักษ์	รองผู้อำนวยการกองคดีคุ้มครองผู้บริโภค กรมสอบสวนคดีพิเศษ		
10	คุณจุไรรัตน์ บัวทอง	(พนักงานบริหารทั่วไป) สำนักงานสถิติแห่งชาติ (กลุ่มนิติการ)		
11	พ.อ.ดร.ประเสริฐ แดงไผ่	นักวิชาการอิสระ		
12	ดร.อดิศักดิ์ น้อยสุวรรณ	ผู้ตรวจกรมโยธาธิการและผังเมือง		
13	ดร.อานิตยา มานัว	เจ้าหน้าที่คดีพิเศษชำนาญการ		
14	ดร.มนชาทิพย์ ชุมทอง	นักวิชาการพัสดุชำนาญการพิเศษ สำนักบริหารหนี้สาธารณะ กระทรวงการคลัง		
15	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เจนพอล ทองอิน	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสำนักนิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม		

3

16	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เบญจวรรณ ธรรมรัตน์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสำนักนิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม	089-898 6669	LS
17	นางสาววิจิตรณ น้อยนาถ	อาจารย์ประจำคณะมนุษยและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์	097-8218338	วิจิตร
18	นายมาโนช สุขสงฆ์	อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง	084 926 7267	21/1/25
19	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปิ่นวิมล ทักทิม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช	095 9395 145	2/1/25
20	นายถิษฐ์ ทุมมนวน	ทนายความ	061-0359229	ถิษฐ์
21	นายสุชาติ ขวัญเกื้อ	ทนายความ, อนุญาโตตุลาการ	089-82808	สุชาติ
22	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. ธนาธิป ชินะนรินทร์	ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา		
23	นายนิรุท สุขพอด้า	พนักงานได้สมณะดับสูง สังกัดสำนักกฎหมาย ป.ป.ช.		
24	นางสาวปณรดา วัชรสินธุ์	พนักงานอัยการ		

4

25	ดร.เอกพงษ์ สาน้อย	อาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม	2563-10-21/1	2563-10-21/1
26	คุณพัชรี อินทะวิเศษ	ทนายความ		พัชรี
27	คุณณัฐวิทย์ หวังสุดดี	ทนายความและที่ปรึกษารองงาน สำนักงานทนายความณัฐวิทย์ หวังสุดดี	082-8141563	ณัฐวิทย์
28	ว่าที่พันตรี ชัยวัฒน์ วิโรจน์วงศ์	นักวิชาการแรงงานชำนาญการ	0814564641	ว่าที่พันตรี
29	นางสาวศรีรัตน์ มีทอง	นิติกรปฏิบัติการ	099-9154195	ศรีรัตน์
30	นางสาวอมรา มาดฮาคุณ	นิติกรปฏิบัติการ	08299994-4	อมรา
31	นายอุกฤษฏ์ เกตุศักดิ์สิทธิ์	นิติกรปฏิบัติการ	091-464 6699	อุกฤษฏ์
32	นายไพฑลย์ ทองทวน	นิติกรปฏิบัติการ องค์การบริหารส่วนตำบลพยอมคีต อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา	078-9183101	ไพฑลย์
33	ว่าที่ร้อยตรีหญิงสุจิรา สุขจิต	เจ้าหน้าที่ HR Underwriter ธนาคารธนชาต	081938607	สุจิรา
34	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิสิต อินทรวาโน	ผู้อำนวยการหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม บางเขน		

5

35	นายภัทรพล ศรีผด้อย			
36	นางสาวพรวิภา พรพัฒนะสกุลชัย			
37	นางสาววราลักษณ์ ห้วมแสน			
38	นางสาวอรสา คงทา			
39	นายศิครา ขจร			
40	นายไทยพร พงษ์ธาริน			
41	ร.ต.อ.ณัฐพล จินดะตร			
42	ชนกฤต ชีรปารักษ์			
43	ส.ส.ท.ปิติพัฒน์ อยู่เป็นนันทกุล			
44	สรวิทย์ โคกขุนทด			

6

45	นายปณัฒ์ ทองทวน			
46	นางสาวนันทมน ชุนทรเจริญนนท์			
47	นายณัฐกิตติ์ ทองขาว			
48	นางสาวไพเราะภพร ศรีอยจิดร			
49	นางสาวรุ่งนภา งามบ้านกือ			
50	นายวิรัชพล บุญประคอง			
52	นายธนพล สวัสดิ์วงษ์			
53	นางสาวพนัญชฎาภรณ์ พานิชวัฒนา			
54	นางสาวจันทร์จิรา ใจเก้า			
55	นางสาวพัชรี อินทรวงศ์			

57	นางสาว น.ส. น.ส. น.ส.	นางสาว น.ส.	081-86791168	OK
58	นางสาว น.ส. น.ส. น.ส.	นางสาว น.ส. น.ส. น.ส.	0873455671	OK
59	นางสาว น.ส. น.ส. น.ส.	นางสาว น.ส.	081-2864565	OK
60	นางสาว น.ส. น.ส. น.ส.	นางสาว น.ส.	0819154238	OK
61	นางสาว น.ส. น.ส. น.ส.	นางสาว น.ส.	081-60699453	OK
62	นางสาว น.ส. น.ส. น.ส.	นางสาว น.ส.	0819834521	OK
63	นางสาว น.ส. น.ส. น.ส.	นางสาว น.ส.	080179465	OK
64	นางสาว น.ส. น.ส. น.ส.	นางสาว น.ส.	081-803-6021	OK
65	นางสาว น.ส. น.ส. น.ส.	นางสาว น.ส.	0992617490	OK

အသံ
အသံ
အသံ
အသံ

1. ปลูก
2. ปลูก
3. ปลูก
4. ปลูก

นางสาวสุวิมล
นางสาวสุวิมล
นางสาวสุวิมล
นางสาวสุวิมล

090-890 7240
090-9977250
0944792554
0893554144

05740
D. J. W. J.

[illegible]

เอกสารนำเสนอการรับฟังความคิดเห็น (Hearing)

การรับฟังความคิดเห็น (Hearing)

กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

โดย

รองศาสตราจารย์อนันต์ เพียรวัฒนะกุลชัย

หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม

วันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2563

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

1. การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน
2. การไม่มีองค์การศาลพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน และกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเฉพาะ
3. ปัญหาขอบเขตอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญและข้อจำกัดด้านการรับคำร้องในการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน
4. ข้อจำกัดของอำนาจหน้าที่หน่วยงานผู้รับผิดชอบด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- เพื่อจัดทำกฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

วัตถุประสงค์การทำ Hearing

- เพื่อให้ได้คำตอบจากการวิพากษ์ของกลุ่มองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักกฎหมายและนักวิชาการเพื่อนำคำตอบไป “ปรับปรุงกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน”

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีองค์กรและวิธีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ
2. มีศาลและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเฉพาะ
3. ประชาชนได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างสมบูรณ์ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม

วิธีวิทยาการวิจัย (Research Methodology)

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary research)
 - กฎหมายระหว่างประเทศ
 - กฎหมายต่างประเทศ
 - กฎหมายไทย
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)
3. การมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบคำถามวิจัย
(Participatory design, Co-design)
4. การรับฟังความคิดเห็น (Hearing)

การวิจัยเอกสาร (Documentary research)

ความหมาย แนวคิด หลักการและทฤษฎีที่ใช้ในการทำวิจัย

- สารสำคัญของหลักสิทธิมนุษยชน
- วิวัฒนาการและสถานการณ์ของสิทธิมนุษยชนในเหตุการณ์สำคัญของโลก
- เอกสารทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
- การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามหลักนิติรัฐ
- การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายใต้องค์การสหประชาชาติ
- บทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรที่ทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาค
- บทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรตุลาการในการทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับประเทศ

กฎหมายระหว่างประเทศ

1. *Charter of the United Nations*, Article 1
2. *The Universal Declaration of Human Rights (UDHR)*
3. กติกาและอนุสัญญา
 - 3.1 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR)
 - 3.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR)
 - 3.3 อนุสัญญาว่าด้วยการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women: CEDAW)
 - 3.4 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC)
 - 3.5 อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination: CERD)
 - 3.6 อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน และการกระทำอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention Against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: CAT)

3.7 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities หรือ CRPD)

3.8 อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ (International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance: CED)

3.9 อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานและสมาชิกในครอบครัว (Convention on the Protection of the Rights of Migrants Workers and Member of their Families: CMW)

1. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950

2. The Inter-American Court of Human Rights, 1967

3. The African Court on Human and Peoples' Rights, 2012

กฎหมายต่างประเทศ

1. Establishing the Ad Hoc Human Rights Court Republic of Indonesia, 2000
2. The Protection of Human Rights Act of India, 1993

รูปแบบของศาลต่างประเทศที่นำมาใช้เป็น Model การศึกษา

International Court of Justice :

ICJ

*European Court of
Human Right*

*Inter-American Court
of Human Rights*

*African Court on Human
and Peoples' Rights*

*Human Rights Court
Republic of Indonesia*

*Human Rights Court
Republic of India*

กฎหมายไทย

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
- พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

- พระธรรมนูญศาลยุติธรรม
- พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ พ.ศ. 2558
- กฎหมายจัดตั้งศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษในศาลชั้นต้น ได้แก่ ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลภาษีอากร ศาลแรงงาน ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และศาลล้มละลาย
- ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

ประชากรสัมภาษณ์ จำนวน 7 ท่าน ได้แก่

1. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน 2 ท่าน
2. รองอัยการสูงสุด จำนวน 1 ท่าน
3. ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ จำนวน 1 ท่าน
4. ตุลาการศาลปกครอง จำนวน 1 ท่าน
5. ผู้อำนวยการกองกฎหมายศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน 1 ท่าน
6. อัยการจังหวัด จำนวน 1 ท่าน

การสัมภาษณ์เชิงลึก

ศ.ดร. ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ
คณาจารย์ศึกษาศาสตร์ธรรมนุญ

ศ.(พิเศษ) จริญญา ภักดีธนากุล
คณาจารย์ศึกษาศาสตร์ธรรมนุญ

ดร.อุทัย หงส์ศิริ
คณาจารย์คณบดีปกครอง

รศ.(พิเศษ) ดร.ประทีป
ทับอัครานนท์
ผู้อำนวยการศึกษาศาสตร์ธรรม

นายศศิตยา อรุณธารี
รองอธิการบดีธรรมนุญ

นางสาวชลลดา คงภู
อธิการบดีจังหวัด

นายสุภัทร แสงประดับ
ผู้อำนวยการกลุ่มงานคดี 5
สำนักงานศึกษาศาสตร์ธรรมนุญ

การมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบคำถามวิจัย (Participatory design, Co-design)

ประชากรร่วมออกแบบ 16 คน ประกอบด้วย

ชุดที่ 1 ประชากรกลุ่มเฉพาะ จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่

- กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ จำนวน 4 คน
- กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 4 คน
- กลุ่มกระบวนการยุติธรรม จำนวน 4 คน
- ประชาชนและนักสิทธิมนุษยชน จำนวน 4 คน

ชุดที่ 2 ประชากรกลุ่มผสม จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ ประชากรที่มาจาก
กลุ่มประชากรเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม ในสัดส่วนกลุ่มละ 1 ใน 4 ของจำนวนกลุ่ม
เฉพาะในแต่ละกลุ่ม

การมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบคำตามวิจัย (Participatory design, Co-design)

ผู้วิจัยนำเสนอ

ประชากรกลุ่มเฉพาะ

ประชากรกลุ่มผสม

ประชากรร่วมถ่ายภาพหมู่

หลักเกณฑ์ในการจัดทำร่างกฎหมาย

การตรวจสอบร่างกฎหมายต้นแบบตามพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์
การจัดทำร่างกฎหมายและประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. 2562
เพื่อตรวจสอบและพิจารณาการจัดทำร่างกฎหมายให้สอดคล้องกับ
หลักเกณฑ์ 9 ด้าน

วิจัยนี้อยู่ในด้านที่ 6 ว่าด้วย การพัฒนากฎหมายและส่งเสริมการ
บริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

กฎหมายต้นแบบเพื่อการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและ วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบูรณาการจากการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากเอกสารทั้งแนวคิด หลักการ ทฤษฎี กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย การสัมภาษณ์เชิงลึก การมีส่วนร่วมออกแบบและการรับฟังความคิดเห็น

เพื่อให้ได้คำตอบสำหรับการจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบ (Model Law) ว่าด้วย

“การจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน”

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและ วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน

“เป็นกฎหมายร่างขึ้นใหม่ทั้งฉบับในรูปแบบของ “ร่างพระราชบัญญัติ” โดยมีจำนวน 32 มาตรา และมีโครงสร้าง ดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป (มาตรา 4-7)

หมวด 2 กระบวนพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (มาตรา 8-24)

ส่วนที่ 1 บททั่วไป (มาตรา 7-9)

ส่วนที่ 2 สืบสวน (มาตรา 10-11)

ส่วนที่ 3 สอบสวน (มาตรา 12-14)

ส่วนที่ 4 การฟ้องคดี (มาตรา 14-17)

ส่วนที่ 5 การพิจารณาคดีของศาล (มาตรา 18-21)

ส่วนที่ 6 การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน (มาตรา 21)

ส่วนที่ 7 การเยียวยา การชดเชยคืน และการฟื้นฟู (มาตรา 22-23)

**กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและ
วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน**

หมวด 3 คำพิพากษาและคำสั่งของศาล (มาตรา 24-29)

หมวด 4 บทเฉพาะกาล (มาตรา 30-32)

**ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและ
วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.**

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน แห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
1	พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...”	เพื่อให้เป็นกฎหมายเชิงกระบวนการ หรือกฎหมายวิธีพิจารณาความให้ ไปสู่สิทธิที่ได้รับรองไว้ในกฎหมาย รัฐธรรมนูญ
2	พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบ วันนับแต่วันถัดจากวันประกาศ ในราชกิจจานุเบกษา	เพื่อให้มีการเตรียมความพร้อมของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนที่กฎหมาย จะมีผลใช้บังคับ

มาตรา	ร่างกฎหมายฉบับว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
3	ในพระราชบัญญัตินี้ “สิทธิมนุษยชน” หมายความว่า สิทธิที่ได้รับตามธรรมชาติที่เป็นสาระสำคัญและมนุษย์ที่ต้องได้รับการเคารพ การเทิดทูลไว้สูงสุดและประชาชนทุกคนได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายระเบียบ กฎ ข้อบังคับ เพื่อที่จะปกป้องศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ “การละเมิดสิทธิมนุษยชน” หมายความว่า การกระทำที่เป็น การละเมิดสิทธิมนุษยชนตามหลักกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน	เพื่อให้การให้คำนิยามความหมายเฉพาะสำหรับกฎหมายฉบับนี้ เพื่อกำหนดขอบเขตของกฎหมายให้มีความชัดเจนและสร้างความเข้าใจ

มาตรา	ร่างกฎหมายฉบับว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	“คดีละเมิดสิทธิมนุษยชน” หมายความว่า การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะตามหลักกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และให้หมายความรวมถึง คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนตามความเห็นของตุลาการผู้รับคำร้องด้วย “การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรง” หมายความว่า การกระทำใด ๆ ที่มุ่งทำลายหรือทำลายล้างกลุ่มชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือกลุ่มศาสนา และให้หมายความรวมถึง การกระทำที่เกิดขึ้นส่วนใดส่วนหนึ่งอย่างกว้างขวางหรือเป็นระบบการโจมตีโดยตรงต่อพลเรือนในทุกรูปแบบ	

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	“การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่มีลักษณะเฉพาะ” หมายความว่า การกระทำต่อสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะตัวที่พึงสงวนไว้ของมนุษย์ทุกคน และรักษาไว้มิให้บุคคลอื่นมาล่วงละเมิดได้ “การสอบสวน” หมายความว่า กระบวนการดำเนินคดีเพื่อระบุตัวบุคคลหรือสิ่งอื่นใดของเหตุการณ์ที่สงสัยว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะโดยการสอบสวนตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ “ศาล” หมายความว่า ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
หมวด 1 บททั่วไป		
4	ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นศาลชำนาญพิเศษตามเขตอำนาจทั่วไปของศาลรัฐธรรมนูญ	เพื่อให้เห็นว่าศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นศาลชำนาญพิเศษในศาลรัฐธรรมนูญและเป็นศาลถาวรมิใช่ศาลเฉพาะคดี
5	ศาลมีอำนาจในการพิจารณาและวินิจฉัยคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ	เพื่อกำหนดเขตอำนาจ (Jurisdiction) ของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและบุคคลผู้สามารถใช้สิทธิฟ้องต่อศาลสิทธิมนุษยชน

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
6	การพิจารณาและวินิจฉัยคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนห้ามมิให้ดำเนินการกับบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี นับแต่วันกระทำความผิด เว้นแต่เป็นการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ	เพื่อให้เป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก
7	การละเมิดสิทธิมนุษยชนให้หมายความรวมถึงอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และอาชญากรรมที่กระทำต่อมนุษยชาติด้วย	เพื่อกำหนดคำจำกัดความของการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
หมวด 2 กระบวนการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ		
ส่วนที่ 1 บททั่วไป		
8	วิธีพิจารณาคดีที่พระราชบัญญัตินี้มีได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วย การจับ การค้น การควบคุมตัว การปล่อยตัวชั่วคราว มาใช้บังคับโดยอนุโลม	เพื่อเป็นการอุดช่องว่างทางกฎหมาย ในกระบวนการพิจารณาความโดยถือว่าพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกระบวนการพิจารณากฎหมายทั่วไปและให้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชนเป็นกฎหมายเฉพาะ

มาตรา	ร่างกฎหมายฉบับว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
9	คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจยื่นคำขอต่อศาลเพื่อออกหมายจับให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการสอบสวนบุคคลใด ๆ ที่มีหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอที่จะสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะ ให้พนักงานสอบสวนทำการจับกุมตามที่กำหนดไว้ในวรรคหนึ่งตามคำสั่งของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติโดยให้ระบผู้ต้องสงสัยตามหมายจับเกี่ยวกับตัวตนตามข้อสงสัย เหตุแห่งการจับ และพื้นที่ของการสอบสวน พร้อมกับอธิบายพอสังเขปของการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงหรือมีลักษณะเฉพาะและมีข้อสงสัยว่าได้กระทำความผิด และให้แจ้งการจับผู้ต้องสงสัยไปยังครอบครัวของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องหาภายหลังที่ได้จับกุม	เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่แก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจับกุมเพื่อประกอบการรวบรวมพยานหลักฐานและกำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

มาตรา	ร่างกฎหมายฉบับว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
ส่วนที่ 2 การสืบสวน		
10	การสืบสวนในคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนต้องดำเนินการโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหรือหน่วยงานมอบหมาย ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจดำเนินการแต่งตั้งผู้สืบสวนเฉพาะเรื่อง ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานของรัฐและ/หรือมีองค์ประกอบเป็นหน่วยงานภาครัฐก็ได้ ในการรับตำแหน่งของพนักงานสืบสวนเฉพาะเรื่องต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (1) เป็นผู้ที่มีสัญชาติไทย (2) มีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปี และต้องไม่เกิน 65 ปี (3) จบการศึกษาปริญญาโททางกฎหมาย เนติบัณฑิตไทยหรือเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นกรณีเฉพาะ (4) มีร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง (5) เป็นผู้ที่มีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี และ (6) มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน	เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่คุณสมบัติ และหลักเกณฑ์ในการสืบสวน

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและ วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
11	การสืบสวนที่ระบุไว้ในมาตรา 10 ต้องกระทำให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ได้รับข้อค้นพบและแจ้งไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยระยะเวลาดังกล่าวอาจขยายได้ไม่เกิน 90 วัน โดยประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ถ้าระยะเวลาตามวรรคหนึ่งสิ้นสุดลงก่อนการสืบสวนเสร็จสมบูรณ์ การสืบสวนอาจขยายระยะเวลาได้ไม่เกิน 60 วัน โดยประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ถ้าช่วงระยะเวลาตามวรรคสองและวรรคสามสิ้นสุดลง ถ้าปรากฏว่าพยานหลักฐานไม่เพียงพอหรือไม่พบการกระทำความผิดที่ได้รับจากผลการสืบสวน ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจออกคำสั่งให้ยุติการสืบสวนก็ได้ เมื่อมีการออกคำสั่งให้ยุติการสืบสวน อาจมีการสืบสวนใหม่ได้ถ้ามีพยานพินิจเพิ่มเติมหรือพยานหลักฐานใหม่สนับสนุนข้อค้นพบการสืบสวน	เพื่อกำหนดกรอบระยะเวลาในการสืบสวน และ หลักเกณฑ์การตรวจสอบการสืบสวน

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและ วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
11(ต่อ)	ในกรณีที่การสืบสวนสิ้นสุดตามคำสั่งของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่ได้รับการยอมรับโดยผู้เสียหาย หรือครอบครัวผู้เสียหายหรือครอบครัวตามสายโลหิตหรือโดยการสมรส ย่อมมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องต่อประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ถึงเหตุแห่งการที่ไม่สมควรยุติการสืบสวน ทั้งนี้ ไม่ตัดอำนาจผู้ร้องในการเสนอพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนเหตุการณ์ไม่สมควรยุติการสืบสวน หรือเสนอพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนการสืบสวนก็ได้ ในกรณีที่ประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเห็นด้วยกับคำร้องตามวรรคห้า ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสืบสวนต่อไป ในกรณีที่ประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่เห็นด้วยกับคำร้องตามวรรคห้า ให้ประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติยกคำร้องเสีย และคำสั่งของประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้เป็นที่สุด	

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและ วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
ส่วนที่ 3 การสอบสวน		
12	การสอบสวนต้องกระทำโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่พบ เกิด หรืออ้าง เชื่อว่าได้เกิด หรือจากการกล่าวโทษความคิด ละเมิดสิทธิมนุษยชน ในการสอบสวนตามวรรคหนึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติอาจแต่งตั้งคณะทำงาน ประกอบด้วย คณะกรรมการสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติและหน่วยงานราชการอื่นเพื่อประโยชน์แห่งการ รวบรวมพยานหลักฐานก็ได้	เพื่อกำหนดขอบเขตอำนาจ ของหน่วยงานผู้ทำการ สอบสวนและหน่วยงานร่วม ทำการสอบสวนคดีละเมิด สิทธิมนุษยชน

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธี พิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
13	ในการดำเนินการสอบสวนตามมาตรา 12 ผู้สอบสวนหรือผู้ได้รับ มอบหมายมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ (1) ดำเนินการเข้าไปสอบสวนหรือตรวจสอบเหตุการณ์ที่เกิดเหตุตาม ลักษณะหรือขอบเขตที่สามารถสงสัยได้ตามเหตุอันสมควรของการ การละเมิดสิทธิมนุษยชน (2) รับรายงานหรือข้อร้องเรียนจากปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เกี่ยวกับเหตุการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนและตรวจสอบ ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานตามข้อร้องเรียนแม้ข้อร้องเรียนนั้น จะไม่ปรากฏชื่อ หรือสถานที่ก็ตาม (3) เรียกให้ผู้ร้องเรียน ผู้เสียหาย พยานหรือเรื่องร้องเรียนที่ต้องการ และฟังคำแถลงของผู้มาให้ถ้อยคำ (4) จับ ค้น ควบคุมตัวบุคคล และยึดสิ่งของที่ประโยชน์ในการ สอบสวน (5) ทบทวนและรวบรวมรายงานจากพื้นที่เกิดเหตุและพื้นที่อื่น ๆ ตามที่เห็นสมควร	เพื่อกำหนดขอบเขต อำนาจของหน่วยงานผู้ทำ การ ส อ บ ส ว น แ ล ห น ่วย จ าน ร ่วม ทำ ก ร ส อ บ ส ว น ค ดิ ละ เ ม ด สิ ท ธิ ม น ุ ช ย ช น

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
13 (ต่อ)	(6) เรียกให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำเป็นลายลักษณ์อักษรหรือทำการรับรองเอกสารตามความจำเป็น (7) ดำเนินการใด ๆ ที่จำเป็นต่อการสอบสวน และการตรวจสอบเอกสาร ดำเนินการค้นหาค้นคว้า ตรวจสอบสถานที่ บริเวณ อาคาร และสถานที่อื่น ๆ ที่ผู้เกี่ยวข้องได้ครอบครองหรือเป็นเจ้าของ	
14	ถ้าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพิจารณาแล้วว่ามีพยานหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นให้สรุปข้อค้นพบจากการสอบสวนตามความเห็นของคนไปยังอัยการสูงสุด ในกรณีที่อัยการสูงสุดได้พิจารณาข้อค้นพบตามวรรคหนึ่งแล้วเห็นว่า มีพยานหลักฐานเพียงพอในการฟ้องคดีก็ให้ฟ้องคดีต่อไปตามเนื้อหา ของคดี แต่ถ้าเห็นว่า พยานหลักฐานยังไม่เพียงพอให้แจ้งไปยัง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพร้อมกับแนวทางในการ ดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการสอบสวน และจะต้อง ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับข้อค้นพบจาก อัยการสูงสุด	เพื่อกำหนดหน่วยงานผู้มีอำนาจในการฟ้องคดี และการสอบสวนเพิ่มเติม

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
ส่วนที่ 4 การฟ้องคดี		
15	การฟ้องร้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนต้องกระทำโดยอัยการสูงสุด ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง อัยการสูงสุดอาจแต่งตั้ง พนักงานอัยการเฉพาะคดีก็ได้ ก่อนที่จะเข้าปฏิบัติหน้าที่พนักงานอัยการเฉพาะคดีต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (1) เป็นพนักงานอัยการ (2) มีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปี แต่ไม่เกิน 65 ปี (3) จบการศึกษาปริญญาโททางกฎหมาย เนติบัณฑิตไทยหรือปริญญาโทเทียบเท่าที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมาย (4) เป็นผู้ซึ่งมีความซื่อสัตย์สุจริตและจิตใจ (5) เป็นผู้ซึ่งมีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี และ (6) มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน	เพื่อกำหนดคุณสมบัติของหน่วยงานฟ้องคดี

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและ วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
16	การฟ้องคดีตามที่ระบุไว้ในมาตรา 15 ต้องกระทำให้เสร็จสมบูรณ์ภายในไม่เกิน 70 วัน นับแต่วันที่พนักงานอัยการรับคำฟ้อง	เพื่อกำหนดเวลาในการฟ้องคดี
17	คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจขอรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรจากอัยการสูงสุดเกี่ยวกับความคืบหน้าในการฟ้องคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ได้	เพื่อให้เป็นการคานอำนาจระหว่างคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและอัยการสูงสุด

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและ วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
ส่วนที่ 5 การพิจารณาคดีของศาล		
18	คดีละเมิดสิทธิมนุษยชนต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาโดยศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ การพิจารณาคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามวรรคหนึ่งต้องดำเนินการโดยผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จำนวน 3 คน เป็นองค์คณะ ประกอบด้วย 2 คนเป็นผู้พิพากษาจากศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือศาลรัฐธรรมนูญ แล้วแต่กรณี และอีก 1 คนเป็นผู้พิพากษาเฉพาะคดี องค์คณะผู้พิพากษตามวรรคสองให้ผู้พิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นหัวหน้าคณะ	เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนในการพิจารณาพิพากษาคดี
19	ผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องได้รับการแต่งตั้งหรือปลดออกโดยประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการแต่งตั้งผู้พิพากษาเฉพาะคดี

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
20	การแต่งตั้งผู้พิพากษาเฉพาะคดีต้องเป็นบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (1) เป็นผู้พิพากษาศาลยุติธรรมหรือศาลปกครอง (2) มีความซื่อสัตย์สุจริต (3) มีอายุไม่น้อยกว่า 45 ปี (4) จบการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมาย เนติบัณฑิตไทยหรือปริญญาโทสาขาอื่นที่มีความเชี่ยวชาญทางกฎหมาย (5) มีสุขภาพจิตดีและร่างกายที่แข็งแรง (6) เป็นผู้ซึ่งมีความมั่นคง ซื่อสัตย์ ยุติธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี และ (7) มีความรู้และมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อสิทธิมนุษยชน	เพื่อกำหนดคุณสมบัติของผู้พิพากษาเฉพาะคดี

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
ส่วนที่ 6 การคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน		
21	ผู้เสียหายและพยานทุกคนผู้ถูกระทำจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน มีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองทางกายและจิตใจจากการคุกคาม การก่อวินาศกรรม ทำให้หวาดกลัว และทำร้ายโดยบุคคลใดก็ตาม การปกป้องความวรรคหนึ่งให้เป็นอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่ใช้บังคับและเป็นหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติโดยใช้เครื่องมือของรัฐตามอำนาจหน้าที่ของตนเพื่อสร้างให้เกิดความปลอดภัยโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และค่าใช้จ่ายในการจัดการให้ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 บทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติในการคุ้มครองพยานจะต้องอยู่ภายใต้ระเบียบของรัฐ	เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายและพยานในกระบวนการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชน

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและ วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
ส่วนที่ 7 การเยียวยา การชดเชย และ การฟื้นฟู		
22	ผู้เสียหายที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือผู้รับมรดกต้องได้รับค่า ทดแทน ชดเชย และ การฟื้นฟู ค่าทดแทน ค่าชดเชย และค่าฟื้นฟูตามวรรคหนึ่งต้องกำหนดไว้ ในคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ บทบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทน ค่าชดเชย และค่าการฟื้นฟูต้องอยู่ ภายใต้ระเบียบของรัฐ ทั้งนี้ให้ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ตาม พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 และเป็นหน้าที่ของ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการเรียกร้องค่าเสียหายแทน ผู้เสียหาย	เพื่อคุ้มครองผู้เสียหายในทาง แพ่งที่จะได้รับการเยียวยา โดยไม่ต้องนำคดีไปฟ้องคดี แพ่งอีก

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและ วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
23	ผู้บัญชาการทหารหรือบุคคลผู้กระทำการบัญชาการต้องรับผิดชอบ ต่อการกระทำภายในขอบอำนาจการพิจารณาคดีของศาลสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติที่ได้ใช้อำนาจควบคุมและสั่งการตามลักษณะของ อาชญากรรมโดยไม่ถูกต้องในการใช้กองกำลัง โดยผู้บัญชาการทหาร หรือบุคคลผู้กระทำการบัญชาการ หรือภายใต้พฤติการณ์ที่จะยอมรับ การใช้กำลังกระทำความผิดหรือการกระทำความผิดอย่างร้ายแรงต่อ บุคคลผู้อยู่ภายใต้บังคับ ทหาร ตำรวจและพลเรือนมีหน้าที่รับผิดชอบในการละเมิดสิทธิ มนุษยชน อันเกิดจากการกระทำผิดตามคำสั่งและควบคุมในฐานะ ผู้บังคับบัญชาที่เป็นผลมาจากการกระทำตามคำสั่งหัวหน้า และเป็น ผลจากการควบคุมโดยหัวหน้าคนดังกล่าวหรือควรจะได้รู้ข้อมูลชัด ว่า ผู้บังคับบัญชาเป็นผู้กระทำความผิดหรือก่อให้เกิดการกระทำละเมิด สิทธิมนุษยชน	เพื่อกำหนดความผิดของผู้ บัญชาการและผู้อยู่ภายใต้ บัญชาการ

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
หมวด 3 คำพิพากษาและคำสั่งของศาล		
24	เมื่อการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นลง ศาลต้องปิดกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อทำการพิจารณาหรือและทำคำพิพากษา โดยต้องกระทำภายใน 90 วันนับแต่วันที่ปิดกระบวนการพิจารณา ในการพิจารณาหรือของศาลต้องบันทึกไว้ในภาพถ่ายและเก็บไว้เป็นความลับ และตุลาการที่เป็นสมาชิกขององค์กรคณะตุลาการเท่านั้นที่จะเข้าร่วมพิจารณาหรือได้ การตัดสินใจของศาลต้องกระทำโดยเสียงข้างมากขององค์กรคณะที่มีอยู่ ผู้พิพากษาของศาลคนใดที่ได้พิจารณาคดีอาจทำความเข้าใจความเห็นส่วนตัวของตนก็ได้หรือแสดงความเห็นแย้งก็ได้	เพื่อกำหนดให้คณะตุลาการทำการพิจารณาหรือในทางคดีระหว่างกันอันจะเป็นประโยชน์ในการ ทำคำพิพากษา
25	การทำคำพิพากษาทุกครั้งจะต้องระบุเหตุผลเสมอ ข้อตุลาการที่มีส่วนในการพิจารณาหรือ คำพิพากษาคต้องลงนามตุลาการองค์กรคณะทุกคนและรับรองโดยประธานตุลาการศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและนายทะเบียนต้องอ่านโดยเปิดเผยในศาลและแจ้งล่วงหน้าให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องทราบ	เพื่อกำหนดให้การเขียนคำพิพากษาคต้องแสดงเหตุผลของการพิพากษา

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
26	คำพิพากษาของศาลให้เป็นที่สุด และผูกพันองค์กรนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ ทุกระดับ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง	เพื่อกำหนดขอบเขตของคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
27	คำพิพากษาคต้องมีเนื้อหาดังต่อไปนี้ (1) วันฟ้องคดีต่อศาล (2) ชื่อคู่กรณี (3) ข้อโต้แย้งของคู่กรณี (4) รายงานโดยย่อของกระบวนการพิจารณา (5) คำรับสารภาพของคู่กรณีและข้อเรียกร้องของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (6) รายงานข้อเท็จจริงแห่งคดี (7) ข้อกฎหมาย (8) การปฏิบัติตามคำพิพากษา (9) คำสั่งเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย (ถ้ามี) (10) จำนวนองค์กรคณะตุลาการ	เพื่อกำหนดรูปแบบของคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
27(ต่อ)	(11) รายการเนื้อหาของคำพิพากษา (12) การกำหนดการใช้ความเสียหายอาจแยกต่างหากก็ได้	
28	ศาลต้องแจ้งให้ผู้กรณีได้ทราบถึงผลแห่งคดี คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ บุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคำพิพากษาโดยรับรองความแท้จริงของสำเนาถูกต้องด้วย	เพื่อกำหนดหน้าที่ของศาลในการแจ้งคำพิพากษา
29	คำพิพากษาของศาลที่ถึงที่สุดต้องเผยแพร่ต่อสาธารณชนโดยศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการเผยแพร่คำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและวิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
หมวด 4 บทเฉพาะกาล		
30	การละเมิดสิทธิมนุษยชนได้เกิดขึ้นก่อนการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้จะต้องพิจารณาและวินิจฉัยโดยศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดี ศาลสิทธิมนุษยชนตามวรรคหนึ่งต้องเป็นรูปแบบตามความเห็นของประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ให้ศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดีตามวรรคหนึ่งอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นก่อนการบังคับใช้กฎหมาย
31	การพิจารณาคดีและกระบวนการพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชนเฉพาะคดีต้องเป็นไปตามบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้เป็นดุลพินิจของประธานศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติโดยคำนึงถึงประโยชน์ของรัฐ และภาพลักษณ์ของประเทศ	เพื่อกำหนดขอบเขตของการพิจารณาคดีของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในอดีต

มาตรา	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและ วิธีพิจารณาคดีสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ...	หลักการและเหตุผล
32	ถ้ามีการจัดตั้งศาลแล้วก็มีสถานที่ควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นการเฉพาะของศาล	เพื่อกำหนดสถานที่ในการ ควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือ จำเลย

ภาพการรับฟังความคิดเห็น

ภาคผนวก ง
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 30/2553

คำวินิจฉัยที่ ๑๕/๒๕๕๕

เรื่องพิจารณาที่ ๓๐/๒๕๕๓

ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์
ศาลรัฐธรรมนูญ

วันที่ ๑๓ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ
มาตรา ๒๔๕ (๑) ว่าพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓
มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐
หรือไม่

ผู้ตรวจการแผ่นดิน ผู้ร้อง เสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ
มาตรา ๒๔๕ (๑) ข้อเท็จจริงสรุปได้ว่า

ผู้ร้องได้รับหนังสือร้องเรียนจากนายศิริมิตร บุญมูล ลงวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ ว่า
เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๒ นายศิริมิตร บุญมูล ได้สมัครทดสอบความรู้เพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการ
และแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา ประจำปี ๒๕๕๒ รุ่น ๕๘ และรับการตรวจร่างกายแล้ว
ต่อมาคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) ประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิสอบปรากฏว่าไม่มีรายชื่อของตน
จึงมีหนังสือขอทราบเหตุผลในการคัดสิทธิสอบ สำนักงานศาลยุติธรรมมีหนังสือแจ้งว่า ก.ต.
ได้พิจารณาคุณสมบัติในการสมัครทดสอบความรู้เพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา
กรณีของนายศิริมิตร บุญมูล แล้ว มีมติไม่รับสมัครเนื่องจากสภาพร่างกายและจิตใจไม่เหมาะสม
ต่อการปฏิบัติหน้าที่ข้าราชการตุลาการ ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม
พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐)

หน้า ๙๕
เล่ม ๑๒๙ ตอนที่ ๑๐๐ ก ราชกิจจานุเบกษา ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๕

นายศิริมิตร บุญมูล เห็นว่า การตัดสินคดีฟ้องตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) โดยอ้างว่า ตนเป็นผู้มีสภาพร่างกายและจิตใจไม่เหมาะสมต่อการปฏิบัติหน้าที่ข้าราชการตุลาการดังกล่าวเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องสภาพทางกายหรือความพิการอันก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตน บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวจึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐ ส่วนที่ศาลรัฐธรรมนูญเคยมีคำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๔๕ ว่า พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ นั้น เป็นการวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้เพิ่มข้อความในมาตรา ๓๐ วรรคสาม ให้การเลือกปฏิบัติต่อผู้มีร่างกายพิการจะกระทำมิได้ จึงเห็นว่า พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐ และได้ส่งคำร้องขอให้ผู้ร้องใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๔๕ (๑) เสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อพิจารณาวินิจฉัยในประเด็นดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง

ผู้ร้องเห็นว่า คำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๔๕ ของศาลรัฐธรรมนูญเป็นการวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ แต่เนื่องจากปัจจุบันได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ โดยบทบัญญัติมาตรา ๓๐ มีหลักการเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๓๐ แต่มีการเพิ่มเติมคำว่า “ความพิการ” ไว้ในมาตรา ๓๐ วรรคสาม ซึ่งไม่มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาก่อน ดังนั้น คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวไม่ผูกพันผู้ร้องตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๖ วรรคห้า ผู้ร้องจึงสามารถรับเรื่องร้องเรียนนี้ไว้พิจารณาต่อไปได้ และเห็นว่าพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) ที่บัญญัติว่า “...หรือมีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ...” นั้น เป็นบทบัญญัติที่เปิดโอกาสให้มีการใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวางโดยการอ้างเหตุความเหมาะสม ซึ่งอาจเป็นบทบัญญัติที่เปิดโอกาสให้มีการใช้ดุลพินิจและเกิดความไม่เป็นธรรมต่อผู้สมัครบางคนเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องความพิการซึ่งต้องห้าม

ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ จึงขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ หรือไม่

ประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณาเบื้องต้นมีว่า ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจรับคำร้องนี้ไว้พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๔๕ (๑) หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๕ บัญญัติว่า ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า เรื่องใดหรือประเด็นใดที่ได้มีการเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา เป็นเรื่องหรือประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญได้เคยพิจารณาวินิจฉัยแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญจะไม่รับเรื่องหรือประเด็นดังกล่าวไว้พิจารณาก็ได้ สำหรับเรื่องที่ผู้ร้องเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐ หรือไม่ นั้น ศาลรัฐธรรมนูญได้เคยมีคำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๕๕ วันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๕ ว่า พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐ โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ยังคงหลักการความเสมอภาคและหลักการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมไว้เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ เพียงแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐ วรรคสาม ได้บัญญัติข้อความว่า “ความพิการ” เพิ่มเติม อันเป็นหลักการสำคัญที่มุ่งหมายมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องความพิการ เมื่อผู้ร้องเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ เฉพาะหลักการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องความพิการตามมาตรา ๓๐ วรรคสาม จึงเป็นเรื่องหรือประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่เคยพิจารณาวินิจฉัยมาก่อนตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๕ และกรณีเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๔๕ (๑) ประกอบข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ข้อ ๑๗ (๑๘) ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีคำสั่งรับคำร้องนี้ไว้พิจารณาวินิจฉัย

ประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณาวินิจฉัยมีว่า พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ ๒ ความเสมอภาค โดยมาตรา ๓๐ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” วรรคสอง บัญญัติว่า “ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน” วรรคสาม บัญญัติว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้” และวรรคสี่ บัญญัติว่า “มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม” เหตุที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐ วรรคสาม ได้เพิ่มหลักการใหม่ที่สำคัญในการคุ้มครองคนพิการเพื่อให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องของ “ความพิการ” เนื่องจากจากความพิการมิได้อยู่ในกลุ่ม “สภาพทางกายหรือสุขภาพ” ซึ่งเป็นการมองคนพิการว่าเป็นผู้ป่วยที่ผิดปกติและต้องได้รับการดูแล แต่ในระดับสากลยอมรับกันว่าความพิการเป็นผลจากความสัมพันธ์ระหว่างคนพิการกับสภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีได้เอื้ออำนวยให้คนพิการใช้ชีวิตแบบคนปกติทั่วไปได้ และควรให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เป็นอุปสรรคต่อคนพิการ เพื่อให้คนพิการเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานอย่างเท่าเทียม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขเช่นบุคคลทั่วไป ดังนั้น รัฐธรรมนูญจึงบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของคนพิการไว้หลายประการ เช่น ผู้พิการหรือทุพพลภาพต้องได้รับสิทธิในการรับการศึกษา ไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย เพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่นตามมาตรา ๔๙ ผู้พิการหรือทุพพลภาพมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามมาตรา ๕๔ และในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับผู้พิการหรือทุพพลภาพ หากสภาผู้แทนราษฎร

มิได้พิจารณาโดยกรมการเต็มสภา ให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นประกอบด้วย
ผู้แทนองค์การเอกชนเกี่ยวกับบุคคลผู้พิการหรือทุพพลภาพด้วยตามมาตรา ๑๕๒ เป็นต้น

ภายหลังจากที่ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๕๕ ว่า พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการ
ฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบ
ด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐ แล้ว ประเทศไทย
ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with
Disabilities : CRPD) ของสหประชาชาติ เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๑ ซึ่งมีผลบังคับให้ประเทศไทย
ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีที่ระบุไว้ในอนุสัญญาดังกล่าวตั้งแต่วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๑ เป็นต้นมา
และอนุสัญญาดังกล่าวมีการกล่าวถึงลักษณะ “ความพิการ” และขอบเขตของ “การเลือกปฏิบัติ
เพราะเหตุแห่งความพิการ” ไว้ ประเทศไทยจึงต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามพันธกรณีทั่วไปในอนุสัญญา ข้อ ๔
ที่ต้องออกมาตรการทางกฎหมายและดำเนินการตามมาตรการที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขหรือยกเลิกกฎหมาย
กฎระเบียบ จารีตประเพณีและทางปฏิบัติที่มีอยู่ซึ่งก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ และในอนุสัญญา
ข้อ ๕ ความเท่าเทียมกันและการไม่เลือกปฏิบัติ ได้กำหนดให้รัฐภาคีห้ามการเลือกปฏิบัติทั้งปวง
เพราะเหตุแห่งความพิการ และประกันให้คนพิการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียม
และมีประสิทธิภาพจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุทั้งปวง และเพื่อเป็นการส่งเสริมความเท่าเทียม
และจัดการเลือกปฏิบัติ อนุสัญญาดังกล่าวยังกำหนดให้รัฐภาคีดำเนินขั้นตอนที่เหมาะสมทั้งปวง
เพื่อประกันว่าจะจัดให้มีการช่วยเหลือที่สมเหตุสมผล ทั้งนี้ อนุสัญญาดังกล่าวได้กำหนดไว้ในข้อ ๑ ว่า
คนพิการ (persons with disabilities) หมายความว่า บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ
สติปัญญา หรือทางประสาทสัมผัสในระยะยาว ซึ่งเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับอุปสรรคนานัปการ จะกีดขวาง
การมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น และอนุสัญญาดังกล่าว
ได้กำหนดคำนิยามของคำว่า “การเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความพิการ” ไว้ว่า หมายถึงความแตกต่าง
การกีดกัน หรือการจำกัดบนพื้นฐานของความพิการซึ่งมีความมุ่งประสงค์หรือส่งผลให้เป็นการเสื่อมเสีย
หรือทำให้ไร้ผลซึ่งการยอมรับ การอุปโภคหรือการใช้สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งปวง
บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความเป็นพลเมือง
หรือด้านอื่น รวมถึงการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบ รวมทั้งการปฏิเสธการช่วยเหลือที่สมเหตุสมผล

และได้กำหนดนิยามของคำว่า “การช่วยเหลือที่สมเหตุสมผล” ไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงที่จำเป็นและเหมาะสมโดยไม่ก่อให้เกิดภาระอันเกินสมควรหรือเกินสัดส่วน เฉพาะในกรณีที่จำเป็นเพื่อประกันว่าคนพิการได้อุปโภคและใช้สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งปวงที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น เมื่อประเทศไทยเป็นรัฐภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการของสหประชาชาติแล้ว หน่วยงานของรัฐจึงมีหน้าที่ตามพันธกรณี ข้อ ๒๗ (เอ) ที่กำหนดว่า ห้ามการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความพิการในทุกด้านที่เกี่ยวกับการจ้างงาน รวมถึงเงื่อนไขในการคัดเลือกบุคคล การว่าจ้าง และการจ้างงาน การจ้างงานอย่างต่อเนื่อง ความก้าวหน้าในอาชีพการงาน และสภาพการทำงานที่ถูกต้องเหมาะสมและปลอดภัย และ (จี) ที่กำหนดให้ว่าจ้างคนพิการเข้าทำงานในหน่วยงานภาครัฐ ดังนั้น การที่หน่วยงานของรัฐจะกำหนดหลักเกณฑ์ในการรับบุคคลเข้าทำงานในที่ในตำแหน่งใด ย่อมต้องคำนึงถึงพันธกรณีตามอนุสัญญาดังกล่าวด้วย

รัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ ได้บัญญัติเป็นหลักการว่าบุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน จะเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องความพิการมิได้ และรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ ได้บัญญัติเป็นหลักการว่า การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็น ทั้งจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพนั้นมีได้ เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่มีเจตนารมณ์ในการคุ้มครองคนพิการเพื่อมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เพราะเหตุสภาพทางกายหรือสุขภาพ รวมทั้งให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ตลอดจนให้รัฐต้องสงเคราะห์คนพิการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวมีผลบังคับใช้ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดความหมายของ “คนพิการ” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป ทั้งนี้

ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประกาศกำหนด ซึ่งความหมายของ “คนพิการ” ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวมีความสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการของสหประชาชาติ

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นกฎหมาย ที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตั้งแต่การสอบคัดเลือก การบรรจุ การแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง การลงโทษ จนถึงการพ้นจากตำแหน่งของผู้พิพากษา โดยกำหนดเรื่องการคัดเลือกผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษา ไว้ในมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง ว่า “ผู้สมัครสอบคัดเลือก ผู้สมัครทดสอบความรู้ หรือผู้สมัครเข้ารับ การคัดเลือกพิเศษ เพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา ต้องมีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้ ... (๑๐) ไม่เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ คนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือมีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ หรือเป็นโรคที่ระบุไว้ในระเบียบของ ก.ต.” และกำหนดเรื่องการแต่งตั้งผู้พิพากษาไว้ในมาตรา ๑๕ ว่า “ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาประจำศาล จะต้องเป็นผู้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา และได้รับการศึกษาอบรมจากสำนักงานศาลยุติธรรมมาแล้วตามระยะเวลาที่ประธานศาลฎีกากำหนด โดยความเห็นชอบของ ก.ต. แต่ต้องไม่น้อยกว่าหนึ่งปี และผลของการศึกษาอบรมเป็นไปตามมาตรฐาน ของคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต ความรู้ความสามารถ ความรับผิดชอบ และความประพฤติที่เหมาะสมจะเป็นผู้พิพากษา ...” และกำหนดเรื่องการพ้นจากตำแหน่งของผู้พิพากษา ไว้ในมาตรา ๓๒ โดยมีสาระสำคัญว่าด้วยการให้ข้าราชการตุลาการพ้นจากตำแหน่ง เช่น ถูกสั่งให้ออก จากราชการตาม (๖) เนื่องจากเป็นผู้ที่มีผลของการศึกษาอบรมยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานของคณะกรรมการ บริหารศาลยุติธรรม หรือเป็นข้าราชการที่บกพร่องต่อหน้าที่ หรือหย่อนความสามารถในอันที่จะปฏิบัติหน้าที่ ราชการ หรือประพฤติตนไม่สมควรที่จะให้คงเป็นข้าราชการตุลาการต่อไป หรือเจ็บป่วยไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ โดยสม่ำเสมอ หรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) เป็นต้น

การที่พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) ให้ผู้สมัครสอบคัดเลือก ผู้สมัครทดสอบความรู้ หรือผู้สมัครเข้ารับการศึกษาพิเศษ เพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะ ต้องห้าม “...มีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ...” นั้น คำว่า “กายหรือจิตใจไม่เหมาะสม”

อยู่ในรอบความหมายของคำว่า “คนพิการ” ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการของสหประชาชาติ โดยมีลักษณะเป็นการกำหนดลักษณะทางกายและจิตใจที่ไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการไว้อย่างกว้างขวางไม่มีขอบเขตที่ชัดเจน นำไปสู่การใช้ดุลพินิจที่ส่งผลให้เกิดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมได้ในที่สุด กฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้น ต้องมีขอบเขตชัดเจนแน่นอน เช่น อาจกำหนดว่า มีลักษณะทางกายและจิตใจที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นข้าราชการตุลาการได้เพียงใด เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนทราบว่ากฎหมายดังกล่าวต้องการจำกัดสิทธิและเสรีภาพในเรื่องใดบ้าง และต้องสอดคล้องกับหลักแห่งความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควร แก่กรณี คำนึงถึงประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ของสังคมโดยรวมมากกว่าประโยชน์ขององค์กร ประกอบกับพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นใช้บังคับก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ บทบัญญัติบางมาตราแห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวจึงไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่รัฐธรรมนูญได้มุ่งคุ้มครองคนพิการให้ได้รับสิทธิและความเสมอภาคเท่าเทียมกับบุคคลโดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการศึกษา การทำงาน และการประกอบอาชีพ บทบัญญัติมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวเปิดโอกาสให้มีการใช้ดุลพินิจกว้างขวางเกินความจำเป็นอันอาจจะส่งผลให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการได้ การกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการไว้ในขั้นตอนการรับสมัครบุคคลเพื่อสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการตุลาการ โดยให้เป็นดุลพินิจของ ก.ต. ในการพิจารณาความเหมาะสมของบุคคลที่จะให้มีสิทธิสมัครสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการตุลาการหรือไม่นั้น เป็นการตัดสิทธิคนพิการตั้งแต่ต้น โดยไม่เปิดโอกาสให้คนพิการสามารถสอบคัดเลือกได้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป และไม่มีโอกาสแสดงความรู้ความสามารถอย่างแท้จริงที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งงานนั้นเสียก่อน ทั้งภารกิจหลักตามอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาศาลยุติธรรม คือ การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปโดยยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย และต้องนั่งพิจารณาโดยครบองค์คณะ ความพิการจึงมิได้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จะเป็นข้าราชการตุลาการ ที่จะมีผลต่อการให้ความเป็นธรรม แก่คู่ความหรือผู้เกี่ยวข้อง ดังนั้น การที่พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) ในส่วนที่บัญญัติให้ผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการ ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีความต้องห้ามว่า “มีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ”

จึงขัดต่อสิทธิของคนพิการในการเข้าทำงานบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการของสหประชาชาติ และเป็นการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลโดยไม่เป็นธรรมเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องความพิการ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ วรรคสาม

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “...มีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ...” ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ วรรคสาม

นายวันดี สร้อยพิสุทธิ	ประธานศาลรัฐธรรมนูญ
นายเจริญ ภักดีธนากุล	ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
นายจรูญ อินทจาร	ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
นายเฉลิมพล เอกอุรุ	ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
นายชัย ชลวร	ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
นายณรงค์ มาประณีต	ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
นายบุญส่ง กุลบุปผา	ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
นายสุพจน์ ไข่มุกด์	ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
นายอุดมศักดิ์ นิติมนตรี	ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ภาคผนวก จ

คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ 142/2547

○ คำพิพากษา
(อุทธรณ์)

(ต. ๒๒)

คดีหมายเลขดำที่ อ.๑๑๖/๒๕๔๖
คดีหมายเลขแดงที่ ๑๙๒ /๒๕๔๗

ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

ศาลปกครองสูงสุด

วันที่ ๓๐ เดือน ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๗

ระหว่าง { นายศิริมิตร บุญมูล
คณะกรรมการการอัยการ

ผู้ฟ้องคดี

ผู้ถูกฟ้องคดี

เรื่อง คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย
(อุทธรณ์คำพิพากษา)

ผู้ฟ้องคดียื่นอุทธรณ์คำพิพากษา ในคดีหมายเลขดำที่ ๔๑๑๙/๒๕๔๔
หมายเลขแดงที่ ๔๑๖/๒๕๔๖ ของศาลปกครองชั้นต้น (ศาลปกครองกลาง)

คดีนี้ผู้ฟ้องคดีฟ้องว่า ผู้ฟ้องคดีประกอบวิชาชีพทนายความมาตั้งแต่ปี
พ.ศ. ๒๕๓๙ จนถึงปัจจุบัน โดยผู้ฟ้องคดีได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายเนื่องจาก
เมื่อประมาณเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๔ ผู้ถูกฟ้องคดีได้ประกาศรับสมัคร
สอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔

/ซึ่งผู้ฟ้องคดี...

ซึ่งผู้ฟ้องคดีเห็นว่าผู้ฟ้องคดีเป็นผู้มีคุณสมบัติครบถ้วนตามประกาศดังกล่าว จึงได้ยื่นใบสมัครต่อเจ้าหน้าที่ผู้รับใบสมัครสอบคัดเลือกเมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔ ได้ลำดับหมายเลขสมัครที่ ๑๒๗๙/๒๕๔๔ โดยหลังจากที่ผู้ฟ้องคดีได้ยื่นใบสมัครแล้ว นายสุเทพ สนชัยเลิศ อัยการจังหวัดกำแพงเพชร ได้มีหนังสือลงวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๔๔ ถึง คณะอนุกรรมการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการ ในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย รับรองสุขภาพและความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้ฟ้องคดีว่า ผู้ฟ้องคดีได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความเลขที่ ๗๑๔/๒๕๓๙ ปัจจุบันประกอบวิชาชีพ ทนายความประจำ ณ ศาลจังหวัดกำแพงเพชร มีสุขภาพแข็งแรง และความสามารถที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งอัยการได้อย่างสมบูรณ์ ขอให้คณะอนุกรรมการพิจารณาคุณสมบัติ ของผู้สมัครสอบคัดเลือกฯ รับหนังสือรับรองฉบับดังกล่าวเพื่อใช้ประกอบการดุลพินิจในการ ตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ฟ้องคดีต่อไป แต่เมื่อผู้ถูกฟ้องคดีได้ประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิสอบ กลับปรากฏว่าไม่มีรายชื่อผู้ฟ้องคดีเป็นผู้มีสิทธิสอบ ผู้ฟ้องคดีจึงได้มีหนังสือลงวันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๔๔ ถึงเลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการอัยการ ขอรทราบเหตุผลที่ไม่ได้รับการพิจารณาให้เป็นผู้มีคุณสมบัติในการสอบคัดเลือกครั้งนี้ แต่สำนักงาน ก.อ. ได้มี หนังสือ ที่ อส (บท.) ๐๐๐๓/๒๐๓๐ ลงวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๔ แจ้งเหตุผลในการไม่รับ สมัครสอบอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ แก่ผู้ฟ้องคดีว่า คณะอนุกรรมการพิจารณาคุณสมบัติ ของผู้สมัครสอบคัดเลือกฯ ได้รับรายงานผลการตรวจร่างกายจากคณะกรรมการแพทย์ว่า ผู้ฟ้องคดีเป็นผู้มีรูปร่างผิดปกติ เติบโตช้าเกินไป กล้ามเนื้อแขนขาถึงปลายมือทั้งสองข้าง กล้ามเนื้อขาถึงปลายเท้าทั้งสองข้าง กระดูกสันหลังคด ได้รับการผ่าตัดตามหลักที่ กระดูกสันหลังไว้เพื่อให้ไหล่ทั้งสองข้างเท่ากัน จึงมีมติไม่รับสมัครผู้ฟ้องคดี เนื่องจากเป็น ผู้มีบุคลิกภาพและรูปร่างไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการอัยการ ตามมาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ในการนี้ผู้ฟ้องคดีเห็นว่า การที่ผู้ถูกฟ้องคดีไม่รับสมัครสอบอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ ของผู้ฟ้องคดีโดยอ้างเหตุผล ดังกล่าวเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องสภาพทางกาย บทบัญญัติมาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ตามที่ผู้ถูกฟ้องคดีนำมาใช้พิจารณา เป็นบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อีกทั้งสุขภาพร่างกายของผู้ฟ้องคดีก็แข็งแรงมาก

/พอที่จะ...

๓

พอที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งอัยการได้อย่างไม่มีอุปสรรค ทั้งนี้ ตามที่นายสุเทพ อัยการจังหวัดกำแพงเพชรได้มีหนังสือลงวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๔๔ รับรองสุขภาพและความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้ฟ้องคดีไว้แล้ว ผู้ฟ้องคดีจึงนำเรื่องนี้มาฟ้องต่อศาลปกครองชั้นต้น

ขอให้ศาลปกครองชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ดังนี้

๑. ให้บทบัญญัติมาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ และคำสั่งของผู้ถูกฟ้องคดีที่ตัดสิทธิสอบผู้ฟ้องคดีในการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ไม่ชอบด้วยบทบัญญัติมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

๒. ให้ผู้ถูกฟ้องคดีมีมติเปิดให้ผู้ฟ้องคดีสอบทดแทนการตัดสิทธิสอบในครั้งนี้เป็นกรณีพิเศษ

ศาลปกครองชั้นต้นพิจารณาแล้วเห็นว่า คดีนี้ผู้ฟ้องคดีโต้แย้งว่ามาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ขัดหรือแย้งต่อมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และยังไม่มีความวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาก่อน จึงรอการพิจารณาพิพากษาคดีนี้ไว้ชั่วคราวและสั่งคำโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีตามทางการเพื่อศาลรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัยต่อไป ทั้งนี้ ตามมาตรา ๒๖๔ วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ศาลรัฐธรรมนูญมีความวินิจฉัยที่ ๔๔/๒๕๔๕ ลงวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๕ ว่า แม้มาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จะได้บัญญัติเป็นหลักการว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ไม่ว่าชายหรือหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน จะเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้ แต่ต้องยอมรับว่าในการที่หน่วยงานใดจะรับบุคคลเข้าทำหน้าที่ในตำแหน่งใดย่อมต้องพิจารณาถึงความรู้ความสามารถ ความเหมาะสมที่จะปฏิบัติหน้าที่นั้นด้วย ซึ่งการรับสมัครสอบคัดเลือก

/เพื่อบรรจุ...

เพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วยนั้น นอกจากจะพิจารณาถึงความรู้ ความสามารถแล้ว ยังต้องพิจารณาสุขภาพของร่างกายและจิตใจว่ามีความสมบูรณ์สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ และมีบุคลิกลักษณะที่ดีพอที่จะเป็นข้าราชการอัยการ การปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการอัยการมิใช่เพียงปฏิบัติหน้าที่ในห้องพิจารณาคดีหรือในสำนักงานเท่านั้น บางครั้งต้องเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่นอกสำนักงาน เช่น เพื่อเดินเผชิญสับ เพื่อสืบพยานที่ไม่อาจมาศาลได้ การร่วมชั้นสูตรพิลึกศพกับพนักงานสอบสวน การออกไปเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนในชนบท เป็นต้น การพิจารณาเพื่อรับสมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอัยการผู้ช่วยจึงมีมาตรฐานที่แตกต่างและเข้มงวดกว่าการคัดเลือกบุคคลไปดำรงตำแหน่งอื่นอยู่บ้าง ซึ่งมาตรา ๒๙ วรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติเป็นข้อยกเว้นไว้ว่า การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้ และวรรคสองรับรองไว้ว่ากฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วย ซึ่งบทบัญญัติวรรคหนึ่งและวรรคสองให้นำมาใช้บังคับกับกฎหมายหรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายด้วยโดยอนุโลม เมื่อพิจารณาถึงมาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ คำว่า มีกาย...ไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการอัยการ จะใช้ควบคู่กับมาตรา ๓๓ (๑๒) ที่บัญญัติว่า เป็นผู้ที่คณะกรรมการแพทย์มีจำนวนไม่น้อยกว่าสามคนซึ่ง ก.อ. จะได้กำหนดได้ตรวจร่างกายและจิตใจแล้ว และ ก.อ. ได้พิจารณารายงานของแพทย์ เห็นว่าสมควรรับสมัครได้ บทบัญญัติมาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นไปตามความจำเป็นและความเหมาะสมของฝ่ายอัยการ จึงเห็นว่ามาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นลักษณะตามข้อยกเว้นตามมาตรา ๒๙ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งไม่กระทบกระเทือนถึงสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

/และไม่เป็น...

และไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
แต่อย่างใด

ผู้ถูกฟ้องคดีให้การว่า เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๔๔ ประธานคณะกรรมการ
อัยการโดยมติของผู้ถูกฟ้องคดี ได้ออกประกาศ ก.อ. เรื่อง กำหนดการสอบคัดเลือก
เพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยมีขั้นตอน
ดำเนินการ ดังนี้ (๑) กำหนดให้ผู้สมัครสอบคัดเลือกขอรับใบสมัครและยื่นใบสมัครได้ตั้งแต่วันที่
๑๒ ถึงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔ (๒) เมื่อเจ้าหน้าที่ผู้รับใบสมัครสอบคัดเลือกได้ตรวจ
รับใบสมัครไว้แล้ว จะจัดให้คณะกรรมการแพทย์ ซึ่ง ก.อ.กำหนด ตรวจร่างกายและจิตใจ
ของผู้สมัครสอบคัดเลือกตามมาตรา ๓๓ (๑๒) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการ
ฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ตามวันและเวลาที่เจ้าหน้าที่ผู้รับใบสมัครสอบคัดเลือกจะกำหนด
และ (๓) เมื่อ ก.อ. ได้ตรวจพิจารณาคุณสมบัติและพื้นฐานของผู้สมัครสอบคัดเลือกตาม
ความในมาตรา ๓๓ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ แล้ว
จะประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิเข้าสอบคัดเลือกให้ทราบพร้อมทั้งวัน เวลา สถานที่สอบ และ
กำหนดวันจับสลากหมายเลขประจำตัวสอบโดยจะประกาศไว้ ณ สำนักงานอัยการสูงสุด
หลังจากนั้น ผู้ถูกฟ้องคดีได้มีคำสั่ง ก.อ. ที่ ๒/๒๕๔๔ ลงวันที่ ๒ มกราคม ๒๕๔๔ แต่งตั้ง
คณะกรรมการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย
พ.ศ. ๒๕๔๔ มีคำสั่ง ก.อ. ที่ ๓/๒๕๔๔ ลงวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๔๔ แต่งตั้งเจ้าหน้าที่
ผู้รับสมัครและอนุกรรมการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็น
ข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยให้ผู้ได้รับแต่งตั้งมีอำนาจหน้าที่
ดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบ ก.อ. ว่าด้วยการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือก
เพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย และมีคำสั่ง ก.อ. ที่ ๔/๒๕๔๔ ลงวันที่
๒๕ มกราคม ๒๕๔๔ แต่งตั้งคณะกรรมการแพทย์ในการตรวจร่างกายและจิตใจของ
ผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการ ในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔
โดยให้คณะกรรมการแพทย์ตรวจร่างกายและจิตใจผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็น
ข้าราชการอัยการ ซึ่งในการรับสมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการใน
ตำแหน่งอัยการผู้ช่วยในครั้งนี้ มีผู้มาสมัครสอบคัดเลือกทั้งสิ้นจำนวน ๑,๔๐๔ คน
โดยผู้ฟ้องคดีได้ยื่นใบสมัครสอบได้หมายเลขสมัครที่ ๑๒๗๔ ในการนี้คณะกรรมการแพทย์ฯ

/ได้มี...

ได้มีหนังสือที่ ยธ. ๐๒๑๔.๓๐๒/๔๑๖ ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๔๔ รายงานผลการตรวจร่างกายและจิตใจของผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ ต่ออธิบดีอัยการฝ่ายคณะกรรมการอัยการ โดยได้รายงานข้อสังเกตจากผลการตรวจร่างกายและจิตใจของผู้ฟ้องคดีว่า รูปร่างกายพิการ เดินขาเกะเขีมือ กล้ามเนื้อแขนลีบจนถึงปลายมือทั้งสองข้าง กล้ามเนื้อขาลีบจนถึงปลายเท้าทั้งสองข้าง กระดูกสันหลังคด (แจ้งว่าเป็นโปลิโอตั้งแต่อายุประมาณ ๙ ขวบ) ได้รับการผ่าตัดตามหลักที่กระดูกสันหลังไว้เพื่อให้ไหล่ทั้งสองข้างเท่ากัน (จากโรงพยาบาลพระมงกุฎ) จิตใจปกติ และคณะกรรมการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกฯ ได้สรุปหาความเห็นเสนอผู้ถูกฟ้องคดีเพื่อพิจารณาว่า เห็นควรรับสมัครผู้สมัครสอบคัดเลือกจำนวน ๑,๓๖๕ คน ไม่ควรรับสมัครจำนวน ๓๙ คน ซึ่งมีผู้ฟ้องคดีรวมอยู่ในจำนวน ๓๙ คน ดังกล่าวด้วย โดยคณะกรรมการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกฯ พิจารณาแล้วเห็นว่า ผู้ฟ้องคดีขาดคุณสมบัติตามมาตรา ๓๓ (๑๑) และ (๑๒) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ จึงมีมติไม่รับสมัครผู้ฟ้องคดี ซึ่งผู้ถูกฟ้องคดีได้นำเรื่องการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ และกำหนดวัน เวลา และสถานที่สอบ เข้าพิจารณาในการประชุมครั้งที่ ๖/๒๕๔๔ เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๔๔ แล้ว มีมติเห็นชอบด้วยกับผลการตรวจสอบคุณสมบัติและพื้นฐานความรู้ของผู้สมัครสอบคัดเลือกตามรายงานของคณะกรรมการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกฯ และเห็นชอบด้วยกับรายชื่อผู้มีสิทธิเข้าสอบคัดเลือก วัน เวลา และสถานที่สอบคัดเลือก และให้สำนักงานอัยการสูงสุดดำเนินการต่อไป กรณีตามคำฟ้องของผู้ฟ้องคดีนั้น ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ ๔๔/๒๕๔๔ เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๔ แล้วว่า มาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ไม่ขัดหรือแย้งต่อมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญถือเป็นเด็ดขาดมีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐตามมาตรา ๒๖๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ผู้ถูกฟ้องคดีจึงขอถือเอาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของคำให้การของผู้ถูกฟ้องคดี สำหรับคำสั่งของผู้ถูกฟ้องคดีที่ตัดสินสิทธิสอบผู้ฟ้องคดีในการสอบอัยการผู้ช่วย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔ นั้น ผู้ถูกฟ้องคดีได้ออกประกาศรับสมัคร

/สอบคัดเลือก...

สอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยเปิดรับสมัครสอบเป็นการทั่วไป มีการพิจารณาคุณสมบัติผู้สมัครสอบทุกรายตามข้อกำหนด ระเบียบ ข้อบังคับ รูปแบบ ขั้นตอน วิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้ และใช้หลักเกณฑ์เดียวกันกับผู้สมัครสอบคัดเลือกทุกราย มิได้มีการเลือกปฏิบัติแต่เฉพาะผู้ฟ้องคดีเท่านั้น และได้ใช้กฎระเบียบนี้มาโดยตลอด ซึ่งเมื่อคราวรับสมัครสอบเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ผู้ฟ้องคดีก็ได้มาสมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย และผู้ถูกฟ้องคดีได้ตัดสินสิทธิสอบผู้ฟ้องคดีโดยเหตุผลเดียวกันกับครั้งนั้นมาแล้ว ดังนั้น คำสั่งของผู้ถูกฟ้องคดีที่ตัดสินสิทธิสอบผู้ฟ้องคดีในการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔ จึงเป็นคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมแต่อย่างใด และเป็นการใช้ดุลพินิจโดยชอบด้วยกฎหมาย ผ่านการตรวจสอบตามขั้นตอนอย่างละเอียดรอบคอบ โดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสิ้น ซึ่งเมื่อมาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และคำสั่งของผู้ถูกฟ้องคดีที่ตัดสินสิทธิสอบผู้ฟ้องคดีในการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย ผู้ฟ้องคดีจึงไม่มีสิทธิขอให้ศาลปกครองมีคำพิพากษาให้ผู้ถูกฟ้องคดีเปิดให้ผู้ฟ้องคดีสอบทดแทนการตัดสินสิทธิสอบในครั้งนี้เป็นกรณีพิเศษได้ ขอให้ศาลปกครองชั้นต้นพิพากษายกฟ้องหรือมีคำสั่งให้จำหน่ายคดีของผู้ฟ้องคดี

ในวันนั่งพิจารณาคดีครั้งแรกของศาลปกครองชั้นต้น ผู้ฟ้องคดียื่นคำแถลงเป็นหนังสือนำเสนอหนังสือรับรองสุขภาพและความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้ฟ้องคดีจำนวน ๓ ฉบับ ดังนี้

๑. หนังสือลงวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๔๔ ซึ่งนายมนตรี นักเป่า ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ตำแหน่งผู้พิพากษาประจำศาลมีถึงคณะกรรมการแพทย์ให้ข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาในการตรวจร่างกายและจิตใจของผู้ฟ้องคดีว่า นายมนตรีเป็นเพื่อนกับผู้ฟ้องคดีโดยรู้จักคุ้นเคยกันมาประมาณ ๕ ปี ในเรื่องความแข็งแรงของช่วงแขนผู้ฟ้องคดีนั้น ผู้ฟ้องคดีจะใช้แขนและนิ้วข้างซ้ายหยิบและจับของหนัก ส่วนแขนขวาจะใช้เขียนหนังสือ นายมนตรีเคยเห็นผู้ฟ้องคดีใช้แขน (น่าจะเป็นแขนซ้าย) เกาะโหนท้ายรถสองแถว

/ได้อย่าง...

ได้อย่างเหนียวแน่นทั้งที่ขณะนั้นรถได้พุ่งทะยานไปข้างหน้าอย่างแรงและรวดเร็ว และเคยเห็นผู้ฟ้องคดีใช้แขนทั้งสองข้างบังคับพวงมาลัยรถยนต์ได้เช่นคนปกติทั่วไป และการเขียนหนังสือก็สามารถเขียนได้นานนับชั่วโมงเช่นคนปกติทั่วไป สำหรับในเรื่องความแข็งแรงของช่วงขาผู้ฟ้องคดีนั้น นายมนตรีเคยเห็นผู้ฟ้องคดีปั่นจักรยานจากบ้านพักตำบลไทรงาม อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร ไปถึงบริเวณที่ว่าการอำเภอไทรงาม ซึ่งห่างกันประมาณ ๕ กิโลเมตร ทั้งไปและกลับ อีกทั้งยังปั่นจักรยานไปที่อื่น ๆ อีก และยังสามารถใช้ขาและเท้าทั้งสองข้างในการขับเคลื่อนได้ดียิ่งด้วย กรณีความทรหดอดทนของร่างกายผู้ฟ้องคดีโดยรวมนั้น นายมนตรีเคยเดินเท้ากับผู้ฟ้องคดีหลายครั้ง เช่น จากหน้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปยังอู่รถไฟสาย ๒ ซึ่งอยู่หลังศาลอาญาได้รวมระยะทางประมาณ ๒ กิโลเมตร ผู้ฟ้องคดีไม่มีท่าทางอ่อนแรงหรืออ่อนล้าแต่อย่างใด และเคยเห็นผู้ฟ้องคดีนั่งอ่านและเขียนหนังสือจนดึกได้อย่างคนปกติทั่วไป ส่วนสุขภาพด้านจิตใจผู้ฟ้องคดีนั้น เท่าที่นายมนตรีพบเห็นผู้ฟ้องคดีเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี ยิ้มง่าย เป็นที่รักของเพื่อนฝูง มีความโอบอ้อมอารี เป็นที่พึ่งของญาติพี่น้องได้ตามสมควร เป็นคนตั้งใจทำงาน และรักความยุติธรรม ทั้งนี้ นายมนตรียืนยันว่าข้อมูลดังกล่าวเป็นความจริงและพร้อมจะไปชี้แจงต่อคณะกรรมการแพทย์ฯ ด้วย

๒. หนังสือสำนักงานสภานายความจังหวัดกำแพงเพชร ที่ สท.กพ. ๑๘/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๔๖ ซึ่งนายสาธิต ดีเลิศ ประธานทนายความจังหวัดกำแพงเพชร มีถึงตุลาการศาลปกครองชั้นต้น รับรองการปฏิบัติงานของผู้ฟ้องคดีว่า ผู้ฟ้องคดี ทนายความใบอนุญาตเลขที่ ๗๑๔/๒๕๓๙ เป็นทนายความประจำศาลจังหวัดกำแพงเพชรและปัจจุบันยังประกอบอาชีพทนายความอยู่ ซึ่งโดยสภาพทางกายแล้วไม่มีอุปสรรคใด ๆ ในการปฏิบัติงานในตำแหน่งทนายความ อีกทั้งเคยเป็นทนายความอาสาประจำส่วนราชการ และทนายความอาสาประจำสถานีตำรวจ กรณีทนายความอาสาเข้าฟังการถามคำให้การผู้ต้องหาเด็กอายุไม่เกิน ๑๘ ปี และปัจจุบันยังเป็นทนายความอาสาให้คำปรึกษาประจำศาลจังหวัดกำแพงเพชร เคยร่วมกิจกรรมกับทางชมรมในการออกไปเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมายให้กับประชาชนที่อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร ทั้งนี้ นายสาธิตรับรองว่าข้อความดังกล่าวเป็นความจริง

/๓. หนังสือ...

๓. หนังสือลงวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๔๖ ซึ่งนายจักรกฤษณ์ คงบุญ หัวหน้าสำนักงานกฎหมายธุรกิจและการบัญชีทนายจักรกฤษณ์ คงบุญ มีถึงตุลาการศาลปกครองชั้นต้นรับรองการปฏิบัติงานของผู้ฟ้องคดีว่า ผู้ฟ้องคดีเป็นทนายความประจำสำนักกฎหมายธุรกิจการบัญชีทนายจักรกฤษณ์ คงบุญ การปฏิบัติงานในหน้าที่ของทนายความไม่มีอุปสรรคใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางไปต่างจังหวัด ตามประเด็นหรือเผชิญสับสนยาก อีกทั้งเป็นบุคคลซึ่งมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงาน ทั้งนี้ นายจักรกฤษณ์รับรองว่าข้อความดังกล่าวเป็นความจริง

นอกจากนี้ ผู้ฟ้องคดียังได้นำหนังสือรับรองการประกอบวิชาชีพเป็นทนายความ ในคดีที่ผู้ฟ้องคดีได้ทำหน้าที่หรือมีส่วนร่วมทำหน้าที่ทนายความอย่างแท้จริง ในการที่ศาลยุติธรรมออกนั่งพิจารณาคดี ซึ่งมีผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีรับรอง จำนวน ๑๕ คดี โดยเป็นคดีอาญาจำนวน ๑๔ คดี และคดีแพ่งจำนวน ๑ คดี

ศาลปกครองชั้นต้นมีคำพิพากษาว่า โดยที่ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่า บทบัญญัติมาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ไม่ขัดหรือแย้งต่อมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย คำวินิจฉัยดังกล่าวจึงเป็นที่เด็ดขาดผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ ตามมาตรา ๒๖๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย คดีจึงมีประเด็นที่จะต้องวินิจฉัยว่า การที่ผู้ถูกฟ้องคดีตัดสินใจฟ้องคดีในการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการ เพราะมีกายไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการอัยการตามมาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นการกระทำที่ขัดด้วยกฎหมายหรือไม่ ซึ่งเมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา ๓๑ (๑๑) และ (๑๒) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ประกอบกับ ข้อ ๒ และ ข้อ ๓ ของประกาศ ก.อ. เรื่อง กำหนดการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ แล้ว ทำให้เห็นถึงเหตุผลหรือเจตนารมณ์ของกฎหมายและวัตถุประสงค์ของการสอบคัดเลือกว่า ต้องการให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นข้าราชการอัยการต้องมีพื้นฐานสภาพร่างกายและจิตใจที่สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่พนักงานอัยการได้ หากบุคคลใดมีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการอัยการ โดยมีสภาพร่างกายและจิตใจไม่อยู่ในลักษณะที่จะปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งพนักงานอัยการได้ การรับบุคคลเช่นนั้นก็ย่อมเป็น

/การขัดต่อ...

การขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมาย ทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการคัดเลือกบุคคล เพื่อให้เข้ามาทำหน้าที่พนักงานอัยการได้ นอกจากนี้ การปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการอัยการมิใช่ปฏิบัติหน้าที่ในสำนักงานเท่านั้น จะต้องมีการไปปฏิบัติหน้าที่ในท้องที่พิจารณาคดีในศาล บางครั้งจะต้องมีการไปเดินเผชิญสับนอกสำนักงานเพื่อสืบพยานที่ไม่อาจมาศาล การร่วมชั้นสูตรพินิจกับพนักงานสอบสวน รวมทั้งการออกไปเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน ดังนั้น การที่ผู้ฟ้องคดีมีรูปกายพิการเดินขาตะเผลก กล้ามเนื้อแขนลีบจนถึงปลายมือทั้งสองข้าง กล้ามเนื้อขาลีบจนถึงปลายเท้าทั้งสองข้าง กระดูกสันหลังคด แฉ่งว่าเป็นโปลิโอตั้งแต่อายุประมาณ ๙ ขวบ และได้รับการผ่าตัดดามเหล็กที่กระดูกสันหลังไว้เพื่อให้ไหล่ทั้งสองข้างเท่ากัน ตามรายงานผลการตรวจร่างกายของคณะกรรมการแพทย์ดังกล่าว จึงเป็นความแตกต่างที่ถึงขั้นเป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการที่จะปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะงานของพนักงานอัยการได้เมื่อเทียบกับบุคคลปกติทั่วไป การที่ผู้ถูกฟ้องคดีเห็นชอบตามความเห็นของคณะกรรมการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ ว่า ผู้ฟ้องคดีเป็นผู้มีสภาพร่างกายไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการอัยการตามมาตรา ๓๓ (๑๑) (๑๒) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ และมีมติไม่รับสมัครผู้ฟ้องคดีนั้น เป็นการพิจารณาตามอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดและเป็นการใช้ดุลพินิจอย่างเป็นธรรมและชอบด้วยเหตุผล ดังนั้น การที่ผู้ถูกฟ้องคดีดัดสิทธิผู้ฟ้องคดีในการสอบอัยการผู้ช่วย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔ จึงชอบด้วยกฎหมาย จึงไม่มีเหตุที่ศาลจะมีคำพิพากษาให้ผู้ถูกฟ้องคดีมีมติเปิดให้ผู้ฟ้องคดีสอบทดแทนการถูกดัดสิทธิสอบในครั้งนี้ผ่านมาเป็นกรณีพิเศษ

ศาลปกครองชั้นต้นจึงพิพากษายกฟ้อง

ผู้ฟ้องคดีอุทธรณ์ว่า ศาลปกครองชั้นต้นไม่เคยมีหนังสือแจ้งให้ผู้ฟ้องคดีทราบว่าได้ส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ทำให้ผู้ฟ้องคดีไม่มีโอกาสได้ชี้แจงข้อเท็จจริงแก้คำชี้แจงของผู้ถูกฟ้องคดี ซึ่งหากผู้ฟ้องคดีได้มีโอกาสชี้แจงข้อเท็จจริงจะทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น การที่ศาลปกครองชั้นต้นไม่ได้ส่งคำโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีไปยังศาลรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวจึงไม่ชอบด้วยกฎหมายวิธีพิจารณาความ นอกจากนี้ ผู้ฟ้องคดีเห็นว่า การที่ศาลปกครองชั้นต้น

/จะวินิจฉัย...

๑๑

จะวินิจฉัยว่าคำสั่งของผู้ถูกฟ้องคดีที่ตัดสินคดีผู้ฟ้องคดีในการสอบอัยการผู้ช่วย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ขอบด้วยกฎหมายหรือไม่ นั้น ศาลปกครองชั้นต้นควรนำบทบัญญัติ มาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาประกอบในการวินิจฉัยด้วย และจะนำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยว่า มาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ไม่ขัดต่อมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาใช้ประกอบในการวินิจฉัยไม่ได้ เพราะบทบัญญัติดังกล่าว ไม่มีข้อความขัดหรือแย้งกันแต่ประการใด แต่การที่ผู้ถูกฟ้องคดีจะใช้ดุลพินิจตัดสินคดีกับผู้สมัครรายใด โดยอ้างแต่เพียงว่ามีกายไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการอัยการตาม มาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ โดยมีได้ พิจารณาถึงความสามารถในการปฏิบัติงาน จะกลายเป็นว่าบทบัญญัติมาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว เป็นบทบัญญัติที่เปิดโอกาสให้ผู้ถูกฟ้องคดีใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง จึงเป็นการกระทำที่เกินขอบเขตและขัดต่อเจตนารมณ์ตามมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งหากปล่อยให้ผู้ถูกฟ้องคดีใช้ดุลพินิจในการพิจารณา ได้โดยไม่มีขอบเขตแล้ว บทบัญญัติมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ย่อมไม่อาจมีสภาพบังคับได้ การที่ศาลปกครองชั้นต้นวินิจฉัยว่า วัตถุประสงค์ของการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย เพื่อต้องการให้ ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นข้าราชการอัยการมีพื้นฐานสภาพทางกายและจิตใจที่สามารถ ปฏิบัติงานในหน้าที่พนักงานอัยการได้ ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการอัยการมิใช่ ปฏิบัติหน้าที่ในสำนักงานเท่านั้น แต่จะต้องมีการปฏิบัติงานในห้องพิจารณาคดี บางครั้ง ต้องเดินเผชิญสับ ต้องร่วมชั้นสูตรพินิจกับพนักงานสอบสวน รวมทั้งต้องออกไปเผยแพร่ ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนด้วย นั้น ผู้ฟ้องคดีเห็นว่า ลักษณะการทำงานของ ทนายความในหลาย ๆ เรื่องจะเหมือนกับการทำงานของพนักงานอัยการ ซึ่งผู้ฟ้องคดี ก็ได้เคยปฏิบัติงานเช่นนั้นมาแล้ว โดยยื่นซักถามและถามคำถามในศาลโดยไม่เคย ขอลิสทึกรณใดเป็นพิเศษ อีกทั้งผู้ฟ้องคดียังเป็นทนายความอาสาประจำส่วนราชการให้ คำปรึกษาแก่ประชาชนประจำศาลจังหวัดกำแพงเพชร และเคยเป็นทนายความอาสาประจำ สถานีตำรวจจังหวัดกำแพงเพชร เข้าฟังการสอบคำให้การผู้ต้องหาเด็กอายุไม่เกิน ๑๘ ปี ร่วมกับพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ และเคยออกไปเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมาย

/แก่ประชาชน...

แก่ประชาชนมาแล้ว นอกจากนี้ การปฏิบัติงานของพนักงานอัยการในส่วนที่แตกต่างกับ
 หน่วยงาน กล่าวคือ ในส่วนของการเริ่มต้นคดีและการดำเนินคดีโดยแยกเป็นคดีแพ่งและ
 คดีอาญานั้น การดำเนินงานของพนักงานอัยการจะง่ายกว่าการดำเนินงานของทนายความ
 มาก โดยในส่วนของการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการนั้น ไม่ว่าจะเป็นการเริ่มต้นคดี
 หรือการดำเนินคดี เช่น การตรวจสถานที่เกิดเหตุ การรวบรวมพยานหลักฐาน การติดต่อกับ
 กับหน่วยงานอื่นเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานมาลงโทษผู้กระทำผิด การติดตามพยานมา
 เบิกความต่อศาล ล้วนแล้วแต่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งสิ้น แต่ทนายความจะต้อง
 ดำเนินการเองตั้งแต่การตรวจสถานที่เกิดเหตุ การรวบรวมพยานหลักฐาน การติดต่อ
 เพื่อขอเอกสารหรือวัตถุพยานกับหน่วยงานอื่น หรือแม้แต่การติดตามพยานมาเบิกความขึ้นศาล
 หรือในส่วนของการดำเนินคดีแพ่ง เช่น การนำหมาย การส่งหมาย การติดตามผล
 หมาย การติดตามพยาน การทำแผนที่พิพาท เป็นต้น การทำงานของทนายความจะยาก
 กว่าการทำงานของพนักงานอัยการเช่นกัน ซึ่งผู้ฟ้องคดีได้เคยปฏิบัติงานดังกล่าวมาแล้ว
 ทั้งสิ้น อีกทั้งยังเคยเดินทางไปปฏิบัติงานในต่างจังหวัดเป็นประจำ การที่ผู้ถูกฟ้องคดี
 ดัดสิทธิสอบผู้ฟ้องคดีโดยเพียงแต่ดูรายงานผลการตรวจร่างกายของคณะกรรมการแพทย์
 ซึ่งมีได้ระบุว่าสภาพทางกายของผู้ฟ้องคดีสามารถปฏิบัติงานในตำแหน่งอัยการได้หรือไม่
 โดยไม่เคยทดสอบสภาพทางกายของผู้ฟ้องคดี ซึ่งสภาพทางกายของผู้ฟ้องคดีแม้จะไม่
 สมบูรณ์แต่ก็สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ของทนายความได้อย่างสมบูรณ์ แม้แต่การเดินทาง
 ไปว่าความต่างจังหวัดหรือตามประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่น ผู้ฟ้องคดีก็เคยขับรถยนต์
 ส่วนตัวไปปฏิบัติงานอยู่เป็นประจำ หรือแม้แต่การขับรถจักรยานผู้ฟ้องคดีก็สามารถขับขี่
 ได้ ปรากฏตามหนังสือรับรองสุขภาพและใบอนุญาตขับขี่รถยนต์ส่วนบุคคลที่ผู้ฟ้องคดีเคย
 อ้างนำส่งต่อศาลปกครองชั้นต้นแล้ว ดังนั้น การที่ผู้ถูกฟ้องคดีดัดสิทธิสอบผู้ฟ้องคดีโดยอ้าง
 เหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องสภาพทางกายว่าผู้ฟ้องคดีมีกายไม่เหมาะสมที่จะเป็น
 ข้าราชการอัยการ จึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งศาลปกครองชั้นต้น
 มิได้ส่งสำเนาคำให้การของผู้ถูกฟ้องคดีให้ผู้ฟ้องคดีเพื่อได้มีโอกาสโต้แย้งคำให้การดังกล่าว
 ผู้ฟ้องคดีจึงมีอาจต่อสู้คดีในศาลปกครองชั้นต้นได้อย่างเต็มที่ ขอให้ศาลปกครองสูงสุด
 มีคำพิพากษากลับคำพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้น โดยวินิจฉัยว่า การที่ผู้ถูกฟ้องคดี

/ดัดสิทธิ...

ตัดสินทิสอบผู้ฟ้องคดีในการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ไม่ชอบด้วยมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ผู้ถูกฟ้องคดีแก้อุทธรณ์ว่า ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ ๔๔/๒๕๔๕ เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๕ แล้วว่า มาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ไม่ขัดหรือแย้งต่อมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญถือเป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ รวมทั้งผู้ถูกฟ้องคดี ผู้ถูกฟ้องคดีจึงขอถือเอาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของคำแก้อุทธรณ์ กรณีที่ผู้ฟ้องคดีอ้างว่า ศาลปกครองชั้นต้นไม่เคยมีหนังสือแจ้งให้ผู้ฟ้องคดีทราบว่าได้ส่งเรื่องไปให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย และศาลรัฐธรรมนูญไม่เคยแจ้งให้ผู้ฟ้องคดีไปชี้แจงข้อเท็จจริงเพิ่มเติม ทำให้ผู้ฟ้องคดีไม่มีโอกาสได้ชี้แจงข้อเท็จจริงแก้คำชี้แจงของผู้ถูกฟ้องคดีได้ ซึ่งหากผู้ฟ้องคดีได้มีโอกาสดำเนินการและมีโอกาสได้ชี้แจงข้อเท็จจริงจะทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเปลี่ยนแปลงไป การที่ศาลปกครองชั้นต้นไม่ได้ส่งคำโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีไปยังศาลรัฐธรรมนูญคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวจึงไม่ชอบด้วยกฎหมายวิธีพิจารณาความ นั้น กรณีนี้มาตรา ๒๖๔ วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติว่า ในการที่ศาลจะใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายบังคับแก่คดีใด ถ้าศาลเห็นเองหรือคู่ความโต้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นต้องด้วยบทบัญญัติมาตรา ๖ และยังไม่มีความวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินั้น ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราวและส่งความเห็นเช่นนั้นตามทางการเพื่อศาลรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัย ดังนั้น การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลปกครองชั้นต้นจึงเป็นไปตามกฎหมายแล้ว ส่วนกระบวนการพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องของศาลรัฐธรรมนูญอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ของศาลปกครอง ศาลปกครองไม่อาจเข้าไปก้าวก่ายอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญได้ คำอุทธรณ์ของผู้ฟ้องคดีในกรณีนี้จึงเป็นคำอุทธรณ์ที่ปราศจากเหตุผลและขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย สำหรับข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีที่ว่า คำสั่งของผู้ถูกฟ้องคดีที่ตัดสินทิสอบผู้ฟ้องคดีในการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย นั้น กรณีนี้ผู้ถูกฟ้องคดีได้ออกประกาศรับสมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็น

/ข้าราชการ...

๑๔

ข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยเปิดรับสมัครสอบเป็นการทั่วไป มีการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบทุกรายตามข้อกำหนด ระเบียบข้อบังคับ รูปแบบ ขั้นตอน และวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้ โดยใช้หลักเกณฑ์เดียวกันทุกคน มิได้มีการเลือกปฏิบัติโดยเฉพาะเจาะจงสำหรับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งจากการตรวจร่างกายของคณะกรรมการแพทย์ ผู้ฟ้องคดีมีร่างกายพิการ เดินขาเกะเขลัก กล้ามเนื้อแขนลีบ จนถึงปลายนิ้วทั้งสองข้าง กล้ามเนื้อขาลีบจนถึงปลายเท้าทั้งสองข้าง กระดูกสันหลังคด ได้รับการผ่าตัดตามกระดูกสันหลังไว้เพื่อให้ไหล่ทั้งสองข้างเท่ากัน คณะอนุกรรมการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ จึงมีมติไม่รับสมัครผู้ฟ้องคดี เนื่องจากเป็นผู้มีบุคลิกภาพและร่างกายไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการอัยการ ตามมาตรา ๓๓ (๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ซึ่งผู้ถูกฟ้องคดีเห็นชอบกับรายชื่อผู้มีสิทธิเข้าสอบคัดเลือกและไม่รับสมัครผู้ฟ้องคดีตามมติคณะอนุกรรมการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกฯ ดังกล่าว โดยผู้ถูกฟ้องคดีได้ใช้หลักเกณฑ์เดียวกันกับผู้สมัครสอบคัดเลือกทุกรายมิได้มีการเลือกปฏิบัติแต่เฉพาะผู้ฟ้องคดีเท่านั้น และใช้กฎระเบียบนี้มาโดยตลอด คำสั่งของผู้ถูกฟ้องคดีที่ตัดสินสิทธิสอบผู้ฟ้องคดีในการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ จึงเป็นคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมแต่อย่างใด และเป็นการใช้ดุลพินิจโดยชอบด้วยกฎหมาย ผ่านการตรวจสอบตามขั้นตอนอย่างละเอียดรอบคอบ โดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ขอให้ศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษายืนตามคำพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้น

ศาลปกครองสูงสุดออกนั่งพิจารณาคดีเมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๔๗ โดยได้รับฟังสรุปข้อเท็จจริงของตุลาการเจ้าของสำนวน และคำชี้แจงด้วยวาจาประกอบคำแถลงการณ์ของตุลาการผู้แถลงคดี

ศาลปกครองสูงสุดได้ตรวจพิจารณาเอกสารทั้งหมดในสำนวนคดี กฎหมายระเบียบ ข้อบังคับ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องประกอบแล้ว

/ข้อเท็จจริง...

๑๕

ข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่า เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๔๔ ประธานคณะกรรมการอัยการโดยอาศัยมติของผู้ถูกฟ้องคดี ได้ออกประกาศ ก.อ. เรื่อง กำหนดการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยกำหนดขั้นตอนการดำเนินการไว้ ดังนี้ (๑) กำหนดให้ผู้สมัครสอบคัดเลือกขอรับใบสมัครและยื่นใบสมัครได้ตั้งแต่วันที่ ๑๒ ถึงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔ (๒) เมื่อเจ้าหน้าที่ผู้รับใบสมัครสอบคัดเลือกได้ตรวจรับใบสมัครไว้แล้วจะจัดให้คณะกรรมการแพทย์ซึ่ง ก.อ. กำหนดตรวจร่างกายและจิตใจของผู้สมัครสอบคัดเลือก ตามมาตรา ๓๓ (๑๒) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ตามวันและเวลาที่เจ้าหน้าที่ผู้รับใบสมัครสอบคัดเลือกจะกำหนด และ (๓) เมื่อ ก.อ. ได้ตรวจพิจารณาคุณสมบัติและพื้นความรู้ของผู้สมัครสอบคัดเลือกตามความในมาตรา ๓๓ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวเสร็จแล้ว จะประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิเข้าสอบคัดเลือกให้ทราบพร้อมกันวัน เวลา สถานที่สอบ และกำหนดวันจับสลากหมายเลขประจำตัวสอบ โดยจะประกาศไว้ ณ สำนักงานอัยการสูงสุด หลังจากนั้น ผู้ถูกฟ้องคดีได้มีคำสั่ง ก.อ. ที่ ๒/๒๕๔๔ ลงวันที่ ๒ มกราคม ๒๕๔๔ แต่งตั้งคณะกรรมการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการ ในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ มีคำสั่ง ก.อ. ที่ ๓/๒๕๔๔ ลงวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๔๔ แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ผู้รับสมัครและอนุกรรมการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยให้ผู้ได้รับแต่งตั้งมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบ ก.อ. ว่าด้วยการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย และมีคำสั่ง ก.อ. ที่ ๔/๒๕๔๔ ลงวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๔๔ แต่งตั้งคณะกรรมการแพทย์ในการตรวจร่างกายและจิตใจของผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการ ในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยให้คณะกรรมการแพทย์ฯ ตรวจร่างกายและจิตใจผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการ ซึ่งในการรับสมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วยในครั้งนี้ มีผู้มาสมัครสอบคัดเลือกทั้งสิ้นจำนวน ๑,๔๐๔ คน ในการนี้ผู้ฟ้องคดีซึ่งมีรูปกายพิการโดยประกอบวิชาชีพทนายความมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ตามใบอนุญาตให้เป็นทนายความเลขที่ ๗๑๔/๒๕๓๙ ได้ยื่นใบสมัครสอบในครั้งนี้ด้วย ได้หมายเลขสมัครที่ ๑๒๗๘/๒๕๔๔

/หลังจากที่...

หลังจากที่ผู้ฟ้องคดีได้ยื่นใบสมัครแล้ว นายมนตรี ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ตำแหน่งผู้พิพากษาประจำศาล ได้มีหนังสือลงวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๔๔ ถึงคณะกรรมการแพทย์ ให้ข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาในการตรวจร่างกายและจิตใจของผู้ฟ้องคดีว่า นายมนตรีเป็นเพื่อนกับผู้ฟ้องคดีโดยรู้จักกันมานานประมาณ ๕ ปี ในเรื่องความแข็งแรงของช่วงแขนผู้ฟ้องคดีนั้น ผู้ฟ้องคดีจะใช้แขนและนิ้วข้างซ้ายหยิบและจับของหนัก ส่วนแขนขวาจะใช้เขียนหนังสือ นายมนตรีเคยเห็นผู้ฟ้องคดีใช้แขน (น่าจะเป็นแขนซ้าย) เกาะโหนท้ายรถสองแถวได้อย่างเหนียวแน่นทั้งที่ขณะนั้นรถได้พุ่งทะยานไปข้างหน้าอย่างแรงและรวดเร็ว เคยเห็นผู้ฟ้องคดีใช้แขนทั้งสองข้างบังคับพวงมาลัยรถยนต์ได้เช่นคนปกติทั่วไป การเขียนหนังสือก็สามารถเขียนได้นานนับชั่วโมงเช่นคนปกติทั่วไป สำหรับความแข็งแรงของช่วงขาผู้ฟ้องคดีนั้น นายมนตรีเคยเห็นผู้ฟ้องคดีปั่นรถจักรยานจากบ้านพักตำบลไทรงาม อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร ไปถึงบริเวณที่ว่าการอำเภอไทรงาม ซึ่งอยู่ห่างกันประมาณ ๕ กิโลเมตร ทั้งไปและกลับและปั่นรถจักรยานไปที่อื่น ๆ ด้วย อีกทั้งสามารถใช้ขาและเท้าทั้งสองข้างในการขับขี่ยานยนต์ได้ดี กรณีความทรหดอดทนของร่างกายผู้ฟ้องคดีโดยรวมนั้น นายมนตรีเคยเดินเท้ากับผู้ฟ้องคดีหลายครั้ง เช่น จากหน้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปยังอุรุวงษ์สาย ๒ ซึ่งอยู่หลังศาลอาญาได้ รวมระยะทางประมาณ ๒ กิโลเมตร ผู้ฟ้องคดีไม่มีท่าทางอ่อนแรงหรืออ่อนล้าแต่อย่างใด และเคยเห็นผู้ฟ้องคดีนั่งอ่านและเขียนหนังสือจนตึกได้อย่างคนปกติทั่วไป ส่วนสุขภาพด้านจิตใจของผู้ฟ้องคดีนั้น นายมนตรีเห็นว่าผู้ฟ้องคดีมีบุคลิกนิสัยดี มีความโอบอ้อมอารี และตั้งใจทำงาน และนายสุเทพ อัยการจังหวัดกำแพงเพชร ได้มีหนังสือลงวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๔๔ ถึงคณะกรรมการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการฯ รับรองสุขภาพและความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้ฟ้องคดีว่า ปัจจุบันผู้ฟ้องคดีประกอบวิชาชีพทนายความประจำ ณ ศาลจังหวัดกำแพงเพชร มีสุขภาพแข็งแรงและความสามารถที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งอัยการได้อย่างสมบูรณ์ หลังจากนั้นคณะกรรมการแพทย์ ได้มีหนังสือ ที่ ยธ. ๐๒๑๔.๓๐๒/๘๑๖ ลงวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๔๔ รายงานผลการตรวจร่างกายและจิตใจของผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการฯ ต่ออธิบดีอัยการฝ่ายคณะกรรมการอัยการ โดยได้รายงานข้อสังเกตจากการตรวจร่างกายและจิตใจผู้ฟ้องคดีว่า รูปร่างพิการ เดินขาเกเผลก กล้ามเนื้อแขนลีบจนถึง

/ปลายมือ...

๑๗

ปลายมือทั้งสองข้าง กล้ามเนื้อขาหนีบจนถึงปลายเท้าทั้งสองข้าง กระดูกสันหลังคด (แจ้งว่าเป็นโปลิโอตั้งแต่อายุประมาณ ๙ ขวบ) ได้รับการผ่าตัดตามหลักที่กระดูกสันหลังไว้ เพื่อให้ไหล่ทั้งสองข้างเท่ากัน (จากโรงพยาบาลพระมงกุฎ) จิตใจปกติ และคณะกรรมการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกฯ ได้สรุปทำความเข้าใจเสนอผู้ถูกฟ้องคดี เพื่อพิจารณาว่า เห็นควรรับสมัครผู้สมัครสอบคัดเลือกจำนวน ๑,๓๖๕ คน ไม่ควรรับสมัครจำนวน ๓๙ คน ซึ่งมีผู้ฟ้องคดีรวมอยู่ในจำนวน ๓๙ คนดังกล่าวด้วย โดยคณะกรรมการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกฯ พิจารณาแล้วเห็นว่า ผู้ฟ้องคดีขาดคุณสมบัติ ตามมาตรา ๓๓ (๑๑) และ (๑๒) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ จึงมีมติไม่ควรรับสมัครผู้ฟ้องคดี ซึ่งผู้ถูกฟ้องคดีได้นำเรื่องการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ และกำหนดวัน เวลา และสถานที่สอบ เข้าพิจารณาในการประชุมครั้งที่ ๖/๒๕๔๔ เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๔๔ แล้วมีมติเห็นชอบด้วยกับผลการตรวจสอบคุณสมบัติและ พื้นความรู้ของผู้สมัครสอบคัดเลือกตามรายงานของคณะกรรมการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกฯ และเห็นชอบด้วยกับรายชื่อผู้มีสิทธิเข้าสอบคัดเลือก วัน เวลา และสถานที่สอบคัดเลือก หลังจากนั้น ผู้ถูกฟ้องคดีได้ทำการประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิสอบ โดยไม่มีรายชื่อของผู้ฟ้องคดีเป็นผู้มีสิทธิสอบ ซึ่งผู้ฟ้องคดีได้มีหนังสือลงวันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๔๔ ถึงเลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการอัยการ ขอทราบเหตุผลที่ไม่ได้รับการพิจารณาให้เป็นผู้มีคุณสมบัติในการสอบคัดเลือกครั้งนี้ ในการนี้สำนักงาน ก.อ. ได้มีหนังสือ ที่ อส (บท.) ๐๐๐๓/๒๐๓๐ ลงวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๔ แจ้งเหตุผลในการ ไม่รับสมัครสอบอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ แก่ผู้ฟ้องคดีว่า คณะกรรมการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกฯ ได้รับรายงานผลการตรวจร่างกายจากคณะกรรมการ แพทย์ฯ ว่า ผู้ฟ้องคดีเป็นผู้มีรูปร่างพิการ เดินขาจะเผลก กล้ามเนื้อแขนขาหนีบจนถึงปลายมือทั้งสองข้าง กล้ามเนื้อขาหนีบจนถึงปลายเท้าทั้งสองข้าง กระดูกสันหลังคด ได้รับการผ่าตัดตามหลักที่กระดูกสันหลังไว้เพื่อให้ไหล่ทั้งสองข้างเท่ากัน จึงมีมติไม่รับสมัครผู้ฟ้องคดี เนื่องจากเป็นผู้มีบุคลิกภาพและร่างกายไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการอัยการ ตามมาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ผู้ฟ้องคดีเห็นว่า สภาพทางกายของผู้ฟ้องคดีแม้จะไม่สมบูรณ์แต่ก็สามารถทำงานได้ โดยผู้ฟ้องคดีเคย

/ปฏิบัติงาน...

๑๘

ปฏิบัติงานในห้องพิจารณาคดีโดยยื่นซักถามและถามค้านพยานในศาลโดยไม่เคย
ขอลิสทรีไคเป็นพิเศษ อีกทั้งยังเป็นทนายความอาสาประจำส่วนราชการให้คำปรึกษา
แก่ประชาชนประจำศาลจังหวัดกำแพงเพชร และเคยเป็นทนายความอาสาประจำสถานี
ตำรวจจังหวัดกำแพงเพชร เข้าฟังการสอบคำให้การผู้ต้องหาเด็กอายุไม่เกิน ๑๘ ปี ร่วมกับ
พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ และเคยออกไปเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมายแก่
ประชาชนมาแล้ว อีกทั้งยังเคยเดินทางไปปฏิบัติงานในต่างจังหวัดหรือตามประเด็นไป
สืบพยานที่ศาลอื่นโดยขั้บรณนต์ส่วนตัวไปปฏิบัติงานอยู่เป็นประจำ หรือแม้แต่กรณีจับที่
รถจักรยานผู้ฟ้องคดีก็สามารถจับได้ ผู้ฟ้องคดีจึงนำเรื่องขึ้นมาฟ้องต่อศาลปกครองชั้นต้น
ในการนี้สภาพทนายความจังหวัดกำแพงเพชร โดยนายสาธิต ประธานทนายความ
จังหวัดกำแพงเพชร ได้มีหนังสือ ที่ สท. กพ.๑๘/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๕๖
รับรองการปฏิบัติงานของผู้ฟ้องคดีต่อศาลปกครองชั้นต้นว่า ผู้ฟ้องคดีเป็นทนายความ
ประจำศาลจังหวัดกำแพงเพชรและปัจจุบันยังประกอบอาชีพทนายความอยู่ ซึ่งโดยสภาพ
ทางกายแล้วไม่มีอุปสรรคใด ๆ ในการปฏิบัติงานในตำแหน่งทนายความ อีกทั้งเคยเป็น
ทนายความอาสาประจำส่วนราชการ และประจำสถานีตำรวจกรณีทนายความอาสาเข้าฟัง
การถามคำให้การผู้ต้องหาเด็กอายุไม่เกิน ๑๘ ปี และปัจจุบันยังเป็นทนายความอาสาให้
คำปรึกษาประจำศาลจังหวัดกำแพงเพชรเคยร่วมกิจกรรมกับทางชมรมในการออกไป
เผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมายให้กับประชาชนที่อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร
และนายจักรกฤษณ์ หัวหน้าส่วนกฎหมายธุรกิจและการบัญชีทนายจักรกฤษณ์
ได้มีหนังสือลงวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๕๖ รับรองการปฏิบัติงานของผู้ฟ้องคดีต่อ
ศาลปกครองชั้นต้นว่า ผู้ฟ้องคดีเป็นทนายความประจำสำนักกฎหมายธุรกิจการบัญชี
ทนายจักรกฤษณ์ การปฏิบัติงานในหน้าที่ของทนายความไม่มีอุปสรรคใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็น
การเดินทางไปต่างจังหวัด ตามประเด็นหรือเผชิญสืบพยาน อีกทั้งยังเป็นบุคคลซึ่งมี
ความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงาน

คดีมีประเด็นที่จะต้องวินิจฉัยว่า การที่ผู้ถูกฟ้องคดีไม่รับสมัครผู้ฟ้องคดีใน
การสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔
โดยใช้ดุลพินิจวินิจฉัยว่า ผู้ฟ้องคดีมีกายที่ไม่เหมาะสมจะเป็นข้าราชการอัยการ เป็นการกระทำ

/ที่ขอด้วย...

ที่ขอด้วยมาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ และมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือไม่

พิเคราะห์แล้วเห็นว่า โดยที่ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ ๔๔/๒๕๔๕ ลงวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๕ ว่า บทบัญญัติมาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ไม่ขัดหรือแย้งต่อมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญถือเป็นที่สุด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ ตามมาตรา ๒๖๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ดังนั้น จึงฟังเป็นที่ยุติว่าบทบัญญัติมาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ไม่ขัดหรือแย้งต่อมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กรณีจึงมีประเด็นแห่งคดีที่จะต้องพิจารณาคือ การที่ผู้ถูกฟ้องคดีไม่รับสมัครผู้ฟ้องคดีในการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยใช้ดุลพินิจวินิจฉัยว่า ผู้ฟ้องคดีมีกายที่ไม่เหมาะสมจะเป็นข้าราชการอัยการ เนื่องจากมีรูปกายพิการ เป็นการใช้อำนาจดุลพินิจโดยชอบด้วยมาตรา ๓๓ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ และเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ฟ้องคดีตามมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือไม่

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา ๓๐ วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งบัญญัติว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน และมาตรา ๓๐ วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งบัญญัติว่า การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้ ประกอบกับบทบัญญัติมาตรา ๓๓ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ซึ่งบัญญัติว่า ผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการ และแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอัยการผู้ช่วย ต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (๑) ไม่เป็นคนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือมีกายหรือจิตใจ

/ไม่เหมาะสม...

ไม่เหมาะสมจะเป็นข้าราชการอัยการ หรือเป็นโรคที่ระบุไว้ในกฎกระทรวง และ (๑๒) เป็นผู้ที่คณะกรรมการแพทย์มีจำนวนไม่น้อยกว่าสามคน ซึ่ง ก.อ. จะได้กำหนดได้ตรวจร่างกาย และจิตใจแล้ว และ ก.อ. ได้พิจารณารายงานของแพทย์ เห็นว่าสมควรรับสมัครได้ แล้ว

เห็นว่า มาตรา ๓๐ วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้วางหลักแห่งความเสมอภาคไว้ ซึ่งหลักดังกล่าวนี้องค์กรต่าง ๆ ของรัฐรวมทั้งฝ่ายปกครองต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน การปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญแตกต่างกันก็ดี หรือการปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกันก็ดี ย่อมขัดต่อหลักความเสมอภาค จึงเห็นได้ว่า หลักความเสมอภาคไม่ได้บังคับให้องค์กรต่าง ๆ ของรัฐต้องปฏิบัติต่อบุคคลทุกคนอย่างเดียวกัน ตรงกันข้าม กลับบังคับให้ต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน เฉพาะแต่บุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญเท่านั้นที่องค์กรต่าง ๆ ของรัฐต้องปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นอย่างเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การแบ่งแยกบุคคลออกเป็นประเภท ๆ แล้วปฏิบัติต่อบุคคลต่างประเภทกัน แตกต่างกันไปนั้น มาตรา ๓๐ วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้บัญญัติวางข้อจำกัดการกระทำดังกล่าวขององค์กรต่าง ๆ ของรัฐไว้ว่า การนำเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง อันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ มาอ้างเพื่อเลือกปฏิบัติต่อบุคคลให้แตกต่างกัน หากเป็นไปโดยไม่เป็นธรรม ก็ย่อมถือว่าการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลโดยไม่เป็นธรรมเช่นเดียวกัน ดังนั้น หากการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างดังกล่าว โดยไม่มีเหตุผลที่หนักแน่นควรค่าแก่การรับฟัง ย่อมถือว่าการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ซึ่งต้องห้ามตามมาตรา ๓๐ วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยดังกล่าว ดังนั้น การที่ผู้ถูกฟ้องคดีจะใช้อำนาจดุลพินิจตามมาตรา ๓๓ (๑๑) และ (๑๒) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ วินิจฉัยว่า ผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย รายใดมีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการอัยการ จึงต้องมีเหตุผลที่

/หนักแน่น...

๒๑

หนักแน่นควรค่าแก่การรับฟังด้วยว่า ผู้สมัครสอบคัดเลือกกรายนั้นมีกายหรือจิตใจที่ไม่เหมาะสมอย่างไรอันทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ของข้าราชการอัยการได้

ซึ่งเมื่อพิจารณาจากลักษณะงานของข้าราชการอัยการซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่ในห้องพิจารณาคดี บางครั้งต้องเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่นอกสำนักงาน เช่น เพื่อเดินเผชิญสืบเพื่อสืบพยานที่ไม่อาจมาศาลได้ การร่วมชั้นสูตรพลิกศพกับพนักงานสอบสวน และการออกไปเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนในชนบท เป็นต้น ประกอบกับข้อเท็จจริงซึ่งรับฟังได้ว่า ผู้ฟ้องคดีมีรูปกายพิการ ประกอบวิชาชีพทนายความมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ตามใบอนุญาตให้เป็นทนายความเลขที่ ๗๑๔/๒๕๓๙ ในขณะที่ผู้ฟ้องคดีประกอบวิชาชีพเป็นทนายความนั้น ผู้ฟ้องคดีเคยปฏิบัติงานในห้องพิจารณาคดี โดยยื่นชกถามและถามค้านพยานในศาลโดยไม่เคยขออภิสิทธิ์กรณีใดเป็นพิเศษ เคยเป็นทนายความอาสาประจำส่วนราชการให้คำปรึกษาแก่ประชาชนประจำศาลจังหวัดกำแพงเพชร เคยเป็นทนายความอาสาประจำสถานีตำรวจจังหวัดกำแพงเพชร เข้าฟังการสอบคำให้การผู้ต้องหาเด็กอายุไม่เกิน ๑๘ ปี ร่วมกับพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ เคยออกไปเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมายแก่ประชาชน และเคยเดินทางไปปฏิบัติงานในต่างจังหวัดหรือตามประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่นโดยขั้บรณนัติส่วนตัวไปปฏิบัติงานอยู่เป็นประจำ อีกทั้งหนังสือลงวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๔๔ ของนายมนตรี ข้าราชการฝ่ายตุลาการ ตำแหน่งผู้พิพากษาประจำศาล ซึ่งมีถึงคณะกรรมการแพทย์ในการตรวจร่างกายและจิตใจของผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. ๒๕๔๔ ให้ข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาในการตรวจร่างกายและจิตใจของผู้ฟ้องคดีว่า นายมนตรีเป็นเพื่อนกับผู้ฟ้องคดีโดยรู้จักคุ้นเคยกันมาประมาณ ๕ ปี ในเรื่องความแข็งแรงของช่วงแขนผู้ฟ้องคดีนั้น ผู้ฟ้องคดีจะใช้แขนและนิ้วข้างซ้ายหยิบและจับของหนัก ส่วนแขนขวาจะใช้เขียนหนังสือ นายมนตรีเคยเห็นผู้ฟ้องคดีใช้แขน (น่าจะเป็นแขนซ้าย) เกาะโหนท้ายรถสองแถวได้อย่างเหนียวแน่นทั้งที่ขณะนั้นรถได้พุ่งทยานไปข้างหน้าอย่างแรงและรวดเร็ว เคยเห็นผู้ฟ้องคดีใช้แขนทั้งสองข้างบังคับพวงมาลัยรถยนต์ได้เช่นคนปกติทั่วไป การเขียนหนังสือก็สามารถเขียนได้นานนับชั่วโมงเช่นคนปกติทั่วไป สำหรับความแข็งแรงของช่วงขา ผู้ฟ้องคดีนั้น นายมนตรีเคยเห็นผู้ฟ้องคดีปั่นจักรยานจากบ้านพักตำบลไทรงาม อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร ไปถึงบริเวณที่ว่าการอำเภอไทรงามซึ่งอยู่ห่างกันประมาณ ๕ กิโลเมตร

/ทั้งไป...

๒๔

ข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๒๑ และเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ฟ้องคดี
ตามมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พิพากษากลับคำพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้น เป็นให้เพิกถอนมติของ
ผู้ถูกฟ้องคดีในการประชุมครั้งที่ ๖/๒๕๔๔ เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๔๔ ในส่วนที่มีมติ
ไม่รับสมัครผู้ฟ้องคดีในการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย
พ.ศ. ๒๕๔๔ ส่วนคำขอของผู้ฟ้องคดีที่ขอให้ศาลปกครองมีคำสั่งบังคับให้ผู้ถูกฟ้องคดีเปิดให้
ผู้ฟ้องคดีสอบทดแทนการไม่ประกาศรายชื่อให้ผู้ฟ้องคดีเป็นผู้มีสิทธิสอบในครั้งนี้ นั้น การที่
ผู้ถูกฟ้องคดีจะดำเนินการจัดให้มีการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการ
ในตำแหน่งอัยการผู้ช่วยได้เมื่อใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ อาทิ ต้องมี
อัตรากำลังในตำแหน่งดังกล่าวว่าง ต้องมีเงินงบประมาณในการว่าง และการดำเนินการ
สอบคัดเลือก เป็นต้น ศาลปกครองสูงสุดจึงไม่อาจกำหนดคำสั่งบังคับให้ผู้ถูกฟ้องคดีเปิดสอบ
คัดเลือกเพื่อผู้ฟ้องคดีเป็นกรณีพิเศษเพียงรายเดียวได้

นายอำพล สิงห์โกวินท์
ตุลาการศาลปกครองสูงสุด

ตุลาการเจ้าของสำนวน

นายธีรยุทธ หล่อเลิศรัตน์
ตุลาการหัวหน้าคณะศาลปกครองสูงสุด

นายหสวุฒิ วิทิตวิริยกุล
ตุลาการศาลปกครองสูงสุด

นายเจริญ หัตถกรรม
ตุลาการศาลปกครองสูงสุด

นายธงชัย ลำดับวงศ์
ตุลาการศาลปกครองสูงสุด

กลุ่มงานค้นคว้าและเปรียบเทียบคำพิพากษา

ได้ตรวจสอบ...แล้วถูกต้อง

(นางสาวศศิภานต์ สักค้ำพิน)
ฝ่ายกฎหมาย

ศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษา/คำสั่ง
วันที่ 30 ส.ค. 2547

ศาลปกครองชั้นต้นอ่านคำพิพากษา/คำสั่ง
วันที่ 4 ก.พ. 2548

ให้เริ่มแจ้งการอ่านวันที่ 4 ก.พ. 2548

ตุลาการผู้แถลงคดี : นายอำพน เจริญชีวินทร์

สำเนาถูกต้อง

นางสาววัฒนา ทองคอนโพธิ์,
พนักงานคดีปกครอง

4 ก.พ. 2548